Angela Furtună

La anul, la Ierusalim, o carte

*

MAREE ŞI MEMORII CULTURALE

Biblioteca Bucovinei „I.G.Sbiera”
Suceava, 2009

Coperta de **DEVIS GREBU**

În amintirea Lyei şi a lui Albert

ISBN 978-973-0-07335-5

Moto:

*Te duci şi citeşti ce-au scris şi alţii, în alte culturi, fără presiunea utilităţii imediate, dar mereu atent. Trebuie să aştepţi activ ideile noi, căutând peste tot…(***Moshe Idel***)*

*Popoarele între dânsele nu sunt decât ramurile unuia şi aceluiaşi copac şi, astfel, mi-a fost dat să-mi găsesc patria în trecutul neamului meu şi, totdeodată, în mijlocul poporului în care m-am născut…(***Moses Gaster***)*

Realitatea continuă să fie ocultată şi ignorată...
(***Vladimir Tismăneanu***)

...Şi să mă culegi din nou din risipirea în care m-am risipit în mii de bucăţele, când, îndepărtându-mă de Tine Unul, am dispărut fărâmiţat în multe...(***Sfântul Augustin***)

„*Memoriei celor mai apropiate dintre cele şase milioane de fiinţe asasinate de naţional-socialişti, alături de milioanele şi milioanele de oameni de toate confesiunile şi de toate naţionalităţile, victime ale aceleiaşi uri faţă de celălalt om, ale aceluiaşi antisemitism*”... **(Emmanuel Lévinas)**

„Ich bin du, wenn ich ich bin”... **(Paul Celan)**

Numesc acest fel de judecată o judecată huliganică. Adică o judecată care face să intervină criteriile politice pe un plan nepolitic. Este o confuzie de puncte de vedere, ce devastează lumea ideilor şi o aruncă pradă tuturor pasiunilor joase, primare, nediferenţiate... (**Mihail Sebastian**)

„*Nu călătoresc fără de cărţi nici pe timp de pace, nici pe vreme de război, [...] Ele sunt cea mai bună muniţie pe care am găsit-o pentru această călătorie omenească*" . (**Michel de Montaigne**, Essais, livre III, 2)

„*Memoria, iar nu aşteptarea, este cea care dă unitate şi plenitudine experienţei umane*”. (**Hannah Arendt**)

elegiile pentru V.

stai trează
în întuneric
şi în sunetele tale

viaţa de după scutul conştienţei.

bei deşertul şi e un gust nou.

acum ridică-te din nisip şi umblă pe ape
cu tălpile tale verzi şi degetele albastre.

algele mănâncă din tine timpul
ce ţi s-a dat pentru a scrie.

peştii ciugulesc vise din ochii
ce văd un cosmos gravid
cum te va naşte dincolo.

mărturisitorul câine sefir se ghemuieşte
în cerc deasupra oaselor tale.
măduvă plină de cuvinte, somnul
se îndepărtează de mal.

stai trează
în întuneric
şi în sunetele tale

Maree şi memorii culturale

"Sometimes the most important thing in a whole day is the rest we take between two deep breaths, or the turning inwards in prayer for five short minutes...Adesea, cel mai important lucru dintr-o zi este răgazul dintre două respiraţii ori adâncirea într-o rugăciune scurtă" ...
Gânduri şi pagini de jurnal lăsate de Esther (Etty) Hillesum: unii citesc şi se cutremură – alţii neagă şi uită, nevoind să creadă. Deasupra tuturor, adevărul, cumplit tăiş. Adevărul nu este doar o sentinţă. Ci poate fi însoţit de o muzică inefabilă. Operă, simfonie şi operetă. Allegro. Largo. Europa burgheză a secolului al XIX-lea era în întregime dominată de acestă muzică populară ce urca din strămoşii germani şi evrei ai lui Jakob Offenbach. Dar în Jurnal există nota gravă. Greutatea ei. Falia. Tragicul. Viaţa ca un vis interzis. Esther scrie despre nota ei. Despre accentul minor care întrerupe opereta europeană. O viaţă dusă cu onestitate, între 15 ianuarie 1914 la Middelburg, Olanda şi 30 noiembrie 1943, la Auschwitz, în Polonia. O viaţă măcinată la final în pulberi fine de amintiri, presărate între filele unui jurnal de lagăr, ţinut cu regularitate între 1941 şi 1943 şi care descrie fragmente de cotidian din regimul nazist în Amsterdam. Jurnalul a apărut postum, abia în 1981, după care a fost tradus şi a apărut astfel şi în engleză, în 1983: „*An interrupted life and Letters from Westerbork*”.

*

A scrie jurnalul clipelor de lagăr (la fel cum actul de a scrie jurnale carcerale ceva mai târziu, în gulag) în această „eră de autoritate”, după cum o numea Mallarmé, a însemnat însuşi actul trăirii, pentru autor. În absenţa libertăţii, în condiţii de sechestrare a persoanei, viaţa se reduce la o artă a supravieţuirii, în care binele şi umanitatea, imaginarul de fugă şi comunicarea cu restul umanităţii se exercită prin limbaje specifice, la limita expresivităţii, angoasei, anxietăţii şi disperării, derivând din materia psihică şi spirituală adusă la o incandescenţă imposibil de cuantificat de cineva care nu s-a confruntat cu această situaţie.

*

Jurnalul de lagăr a fost o conştiinţă presurizată a vieţii. Care era amânată *sine die*. Autorul îşi amână prin jurnal şansele de *a fi* la modul prezent infinitezimal în favoarea iluziei că *va fi* la modul viitor continuu. Există chiar o poetică a jurnalelor de lagăr, o poetică a expansiunii în entropia vieţii. Cine citeşte, bunăoară, amintirile lui Miklos Kanitz (1938-2006), unul din supravieţuitorii de la Auschwitz, află despre amintirile anterograde, izvorând irepresibil în câmpul conştiinţei unui copil politraumatizat în lagărul de copii la vârste de 4-9 ani, apoi eliberat,

împreună cu familia sa, dintr-un hambar în care şedeau cu toţii în stare de catatonie deja, nemaisperând nimic, după foamea, chinurile şi umilinţele îndurate sau atrocităţile văzute: „*Într-o zi, uşa hambarului-celulă se deschise*, îşi aminteşte Kanitz, *şi un soldat român îşi făcu apariţia. Ne privea cu ochii în lacrimi. Nici el nu mai văzuse cadavre vii, precum arătam noi...Ne-a scos cu blândeţe afară, unde se afla un grup de cai şi de soldaţi români speriaţi. Ne-au îmbrăţişat, ne-au învelit în păturile pentru cai şi ne-au bătut pe umăr prieteneşte. Ne-au dat mâncare şi ciocolată, iar eu eram slab ca un câine şi nici nu eram în stare să mănânc. Eram un copil făcut din oase sidefii. Astfel îmi amintesc sfârşitul războiului, adus de românul cu privirea miloasă”*.

*

Revenind, Esther Hillesum a fost psiholog, provenind din descendenţi evrei ruşi şi făcând studii de drept, psihologie şi Limbi Slavice, după care a lucrat cu psihanalistul Julius Spier. Manifestând un interes profesionist pentru detalii, Esther începe devreme să scrie Jurnalul despre ocupaţia nazistă, încă de la instalarea ei în Amsterdam, în 1941. După diverse munci de voluntariat, devine autonomă şi se implică în activism şi suport, ca membră a Comitetului Olandez Evreiesc. În 1943 este internată la Auschwitz, alături de întreaga sa familie, iar aici va fi exterminată, în acelaşi an. Scrisorile şi Jurnalul său, văzând lumina tiparului după război, au anticipat multe descrieri sinistre ale metodelor folosite în taberele unde s-a aplicat soluţia finală. În aceste tipuri de jurnale nu apare decât adevărul pur şi autorul ca ins concret, iar nu ca ins construit. Ştiind toate acestea, cititorul jurnalelor este copleşit de autenticitatea suferinţei transmise de autor. Se ştie că, în cazul jurnalelor literare, ficţiunea jurnalelor este viitorul, iar a autobiografiei este trecutul; prin comparaţie, în cazul jurnalului existenţial, acest prezent continuu al iminenţei morţii devine o povară grea şi pentru cititor.

*

Un leit-motiv: întreruperea vieţilor. Ca un apus de soare intempestiv. Aşteptarea declicului morţii. Ficţiunea izbăvitoare a jurnalului. În acei ani 1941, 1943... singurul duşman al democraţiei părea să fie numai nazismul, fascismul. Despre Stalin încă se vorbea paradoxal, cu un soi de adulaţie. Abia după terminarea măcelului nazist şi după oficializarea primelor cuantificări ale celui stalinist, teroreticienii Hannah Arendt şi Orwell au început, mai concentrat după război, să anuleze diferenţele dintre cele două sisteme totalitare şi să le trateze nu în mod egal, dar la acelaşi nivel. O primă încercare o făcuse şi Monica Lovinescu, la începutul anilor 60, dar celebra disidentă se alesese cu acuza de persoană antisemită, în acea perioadă incipientă, când evreii (cărora abia începuse să li se facă dreptate în discursul public şi ştiinţific după marea tragedie produsă de

Shoah), suportau greu comparatismele şi taxinomiile care aduceau atingere suferinţei induse de consecinţele Holocaustului.

*

Şi să mă culegi din nou din risipirea în care m-am risipit în mii de bucăţele, când, îndepărtându-mă de Tine Unul, am dispărut fărâmiţat în mine...

*

Lumea jurnalului devine o irealitate datată, prin care realitatea este transformată în litere, multiplicându-şi martorii. Atunci când realitatea a devenit neprielnică naturii umane manifeste, jurnalul i-a devenit fundal scenariului supravieţuirii prin mărturie.

*

Libertatea poate fi bucata de marmură care îşi aşteaptă maestrul vizionar. Cum să evadezi din marmură. Cum să evadezi din libertate, altfel decât prin autoritarism sau prin autodistrugere şi prin conformismul cel mai idiotizant.

*

Jurnalul ca o daltă care crestează, modelează şi ciopleşte fibrele unui lemn moale.

El nu este oglindire, ci un mediu de difracţie a luminii sufleteşti. „*Niciodată nu am fost exact omul jurnalului pe care îl scriu*”, spunea Julien Green.

Jurnalele tragice sunt în fond o literatură a ultimei salvări, un discurs al traumei, o rostire a stigmei şi a sindroamelor de neadaptare la persecuţie sau la totalitarism. Dar ele vorbesc şi despre reacţia minţii umane faţă de manipulare, căreia i se opune. Dostoievski sau Orwell, Fromm sau Monica Lovinescu au descris infinitezimal toate aceste clipe prin care omul luptă cu ceea ce Berdiaev ar fi descris ca fiind materializări ale Antichristului: Răul politic absolut prin refuzul absolut al Adevărului. Marii tirani consideră că adevărul nu este necesar omului de rând pentru ca acesta să fie fericit. Nu degeaba Hitler făcea apologia ideologiei, atunci când afirma că: „*mulţimea se simte mai liniştită de o doctrină care nu mai admite prezenţa alteia, decât de o toleranţă liberală. Toleranţa îi dă un sentiment de părăsire, nu-i foloseşte la nimic. Faptul că asupra ei se exercită un neruşinat terorism intelectual, că se dispune de libertatea ei umană îi scapă complet şi nu bănuieşte nimic din întreaga eroare a doctrinei*”. Spiritele totalitare pleacă de la premiza inegalităţii oamenilor pentru a o adânci şi mai mult şi pentru a anihila valenţele omului comun de a emite registre valabile de libertate care i se cuvin; aşa se explică de ce spiritele totalitare generează intoleranţă faţă de normalitate, instituind în final supremaţia, în cadrul speciei umane, a unui produs artificial asumat ca supraom.

*

Omul comun învinge întotdeauna, trăind. Pentru că victoria sa nu trebuie nimănui. Aşadar, legătura lui cu adevărul istoric este cea mai sinceră, dintre toate legăturile posibile. Adevărul istoric este adevărul omului

comun, nu al politicianului sau al istoricului, suspecţi în 90% din cazuri de diferite grade de manipulare. Primul, pentru a-şi justifica excesele, cel de al doilea, pentru a-şi impune teoriile. Omul comun *este* pur şi simplu, iar în cazul său faptele *sunt* pur şi simplu evenimente reale de viaţă, sunt cărămizi ale *fiirii,* iară nu itemi ai demonstraţiei.

*

Jurnalul unui om comun e o ţară necunoscută dintr-un posibil labirint dificil de străbătut. Iată-mă, pe urmele unor cărţi, în hăţişurile existenţei lui Abel J. Herzberg (1893-1989), scriitor pe teme religioase şi avocat danez din Amsterdam, de origine evreiească, fiu al unui negustor de diamante rus. După invadarea Olandei de către nazişti, Herzberg se refugiază cu soţia şi cei trei copii. Sunt prinşi, anchetaţi şi arestaţi, internaţi în lagăr. Mai târziu, în anii 60 şi 70, câteva din cărţile sale obţin premii literare importante în Olanda. Jurnalul lui Herzberg, păstrat multă vreme secret pe durata prizonieratului, are o valoare uriaşă, deoarece conţine descrierea fidelă a vieţii din teribilul lagăr de concentrare Bergen-Belsen.
La un moment dat, în Jurnal, există consemnarea despre corturile pe care deţinuţii le ridicaseră în August 1944. Tabăra de corturi se găsea pe locul unde trăiseră timp de câteva săptămâni Anne şi Margot Frank, înainte de a fi trimise la Bergen-Belsen de la Auschwitz-Birkenau, în Octombrie 1944. La însemnarea din 15 August 1944, Abel J. Herzberg nota (v. Ediţia engleză „Bergen-Belsen from 1943-1945"): „*Prizonierii au ridicat tabăra de corturi. Bărbaţii noştri au cărat paie. În timpul nopţii şi în această dimineaţă a sosit un transport de femei şi copii care au fost cazaţi în acele zece sau douăsprezece corturi. Cine sunt ei? Totul se petrecea în imediata noastră vecinătate. Dar nu putem să-i vedem. Şi nimeni nu poate afla nimic – suntem izolaţi unii de alţii în mod foarte strict. Circulă tot felul de zvonuri, cum că ar fi evadaţi din Polonia şi din Prusia răsăriteană. Ştim, prin urmare, un singur lucru cu certitudine: e un semn de slăbiciune a sistemului, un semn de dizolvare a lagărelor. Şi, mai departe, noi nu vom pleca de aici; doar vom aştepta să se instaleze haosul*". Jurnalul desenează cu precizie atmosfera oamenilor normali, reduşi la statutul de fiinţe private de orice fel de libertate. În absenţa valenţelor de libertate civică, civilizată, oamenilor din lagăre li se dezvoltaseră sisteme noi de semnalizare şi de orientare, de decizie şi de intuiţie. Precum orbii, aceştia resimţeau apropierea victimelor prin senzori noi, simţeau apropierea eliberării, răbufnirile haosului care făceau ca sistemul nazist să explodeze iar supravieţuitorii să fugă care încotro. Jurnalul oferă conotaţii adevărului: irepresibil, irefutabil, imposibil de negat, adevărul rostit de omul simplu scrie istoria orală, care poate înlocui cu succes astăzi istoriile savanţilor. E, acesta, un mecanism preferabil care conferă transdisciplinarităţii, aşa cum o aplică astăzi acad. Basarab Nicolescu, o hermeneutica însoţită de o rezoluţie excelentă.

*

Întâlnirea cu volumul "*Witness, Voices from the Holocaust*" scris de Joshua M. Greene şi Shiva Kumar, mi-a revelat, altădată, un personaj de film. Renée, o copilă de 11 ani, traversează uluitor o ipostază eroică. Ea povesteşte mai târziu unui terţ despre întâlnirea avută cu doctorul lagărului Bergen-Belsen. „Sora mea a fost examinată de medicul lagărului. El analiza cu atenţie copiii din baraca pentru copii şi tineri. I-a examinat gura, limba, dinţii, urechile, ochii. Timp de câteva zile. Apoi, într-o zi, doctorul mi-a spus că ar putea să ne dea nişte ciocolată şi portocale dacă îi permit surorii mele să plece la spitalul lagărului pentru câteva zile. Dar sora mea era perfect sănătoasă, aşa că nu puteam înţelege de ce o doreau în spital şi eram foarte îngrijorată. Aşa că i-am spus doctorului: *Nu sunt de acord să o luaţi pe sora mea la spital, pentru că nu are nimic*. După ce medicul a mai insistat puţin, a început totuşi să râdă şi nu a mai reluat subiectul. Am uitat cu toţii de acel incident. Însă mai târziu, în *Blockälteste*, am aflat că medicul lagărului sperase să o poată utiliza pe sora mea pentru teste medicale. La ora aceea nu ştiam mai nimic, însă mai târziu aveam să aflu că era interesat să vadă şi să studieze momentul morţii la copii".

*

O viaţă întreruptă este de fapt o memorie irecuperabilă. Trecerea stării de luciditate hipermnezică în *îngereală* întâmplătoare…*Angelismul aleator*. Sau starea de maximă recuperare.

elegiile pentru V.
Facerea *Shoah*

singur în absenţa universului şi încă nenăscut

ideea că eşti aici şi te priveşti în oglindă
iar ceea ce vezi
este lumea care începe cu tine şi sfârşeşte cu ei
sau e lumea care începe în ei şi sfârşeşte în tine
acolo în absenţa universului culoare
ce întrece negrul cu intensitate şi îl înfăşoară în jurul umerilor
ca pe un şal de rugăciune înainte de a desface sulurile
aşează-mi palmele pe creştet la fel cum mâinile ce acoperă
piatra nu lasă amprente doar căldură şi litere
respiri cu firul unei muzici pe care o aud mai târziu numai cei
ce vor veni după noi şi vor adulmeca miezul
cercetând dacă nu cumva sistemul nostru de referinţă e doar un loc
geometric nerevelat

ce simplu să duci mai departe un om ca pe o umbră
pulverizată în mii de stropi vii
*fiecare picătură de ulei curge de-*a lungul unei raze
şi mătură alt colţ întunecat din care alungă cenuşa
cu care se umplu planete ce explodează apoi în minţile copiilor
şi îi fac să crească până la omul următor
pe care îl vor trage după sine prin galaxie ca pe o jucărie
când se pulverizează în mii de stropi, dimineaţa
în timp ce gura următorului prunc se prinde de sfârc

bucuria de a ieşi din trup ca un dans de intrare în viaţă
prin ardere, ah,
să nu te rupi de piatra care te loveşte ci să sprijini muntele alături de ea
să nu te desfaci de picătura care te striveşte ci să urci în cădere mai sus
decât aceasta
să nu te aprinzi de la focul care te acoperă şi te umple ci să te aşezi peste
orizont ca o pleoapă ce se zbate fără să se închidă
să nu te spinteci de tăişul firului de iarbă
şi nici să nu te încovoi sub greutatea pământului care te mângâie
să nu te desprinzi de cuvântul în care creşti ca un ochi hipermetrop
şi să nu te desparţi de mâinile mele care framântă aluatul şi deschid
poarta prin care vei veni înapoi

eşti aici şi te laşi privit de oglindă, absorbit în egolfilia celui de dinaintea
ta şi a celui care te urmează
singur în absenţa universului şi încă nenăscut
precum acea culoare intensă pe care nu o văd decât arşii
în fond un om nu e decât flacăra ieşirii sale din anxietate
cineva aşteaptă această mistuire între palmele reci, împreunate
pentru a ascunde şi nu pentru a oferi

cât de puţin vorbeşte oglinda atunci când nu te mai desluşeşte
şi cât de slab se aude glasul tău de pixeli la plecare,
aşează-mi palmele pe creştet şi lasă-le să foşnească
atunci când focul se va înteţi asupra noastră.
căldura lor şi literele lor mă vor însufleţi

Omul care supravieţuieşte prin jurnal îşi transmite celorlalţi codurile şi îşi transferă umanitatea încătuşată înspre necunoscuţii către care emite semnale de ataşament şi de la care aşteaptă empatie. Supravieţuirea prin jurnal înseamnă a trăi într-un zid şi a rămâne, totuşi, viu, din ce în ce mai viu şi real. La fel cu sinucigaşii, autorii de jurnale au traversat limita, şi intervalul, lansând un strigăt. În condiţii compatibile cu viaţa, nevoia lor de prelungire ar fi generat alte gesturi: poate că acele fiinţe ar fi plantat copaci şi ar fi făcut mulţi copii. Dar cei ce scriu jurnale trăiesc în cuştile istoriei, acolo unde fie se petrec micile drame şi marile tragedii umane incomunicabile prezentului, fie au loc experimente mute, ce trebuie transmise în mare taină, pentru a se fana mai întâi, îmbogâţindu-se în sensuri şi spre a genera apoi ecouri, distorsiuni, interacţiuni. Exsită, în toate aceste cazuri, elementele sindroamelor de supravieţuire: aripile unei suferinţe cu efect întârziat.

*

Jurnalul ajunge întotdeauna la mal ca un cadavru. Cineva, dintr-o dată, vede cum apa se tulbură şi se vălureşte, speriind albatroşii. El iese din profunzime şi se ridică pe ţărm, ca un monstru inefabil, mai mult ghicit decât bine conturat. Descoperitorul e uluit, fascinat, încremenit. Jurnalul e iluminare neaşteptată. Un suflet încă fraged stăruie în sunetul filelor unei cărţi încredinţate străinilor. Prima impresie e aceea că purtătorul unei mari suferinţe se eliberează de ipocrizia tăcerii. Se predă prin spovedanie. Se devotează unei proiecţii şi se încredinţează unui receptacul necunoscut, sub formă de revelaţie.

*

Ce au jurnalele supravieţuitorilor lagărelor şi nu au alte jurnale tragice personale. Au mesajul de firimitură, de ciob dintr-o mare constelaţie a crimei colective. Au, de aceea, în egală măsură, vocaţia de document istoric şi sociologic, psihologic şi cultural. Literar, în cele din urmă, după care, ca un scâncet, urmează vocaţia de spovedanie: tot ce mi se întâmplă, pare să spună cel condamnat, face parte dintr-o catastrofă, o catastrofă în sensul microuniversului uman în implozie, dar tratat după legile lui Jünger aplicate universului mare. Cele trei stadii ale imploziei care duce la tragica dispariţie a omului sunt, după Jünger şi definit de Harro Segeberg: nivelul 1, când catastrofele fac parte din tradiţia mitică a devenirii universului; nivelul al 2-lea, care dimensionează: cu cât catastrofa e mai totală, cu atât mai radicală şi mai solidă e creaţia cea nouă; nivelul al 3-lea, ce defineşte catastrofa ca un proces purificator, care produce o dialectică între pieirea maselor şi epifania elitelor. Alături de alţii, Jünger este convins, mai ales după analiza catastrofelor secolului trecut, că ne aflăm la finalul unei lumi istorice şi că urmează o lume istorică nouă, o nouă Vârstă de Fier în care mai ales spiritul va avea de suferit. „*Doar cel ce se poate abstrage din contingentul istoric prin acţiune individualistă poate ieşi cu bine din realitatea demoniacă* (v. Secolul XX, 2000, p.230-233)”.

*

Jurnalul este de fapt o stare de exil. O singurătate dobândită prin însingurare şi singularitate.

Singurătatea este o piesă de puzzle din lumea reală. Ea nu este niciodată inventată. Ea are *plures sensus*. În singurătate, adesea inconştient, omul trăieşte o stare de profeţie, precum, poate Vergiliu, în jurul anului 300, când a scris Egloga a IV-a interpretată mai apoi de exegeţii creştini ca o profeţie a naşterii lui Iisus Hristos.

Singurătatea e o rostire de sine, câteodată articulată, dar adesea nedesluşită. Căutarea singurătăţii este nevoie de alinare. Nedesluşită alegere a despărţirii de semeni.

Cum nedesluşit rămâne şi somnul. La Norman Manea, somnul e „*tardivă terapie*", aşa cum o resimte în *Întoarcerea huliganului* (ediţia a II-a, Polirom, 2006, p.318): „*tot ce ai pierdut şi încă nu ştii că ai pierdut sau ai putea pierde poţi lua cu tine în noaptea tămăduitoare, chiar şi huliganul Sebastian şi huliganul Iisus batjocorit de farisei şi înviat în mii de întruchipări şi ars de viu de mii de ori în crematoriile secolului huliganic.*

Nu mă mai opun oboselii, ca un copil bătrân care a tot implorat anestezicul".

Singurătatea în faţa vieţii şi a textelor: viaţa ca un *codex*, textele ca *volumen* sau ca *rotulus*. Omul este doar un spirit ales să le descifreze, aşa cum presimţise şi Jean Starobinski (în *Textul şi interpretul*, Univers, Bucureşti, 1985, p.57-61).

*

Problema crucială pentru Orwell: libertatea de expresie. Ca şi cum ai lua sistematic lecţii de zbor, înainte de a şti dacă vei avea vreodată aripi. Trăirea prin scris: zborul fără aripi. Cum este libertatea de expresie, în absenţa libertăţii? Este o expresie a zborului interior, către sine, către miezul microcosmosului sufletesc.

*

Şi Cioran se livrase cu totul trăirii prin scris. În *Caiete*, degustătorul de *lamentaţie şi deriziune*: *..."Evreii reuşesc acest paradox de a fi în binecuvântare şi blestem în acelaşi timp"*. Evreii. Care evrei anume? Evreii ca *evreu simbolic* sau evreii ca *evreu real, unic şi irepetabil?* Ei, evreii. Cei ce sunt în fiire şi cei ce acceptă clişee de care nu pot scăpa…*„Din punct de vedere metafizic, sunt evreu"*.

*

Din punct de vedere metafizic, sunt evreică. Am suferit prea mult, mai întâi pentru toţi ceilalţi cu empatia asumării binelui ca pe un principiu al reimplicării şi mai apoi pentru mine, şi astfel am învăţat Legea, dar am trecut prin toate datorită *evreităţii metafizice*…

„Refuzul” metafizicii, formulat fie în manieră pozitivistă, fie în manieră deconstructivistă, este o pierdere de energie...
Nu ar exista metafizică în absenţa conştientizării răului, cu maximă rezonanţă atinsă în cursul evoluţiei de la răul politic până la răul existenţial moral, adică răul din amputarea eticului. „*Esenţa lumii este eterna răutate*”, spunea la vremea lui Eminescu. „*În fazele sale finale, totalitarismul apare ca un rău absolut*”, afirma în anii cincizeci Hannah Arendt.
Românitatea metafizică, din evreitate metafizică vine. Precum toate metafizicile ancorate în rădăcinile descrise de Isaia. Ştiu de acum. Efectul de jurnal al acestor scrieri stă într-o convenţie neliterară a scrisului aşa-zis „personal” (Philippe Lejeune), pentru că la fel cu Julien Green gândesc că „*niciodată nu am fost exact omul jurnalului pe care l-am scris”*.

*

Metafizică şi reimplicare. Supravieţuind prin purificare. Basmul românesc este, mai înainte de orice, o purificare etică. Basmul deplasează conflictul bine-rău pe domeniul transorizontului, specific tragicului. La fel găsim acest proces de devenire morala, cu mult înainte de români, la evrei, în poveştile înţelepţilor poporului evreu, Pirkei Avot.

*

Pot scrie despre toate acestea, pot scrie cu inima salvată, în care civilizaţia totalitară a încercat să zidească o temniţă şi nu a reuşit. Dacă uneori zidul apuca să se înfiripe, se produceau imediat străfulgerări de conştiinţă care îl năruiau a doua zi. Această pândă morală cotidiană a fost mediul în care am trăit noi în anii dictaturii. Nu toţi, însă, au supravieţuit moral până la capăt. A trăi într-o închisoare retrospectivă nu este uşor. Am fost actori, martori şi cronicari pentru un secol de seisme şi orogeneze ideologice, petrecut într-o Europă stranie şi într-o Românie ubuescă, ce a trecut de la un „umanism *admirativ* la un umanism *revulsiv*” (*În numele celuilalt*, Alain Finkielkraut). *Acea* Europă nu s-a îndurat să se lepede de rău: s-a sprijinit pe cultură din nevoia de scene, arene şi înscenări, admirându-i pe Dante, Shakespeare, Goethe, Pascal, Cervantes, Giotto, Rembrandt, Picasso, Kant, Kierkegaard, Mozart, Bartok, Chopin, Ravel, Fellini, Bergman, dar nereuşind să-i opună pe toţi aceştia lui Hitler şi lui Stalin, şi nereuşind nici să anuleze tentaţia antisemitismului ca fascinaţie a *Europei politice, sociale, culturale pentru cea mai veche şi cea mai josnică prejudecată*. Nu degeaba Roger Martin du Gard observa, în legătură cu Europa secolului al XX-lea: „*Iată un secol remarcabil, care s-a deschis cu Revoluţia şi s-a sfârşit cu Afacerea Dreyfuss! Poate că va fi numit secolul gunoaielor*”. Durkheim, unul din cei mai importanţi dreyfusarzi din epocă, declarase cu fermitate: „*oricine atentează la viaţa unui om, la libertatea unui om, la onoarea unui om, ne inspiră un sentiment de oroare întru totul analog aceluia pe care-l trăieşte credinciosul atunci*

când îşi vede profanat idolul". Dacă adăugăm la toate acestea gulagul de mai apoi şi recenta cădere a Zidului Berlinului, după alţi cincizeci de ani de la rostirea lui Du Gard, nu mi se pare imposibil ca acest secol să fie cu îndreptăţire numit *secolul progresului demonic*. Copiii lui au fost educaţi în *memoria crimei şi a abandonului*, cu accent pe valorile evadării şi ale fugii de realitate.

*

Şi scriind despre acest lucru, revăd îndârjirea Virginiei Woolf, atunci când scria, la rândul ei, despre sfârşitul anilor 30, că „*nicio altă generaţie nu s-a confruntat cu o asemenea nesiguranţă. Poate că niciuna nu a avut o sarcină atât de cumplit de grea. E de mirare că ei nu au fost în stare să ne dea mari poeme, mari piese de teatru, mari romane? Căci n-au avut nimic stabil de contemplat; nimic de care să-şi amintească; nimic sigur în perspectivă. În toţi anii lor tineri, de formare, au fost împinşi să devină conştienţi de sine, de clasa lor, de faptul că lucrurile se schimbă, că se năruie, că li se apropie poate moartea*". Astăzi retrăim un climat de aceeaşi mobilitate şi instabilitate: anii 90-2000, la fel ca anii 30. De aici vine şi redescoperirea literaturii autobiografice, cu o pondere similară ca cea din anii 30, dar tot de aici vine şi misiunea scriitorului de a se implica în discursul politic precum într-o misiune de întărire a rolului artei în valorizarea eticului.

*

Rolul reimplicării, în regenerarea morală şi spirituală, poate deveni imens. Amiel, în *Grains de mil*, dar şi în jurnalul intim devenit celebru (12 volume apărute la Ē*ditions l'Āge d' Homme*), proclama că *fiecare pagină este o stare de spirit, chaque paysage est un état d'âme*... Prin extrapolare, la jurnalele de lagăr, fiecare pagină este o mască a suferinţei, o travestire a morţii, o promisiune de viaţă neonorată. „*Reimplicarea*, spunea Amiel, *este o însuşire pe care foarte puţini oameni o cunosc şi pe care aproape nimeni nu o exercită. Să poţi să te simplifici în mod treptat şi nelimitat: să poţi trăi cu adevărat formele dispărute ale conştiinţei şi ale existenţei; de pildă, să te lepezi de vremea ta şi să te cobori în spiţa ta până la a-ţi deveni strămoş; mai mult, să te scuturi de propria individualitate până la a te simţi pe deplin altul...[...] să te eliberezi, adică, de spaţiu, de timp, de trup şi de viaţă afundându-te din cerc în cerc în întunecimile fiinţei tale primare, încercând din nou prin nesfârşite metamorfoze emoţia primei geneze, retrăgându-te în tine până la virtualitatea limburilor: însuşire preţioasă şi rară, privilegiul suprem al inteligenţei, întinerire spirituală după voie*".

*

Şi jurnalul de persecuţie al frumoasei Fela Szeps, o tânără evreică absolventă de psihologie în Varşovia, vorbeşte despre chinuri îndurate în lagărele germane de muncă forţată, precum şi de reimplicarea unei

suferinţe inimaginabile. Deportată din oraşul natal Dabrowa Górnicza în micul lagăr pentru femei din Silezia numit Grünberg (diviziune a lagărului Gross Rosen), Fela este însoţită şi de sora sa mai mică, Sabina. Părinţii lor sunt ucişi la Auschwitz, iar fratele este dus în alt lagăr de muncă. Fela descrie în Jurnal, folosind conotaţiile culturale profunde, viaţa de lagăr, zilele cu rutina lor dedicată supravieţuirii, grijile pe care şi le făcea pentru soarta părinţilor, sentimentul tragic încercat în faţa persecuţiilor şi a degradării umane din lagărul de muncă forţată. Împreună cu Sabina, ea organizează activităţi culturale şi educaţionale pentru deţinute. În zilele libere, mai ales sâmbăta, începe să le predea prizonierelor colege lecţii de iudaism şi de pilde ale înţelepţilor, vorbindu-le despre istorie, sociologie, oameni şi fapte; scoate, prin mijloace numai de ea ştiute, un ziar clandestin, cu texte literare, poezii, cântece şi scene de film. Surorile sunt mutate apoi la un alt lagăr, mai sever, în Bavaria. Viaţa dusă aici continuă să fie foarte dură. Deşi apucă să fie eliberate pe 6 mai 1945, Fela nu supravieţuieşte, din cauza bolilor. În 1946, Sabina emigrează în Palestina, ducând jurnalul surorii sale Fela cu ea. Sabina, devenită Szewa, va dona jurnalul în 1963 la Yad Vashem. Jurnalul, acum cu paginile îngălbenite, oferă mărturii teribile despre supravieţuire, alături de cel al Annei Frank sau Ettie Hillesum, sau alături de jurnalele unor alţi evrei ca Chaim Aron Kaplan, Emanuel Ringelblum şi Abraham Lewin. Iar lista continuă, cu multe alte jurnale, în care reimplicarea în viaţă prin suferinţă devine aproape o stare naturală de luptă permanentă a omului cu cruzimea asupritorului şi persecutorului său...

*

„*En tant que Juif, j'étais pour lui un symbole, je représentais tout ceux avec lesquels il ne puuvait plus parler*"…Memorii epistolare despre evreitatea subtilă, în timpul persecuţiilor. Simon Wiesenthal a avut inspiraţia să publice (*Les Fleurs du Soleil*, Albin Michel, Die Sonneblume, 1969 Opera Mundi, 1999 Ēditions Albin Michel) scrisorile lui Olivier Abel, Lytta Basset, Christian Delorme, Jacques Duquesqne, Xavier Emmanuelli, Elisabeth de Fontenay, Alfred Grosser, Georges Hourdin, Anita Lasker-Wallfisch, Matthieu Ricard, René-Samuel Sirat, Simone Veil…Mărturisitorii despre Holocaust şi scrisorile lor. Adresate celui ce nu uită şi care trăieşte din reconstituirea memoriei. Supravieţuind el însuşi lagărelor de exterminare şi de muncă forţată, este eliberat la 5 mai 1945 de armata americană. A fondat în 1977 *Centrul Simon Wiesenthal* din Los Angeles. Există un muzeu al Toleranţei, coordonat multă vreme de Wiesenthal, care numără 400 000 de membri şi birouri peste tot în lumea largă: acesta face parte din Centrul Simon Wiesenthal, ce continuă lupta pentru memoria Holocaustului, pentru apărarea drepturilor omului şi ale poporului evreu.

*

O coliziune între evreitate şi draft-ul anti-iudaic a reprezentat de-a lungul timpului soluţia la orice fel de criză a societăţilor şi a culturilor pe care au adoptat-o politicenii lipsiţi de viziune. Asta mă face să întâresc importanţa memoriei şi a obsesiei. Memoria, ca un cimitir evreiesc, este, adică, şi casa celor ce încă se mai află în viaţă.

A vorbi despre memorie e o obsesie bună. Pentru că veşmântul adevărului. A vorbi despre genocid poate fi tot obsesie. Dar a nu vorbi despre genocid în veacul când el a înflorit neîncetat în civilizaţia occidentală poate fi o crimă.

Norman Manea, în *Plicuri şi portrete*, Editura Polirom, 2004, p.337, vorbind despre *A cincea imposibilitate:* în lupta cu sine însuşi, cu ceilalţi şi cu lumea, *„a trece de partea lumii”*…Kafka repetase adesea: „*Nu sunt decât literatură şi nu pot şi nu vreau să fiu altceva*”…

*

Nu pot fi decât literatură, dacă şi numai dacă nu sunt altceva-altcineva…

*

În copilăria mea, vedeam mai ales oameni purtând cărţi. Eu, printre ei, culegând pachetele cu cărţi de pe platforma maşinii şi introducându-le în casă. În bibliotecă, mirosul hârtiei când dezveleşte teancurile de cărţi. Aisberguri perfecte ce ies la lumină. Apoi, după prima respiraţie, parfumul copertei, al primelor pagini, când se lasă descoperite. Cărţile urcau pe rafturi ca nişte păsări maiestuoase după ce au traversat marea. Aşezarea unei cărţi la locul ei: un ou în cuib. Un cuvânt ce se iveşte din nimic în sufletul ce caută ipostaze ale sinelui.

Aveam două feluri de a privi lumea: deschizând ferestra şi deschizând o carte.

A avea o carte în mână era prilejul de a avea ceva de făcut. A avea o carte în minte era un orizont. Era ca şi cum ajungeam dintr-o dată la malul unei mări noi şi necunoscute, pe o plajă fermecătoare, pe care trebuia să păşesc. Mai întâi cu teamă, apoi cu prudenţă binevoitoare, la urmă cu aer de cuceritoare.

*

Citeşte. Scrie. Construieşte o bibliotecă. Construieşte-te pe tine din suferinţă şi apoi căleşte-te prin eşecuri. Şi prin victorii rare dar sigure. Licitaţiile unor fericiri iluzorii. Scrie din tine şi pentru tine. Cel ce te va citi cândva şi te va judeca, va deveni un bun arhitect de suflete. Preţul stă întotdeauna în bucuria pe care o resimte cel învins, atunci când te descoperă pe tine, cel mai mare păcătos. Cel mai smerit. Cel mai irosit.

*

Într-o conferinţă intitulată „*Despre cărţi şi biblioteci*”, susţinută la data de 14 noiembrie 1935, Mircea Eliade afirmase: „*În viaţa unui om, cărţile*

joacă uneori acelaşi rol decisiv pe care îl are dragostea, sau călătoria, sau întâlnirea unei mari personalităţi". Cărţile m-au luat de mână şi m-au condus. M-au dirijat înspre întrebări şi mi-au dat multă lumină.
Lumină de Ierusalim.
„*Cineva care nu a cunoscut pasiunea strângerii cărţilor, care nu a cunoscut voluptatea lecturii în propria sa bibliotecă – a trecut prin viaţă cu o pasiune mai puţin, ignorând una dintre cele mai nobile şi mai fertile voluptăţi mentale*". Eliade mi-a lăsat un siaj inubliabil. Am cules neîncetat aceste fructe ale cărţilor, atunci când se adună laolaltă şi se cuprind precum arborii într-o pădure. M-am aplecat asupra lor şi am măsurat timpul coacerii cărţilor şi al învăţăturii prin reperele ontologiei.
Evreii sunt *acel popor al cărţii*, exact în această interpretare: o pădure de litere îi adună, o pădure de litere îi apără de duşmani. Cărţile.

*

Eliade construind biblioteca. 1. *Fiecare om e dator să aibă cel puţin cărţile fundamentale şi cele favorite*. 2. *Biblioteca personală este o uzină, un depozit imens de forţe spirituale şi de energie*. 3. *Funcţiunea pe care o îndeplineşte biblioteca personală pentru un individ o împlinesc bibliotecile publice în viaţa unei ţări*.

*

Într-o conferinţă intitulată „*Institute de cultură*" şi susţinută în 19 august 1934, Eliade se plângea de situaţia capitalei României: „*Bucureştiul se poate mândri că a rămas singura capitală din lume fără o bibliotecă publică. Până în 1931, mai exista o asemenea capitală: era Negara, capitala insulei Bali, vecină cu insula Java. Dar în august 1931, printr-o ceremonie publică, s-a deschis în exotica Negara o foarte modernă bibliotecă publică, având deocamdată numai 220 000 de volume, 180 de locuri în sala de lectură...Singura salvare este crearea institutelor de cultură, specializate, bine alimentate şi bine organizate.[...] Numai astfel neamul nostru românesc- despre care s-a spus până acum că este numai un popor „deştept"- va putea dovedi ca are o mare misiune istorică şi o energie creatoare vrednică de ea*".
Ce s-a întâmplat de la profeţia lui Eliade şi până astăzi? Sunt schimbări spectaculoase?
Pagina de web a Bibliotecii Naţionale a României (www.bibnat.ro) adusă la nivelul din iulie 2009, bunăoară, ne arată următoarele date: colecţiile bibliotecii cuprind circa 13.000.000 de unităţi bibliografice cu caracter enciclopedic, organizate în fonduri curente - publicaţii româneşti şi străine (cărţi, ziare şi reviste) - şi fonduri ale colecţiilor speciale (bibliofilie, manuscrise, arhivă istorică, periodice româneşti vechi, stampe, fotografii, cartografie, audio-vizual). Publicului îi stau la dispozitie şapte săli de

lectură, o sală pentru audiţii muzicale, o sală destinată consultării documentelor video şi trei unităţi - posturi informatizate.
Există încă multe alte biblioteci publice în Bucureşti. Şi Biblioteca Academiei. Profeţiile lui Eliade nu au rămas, aşadar, fără ecou. Însă dezvoltarea trebuie să continue, fiind mult încetinită faţă de cerinţele actuale ale societăţii cunoaşterii.

*

În scrisoarea către Max Brod citată de Norman Manea, Kafka enumera trei imposibilităţi ale scriitorului evreu de limbă germană. *De orice limbă, se înţelege. Adică în orice Patrie…*Toate astea fiind, de fapt, „*chestiunea evreiască sau disperarea în legătură cu ea*”. Cele trei imposibilităţi enumerate de Kafka: *imposibilitatea de a nu scrie, imposibilitatea de a scrie în germană, imposibilitatea de a scrie altfel*. La toate acestea, Kafka a adăugat mereu, ca pe un corolar, o a patra imposibilitate, anume: „*imposibilitatea de a scrie*”, ceea ce reprezenta, la el, ca şi la Cioran, *imposibilitatea de a trăi, imposibilitatea de „a îndura viaţa.* Norman Manea remarcă, empatic, ce puţini sunt cei care şi-au avut patria atât de dramatic încastrată în scris ca evreul Franz Kafka, scriind în Praga, în germană – felul său paradoxal de „*a trece de partea lumii*” în lupta cu sine însuşi. La cele patru imposibilităţi, Kafka a adăugat-o, totuşi, şi pe cea mai kafiană dintre toate: *imposibilitatea exilului*, care la Emil Cioran devenise *imposibilitatea operetei*. Aceasta este cea de a cincea imposibilitate, căreia Norman Manea preferase să-i spună *imposibilitatea melcului*: „imposibilitatea de a continua scrisul în exil, chiar când scriitorul îşi ia cu el limba, precum melcul îşi ia cu sine casa” (p.338, *Plicuri şi portrete*, Ed. Polirom, 2004).

*

Exilul însuşi este, de fapt, o limbă care se scrie folosind „*diamantele pământului*”, după cum îi numea Benjamin Fondane pe exilanţi.

*

Mircea Vulcănescu a vorbit nu o dată, în libertate ca şi în închisoare, despre *dulceaţa vieţii româneşti*. Există o viaţă românească în România, dar există o viaţă românească şi în Israel, după mareea produsă de migrarea evreilor români către Ţara Sfântă. Există, prin urmare, o *dulceaţă a vieţii româneşti* şi în Israel. Motivul e sigur. Israelul este şi produsul a sute de mii de români, căci evreii emigraţi cu destinaţia Ţării Sfinte nu au contenit să fie, în tot acest timp, şi români, gândind adesea cu dor la România, la rădăcini, la părinţii rămaşi în cimitirele de acasă, la sinagogile acum dărăpănate, la prieteni, la profesori, la şcoli. O importantă pătură intelectuală şi una de business a Israelului de azi – şi mai ales implicată în construirea Israelului modern - vine din România de ieri, a anilor 40-50, şi îi poartă amprenta: ingineri, medici, arhitecţi,

profesori, magistraţi. Legile rasiale şi antisemitismul de diferite grade, ce au fost injectate uneori în mentalitatea publică din România, nu au reuşit, însă, să desfiinţeze cooperarea, colaborarea, prietenia, omenia şi legile aferente ale unei bune comunicări interumane. Români şi evrei, se caută peste tot în lume, regăsindu-se în proiecte bilaterale.

*

Există fapte care modifică istoria şi percepţia timpului.
Preţul lor e, cel mai adesea, imens. Şerban Cantacuzino a fost domnitorul care a introdus porumbul în ţările române, a fondat prima şcoală românească de la Bucureşti şi a pus la cale primul plan politic-militar de alungare a turcilor din Europa; el şi-a pierdut capul din cauza ideilor sale politice, dar şi pentru traducerea Bibliei devenită Biblia românească de la Bucureşti (versiunea lui Nicolae Milescu), sub titulatura completă *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*. A lăsat în urmă o patrie în care pentru prima oară limba română servea deopotrivă misiunile politice, religioase, educaţionale, culturale şi administrative.

*

Dar cum e să ai o patrie în limba română şi numai în limba română, scriind numai în limba română, să fii *acasă numai în limba română,* exilat de peste douăzeci de ani la New York, alungat din România natală de impostura şi politicile rasiale ceauşiste… Probabil sunt puţini cei ce au avut patria atât de dramatic încastrată în limba română ca evreul-român-american Norman Manea, supravieţuitor al Holocaustului din România şi al Gulagului din România…

*

Semnul de recunoaştere al ignoranţei mele: tăria cu care cred în tragic. Dar şi în nedreptate.

*

Am timp pentru toate cele necesare armoniei? În fond, înţelepţii ştiu că timpul este, de fapt, distanţa dintre chemarea lui Dumnezeu şi răspunsul omului. Aşadar, am şi nu am timp, în acelaşi timp...

*

Dan Shafran: *Un scriitor cu adevarat mare, mai devreme sau mai târziu, se bucură de recunoaştere internaţională*. Mai importantă decât recunoaşterea, la scara vieţii unui autor, este facerea cărţilor. Restul, după.

*

Dialog pe blog, la 16 august 2009: În *Arşiţă*, temă de debate, Dorin Tudoran, meditează – în registru semipamfletar -, asupra unui subiect delicat: omul în vremuri totalitare. Subiect vast şi dedicat abordărilor eclectice, câtă vreme nu avem în România nici lustraţie autentică, nici Punctul 8 din Proclamaţia de la Timişoara, nici Nürenbergul românesc, ca să nu mai vorbim de absenţa eforturilor intelighenţiei româneşti lucide

pentru obligarea organismelor internaţionale de a recunoaşte ţării noastre statutul de victimă a bolşevizării…Ceea ce avem, totuşi, ca pe un punct câstigat de partea Memoriei şi a Istoriei, este Raportul Final din 2006, elaborat sub auspiciile instituţiei prezidenţiale de Comisia pentru Analiza Dictaturii Comuniste, cunoscută sub numele de Comisia Tismăneanu, formată din eminenţi experţi români şi străini, de recunoaştere şi omologare internaţională. S-a făcut un pas, un prim pas, întru recunoaşterea globală a adevărului, datorită acestei echipe de oameni care au investit enorm, au luptat cu inerţii sistemice colosale, în timp ce alţii au pierdut timpul şi banii, ori s-au irosit pe sine, dar au irosit şi importante resurse umane româneşti, în nesfârşite ricanări şi polemici sterile.

*

Vorbind la telefon cu Cool Maniheicul, pe 17 august 2009…

Reducere la absurd (*ori de câte ori vei simţi că nu mai suporţi, imaginează-ţi că nici nu mai exişti... Presiunea se reduce, pragul de sensibilitate creşte – prin tragic*).

Evreul adevărat reduce presiunea existenţială prin darul autopersiflării**:** *Doamne, dar ce am făcut eu ca să merit asta? Cum de ai fost atât de bun cu mine, încât să-mi dai tocmai mie aşa o încercare? E semn că mă iubeşti? Doamne, ce prost sunt: sigur că mă iubeşti!*

- Caz clasic, când legitimitatea discursului tragic e subminată de discursul bufon (de/vas/ta/tor).
- Totuşi… Lăsând gluma la o parte… De acest adevăr mi se pare că este nevoie acum, de adevărul mărturisit, cel venit prin istoria orală aplicabilă generaţiilor care mai au memorie antitotalitară. El conţine viaţa, este genuin şi încă nu a devenit chihlimbarul în care au încremenit fosilele. Iar cei care vorbesc nu vor fi niciodată delegitimaţi de cei care barbotează minciuna ca pe un gaz în sifon. Literatura mărturisirilor este o şansă până şi pentru adevărul istoric, atunci când istoria o scriu groparii istoriei…
- prin extrapolare, a se revizita protestul lui Shylock…*Fed with the same food, hurt with the same weapons, warmed and cooled by the same winter and summer…*
- Pe fereastra, rămasă deschisă către lume, acolo unde *persoana impersonală* (în versiunea Alain Besançon) îşi continua dansul cu spotul luminos indelebil…

Adevărul este observaţie, or observaţia are loc numai în timp real.

- E o nenorocire.
- Ba e o fericire.
- Majoritatea celor care ar fi fost în măsură să gândească au fost privaţi de cunoaşterea istoriei lor şi şi-au pierdut capacitatea de analiza.

Aceasta e o nenorocire.

Aceasta e o fericire.

*

Când nu-mi găsesc locul, creativitate în căutarea lui *arché*...Răspunsul la neliniştea creaţiei este, ca la Kespi*, a reînvăţa să citim cărţile tradiţionale, limbile sacre, simbolurile, riturile, miturile.*

Omul a fost deja spus, el trebuie mereu reauzit. E un exerciţiu de salvare ca în incursiunile prin simbolismul cerului sau prin simbolismul corpului uman, aşa cum le-a trasat Annick de Souzenelle, ştiind că nu trebuie să uităm niciodată că *omul e arhetipal*. Pelerinajele sale spaţiale şi mentale sunt eterne retrasări ale arhetipurilor, prin conjugarea fizicului cu metafizicul, în desfăşurări demonstrative ample, ca Vedele, Tora, Biblia, Evangheliile sau Coranul.

*

Ce lipseşte? O reală nevoie de adevăr şi de adecvare. Trăim nu numai într-o lume complicată, ci şi foarte intoxicată, plină de oglinzi plantate anume pentru a distorsiona până şi logica minţilor celor mai lucide şi raţionale.

Adevărul nu este, în aceste circumstanţe istorice şi politice, decât un spot luminos intens, agitat în mod derutant, în intuneric, de mâna unui jucător demonic. El poate fi intuit şi dezlegat numai de câteva persoane din viaţa reală de astăzi, iar dacă nimeni nu va reuşi să se apropie de nucleul dur, acest adevăr va rămâne îngropat pentru totdeauna.

Da, e o lume a secretelor. Dar şi a revelaţiilor.

Noi suntem cobai. Spotul luminos ne agită inutil. Sarcasmul bine dozat şi cinismul Puterilor.

*

W. B. Yeats, în *The Second Coming*…

O lume se destramă; centrul nu poate rezista.
Un val de anarhie se revarsă peste lume.
Mareea de sânge tulbure e slobozită şi peste tot
Solemnitatea inocentă înecată…

*

Fă ceea ce ai visat întotdeauna să faci şi nu va mai rămâne loc pentru regrete. În gândirea lui Bach există accente simfonice. A trăi starea de crescendo de la început şi până la sfârşit. Există un dirijor nevăzut, lasă-te în mâna lui.

*

Viaţa mea şi tonalitatea din nr. 1 şi nr. 2 de Max Bruch. *Astfel mă vor înţelege*. Dar, oare, vor dori? Nu las în urmă rădăcini şi nici copaci viguroşi. Tot ce le las este ecranul dintre lupta mea cu mine şi cu ei pe de o parte, şi lupta celorlalţi cu sine şi cu toţi pe de altă parte: o stare de *angelism*. E o stare vecină cu *angelismul* la care făcea referinţă, în cartea de convorbiri a lui Ioan Pintea intitulată *Primejdia mărturisirii (Ed. Dacia, 1993)*, Nicolae Steinhardt, devenit Părintele Nicolae. Vizitat de ecouri din Petre Ţuţea, Socrate al Bucureştiului. La Steinhardt,

angelismul, concept spiritual aproape în aceeaşi măsură şi istoric şi politic, înseamnă felul cum, *de la momentul Cehoslovacia încolo, încoace mai bine zis, politica de abandonare, de cedare, continuă*. *Angelismul* lui Steinhardt observă cum "*de partea cealaltă stau oameni care nu şovăie să recurgă la arme, la teroare, la spionaj, la tot ceea ce poate oferi lupta. Iar dincoace, deodată, oamenii devin angelici. N-avem voie să minţim, n-avem voie să nu spunem tot adevărul pe faţă*".

*

Posibilitatea devenirii, *metanoia*, aşa cum urcă în *La Répause du Seigneur* a lui Alphonse de Châteaubriant: a găsi nu numai calea către Dumnezeu, deci soluţia mistică, dar a înţelege şi posibilitatea alăturării la mistică a celor trei căi de ieşire din universul concentraţionar. Steinhardt definea cele trei modalităţi de salvare astfel: soluţia întâi, a lui Soljeniţîn – *în clipa aceasta sunt un om mort,* rezist prin autonegare la pactul cu diavolul; soluţia a doua, a lui Zinoviev – *totala neadaptare la sistem,* obligând sistemul finalmente să definească excepţia care mă legitimează; soluţia a treia, a lui Churchill şi Bukowski – *eu intru în ei ca un tanc,* aşadar în prezenţa tiraniei, a mizeriei, asupririi, nenorocirii, năpastelor şi urgiei, nu mă dau bătut, ci trăiesc şi lupt.

*

Progresul nostru poate fi măsurat cel mai bine prin compararea problemelor vechi cu cele noi, ca la Karl R. Popper. Dar şi prin compararea problemelor celuilalt cu ale sinelui nostru. Adaug ca liant că singura cale care duce la un sine mereu interesant şi surprinzător este calea prin celălalt.

Starea de criză este un haos temporar pe drumul redefinirii statusului de libertate.

*

Suntem cu toţii, într-un anumit fel, greci şi evrei, spunea Borges, referindu-se la capitalul imens cu care occidentalii şi cultura lor sunt datori iudaismului. Ba, uneori, evreii chiar s-au ascuns în civilizaţia noastră occidentală, ca sub rochia uriaşă a unei mame adoptive, pentru a fugi din calea persecuţiilor antisemite. Bunăoară maranii, adică evreii din ţările iberice (Spania şi Portugalia) s-au salvat de Inchiziţie şi de ordinul ei de a fi arşi pe rug, trecând formal la religia catolică, deşi urmându-şi în mare taină vechea şi autentica lor confesiune. Din acele timpuri a rămas, transmiţându-se până la noi, rugăciunea pentru iertarea păcatelor, Kol Nidre.

Şi în Bucovina, sub presiunea legilor antisemite, mulţi evrei au trecut la catolicism, adoptând până şi cetăţenia şi limba germană, pentru a scăpa de efectele Holocaustului. În timpul prigoanei antonesciene şi mai apoi sub comunişti în faza antisemitismului excerbat, s-au petrecut două episoade de românizare forţată, când până şi cărţile din biblioteca publică, scrise în

limba germană şi în idiş, au fost arse. A existat un loc al acestor pogromuri de carte, pe strada Mihai Viteazul din Suceava. În anii 70 şi începutul anilor 80 s-au ars ultimele fonduri. Cărţile scrise în limba germană aparţineau fie germanilor, fie evreilor refugiaţi temporar în cultura germană, ambele culturi devenind indezirabile în Bucovina acelor ani.

*

Unde te poţi ascunde de teroarea intelectuală?
Unde te poţi ascunde de teroarea ideologică?
În cărţile scrise de conştiinţele ce nu au somn.
Monica Lovinescu, precum Nadejda Mandelştam, spunea acelaşi lucru. Atunci când răsare soarele negru, întunecat, totalitar, numai conştiinţa trează şi adevărul luminează. Ele au datoria să scrie. A tăcea, în vremuri de persecuţii totalitare, fie ele rasiale, fie ele ideologice, înseamnă a comite noi crime împotriva umanităţii. Tăcerea poate încuviinţa crima, perpetuând-o şi chiar stimulând-o.

*

Paul Hilberg, în *La déstruction des juifs d'Europe* (Paris, Fayard, 1981), mă face să regândesc raporturile: nu trebuie atribuit biologiei şi rasei ceea ce ţine de cultură.
Mai departe, în plin tunel al adevărului multă vreme nerevelat, dar care explodează subit: citind Bettelheim, despre oroare şi perspectiva sa asupra noii angoase în cultură, aşa cum le exprimă în 1943, în "*Individual and Mass Behavior in Extreme Situation*" (*Comportamentul individual şi comportamentul de masă în situaţii extreme*). Autorul, în postură de cercetător şi judecător al propriilor trăiri, îşi relatează propriile momente trăite în cursul experienţei sale de internat în lagărele de concentrare de la Dachau şi Buchenwald, între 1938 şi 1939. "*S-a intrat într-o nouă eră*", după lagărele Shoah-ului, crede autorul. De ce? Ei bine, dincolo de ororile cotidiene înregistrate şi descrise de memoriile individuale a câtorva mii de supravieţuitori din cei şase milioane de oameni ucişi, însăşi conştiinţa şi memoria colectivă ale continentului şi ale planetei au suferit mutaţii radicale, în sensul că frontierele binelui şi ale răului politic şi social au fost deplasate către limite nemaiîntâlnite până aici.
Procesul de glisare a limitelor binelui şi răului politic s-a modificat din nou, pentru a doua oară în acelaşi secol al XX-lea, şi într-un ritm accelerat (de care este îngrijorat şi Paul Virilio, atunci când, în *Accidentul originar*, prevesteşte catastrofa planetară, într-o notă apropiată de teologii ce descriu Apocalipsa), în timpul şi după revelaţiile Gulagului sovietic, ce a făcut de data aceasta sute de milioane de victime, prin crimă şi tortură fizică şi psihică.
Peste România au trecut ambele tăvăluguri politice.

*

Procesul de detotalitarizare mentală, spunea Vladimir Tismăneanu în 2004, *presupune asumarea trecutului, confruntarea cu elementele cele mai problematice ale acestuia: ce a fost colaboraţionismul, cât a ştiut şi cât nu a ştiut populaţia românească din tragedia concetăţenilor evrei. Nu era vorba de fiinţe de pe altă planetă, erau concetăţeni pe care statul român avea obligaţia să-i protejeze. El nu i-a protejat, i-a deportat şi i-a supus unor discriminări teribile. Este momentul ca lucrurile acestea să fie mărturisite.*

*

Mărturisirea şi spovedania: una presupune asumarea unei conştiinţe, cealaltă a unei morale. Împreună, două căi prin care adevărul purifică oameni şi popoare.

*

Ce a lăsat în urmă acest secol? Privesc şi văd, la tot pasul, dimensiunea tragediei. O dimensiune care se adânceşte mereu. O dimensiune care, în mod paradoxal, devine cu atât mai adâncă, pe măsură ce uitarea creşte la rândul ei.

*

Dincolo de orice om care nu poate iubi se găseşte nu un alt om, ci o barieră de comunicare. Dar e cert că nimeni nu se vindecă prin ură.

*

Vindecarea - în memorie sălăşluieşte, nu în uitare. Memorie, evocare, moderaţie (Vladimir Tismăneanu şi Aurelian Crăiuţu, în cărţile lor publicate în anii 2007-2009, transmit multă încredere, susţinând aceste principii şi aliajul etic născut din topirea lor).

Vindecarea stă chiar şi în respectul pentru cei ce au plătit cu viaţa tranzacţia cu răul politic absolut, recunoscând arhitectura decadenţei şi asumând-o.

Ce mai reprezintă astăzi Europa, după ce a tolerat destul de răbdătoare aceste două experimente ideologice - politice catastrofale pentru condiţia umană?

Vladimir Tismăneanu aminteşte, în *The Neighbors of Franz Kafka* (*The Novel of a Neurosis*), scrisă împreună cu Mircea Mihăieş şi apărută la Ed. Polirom, Seria *A treia Europă*, 1998, că *după 1990, Europa Centrală a devenit o problemă a New York-ului* (p.139). Noua realitate, postcomunistă, rămânea *o zonă a rublei*, etern cuprinsă nu numai de nelinişte, ci şi de lipsă de demnitate. Pentru că nu se disocia de trecutul ei, întârzia să aleagă binele de rău, nu accepta să urmeze singura terapie care vindecă prin moralitate şi asumare: "a*puse erau zilele în care Kundera şi Kiś şi Tony Judt şi Timothy Garton Ash şi Győrgy Konràd descriau zona în termeni pe jumătate politici, pe jumătate metafizici. Un nou realism înlocuise fără milă dezbaterile sofisticate ale vizionarilor care asociau imaginea Europei Centrale cu seducătoarele, visătoarele picturi ale lui Klimt sau cu evocarea înnamorată a Împărătesei Inimilor, Sissi, de către Cioran".*

*

Nici nu mai puteai privi, de pe ţărmul Atlanticului, la modul romantic Europa, ca pe o simplă destinaţie turistică sau de exotism politic, câtă vreme era abundenţei americare, destinată să învingă tocmai prin această armă a abundenţei lagărul socialist, se apropiase ea însăşi de sfârşit. Cumva, se termina o lume uşor de înţeles, cum a fost lumea războiului rece, şi începea o lume dominată de pericole trasate de naţionalism, fidelităţi etnice, isterii de clan şi ameninţarea cu holocaustul nuclear.

*

O lume surprinzătoare şi periculoasă: aşa cum o văd după extrapolările dintre scrierile lui K. R. Popper (Societatea deschisă: Vraja lui Platon şi Epoca marilor profeţii – Hegel şi Marx) şi şcoala de idei dezvoltată de Hannah Arendt.

Europa a ajuns să reprezinte din ce în ce mai mult, din nou, doar un proiect, un conglomerat de idei şi utopii. În lumea de ruine psihice lăsate în urmă de Holocaust şi de Gulag, în lumea erei în care *viaţă* înseamnă mai mult un jurnal şi o mărturisire, o comunicare şi o cuminecare, decât *trăire*, însuşi cuvântul *proiect* îngrijorează. El este gestionat mai mult de politicieni, de economişti, de bancheri şi de comisari, decât de reprezentanţi ai moralei, ai societăţii civile, ai popoarelor şi ai culturilor. Iar Răul politic actual este unul cu permisivitate maximă, hipnotic şi irepresibil, căci e media-ghidat, atacând direct hipofiza de stres a omenirii, şi devenind deja arma nouă de luare în posesie: în era media şi a manipulărilor subliminale intense, Răul politic nu mai poate fi stăpânit prin procedeele democratice actuale. Prizonierii habar nu au că sunt prizonieri, pentru că însăşi noţiunea de libertate le-a fost schimbată, fără ca ei să realizeze ce li se întâmplă. Percepţia noţiunii de libertate în era media este doar o sugestie post-hipnotică.

*

Libertatea injectată de civilizaţia noastră în indivizi reprezintă la ora actuală o maximă conectivitate la elementele sistemice ale sclaviei politice şi sociale, economice şi mentale absolute. Iar oamenii sunt stimulaţi să fie *fericiţi* în acest stadiu care este, de fapt, unul de pierdere a gradelor de autonomie şi de independenţă.

Lumea pe dos, lumea în jos, ar spune şi Monica Lovinescu, a cărei chintesenţă de gândire o găsim în excepţionalul volum *Etica neuitării,* îngrijit, ca de altfel întreaga colecţie, Zeitgesit, de eminentul politolog, istoric şi filosof politic, Vladimir Tismăneanu, Ed. Humanitas, 2008.

*

Inventaţi o altă lume!, *Inventaţi o altă lume*!, striga disperat Soljeniţîn, atunci când a coborât din avion, din nou acasă, în Maica sa Russia, decepţionat în mod egal şi de totalitarismul sovietic, dar şi de excesul de libertate al democraţiei americane.

*

Sfinţii publici pot fi nişte tirani privaţi. Erikson nu greşeşte deloc. Cunosc mulţi scriitori sau oameni de cultură care pledează în operă pentru idei colosale, dar în realitatea de toate zilele îşi arată personalitatea mizerabilă. Vai de cei ce trăiesc alături!

*

Ce se întâmplă atunci când pui întrebarea la care nu se aşteaptă nimeni? Uimirea aduce la suprafaţă bruşte sincerităţi şi o stare de copilărire.

*

Dacă în Evul Mediu se practicau titlurile şi definiţiile lungi, ramificate, astăzi se cere să rezumi concepte foarte complexe cu un cuvânt sau două. Starea de reducere la absurd va domina, în curând, ontologia.

*

Elitele devin adesea cenzorii libertăţii, dacă nu învaţă la timp igiena comunicării şi deontologia polemicilor. Secolul trecut a fost unul dominat de terorism intelectual, când eclectismul palierelor de discurs (nascând confuzia dintre morală şi ideologie), procesele inchizitoriale de intenţie (culminând cu eşafodul public al vinovăţiei infinite) şi vânătoarea de vrăjitoare au pus în funcţiune rotiţele totalitarismului operaţional.

Totalitarismul nu a murit. Terorismul intelectual, aşa cum îl definise şi Jean Sévillia, funcţionează mai departe prin cuvinte care ucid şi prin expandarea lor în media. Arhetipul răului cunoaşte cea mai rapidă difuzare în zilele noastre, când eliminarea conştiinţelor libere nu se mai face prin mijloace violente, ci prin cuvinte cu funcţie de ghilotină publică modernă.

Ne rămâne nouă, celor lucizi, în fiecare zi, obligaţia de a asuma libertatea ca pe un spaţiu alternativ la cel totalitar încă persistent în lumea noastră. A fi liber – a respira libertate şi a produce libertate. Lucru echivalent cu ideea de a simţi responsabilităţile aferente ca pe o binefacere: autoreferenţialitatea care disciplinează şi pedepseşte imprefecţiunea.

*

Textul scris de un *schizoid man*: compus din două trupuri. Unul e scris pe hârtie, apăsat, cu cerneală neagră, vizibilă, iar altul e scris pe homuncul, cu cerneală simpatică, invizibilă pană. Sunt, aşadar, doi fraţi care se bat pentru ca să vadă apusul soarelui. Fereastra e din ce în ce mai îngustă, aşa încât nu mai încap doi oameni, doi fraţi, în chenarul ei, ci numai unul…Simbolic, fratricidul e desemnat să devină soluţie care restartează timpul mărturisirii. (Însă sistemul de referinţă ales pentru text nu e sincron cu sistemul de referinţă în care gândesc sau în care se mişcă fraţii)…

*

Politicul îneacă în culpabilităţi disculpabile *solemnitatea inocentă*… Trist, singur, ascuns…După ce *mareea de sânge tulbure e slobozită…*

*

Montaigne scria eseuri numai pentru rude, apropiaţi, prieteni, spre a-i deprinde cu ideea ca el va muri, iar ei vor rămâne cu amintirea lui (nota de la 1 martie 1580)… Cu toate acestea, Montaigne îi îndemna mereu pe cititori să nu-i citească scrierile. Probabil că se simţea răspunzător pentru toată tristeţea lumii. Şi pentru literatura comentariului, întotdeauna un hazard…

*

Nu la fel se vor feri de lectură repetată şi de literatura comentariului, bunăoară, autorii Zoharului. Aici, intervenea ca prioritate răspunderea pentru acurateţea traducerii. Ce să iei în calcul mai întâi: textul original chaldeean şi cel ebraic, sau versiunea latină a lui Knorr von Rosenroth (*Kabala denudata*, Frankfurt, 1648). Ce e de preferat, între transferul literar şi transferul literal, atunci textul vine dintr-o limbă şi pleacă într-o limbă nouă, de un gen cu totul diferit…

*

Consecinţele politice ale textului ce iradiază adevăr, ca de altfel toate consecinţele posibile, ţin de acel reducţionism primitiv, acea scurtcircuitare a conştiinţei atunci când e supusă unui efect centripet de piaţă publică, şi cu care reacţionează din păcate gloata, atunci când trec actorii istoriei. Gloata tropăie şi striveşte. E un sânge ritual, nu umanitate.

*

Enfin, ştim despre ce vorbim? Numai dacă vorbim în termenii *corpului material al textului şi ai spiritului textului.* Există *legea şi doctrina secretă,* care duc la *cunoaşterea Omului, a Universului, a Divinităţii.*

*

Întotdeauna aflăm mai târziu, sau poate că prea târziu, dar primind astfel o revelaţie, că adevăr înseamnă şi şocul post-traumatic al proceselor de constiinţă.

*

Un astfel de text, grav şi decisiv, asumat apologetic, creează un efect de pâlnie în clipele de după lectura sau scrierea lui, adăugând astfel existenţei o anxietate apăsătoare urmată de o eliberare salvatoare.

*

Până la Augustin, şi după el încă ceva vreme (până s-au instalat cu totul deliciile tiparului), se citea cu voce tare, declamativ, însoţind lectura cu un limbaj al corpului foarte expresiv, stând în picioare. Se citea, de fapt "se juca" textul, cu preocupare pentru stilistica lecturii. Întotdeauna în prezenţa unui auditoriu. Era o nevoie sinceră şi rituală de martori ai adevărului, textul fiind emis ca un angajament, ca un legământ de fraţie şi sororitate cu martorii.

Astăzi, când auditoriul este… virtual, nu-şi asumă identitatea şi abuzează de anonimat ori de jocul măştilor, textul se citeste în poziţii adesea umilitoare,

cocoşaţi în faţa ecranului şi practicând elemente ale culturii de guerilla. Cu deontologia comunicării, mai ales, sunt probleme…

elegiile pentru V.
până ajungi unde nimeni nu este

trebuie să mai faci un pas
şi încă un pas
până la mal
şi să fii tu malul de care se agaţă
cei ce vin din larg
obosiţi

trebuie să-ţi continui drumul printre stânci
chiar şi atunci când capetele mici de şobolani
te împresoară
cu căldura valului lor

dinţii lor mărunţi
rod malul abrupt
rod carnea albă
ronţăie drumul
pe care trebuie să mergi mai departe
până ajungi unde nimeni nu este

*

Marcenko povesteşte undeva, în *Mărturia mea*, despre tehnica folosită prin anii 1961-1963 în U.R.S.S. pentru îndepărtarea câte unui tatuaj militant disident: răzvrătitul era terorizat, apoi i se tăia pur şi simplu bucata de piele tatuată, iar marginile rănii erau apoi apropiate şi cusute. Unul din deţinuti avea tatuat pe frunte « Sclav al lui Hruşciov ». A fost operat, fără anestezie şi i s-a scurtat fruntea. Părăsind închisoarea, omul şi-a tatuat, tot pe frunte, « Sclav al U.R.S.S. ». A fost din nou operat, i s-a tăiat pielea conţinând mesajul, i s-a scurtat din nou fruntea. Fruntea lui a ajuns astfel atat de scurtă, încât nu mai putea să închidă ochii. Deţinuţii, spune Marcenko, l-au poreclit Zgâilă.
Au reapărut printre noi muncitorii care trudesc la scurtarea şi strâmtarea frunţilor. La douăzeci de ani de la căderea comunismului, renasc unele practici ce îl invocă şi îl resuscită. Libertatea de exprimare a devenit iar libertate de acuzare.

Astăzi e 23 august, ziua în care tocmai ne amintim de ororile nazismului şi ale comunizării, de prigoanele iscate de totalitarisme asupra oamenilor civilizaţi în secolul al XX-lea.

*

Revenind la adevăratul pericol al vremurilor noastre: elitele devin adesea cenzorii libertăţii, dacă nu învaţă la timp igiena comunicării şi deontologia polemicilor. Secolul trecut a fost unul dominat de terorism intelectual, iar secolul prezent e unul dominat de terorism mediatic. Secolul trecut a generat genociduri mai ales prin terorism intelectual, secolul prezent generează genociduri cu precădere prin terorism mediatic. Prin conceptul de *terorism intelectual*, Jean Sévillia impunea, în cartea omonimă, câteva borne: a fost odată o lume pierdută, pe când eclectismul palierelor de discurs (născând confuzia dintre morală şi ideologie), procesele inchizitoriale de intenţie (culminând cu eşafodul public al vinovăţiei infinite) şi vânătoarea de vrăjitoare au pus în funcţiune rotiţele totalitarismului operaţional. Lecţie repatată.

*

Să observăm acum că terorismul mediatic mută aceste graniţe şi mai departe: atomizarea palierelor de discurs produce sublimarea eticului (mai gravă decât sublimarea ideologiei), extremismul bunului plac substituie nevoia oricărui canon şi generează justiţia *exterminatorului simbolic absolut,* produsă *aici şi acum* sub ochii spectatorilor, în timp ce principiul guvernator al acestui haos devine însăşi absenţa oricărui principiu. Totalitarismul operaţional, instituit de terorismul intelectual, devine, prin extrapolare, un totalitarism utilitarist şi chiar un totalitarism abolut de piaţă, graţie presiunii continue a terorismului mediatic.

*

Totalitarismul nu a murit. El înfloreşte. Ba, chiar se fortifică. Prin fascismul islamic şi noile regimuri oligarhice. Ideologiile devin din nou hrana spiritelor nesăbuite, atunci când acestea refac ritmul diviziunii celulare şi al replicării extremismelor.

*

Cu Mark Lilla, încercând să definim *spiritele nesăbuite* şi rolul intelectualilor în politică (Ed. Polirom, 2005). Analizând *drumul nesăbuinţelor* la câtiva intelectuali angajaţi politic, precum Martin Heidegger, Hannah Arendt, Karl Jaspers, Carl Schmitt, Walter Benjamin, Alexandre Kojève, Michel Foucault, Jacques Derrida, autorul caută nişte răspunsuri, de fapt, la întrebări cotate de Sorin Antohi ca *esenţiale*: „*De ce vor intelectualii să-i servească pe tirani? De ce devin tiranofili unii dintre intelectualii care trăiesc în societăţile democratice, libere?*”

*

Cum devii nesăbuit, ca intelectual?

Antohi propune ca punct de plecare al răspunsului la această întrebare *înclinaţia intelectualilor de a transforma prestigiul şi autoritatea în putere*. Urmează sinuciderea: „*cedând „tiranului interior”, intelectualul se prăbuşeşte asemenea unui înger damnat, subjugat de demonia puterii, apoi de puterea însăşi. Căderea sa în plasa tiraniei este ultimul pas într-o tragedie a spiritului. Mai exact: tragedia spiritului nesăbuit, care şi-a rupt legăturile cu etica şi morala, şi-a trădat menirea, optând pentru imoralitatea şi amoralitatea unui eros al dominaţiei*”.

*

Cărţile, când rămân o formă de libertate. Singura formă de libertate.
Câtă singurătate pot îndura cărţile, atâta libertate poate suporta omul.
Şi câtă libertate pot îndura cărţile, atâta singurătate poate duce omul. Singurătatea cărţilor creşte pe măsură ce cultura ticăloşiilor creşte.

*

Repetând. Un credo. Ne rămâne nouă, celor lucizi, obligaţia de a asuma în fiecare zi libertatea ca pe un spaţiu alternativ la cel totalitar, încă persistent în lumea noastră. A fi liber – a respira libertate şi a produce libertate (criterii de evaluare: prin raportare clară la spiritul public în America de Nord, dar şi la istoria postbelică a liberalismului european).
Nimeni nu este obligat să dorească să fie liber, dar a denunţa totalitarimul, de către cei care construiesc libertate, devine obligaţia principală.

*

Dintotdeauna, scriitorii s-au întâlnit cu mari laşităţi, ale lor şi ale altora; o laşitate a fost aceea a neadmiterii la timp a totalitarismului. *Şi totuşi trebuie cultivată iubirea de scriitori. Nu ne putem iubi fără scriitori, în afara lor*, aminteşte Radu Cosaşu.
Mai târziu, se va şti de ce au scris, cui s-au adresat. Scriitorii operează cu starea de prezenţă a cuvintelor. Fie prezenţa în *aici şi acum*, fie prezenţa în *cândva şi apoi*.

*

Liber. Şi *huligan* mărturisitor de suferinţă. Unind în libertate dimensiunea evreiască şi dimensiunea românească. La 29 mai 1945, Mihail Sebastian era lovit mortal de un camion, în timp ce se îndrepta *liber* spre Universitatea Liberă Democratică, pentru a susţine primul curs de literatură universală.

*

Scriu aceste pagini cu foarte mult calm, fără melancolie şi fără regrete. V-am spus că nu am nimic de răzbunat, începea odiniaoră Mihail Sebastian o poveste fără sfârşit. Dacă am răzbuna mereu adevărul, am deveni o lume fără iubire. Adevărul este el însuşi o iubire camuflată, pentru altădată, pentru o altă viaţă. A iubi astfel încât cei iubiţi să afle mult mai târziu cât au fost de iubiţi…

*

În *Jurnal,* Sebastian observă nucleul dur al ratării româneşti, periculoasă mai ales când e esenţa politicului: „*Indignarea lor nu e indignare, adversitatea lor nu e adversitate, entuziasmul lor nu e entuziasm, nimicul lor nu e nimic. Dacă ciocnirea lor cu o carte sau cu un om ar fi o adevărată ciocnire - adică o luare de poziţie -, dacă duşmănia lor ar porni de la conştiinţa unor valori adverse, dacă violenţa lor ar fi o reacţie de gândire, totul ar fi salvat. Dar nimic nu e serios, nimic nu e grav, nimic nu e adevărat în această cultură de pamfletari zâmbitori. Mai ales nimic nu e incompatibil. Iată o noţiune care lipseşte total vieţii noastre publice, pe toate planurile ei: incompatibilul. În cultură, ca în parlament, oamenii se înjură la tribună şi se împacă la bufet. Compromisul este floarea violenţei. Avem de aceea o cultură de brutalităţi şi tranzacţii*”…

*

Despre frăţiile imposibile din politica românească, Mihail Sebastian relatează seren, în *Cum am devenit huligan.* Secvenţă memorabilă, pe care o conserv în întregime, datorită spiritului ei exemplar:

„*Léon Pierre-Quint, criticul francez care a fost în anul 1933 la noi, a rămas uluit întâlnind la o reuniune intelectuală bucureşteană câţiva comunişti şi cuzişti, membrii aceleiaşi grupări. L-am auzit cerându-i explicaţii unui gardist de fier notoriu, pe care în găsise în tandreţe intelectuală cu un marxist, şi el notoriu*. Pierre-Quint nu înţelegea cum e posibilă o asemenea frăţie între oameni pe care, teoretic, ar trebui să-i despartă zece lumi. Ţin foarte bine minte candidul răspuns al celor doi extremişti amici. ”Vedeţi, noi nu suntem decât prieteni. Asta nu ne angajează la nimic.” * Acest ”decât” este un breviar de psihologie bucureşteană. El explică foarte multe lucruri, el scuză totul. Comment, ça ne vous engage à rien? Mais un seul geste engage, Monsieur. **Léon Pierre-Quint se înşela. Pe oamenii aceştia nu-i angajează cu adevărat nimic: nici ura, nici iubirea, nici viaţa, nici moartea. Orice fac, orice spun rămâne mereu undeva, într-un colţ de conştiinţă, un zâmbet care anulează ce au făcut, retractează ce au spus. Rigoarea, sub orice formă, nu este de resortul lor. Sunt nişte oameni liberi. Poate singurii oameni liberi din Europa, căci faptele nu-i leagă, iar ideile nu-i obligă. Iată de ce atacurile cele mai sălbatice nu mă emoţionează. Simt dincolo de ele renghiul, chiulul, indiferenţa şi, cel mult, enervarea. Vor trece. Totul trece în această piaţă intelectuală, totul trece fără urmă, fără consecinţă, fără memorie. Ăştia sunt oamenii… Să-i lăsăm şi să revenim la ”probleme”. Nu cred că va fi prea greu. Dosarul meu cuprinde, e drept, nenumărate piese fulminante, dificil de mânuit. A le desface una câte una, a le cerceta ”la rece” şi a încerca să degajezi din praful lor de puşcă ”ideea” este o întreprindere*

*plină de primejdii. Din fericire, însă, în acest dosar de 500 de pagini tipărite, ideile nu abundă. Sunt vreo două-trei, înecate într-un ocean de invective. Poate că n-ar fi lipsit de interes - şi în nici un caz lipsit de farmec - să le reproducem pe toate. Voi fi, însă, silit, din cauza abundenţei de materie, să nu opresc aici decât textele optime şi accentele superlative ale dezbaterii. Ele vor indica nivelul ridicat al preocupărilor şi abuzul general de talent şi spirit pus în slujba lor. E poate prima oară când, în viaţa publică românească, se înregistrează o unanimitate de cuget şi simţiri. Mai mult chiar: o unanimitate de vocabular. Erau momente în care nu se mai deosebea cine vorbeşte: "Adevărul Literar" sau "Apărarea Naţională"? "Porunca Vremii" sau "Viaţa Românească"? Gazetele sioniste întindeau o mână fraternă ziarului d-lui Cuza, revistele marxiste se înţelegeau de minune cu cele huliganice, dreapta şi stânga, democraţii şi reacţionarii, anisemiţii şi revizioniştii - toată lumea, în sfârşit, cunoştea un singur duşman, denunţa o singură crimă. În plus, făcând legătura între redute şi tranşee, se mai zbătea pe străzi un mic cotidian de 5 parale, care devenise monitorul meu oficial, publicând zilnic scurte buletine de pe câmpul de luptă. Doamne! Ce nu s-a spus? Fiecare articol era o sentinţă de curte marţială, fiecare băiat de redacţie un justiţiar. N-au lipsit nici chemările la ordine, nici condamnările la rug, nici îndemnul la asasinat***. Le-am strâns pe toate, liniştit, cu hotărârea de a înrăma pasajele decisive şi de a le expune mai târziu în camera mea, în jurul mesei de scris. E o lectură care stimulează gustul de a trăi.*

** Nu vreau să credeţi că e vorba de o fabulă, inventată pentru trebuinţele cauzei. Scena s-a întâmplat întocmai. Cei doi eroi erau Mihail Polihroniade şi inginerul Belu Silber, unul militant de extremă dreaptă, celălalt de extremă stângă.*
*** Cum, asta nu vă angajează la nimic? Dar domnule, şi un singur gest angajează (fr.)*
**** "Dar îţi voi dovedi, Mihail Sebastian, că tu nu ai voie să-ţi asumi nici măcar dreptul la respiraţie, nicidecum acela de a scrie… căci trebuie curăţită literatura de oameni ca tine, Mihail Sebastian" (Credinţa, anul II, nr. 171)".*

*

Dragoş Paul Aligică, de vorbă cu Nicolas Spulber, despre *Tranziţii economice, Ed. Humanitas, 2004***,** cu o Introducere semnată de regretatul Matei Călinescu *(„Când am ajuns la Bloomington, la Indiana University, în ianuarie 1973, nici nu-mi trecea prin minte că aveam să mă împrietenesc cu un economist – un mare economist, cum aveam să aflu mai târziu – dublat de un mare umanist").* Cartea apare şi în varianta română chiar în anul morţii eroului ei principal. Cine este Nicolas Spulber? Una dintre cele mai spectaculoase minţi de origine română,

refugiat în SUA înainte de cel de al doilea război mondial, economist şi filosof umanist, specializat mai ales în sistemele economiei comuniste, despre care relatează cu neîncetată critică şi uimire în acelaşi timp. „*A studia sistemul socialist este ca şi cum te-ai uita la o experienţă – cineva merge pe sârmă şi te întrebi: care este logica, cum poate să meargă pe sârmă, din ce motive a ales să meargă pe sârmă?*”

*

Dacă după Thomas Carlyle, economia politică este „*the dismal science*” („ştiinţa mohorâtă, deprimantă”), asta mă face să cred că economia textelor este ştiinţa cea mai ingrată, iar economia ideilor este una din cele mai chinuitoare pagini ale ştiinţelor, din cauza autocenzurii obligatorii, care opune mereu autorul propriilor concepte. Pe de altă parte, niciodată rigoarea nu va aduce popularitate.

*

Marea artă religios–metafizică a Occidentului, devenită tradiţie, este deja istorie. Acesta este momentul în care poposesc aici fostele ţări comuniste, după căderea Zidului Berlinului, în 1989. Despre orientalizarea Occidentului este, de aceea, inutil să se vorbească. *Realitatea şi actualitatea*, spune Hannes Böhringer, *impun un rol nou al artei*. Privind cu atenţie la noul fenomen: nu semnificaţii metafizice şi religioase, cât „*un cadru provizoriu pentru atenţia noastră nedirecţionată*” (*În căutarea simplităţii*, Ed. Idea Design and Print, Colecţia Balkon, 2001, p.8). Cauza pentru care se poate spune, din nou: stăm prost cu sincronizarea. Tinerii se mişcă altfel, nu degeaba remarcase Nicolae Manolescu în noua *Istoria literaturii române* (lansată la Târgul Internaţioanl de Carte Gaudeamus, Bucureşti, 2008) specificul lor: *biografismul*. E, cumva, un risc, atunci când autorul îşi fotografiază doar propriul prezent. O autopsiere a actelor ratate. O alungare a conectivităţii şi interactivităţii. O încremenire. Stare de mim în propriul destin.

*

Fixarea atemporală a realului în imaginar. Biografismul e deja virtual. Böhringer îi zice *o poetică ce împacă arta şi cotidianul, tradiţia artei occidentale şi modernizarea ei. Fără militantism, cu pace.* Gândesc direct şi spontan: orientul continuă să navigheze pe un fundamentalism metafizic. În timp ce poetica prezentului, adoptată de arta occidentală, încearcă să ne arate, *pe viu, cum formele artei noastre decurg firesc din consecinţele structurii unei mentalităţi.*

*

Marile împăcări spirituale trebuie că li se întâmplă doar oamenilor care au vedere către mai multe universuri simultane. Restul sunt orbi. Iată, cu un puternic aer de serenitate, scena descrisă de Aharon Appelfeld, în romanul *Caterina*, a cărui dezvoltare concurează *Învierea* lui Tolstoi: „*Am o comoară scumpă, o comoară mare. Mă uit în ochii lui şi nu-mi vine să*

cred., el e numai lumină. Locuim într-o cameră, pe strada unde stau evreii. E deja aprilie, dar încă suflă puternic un vânt geros. Stau ore în şir la fereastră, împreună cu Beniamin, şi datorită ochilor lui mari văd şi eu minuni.
Mamă, pasărea!
Pasărea!
Nu e pasăre. Nu e pasăre.
În fiecare vorbă care îi iese din gură e un chiot de fericire. (...)
Pesah e aproape şi eu stau cu Beniamin lângă fereastră ca el să vadă tot ce se petrece, ca să absoarbă mirosurile şi să ştie că fiecare sărbătoare are culoarea ei. Lumea nu-i confuză, aşa cum pare uneori. Dacă ar fi trăit Roza, am fi pregătit Sederul la ea. Cei dragi mie mi-au fost răpiţi înainte de a le fi venit vremea”.

*

Istoria ideilor politice, de la Antichitatea iudaică şi greco-latină şi până la noi, e plină de asumări de gândire şi de raţiune. Nimic, însă, nu se compară, ca efect existenţial, cu privirea lăsată zilnic pe un crucifix de lângă uşa casei sau cu mângâierea aşternută de palme pe o mezuza fixată de tocul uşii. Mai degrabă aceste simboluri salvează oamenii de întunericul care se aşterne peste omenire în perioada când ideile devin instrumente de tortură şi exterminare. Sau în perioade când mareele ideilor politice devin doctrine militare şi genociduri. Peste nişte ani, iudaismul şi creştinismul se vor însingura în oceanul musulman aflat în expansiune. Insule de mezuza şi de crucifixe?

*

elegiile pentru V.
hipnoză de trecere între durerea de a fi viu şi durerea de a fi

nu plecăm cu toţii în acelaşi timp şi nu mergem toţi către aceeaşi intensitate
şi nu ne sinucidem toţi în acelaşi mod, fiecare cu obsesia sa că tăişul clipei nu doare
iar ceea ce vine după moarte este o hipnoză de trecere între durerea de a fi viu şi durerea de a fi

au fost zile în care am avut sentimentul că eram acolo, printre păsări zburând ca şi mine
şi adormeam în zbor laolaltă cu celelalte păsări, în timp ce ne continuam zborul fiecare înspre alt orizont,
iar după ce ne izbeam toţi de acelaşi zid continuam să zburăm cu aripi de somn treaz

fiecare străbătând o lume imaginară alcătuită din solitudini reale
mai întâi prin zidul uşor iar mai apoi prin noaptea de dincolo de zid,
când ceea ce se vedea
era pur şi simplu o orbire înafară însoţită de o iluminare launtrică

eram îmbrăţişată de ei cu aripile alpha ale întoarcerii la sine prin ceilalţi
atunci când zidul trece prin fiecare şi în acelaşi timp prin toţi
ca un iris care se deschide simultan aici şi acolo cu lumină albastră
precum o remagnetizare ce porneşte de la unu pentru a se extinde la tot

şi cum să faci ca să nu mai simţi în acelaşi timp starea de eu şi de toţi
cu care încep toate călătoriile adevărate către sine şi către ceilalţi
sau cum să te accelerezi către tine în acelaşi timp în care te accelerezi
către ei
aşa încât să nu te rupi să nu te scindezi ci să te umpli de sfere succesive
şi să te adânceşti prin fiecare nouă proiecţie

şi cum să faci ca să te simţi în acelaşi timp înăuntru şi înafară
sus şi jos, ego şi anti-ego, sinele clipind în alteritate şi alteritate scobind
sinele cu dalta,
şi să te îndrepţi uşor către visul tău, zburând singur alături de
singurătatea tuturor,
precum o umbră proiectată pe zidul lor ce începe în tine ca o carne
imaginară,
să fii ultima petală luată de vântul ce a măturat deja toate petalele din
grădină

şi cum să faci ca să te simţi unicul supravieţuitor al lumii prin durere
să crezi că totul începe cu tine pentru că simţi durerea cum se zbate aripă
irepresibilă
să ştii că totul se termină cu tine atunci când aripa te îmbrăţişează ca o
arcană
până când devine una cu tine şi te duce mai departe către intensitatea
unei alte lumi
dincolo de tine şi dincolo de toţi, când afli că singurul lucru care
contează este să zbori
prin alpha cu inconştienţa reversibilă a celui ce se trezeşte în el însuşi cu
durere
atunci când viaţa ta este doar memoria episodică a unui dumnezeu care
zboară prin toţi
pentru a se găsi pe sine însuşi ciob în atingerea de adevărul fiecăruia

*

Vorba *a fi alungat* nu există decât în cazul evreilor. *A fi alungat* şi *a nu avea unde să te duci*, spaţial vorbind. A trăi cu anvergura culturii majore, dar într-o lume care te condamnă la statutul de minoritar de serviciu pentru toate derapajele societăţii. A trăi într-un topos pentru care lupţi zi de zi ca să te justifici, un prezent continuu al persecuţiei. De aceea, poate, Theodor Herzl nota în jurnalul său, în iunie 1895, în plină derulare a Afacerii Dreyfuss: "In Paris, as I have said, I achieved a freer attitude toward anti-Semitism... Above all, I recognized the emptiness and futility of trying to 'combat' anti-Semitism". În 2001, C.D.Smith, în lucrarea *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, ediţia a patra, p.53, îl citează pe Herzl, aşa cum acesta notase în *Der Judenstaat*: *The Jewish question persists wherever Jews live in appreciable numbers. Wherever it does not exist, it is brought in together with Jewish immigrants. We are naturally drawn into those places where we are not persecuted, and our appearance there gives rise to persecution. This is the case, and will inevitably be so, everywhere, even in highly civilised countries—see, for instance, France—so long as the Jewish question is not solved on the political level. The unfortunate Jews are now carrying the seeds of anti-Semitism into England; they have already introduced it into America.*

*

Ce este singurătatea poetului?, fusese întrebat cândva, imediat după război, Paul Celan. *Un număr de circ neanunţat*, venise răspunsul lui.

*

În septembrie 2009, la Biblioteca Bucovinei, am organizat o întâlnire cu cititorii lui Norman Manea, urmată de lecturi publice din opera autorului, născut în Suceava, Burdujeni. Au fost citite fragmente din romanele sale. Unul dintre ele: *Bucovina*, din volumul *Întoarcerea Huliganului,* Ed. Polirom, 2008. Dar şi capitolul unde, în cheia biografică, autorul ne comunică amintiri despre ultima sa vizită la Suceava, în 1986, înainte de a emigra în Germania, şi de aici în America. Se umpluse paharul umilinţelor. În sala de arte a Bibliotecii, unde avea loc lectura publică, între alţii, sunt prezenţi scriitorul Constantin Severin, arhitectul Ionuţ Andriu, profesorul Octavian Nestor, profesoara Luiza Butnariu, profesorul universitar Radu Pentiuc, studenţi, cititori. Constantin Severin relatează că a fost martor, şi în epocă, la episodul povestit în carte de Norman Manea. El a făcut astfel lumină asupra adevărului istoric din 1986, când Norman Manea venise pentru ultima oară în Suceava ceauşistă; Severin a declarat publicului din sală: „*poetul ziarist* din fragmentul de roman era Ion Beldeanu, iar directorul casei de cultură, în care fusese atras Norman Manea de primul, era Ion Cozmei. Profesorul cu paşaport de serviciu, descris tot în roman, era Romul Munteanu”.

Beneficiari clientelari ai favorurilor de curte. Cum-necum, se ştia deja că Norman Manea a fost *lucrat* de turnători, poate că şi denunţat de mulţi alţii, după intervenţiile sale făcute la o reuniune locală suceveană, şi astfel se explică de ce premiul oferit în acel an lui Norman Manea de Uniunea Scriitorilor i-a fost retras în acelaşi an. Erau *acei* ani în care turnătoriile şi denunţurile deveniseră cu atât mai frecvente cu cât criza ceauşistă crescuse în intensitate. Cei ce turnau îşi asigurau un loc în faţa şi accesul la fondurile Partidului. Restul, îngropaţi de vii în omerta comunistă şi în oprirea din evoluţie.

Sunt mulţi martori care vorbesc, astăzi. Dar oare nu e prea târziu? Pentru oamenii care au suferit, sigur că e prea târziu, deşi pentru adevăr niciodată nu e târziu. La douăzeci de ani de la căderea comunismului, culturnicii locali sunt cam aceiaşi tovarăşi de nădejde şi sunt tot *la datorie,* bine înfipţi în solul celor cincisprezece ani de pedeserizare şi de recomunizare prin alianţe *originale* încheiate cu o pătură liberală debusolată, în fapt, criptocomunistă; debolşevizarea merge greu, iar opera personalităţilor autentic de centru-dreapta şi pro-occidentale sau atlantiste nu este susţinută decât rar de statul român, în timp ce personalităţile de stânga ocupă mereu atenţia şi consumă toate fondurile alocate culturii, în virtutea unei inerţii sistemice şi de mentalitate, dar şi a longevităţii *ciripitorilor* de altădată. Şi oare cum să nu fie ei longevivi, dacă de peste patruzeci de ani tot ei sunt primii la favoruri şi stipendii, în timp ce oamenii de cultură autentici din zona dreptei, dacă nu au trecut demult Styxul, sunt sistematic marginalizaţi sau condamnaţi la exil de supravieţuire? Meritocraţia nu a reuşit să se afirme în România ca fiind unicul concept inventat de o civilizaţie care aşează valorile în matcă şi care durează o civilizaţie temeinică şi autentică. Clientelismul ceauşist nu a murit, pentru că ceauşismul încă arde mocnit în dinozaurii roşii – dintre care unii mai dirijează lumea – , precum şi în puii politici pe care au apucat să şi-i infiltreze în toate structurile societăţii, în timpul celor trei mandate iliesciene.

*

...Italianca venită la Suceava, ca să vadă oraşul lui Norman Manea. Ochi negri, părul brun gris, mâini vorbitoare... *A venit să vadă oraşul unde s-a născut Norman Manea*, dar n-a mai găsit aici decât puţini evrei, în septembrie 2009. Cimitire vechi, frumoase, da. Bibliotecile lor au dispărut. Fuseseră arse. La fel cum eu, acum câţiva ani, aflată la Bonn, căutându-l pe Beethoven, m-am rătăcit într-un cartier central unde am dat aproape numai peste musulmani şi indieni...Nemţii, retraşi, prudenţi, îşi fac planuri de viitor. Poate că un nou concept utopic, un văl arian...

*

Vorba *a fi alungat* nu există decât în cazul evreilor. *A fi alungat* şi *a nu avea unde să te duci*, spaţial vorbind. A trăi cu anvergura culturii majore, dar într-o lume care te condamnă la statutul de minoritar de serviciu pentru toate derapajele societăţii.

Soluţia? Om, nu reptilă, nu pasăre, nu peşte. Pentru a fi liber, trebuie să te sprijini pe uscat.

If you will it, it is no dream. Im tirtzu, ein zo agada.

*

Ce este libertatea, pentru un om, atunci când nu stă pe pământ?

Ce este libertatea pentru o familie care nu are un acoperiş deasupra capului?

Ce este libertatea pentru o civilizaţie alungată din teritoriul ei strămoşesc?

La ce folosesc clişeele, dacă nu la justificarea exceselor comise împotriva celor alungaţi?

*

Der ewige Jude. *Evreul veşnic* este evreul dublei viziuni. Făcut din două jumătăţi care se concurează şi se completează. *Rătăcitorul* urcă din viziunea diasporei aplicată asupra întregului popor evreu alungat în exil, în timp ce *persecutorul demonizator* urcă din viziunea teologică creştină care îl condamnă în mod eronat pentru incitare la crucificarea lui Iisus, care este mai întâi evreu, apoi creştin. Cele două viziuni se unifică pe meridianul unei anestezii morale ce duce mai departe materia subminată de spirit. Pe omul *concret subminat* de *omul ideal.*

*

Nu *rătăcitori*, aşadar, evreii. Cât, mai ales, *alungaţi*. Iar *tema rătăcitorului* devine dezvoltarea pe care persecutantul o propune ulterior pentru obţinerea unui contract avantajos cu persecutatul.

Avram Rotenberg vorbind despre *Evreul rătăcitor* îl include şi pe *„Jidovul” rătăcitor* (aşa cum îl aflăm la Andrei Oişteanu, în Mytos & Logos, Ed. Nemira, 1997, sau în *Imaginea evreului în cultura română,* Ed. Humanitas, 2001) – cu date complexe despre spaţiul Ţării Româneşti, despre spaţiul Transilvaniei, din surse maghiare şi germane, dar şi cu date despre spaţiul Moldovei, furnizate de prelucrarea informaţiilor din Moses Gaster, ne atrage atenţia Boris Mehr (*File de calendar profan*, Ed. Hasefer, 2007, p.214).

*

Nu numai *rătăcind, ci lovit de prigoană,* evreul.

Lovit de istoria şi de manipularea unui mit. *Mecanismul înşelăciunilor care îndeamnă la crimă e neschimbat de mii de ani*, ne avertizează Avram Rotenberg.

*

Să ne imaginăm prigoana ca pe o alungare nenegociabilă de peste tot. *Evreu*, spune Slomo Leibovici-Lais, *este cel care, în primul rând, este om, îşi iubeşte aproapele ca pe sine însuşi şi este conştient de apartenenţa sa etnică, cel care îmbină religia cu naţionalitatea, care sunt indestructibile la evrei.*

*

Iudaismul şi-a îmblânzit tendinţele gnostice, şi le-a integrat în sine, în vreme ce creştinismul a făcut permanent eforturi (şi nu întotdeauna încununate de succes) pentru a le expulza. Alain Besançon sugerează, astfel, de ce a fost posibil ca Talmudul şi Cabala să fie proprietatea poporului evreu, *comoara lui ascunsă, donjonul inaccesibil păgânilor, produsul pe de-a-ntregul uman al înţelepţilor săi.*

Această imagine: a celui prigonit, dar care bântuie prin lume îmbogăţit de căile *studiului* (*metoda unei vieţi spirituale împlinite şi care poate da roade cu adevărat biblice*). Da, studiul este întemeietor şi definitor. El trasează limitele lumii, barierele infra-lumii, acoperişul supra-lumii.

Şi, încă, exerciţiul talmudic: *în simplitatea sa ascetică, obligă la o austeritate care li s-a părut sufocantă multor suflete evreieşti*.

*

Ei îmi spun, adesea: *noi nu mai avem timp, astăzi, de aşa ceva*.

Le răspund: *înafara acestui imaginar religios, identitatea voastră ar suferi, pentru că vi s-ar deschide poarta de dizolvare în orice alt imaginar spiritual, care ar însemna pur şi simplu asimilaţie şi anulare a evreităţii.*

E acesta unul din pericolele Occidentului, prin desacralizare şi despiritualizare.

*

La Zohar, *care dezvăluie secretele şi, de astă dată, semnificaţia ultimă a Torei* (Alain Besançon*)*, vin mai ales cu imaginarul de scriitoare. Picături de sugestie intangibilă, revelaţia noilor veşminte ale sacrului, legi surprinzătoare după care precipită *realul* din amestecuri de mister revelat şi mister nerevelat. Cum ajungi să te regăseşti într-o lume ce pare inaccesibilă majorităţii? Şi, după regăsire, ca după un mare salut, să înţelegi că acesta a fost norocul şi şansa de a supravieţui: prin redefinirea sistemului de referinţă spiritual, prin lărgirea lui, prin contra-sugestionarea unei hipnoze originare urmată de vizitarea unei mistici alterne şi de fascinaţie.

A fi viu, a nu fi cadavru ambulant.

*

Dar a avea nevoie de metapovestiri, mituri şi mistică.

Numai neîncrederea în ele, după cum spunea Lyotard în 1979, *reprezintă postmodernism.*

Dar spiritualitatea, mai ales atunci când se asociază cu viziunea transdisciplinară (Basarab Nicolescu), ne redefineşte după orice catastrofă. Fie şi după Shoah. Sau după Gulag.

*

elegiile pentru V.
dar înăuntru era o lume psy

să te gândeşti înainte de a muri
că nu-ţi dau nimic şi nu te las singur
nu te caut şi nu te ascult
nu te înţeleg şi nu te chem

două scări între două aripi
nu trup, ci vehicul
picioarele stau lipite
zidul se freacă de lumină

era o uşă albă
sau o umbră albă
şi s-a deschis între noi
aşa că eu am intrat prima ca o pisică în burlan
iar tu ai aşteptat afară să vezi ce se întâmplă

nu s-a întâmplat nimic afară
unde ai stat tu până la sfârşit
dar înăuntru era o lume psy
totul era al meu, până şi felul în care trebuia să privesc neclintit
morţile celorlalţi

*

În centrul psihanalizei culturale se va găsi întotdeauna problema capacităţii de a rezista la farmecul malefic al ideologiilor totalitare Această idee, întâlnită la Patrick Di Mascio, îmi confirmă faptul că omul are nevoie de punctul său de re-întoarcere, prin autonomie şi individualism, care sunt două variabile ale libertăţii sale. Gustul pentru ultraliberalism este, mai întâi, o reglare a conturilor personale cu sentimentul de libertate: câtă libertate, atâta cheltuire de sine.

*

Urmăm, dintre instincte, numai pe ale noastre, adaugă Jean de la Fontaine. *Şi răul îl percepem doar dacă e prezent*. Dacă merg mai departe, ajung la concluzia că percepem binele numai atunci când e absent. Percepem binele mai degrabă după ce nu-l mai avem, ca o despărţire dureroasă de un lucru sau de o fiinţă dragă. Iar cel mai greu percepem binele politic. Pentru că omul, fiinţă socială, nu are instrumente necesare de a decela la timp între adevărul său şi adevărul grupului, de a rezolva eventualele dihotomii. Câtă vreme grupul îi transmite unui individ mesajul că a se singulariza devine echivalent cu a se sinucide, acesta nu va alege decât foarte greu automarginalizarea. Or, răul politic asta face: paralizează dorinţa omului de a se salva prin alegerea binelui, mai ales atunci când alegerea binelui îl singularizează şi îl condamnă în ochii grupului.

*

M-am întâlnit cu un text din Abraham Moles, vorbind despre adecvare*: "Nu utilizăm un sonet de Petrarca pentru a comanda manevra unui excavator. Posibilitatea de utilizare a poeziei nu aparţine decât fiinţei."* Interesantă rezolvare a statutului de apropriere al categoriilor. În cazul poeziei, însă, oricând aş adăuga un plus de universalitate şi de utilitarism paradoxal, pentru că totuşi poezia este cel mai teribil sistem de comunicare. Nimeni şi niciodată nu va şti de ce.

*

În Publicaţia *Studia Hebraica* a Centrului Goldstein Goren de Studii Ebraice a Facultăţii de Litere din Bucureşti, am găsit, în numărul 5 din 2005, un studiu semnat de Felicia Waldman, intitulat „*Ce a învăţat Hitler de la Genocidul Armean*”. Există o anecdotă, care ne este reamintită. Un evreu în vârstă, pe patul de moarte, înconjurat de o multime de nepoţi, îşi trăia ultimele clipe de viaţă. Înainte de a-şi da sufletul, bătrânul face semn nepoţilor să se apropie, căci are ceva foarte important să le spună. Cu o ultimă răsuflare, rosteşte: Să aveţi grijă de armeni… şi închise ochii. Nepoţii, nedumeriţi, îl întreabă pe rabin ce a vrut sa spună bunicul prin aceste cuvinte. Rabinul, înţelept, le explică: dacă evreii nu-i vor proteja pe armeni, după ce vor fi ei exterminaţi, va veni rândul evreilor.

*

Au existat mulţi evrei care i-au protejat pe armeni. Sunt *drepţii evrei*. Iată câţiva dintre aceştia, şi faptele lor, aşa cum îi prezintă Edvard Jeamgocian:

*

„Henry Morgenthau (1856-1946) ambasador al Statelor Unite la Constantinopol în perioada genocidului armean (1913-1916), a consemnat şi prezentat evenimentele sângeroase la care a fost martor ocular. Franz Werfel (1890-1945), scriitor, a făcut cunoscut lumii, prin romanul „*Cele 40 de zile de pe Musa Dagh*“, genocidul comis împotriva armenilor. Rafael

Lemkin (1900-1959), avocatul care a introdus, la Congresul Naţiunilor Unite din 9 Decembrie 1948, termenul de *genocid*, a arătat că atrocităţile comise împotriva armenilor reprezintă un caz tipic de genocid, afirmaţie pe care a întărit-o în interviul acordat în anul 1949, postului american de televiziune CBS. Israel Charney, directorul Institutului Holocaustului din Jerusalim, editorul şef al „*The Encyclopedia of Genocide*“ şi-a arătat, prin scrieri şi conferinţe, sprijinul faţă de cauza armeană şi lupta pentru ca Genocidul Armean să fie recunoscut de Guvernul Israelului. Congresmenul Adam Schiff, susţinător al cauzei armene, a introdus recent în Congresul American Rezolutia HR.106 a Genocidului Armean”.

*

Mai recent, Academicianul Elie Wiesel, originar din România, deţinător al Premiului Nobel pentru Pace, declara într-un interviu acordat ziarului „*The Philadelphia Jewish Voice*“ din noiembrie 2007:

De ani şi ani lupt pentru dreptul de comemorare al genocidului armenilor. Cum aş putea eu să le spun armenilor că ei nu au dreptul, când toata viaţa am luptat pentru comemorarea Holocaustului poporului evreu? Înţeleg punctul de vedere al Preşedintelui Bush. Însă eu, ca persoană particulară, nu trebuie să ţin seama de reacţia Guvernului Turciei. Părerea mea este că dacă ar fi existat în acele zile cuvântul genocid, ceea ce s-a întâmplat armenilor s-ar fi numit Genocid. Toată lumea este de acord că au fost masacre, dar cuvântul genocid a fost creat mai târziu. Eu cred că armenii au fost victime ale genocidului şi ca evreu este de datoria mea să fiu de partea lor.

*

Să ai datoria să fii de partea armenilor; de partea evreilor; de partea ţiganilor; de partea românilor; de partea tuturor celor condamnaţi să devină victime ale totalitarismului.
Să nu uiţi.

*

elegiile pentru V.
neştiind nimic despre sine când e rupt în două de tăişul unei raze

(un text scris la anul nou evreiesc, pe 1 Tişri din 2009 când am spus *l'shanah tovah* (*pentru un an bun*) prietenilor mei, în pragul anului 5769.
În Cartea Vieţii mă va înscrie un fir de lumină.
Şi l´shanah tova celor vii.
Începe un an nou cu bucurie şi tristeţe.
Bucurie pentru partea din noi care urmează să înflorească, tristeţe pentru

partea din noi care a ars. Desenul lui Devis Grebu, alături, principalul inspirator al simbolurilor : şalul de rugăciune evreiesc şi tema schizoidiei în interpretare pozitivă.
Tema schizoidiei, tema împărţirii omului precum frângerea pâinii - între Dumnezeu şi Adam - duce, de fapt, omul mai departe, atât în adâncul din el însuşi, cât şi în înălţarea lui. Îl duce şi îl abandonează în incertitudine, deci în îndoială şi în căutarea adevărului, iar nu în riguroasa trufie. Împărţirea omului în jumătăţi umple deşertul cu nisip)

omul când ştie, nu ştie nimic pentru sine
între ştiinţă şi neştiut
între atingere şi imaginar
între totul şi nimic
între ură şi iubire
omul între posibil şi fezabil
între pulsiune şi ratiune
între soare şi luna
între stânga şi dreapta
între bucurie şi tristeţe
între a vrea şi a putea
între imaginar şi real
între zbucium şi linişte
între unul şi plural
între voluptate şi resemnare
între niciodată şi acum
între dragoste şi ură
omul când se vede pe sine, se anulează
între viaţă şi moarte
între ură şi domolire
între bine şi rău
între sus şi jos
între eros şi thanatos
între sublim şi abjectie
între dorinţă şi refuz
între acţiune şi pasivitate
între adevăr şi minciună
între lumină şi întuneric
între Boaz şi Yakin,
între scalv şi stăpân
între est şi vest
între contemplaţie şi acţiune
între ascuţit şi rotund

între avangardă şi retrograd
între optimism şi pesimism
între lacrimă şi zâmbet
între isus şi iuda
între afirmaţie şi negaţie
între alb şi negru
între vitrifiere şi cristalizare
între puritate şi mizerabilism
între candoare şi machiavelism
între înger şi demon
între trufie şi umilinţă
între conjuncţie şi disjuncţie
între abis şi stâncă
între nepreţuit şi lăcomie
între foame şi saţietate
între orbire şi clarviziune
între regret şi sadism
între plăcere şi datorie
omul când se desparte de sine, învie
între pasiune şi indiferenţă
între gravitatie şi levitaţie
între vizibil şi invizibil
între bărbat şi femeie
între tânăr şi bătrân
între nostalgie şi saturaţie
între plin şi gol
între yang şi yin
între dur şi eteric
între accelerare şi înfrânare
între sau *şi şi*
între inefabil şi real
între potenţial şi împlinire
între ieri şi astăzi
între astăzi şi mâine
între admiraţie şi dispreţ
între generozitate şi meschinărie
între mişcare şi încremenire
între străfunduri şi înălţimi
între noapte şi zi
între clipă şi eternitate
între virtualitate şi realitate
între ideal şi limite

între sefiroturi şi filactere
între trufie şi umilinţă
între omul posibil cândva şi omul acesta greu de sinele incert aici risipit şi risipitor rătăcind neştiind nimic despre sine când e rupt în două de tăişul unei raze

*

Îi vom regăsi mereu printre noi pe cei cu piatra în mână şi care nu se sfiesc să o arunce primii. Adesea, *acuzatorii persecutori* sunt din rândul celor apropiaţi. Cei ce judecă împotriva evidenţelor, dar care, mai ales, sunt şi cei ce judecă primii şi condamnă. Mihail Sebastian observa că *viaţa n-ar avea nici un haz fără ei.* Adaug că viaţa este un scenariu plin de *nervozitatea* generată de ei. O formă de propulsie a unui rău care, prin propria combustie, va genera binele. Din încleştare va rezulta adevăratul preţ plătit de acuzarea care se predă, la final, în faţa unei apărări imbatabile.

*

Evreitatea se dobândeşte prin suferinţă. Confesivitate şi încredinţare a confesiunii unui iluzoriu mediu de imersie sufletească ce ar putea să genereze empatie prin intermediul cărţilor scrise, dar nu conduce decât la hiperbola durerii.

Ury Benador, adică Ben-Hador sau *Fiul generaţiei*, născut la Milişăuţi de Suceava. Despre suferinţa perpetuă, în *Ghetto veac XX*, o antologie a iudaismului ca sursă de contradicţii ireconciliabile, de absolut şi de iubire în doze imposibile.

Max Blecher, autenticistul care converteşte la vedere, ca şi Eliade sau Anton Holban ori Voronca, morbiditatea deterministă a suferinţei într-o inepuizabilă sursă de creativitate, astfel salvându-se şi regenerându-se pentru o viaţă amânată, trăită mai târziu în trupul-sufletul cititorilor săi. Cu *Corp transparent*, *Inimi cicatrizate* şi *Vizuia luminată*, Blecher face din luciditate un bisturiu cu care îşi autoincizează propriul ego. Acesta e, de altfel, instrumentul tipic cu care evreul operează deasupra neantului din răscolitorul său destin.

Isac Peltz. Felix Aderca. Ilarie Voronca. Ford Brunea-Fox. Barbu Fundoianu. Paul Celan. Norman Manea. I. Ludo. Şi încă multe alte nume ce au dat consistenţă civilizaţiei româneşti.

*

Ford Brunea-Fox ţinea, în epocă, o conferinţă la Muzeul Literaturii Române (publicată şi, mai târziu, în *Memoria reportajului*, Editura Eminescu, 1985, antologie îngrijită de Lisette Daniel-Brunea, prefaţă de Dan C. Mihăilescu, p. 260-266), la momentul când s-a lansat în România, în 1930, volumul „*Privelişti*"semnat de Benjamin Fondane, ce plecase deja în Franţa. „*Viaţa lui Fundoianu a fost o veşnică diagramă de febră*

(febrilă, deşi altfel febrilă, va fi şi viaţa lui Blecher, n.m.), o permanentă cursă de obstacole la toate altitudinile. La Iaşi, în timpul războiului, o luptă îndârjită cu sine însuşi. A izbutit să cauterizeze negul tradiţiei literare, să-şi impună o disciplină, să cerce alte forme pentru olăritul poemului, să utilizeze altminteri numismatica cuvintelor. Muncă trudnică, roade surprinzătoare pentru gusturi puţine, o exaltare fără flăcări, dar nu rece, un chiot al privirii care sperie altfel lucrurile, o ploconire până la rădăcina lor pentru beţia mirosului frust, pentru revelaţia simplă, brutală.
Nu mă pot împiedica să întreb pentru cine şi pentru ce superbele eforturi, admirabilele rezultate! Să nu uităm că istoria scrisului românesc e încă în stadiul canavalei. Cele câteva Penelope academice continuă să împungă acul în vid, izolând cu fiecare împunsătură semnele de reper fixate pe gherghef acum un pătrar de veac. În jurul corolelor centrale, babele cu redingotă nu mai croşetează decât „suveniruri”. Şi totuşi există, peste timp, o balustradă de liane ce se împleteşte în chip firesc. Şi totuşi poezia unui Arghezi, poezia lui Fundoianu au un fir tare în împletitura asta, pe care bătrânii nu catadicsesc a o recunoaşte. Automat, „exegeţii” dau încă târcoale lui Eminescu, minunându-se de câte ori îi surprind ereditatea în nepoţi şi strănepoţi. (...) Statisticile arată în zilele noastre câteva duzini de Eminescu, toţi candidaţi la busturi. Iată de ce generaţiile studioase nu cunosc decât un singur parastas şi un singur catehism”.

*

Este evidentă actualitatea şi excelenţa lui Ford Brunea-Fox, care a fost şi a rămas un model-şcoală al unui jurnalism de odinioară, care era unul de calitate. Evidenţa sporeşte cu atât mai mult dacă facem o incursiune în spaţiul jurnalistic românesc actual. Popularea lui cu veleitari şi non-profesionişti, dar şi cu personaje lipsite de cultură şi de morală este o veritabilă catastrofă a timpurilor noastre. Cauza rezidă în imensa audiţie pe care o au aceşti agramaţi şi malefici agenţi de cretinizare care constituie circa 80% din masa celor ce practică jurnalismul în România anului 2000. Tocmai uriaşa lor vizibilitate, pe care se centrează această societate a comunicării, îi transformă în modele uşor de urmat de către o populaţie dominată în proporţie catastrofală de lipsa de acces la cultura majoră, de lipsa criteriilor valorice şi de interesul crescut faţă de logo-urile media şi entertainment.
Fac parte din generaţia care a învăţat legile jurnalismului de la Brunea Fox şi arta spectacolului culturii prin media de la Iosif Sava. Am toate motivele, prin urmare, să mă încrunt la lumea de azi.

*

Evreul îşi urmează paşii de mii de ani după propria cadenţă neabătută. Soluţia este să nu se oprească niciodată, să meargă mai departe. Suferind, de o suferinţă alteră, suferind mai mult pentru alţii, pentru cei de dinainte

şi pentru cei ce vor urma, iar numai în cele din urmă pentru sine, şi mântuindu-se întotdeauna prea târziu. Există itemi, aşadar. Scări ale suferinţei. Grade de comparaţie şi stadii ale purificării prin suferinţă. Etaloane şi paliere de discurs. Abscise şi apologii ale suferinţei.

Iudaitatea, prin atributele conştiinţei tragice, finalmente asumată, dobândită într-un mod aproape miraculos. Un exemplu de utilizare a *categoriilor gândirii* pentru a rezolva un demers de înţelegere elevată în ansamblu a Cabalei şi hasidismului, îl aflăm la Moshe Idel, care aduce astfel, cu generozitate, un omagiu prietenului său Ioan Petru Culianu, răpus de invidia compatrioţilor şi de planurile lor asasine. („*Prelegerile pe care le-am ţinut au reprezentat pentru mine un omagiu adus memoriei unui bun prieten şi cuiva care a visat să studieze Cabala*”). E un discurs centrat pe domeniul *psychanodiei* **-** înălţarea sufletului la cer – şi al *extazului*. Aceste teme, *psychanodia* şi *extazul*, centrale la Ioan Petru Culianu, sunt unificate de Moshe Idel (în cursul celebrelor prelegeri ţinute în 2004 la Universitatea Central-Europeană, sub genericul *Culianu Lectures on Religion*, culese apoi în *Ascensiuni la cer în mistica evreiască. Stâlpi, linii, scări***,** Ed. Polirom, 2008**)** cu motivul *axis mundi*, care este unul marcant în teoriile lui Mircea Eliade. Urmează, apoi, investigarea comparativă a acestor *topoi* în mistica evreiască şi în societăţile rurale arhaice. Pulsiunea de a corecta aceste perspective cu plusul de privire către religiozitatea urbană, Moshe Idel o îmbogăţeşte prin tipuri de religiozitate noi, subtile, surprinzătoare.

*

Moshe Idel şi-a asumat astfel o lipsă de resemnare exemplară, după asasinarea lui Ioan Petru Culianu, preluând un tip de raţionament unic în care acesta investise anii săi de formare şi ducându-l mai departe, cu respect pentru stilistica gândirii lui Culianu, de parcă ar fi fost Culianu însuşi, sau încercând să reconstituie un tip de feed-back mintal propriu tânărului savant secerat prematur din viaţă. A fost, acesta, un gest de prietenie între un evreu şi un român, dar şi, mai ales, un gest de responsabilitate evreiască faţă de natura umană unică şi irepetabilă, un gest de responsabilitate faţă de opera unui cărturar, un protest în faţa irosirii capitalului de inteligenţă: „*Am încercat să gândesc în concordanţă cu categoriile gândirii sale şi să aduc în centrul atenţiei potenţialele contribuţii ale distincţiilor operate de el pentru o mai bună înţelegere a unor aspecte ale misticii iudaice*”.

*

Mistica, un raţionament între om şi duh, atunci când nu îl deformează pe Dumnezeu. Doar *aerul mistic, duhul din duh*…

Am întâlnit parfumul medieval, gothic, al *misticii* la Abaţia Bec Hellouin din Normandia, situată între Rouen şi Lisieux, construită la puţini ani după 1300 şi dedicată Sfântului Andrei, devenind bază militară după revoluţia Franceză şi apoi din nou mănăstire în 1948. Dar nu mai puţin *mistică* este atmosfera ce aureolează, la ţărmul mării şi cu perspectiva falezei văzute de la înălţime (aici, un spaţiu-tampon, de laicitate modernă spiritualizată), biserica St. Valery, prin vitraliul *Arborele lui Isaia* creat de Georges Braque ca un semn de omagiu pentru localitatea Varengeville-sur-Mer, în al cărei cimitir a şi fost îngropat. Descrierea metaforică şi alegorică a profeţiei lui Isaia care vesteşte venirea lui Mesia la Bethlehem prin intermediul fiului său David era acceptată în Evul Mediu ca filieră de revelare a lui Iisus. Tradiţia evreiască plasează moartea lui Isaia pe vremea lui Manase, care l-ar fi închis în trunchiul unui copac şi l-ar fi tăiat în două cu ferăstrăul (Evrei 11:37). Mai departe, pe drumul de la Varengeville către Dieppe, mistica irumpe şi în capela St. Dominique prin fluxurile de culori prin care lumina penetrează vitraliile lucrate tot de Braque.

*

O participare la dumnezeire şi o iluminare. O cale.

*

elegiile pentru V.
clipa

rece

în cel mai vechi adăpost
poţi locui numai o dată

umbră omenească

Viaţa prin mistică şi drumul către contemplaţie. O cale ocolită? Calea directă e calea cea îngustă. Dar calea directă e şi calea studiului, *ca unică metodă a unei vieţi spirituale împlinite (poate da roade cu adevărat biblice)*, cum o definea Alain Besançon. Contemplaţie şi simplitate ascetică.

Fantastic contrast între austeritate, cu portalul său de simplitate ascetică, şi gradul de complicare artificial al lumii consumeriste.

O mistică ce este o meditaţie asupra Legii dar *trece printr-o descifrare ezoterică ce duce la gnoză, la teurgie, uneori la magie.* Ea generează chiar şi o literatură al cărei punct culminant îl reprezintă Zoharul, ca aură a Torei. Cititorii Zoharului dobândesc în final intuiţia Fiinţei divine ca

multitudine de forţe metafizice radiante (Alain Besançon, Gershom Scholem, Roland Goetschel). Interesant este că se poate atinge, prin studiu, rigoare şi austeritate, un punct în care ucenicul afla de ce *Talmudul şi Cabala sunt proprietatea poporului evreu, comoara sa ascunsă, donjonul inaccesibil păgânilor, produsul pe de-a-ntregul uman al înţelepţilor săi*. În momentul când află răspunsul, ucenicul înţelege, ca pe un corolar comparatist, şi de ce *iudaismul şi-a îmbânzit mereu tendinţele gnostice, şi le-a integrat în sine*, spre deosebire de *creştinism, care a făcut permanent eforturi pentru a le expulza (adesea, aceste eforturi au avut consecinţe catastrofale).*

*

Un chihlimbar şlefuit, cumpărat la magazinul de bijuterii montate în argint. Aer proaspăt, ionizat, albastru, tipic Nordului. Adâncirea în lumina moale aruncată de soarele de aprilie peste lucrurile din Nord. O stare mistică, la Sinagoga Portugheză din Mr. Visserplein 3, în Amsterdam, la marginea cartierului evreiesc. Ceea ce numesc Sinagogă Portugheză este de fapt un ansamblu de edificii durate în stil ionic datând din anul 1665 şi o sinagogă de rit sefard. Mai norocoasă poate decât edificiile româneşti (sinagogi din Oradea, Suceava, Arad, Neamţ, Târgu-Mureş, Cluj etc.), dar la fel de expusă vitregiilor istorice, această bijuterie a Nordului a fost restaurată în 1850 iar apoi în 1950-1951. De neuitat mi-au rămas de aici cele 12 columne de piatră (reprezentând cele 12 triburi ale Israelului) şi care susţin şi marchează galeria femeilor şi unde coboară braţele lungi ale candelabrelor ce pot duce circa 1000 de lumânări destinate serviciilor săptămânale. Alături de sinagogă, la distanţă de 200 de metri, un modern Muzeu al Istoriei Iudaice invită vizitatorii la un permanent dialog cu valorile civilizaţiei evreieşti din Europa, ca şi cu marile ei dureri. Vizita s-a încheiat cu peste 1000 de fotografii şi cu o masă tradiţională la un sobru local cu specific iudaic, extrem de distins şi de decent. Supă de găină şi gefilte fish, matzen. Alături, la câteva standuri, sunt rafturi cu mezuze pentru casă şi pentru maşină, cărţi de rugăciuni, fotografii ale edificiilor de cult sefardic din Nord, fotografii din timpul Holocaustului (Lenin clasic şi Lenin de avangardă, care îmi aduce aminte de Ceauşescu văzut de Elena Greculesi, din patria roşie), obiecte de artizanat evreiesc. O fotografie, la despărţire, înfăţişează o superbă grădină a unui palat: arbori de sequoia, gazon şi trandafiri; o alee, străjuită de bănci; pe fiecare bancă, un cadavru al unei femei tinere sau al câte unui copil; între cadavre, trei fetiţe blonde; dar şi patru băieţi; toţi, bine îmbrăcaţi, în haine elegante; datat 1945; familia unui general nazist, nu mai reţin numele, se sinucisese prin otrăvire, după ce nemţii pierduseră războiul. Mai devreme, în muzeu, văzusem mii de copii evrei, slabi şi dezbrăcaţi, descărnaţi şi vineţi, cadavre stivuite dezordonat în munţi de câţiva metri. Gurile lor deschise, ca

nişte boturi de peşti ce înoată în cenuşă, mă însoţesc şi astăzi. Escher trebuie că de acolo a găsit motivul peştilor, ce vizitează atât de des picturile şi grafica sa: din copiii de cenuşă aruncaţi în aerul Germaniei şi desenaţi pe cerul Germaniei sau al Poloniei de cuptoarele lui Hitler. Sunt oameni care spun că şi astăzi, uneori, se simte mirosul de carne umană arsă.

*

Timpul uniform şi timpul în secvenţe: o contradicţie ca sursă prolifică de mistică. De câte oferte ale harului vorbim?

*

Isaia, pentru profeţie, cum Dante pentru literatură şi Beethoven pentru muzică, spun înţelepţii – sau, după gustul meu, mai degrabă: cum Shakespeare pentru literatură şi Bach pentru muzică. Aceste pasaje între muzică şi literatură le făcea, în România, cu eleganţă şi în mod unic, filosoful, muzicianul şi filologul Iosif Sava, în emisiunile sale radio şi televizate (*Invitaţiile Euterpei*, la Radio, între 1972-1996, dar şi *Serate Muzicale TV*, din 1980 şi până în 1998, când autorul s-a stins, pe 18 august, în urma unei operaţii destul de banale) sau în volumele sale enciclopedice. Nimeni nu l-a înlocuit, în România, care a rămas, astfel, după moartea lui (prematură), cu un vid semnificativ de hermeneuţi charsimatici dedicaţi artei şi culturii majore. Radio România Cultural şi Muzical au reluat, timid, programele lui Iosif Sava, însă diferenţa de anvergură e vizibilă. Charisma lui, de neînlocuit.

*

Poate că în *Cartea lui Isaia* (care în traducere înseamnă *Mântuirea este a Domnului*) rezidă adevăratele dificultăţi de comunicare ce au adus în timp ostilităţi nebănuite, polemici fără sfârşit şi alegorii imprevizibile ale disjuncţiei spirituale între evrei şi creştini. Profetul Isaia, care a fost considerat *Evanghelistul Vechiului Testament,* a fost şi proorocul desemnat să creeze cea mai luminoasă carte de profeţie mesianică: „*De aceea, Domnul însuşi vă va da un semn; iată, fecioara va rămâne însărcinată, va naşte un fiu, şi-i va pune numele Emanuel* (Dumnezeu este cu noi)” (7: 14). Dintre toate cărţile, Cartea lui Isaia vorbeşte cel mai mult despre Domnul Iisus Hristos, numit aici „Robul Domnului": evreii îl identifică cu Israelul, iar creştinii îl identifică cu Domnul Iisus Hristos, şi practic de aici începe disputa asupra identităţii. Mesajul profeţiei este, şi el, dublu: în epocă, profeţia lui Isaia îl identifică pe Robul Domnului cu Israel, care operează conceptual ca un ante-tip al lui Iisus în lucrarea de mântuire, dar peste veacuri, pentru cei ce îl vor urma, Robul Domnului trebuie asumat neapărat ca fiind fiinţa şi lucrarea lui Iisus Hristos din Nazaret. El devine Mântuitorul lumii. Interpretarea este, însă, furnizoare de dihotomii. La fel, şi capitolul Isaia 53 – deşi acest text se adresează în special poporului evreu, Biserica creştină şi l-a apropriat, şi nu cu consecinţe bune. Astfel s-a născut *conflictul*, cât şi

caracterul său ce pare insurmontabil: evreii nu îl acceptă pe Iisus la nivelul lui Dumnezeu, iar Biserica nu acceptă uşor faptul că Isaia îl asumă şi pe Israel în rolul mesianic al lui Iisus.

*

Timp mai este, generos, înainte, atât pentru perpetuarea celor două intrepretări, cât şi a polemicii dintre ele.

*

Profeţiile mângâierii (40-48) şi *Un viitor glorios pentru Israel (58-66)* - există cărţi care nu te lasă să te rătăceşti.
Ele vorbesc în parabole ce transformă calculul probabilistic al profeţiei în axiome existenţiale. Orice ai face, după aceea, totul era deja trasat dinainte, pentru că locul geometric al tuturor posibilităţilor este Dumnezeu.

*

În Evul Mediu, ştim de la Alexis de Tocqueville, *a fost suficientă legătură religioasă pentru a reuni în cadrul aceleiaşi civilizaţii diversele rase care populau Europa.* În secolul trecut şi în prezentul, în acelaşi teritoriu, avem supradoze letale de idiosincrazii religioase, aşa încât civilizaţia europeană îşi construieşte o implozie fericită. Iar injoncţiunile religioase au folosit la perfectarea injoncţiunilor ideologice. Însăşi „utilitatea" politică a genocidului a fost argumentată, la modul cinic, de contabili: e mai comod şi ieftin, spuneau ei, să elimini adversarii decât să-i perverteşti.

*

Oboseala în registru grav de a privi către secolul european trecut vine din cantitatea uriaşă de lecţii de genocid administrată umanităţii. Povara acestei suferinţe mi-l evocă pe Monseniorul Vladimir Ghika, mărturisindu-se câteodată epuizat, până şi el, sfântul, aşa cum îl descopăr în albumul *Fratelui meu din exil - Perioada stalinistă în România în scrisorile Monseniorului Vladimir Ghika, prinţ, preot şi martir*, lansat vineri, 21 noiembrie 2008, la ora 16, la Târgul Internaţional de Carte „Gaudeamus"- tipărit de Ed. Galaxia Gutenberg, editor pr. Silviu Hodiş, text stabilit de Luc Verly, traducerea în limba română de Ana Boariu, Emanuel şi Mihaela Cosmovici, tehnoredactare Dan Holban şi Emanuela Arteni (Vizual Graph – Roumanie), postfaţă de Theodora – Brânduşa Palade, 2008. Proiectul a fost finanţat de Institutul Cultural Român prin Programul Cantemir.
În Cartea poştală din 26.08.1948, conţinută în acest album, Monseniorul Ghika scrie: „*Ceea ce mă lasă fără vlagă, de trei luni încoace, este pendularea neîntreruptă între Ahasverus şi Latude* (Ahasverus-nume atribuit evreului rătăcitor, iar Latude- a fost închis pe nedrept la Bastilia şi în alte închisori timp de 35 de ani*), fără să pot lucra în mod constant la aceeaşi treabă în asemenea condiţii".*

Scrisorile lui Vladimir Ghika (treizeci de scrisori şi cărţi poştale, precum şi documente diplomatice franceze) dezvăluie un univers necunoscut al supravieţuirii Bisericii Unite şi a unor ordine şi congregaţii catolice interzise în România după 1948, un adevărat calvar ce a continuat până la căderea comunismului. Ele mărturisesc şi despre ataşamentul Monseniorului faţă de Fiicele Carităţii Sfântului Vincent de Paul, aduse de el în România în 1906 şi împreună cu care fondaseră sanatoriul „Sf. Vincenţiu de Paul", devenit ulterior Spitalul C.I. Parhon. Colaborarea cu aceste surori a marcat drumul spiritual şi uman al lui Vladimir Ghika, el luptând împreună cu surorile pentru ca sanatoriul creştin Sf. Vincenţiu de Paul să nu fie rechiziţionat de stat, lucru care, în final, s-a petrecut totuşi. În final, surorile sunt alungate la Oradea, obligate să intre în viaţa civilă şi în ofertele făcute de societatea totalitară comunistă. Alături de alte mărturii, şi acestea vorbesc despre persecuţia îndreptată împotriva Bisericii catolice, dar abil camuflate sub diferite pretexte.
Povestea comunicării prin scrisori a fraţilor Ghika şi revelaţiile indirecte despre stalinismul din România se urmăreşte cu sufletul la gură în acest uluitor volum. *Fratelui meu din exil* este astfel o ofrandă adusă omului care supravieţuieşte exilului exterior prin exil interior, supravieţuind astfel represiunii extreme prin înţelepciune, rugăciune şi prin fapte de o umanitate incredibilă. Vladimir Ghika şi Dimitrie Ghika devin, astfel, eroii unei legături indestructibile, pe care tiranii vremelnici nu au putut să o distrugă, între oamenii situaţi de o parte şi de cealaltă a Cortinei de Fier.
Ultimul Domnitor al Moldovei fusese Grigore Ghika al X-lea (1807-1857). Un diplomat, Dimitrie Ghika, şi un preot, Vladimir Ghika, fraţi, fiind şi nepoţii Domnitorului Ghika, au traversat două războaie mondiale şi multe tragedii naţionale şi naţionaliste, pătimind într-un mod special, mai ales după începerea Războiului Rece. Tragedia lor este însăşi tragedia poporului român expus fratricidului şi consecinţelor bolşevizării şi regimului totalitarist. Povestea vieţii lor este una din acele poveşti cu miez creştin autentic, cu tâlc martirial şi cu miză sacrificială cristică. Ecranizată, această poveste ar trebui să devină repede una din operele de seamă din epopeea naţională privind cumplitul secol al douăzecilea românesc bântuit de dictaturi. Despărţiţi de Cortina de Fier, fraţii îşi scriu din când în când şi resimt durerea de a nu se mai putea revedea, de a fi pe nedrept condamnaţi la ruptură de un regim străin şi ostil preceptelor creştine în special şi potrivnic tuturor libertăţilor confesionale în general. Vladimir Ghika rămâne prins în gheara stalinismului românesc dintre anii 1948-1952, iar Dimitrie Ghika petrecuse patruzeci de ani în diplomaţia românească, apoi se exilează în Elveţia unde, între 1948 şi 1952, îşi scrie memoriile de carieră. În aceste pagini, Dimitrie notează undeva : „*Ultimii ani ai acestui război care a dus la prăbuşirea nazismului şi a fascismului*

i-am petrecut la Bucureşti, ca simplu pensionar, asistând pe ruinele unei Europe tăiate în două, la renaşterea unui totalitarism cu atât mai periculos ce încerca, prin cele mai oribile mijloace, să domine lumea.
În faţa formulelor acestor neguţători de falsă fericire, care speculează pe distrugerile, pe mizeria şi pe disperarea maselor, ce speranţă mai poate nutri omenirea împinsă la ananghie? Cineva a spus odată în termeni lapidari că „războaiele se nasc în mintea oamenilor, iar pacea este, înainte de toate, ca şi războiul, o stare de conştiinţă”. Există valori morale care rămân deasupra forţei brute şi brutale."
Daniel de Briey, nepotul direct al lui Dimitrie Ghika, îşi aminteşte de perioada copilăriei, petrecută alături de bunici, când Dimitrie aştepta nerăbdător veştile din ţară si încerca să găsească o soluţie de a-şi salva fratele arestat şi torturat. Acesta, rămas în România pentru „*a avea grijă de Iisus*”, salvează credinţa şi îi sprijină în încercări pe credincioşii din jurul său, persecutaţi pentru libertatea credinţei lor. Scrisorile pe care Vladimir i le trimite din închisoare fratelui său Dimitrie conţin mărturii despre experienţa represiunii staliniste a anilor 1948-1952, ca şi o adevărată cronică indirectă a acelor ani teribili. Tonul reţinut şi încurajator al Monseniorului Ghika acoperă scrisorile sale trimise către fratele din exil cu o melodie sottovoce dominată de temele predilecte ale Martirului, aşa cum observa şi cronicarul Tereza Brînduşa Palade: „*Curajul nobil şi pasionat al credinţei trebuie să triumfe, atunci când creştinii şi toţi oamenii în general sunt supuşi persecuţiilor.*”
La pagina 38, în cartea poştală datată 22.04.1948, există o descriere dramatică a situaţiei din România aflată în curs de comunizare: „*ceea ce cărţile poştale nu-ţi pot transmite este starea de nedescris din ţară, mai ales din ultima lună şi jumătate, de când au început arestări nesfârşite. Nu există familie cunoscută fără cineva închis. Plecările clandestine formează o parte din efectiv (...) dar când sunt stupid realizate se soldează cu cel mai mare prejudiciu al fugarilor şi al familiilor lor. Cealaltă parte se leagă de tot felul de denunţuri sau de relaţii cu „conspiratorii” urmăriţi*".
Acţiunile personale de caritate şi sprijin moral, ca şi vorbele de încurajare pentru muribunzi sau cei bolnavi şi suferinzi, au avut întotdeauna un miez adânc şi sincer în simţirea Monseniorului, care se dăruia pasiunii religioase cu un total devotament: „*Niciodată nu suntem inutili şi nici nu suntem o povară, atâta timp cât Dumnezeu ne lasă să avem aici un teren al meritelor, de care îi putem face să beneficieze pe ceilalţi, achitându-ne de minunata noastră profesiune de fiu iubitor şi iubit, în lucrarea Tatălui nostru. Comunitatea sfinţilor nu este lucrul cel mai consolator, cel mai multiform şi cel mai eficace care există.(...) Spuneţi-i lui Dumnezeu:*

„Ceea ce vrei Tu, cum vrei TU, când vrei Tu şi atâta timp cât vrei Tu.” (Cartea poştală nr. 8 din 02.06.1948, *Către Doamna Charles Lardy*)
Monseniorul s-a pus în slujba intereselor bune şi drepte ale comunităţii chiar şi atunci când sănătatea îl ţintuise la pat. Astfel relatează în Scrisoarea din 18 iunie 1948: „ *Am fost transportat mai deunăzi la foarte amabilul ministru al Franţei pentru a apăra capela Sfântul Vincenţiu împotriva unei a doua ofensive a regimului – şi, alaltăieri, tot transportat de alţii, am ţinut să iau parte, pe estradă, la distribuirea premiilor de la Liceul Francez, cu obişnuita încoronare a Titularului premiului instituit de Mouton şi purtând numele meu*”.
La fel, într-o altă scrisoare, datată 15.11.1948, povesteşte că, deşi încă bolnav, vindecarea decurge bine şi credinţa îl întăreşte, aşa încât Monseniorul participă la slujbă şi slujeşte „*seară de seară, cu biserica plină*” şi participă „*chiar la o reculegere foarte emoţionantă (veghea Girondinilor), cu o energie care m-a surprins şi cu o voce care a surprins pe toată lumea, atât se auzea de bine: de marţi până sâmbătă, dimineaţa şi după-amiaza*”.

*

Nicăieri ca în *Frică şi cutremur* de Kierkegaard nu e mai evident devotamentul faţă de o pasiune paradoxală, din specia acelora care îi alimentează pe sfinţi şi, respectiv, pe savanţi; o astfel de pasiune i-a permis lui Abraham să devină părintele credinţei. Pe urmele sale, şi Vladimir Ghika spune: „*a te confrunta cu frica insidioasă a stalinismului, care distrugea treptat toate mecanismele psihice de rezistenţă ale omului, presupunea o nobilă şi curajoasă frică de Dumnezeu, hrănită de o pasiune supranaturală. Frica aceea nu putea fi dominată decât de puterea lui Dumnezeu”.*

Scrisorile din volum ne arată că Monseniorul Ghika se ştia *Ambasadorul lui Dumnezeu* în România bolşevizată şi încerca să îmbărbăteze pe cei mai slabi: „*Oamenii înfruntă mai bine pericolele înseşi, decât eventualităţile sau iminenţele ameninţătoare*”. Închisoarea i-a apropiat pe martiri ca Monseniorul Ghika şi tovarăşii săi de suferinţă de Iisus, pentru că, aşa cum spunea discipolul lui Vladimir Ghika, Părintele Tertulian Langa, „*diavolul îndeplineşte tot planul lui Dumnezeu*”, care este victoria credinţei şi a speranţei.

*

Cu Basarab Nicolescu, despre *transdisciplinaritate*: a nu greşi - şansa ca mai multe sisteme de referinţă să unifice toate extrapolările.
Basarab Nicolescu spune: “am convingerea intimă că deschiderea către lume, care este în acelaşi timp “*lumea lui Dumnezeu*”, rămâne în cele din

urmă şi fericirea cea mai înaltă pe care lumea ne-o poate oferi: conştiinţa de a fi *acasă*”.
Într-o conferinţă susţinută în martie 2008 la Saint Malo, în Franţa, savantul ridică trei probleme: 1. Poate fi ştiinţa o religie? 2. Ce reprezintă astăzi natura? 3. Despre neo-ateismul contemporan.

Basarab Nicolescu face o demonstraţie magistrală asupra similitudinii dintre ştiinţă şi religie: „atât instinctul, cât şi cultura noastră sau pur şi simplu bunul simţ ne spun că un răspuns pozitiv la această întrebare este pur şi simplu o absurditate. Înseamnă că această întrebare este o falsă întrebare.

Şi totuşi, cine ar putea să nege faptul că ştiinţa modernă a zdruncinat şi a izgonit miturile şi credinţele ce au guvernat până astăzi viaţa oamenilor, timp de secole?

Pe de altă parte, cine ar putea să nege faptul că ştiinţa, prin consecinţa sa cea mai vizibilă – tehnologia – este pe cale să răstoarne viaţa noastră şi să ne lase dezarmaţi în faţa dilemei unei aşa zise exteriorizări a umanului, ce este însoţit de o sărăcire, până la anihilare, a vieţii noastre interioare, spirituale?

elegiile pentru V.
micul kaddish

închide ochii,
îmi spunea profesorul de îmbunătăţit
privirea interioară,
şi nu te gândi la pleoape,
îmi spunea,
ci la acele elitre prin care
ochiul pineal te vede
departe de tine,
dincolo

Suntem cu toţii, la ora actuală, martorii apariţiei unui neo-ateism, care nu are nimic de a face cu vechiul ateism, pozitivist sau materialist – dialectic. Acest neo – ateism provine din comunitatea ştiinţelor exacte. În fapt, el propune ştiinţa ca pe o nouă religie. Ştiinţa fundamentală îşi caută rădăcinile în pământul hrănitor al întrebărilor comune tuturor domeniilor cunoaşterii umane: care este sensul vieţii? Care este rolul omului în procesul cosmic? Care este rolul naturii în cunoaştere?

Ştiinţa fundamentală are, deci, aceleaşi rădăcini şi origini cu religia, arta sau mitologia. Însă, treptat, întrebările ei au ajuns să fie considerate puţin câte puţin tot mai neştiinţifice, ajungând să fie împinse în infernul iraţionalităţii, domeniu rezervat poeţilor, misticilor sau filosofilor.
Cauza esenţială a acestei schimbări de paradigmă este, în opinia mea, triumful indiscutabil înregistrat în planul materialităţii directe de către gândirea analitică reducţionistă şi mecanicistă. Ar ajunge să postulăm legi venite de cine ştie unde. În virtutea acestor legi, a acestor ecuaţii ale mişcării, totul pare să fie predictibil cu precizie, odată ce condiţiile esenţiale au fost fixate. Totul a fost, aşadar, determinat, chiar predestinat. *Ipoteza Dumnezeu* părea că nici nu mai este necesară. Distanţa dintre Dumnezeu, tolerat ca un punct de plecare, şi treburile lumeşti, devenea incomensurabilă. În acest Univers al falsei libertăţi (pentru că, totuşi, totul e predeterminat), părea uimitor faptul că ar putea să se mai petreacă şi lucruri noi. Martor al unei ordini absolute, statice şi imuabile, omul de ştiinţă, savantul, nu ar mai putea să fie, precum altă dată, un filosof al naturii – deoarece obligat să devină un tehnician al cantitativului.
Dezvoltarea fizicii cuantice, încă de la începutul secolului al XX-lea, a demonstrat fragilitatea unei atari paradigme. Fizica cuantică a demonstrat lipsa de fundament a credinţei oarbe în continuitate, în cauzalitate locală, în determinism mecanicist. Dimpotrivă, discontinuitatea şi-a făcut intrarea prin poarta regală – aceea a experienţei ştiinţifice. Cauzalitatea locală făcea loc unui concept mai fin, al cauzalităţii globale, spre groaza tuturor reducţioniştilor, ce trăiau coşmarul resuscitării vechiului concept al finalităţii. Obiectul a fost înlocuit prin relaţie, prin interacţiune, prin interconexiunea fenomenelor naturale. În final, conceptul clasic de materie a fost înlocuit prin conceptul infinit mai subtil de substanţă – energie – spaţiu – timp – informaţie. Atotputerea substanţei, concept nodal al reducţioniştilor din toate timpurile, a fost aneantizată. Or, substanţa este, pur şi simplu, una din faţetele posibile ale materiei.
Prin Planck şi Einstein începuse mai demult o adevărată revoluţie conceptuală fără precedent care, pe cale logică, ar fi trebuit să conducă la un nou sistem de valori care să regleze viaţa noastră cea de toate zilele, viaţa noastră în Cetate. Totuşi, la un secol după apariţia imaginii cuantice a lumii, nimic nu s-a schimbat cu adevărat. Noi continuăm să acţionăm, conştienţi sau nu, după vechile concepte ale secolelor precedente. De unde vine această schizofrenie nefastă între un univers cuantic şi un om care suferă de captivitatea într-o imagine depăşită a lumii? De unde vine acest blocaj faţă de întrebările fundamentale, abandonate în vestiarul unui lux derizoriu? De ce asistăm neputincioşi la spectacolul neliniştitor al unei fragmentări din ce în ce mai accelerate, al unei autodistrugeri care nu

îndrăzneşte a-I pronunţa numele? De ce înţelepciunea sistemelor naturale este ignorată şi ocultată?
Am devenit noi, oare, clovnii imposibilului, manipulaţi de o forţă iraţională, pe care tot noi înşine am declanşat-o?
Ştiinţa doreşte astfel să imite religia, iar religia doreşte să imite ştiinţa. Confruntarea dintre imperialismul ştiinţei şi imperialismul mistic nu face decât să accelereze fragmentarea propriilor noastre vieţi.
Apropierea actuală dintre ştiinţă şi religie este un semn de slăbiciune sau unul de forţă?
Nu se pune problema, bineînţeles, de a nega valoarea intrinsecă indiscutabilă a tehnoştiinţei, care ar putea avea locul ei binemeritat în dezvoltarea armonioasă a omului. Ceea ce punem în cauză aici este proliferarea sa anarhică, ce-şi află apogeul în faptul că mijloacele de distrugere existente pe planeta noastră sunt suficiente pentru a o aneantiza de câteva ori, în întregime. De asemenea, mai vorbim şi despre o confuzie atât de banalizată azi între tehnologie şi ştiinţa fundamentală.

Semnele noii barbarii, după cum scrie Michel Henry (1987), sunt perceptibile peste tot în lume. Sursa noii barbarii ni se pare că rezidă în amestecul exploziv dintre gândirea binară, aceea a terţului exclus – ce este doar un pur produs mintal-teoretic - , aflată în opoziţie cu datele ştiinţei fundamentale contemporane şi cu o tehnologie lipsită de orice perspectivă umanistă”.

Referindu-se la neo-ateismul contemporan, Basarab Nicolescu nu este mai puţin riguros, suprinzând dominanta acestui timp: *absolutizarea relativului, absolutizarea relativităţii*: „existenţa neo-ateismului contemporan se relevă marelui public prin celebra afacere “Sokal”. Afacerea Sokal a demarat printr-un hoax, o înşelăciune, o cacealma. Un fizician matematician de la Universitatea din New York, necunoscut înafara unui grup restrâns de fizicieni, trimite în 1994 către revista Social Text, ce cocheta cu pledoariile postmodernismului, un articol al cărui titlu surprinzător transgresa frontierele acceptate: către o hermeneutică transformativă a gravitaţiei cuantice (Sokal, 1996, p. 336-361). Textul era împănat cu citate corecte din fizicieni de renume, ca Niels Bohr, Heisenberg sau din filosofi şi sociologi, istorici ai ştiinţelor sau psihanalişti cunoscuţi, precum Kuhn, Feyerbend, Latour, Lacan, Deleuze, Guattari, Derrida, Lyotard, Serres sau Virilio. Comentând citate, şi astfel conducând subtil afirmaţii cumva delirante, Sokal dădea impresia unei adeziuni totale la postmodernism şi în particular la curentul relativist asociat la mişcarea “Cultural Studies”. Editorii revistei fuseseră încântaţi de adeziunea visată a unui fizician la cauza lor şi au publicat imediat

textul lui Sokal, fără nicio verificare. La puţină vreme după aceea, însă, şmecheria este revelată de însuşi Sokal, care, astfel, şi cu ajutorul Internetului, devine brusc o celebritate.
Sokal şi-a explicat astfel motivele intelectuale şi politice:
În special pe plan politic, Sokal a arătat că a vrut să demonstreze amicilor săi de stânga americani că o revoluţie sau o transformare socială nu se poate înfăptui bazându-se pe noţiunea de Realitate a filosofiei relativiste. Numai fizica, aşa cum o concepea Sokal, ar putea juca acest rol de fundament filosofic. O mare publicitate pe Internet, un mare număr de cărţi şi numeroase articole publicate în reviste au scos ulterior în evidenţă o adevărată problemă. Pentru unii, Sokal era un apostol al Luminilor contra obscurantiştilor postmoderni, pentru alţii era un poliţist al gândirii sau, pur şi simplu, un impostor incult.
Afacerea Sokal a avut cu certitudine acel merit de a face lumină asupra unui fenomen din ce în ce mai prezent în cultura contemporană, *acela al absolutizării relativului, absolutizarea relativităţii.*

Extremismul relativist se agaţă de onorabilitatea limbajului ştiinţelor exacte printr-o deturnare abuzivă şi mutilantă. Detaşat de contextual său, limbajul este manipulat să spună orice şi să "demonstreze" astfel că totul este posibil, totul merge şi aşa. Prima victimă a acestei deconstrucţii este chiar ştiinţa exactă, care se află reinvestită cu statutul unei construcţii sociale, printre altele: constrângerea verificării experimentale este pusă între paranteze. În atari condiţii nu mai miră faptul că un Alan Sokal a devenit erou al unei comunităţi ce resimte o contradicţie flagrantă între practica sa de toate zilele şi reprezentarea sa socială şi culturală.
Der, în mod paradoxal, afacerea Sokal a servit ca revelator pentru un al doilea tip de extremism:
- *extremismul scientist*, imagine în oglindă a extremismului religios. Cu adevărat, poziţia lui Sokal a câştigat o anume greutate - astfel, fizicianul Steven Weinberg, laureat al Premiului Nobel, a publicat un lung articol în New York Reviews of Books. Weinberg vorbeşte de "o prăpastie a neînţelegerii" dintre intelectuali şi oamenii de ştiinţă. După Weinberg, una din condiţiile esenţiale ale naşterii şi dezvoltării ştiinţei moderne a fost ruptura dintre lumea fizicii şi lumea culturii.
Weinberg invocă bunul simţ pentru clamarea realităţii legilor fizicii, descoperirea de către fizică a lumii "aşa cum e ea", corespondenţa biunivocă dintre legile fizicii şi "realitatea obiectivă", hegemonia pe planul intelectual a ştiinţelor naturii.
Dar eroarea epistemologică a lui Sokal este evidentă: el ia ca singur judecător adevărul şi realitatea ştiinţei moderne. Nicio clipă el nu se gândeşte la o pluralitate de niveluri ale Realităţii, ştiinţa modernă fiind

asociată câtorva astfel de niveluri, în timp ce religia este asociată unor alte niveluri ale Realităţii. Pentru Sokal, nu există decât un singur nivel al Realităţii, iar aceasta este o ipoteză ştiinţifică de nesusţinut la ora actuală, în virtutea a tot ceea ce evoluţia ştiinţei moderne ne-a învăţat.

Atitudinea lui Sokal, după care a urmat încă un discipol şi teoretician, Jean Bricmont, ne reaminteşte foarte mult de poziţia lui Lenin care, în 1908, în cartea sa *Materialism şi empiriocriticism,* ataca teoriile fizice care implicau un spaţiu-timp tridimensional, proclamând că nu se poate face revoluţie în patru dimensiuni. Lenin, ca şi Sokal, credea în existenţa unui singur nivel al realităţii. Sau mai degrabă îşi asuma această credinţă pentru a-şi justifica revoluţia. *Ca şi excesele ce au urmat* (n.m.).
Afacerea Sokal se prelungeşte într-o manieră spectaculoasă prin cartea lui Richard Dawkins, God Delusion – *La chimère de la croyance en Dieu,* în care există unele aserţiuni ale lui Dawkins ce definesc părerile sale privind finalitatea neo-ateismului contemporan: "Imaginaţi-vă o lume fără religie. Fără atentatele sinucigaşe, fără 11 Septembrie, fără Cruciade, fără vânători de vrăjitoare, fără comploturi, războaie şi separatişti (…) Fără talibani, care îşi dinamitează statuile antice, fără execuţii publice, fără femei ucise pentru crima de a-şi fi devoalat chipul (…) O lume tolerantă care poate considera posibilitatea că Dumnezeu nu există, sub nicio formă şi pentru toate religiile".
Oricare ar fi precauţiile oratorice şi acrobaţiile dialectice ale neo-ateiştilor contemporani, argumentele lor conduc la concluzia că universul este absurd, ceea ce nu este decât o prejudecată ideologică, iară nu ştiinţifică.
Practica ştiinţifică, însă, ne învaţă valoarea interogaţiei permanente, a punerii permanente sub semnul dubitaţiei a propriilor răspunsuri.
A putea să alegi între capitalizarea lui *a şti* şi sărăcia interogaţiei continue a înţelegerii.
A avansa în lume precum un fir de foc, refuzând mereu teoriile definitive, construcţiile utopice, orice sistem exclusiv, arestarea gândirii.
A deveni tu însuţi întrebare, astfel simţindu-te mai legat de tine însuţi şi de ceilalţi.
Exerciţiu spiritual care, deşi periculos, deschide un spaţiu de libertate şi de toleranţă.
Raţional şi iraţional, materie şi conştiinţă, materie şi spirit, finalitate şi nonfinalitate, ordine şi dezordine, hazard şi necesitate, toate acestea sunt cuvinte uzate, învechite. Antonimele lor produc mereu polemici, induc tone de cărţi şi de tratate.
Oare câţi gânditori, prea grăbiţi sau prea interesaţi, doresc să proclame că noua raţionalitate incumbă substituirea religiei prin transreligie, printr-o confuzie între transcendenţă şi ceea ce este accesibil reprezentărilor

omeneşti? Aceştia se vor grăbi să susţină că Dumnezeu este Unul iar realitatea este Una.
Unitatea şi Diversitatea pot coexista în noua raţionalitate. Dar ele se distrug reciproc în vechea raţionalitate, care domină încă planeta noastră.
Singura modalitate de a evita aceste deformări şi aceste recuperări mi se pare că ar fi o cercetare veritabil transdisciplinară, răbdătoare, deschisă, tolerantă, de largă respiraţie, deschisă miilor de competenţe şi bazată pe rigoarea ştiinţifică şi spirituală. Ca şi Heisenberg, am convingerea intimă că "*Deschiderea către lume, care este în acelaşi timp "lumea lui Dumnezeu", rămâne în cele din urmă şi fericirea cea mai înaltă pe care lumea ne-o poate oferi: conştiinţa de a fi acasă".*
Noua raţionalitate şi noua spiritualitate, în dialog cu Misterul ireductibil al lumii, vor avea cu siguranţă o naştere dificilă".

(fragmente din Conferinţa lui Basarab Nicolescu, *L'homme peut-il vivre heureux sans spiritualité?*, în traducere şi adaptare de Angela Furtună)

*

elegiile pentru V.
adevărul din ochiul gurmand

uite cum adevărul clinteşte o tectonică
relieful mintal e fragil în faţa lui, inima se accelerează
uite cum adevărul înseamnă resuscitare după puseul de amnezie
uite cum adevărul înseamnă că lumea se contractă
în jurul tău
precum un înveliş de gânduri

unii sunt puternici, alţii se resemnează
realitatea este o formă de persecuţie
dar gândurile lor în tine embrioni
şi gloanţe care străbat nisipul
eu în deşert pe urmele tale
pierzându-te sub pleoapa de nisip ca pe un vis în zori

iar acesta este momentul când vezi, doar vezi, înăuntru
cum ochiul se dilată cât fiinţa
înghite realul
substituindu-l

mă întreb ce s-ar întâmpla dacă aş pierde
acest fel de a vedea prin posesia tuturor sensurilor
şi prin posesia tuturor întrebărilor
şi daca aş înceta să mă predau ochiului gurmand
(nu femeie, ci cabalist invers:
căci nu ea-el modelând lutul în palme
suflând asupra lui infiriparea începutului,
cât adevărul ne cuprinde în palmele sale
dându-ne forma timpului, pulsul clipei)

uneori ştiu că adevărul
are fiziologia unui fruct
e neliniştit şi neliniştitor atunci când sămânţa lui iscodeste miezul,
apoi totul se simplifică şi se îndulceşte precum un uter de har
când se umple de freamătul unui copil,
iar în cele din urmă respiraţia lui puternică devine
vântul ce străbate arborii de sequoia ducând polenul revelaţiilor departe

alteori nu ştiu ce este adevărul
şi nici dacă tu eşti acela care îmi spune că în clipa morţii
văzul dispare primul şi numai în cele din urmă auzirea freamătului
din care am fost făcută

îşi spun toate acestea pentru că eşti aici
ca să asculţi şi să vezi ceea ce este de văzut
în contracţiile cu care ochiul gurmand ne ia în posesie

stiu cum înaintezi prin deşert ca o retină hipermnezică
atunci când deşertul se lasă îmbrăţişat
e, în toate, un inveliş de gânduri care simplifică nevăzutul
adevarul în noi
flux-reflux pe nisip

*

Vreau să extrapolez totul. Şi Franck Zappa a vrut. Şi John Zorn. Şi Scriabin. Şi Bach. Şi Glenn Gould. Pulsiuni transdisciplinare în raţionalităţi indicibile.

*

Joc, realitate, alegorie.

La Paul Celan - unde poezia izvorăşte din trăirea experienţelor tragice ale naţional-socialismului, ca şi din traumele generate de uciderea mamei sale sau de procedeele de exterminare a poporului său -, alegoria şi metafora construiesc singura realitate posibilă, adică memoria. La Kafka, realitatea conţine un mozaic de alegorii; la Levi, realitatea devine alegoria ce se nutreşte din alte alegorii noi, neaşteptate; la Norman Manea, unde ironia socială conduce spiritul autorului, alegoria însăşi este o realitate deconstruită pe mai multe niveluri, toate străbătute de infuzia morală a adevărurilor indelebile.

Cum altfel ar fi fost posibilă supravieţuirea după Holocaust şi Gulag? Alegoria impune cezura istorică, morală, lingvistică şi literară pe care o introduce lagărul de exterminare în civilizaţia omenească. Alegoria impune, astfel, un limbaj care transfigurează definitiv modul de a simţi realitatea.

„*Negru lapte-al zorilor îl bem seara*
îl bem la amiază şi dimineaţa îl bem noaptea
bem şi tot bem
săpăm o groapă în aer acolo se zace nu strâmt
Un bărbat locuieşte în casă el se jeacă cu şerpii el scrie
el scrie când se-ntunecă peste Ţara germană de aur e al tău păr
Margarete…”

(Paul Celan, *Mac şi memorie*, Ed. Paralela 45, *Capodopere ale literaturii universale*, 2006, traducere Mihail Nemeş şi George State).

*

Când naraţiunile secunde devin saga de prim-plan: la Gabriela Melinescu, Norman Manea, Herta Müller, Aharon Appelfeld sau Matei Vişniec, naraţiunile secunde recuperează geamătul supravieţuitorilor şi reconstituie din cioburi, de fapt, lumea despotică reală, adică sistemul dedus din contracţiile rigide produse la naşterea sistemelor totalitare…*Fericirile obligatorii* devin virginităţi psihologice ale cruzimii reiterabile prin care natura umană îşi supravieţuieşte, pentru a se reconfirma ca sistem totuşi perfectibil, după fiecare nou recurs la oroare…

*

Antichristul, admite Berdiaev. A doua jumătate a secolului al XX-lea şi tipul satrapului politic dornic de putere ca scop în sine. Hitler şi Stalin. Big Brother. Ura faţă de om, lipsa de scrupule în manipulările de scară planetară, sadismul propagandei, setea de putere şi subordonare, abuzurile, încălcările drepturilor omului. Lipsa de respect faţă de fiinţa umană, faţă de natură, faţă de animale. Bucuria demonică de a perverti

conştiinţe, satisfacţia de a opri oamenii din evoluţia spirituală, sărăcindu-le potenţialul.

*

Isaia, 1:16. „*Spălaţi-vă deci şi curăţiţi-vă! Luaţi dinaintea ochilor Mei faptele rele pe cari le-aţi făcut! Încetaţi să mai faceţi răul*!”
Isaia, 1: 17. „*Învăţaţi-vă să faceţi binele, căutaţi dreptatea, ocrotiţi pe cel asuprit, faceţi dreptate orfanului, apăraţi pe văduvă*!”

*

Ideologiile fanatizează omul comun. E o antiterapie a fricii de a trăi liber. Ficţiuni care-l hipnotizează, modificându-i discernământul politic şi capacitatea de a relaţiona prin raţiune cu realitatea socio-politică...

*

Mesia, când e interpretat ca agent totalitar de izbăvire, vindecă omul obişnuit de tentaţia libertăţii, pe care acesta o percepe ca povară, aflată în legătură indelebilă cu fascinaţia morţii. Erich Fromm, în *Frica de libertate*, (Ed. Teora, Bucureşti, 1998, traducere de Magdalena Măringuţ, p. 125-126), atribuie paradoxul impulsului omului obişnuit – acela de a renunţa la propria *libertate-povară* - unei simbioze: între tendinţa masochistă, de autoreprimare a propriilor pulsiuni vitale, şi tendinţa sadică, de confiscare a libertăţii celorlalţi, de asumare a dependenţei lor. Acest joc subtil adaugă câteva grade scalei demonice, aşa cum o schiţase Berdiaev, care definea personalitatea totalitară la conjuncţia dintre propria deificare şi instinctul de negare a persoanei, a ego-ului.

*

Isaia, 2:18. *Toţi idolii vor pieri*.

*

La Kotel: luna aruncă pe zid o umbră care îmi seamănă. Eu: aici şi acolo.

*

Un lung şir de întâmplări cu oameni care îşi fac griji pentru pământ. Despre *pământul sfânt* vorbind precum despre o ţară unică, în care s-au născut cele trei religii monoteiste surori. Un pământ ca un mit esenţial.
Poate că este un miracol faptul că am fost contemporani cu renaşterea *Ţării Sfinte*. Iar printre evreii care au construit-o sunt şi mulţi evrei români.

*

Pe vremea când evreii emigrau masiv către Ţara Sfântă, serviciile de propagandă româneşti aruncau zvonurile cum că evreii cară, de fapt, cu şiruri nesfârşite de vapoare, şi pământ românesc în deşert, ca să-l facă mănos. Nu pământ cărau evreii români ce plecau în masă în anii 70-80 către Israel, ci suflet românesc, dor şi speranţă. Aşa se şi explică de ce evreii români au rămas *foarte români*.

(Înainte de îmbarcarea în avion, Ilan îmi spune la telefon: «Nu-mi aduce nimic, doar nişte telemea de oaie, tarhon pentru iahnie, o tavă de *poale în brâu,* plus o sticlă de *vin popesc...»)*
Rădăcinile lor româneşti plantate în pământul sfânt şi apoi aclimatizate în deşertul strămoşilor alungaţi în exil au dezvoltat câte un plaur românesc în Israel. Copiii lor poartă nume româneşti şi vorbesc adesea o limbă română de o puritate încă uluitoare.

*

Regii exilului.
Cetăţenii planetari şi obsesia definirii identitare.
Toţi evreii români din exil vorbesc româneşte la modul terapeutic. O limbă română terapeutică. În Israel, acasă, albumele cu fotografii conţin mărturii despre un *Israel românesc*. Care e o replică în oglindă a *României iudaice* (Ed. Teşu, 2001*)*, aşa cum a conceput-o Teşu Solomovici, în două volume elegante, editate cu câţva ani în urmă.

elegiile pentru V.
`BI

(*fără tine nu pot fi foc negru pe foc alb)*

nu e noapte încă, e doar un înger stins
ce priveşte scena
cineva trebuie să apară din patruzeci şi două de litere
cum din nimic un tot efemer miez infinit
lumea aceasta embrion în lumea următoare

în pasajele rabinice Dumnezeu e înfăţişat purtând filactere
şi nu altminteri e perfeţiunea când stă în adevăr

noi contemplăm adevărul din noi
dar adevărul îl contemplă pe Dumnezeu chiar în timp ce este creat
pentru a ilumina cosmosul

ei râd
noi suntem plânsul
un şir de sephiroturi coroana celui ce se lasă contemplat
emanaţie

creaţie
formare
facere
ele intră în cuvinte cu un ochi de lumină
textul absorbind

văd toate acestea pentru a spune ce este
iar ceea ce văd mă iradiază cu lăuntrul adevărului

chiar în momentul când sunt înfăţişată de acel ochi
glasul meu se frânge
văzut
de pustiul ţadiq
umbră textualizată a minţii învăluind privirea

adevărul diamant în arcană există pentru a ne genera
la fel cum gândul curge prin homuncul
un rubato în tăcerea cea luminoasă

începe de aici, cât nu e noapte încă
ci doar un înger care extrage litere din sferă
şi respiră
sufletul a toată alcătuirea
suflarea vorbirii

eu stau în adevăr cu veşmânt celest
o tăbliţă neagră într-un cerc rămas acolo
după marea retragere

*

Anul 2009, epuizant an electoral ce vine după un alt an electoral. Problema cel mai greu de suportat de către populaţia românească: lipsa de moralitate a clasei politice româneşti, corupţia, pericolul de irosire a şanselor statului de drept, la douăzeci de ani de la căderea comunismului. Starea de acum, evocând aceleaşi tristeţi la care făcea referire Alexis de Tocqueville, cu mai bine de un secol înainte: „*În corupţia celor ce ajung din întâmplare la putere există ceva grosolan şi vulgar, care contaminează mulţimile. Ceea ce este de temut nu e atât priveliştea*

imoralităţii celor mari, ci a imoralităţii celor care duc la mărire. În democraţie, cetăţenii simpli văd un om ieşind din rândurile lor, care în câţiva ani dobândeşte bolgăţia şi puterea; acest spectacol le aţâţă uimirea şi invidia; ei vor să afle cum cel care ieri era egalul lor este astăzi împodobit cu dreptul de a-i conduce.
Se produce astfel un soi de amestec odios între noţiunile de josnicie şi de putere, decădere şi succes, utilitate şi dezonoare".

*

Alain Besançon a formulat o comparaţie spectaculoasă, atunci când a arătat de ce este comunismul o doctrină salvaţionistă, iar natura sa de mişcare politică e, de fapt, una de religie: „*Care este diferenţa între primii creştini şi comunişti? Primii ştiau că ei cred. Ceilalţi credeau că ştiu*". Pornind de la acest pretext, Vladimir Tismăneanu, în recenta sa carte *Despre 1989. Naufragiul utopiei*, Ed. Humanitas, 2009, p.17, vede malversaţiunile unei ideologii care continuă sa facă victime: „*Într-o astfel de construcţie dogmatică importanţa scripturii (holy writ) este crucială. Precum în orice comunitate de credinţă (community of faith), în comunism cuvântul contează enorm. Aceste regimuri au fost logocratice. De aici şi efectul seismic al revoltei intelectualilor. Ea a adus cu sine destrămarea dictaturii asupra cuvântului. Nu trebuie să uităm că unul dintre conceptele fundamentale dezvoltate de disidenţă a fost acela de polis paralel ca univers alternativ universului doctrinar*".

Ce a lăsat în urmă această dictatură logocentrică? Pe lângă multe altele, a lăsat şi *cele şapte flori ale urii*, aşa cum le-a descris, ca pe nişte mantre ale răului politic absolut, André Glucksmann, în volumul *Discursul urii*, Ed. Humanitas, 2007, p. 223: 1. *ura există,* chiar dacă fideli ei pretind că acţionează pentru o cauză bună; 2. *ura se ascunde sub cuvinte afectuoase*; 3. *ura este insaţiabilă*; 4. *ura promite paradisul*; 5. *ura se doreşte a fi Dumnezeu ziditor*; 6. *ura iubeşte de moarte*; 7. *ura se hrăneşte din autodevorare*. Autorul a evidenţiat, astfel, faptul că plecând la război împotriva femeii (care deranjează), împotriva evreilor (care strică omenirea) şi împotriva Statelor Unite ale Americii (care instigă la un haos general), ura se făleşte cu cele mai bune intenţii.
Principala problemă filosofică a secolului al XXI-lea, după cum ne atrage atenţia André Glucksmann : *a supravieţui înseamnă a supravieţui urii*. Iar opusul urii nu e în mod cert dragostea, cât mai degrabă alianţa dintre diferite raţionalităţi şi morală.

Lumea în trei ani. Înţelesuri pentru cititorul nonconformist

Moto: Am visat întotdeauna un cititor nonconformist (Mircea Eliade)

28 noiembrie 2006

Celebrităţi, cu şi fără voie. Maladii ale aproximării. Împotriva unui homuncul imprevizibil şi sinucigaş

În timp ce Editura Polirom lansa pe piaţă acum câteva săptămâni în colecţia *Duplex* cartea de dialoguri ale lui *Moshe Idel* cu *Sorin Antohi* intitulată „*Ceea ce ne uneşte - Istorii, biografii, idei*”, pe piaţa mediatică românească a izbucnit şi scandalul privind falsurile de identitate profesională ale lui Sorin Antohi la Universitatea din Budapesta. Cum Sorin Antohi reprezenta un nume de referinţă pentru intelectualitatea europeană ce a încercat să se rupă de practicile mentale totalitare după căderea Zidului Berlinului, dezvăluirile privind statutul său de fost colaboraţionist, ca şi de persoană ce îşi arogă titluri academice pe care de fapt încă nu le-a şi obţinut au uluit, au şocat, au întristat. Doctoratul există sau nu există? Presa e în delir. Cărturarul sigur există. Şi se pare că e vorba de un cărturar care îşi depăşeşte majoritatea posibililor examinatori. Sorin Antohi este un erudit, dacă e să-i urmărim discursul etalat de ani de zile în reviste şi în volumele publicate, mult gustata activitate publicistică şi editorială, precum şi *curriculum vitae* afişat pe site-ul universităţii; un cărturar şi un excelent *causeur,* având un statut cumva de savant neoficial, „suferind” cu certitudine de un complex de superioritate, cât şi de un *anumit renume* internaţional. Nu e prima oară când intelighenţia est-europeană a suferit de maladiile aproximării sau ale confuziilor identitare: elitele reprezentative nu au avut întotdeauna acoperire şi legitimitate, or, uneori, au întrecut orice aşteptări şi ierarhii; pe de altă parte, ruptura

cvasipermanentă dintre elite şi societate a afectat grav procesul de comunicare şi imaginarul social: intelectualitatea a fost supusă constant unei duble presiuni – cea a „exilului creierelor" şi cea a torturii prin spălarea creierului şi prin impregnarea de populism primitiv. În România, care raportează săptămânal zeci de cazuri de imposturi strigătoare la cer privind aşa-zişi *specialişti* fabricaţi prin fraudă, privind mecanismele de substituţie a legii în instituţia meritocraţiei sau privind tupeul mediatic al escrocilor cu gulere albe, cazul lui Sorin Antohi reprezintă o răsturnare de perspectivă…Saltul efectuat dincolo de standardele oficiale refuzate, eschiva care barează contactul dintre două culturi paralele: cea oficială, lipsită de credibilitate, şi cea alternativă, temeinică, dar încă clandestină…Cert este că Sorin Antohi a fost prins între cele două direcţii simultane care se concurează în mod neloial în România: spiritul cărturăresc autentic, liber şi autodidact, pe de o parte, dar şi spiritul universitar autohton de slabă calitate, lovit de bolile sistemului şi conducând la o contraselecţie de valori. Probabil dorind să evite lipsa de onestitate şi de competenţă din mediul universitar românesc, Sorin Antohi a generat el însuşi o nelegitimitate. Însă prin discriminare pozitivă.
Un caz tragic de condamnare la lipsă de soluţii onorabile într-un sistem corupt până la inima academiilor sale.

(*Ā méditer, quand même*. Subiect delicat: ce e de făcut, în general, atunci când ucenicul îl întrece pe maestru, iar barometrul valorilor oficiale e fals? Şi mai departe, cazul românesc de tranziţie: ce e de făcut cu un sistem unde non-valoarea a proliferat, unde politicianismul barează meritocraţia, unde scara valorilor a fost răsturnată de corupţie, iar contraselecţia impune numai mediocrităţi? Ce e de făcut pentru ca încrederea în elitele universităţilor româneşti să nu mai scadă atât de accelerat, generând evaziuni ca aceea de faţă, în cazul Antohi...)

Revenind la carte. Interlocutorul lui Sorin Antohi, Moshe Idel, este profesor universitar de gândire iudaică la Universitatea Ebraică din Ierusalim şi cercetător principal la Institutul Shalom Hartman, doctor în Filosofie cu specializarea Cabala (volumul *Cabala şi interpretare-Perfecţiuni care absorb*, cu o prefaţă de Harold Bloom, a ieşit, în sfârşit, şi pe piaţa românească, la Polirom în 2004), dar a fost şi *visiting professor* şi cercetător al unor universităţi ca Yale, Harvard, Princeton sau École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris.
Moshe Idel s-a aflat de câteva ori în ultimii ani în România, ca invitat prestigios la *Congresul European de Istorie a Religiilor* ce s-a desfăşurat în luna septembrie în capitala ţării, eveniment inclus de către Institutul Cultural Român în *Anul Eliade*. Tradiţia inaugurată la noi de către Mircea

Eliade şi continuată de Ioan Petru Culianu nu a dezvoltat urmaşi de notorietate comparabilă cu a maeştrilor. Experienţa din *Ţara lui Eliade* a Congresului de Istorie a Religiilor ca manifestare internaţională de impact reprezintă, de aceea, un succes şi un motiv de încurajare pentru o ţară ca România, unde abia în ultimii ani se produce un veritabil, deşi timid, dezgheţ cultural şi spiritual.

O nouă dispută explodează, însă, după congres, în presa mondială: a spălat sau nu a spălat Moshe Idel trecutul politic legionar deocheat al lui Mircea Eliade? Acuzele vin de la un scriitor şi cronicar evreu, Teşu Solomovici, binecunoscut autor de limbă română, ce ţinteşte direct către profesorul evreu de origine română Moshe Idel, ale cărui opere traduse în română, dar şi al cărui fir narativ din cartea de la Polirom intitulată „*Ceea ce ne uneşte*" depun mărturie clară asupra poziţiei sale.

Aşadar, lectura cărţii se face nu în linişte, ci sub presiunea publică generată de scandalurile iscate de falşi *binevoitori* în jurul autorilor. Dacă mai adăugăm la acest ingredient şi pe acela, exploziv, ce însoţeşte temele iudaismului şi românismului, mai ales acum, de când dezvăluirile privind capitolul românesc al Holocaustului a hipersensibilizat conştiinţele şi reactivitatea participanţilor la discursul public al anului 2006, iată că avem o veritabilă dilemă privind ritualul şi procesiunea de detabuizare a subiectelor fierbinţi prin media şi în interiorul unor limite acceptabile de deontologie profesională.

Înainte de a vedea care sunt răspunsurile corecte la neliniştea ce ne cuprinde în faţa acestui tip de lectură sub presiune, nu mă pot abţine să nu-mi amintesc o pildă care mă va însoţi până la moarte în autoconstruirea interioară: inventarea fisiunii nucleare a entuziasmat la început omenirea graţie marii economii de combustibil clasic pe care urma să o aducă planetei sărăcite. Când, însă, principiul fisiunii nucleare a fost deturnat de la scopul său iniţial, care era unul paşnic, şi a devenit baza fizică a unei tehnologii militare (a construirii armelor atomice), s-a produs, în fapt, eclipsa de moralitate cu care un produs tehnico-ştiinţific sau cultural al secolului al XX-lea a devenit din prieten al umanităţii cel mai periculos adversar al speciei umane. Inventatorul savant al fisiunii nu a avut nici o clipă intenţia de a ucide pe scară largă, ci de a încălzi mai ieftin bordeiele şi azilurile celor fără şansă.

Finalitatea culturii tehnice şi a celei umaniste, aşadar, nu se poate plasa în afara moralei, decât cu riscul de a nu mai folosi omului şi intereselor sale pe termen lung, ci unui homuncul imprevizibil şi sinucigaş...

5.12.2006

Dialog şi nuanţe. Ceea ce ne uneşte este sentimentul valorii. Ceea ce este omeneşte de înţeles

Indiscutabil, momentul când începusem lectura la „*Ceea ce ne uneşte*" (Editura Polirom, 2006)) nu era unul oarecare. Sentimentul valorii aproape clasice cu care învăluiam până nu demult numele celor doi autori, Sorin Antohi şi Moshe Idel, fusese tulburat de scandalurile iscate în media, în legătură cu primul. Dar şi de cel, resuscitat, legat de vulnerabilităţile lui Eliade. Eram uluită mai ales de cazul demarat de Teşu Solomovici în numărul din 22 septembrie al ziarului Ziua, unde autorul, în articolul „*Culisele divorţului dintre evrei şi Mircea Eliade*", pusese sub o aură excesiv de politizată şi denaturată adevăratul mesaj al lui Moshe Idel, exprimat prin discursul susţinut de cel din urmă la Congresul de Istorie a Religiilor de la Bucureşti, dar şi prin amintirile încredinţate lui Sorin Antohi. Conform afirmaţiilor lui Solomovici, Moshe Idel este acuzat indirect de faptul că, în discursul său despre importanţa tehnicilor şi experienţelor din mistica iudaică, ar fi îmblânzit şi cosmetizat cariera politică a lui Mircea Eliade şi i-ar fi atribuit acestui savant un interes şi o preocupare constantă pentru studiul Kabbalei. Ulterior, Moshe Idel, în Revista 22, cât şi în revista „Viaţa noastră", a publicat dezminţiri bine argumentate: „*În conferinţa despre importanţa tehnicilor şi experienţelor în mistica iudaică pe care am avut onoarea să o susţin la congres am menţionat – en passant – faptul că în Bucureşti au existat personaje de origine evreiască cu un interes serios pentru Kabbalah, printre care rabinii Moses Gaster şi Alexandru Şafran, şi două persoane care au avut un interes incipient şi de scurtă durată pentru Kabbalah, dar care n-au contribuit cu nimic la cercetarea ei: Nae Ionescu şi Mircea Eliade. Precum ştim, cei doi profesori de la Universitatea din Bucureşti au abandonat foarte curând intenţia de a studia Kabbalah şi orientarea lor intelectualo-politică a luat o direcţie nefastă. În observaţia pe care am făcut-o am menţionat faptul că dacă ei ar fi continuat interesul iniţial pentru iudaism poate cultura română ar fi fost diferită, dar nu a fost cazul. Nu am menţionat nimic despre "constanţa" interesului lui Eliade pentru Kabbalah sau iudaism, aşa cum pretinde Solomovici. Dimpotrivă, după cum am menţionat în răspunsul dat unei întrebări din public, Eliade a părăsit orice interes serios pentru iudaism între anii 1937 şi 1969 şi a repetat tot felul de clişee despre această religie. În orice caz, participarea mea la congres nu are nimic de a face cu o reevaluare pozitivă din partea mea a trecutului politic deocheat al lui Eliade. Participarea mea a fost parte a unui eveniment academic internaţional, care nu are nimic politic, şi sunt sigur că nici Gershom Scholem n-ar fi acceptat să fie parte dintr-o*

încercare de estompare a trecutului legionar al lui Eliade. Este surprinzător faptul că observaţiile mele, făcute în engleză, au sugerat o interpretare atât de fantezistă. Realitatea interbelică, aşa cum este acceptată astăzi de cercetători serioşi ai istoriei, este foarte diferită de versiunea "armonică" oferită de Solomovici. Aş putea recomanda cîteva cărţi serioase despre subiectul invocat, inclusiv un articol modest pe care l-am publicat în română în revista Apostrof *acum cîteva luni, dar astăzi avem lucrarea foarte importantă a domnului Florin Ţurcanu, intitulată* Mircea Eliade. Prizonierul Istoriei, *tradusă recent în română, pe care domnul Solomovici ar trebui cîndva s-o citească*" (Moshe Idel, 27.09.2006).

Mă întreb, aşadar, după ce am revăzut articolul lui Teşu Solomovici, dar şi replica lui Moshe Idel, cât şi textul - de acum savurat în tihnă - la cartea „*Ceea ce ne uneşte*", dacă va fi mereu nevoie să confundăm planurile de lectură, studiu şi cercetare ştiinţifică riguroasă ale operelor savanţilor cu planul moral al felului în care aceştia şi-au dedicat viaţa Cetăţii, îmbrăţişând cu activism netrucat atitudini politice mai mult sau mai puţin extremiste. Căci din această perspectivă a obligării omului la puritate etică absolută, aproape că nu există autor fără de pată, ce se va fi născut dincolo de Bine şi de Rău, într-un land guvernat de o ipotetică logică *fuzzy* – iar planurile abordării trebuie să fie bine delimitate; e necesară, pe de altă parte, şi o rezonabilă prescriere a pedepselor morale, deîndată ce ispăşirea vinii s-a făcut. Dimpotrivă, din perspectiva exclusivistă a analizei creaţiei de geniu făcută în afara reperelor morale ale autorului însuşi, ar trebui ca opera să aibă o viaţă de sine stătătoare, autogenerându-se la infinit şi pierzându-şi determinismul antropocentric.
Ceea ce Teşu Solomovici, în cheie etică, nu poate uita la Mircea Eliade este omeneşte de înţeles. Cum tot omeneşte de înţeles este şi ceea ce Moshe Idel, în cheie ştiinţifică, poate uita. Acest dialog el nuanţelor, însă, nu este la îndemâna oricui.
De obicei, din ciocnirea celor două metodologii se aprind polemici, conflicte grave, războaie.
Orice genocid a avut la bază o mică deraiere de la ceva ce, în mod obişnuit, ar fi fost omeneşte de înţeles.

Ceea ce îi povesteşte însă Moshe Idel lui Sorin Antohi despre Mircea Eliade pare să conţină un adevăr mult mai onest decât acela mult prea dramatic al declaraţiilor de presă. Acest fapt transformă dialogul din „*Ceea ce ne uneşte*" într-o operă de restituire şi un jurnal al uimirii din a cărei cenuşă se poate face delimitarea clară între toleranţă şi intoleranţă...

23.12.2006

Eliade numai pentru evrei şi Eliade numai pentru români. Despre false piste şi excluziuni. Vulnerabilităţile străinului

Mai departe, dialogul lui Sorin Antohi cu Moshe Idel publicat sub titlul „*Ceea ce ne uneşte*” la Polirom conţine cele mai recente şi sincere declaraţii ale lui Idel faţă de tot ceea ce înseamnă Mircea Eliade pentru istoria religiilor, pentru cercetătorii israelieni, pentru opinia academică internaţională şi pentru Idel însuşi. Experienţa ultimilor ani a acutizat atât în România, cât şi în Israel, în Europa şi în America unele sensibilităţi ce vin în aparenţă fie din lectura mai degrabă în cheie morală şi nu doar ştiinţifică a operei savantului, fie dintr-o succesiune de chei altfel culpabilizatoare menite a estompa multe din tentativele de analiză, aşa încât, din dorinţa de a mai limpezi puţin apele şi obiectivându-se cu mult curaj, Idel atrage atenţia că există o *chestiune Eliade a evreilor şi numai a evreilor*, tot aşa cum există şi o *chestiune Eliade numai a românilor, deci abordabilă numai între români.* Oare cei doi Eliade se exclud unul pe celălalt?
Găsesc că este necesar a oferi argumente, aşa cum vin ele prin mărturisirile lui Moshe Idel. Totul, pentru o mai bună receptare. Mai întâi, să vedem ce înţelege acesta prin *chestiunea Eliade numai pentru evrei*? Mărturisindu-se, în pagina 114, ca personaj universitar aflat, într-o anumită perioadă a vieţii sale, în nucleul unei situaţii complicate „*şi personală, şi metodologică, şi generaţionistă*”, Idel a fost supus unor atacuri din partea savanţilor israelieni care se mişcau pe acelaşi teren de cercetare, Kabbalah, identic cu preocupările sale, dar de performanţele cărora se detaşează net în ultimii ani. Reproşul central care i se adusese a fost acela, probabil, de a fi sfidat şi amendat cu toate prilejurile spiritul închistat al judecătorilor săi, atunci când, bunăoară, îi acuză încă din 1986 „*că n-au citit Eliade…sau, în Kaballah, nume mari ca Leo Strauss etc*”, iar aceloraşi aspri *judecători* le replica faptul că „*dacă ei scriu ceva despre Eliade, e ca să-l atace. Ok, şi eu îl critic pe Eliade, nu e o problemă. Dar problema era pentru mine pretenţia că oamenii la Ierusalim deţin adevărul absolut. Şi nu contează acum dacă-l deţin sau nu, pretenţia că-l au mă deranjează”* (pag.117). Cercetătorul de bună credinţă nu poate să nu observe spiritul de acribie şi de bun păstor al adevărurilor ştiinţifice, ca şi de bun negustor de sensuri, prin care Idel îşi clădeşte un renume indiscutabil valoros dar incomod. „*O problemă de principiu: eu n-am crezut niciodată că deţin Adevărul. Asta e perspectiva mea, tu poţi avea altă perspectivă, n-am nici o treabă cu asta.[…] Pentru ei (universitarii specialişti în Kabbalah din Israel, n.m.), poziţia asta a fost un fel de relativizare a tot ce au crezut* toată *viaţa lor. Deci reacţia*

lor n-a venit în urma unui articol sau a unei cărţi, ci fiindcă eu făceam critica unei întregi şcoli. Şcoala se numea cum a numit-o Sholem, „istorică-critică-filologică", ceea ce înseamnă că te ocupi de texte tot timpul", ceea ce dezvoltă o *„foarte specifică percepţie a adevărului*", conducând în timp la un anumit fundamentalism de percepţie, aş adăuga eu. Idel face cunoscute cititorilor români aspecte inedite, ce ţin de faptul că între cercetătorii evrei există unele *competiţii* de orgoliu şi de perspectivă, legate de originea celor ce se pronunţă asupra învăţăturilor vechi, evreii născuţi în Israel nefiind percepuţi - de către purtătorii acestei direcţii de judecată – la fel sau cu aceeaşi îndreptăţire de a fi autori de judecăţi de valoare, prin comparaţie cu evreii ce cu venit de copii din Europa. Idel accentuează, mai departe, acest mecanism de generare a unui monopol intelectual cu care nu este de acord: „*Problema centrală este coincidenţa între studiile ebraice şi statul Israel: au devenit prea strâns legate. Prin urmare, atunci când te afirmi în străinătate, e ca şi cum ai spune: „Da, poţi să faci treabă bună şi în altă limbă, şi în alt fel".[...] Prin urmare, a existat insinuarea că săvârşisem un fel de trădare: „Ai ieşit din Sionul nostru", parcă mi se reproşa*", iar reproşurile îl urmăresc peste tot, deşi el a luptat cu arma în mână pentru Israel. Cu toate că sionist, înverşunat apărător al importanţei studiilor ebraice, refuzând sistematic posturi bine plătite în străinătate, Moshe Idel ştie care este *boala* adversarilor săi: „*Insistenţa mea să-i studiem pe Eliade şi pe alţi autori neevrei, din punctul lor de vedere, era ceva curios*". Dincolo de *legitimitatea apărării propriului teritoriu de cercetare al autorilor*, după cum numeşte Sorin Antohi această hibă, „*specialiştii erau şi foarte sionişti, iar pentru ei citarea autorilor străini era un fel de invazie străină. Nu e numai o problemă metodologică specială, ci şi un fel de alienare*", spune Idel.

În timp ce unii savanţi evrei israelieni şi nu numai cred că *Idel îl susţine pe Eliade în mod necondiţionat*, deşi, aşa cum precizează tot Sorin Antohi, *Idel a fost mereu critic faţă de savantul şi de omul public Eliade,* este important să urmărim francheţea cu care acesta se dezvăluie odată pentru totdeauna ca spirit onest: „*Asta nu are a face cu Eliade şi cu trecutul lui. Asta nu e o afacere românească. Chestiunea începuturilor lui Eliade are o importanţă foarte mică în ansamblu. Păi dacă era vorba numai de Eliade, să nu-l mai citească! Dar nu e numai el, sunt atacuri şi la adresa lui Jung. Pozitivismul istoric, aici este problema. Problema nu e dacă pe autor îl cheamă Eliade, Jung sau Umberto Eco. Problema e cum îl citeşti pe acest autor[...] „Afacerea Eliade" este în acest context o evoluţie accidentală. Desigur că mai recent, în ultimii ani, au început să apară dezvăluiri privind trecutul lui Eliade, şi asta intră în ecuaţie, dar e o parte foarte mică din întreg. L-am luat pe Eliade de exemplu pentru că*

îl cunoşteam foarte bine. Dar puteam să iau un alt exemplu, şi era acelaşi lucru. Cine vorbea în ‘88 de trecutul lui Eliade?”(pag.125).
Până la parcurgerea altor argumente cu care cartea de dialoguri Antohi – Idel distinge între *acest Eliade numai pentru evrei* şi *acel Eliade pentru restul lumi,* nu mă pot împiedica de a observa două mari câştiguri furnizate de lectura acestui volum: unu, perceperea direct de la Idel a adevărului despre aşa-zisa ostilitate academică israeliană faţă de toţi cercetătorii Kabbalah alţii decât evrei; doi: intuirea, dincolo de acest liman al înţelegerii omeneşti, a unui miez de mister cu care iudaismul se auto-generează şi se auto-întreţine, acceptând cu prudenţă adesea feroce apropierea „*străinului*”, de teama denaturărilor Legii. Istoria evreilor justifică şi legitimează, totuşi, atitudinea lor precaută.
Dar oare de ce mă gândesc acum la filosofica *terapie împotriva celuilalt prin acceptarea celuilalt*, furnizată prin versul „*eu nu strivesc corola de minuni a lumii*”, terapie recomandată de Blaga mai degrabă ca veşmânt intim de podoabă decât ca armură?
Şi încă ceva: învăţarea multiculturalităţii cu care facem acum cunoştinţă, ca ţară a Uniunii Europene, va însemna însuşirea unor coduri de decriptare şi de procesare personală a sensibilităţilor şi vulnerabilităţilor *străinului.* Fără aceste coduri, comunicarea interumană poate fi abolită până la respingere şi autism social şi cultural.

28.12.2006

De ce descoperă Moshe Idel universul lui Mircea Eliade fără *damnatio memoriae. Cuvânt şi adevăr ca adevăruri. Clipele reintegrării politice europene*

Curajul de a scrie despre subiecte considerate tabu vine adesea dintr-un soi de *taedium vitae* cu conotaţia sa antică, atribuită eroilor: aşadar, nu de mizeria umană prezentă, trecută ori viitoare să ne temem, ci de lipsa de eroism a condiţiei umane atunci când se găseşte la răspântia rostirii unor adevăruri fără de care omenirea nu poate progresa.
Revenind la dialogul dintre Sorin Antohi şi Moshe Idel din „*Ceea ce ne uneşte*” apărut la Polirom, 2006, Iaşi, ne regăsim în faţa a două astfel de teme considerate fundamentale, deşi descrise ca fiind destul de *primejdioase*: *iudaismul* ar fi una dintre ele, *chestiunea Eliade* ar fi cea de a doua. De unde vine pericolul amintit?
Multe voci actuale, adesea de intelectuali publici şi mai ales dintre aceia ce nu se pot sustrage presiunii raţionamentelor politice, cad în ispita de a aborda chestiunea *iudaismului* numai prin prisma discriminării pozitive, versus *chestiunea Eliade* abordată numai prin prisma discriminării

negative. Această simultaneitate de perspective total opuse zădărniceşte eforturile de plasare a adevărurilor decente într-un plan convenabil şi rezonabil de analiză. Iată, aşadar, momentul actual... Faţă de care Idel are următoarea observaţie: *„Cei care m-au atacat pe mine nici măcar nu auziseră de asta (trecutul de dreapta din prima tinereţe a lui Eliade, n.m.). Problema lor nu era trecutul lui Eliade, pe care-l ignorau. Acum câţiva ani, unul dintre ei scria că Jung şi Eliade făceau parte din dreapta catolică...*”(pag.125), neştiind deci nimic despre România, ci, mai mult, *ştiind* în mod eronat că Eliade ar fi fost catolic (!), prin urmare de dreapta. *„O prostie aşa de mare! […]…în afară de Werblowsky nimeni nu l-a cunoscut şi nimeni nu l-a citit serios pe Eliade. N-au înţeles chestiunea într-un mod mai profund. Deci discuţia nu e ceva legat de România şi de trecutul interbelic, ci e o problemă metodologică pură*” (pag.126), conchide Idel, care ne dezvăluie şi în ce măsură îl cunoaşte pe Eliade: *„Am început să-l citesc pe Eliade în 1965. Şi pînă în 1986 l-am citit exclusiv ca specialist în studiul religiei.”* Lecturile ulterioare, după cum vom vedea mai departe, au suscitat discuţii şi analize contradictorii.

Ceea ce fascinează la Moshe Idel este dragostea pentru *cuvânt* şi pentru *adevăr ca adevăruri*, precum şi capacitatea sa de a-şi dedica viaţa cuceririi textelor, mărturisirilor şi mărturiilor, iar pe de altă parte acest act de dedicaţie să se supună unei deontologii profesionale riguroase. În capitolul intitulat *Eliade, România anilor ’30 - ’40, Culianu*, aflăm de la savant itinerarul pe care l-a parcurs el însuşi de-a lungul şi de-a latul Europei, Israelului şi Americii pentru a se întâlni cu unii dintre cei care l-au cunoscut şi citit. Scopul? A înţelege, a găsi suma de argumente mulţumitoare pentru a emite judecăţi de valoare asupra operei, ideilor şi omului Eliade, sau asupra unei Românii de epocă, pe care o redescoperă la adevărata dimensiune şi cu adevărata sa încărcătură, abia după lecturi şi din amintiri coroborate ulterior.

Fără să vreau, identific în pasionalitatea şi impetuozitatea de cercetător a lui Moshe Idel trăsături de personalitate ce urcă dintr-o rădăcină de bază a iudaismului (o diafană *ascensiune a sufletului* pe sefire), care, aşa cum mărturisea undeva Marele Rabin Alexandru Şafran, „*ne învaţă să apreciem mai mult valoarea invizibilă a vieţii, decât cea vizibilă*”, elaborând în timp două noţiuni ce au devenit lege: *Pikuah Nefeş* – care înseamnă „*a veghea asupra vieţii*”- şi *Messirut Nefeş* – care înseamnă „*a-ţi dărui viaţa*”, ambele constituind patrimoniul esenţial al concepţiei evreieşti despre viaţă şi ambele construind actele de viaţă primordiale în iudaism: „*pe de o parte, să-ţi salvezi propria viaţă şi pe cea a semenului tău”*, spunea Şafran, „*iar pe de altă parte, să renunţi la propria viaţă. Prin urmare, a dori să trăieşti nu înseamnă a exista de dragul existenţei, ci pentru a da vieţii un sens înalt”*. Acestei anatomo-fiziologii culturale a

iudaismului, literatura rabinică i-a adăugat obligativitatea superpoziţiei noţiunilor de *lege* şi de *libertate (harut=legea, cuvintele înscrise în Tablele Legii, herut=libertate), limba şi cultura ebraică devenind poate unicele în care aceeaşi rădăcină semnifică libertate şi sens (Paul Ricoeur).*

Cu un astfel de cercetător excepţional ca Moshe Idel, decriptându-i *fără prejudecăţi* codurile operei şi vieţii, putem spune că lui Eliade, întemeietorul *Istoriei religiilor şi credinţelor religioase,* i se împlineşte una dintre cele mai puternice dorinţe, după propria mărturisire: „*Am visat întotdeauna un cititor nonconformist, care să nu se mulţumească numai cu lectura romanelor sau eseurilor mele, ci să-şi păstreze curiozitatea intactă şi pentru celelalte scrieri, mai puţin facile, se-nţelege, dar poate tot atît de semnificative".* Şi astfel, odată găsit acest *cititor nonconformist (Moshe Idel, n.m.),* suntem acum lămuriţi de ce acesta declară cu emoţie: „*În chestiunea Eliade, pot afirma că eu cunosc cel puţin datele de bază mai bine decât cei angrenaţi în toate controversele din ultimii ani. Totul e clar: Adolescentul Eliade are fascinaţia iudaismului şi începe să-l studieze.[...]...se povesteşte cum, pe la 16 ani, el a avut o controversă cu un coleg evreu. Colegul: „De ce te ocupi cu acest obscurantism?". Eliade: „Tu n-ai citit Zoharul. În Zohar este scris că Pământul se roteşte în jurul Soarelui". Specialiştii ştiu că e o greşeală, dar nu contează, dar asta susţinea Eliade la vârsta de 16-17 ani în apărarea Zoharului. Alt exemplu este vizita lui la Cernăuţi, când s-a interesat cu suspiciune şi curiozitate de inscripţiile în ebraică sau în idiş, începând cu cele de pe firme. Eliade gândea despre evrei în spiritul secolului, în care intra şi fascinaţie, şi un fel de frică. Ele coexistă, iar Eliade n-a avut nici o prdilecţie evidentă"(pag.139-140, „Ceea ce ne uneşte", Polirom, 2006).*

Aceste exaltări aduseseră un *adolescent miop* în pragul marilor revelaţii gustate şi filtrate de romantismul adolescenţei ce abia începuse, într-o Românie predispusă la implozii fanatice, la ideologii răvăşitoare, la ispite iraţionale...

Un reper cultural al anului 2007, anul integrării României în Uniunea Europeană, va fi *brandul cultural Mircea Eliade*: intrăm, aşadar, şi în *Anul Eliade*, mărturisindu-ne curiozitatea de a descoperi, şi prin Eliade, în spirit critic dar just, sistemele de valori româneşti şi europene, cum şi de a ne înţelege mai bine trecutul şi prezentul, alături de cercetători redutabili ca Moshe Idel, bunăoară; acesta ne face o superbă invitaţie: „*Nu avem aşa de multe întrebări pe care să ni le punem singuri, nu suntem aşa de deştepţi, dar întrebările trebuie să le găseşti sau chiar să le copiezi de undeva. Şi eu cred că asta e treaba cea mai simplă: te duci şi citeşti ce-au scris şi alţii, în alte culturi, fără presiunea utilităţii imediate, dar mereu*

atent. Trebuie să aştepţi activ ideile noi, căutând peste tot. De asta sunt bucuros că am cultura *mea* *română".*

Ne reîntâlnim în Anul Mircea Eliade, încercând să impunem prin firesc cultura românească alături de alte culturi ale Uniunii Europene. Prima urgenţă: a reface o demnitate românească şi o autenticitate pierdută sub comunism, când cultura autohtonă a fost îngropată în clişee propagandistice şi în falsitatea unor canoane totalitare.

Doresc cititorilor mei La mulţi şi buni ani!, revenind acum şi oficial, împreună acasă, în Europa.
Meditând nu numai la creşterea dar şi la stingerea Europei de altădată, cea iudeo-creştină şi greco-latină.

4.01.2007

Totuşi, un om este un om, doar un om…Pluriperspectivism şi absenţa orbirii logice. Este o problemă a tuturor germanilor, Holocaustul?

Aşadar, Moshe Idel a putut observa direct şi, mai mult, a fost dispus a împărtăşi cu cititorul cărţii „*Ceea ce ne uneşte*", faptul că Mircea Eliade pusese istoricismul iudaic într-o ecuaţie eronată, cum eronat s-a dovedit a fi şi conceptul său de ruralizare a istoriei la israeliţii din vechime, în timp ce, totuşi, era fascinat de *mistica centrului* în iudaism, de unele aspecte din Talmud. Cauza acestor erori, dar şi a acestor inconsecvenţe, a fost, aşa cum descoperă Idel, accesul lui Eliade la nişte izvoare religioase inautentice, iar acest acces a fost lipsit şi de consecvenţă, şi de pluriperspectivism. Idel îndrăzneşte să ridice un văl al interpretării lui Eliade de până la el. El invită intelectualitatea interesată de problemă şi pe cea de bună credinţă la adoptarea unei strategii pluriperspectiviste corecte nu numai în chestiunea Eliade, ci şi „*în privinţa tuturor chestiunilor culturale şi intelectuale […], într-un mod cât mai complex*." Opera lui Eliade nu s-a *hrănit* cu idei legionare. Metodologia extremei drepte nu a *poziţionat* opera lui Eliade pe un anume front cultural. Garda de Fier la care a aderat Eliade nu reprezenta pentru el reduta sortită distrugerii prin arderea de tot a iudeo - masoneriei. Pentru Idel, Eliade „*nu este numai* *acesta,* *un om cu o singură dimensiune. Asta nu înseamnă că nu cred că el a fost de dreapta, că nu cred că a făcut parte din Legiune. Astea sunt lucruri tehnice pentru mine.[…] Eu cred că Eliade a suferit o schimbare pe care nu a înţeles-o. El a început cum a început şi nu a putut să realizeze – nu ştiu de ce, sper să înţeleg cândva – o integrare a lucrurilor pe care le citează. Nu spun să prezinte iudaismul obiectiv, să uităm chestia asta, vorbesc de integrarea a ceea ce citeşte în particular cu ceea*

ce gândeşte în general. Dar Eliade a fost totuşi un om, şi nu unul al erei computerelor. Deci n-a putut să se gândească tot timpul la toate cele scrise de el şi să vadă ce se întâmplă când te gândeşti la fiecare dintre ele în particular.”
Prin această metodă pluriperspectivistă a lui Moshe Idel mi se pare că regăsesc cadrul cel mai potrivit unei corecte analize şi unei corecte interpretări, situate la nivelul posibilităţilor actuale de coroborare a datelor. Nu numai privind opera lui Eliade, evident. Ci privind orice temă de cercetare ce şi-a fixat corpusul.
O extrapolare, făcută după lectura cărţii, mi se pare utilă. Şi o respiraţie largă, pentru a medita. În fond, ne situăm deja într-o lume asupra căreia trebuie mai degrabă a învăţa să privim cu *toate organele văzului din mileniul al III-lea*, or asta înseamnă un *real pluriperspectivism* însoţit de informaţii, metodologii şi tehnologii diverse, iar nu numai de săraca recoltă a bietului ochi omenesc.
Întâlnim zilnic, în lumea înconjurătoare, în natura moartă a maniilor informaţionale de tot felul, în peisajul mediatic agresiv în care plutim, profeţiile a zeci de analişti sau adesea pseudoanalişti şi chiar escroci politici, economici, sociali, culturali (remember Sokal Hoax Affair) etc. Majoritatea acestor discursuri suferă de abuzuri grave, de retorică găunoasă, de aproximări jenante, de tendenţiozităţi inadmisibile, de alonje manipulative evidente: puţine rămân fidele adevărului, care este hrana de bază atât a academicianului cât şi a omului de rând; puţine slujesc intereselor acelui consumator inocent căruia îi este necesară o veritabilă analiză pluriperspectivistă, obiectivă şi onestă a unui corpus de fapte şi realităţi faţă de care trebuie să se orienteze, să emită judecăţi de valoare şi să-şi asume responsabilităţi.

La aceeaşi concluzie cu Idel, însă privind către alt afloriment de analiză, ajunsesem acum doi ani, în Germania, când am vizitat prima oară Muzeul Victimelor Regimului Naţional Socialist din Muhlenstrasse în Düsseldorf, capitala landului Nordrhein-Westfalen. Acest oraş german puternic a fost supus unei catastrofe veritabile în timpul celui de al doilea război mondial, în epoca nazistă şi după. Oraşul a fost bombardat şi ras de pe suprafaţa pământului. Şapte săptămâni de bombardamente neîntrerupte în primăvara lui 1945 au distrus aproape o jumătate din zona rezidenţială şi industrială. Comunitatea evreiească fusese decimată anterior de nazişti, prin deportări şi asasinate, înregistrând abia 249 de supravieţuitori dintr-o populaţie de 5.100, câtă exista înainte de război.
Prietenii cu care am parcurs sălile muzeului, intelectuali originari din România şi profund ataşaţi prin cultură şi prin tradiţii de amintiri şi de visuri româneşti, au acceptat cu amabilitate prudentă să mă ajute să învăţ

a-mi pune întrebările care nasc un perspectivism valabil asupra identităţii: "*Este o problemă a germanilor, Holocaustul ? Este o problemă a tuturor germanilor, Holocaustul ? Până când? Începând de la ce nivel? Care sunt limitele culpabilităţii ? Care sunt funcţiile culpabilităţii, între culpabilitatea globală şi cea individuală ? Unde începe vindecarea unei societăţi de trecut? Cum s-ar putea insera « amintirea » experienţelor letale intraspecifice în codul genetic uman, pentru a nu se mai repeta, sau pentru a deveni curabile? Cum se poate reda victimelor genocidului demnitatea şi identitatea umană post*-mortem *? Cum se poate trăi în vecinătatea crimelor chipurile politic*-corecte *? Şi aşa mai departe…"*
În clipa când am început să păşesc mai sigură de mine de-a lungul unor raţionamente corecte, situate la capătul unor întrebări bine puse şi bazate pe o documentare pe măsură, am înţeles că nu este deloc o anomalie faptul că eu însămi veneam dintr-o prelungire a altui genocid, cel ce ţinea de Gulag ; noi veneam din genocidul soft, din detenţia « soft » oferită lent de blocul ceauşist în care noi mimam în anii 70 sau 80 libertatea prin intermediul rezistenţei şi opoziţiei prin cultură; veneam dintr-un alt lagăr, real şi recent, unde un alt tip de genocid politic şi cultural, ideologic şi identitar, se derulase până nu demult ; tot aşa cum, prin experienţa culturală, veneam cu o rădăcină şi din Shoah. Transnistria este şi problema mea, câtă vreme prietenii mei sau familiile prietenilor mei din copilărie au fost acolo, unii au scăpat de acolo, dar cei care au scăpat de acolo povestesc despre faptul că majoritatea rudelor şi prietenilor lor nu au scăpat de acolo. De fapt, cine a fost în Transnistria sau doar a aflat cum este să fi fost în Transnistria nu mai scapă niciodată din Transnistria : există prizonieri pe viaţă, captivi pentru eternitate în sindromul post-traumatic ca *genocid soft* al unui anterior *genocid hard*.
Alte măşti, aceeaşi piesă…dacă aplicam acelaşi sistem pluriperspectivist de analiză a contextului istoric şi vectorilor politici de evoluţie.

*

Ideologie, apoi dictatură, apoi suprimarea opozanului…Sub dictatură, orice om care îşi asumă libertatea devine opozant. Chiar şi atunci când acceptă de facto tot ce refuză de plano.

Elegiile pentru V.
în realitate, după gulagul rus, trebuie să redefinim conceptele de prizonier şi de victimă. Antipoem. *Error system* 004

la început a fost cuvântul.
Apoi au fost închisoarea şi lagărul.
Apoi prizonieratul ideologic.

Acum luarea de ostatici prin manipulare mediatică.
Captivitatea mileniului nostru se înfăptuieşte cu lasoul şi vitalitatea bombardamentului informaţional.
Dar experimentarea avansată a acestei tehnici s-a făcut asupra popoarelor estului sub totalitarism. Paranoia ca politică la scară mondială de inseminare ideologică, dirijată şi supravegheată.
Chestie de mecanism. O tehnică ce foloseşte teroarea pentru a induce un anumit comportament caracterizat prin obedienţă, atitudine inflexibilă, suspiciune de relaţionare şi grave tulburări de personalitate.
Estul era un crucişător pe o mare agitată. Pe măsură ce tangajul devenea periculos, începeam să arunc peste bord cănile, dulapurile, cărţile de bucate, saltelele, uşile cu vitralii, aspiratorul, covoarele, frigiderul, automobilul, lampadarele, tablourile, gardul, lanţul de la bicicletă, lanterna, maşina de tuns iarbă, aparatul de prăjit pâine, lenjeria intimă, caseta cu bijuterii, miile de volume din bibliotecă, lentilele de contact, periile, tacâmurile, legile canonice, cuvintele, sentimentele, fiorul.

Şi eu eram nimeni

*

Apropo de pluriperspectivismul la zi: am intrat într-o zi pe site-ul Comunităţii evreieşti din Rădăuţi, la adresa http://radautz-jewisheritage.org/ existând o frumoasă prezentare a scopurilor acestei comunităţi şi ale acestui for excelent condus de prof. Tania Grünberg (din păcate, între timp, doamna Grünberg ne-a părăsit). Între altele, asumarea grijii şi obligaţiei de a se ocupa de păstrarea şi conservarea vestigiilor istorice (ca Marele Templu şi Cimitirul evreiesc), precum şi de editarea unei consistente opere scrise despre ultimii trei sute de ani de viaţă iudaică în Bucovina. Fiecare comunitate din România îşi apără interesele, în conformitate cu Legea 598/ 2002, de care se prevalează şi Comunitatea rădăuţeană, deşi nu toată lumea pare să fie de acord cu efectele acestei legi, contestând-o sau îndemnând la încălcarea şi chiar la anularea ei. Uneori adevărurile actuale ale iudaismului şi românismului, puse sub presiunea momentului prezent, nu converg către aceleaşi ţeluri politice. Să nu dramatizăm.

În acelaşi dialog de cărturari pomenit mai sus, există şi un plan biografic, furnizor de emoţii. Moshe Idel îi mărturiseşte lui Sorin Antohi că îi este dor de locul său de baştină, Tg. Neamţ. Iar Tg. Neamţ, după acest fiu al locurilor, este Ierusalimul României.
Oh, dorul de casă, dorul de România natală.
Nimic nu se compară cu fericirea de a fi copil. Copil, începând lumea, inventând proiectul existenţei, deschizând cutia…

Idel povesteşte cum şi-a început viaţa de elev acolo unde o începuse şi Ion Creangă**:** "Ş*i noi copiii, care mergeam literalmente pe urmele lui, auzeam o mulţime de lucruri despre Creangă. Şi toţi ştiam că la Humuleşti, foarte aproape, era casa lui Creangă. Treaba asta cu Ion Creangă, plutea în aer! Era şi vârsta potrivită*" (p.25) (…) O întreagă fascinaţie culturală românească deschisese deasupra lui Idel, încă din copilărie, pleoapa unui cer românesc, dacă e să abordăm faptele prin logica lui Blaga:"*vedeam tot timpul plopii lui Eminescu! Îi vedeam din clasă, pentru că vizavi de şcoala mea primară, era şcoala secundară, iar lângă ea se afla casa Veronicăi Micle, cu faimoşii săi plopi*".

Natura eminesciană, respirând parcă în jurul lui Idel frumuseţea unică din *Suita op.10 în Re Major* a lui George Enescu. Un penel fin zugrăveşte indicibile tuşe de sunete şi culoare pe un suflet de copil care le va purta mai târziu, departe, la Ierusalimul cel adevărat… *Toccata, Sarabanda, Pavane şi Bourrée.* Coloraturi *destul de debussiste*, după cum recunoaşte şi Enescu, mai târziu, dar stâlpi muzicali şi spirituali şlefuiţi de filonul muzical românesc. Pe acest background, Idel, băiatul studios, merge la şcoala talmudică, unde, însă,…"c*ondiţia de a fi primit în grupul de studiu (al Talmudului) era să porţi tot timpul Iarmulka, nu numai când mergeai la sinagogă*" (p.60)…

Simţind *româneşte…*Idel a văzut *reveria nostalgică* prima oară la Tg. Neamţ, la fel cum, altădată, vorbind cu Bernard Gavoty, George Enescu mărturisea: „*Muzica populară românească distilează o melancolie ciudată. Şi nu sunt sigur că este just cuvântul. Pentru mine, această muzică este înainte de toate cea a visului, întrucât ea revine în mod obstinat către minor, culoarea însăşi a reveriei nostalgice*".

Tot Moshe Idel povesteşte, în altă parte, cum aflase odată, de la fostul Rabin-Şef al României, Alexandru Şafran, că tatăl lui venea la Tg. Neamţ să studieze Talmudul de la Ierusalim. „*Dar Talmudul de la Ierusalim este lucrul cel mai greu care există în cultura iudaică. Mult mai greu decât Talmudul babilonian, iar pe acesta nu-l pot studia decât geniile. Dacă tatăl lui Şafran venea la Tg. Neamţ să studieze o carte pe care cei mai mulţi – savanţi, nu oameni simpli – nici n-o deschid vreodată, [...] atunci (înţelegeţi) ce carte ştia omul acela (bibliotecarul) din micul oraş! ?!"*

O amintire ce reconfirmă cele spuse mai sus: *Prin 1996 – 1997, îmi telefonează fratele meu şi-mi spune:*

– Omule, am auzit de un profesor de filosofie ebraică din Tg. Neamţ.

Nu există aşa ceva, eu îi cunosc pe toţi! răspund eu.

Îmi telefonează din nou, îmi dă numele: un om pe care îl ştiam de 20 de ani. Am fost sigur, că este o greşeală. Îl sun eu pe tip.
Unde te-ai născut ?
- *În Tg. Neamţ.*
- *Nu se poate*!

Ba uite că se poate. Tg. Neamţ este Ierusalimul României. Să recapitulăm foarte pe scurt: tatăl fostului rabin-şef A. Şafran vine la Tg. Neamţ să studieze cea mai dificilă carte a culturii iudaice cu un localnic. Cel mai bun profesor de filosofie iudaică s-a năcut la Tg. Neamţ. M. Idel este originar tot de aici, unde a călcat pe urmele lui Creangă, Eminescu şi Veronica Micle. Şi câţi alţii nu se vor fi născut la Tg. Neamţ, Ierusalimul României. Învaţă puii de român aşa ceva la şcoală? Ei Aş La ce le-ar folosi?

Pe deasupra, Moshe Idel află cu această ocazie, că se născuse în casa în care trăise rabinul Roller, mare savant, cabalist! Se spune că nimic nu este întâmplător (*p 67). "Din păcate, şi aici, la Tg. Neamţ, în 15 ani, lumea evreiască tradiţională [...] a pierit aproape fără urme".* Deci, inca o victorie a comunismului.

12.01.2007

Prezentul şi licitarea drepturilor asupra trecutului. Şi tu ai dreptate, şi el are dreptate. Întemeierea păcii(I)

Mărturisesc că am încremenit de groază, atunci când am citit începutul articolului „*Gheşeft cu mormintele străbunilor*"scris de Ana Dragu şi publicat în România Liberă din 7 septembrie 2006: „*Evreilor îngropaţi în Bistriţa-Năsăud li se refuză dreptul la odihna veşnică. Şi asta deoarece cimitirele cultului mozaic sunt tranzacţionate pe piaţă, iar peste morminte se cultivă zarzavaturi şi se construiesc case*". Chiar aşa? Remarc faptul că această descriere de fapte ar corespunde deja unei acuzaţii grave, bazată (probabil) pe fapte comise în bloc şi cu intenţie, iar încadrarea ar putea fi de-a dreptul de…genocid, şi încă unul cu multe ramuri, definite atât din punct de vedere etnic, cât şi religios, şi cultural. Nu ştiu ce vârstă are autoarea, însă pentru cei mai maturi, ca să nu spun bătrâni, seniori sau înţelepţi, un astfel de ton acuzator şi tragic, susţinând fapte ce par teribile, şi încă într-o ţară care abia a aflat pe scară largă că România a avut Holocaustul ei, nu poate fi folosit în chip moralmente onest decât pentru a descrie efectiv adevăruri demonstrate. Dar dacă aceste afirmaţii nu au suport bine instrumentat faptic şi scriptic, atunci, în mod impardonabil ele ar deveni o joacă de-a *hai să amplificăm antisemitismul latent*, sau de-a *hai să devenim eroi procurori* ori *hai să creăm tensiuni acolo unde ele nu există.*

Parcurgând rechizitoriul până la capăt, am înţeles că autoarea a avut cel mai probabil (şi regretabil) drept sursă jurnalistică doar plângerile şi

faptele adunate într-un veritabil dosar de către domnul David Kahan, care, după cum susţine autoarea, în calitatea lui de leader al Association of Jewish Romanian Americans (AJRA) şi totodată de emisar al Consiliului Rabinic European, *„după opt ani de lobby eşuat pe lângă Guvernul României, a dat în judecată Executivul şi toate persoanele fizice sau juridice care deliberat, prin neglijenţă sau ignoranţă, au contribuit la pângărirea lăcaşurilor sfinte”*.

Acuzele formulate, pentru presa română & restul lumii, de domnul David Kahan sunt, iarăşi, teribil de dure şi condamnă în bloc: „*urmaşii evreilor rămaşi în ţară au transformat cimitirele într-o afacere profitabilă, iar statul român nu respectă tratatele bilaterale încheiate după Revoluţie cu privire la protecţia cimitirelor. Ba, mai mult, s-a spălat pe mâini (statul ! n.m.) de acest rol asumat la nivel internaţional, predându-le Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România (F.C.E.R.)*”.

Un cititor neavizat şi care nici nu are timp să facă o cercetare asupra mesajului acestui material jurnalistic, va rămâne, după această lectură, cu nişte certitudini îndoielnice: 1. că statul român nu respectă drepturile elementare ale evreilor români şi nu numai, 2. că evreii din România ar fi nişte samsari fără milă care îşi vând osemintele strămoşilor pentru a face afaceri profitabile cu cimitire, 3. că însăşi Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România nu ar fi capabilă să gestioneze problema monumentelor, a cimitirelor proprii şi a cinstirii memoriei înaintaşilor ori a culturii străbune (amintesc aici faptul că de această cultură se mândresc nu numai evreii ci şi românii care, cu mici excepţii, au trăit de veacuri în bune relaţii cu evreii, ca şi cu alte etnii, împărtăşind valorile tuturor din care cu toţii au avut de câştigat).

Articolul a fost condimentat şi cu exemple concrete privind situaţia cimitirelor evreieşti din Bistriţa Năsăud, din Sîngeorz Băi, Fedru sau Beclean la care se adaugă probe ştiinţifice importante, susţine Kahan, furnizate de măsurători desfăşurate în cadrul unui studiu efectuat cu un scanner radar, executat de Heritage Foundation for Preservation of Jewish Cemeteries şi aprobat de Ron LaBarca, preşedintele US Radar. Din analiza ştiinţifică a solului ar fi rezultat un raport care certifică faptul că în acel loc "*apar un număr de săpături şi/sau anomalii care coincid cu aspectul unui cimitir sau al unui loc de îngropăciune*". Apoi, pentru ca să rămână până la capăt un idealist în faţa opiniei publice, David Kahan se declară total dezinteresat materialiceşte de caz: „*Cimitirele să fie tratate cu sfinţenie. Nu ne interesează banii, nu vrem casele înapoi şi nici terenurile. Ne interesează doar ca morţii noştri să fie lăsaţi să doarmă în linişte. Am ajutat miniştrii de Externe, premieri din toate guvernele să îşi facă intrarea la Washington, pe vremea când nimeni nu voia să audă de*

România. Am cerut în schimb acest singur lucru. Dacă nici morţii nu îi respectăm, atunci nu ne putem numi oameni!".

David Kahan a remis, la inceputul lui octombrie trecut, Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, o plângere penală prealabilă prin care solicită începerea urmăririi penale "*in rem*" faţă de „*toate persoanele ce se fac vinovate de distrugerea şi profanarea cimitirelor evreieşti în formă continuată, inclusiv F.C.E.R. şi statul român. Potrivit lui David Kahan, F.C.E.R. nu respectă nici religia şi nici bunul-simţ, fiind interesată doar de un câştig financiar imediat, iar statul refuză să îşi asume vreo responsabilitate".*

Adevărul trebuie să fie, de bună seamă, la rabin, în logica tipic iudaică a păcii: *şi tu ai dreptate, şi tu ai dreptate*. Deşi minciunile cele mai detestabile sunt acelea care aproximează cel mai bine adevărul nedemonstrabil, creând iluzii şi manipulări.
Se iartă totul celui ce nu-şi iartă nimic?
Totul este iertare.
Pe de altă parte, există un miez incomod pentru toţi: problemele care se nasc după marile valuri de migraţii, în ceea ce priveşte moştenirile şi responsabilitatea faţă de locaşuri şi cimitire, sunt infinite.

14.01.2007

Nicio problemă nu poate fi rezolvată la acelaşi nivel de cunoştinţe la care a fost creată. Istoria scrisă de învingători. Întemeierea păcii(II)

Până aici, nu am făcut decât să rememorez şi să structurez o bază de date primare despre un subiect delicat. Toate acele extrapolări acuzatoare care defineau în primul rând o pretinsă stare generalizată de fapte din România şi care plasează dintr-un foc şi românismul şi iudaismul civic active din România în corzile anatemei antisemite, mi-au amintit de un alt caz, de o factură asemănătoare, însă lansat în ziarul România Mare (ziar de extrema dreaptă, slujind partidului guvernator omonim), şi tot anul trecut: era vorba despre o acuză halucinantă conform căreia evreii, mai ales cei cu dublă cetăţenie, ar plănui o veritabilă „depopulare" a României, tiens!, deoarece ei s-ar afla la baza dezmembrării sistemului public medical de sănătate, folosind chipurile această pârghie a sistemului public medical pentru a împinge românii apţi de muncă la emigrare, în timp ce piaţa muncii din România le-ar rămâne lor. Minciuna e crasă, iar caracterul ei răuvoitor e perfect. În câteva zile, o astfel de ştire evident mincinoasă şi răuvoitoare vinde numai bine fiţuici imunde şi fără speranţă, dar şi ziare cu pretenţii. Consecinţele morale sunt, însă, deplorabile.

Fără îndoială, a face astăzi un jurnalism atât de tehnic incorect este o manipulare cu efect incontrolabil asupra opiniei publice şi asupra atitudinii individuale. Deontologic vorbind, pentru presa onestă, e un moment tipic când ne aflăm în faţa unui eşec. Culmea e că „succesele” de presă se cam bazează pe astfel de eşecuri, stimulându-le şi urmărind scopul de a genera rating prin scandal. Dar ceea ce vexează la acest tip de discurs aberant, de vendetă (împotriva a toţi şi a toate, obsesional), este desprinderea sa de realitate, cu şansa optimă de alunecare prin ficţiune spre extremă şi spre clişeul autentic antisemit. Nemaivorbind de suficienţa denotată de această retorică inchizitorială, cât şi de efectul negativ generat şi extins prin absolutizări ce nu iau în calcul toţi factorii implicaţi în definirea unei realităţi, având în schimb o desfăşurare endemică împortantă la massele de manevră politică.

Adevărul este adesea un loc geometric al mai multor perspective faţă de un obiect cercetat. Iată doar un exemplu: dacă m-aş lua numai după excelentul album „*Sinagogi din România*”, să zicem, tipărit la Editura Hasefer şi având ca autori pe Arh. Aristide Streja şi Arh. Lucian Schwartz, calitatea excepţională atât a reconstituirilor fotografice, cât şi a fotografiilor de sinagogi incluse, mi-ar putea sugera că toate sinagogile din România ar fi restaurate integral, prezentându-se ca monumente nou-nouţe. Întâmplător, însă, cunosc foarte bine nenumărate sinagogi româneşti şi ştiu că majoritatea au avut de suferit după Holocaustul românesc sau după exodul evreilor spre Israel: aşadar, şi datorită trecerii timpului nemilos, cât şi datorită istoriei tensionate şi adesea în mod neverosimil distrugătoare, multe monumente evreieşti au avut de suferit şi nu mai arată ca cele din album. Situaţia e identică în toată Europa, acolo unde exterminarea aproape în totalitate a evreimii de cultură idish de către naţionalismul socialist german, în lagărele de gazare şi de muncă forţată, a lăsat monumentele religioase pe mâna hazardului. Să nu uităm că, în plus, la noi în ţară, politica fostului dictator Ceauşescu, paranoic şi ultra-naţionalist, a ras de pe suprafaţa pământului inclusiv nenumărate vestigii arhitectonice şi religioase româneşti de mare valoare, aşadar poate că nu ne miră că a putut afecta şi unele monumente aparţinând altor etnii. Factorul de degradare a unei realităţi fizice datorită îmbătrânirii este şi el un parametru tehnic real, iar el a acţionat şi asupra multor monumente româneşti. Timpul nu iartă pe nimeni. La acesta se poate adăuga, evident, şi suma unor acte de incompetenţă sau poate de profanare ocazională în ultimele şase sau şapte decenii, dar numai cu caracter izolat, şi totuşi atent şi public semnalate şi sancţionate foarte vizibil în ultimii şaptesprezece ani, după cum s-a tot raportat în presa românească şi cea internaţională. Dar acte de profanare de monumente şi morminte se petrec peste tot în

lume, cu diverse frecvenţe şi intensităţi, şi nu numai în unele cimitire evreieşti din România, ci chiar şi în unele cimitire româneşti din România. Iar ceea ce fac rockerii sau vagabonzii homless prin criptele din toată Europa şi America nu mai e demult un secret pentru nimeni, nefiind o invenţie românească, ci un element de cultură New Age, nazi, sau unul de divertisment morbid al sectelor de adolescenţi afiliaţi trendurilor underground sau sataniste. Mai mult, există chiar şi acele acte de aşa zis vandalism al cimitirelor, raportate de unii jurnalişti de tabloide aflaţi în criză de subiecte şi care mizează pe faptul că astfel de ştiri pot vinde mai bine un ziar aflat în cădere de rating; dar, acolo unde a fost cazul, s-a demonstrat că ele nici nu au existat cu adevărat, fiind pur şi simplu inventate de scribii cu pricina, deoarece toată lumea ştie că orice scandal de presă legat de evrei are audienţă garantată. Astfel de cazuri se cunosc, cu o anumită frecvenţă, şi în România din ultimul deceniu. Interesează, totuşi, faptul că au fost soluţionate cu seriozitate şi responsabilitate, iar frecvenţa lor nu e în creştere.
A întâmpina, însă, un subiect sensibil, ca cel al cimitirelor şi lăcaşelor de cult din realitatea tranziţiei (complexă şi dură, dintr-o ţară ca România, din care face parte şi comunitatea evreiască), nu printr-o analiză şi judecată corectă şi justă, ci cu o metodologie extrem de subiectivă, ce antrenează în vehiculul său destul de agresiv şi o parte lipsită de discerământ a presei, este un act ce poate restarta în mod nedorit (şi încă pe un teren al unei păci interetnice sensibile), vechi atitudini publice istoric reprobabile, iar astăzi interzise de lege.
După ce România şi comunitatea evreilor din ţară, au trecut împreună, altădată, prin evenimente şi istorii ce au fost pe alocuri profund tragice de ambele părţi, izvorând din intoleranţă şi din mistificarea istoriei, ar fi un mare eşec să ratăm în prezent normalizarea raporturilor dintre etnii şi culturi, dintre trecut şi prezent, să ratăm şansa reconcilierii şi pe aceea a demarării unor parteneriate care vor duce la o renaştere a economiei, a culturii şi a comunicării dintre cele două etnii, şi mai ales la o urgent necesară cultură a dialogului public civilizat.
Trăind într-un mediu urban autentic cosmopolit, am avut întotdeauna foarte mulţi prieteni de altă etnie. Evreii pe care i-am cunoscut îşi venerau strămoşii, îngrijeau cu sfinţenie locurile de veci al părinţilor, contribuind astfel prin exemplul personal la prestigiul comunităţii lor.

Există soluţii înţelepte la evenimentele ce iau turnură antisemită?
Albert Einstein spunea cândva: „*nicio problemă nu poate fi rezolvată la acelaşi nivel de cunoştinţe la care a fost creată*”**.** Mai precis: problema antisemitismului, atunci când se declanşează în societate, este creată în 90% din cazuri din raţiuni politice folosind clişee arhaice, este amorsată

politic cu rea voinţă şi este mereu folosită pentru a genera ulterior etape manipulative, prin şi pentru inflamarea opiniei publice; soluţia, însă, nu se află niciodată la acelaşi nivel, ci ea rezidă în eschiva confruntării directe, în dialogul cu argumente, în manifestările schimburilor de mesaje diplomatice şi în aplicarea promptă a metodologiei juridice.

Soluţia este, evident, pacea.
Dar pacea nu apare ca fiind întotdeauna convenabilă actanţilor.
De aceea, alternativa la lipsa de pace este înfruntarea, polemica şi chiar războiul care aduce pace.
Până la urmă, totuşi, pacea se instalează, fie şi ca un simptom al oboselii istorice sau al unei schimbări de paradigmă politică.
Dar oare de ce pacea este soluţia la care se ajunge din ce în ce mai mult din obligaţie, decât din raţiune şi înţelepciune?
Şi oare de ce pacea este atât de rar legată de adevăr şi de dreptate? Poate că, aşa cum spunea Clemenceau, toate aceste fenomene au loc din cauză că niciodată nu se minte atât de mult ca înaintea unor alegeri, în timpul unui război sau după o vânătoare…Aşadar, adevărul este cauza, iară nu consecinţa păcii…Or, atunci când toate acestea au trecut, oamenii rămân doar cu pacea şi cu istoria scrisă de învingători…

elegiile pentru V.
nevoia de târfe şi de capodopere. contracţii istorice lipsite de poezie.
***error system* 0012**

adevărul este că actualul genocid, cel care elimină amintirile despre universul concentraţionar din estul recent, este curăţenia generală după ciuma roşie, efectuată prin manipulare mediatică. dar cei care o fac, cu cinism, vor aduce generaţiile viitoare în postura de a nu mai avea un trecut veridic şi recognoscibil.

eram nu numai nebuni de legat, ci ne mai şi prefăceam de cele mai multe ori.
mai greu este să te prefaci că eşti sănătos.
că faci faţă exterminării cu zâmbetul pe buze.
că nu te scremi să naşti copii din afişe electorale.
dar cel mai greu este să mimezi libertatea.
doar o idee fixă. pe care o contractează, endemic, ca pe o gripă, dependenţii de taxinomii.
pe de o parte, se vorbeşte mult despre nimic.
pe de altă parte, se tace de durere atroce.

poezia a devenit din nou o artă deviantă care psihanalizează traumele colective.
retrăim intriga din opera dominată de atmosfera originară a creării cuvântului.
existenţa estului sovietizat şi femeile cabalist. big bang. semnul ca ego confiscat de teroare.

poate că limbajul esenţial al unui spaţiu concentraţionar bazat pe tăcere nu era decât un spaţiu al cuvintelor avortate. al semnelor ce nu se pot maturiza. rănile postideologice cele mai mari au venit prin limba de lemn, afectându-ne inima, creierul, plămânii, rinichii, ficatul, ovarele, uterul, ovulul, celulele discariotice si eucariotice, acidul dezoxiribonucleic, genele, informaţia ereditară.
sterilizarea focarelor de infecţie, prin dezvăluire prozaică, este terapia cea mai apropriată restaurării chefului de a face poezie. exorcizând pofta de autodistrugere a estului. care şi-a pierdut, în lagărele de muncă obligatorie, capacitatea de a mai vedea cine a fost, cine este şi mai ales cine va fi.
şi la revoluţiile antitotalitare, unchiul alex a semnat condica tot cu arma de la patruz'ş'opt. dar la plecare mi-a strigat din toţi rărunchii: nu mai vreau război. eu am nevoie de târfe. şi de capodopere

trecutul nu emitea avertismente. viitorul nu resimţea anestezia generală. un moment agonal al filosofiei.
nimeni nu mai vrea sa fie profet.
înţelegeam prea repede că este un popas pentru fanfaronadă.
primul bloc mai răsărit din oraşul estic avea zece nivele. în el locuiau la începuturi tractoriştii şi merituoşii ideologici.
estul sovietizat? toţi ridicau din umeri.
sângele devenea repede inodor. incolor. insipid. afazic. ataraxic. anistoric. amnezic. trecutul nu emitea avertismente.
mai târziu, pe străzi alergau încolo şi încoace oameni care puteau fi scufundaţi în pamânt de propriul cântec.
dar nimeni nu cânta. păsările nu ciripeanu. fluturi, libelule, lilieci. vulturi, bufniţe, botgroşi. poveşti şi snoave.
litere, alfabet, limba română de lemn putred.
relieful traversat de secera neobosită. spice smulse din pământ înstrăinat. capete căzând de mâna comisarilor.
ciocane spărgând ţeasta colegilor mei de la universitate.
ciocane de miner.
lămpaşe.

cuţite scoase din teacă. pumnale înfipte între omoplaţi.
târnăcopul, sapa, lopata.
viermele.
monstrul ideologic.
eternitatea estului era o mlaştină plină de dejecţii.
închisoarea împărţită în parcele de filosofie marxist-leninistă.
piele roz unsă cu excremente.
reeducare.
asasinul în turneu cultural.
asasinul vorbind reeducaţilor despre moştenirea culturală a patriei.
vai, roşul menstrual al istoriei îl acoperă pe mistagog.
până la genunchi. până la testicule. până la ombilic. până la axile. până la bărbie. până la hipofiza de stres.
până la urmă, dictatorul a reapărut dintr-o fotografie de epocă. îşi revenea din inconştienţă.
ai fost în comă timp de cincizeci de ani?
fără să-ţi asumi absenţa şi laşitatea?- îl întreb.
fără să-mi aduci plecăciunea sfioasă şi sinceră a occidentului şi a americii?
fără să-mi oferi regretul moscovei şi al clanurilor siberiene?
nu-şi asumă nimeni orgiile ideologice totalitare care au transformat estul într-o tavernă tiermondistă?
el mi-a spus că sunt vrednică de dragoste şi m-a peţit.
te iubesc dacă uiţi, zice.
devenea peţitorul meu favorit.
dar eu nu-l credeam, o, nu-l credeam.
estul autist mă absorbea în claustrare.
a mai rămas un punct nevralgic: explozia memoriei colective din clipa morţii colective

26.01.2007

Simţirea, înţeleasă ca *suflet*, cu poezie se hrăneşte. *Eminescu. Noi întrebări şi clişee*

Cumva, din întâmplare, la Simpozionul din 15 ianuarie dedicat lui Eminescu de către Universitatea „Ştefan cel Mare” din Suceava, am ajuns şi la *brandul cultural Eminescu***.** S-a vorbit, între altele, despre presiunea *vechilor clişeizări* ce vin din diverse etape ale culturii naţionale. Exemple pomenite de vorbitori: 1. în anii 20-30, manualele evidenţiau despre Eminescu nu faptul că ar fi fost un poet important, ci faptul că „*a murit*

nebun", după cum constata prof.univ.dr.Cornelia Mânicuţă (între timp, ne-a părăsit, n.m.) ..., 2. sub dictatura comunistă, manualele şcolare conţineau, comentat sau nu, mai ales textul „*Împărat şi proletar*", cu accent special pe versul „*zdrobiţi orânduiala cea crudă şi nedreaptă*" care transmitea mesajul subliminal ce instiga la desfiinţarea burgheziei de către clasa muncitoare ca pătură diriguitoare a partidului comunist, în etapa manipulării ideologice a operei lui Eminescu..., 3. diverse direcţii de idei şi periodice culturale din România actuală acreditează obsesiv o altă idee, neprobată: „*Eminescu ar fi fost ucis"*, constată prof.univ.dr. Mircea A. Diaconu şi dezvoltă cauzele acestui mit...Am amintit şi de presiunea aşa-ziselor *noi clişeizări*, care sunt în fapt tehnici ale marketingului cultural modern din era globalizării, a multiculturalităţii şi a diversităţii culturale.
Mi-am exprimat convingerea că, intrând în conceptul de rebranding de ţară alături de Enescu şi de Brâncuşi, *brandul cultural Eminescu* va putea atrage fonduri comunitare destinate educaţiei şi culturii, cercetării şi infoteinment-ului, iar calea cea mai atractivă pentru a-l răspândi pe Eminescu în lume cât şi pentru a adânci cunoaşterea operei lui şi situarea ei europeană ar reveni mai întâi *comparatiştilor români sau străini*, ce se vor putea implica în astfel de proiecte finanţate de UE.
Prezentând acest eveniment în cadrul rubricii sale din Crai Nou de sâmbătă, 20 ianuarie, doamna Doina Cernica reţine între altele şi aprecierile mele privind înnoirea percepţiei lui Eminescu la românii din diaspora şi la străinii ce îl studiază: „*să nu uităm că, siliţi din diverse motive la ani petrecuţi în străinătate, mulţi români îl redescoperă acolo şi se reîntorc cu o dragoste reîmprospătată pentru Eminescu*". Numai că, în opinia doamnei Cernica, „*acest Eminescu, al simţirii româneşti, este totodată şi unul al clişeelor*". Doamna Cernica este evazivă aici. Atitudine sancţionabilă. Ce sancţionează domnia sa? Faptul că există în diaspora un Eminescu al simţirii, sau faptul că întotdeauna acesta ar fi şi clişeistic în diaspora, iar în ţară nu? Faptul că simţirea omenească (şi) românească departe de casă poate reacţiona la poezie, iar dorul de ţară resuscită şi dorul de Eminescu sunt considerate un pericol pentru receptare de către Cernica, ştiut fiind gustul dumisale naţionalist? Dar *simţirea,* înţeleasă ca *suflet*, chiar cu poezie se hrăneşte. Căci poezia este cel mai complex mijloc de comunicare. Când, aflată în Germania sau în Olanda, am făcut lectură publică şi din Eminescu unor români care efectiv asta îşi doreau cel mai mult, ca eveniment cultural, unde a fost oare clişeizarea la care face referire doamna Cernica? Spectatorii doreau pur şi simplu Eminescu, nu discurs despre Eminescu. Există, pe de altă parte, sute de mii de români care au emigrat şi din cauza asfixiei pe care o resimţiseră în România totalitară sau tranziţională, în faţa oricărui eveniment sau act cultural ce le fusese livrat în mod programatic în şcoli, prin manuale, în

biblioteci, prin presa comunistă ori în întrecerile socialiste sau în cadrul Cântării României prin tehnicile clişeizante ale limbii de lemn şi ale cultului personalităţii, în aceaşi manieră în care se construia de către culturnici şi propagandiştii de partid cultul personalităţii Dictatorului. De îndată ce au emigrat, însă, în alte ţări, românii şi-au reevaluat personalităţile şi scara de valori, în contextul lumilor permisive la modernitate. Limba de lemn din ţară, aşadar, fusese instrumentul *clişeizant*. Iar Doina Cernica, specializată sub comunişti în propagandă, ar fi trebuit să ştie asta. Abia în exil, românii au devenit în mod autentic interesaţi (sau nu) de Eminescu, exact pentru ceea ce el a fost cu adevărat: pentru unii, un scriitor important, un publicist, un geniu. Român, european, universal. Pentru alţii, un necunoscut. Sau, pentru alţii, un scriitor neinteresant.

Optimistă, furnizez totuşi aici şi pentru Doina Cernica un *argument-atu* cu care vine generaţia tânără de universitari şi de consumatori de artă, generaţie care nu a avut ocazia să fie contaminată deplin şi nici să deprindă cultul sau greaţa de Eminescu în România. Iată, bunăoară, cum gândeşte o tânără universitară română ce l-a predat recent pe Eminescu studenţilor polonezi: **„***A fost necesar în decursul acestui an să predau Eminescu, poezie de dragoste şi filosofică, dar şi proză. Mă temeam de un refuz al studenţilor de a intra într-un dialog, de a încerca măcar să înţeleagă contextul în care a apărut Eminescu, şi mi-am propus să explic atât perioada comunistă în care s-au exploatat anumite scrieri eminesciene, cât şi momentul Dilema, atât de necesar. M-am pregătit astfel pentru că auzisem că în aceeaşi situaţie se află poetul polonez Adam Mickiewicz, redus şi el pentru mentalitatea poloneză doar la o imagine şi nişte statui. Ceea ce am descoperit a fost, însă, uimitor; purtătorii de prejudecăţi şi care au pornit de la o imagine înainte să ajungă la operă nu au fost studenţii, ci tocmai EU. Eu, exponent al culturii româneşti într-o ţară unde plecasem tocmai să predau aspecte ale acestei identităţi culturale, am descoperit că plecasem cu imaginea pe care românii o aveau despre Eminescu, de saturaţie şi teamă în acelaşi timp, că despre Eminescu, din păcate, azi, poate nu se mai poate zice nimic. Am descoperit în discuţiile şi abordările studenţilor mei, un Eminescu pe care şi l-ar dori toţi profesorii de limba şi literatura română care predau în România, un Eminescu încă seducător pentru minţile tinere, un Eminescu stimulator care a făcut ca o sală întreagă de curs să asculte un student, vorbind despre filosofia poeziei eminesciene ca despre lucrul cel mai incitant şi mai plin de sens azi... Am înţeles, încă o dată, că unul dintre motivele pentru care România se află într-o criză identitară azi şi pentru care Eminescu, asemenea lui Ştefan cel Mare, şi-au pierdut orice interes, este ideologia. Ideologia atâtor ani a rezultat, în mod natural, din respingerea unei părţi a identităţii noastre, dar o respingere*

la rândul ei absolută, secată de orice potenţial, cel puţin pentru viitorul apropiat » (asist. univ. dr. *Emilia Ivancu, Universitatea din Cluj*).
Mi se pare că noi, românii, graţie puseelor de snobism sau de naţionalism suprapresurizant şi etern rural, ratăm mereu şansa de a ne susţine şi promova valorile moderne reale şi urbane. Acestea, persecutate de presiunea mediocrităţii oficiale, au plecat în alte lumi, au traversat adesea bariera limbii şi au strălucit în alte culturi, pentru ca ulterior să fie recunoscute şi în patria infinit mioritică. Iar Călinescu, el însuşi pătat politic dar nu mai puţin apt de intuiţii, ar adăuga acum şi faptul că această patrie, a unei eterne culturi de sincronizare, a ratat mereu şansa de a învăţa *să iasă în calea geniului*...Printre primii, dacă nu chiar primii, oarecum temerari *quand même*, care au demonstrat şi apărat în presa culturală a vremii genialitatea poetică reală a lui Eminescu, s-au numărat şi doi valoroşi scriitori şi oameni de cultură evrei, prin anii 1921-1924 : Ilarie Voronca şi Barbu Fundoianu (Benjamin Fondane). Mărturiseşte şi Eugeniu Coşeriu despre acest fapt, în multe luări publice de atitudine. Nu prea au fost iubiţi în România, (şi) din această cauză...
Astăzi, câţiva critici literari în vogă temporară şi ceva mai cabotini, de felul unui Alex Ştefănescu, bunăoară, prognosticheză aberaţii ca aceea că limba română, şi poate că şi Eminescu, nu ar mai avea nici măcar cincizeci de ani de trăit, şi străbat cultura română cu gălăgia vânătorilor de succes efemer şi cu lăcomia devoratorilor de publicitate ieftină.
Eminescu rămâne un cifru esenţial al limbii şi al culturii române, dar şi al culturii universale majore. Atâta câtă e şi câtă va rămâne. Pentru limba română literară, e ctitor.
Pentru românitate, Eminescu e parola de acces.

02.02.2007

Genocidul e mai ieftin decât războiul. Morminte cu deschidere la mare. Fenomenul Ştetl.

În Franţa, ca şi în alte ţări occidentale, biserica este un trunchi ce creşte chiar în interiorul cimitirului local, fiind înconjurată de morminte precum o mamă de puii ei. La Varengeville, unde doarme pe veci marele pictor Braque, biserica irumpe din stânca albă chiar pe ţărmul înalt al Mării Mânecii, iar în jurul ei cresc, stoice, pietrele funerare, mai vechi sau mai noi, acoperite de lumină, uneori de verdeaţă sau de sarea marină. Aici pacea există ca tuşă de peisaj. Îmi amintesc şi acum felul cum contemplam de sus, de lângă biserică, urmele trecerii de pe plajă, pe care

chiar şi valurile cele mai mici le ştergeau în timp. Totul este, aparent, istorie, dar asta numai dacă acceptăm faptul că există timp şi memorie.
Plaja aceea m-a făcut să mă gândesc, printr-o subtilă asociaţie de idei, la *fenomenul ştetl***.** Cândva, miile de localităţi de acest tip, în care s-a dezvoltat cultura iddish, împânzeau Europa Centrală şi de Est, aşadar şi România. Erau sate, târguri şi oraşe prospere, purtau în esenţa lor expresia incontestabilă a abilităţii economice şi a talentului organizatoric al evreilor din această parte a lumii, dar purtau şi arta şi cultura lor. Astfel era şi Suceava, cu a sa stradă principală Karl Marx, veritabil centru comercial al vremii în anii 50; astfel era şi, bunăoară, Rădăuţiul, situat la 40 de km în nord, către Ucraina. Cine aruncă un ochi retrospectiv peste cauzele care au făcut posibilă înflorirea economică a Europei de Est şi a României de altădată vede cât de mare este meritul mecanismului iudaic al generării ştetl-urilor. Sistemele de guvernare ale ţărilor înţelepte i-au stimulat pe evrei, valorificându-le priceperea nativă şi experienţa, cointeresându-i să dezvolte bazele economice ale prosperităţilor din multe zone europene. Dar după o anumită creştere economică şi dezvoltare, se punea problema luptei pentru putere, care, se ştie, nu scoate la lumină întotdeauna ceea ce este mai bun în politică, ci dimpotrivă. Iar în fazele cheie ale acestor bătălii pentru putere, evreilor li se atribuia în mod tradiţional clişeistic condiţia exclusivă de *străin, condiţie care în general era şi una de marginalizare şi de excomunicare, tipică societăţilor ce nu sunt deschise, nici multiculturale*. Procesul a inflamat, periodic, diverse tipuri de antisemitism, cu diverse intensităţi, aşa încât a atins culmea în prima parte a secolului trecut, când, după parcurgerea unor perfide meandre ale construcţiilor ideologice, *stratègii diverselor lupte pentru Putere au „redescoperit" faptul că este mai ieftin şi sigur să-ţi anihilezi duşmanul (inventat şi creat de ideologie şi propagandă) prin genocid decât prin război.* Genocidul permite selectarea, desemnarea şi eliminarea la punct fix a adversarului, în timp ce războiul se împrăştie prea mult în jurul lui. Asta se simte mai ales în ultima sută de ani, când tehnicile militare, odată urnite, pot transforma deja un simplu război local în cataclism planetar. De aici, deci, şi ideea războaielor de prevenire, încă atât de nepopulare. Genocidul s-a dovedit a fi, din păcate, unul dintre acestea...
Acest raţionament, şi nu altul, a stat la baza genocidurilor europene: cel nazist, cel comunist sovietic, dar să nu-l uităm nici pe cel armenesc comis de guvernul *junilor turci în 1915*, pentru a cărui re-dezvăluire a fost asasinat acum o săptămână încă un jurnalist şi scriitor turc: Hrant Dink.
În Holocaust au murit nu numai şase milioane de evrei, dar şi cultura lor, tipul lor de comunitate care a fost ştetl-ul, precum şi tipul lor de comunicare. În Gulagul sovietic din ţările europene răsăritene au murit fizic şi/ sau spiritual, deşi prin alte mecanisme decât ale Shoah, nu numai

sute de milioane de oameni de diverse etnii, inclusiv evrei, dar şi culturile lor – prin distrugerea perfidă a vetrelor rurale ori de oraş, de ştetl şi de burg tradiţionale, ca şi a intelighenţiei lor, a tradiţiilor religioase şi spirituale. Noi, românii, avem la rândul nostru dureroase amintiri din Holocaustul nazist şi Gulagul comunist de care istoria ne-a legat în secolul trecut, cu energii imense ce pun în pericol şi identitatea şi supravieţuirea culturii noastre.
După aceste experienţe apocaliptice, şi evreii lucizi, ca şi românii lucizi sunt conştienţi de faptul că presiunii civilizaţiei globale, ce se înfiripă în aceşti ani, de comun acord şi în conformitate cu nişte strategii politice precise, nu i se poate face faţă adăugând noi conflicte, create artificial. De aceea m-a mirat în mod sincer interpretarea pe care a dat-o în diverse ocazii, şi în revista Die Stimme a Bukovina Jews World Union, domnul Bondy Stenzler, angajat onest în disputa pentru patrimoniul material al comunităţii evreieşti din Rădăuţi, al cărui cimitir l-a şi cartografiat recent cu profesionalism. Nu onestitaea e în chestiune, însă, ci mijloacele folosite de domnia sa, despre care cred că poate nu sunt bine alese. Discursul acestuia ţinteşte, în media şi public, mai ales de la începutul anului 2005, înspre o învinovăţire a statului român în chestiunea unor morminte evreieşti care au îmbătrânit. Găsesc că această interpretare este, din două puncte de vedere, eronată: 1. există Legea 598/ 2002, care acordă chiar comunităţilor cinstea de a gestiona propriile interese; 2. astăzi, a pune problema într-o astfel de manieră prea hiperbolizată, mai ales în România, este delicat: aici a existat Holocaustul de sub dictatura lui Antonescu şi ne aflăm în contextul european al creşterii discursului antisemit. Cu toate că afirmaţia lui Stenzler nu este tocmai adevărată, mediatizarea ei asiduă generează împotriva României un nou val de antipatie şi reputaţia de ţară din nou accentuat antisemită. La valul de antisemitism mai vechi, nişte aserţiuni ca acestea adaugă un nemeritat diez în plus de intensitate, precum şi un nou val de antiromânism care nu foloseşte nimănui, inclusiv evreilor cu dublă cetăţenie, una fiind cea română. Iată cum, în lipsa dialogului şi a bunei credinţe, cu un principiu al dominoului mediatic accelerat, ne putem bate singuri cuie în talpă. Căci discuţii de acest gen nu fac decât să ne popularizeze (de data asta chiar fără motiv) ca ţară unde principiile şi legile privind minorităţile ar fi, chipurile, încălcate mai mult decât sunt – în contextul democraţiei încă firave …
Însăşi amintirea frumoasă a ştetl-ului românesc suferă atunci când rufele legate de îngrijirea mormintelor nu sunt spălate în familie. Domnul Stenzler ar trebui să mediteze la faptul că la ora actuală cimitirele evreieşti din România sunt adesea mici ştetl-muzee de faimă înternaţională având un bun renume mondial pentru frumuseţea lor, şi că

vizitarea acestora îmbogăţeşte experienţa culturală a celor ce încă mai privesc cu înţelepciune în trecut, dar nu pentru a dezgropa securea războiului ci pentru a construi împreună un viitor mai optimist.

Îmi place cimitirul evreiesc din Rădăuţi: un ştetl de morminte cu deschidere la inima civilizaţiei.

07.02.2007

Despre produsul şcolilor în care elevii pot fi educaţi să devină chiar cetăţeni *anti-sistemul gazdă. Coran versus maimuţele şi porcii ?*

Şcoala King Fahd Academy, fondată în 1985 la Londra, este destinată copiilor diplomaţilor saudiţi şi musulmani care locuiesc în capitala engleză. *Fondarea instituţiilor de educaţie din Anglia nu se poate face fără respectarea legilor antidiscriminare.* Să fi fost acesta doar un mit?
Dezvăluiri recente, şocante prin natura şi consecinţele lor, invită la o meditaţie serioasă. Profesorul Colin Cook a predat limba engleză timp de 18 ani la King Fahd Academy. La vârsta de 57 de ani, în decembrie anul trecut, el a fost concediat. Apoi a dat în judecată şcoala pentru „*abuz şi discriminare*", conform cotidianului „The Times". Mai departe, profesorul englez, dat afară în chiar ţara lui dintr-o şcoală londoneză, a declarat pentru acelaşi cotidian *„că manualele şcolare demonstrează că şcoala aceea este „rasistă" [...], iar cadrele didactice de la această şcoală londoneză fondată de guvernul saudit învaţă elevii că evreii sunt „maimuţe", iar creştinii sunt „porci"!"*
Apariţia unor astfel de ştiri şi scandaluri în media din ultima vreme devine o regulă şi trebuie să fie analizată prin prisma a două perspective.
1. Perspectiva discriminării negative invită la următoarea interpretare : într-o societate bazată pe principii democratice, s-a putut, vai!, permite înfiinţarea şi funcţionarea de şcoli în care elevii sunt educaţi să dispreţuiască majoritatea ce i-a primit cu braţele deschise pe teritoriul său.
2. Perspectiva discriminării pozitive, însă, conduce la o altă interpretare: valorile democraţiei sunt atât de largi, încât într-o societate deschisă cetăţenii recent asimilaţi pot beneficia, iată!, de şcoli în care pot fi educaţi să devină chiar cetăţeni *anti-sistemul gazdă.*

Între aceşti poli se manifestă mai toate disputele din ultimul timp, cele care tind să reformuleze limitele democraţiei, ale visului american, ale visului european, cât şi necesitatea supravegherii punctelor slabe, în contextul mişcărilor anti-radicale, anti-fundamentaliste şi a războiului anti-terorist.

Paul Virilio, cu a sa tentativă de a duce mai departe, la rece, perspectiva pesimistă oferită de teoriile lui MacLuhan, ar citi o ştire ca cea despre profesorul Colin Cook într-o cheie mult mai puţin pragmatică decât mine, definind-o ca pe unul din miile de fenomene ce antrenează colosul democratic multicultural şi globalizant către accidentul final, prin adăugarea imploziei conflictelor identitare şi religioase la explozia tehnicilor de manipulare media şi de booom nuclear.

Eu ştiu bine că evreii nu sunt maimuţe, cum nici noi, creştinii, nu suntem porci. Dar oare se îndoieşte vreun adult normopsihic de acest lucru ? Asumându-mi şi constrângerea interioară a adevăratei libertăţi, nici nu mi-aş permite vreodată să folosesc în public astfel de sintagme calomniatoare. Nu suntem decât colecţii de identităţi culturale diverse.
Dacă l-aş întâlni, însă, pe profesorul Colin Cook, l-aş întreba de ce a acceptat să lucreze optsprezece ani într-o şcoală unde se încalcă cele mai elementare drepturi, şi unde elevii sunt educaţi în spiritul abuzurilor şi discriminării? De ce abia în momentul în care a fost concediat a început să facă presei dezvăluirile citate mai sus? Nu cumva tăcerea sa anterioară s-a bazat pe un salariu extrem de motivant, ce i-a anihilat conştiinţa profesională şi pe cea cetăţenească, anesteziindu-i şi conştiinţa profilaxiei mecanismelor ce implementează amorsarea discriminării şi totalitarsimelor? Şi atunci, în cazul în care povestea lui ar fi adevărată, este evident faptul că şi vina sa personală ar fi cu mult mai mare, pentru că el a participat aşadar timp de optsprezece ani la educarea şi livrarea pe piaţa engleză (o democraţie de care profită din plin şi cetăţenii musulmani) a unor tineri educaţi în spiritul rasismului şi al fundamentalismului musulman (valabil şi în cazurile oricăror ideologii extremiste, fie ele musulmane sau nu, şi care nu sunt valori europene recunoscute sau acceptate, tocmai din cauza spiritului lor fundamentalist, totalitar, rasist). Prin urmare, unii cetăţenii rezultaţi din astfel de şcoli-fabrici de creat identitate culturală sunt, de fapt, deşi englezi cu acte, şi nişte veritabili anti-englezi. Iar acest caz se poate cita şi pentru diverse alte state europene. Fenomenul a început să reprezinte peste tot una din limitele democraţiei.

Chestiunea este, aşadar, foarte complexă. A fi antisemit şi chiar anticreştin a devenit pentru mulţi cetăţeni europeni de astăzi o strategie de a focusa din nou ura şi agresivitatea, ca mijloace de camuflare a unor interese mult mai perfide. Iar acest trend este dezvoltat în mod subtil de către cercuri politice care ţin de neofascismul stângilor şi dreptelor europene reunite între ele dar reunite şi cu fascismul islamic, şi, mai mult, unificate chiar în Europa, care este o civilizaţie obosită, de origine iudeo-creştină şi greco-latină. Cumva, Europa se stinge.

Ei bine, a contribui sau a fi martor, ca dascăl englez, sau ca dascăl european, la formarea de caractere şi de identităţi anti-europene chiar în Anglia sau în ţările europene, a devenit certamente o formă de abuz periculos. Englezii de rând pot înţelege acum de ce bombele pot fi puse în metroul propriei capitale chiar de către cetăţenii englezi aflaţi la a doua generaţie educată în Anglia în spiritul *Coranului versus maimuţele şi porcii*...

…Când am înfiinţat la Biblioteca Bucovinei un Centru de Educaţie Antidiscriminare ca organism al societăţii civile, am avut în vedere lecţia simplă a respectului faţă de ceilalţi pe care trebuie să o predăm generaţiilor ce vin în istorie, inocente Ba, poate că şi celor ce ies din istorie, tot cu apucături extremiste, cu discurs de macho ideologici, cu convingeri bolşevice sau naziste încă puternice, încă irepresibile…

A trăi în spiritul democraţiei înseamnă să vrei să construieşti o lume pe care tot tu o proiectezi şi o creezi prin elementele valorilor occidentale. *Imaginaţia e mai importantă decât cunoaşterea,* îmi repetă Einstein din fotografia păstrată de pe vremea studenţiei. Trecând prin încercări excepţionale şi rămânând echilibraţi… Donald Trump numea aceasta o „*suavitate în mijlocul adversităţilor*”.

10.02.2007

Cel ce priveşte mai curând în inimă decât în vis. De dulce, de amar...

Tocmai mă pregăteam să încep un nou serial, intitulat *Dinastii de Tranziţie*. Cauza? Nu numai ţarii şi împăraţii vecini sau exotici se bucură de puteri nelimitate asupra supuşilor lor, lăsându-şi mai departe puterea discreţionară ca moştenire progeniturilor. Mascată sau la vedere, desfăşurându-se însă pe bani publici, această perversiune egolatră este o boală ce a lovit şi încă loveşte leaderii români, de la cei micuţi locali şi până la cei din Cupolă. Evident, maladia îşi are rădăcini în valurile otomane, asiatice, ruse migratoare, fanariote, comunistoide, precum şi în recentele ideologii extremiste şi totalitare ale secolului XX, ce au spălat, toate, succesiv sau în paralel, cu râvnă, de-a lungul secolelor, plaja unui popor lipsit de scutul de apărare dat de o civilizaţie fortificată.
Prin urmare, deşi recentele eseuri despre dinastii şi despre tirani locali de tranziţie îmi dădeau ghes, iată că mi se întâmplă ceva mai puţin obişnuit: am primit, ca pe o madlenă din opera lui Proust, cartea de reţete culinare aparţinând doamnei Dina Rolling, **„*Poftă bună*”**, apărută la Editura Isro-Press, Haifa, 2006. Elanul polemic mi s-a evaporat, ca şi îndârjirea etică, pentru câteva zile, de dragul câtorva feluri de mâncare ce urcă din trecut,

din copilărie, de pe vremea când mergeam la şcoală cu Amada Rimer sau cu Frida Moscovici, iar în pauze mâncam împreună, pe aceeaşi bancă, felurile gătite de mamele noastre, evreice şi românce.
Cel ce priveşte mai curând în inimă decât în vise, spunea Carl Jung, *se va trezi*. M-am trezit cu acest dor de gusturile care ne fac viaţa simplă şi bună.

Aici voi deschide o paranteză. A fi femeie presupune a avea multe avantaje, contrar restricţiilor practicate în societatea românească actuală (care este mai ales una de macho misogini): aşadar, unul din avantajele vieţii de femeie este şi acela de a oferi celor din jurul tău nu numai înţelepciune, intuiţie şi frumuseţe, dar şi laptele şi grija maternă, pâinea, identitatea culturală originară, sarea, gusutl, bucuria şi fructele vieţii. Este specialitatea femeilor de a hrăni umanitatea şi cu bucate sănătoase, dar şi cu mierea privirilor pline de iubire, ceea ce reprezintă forma cea mai spirituală de comunicare. Să nu uităm că întreaga istorie a artei iudeo-creştine a celebrat privirea feminină ca fiind adevărata punte şi scară de argint către Dumnezeu. Radiaţia iubirii: privirea Măicuţei, privirea Fecioarei, care este evreica nemuritoare ce luminează icoanele din casele tuturor creştinilor.

Cartea de bucate la care fac referire a fost editată în memoria mamei sale Dina Rolling de către Uzia Galil, care trăieşte acum în Israel şi care a moştenit de la mama lui gustul şi dorul bucatelor din România, pe care le-a transmis cu mândrie şi copiilor: *„Publicarea acestei cărţi constituie pentru mine un prilej emoţionant de a-mi reaminti copilăria şi viaţa frumoasă trăită împreună cu părinţii mei în România până la vârsta de 16 ani şi reunirea cu ei în Israel la Haifa, zece ani mai târziu, când mama mea a continuat să folosească reţete aduse din România. Chiar şi fiicele mele au beneficiat de gustul mâncărilor bunicii şi, câteodată, şi de mămăliguţa făcută de tatăl meu, bunicul lor…”*
Răsfoind cu interes cartea, redescopăr şi retrăiesc amintiri din copilărie. Această lume de gusturi şi de arome a fost şi lumea mea, a bunicilor şi a străbunicilor. În jurul acestor bucate s-a trăit româneşte, evreieşte, nemţeşte, ucrainean, ungureşte, armeneşte, ruseşte…, oamenii s-au bucurat împreună şi au comunicat. Iar oamenii obişnuiţi, se ştie, se hrănesc cu alimente – care atrag prieteni şi emoţii pozitive, precum şi răbdătoarea înţelegere a semenilor – , iară nu cu ideologii şi doctrine ce maschează doar dorinţa de putere şi mărire deşartă…

Aşadar, prăjituri, torturi, creme, salate, unele dulciuri specifice iddish, altele, moldoveneşti tradiţionale, sau din sud…Încă de la mama acasă, şi mie îmi place teribil Fisch-Filet, pentru realizarea căruia nu trebuie decât file de peşte, o ceapă, 2 linguri de untdelemn, câteva felii de roşii, puţină zeamă de lămâie, piper şi pătrunjel verde: *„se căleşte puţin ceapa, se*

adaugă şi câteva felii de roşii, apoi deasupra se adaugă şi fileul de peşte (anterior spălat cu apă şi uscat), apoi peste el se adaugă zeamă de lămâie. Peştele trebuie să fie încă îngheţat când se pune înăuntru. Se condimentează. Se acoperă, nu se adaugă deloc apă şi se lasă să fiarbă la foc mic (eventual pe un azbest) vreo 20 de minute. Înainte să fie gata se pune mult pătrunjel verde tăiat mărunt". Parcă văd şi acum platoul de sticlă, gata de a fi „atacat".
Tot din volumul **„***Poftă bună***"**, mi-am reamintit de Crema pentru Cremeschnitte, foarte la modă, cândva, şi în Bucovina. Cu 4 gălbenuşuri, 1 pahar de zahăr, 4 plicuri de zahăr vanilat, 4 linguri de făină, 3/ 4 litri de lapte şi 150 gr. unt se putea prepara o minune în fiecare familie de altădată, când produsele de supermarket şi de patiserie industrială nu erau încă în vogă: *„întâi se freacă bine gălbenuşurile cu zahărul, se adaugă făina şi încet laptele. Toate se amestecă bine, să nu aibă cocoloaşe. Se pune totul la foc mic şi se învârteşte cu lingura tot timpul până se îngroaşă puddingul. Când se ia de pe foc, se freacă toată compoziţia laolaltă cu untul",* descrie doamna Dina Rolling. Îmi imaginez câte Shabaturi şi duminici româneşti sau israeliene a îndulcit pentru familie, prieteni şi rude, autoarea – mamă şi soţie clasică; în prefaţa cărţii, cunoscuta scriitoare Luiza Carol reaminteşte că aceste *„cărţi de bucate şi-au câştigat demult statutul pe deplin meritat de evenimente de cultură. Ceea ce face însă deosebită cartea Dinei Rolling este caracterul ei de document istoric şi uman*".

Mă mai gândesc, aşadar, dacă merită să părăsesc aşa de repede bunul simţ şi gustul bun adus de reţetele Dinei Rolling.

E timpul să mă îndulcesc cu nişte prăjituri. De data asta, evreieşti. Altădată, italiene sau nemţeşti. Să meditez la condiţia de *a fi* pur şi simplu, uman şi normal, de a trăi clipa, nu de a o privi şi judeca.

Oricum, *Dinastiile de Tranziţie* şi analizele mele politice vor mai rămâne încă pentru multe decenii atât subiecte fierbinţi de presă, cât şi teme politice sau de DNA, pentru că noi trăim totuşi într-o realitate macabră prelungită şi într-o societate în care dreptul la o viaţă întâmplătoare şi politic atroce concurează mereu libertatea de a muri lipsit de demnitate.

22.02.2007

Îndârjirea care sparge clişeele ratării. Deasupra forţei şi a inteligenţei. A avea un vis

În ultima vreme, la câteva manifestări culturale la care am participat (pe unele organizându-le) – al căror caracter din ce în ce mai european e incontestabil –, am avut ocazia să revizitez câteva tipuri de opinii privind

iudaismul şi românismul din Bucovina, din Moldova, din România.
Tensiunile şi sensibilitatea faţă de subiect sunt mai subtile decât altădată, însă mai interiorizate şi nu atât de politizate, ceea ce mi se pare că reprezintă un indice de progres al barometrului nostru public.
Istoricii români, cu argumentele ştiute şi cu documentele pe masă, reamintesc cu oarecare năduf despre politicile din alte secole, detestate azi pentru „*eficienţa*" orientărilor ce au cultivat tendinţa de rămânere în ruralitate a Bucovinei şi a bucovinenilor. În tot acest timp, unele grupuri etnice ce au colonizat acest teritoriu au clădit în Bucovina civilizaţie urbană datorită înseşi elementelor civilizaţiei lor, venite în completarea civilizaţiei româneşti.
Mi se pare contraproductivă atitudinea de a rămâne cantonaţi numai în acest palier constatativ, explicativ şi contemplativ al istoriei trecutului. Ea nu poate creea decât adâncire şi amploare, rafinare şi resuscitare resentimentelor, rescriind şi pentru prezent sau viitor un model de comportament intolerant faţă de identitatea celui de lângă noi, reiterând între indivizi o vindicativitate nejustificată şi nesincronizată cu timpul prezent. Iar dacă în trecut au existat tensiuni punctuale – astăzi rezolvate – între români şi evrei, germani, ucraineni etc., să admitem că acestea nu se mai justifică în prezent, când celor 18 minorităţi etnice din Bucovina li se adaugă rapid şi altele, noi şi surprinzătoare, ca cea chineză, cele musulmane, cele franceze, belgiene, irlandeze s.a.
Poate că mai important ar fi ca elitele culturale româneşti să abandoneze politicile inutil energofage, să lase cearta şi irosirea, să se aştearnă pe lucrul ziditor, în cadrul consolidat politic al multiculturalităţii şi diversităţii. Orice renaştere îşi obligă cetăţenii să se implice, atunci când sunt conştienţi de importanţa dialogului şi a acţiunii.
În ultimele două decade ale ceauşismului, când naţionalismul românesc îşi atinsese culmea, straturile de „elite româneşti" de partid, au deţinut controlul asupra întregului mecanism politic, instituţional, economic şi cultural al societăţii româneşti; puterile nelimitate ale ceauşismului au coincis şi cu atingerea unui vârf în ceea ce priveşte demagogia (statală şi partinică), lenea colectivă (cultivată ca instrument de consolidare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate), anomia şi deprofesionalizarea generalizată a societăţii, pe măsură ce opera de construire ideologică a imbecilului „*om de tip nou*" (prototip de demenţă totalitară abolută) îşi atinsese, la rândul ei, o culme fără precedent. Cum *emanaţii* ce au preluat puterea şi conducerea în România în decembrie 89 au fost, prin predarea de ştafetă făcută fără lustraţie, oameni care s-au maturizat în acelaşi climat „*românesc pur sânge*" dar deturnat de la valoarea sa culturală etnică benignă înspre una ideologică rasială, aceştia nu au mai reuşit în timp util nici să-şi redefinească identitatea socială în limitele juridice ale

normodemocraţiei, nici să achiziţioneze un mecanism de gândire mai suplu şi un sistem deschis, soft, de relaţionare cu celelalte culturi.
Putem observa cum, la vârf, falsele elite actuale, definite îndeobşte prin selecţie politică şi oligarhică, şi nu prin competenţă profesională, fiind aproape la fel de rupte de realitate ca şi predecesorii lor ceauşişti, perpetuează condamnarea României la o precaritate definită de lipsa de competenţă şi de absenţa deontologiei liderilor. Sunt multe „elite" ce creează în ţară o atmosferă irespirabilă, o dictatură media condusă de procesomani care au şters definitiv din memoria publică ideea de dialog şi de limbaj civilizat. Accelerarea degradării e maximă, căci în tot acest timp, mulţi români fug efectiv de acasă, dintr-o lume ce pare condusă de nebuni cverulenţi. O bună parte a populaţiei moare nejustificat de foame şi de boli, într-o manieră de neexplicat nici de către liberalismul cel mai blând, cum nici de socialismul cel mai cosmetic, iar în tot acest timp o mână de privilegiaţi oligarhici se duelează pentru avantaje, deţinând în acelaşi timp un monopol economic şi de putere care foarte greu ar putea fi justificabil printr-o logică de principii şi de legislaţie a statului de drept. Aceasta este menajeria publică naţională actuală din care nu avem cum scăpa decât prin proiectul de viaţă al fiecăruia, conjugat cu al vecinului, întreprinzător şi el, şi aşa mai departe. Un neocomunism oligarhic de inspiraţie rusă induce de fapt cel mai ultraliberal sistem românesc cu putinţă: fiecare face ce poate, la limita legii sau mult peste ea, şi cu toţii sunt la discreţia unei clase politice antiromâneşti, lipsită de patriotism sau de responsabilitate.
Trebuie să rămânem cu picioarele pe pământ măcar noi, oamenii care scriem istoria numai cu vieţile noastre, neînsemnate şi dispreţuite de tirani, dar care sunt însă adevăratele cărămizi ale civilizaţiei. Oamenii reali nu sunt oamenii de tribună, identificabili adesea numai printr-un discurs electoral, ci aceia care opun realităţii un proiect pragmatic pe care îl susţin zilnic prin muncă şi tenacitate, dar şi într-un anonimat prietenos. În fond, *îndârjirea – mai mult decât forţa şi inteligenţa –*, spunea şi Winston Churchill, *eliberează potenţialul omenesc de orice zăgaz*. Istoria unei comunităţi este, de fapt, istoria fiecăruia dintre anonimii ce au dat culoare unei epoci şi unui peisaj social comunitar.
România este deja o colonie în satul global, dar o colonie unde a început să se înregistreze totuşi o creştere economică însemnată. Ea are nevoie de elite culturale şi profesionale competente, curajoase, care respectă munca şi implicarea. Energia societăţii actuale nu se va mai canaliza de acum înainte către eforturile de aderare la Uniunea Europeană (scop deja atins), ci către dezvoltarea internă, instituţională, economică, democratică. Copiii noştri au nevoie de şcoli bune şi de optimism. Ei trebuie să înveţe să acceseze fonduri europene, să nu aibă complexe faţă de nimeni, să aibă

curajul să proiecteze lumi şi să le construiască, să aibă curajul să lucreze dedicat şi competent cu parteneri din ţară şi din lume, să poată să-şi asume onorabil viitorul.
Există soluţii împotriva crizelor publice identitare susceptibile să atragă dezvoltări extremiste. Aceste soluţii sunt întotdeauna ancorate în elementele de progres şi de calitate a vieţii. Dar una dintre aceste soluţii, mai ales, este aceea de a avea un vis pentru care să mergi până la capăt.
Imaginaţi-vă lumea românescă de mâine, în care salariul minim pe economie ar fi măcar de 1000 Eur. Casa, locuinţa, confortabilă şi curată, bine pusă la punct. Familia, asigurată. Şcoli bune, profesori competenţi, taxe rezonabile. Copiii, sub protecţia familiei şi a efortului propriu de a se civiliza. Oraşul, cu multe parcuri. Bibliotecile, aduse la zi. Muzee. Expoziţii. Teatre. Ambient arhitectonic agreabil. Aer curat. Industrie nepoluantă. Localităţi rurale prospere. Ferme şi mici întreprinderi productive şi competitive. Oameni mai sănătoşi. Biologic bogaţi. Speranţă de viaţă sporită. Pace socială. Străzi largi. Şoferi politicoşi. Oameni civilizaţi, manieraţi, empatici. Zâmbind. Şomajul, reglementat ca fenomen pasager, cu soluţii previzibile. Tehnologie, care pretinde individului să înveţe mereu. Cultură în expansiune.
Este România *mea* de mâine. Adică cea de peste cel mult 10 ani.
Cine mă împiedică să creez şi să muncesc pentru acest vis *al meu*? În nici un caz chinezul, evreul, arabul sau rusul de lângă mine. Acel tip de optică şovină, rasistă, bazată pe proiecţia ideologică discriminativă şi pe excluziuni, aparţine lumilor sărace şi fără speranţă. România nu mai este o astfel de lume. Sau nu ar mai trebui lăsată să fie.
Societatea actuală occidentală din care facem parte se bazează pe tehnologia ce procesează informaţia despre om, nu despre natura omului. Informaţia este eficientă numai când se raportează la timp. Pentru oameni, indiferent de natura lor, informaţia utilă şi cu feed back corect de timp are doar o valoare cantitativă. Dar pentru tehnologii, singura valoare utilă a informaţiei raportată la timp este cea calitativă. Toate acestea înseamnă eficienţă şi speranţă. A avea un vis şi a munci pentru el înseamnă recâştigarea normalităţii, în timp util, cu maximă eficienţă.

02.03.2007

Un evreu nu trăieşte numai pentru sine. Un stămoş bun este un tezaur de identitate. De ce sunt ei altfel?…

Cercetările asupra câmpului conştiinţei umane efectuate de Benjamin Libet au sugerat încă de acum 15 ani faptul că *mintea omenească* este rezultatul interacţiunii dintre *minţile noastre*. Aşadar, fiecare om posedă

de fapt mai multe minţi, circumstanţiale, după suporturi precum cele fiziologic, psihologic, cultural etc. La aceleaşi concluzii a ajuns şi eseistul, criticul de artă, prozatorul şi teoreticianul Mihai Nadin, originar din România, actualmente fiind şi un eminent cercetător şi inventator al multor concepte ce aparţin viitorului (conduce Institutul pentru Cercetarea Sistemelor de Anticipare ANTE din Dallas, fiind Profesor Eminent în Arta şi Tehnologie al Universităţii din Columbia).
Recent, am cumpărat de la Amazon, cartea editată în America de Elvira şi Mihai Nadin, şi intitulată *Jewish - Does It Make a Difference?,* al cărei titlu eu l-aş traduce în româneşte : *Evreii. De ce sunt ei altfel*? Iar cartea aş publica-o imediat şi în româneşte. În regim de urgenţă.
De ce civilizaţia iudaică este atât de influentă? De ce prezenţa iudaică este atât de influentă la începutul mileniului III? De ce, conform lui Mark Twain, evreii au avut un impact atât de mare asupra civilizaţiei omeneşti, în ciuda numărului lor redus faţă de alte populaţii? În ultimii 10 ani, savantul de origine română Mihai Nadin şi soţia sa Elvira (editoare, traducătoare şi profesoară de engleză şi ebraică în America, specialistă în Shabat, în civilizaţia comuniunii şi a spiritului religios) au trimis astfel de chestionare multor celebrităţi scriitori, oameni de ştiinţă, artişti, politicieni din spaţiile americane. Răspunsurile lor, surprinse în volumul pomenit, sună astfel: *„evreitatea este o chestiune de mândrie”* (Mike Wallace, jurnalist), *„multe valori la care am aderat în viaţa mea au fost corelate cu ethosul evreiesc. Aceste valori, între care televiziunea, includ substanţialitate, principialitate şi respectul regulilor şi legii, justiţia pur şi simplu”* (Helen Suzman: parlamentară Africa de Sud), *„Sunt moştenitorul unui remarcabil capital de gene ethnice”* (senatorul american de Connecticut, Joseph I. Lieberman), *„Dumnezeu ne-a dat un proiect şi o destinaţie, aceea de a concentra justiţie şi de a apăra, de a perfecţiona comunitatea umană. Poporul evreiesc se dedică binelui tuturor celor oprimaţi. Un evreu nu trăieşte numai pentru sine”* (supravieţuitoare a lagărelor de concentrare naziste, Helen Luksenberg), *„dacă am înceta să funcţionăm sub acest statut de outsider, de oameni „diferiţi”, de catalizatori ai noului, mă întreb dacă am mai funcţiona pentru multă vreme” (*Edward Asner).
Întotdeauna un atare mod de a pune problema, prea encomiastic, a generat radicalizări şi tensiuni. Însă nu trebuie omis faptul că nu există progres fără provocare, iar cel car pune primul o problema este întotdeauna cel care creează o epocă.
Mulţi evrei au avut într-adevăr misiunea de a pune primii câte o nouă problemă omenirii. Aceasta nu era decât întrebarea căreia multe minţi luminate îi căutau ulterior răspunsurile posibile.

Generând minţile omenirii cu plecare uneori de la o singură minte, oricât de mare ar fi preţul, iudaismul generează adesea autoregenerarea spiritului omenesc. Marea temă la a cărei celebrare ştiinţifică Mihai Nadin a participat recent este „*Suntem strămoşi buni?*”. Sunt curioasă dacă aici a participat numai în calitate de om de ştiinţă, sau şi de evreu, evreu de origine română, american de origine română şi iudaică, american de origine europeană, română şi iudaică, om obişnuit să trăiască prin mintea cea dintâi şi cea de pe urmă a savantului genialoid…

Problema identităţii evreieşti va rămâne unul din cele mai fascinante mistere ale umanităţii. Cu cât este muntele mai înalt, cu atât îi va fi dat călătorului să vadă abisuri mai adânci. Cu cât este omul mai universal, cu atât va avea mai multe profunzimi interioare de descoperit în el însuşi.

08.03.2007

Astfel, un semn al infamiei a fost transformat într-un semn al mândriei. Sacrificiul pentru ceilalţi. Când regele moare

În 1941, autorităţile germane au obligat pe evrei să poarte steaua galbenă cu şase colţuri. Este cunoscut deja faptul cum, în acele împrejurări, regele Danemarcei, Christian X (1912-1947), a fost prima oficialitate care şi-a cusut pe veşminte steaua galbenă în dreptul inimii. Mulţi alţi cetăţeni danezi ne-evrei l-au urmat. Simbolistica acestui gest al suveranului danez conţine mesajul pe care Andrei Oişteanu îl descria în felul următor: *„ o obligaţie a minorităţii a fost transformată într-un drept al majorităţii – un semn al infamiei a fost transformat într-un semn al mândriei*”. În orice caz, acest gest a salvat de la moarte mulţi evrei în timpul Holocaustului.
Urmând acest model, cu mai mult sau mai puţin curaj, şi alte popoare din Europa au furnizat exemple de salvatori, deşi majoritatea populaţiilor civile aflate sub teroarea nazismului sau a bolşevismului reacţiona în general printr-o pasivitate mediocră de supravieţuitori cuminţi. La urma urmelor, ne convine sau nu, omenirea este formată din oameni, iar nu din martiri sau sfinţi, şi e bine de ştiut că laşitatea, deşi nu este cel mai onorabil, este cel mai puternic ingredient al instinctului de conservare - aşa încât simplul fapt că cineva îşi asumă riscul de a salva cu preţul propriei vieţii o altă viaţă, de străin, intră în galeria comportamentelor umane ideale, rare, exemplare, însă nu uzuale. De aici, şi unicitatea martirilor.
Poate că plecând de la o astfel de logică indulgentă, justiţiară şi morală, Memorialul Yad Vashem din Israel a conceput şi lansat, în anul 1963, titlul de „*Drepţi între popoare*” ce se acordă numai ne-evreilor care şi-au

riscat viaţa pentru a salva evrei în perioada Holocaustului. Acest titlu a devenit între timp un concept, pentru că a fost slujit cu perseverenţă, iar la rândul ei această perseverenţă a permis cultivarea şi difuzarea în lume a unui anumit tip de comportament umanist, ce îşi asumă riscul de a încerca să stopeze, alături de alte modele, discriminarea etnică, religioasă, sexistă, culturală, rasistă, sau de alte tipuri; extremele discrimiunării sunt generatoare de excluziuni tragice şi genociduri, în care secolul al XX-lea a excelat. Yad Vashem depune serioase eforturi şi de a edita enciclopedia numelor de salvatori de evrei şi a poveştilor acestora, iar un colectiv de cercetători se ocupă sistematic de identificarea eroilor ce au putut fi atât de umani încât să salveze evrei în perioadele de persecuţii rasiale, alegând calea sacrificiului de a merge şi ei la moarte pentru acest gest. Există în Israel o alee unde se plantează câte un copac pentru fiecare „*Drept între popoare*", şi numai cine a fost în deşert înţelege cât de mult înseamnă un copac şi o picătură de apă într-un teren arid, tot aşa de mult cum o inimă vitează înseamnă enorm într-o omenire dezumanizată. *Adevărat grăiesc vouă că unul dintre voi, care mănâncă împreună cu Mine, Mă va vinde,* spunea Iisus, dar oare de ce să nu ne imaginăm umanitatea *drepţilor,* adică a celor care nu l-au vândut pe cel condamnat, ci, dimpotrivă, l-au ocrotit şi l-au salvat? Căci, de bună seamă, aceasta este natura aproape supraomenească a *Drepţilor*…Geniul etic absolut.

Uneori este greu să identifici eroii acelor timpuri, care sunt, de cele mai multe ori, anonimi. Un evreu îşi aminteşte, bunăoară, cum bunica sa era funcţionară la Odessa, pe timpul ocupaţiei româneşti, iar ea povestea cum surorile de caritate de la un spital românesc ce se învecina cu un ghetou aruncau peste gardul ghetoului la întâmplare pâini, medicamente, colaci, bucăţi de brânză şi de carne, conserve, alte alimente, beneficiind şi de complicitatea unor soldaţi români…

Numele lor vor rămâne pe veci neştiute…

"*Drepţii între popoare*" au fost adesea îngerii păzitori ai evreilor trimişi pe nedrept la moarte. Nişte îngeri păzitori devotaţi, ca oricare alţi îngeri păzitori…

Să admitem, precum André Gide, faptul că *de fiecare dată când cineva se jertfeşte pentru alţii, poţi fi sigur că preţuieşte mai mult decât ei*. În misterul nerevelat stă acest sacrificiu.

16.03.2007

Hasid Umot Olam. Singura limită a libertăţii noastre este libertatea altora. Despre neimplicarea canonică

Neutralităţile pot fi adesea impardonabile, mai ales în condiţiile războiului (fie el şi război rece) şi ale genocidului. De aceea, nu se poate vorbi astăzi

cu stimă nici despre neutralitatea Elveţiei faţă de Holocaustul nazist, nici, bunăoară, despre neutralitatea intelighenţiei de stânga franceze a anilor 50 – 60, ori a intelighenţiei gauchiste actuale, faţă de totalitarismul sovietic din Est, ca şi faţă de revirimentul unui neostalinism extrem de periculos pentru Europa. Căci ambele, fiecare în felul său, au contribuit la amplificarea unui rău teribil: eficienţa la scară globală a ideologiilor extremiste, fasciste.
Un exemplu de neutralitate, într-o amintire tristă: marele tenor de origine bucovineană Joseph Schmidt a încercat, în epocă, să fugă de nazişti dar, spre ghinionul său, eşuează, fiind capturat la frontiera franceză. Internat ulterior într-un lagăr elveţian, la Gyrenbad, face o gravă pneumonie, pe care elveţienii i-o tratează cu...neutralitate, fără medicaţie şi îngrijire, lăsându-l să moară, în final, de atac de cord, la numai 38 de ani.
La polul opus, stânga europeană a intelighenţiei, naivă (?), bine plătită (mai ales de sovietici) a anilor 60, deplorabil alimentată de idealismul unui marxism desuet, a încurajat regimurile criminale sovietice prin pasivitate şi chiar...admiraţie.
„*Desigur, omul este o înfiripare uimitor de vană, felurită şi unduitoare*”, spusese cândva înţeleptul maran Michel de Montaigne. Adaug observaţia că omul prea unduitor este într-o măsură prea înaltă suplu în faţa răului.

Ca şi sovietizarea Estului Europei, dar cu aşezarea corectă a lucrurilor în contextul istoric şi politic, « *Holocaustul a fost cea mai mare nenorocire, cea mai mare crimă din istoria omenirii comisă împotriva poporului evreu. Evreii nu au fost exterminaţi pentru că au declarat război Germaniei şi au pierdut războiul. Ei au fost exterminaţi* exclusiv *pe motive rasiale şi religioase - pentru că au fost evrei. Acesta a fost singurul lor păcat. Şase milioane de evrei au fost lichidaţi, printre ei peste un milion de copii. După crearea Statului Israel, Knessetul a luat câteva hotărâri pentru păstrarea de-a lungul veacurilor a memoriei acestei nenorociri care a secereat o treime din poporul evreu. Astfel, Knessetul a adoptat Legea Yad Vashem, pe baza căreia a fost organizat Instititul de stat Yad Vashem de la Ierusalim, menit să perpetueze memoria victimelor Holocaustului. În aceeaşi perioadă, a fost adoptată şi o altă lege care spunea că poporul evreu va pedepsi pe acei care au comis crime impotriva evreilor şi vor fi descoperiţi de-a lungul anilor. În virtutea acestei legi a fost organizat procesul Eichmann. Knessetul a hotărât, de asemenea, să onoreze cu titlul "Drept între Popoare" (“Hasid Umot Olam“) pe acei puţini care se descoperă că au salvat evrei în timpul războiului, cu riscul vieţii lor, fără nici o remuneraţie. Începand din anii 1950 soseau mărturii despre aceşti salvatori. Până acum s-au adunat peste 16.000 mărturii din întreaga lume. Între aceste*

mărturii – 57 sunt din România. Desigur, sunt puţine, dar fiecare om care, în condiţiile despre care am vorbit, riscându-şi viaţa, a salvat viaţa unui evreu e, din punctul nostru de vedere, un erou şi trebuie onorat de poporul evreu. La nici un alt popor nu există un asemenea titlu. Există şi eroi evrei care şi-au riscat vieţile şi au salvat pe fraţii lor, dar ei nu pot primi această distincţie, pentru că titlul onorific Drept între Popoare se acordă numai neevreilor. De aceea, el are o asemenea greutate », mărturiseşte avocatul Itzhak Artzi, preşedintele Comisiei pentru acordarea titlului de Hasidei Umot Haolam, regiunea Tel Aviv. Tot domnia sa aduce în discuţie faptul că « *în ultima vreme au apărut multe mărturii noi. De ce? Pentru că au căzut barierele spaţiului comunist. O serie de evrei, care au trăit sau trăiesc acolo, abia în ultimul deceniu au început să povestească şi despre cazurile lor. Anterior au fost situaţii în care salvatori de evrei nu au vrut să se ştie că au salvat vieţi de evrei, pentru că fuseseră unii care le-au reproşat: "De ce aţi salvat evrei? Păcat că nu i-aţi omorât…". Asemenea fenomene au fost înregistrate mai ales în Polonia… Studiul dosarelor e dificil, în majoritatea cazurilor nu mai sunt martori oculari, au murit atât cei salvaţi cât şi salvatorii lor. Folosim mărturii de la rude, prieteni, din cărţi, documente şi de acea întocmirea dosarelor e mult mai complicată. Se lucrează acum şi la o enciclopedie care va cuprinde numele tuturor celor recunoscuţi de Yad Vashem* ».

...Există generaţii noi care nu ştiu nimic despre trecutul istoric european recent...Şcoala noastră românească încă tratează cu superficialitate adevărurile totalitare ale secolului trecut, iar pe cale de consecinţă, prinşi în noile vâltori ale istoriei extremismelor europene, tinerii noştri sunt împinşi, prin ignoranţa şi eludarea faptelor, către repetarea aceloraşi greşeli din trecut. Un exemplu : la o recentă întâlnire cu liceeni suceveni, facând o evocare a scriitorilor Barbu Fundoianu şi Mihail Sebastian, ambii evrei români şi care au fost supuşi exterminării în cadrul Shoah, am aflat despre o anume ignoranţă. Care ţine de...neutralitatea profesorilor...De Benjamin Fondane copiii habar nu aveau, iar despre Mihail Sebastian nu ştiau decât că este autorul operelor *Accidentul, Oraşul cu salcâmi şi Steaua fără nume.* Nimic despre *Jurnalul său*, recent premiat în 2006 în Europa, Germania, Franţa, şi care îi aduce o notorietate prezentă greu de egalat în lume... ; nimic despre prietenia sa cu Mircea Eliade şi despre meandrele umane-politice-culturale ce fac dintr-un autor, mai mult decât un model de scriitură, un model de conştiinţă ; nimic despre libertatea fascinantă a acestui om care, în toiul prigoanei antisemite începută în anii 30, înţelesese miezul teoriilor lui Ruffie, ce afirma, în *L'histoire naturelle de nos libertées*, că « *singura limită a libertăţii noastre este libertatea altora* ».

A fi neutru, a pierde umanitate ?
Mai degrabă a fi atent, implicat, chiar dacă soft-implicat, a fi uman...

18.03.2007

Adevăruri ascunse la ieşirea din dictatură. Comemorarea victimelor şi omagierea salvatorilor. Pentru un cult al eroilor

Am arătat deja cât de târziu au aflat românii – abia după „*revoluţia* (*loviluţia, pălitura, ciudăţenia, lovitura*, *mişcarea, mutarea, pentru a face recurs la circuitul expresiilor folosite cu umor de Luca Piţu*) *din decembrie 1989*" – despre existenţa compatrioţilor lor ce sunt declaraţi *„Drepţi între Popoare"*, şi care sunt omagiaţi de către evrei, de către statul Israel şi cinstiţi la Yad Vashem. Aceştia au salvat de la moarte nenumăraţi evrei români în perioada Holocaustului românesc condus de mareşalul Ion Antonescu.
Dar de ce această dezvăluire a ajuns atât de tardiv la populaţia română?
Raportul Comisiei Internaţionale pentru studierea Holocaustului în România demonstrează faptul că numele acestor veritabili eroi naţionali români au fost practic ţinute sub tăcere chiar sub dictatura comunistă ce a succedat dictaturii antonesciene. Cu multă râvnă, mai ales sub Ceauşescu, însă continuând până recent, începuse un puternic curent de reabilitare a lui Ion Antonescu, care a fost promovat ca un veritabil model şi ca un erou naţional absolut al perioadei de dinainte de 1945, în special datorită argumentului (slab) al *circumstanţialei sale delimitări de legionari, nu însă în mod real şi de vederile extremiste şi antisemite*. Această tentativă de a-l transforma pe Mareşal în erou naţional (vezi şi Michael Shafir, Marshal Antonescu's Post-Communist Rehabilitation: Cui Bono, în: Randolph Braham, (ed.), The Destruction of Romanian and Ukrainian Jews during the Antonescu Era, New York, 1997, p. 349-410) mergea mână în mână cu efortul autorităţilor române de disculpare a regimului lui Ion Antonescu de crimele comise împotriva populaţiei evreieşti, proces continuat şi extins de unii imediat după căderea comunismului.
Un trist adevăr este pus în evidenţă încă de la începutul *Raportului Comisiei Ellie Wiesel*, care explică de ce autorităţile române au refuzat să cinstească adevăraţii eroi naţionali, deveniţi *Drepţi între Popoare* încă de acum peste 35 de ani, dar dezvăluiţi opiniei publice româneşti abia de vreo câţiva ani, şi încă tot cu o anume temere iscată de protestele violente ale cercurilor antisemite: «*Dacă ţinem seama că generaţiile de români de după război s-au format în spiritul mitului patriotic al unui palmares neîntinat al României în timpul războiului, în ciuda alianţei cu Germania nazistă, e uşor de înţeles de ce acei cetăţeni români care, cu riscul vieţii*

*lor, au contribuit la salvarea unor evrei în anii războiului, nu au primit niciodată recunoaşterea publică a eroismului lor. Dacă ar fi fost omagiaţi ca salvatori, ar fi însemnat că au existat şi criminali (sau autorităţi criminale), din mâna cărora mii de evrei trebuiau salvaţi, ceea ce ar fi pus la îndoială întreaga propagandă patriotică oficială despre acest capitol întunecat din istoria României. Singura carte dedicată unor salvatori români a fost scrisă de un publicist evreu (Marius Mircu) şi publicată, în limba română, la Tel Aviv (*a se vedea *Marius Mircu, Din nou şapte momente – din istoria evreilor în România: Oameni de omenie, în vremuri de neomenie.* [Tel Aviv], Glob, 1987, 190 p. *Scrisă într-un stil jurnalistic*). *Comemorarea victimelor şi omagierea salvatorilor era tolerată (şi supravegheată) numai în cadrul comunităţii evreieşti şi în „Revista cultului mozaic”*». Din raţiuni politice şi propagandistice, salvatorii etnici români ce acţionaseră pe teritoriul Transilvaniei de Nord, aflată sub administraţie ungară în timpul războiului, au fost dezvăluiţi mai repede ca fiind adevăraţi eroi de către autorităţile româneşti ceauşiste, sau meritele lor erau chiar «*exagerate până la mistificare, pentru a sublinia participarea (reală) a autorităţilor maghiare la „Soluţia Finală” nazistă, zelul şi cruzimea Jandarmeriei maghiare».*

...Abia în anul 2003, prin decizia Primăriei Municipiului Bucureşti, o stradă din Bucureşti a primit numele *Strada „Dr.Traian Popovici*”, în amintirea fostului primar al oraşului Cernăuţi care în anii războiului a salvat mii de evrei de la deportarea în Transnistria. El a fost «primul „*Drept între Popoare*” onorat oficial de statul român, la aproape şase decenii de la terminarea războiului şi la aproape 35 de ani de la recunoaşterea sa de către Yad Vashem ca „*Drept între Popoare*”».

...În istoria recentă a României există atât de multă minciună şi mistificare la ieşirea de sub dictatură, încât de acum înainte multe generaţii de specialişti veritabili vor fi condamnate la un efort imens de cercetare, reconstituire şi de restabilire a adevărurilor istorice. Din păcate, şcolile de istorici impuse de bolşevici şi de ceauşişti au fost obligate să răspundă în primul rând nu exigenţelor ştiinţifice, ci acelora propagandistice de partid, metodologie care se transmite uluitor de repede şi specialiştilor în istorie din partide actuale, stimulaţi să se ataşeze de comandamente doctrinare politice, iară nu de adevăruri istorice ştiinţifice.
Istoria ţării, însă, nu ar trebui să devină obiect de negociere politică, pentru că, astfel, ea devine un instrument de mutilare a trecutului nostru, a memoriei noastre, a identităţii noastre reale.
Cei mai mari mincinoşi, spunea Iorga, *sunt aceia care nu mai au nici pentru ei adevărul.* Oare câţi dintre cei ce astăzi fabrică *adevăruri istorice*

în laboratorul politic mai sunt conştienţi de faptul că ei modifică, de fapt, atât istoria poporului român cât şi istoria evreilor, induc mutaţii şi alterări, sfidând codul de onoare, de deontologie şi de bună practică al oamenilor de ştiinţă ? Dintotdeauna, însă, politicienii se gândesc numai la următoarea campanie electorală, la ingeniozitatea manipulărilor şi la lipsa de nocivitate, chipurile, a falsurilor lor, în timp ce oamenii de ştiinţă au în vedere adevărul ştiinţific, transmiterea lui către următoarele generaţii şi responsabilitatea faţă de viitor.

23.03.2007

Despre vremuri de-a dreptul negustoreşti, când s-a creat o adevărată bursă a adevărurilor despre istoria Europei secolului al XX – lea. Oamenii-îngeri şi oamenii-demoni

Continuând evocarea personalităţilor române din Bucovina care au primit titlul de **„***Drept între popoare***”,** consider că putem admite, dincolo de gesturile fanatice ale unor ultranaţionalişti sau politicieni de extrema dreaptă din epocă sau de astăzi, că populaţia majoritară din România a avut o atitudine corectă de bună vecinătate şi de coabitare cu populaţia evreiască. În sprijinul acestei afirmaţii stau drept mărturie numeroase persoane salvate de la exterminare, ştiut fiind faptul că în România spre deosebire de alte ţări eurpene au supravieţuit totuşi, în timpul Holocaustului, aproape 50% din reprezentanţii populaţiei evreieşti.
Traian Popovici, primar de altădată al Cernăuţiului, este unul dintre românii *Drept între Popoare,* dintre cei mai mediatizaţi astăzi**.** Prin intervenţia lui, a contribuit la oprirea deportărilor din Cernăuţi. *Avocatul Itzhak Artzi, preşedintele Comisiei pentru acordarea titlului* de *Drepţi între Popoare - Hasidei Umot Haolam, regiunea Tel Aviv,* speră că se vor găsi noi documente despre activitatea sa, despre relaţiile sale cu guvernatorul Transnistriei. La fel, poate că se vor găsi noi documente şi despre intervenţiile *Reginei Mamă Elena*, despre care *Rabinul Alexandru Şafran* adusese mărturia cea mai importantă. Ca şi numele reginei, numele lui *Traian Popovici* este înscris pe placa comemorativă de la Yad Vashem, acest lucru mărturisind despre onoarea acordată românilor Drepţi de către statul Israel. Alte nume înscrise pe placă vorbesc de dincolo de uitare: *Simion şi Metzia Hîj*, bunăoară, tot din Cernăuţi, care au ascuns în locuinţa lor mai multe familii de evrei, scăpându-i de deportarea din Transnistria, deportare de care nu au scăpat, însă, părinţii marelui scriitor *Paul Celan*, asasinaţi în condiţii groaznice. În toamna anului 2004, la Rădăuţi, Ambasada Israelului la Bucureşti a organizat o ceremonie de acordare a titlului de *Drept între Popoare* urmaşilor familiei

Hîj. Şi lui *Valerian Beleca* din Gura Humorului, care a plătit cu propria viaţă gestul omenesc de a fi ajutat câteva familii de evrei să scape de la deportare, i s-a acordat post-mortem acelaşi nobil titlu. Meritul multor bucovineni aflaţi între cei 60 de români declaraţi de Israel la Yad Vashem ca fiind *Drepţi între Popoare* este cu atât mai mare, cu cât gesturile lor de solidaritate cu evreii şi de salvare a familiilor evreieşti se petreceau aproape de linia frontului, unde pericolul era reprezentat de armata germană, ce ducea o politică intransigentă în ceea ce priveşte populaţia evreiască.
În ultimele luni, revelaţiile din media despre Drepţii între Popoare circulă şi interferează simultan cu adevărurile de ultimă oră despre un anume eroism (? - Aici, limba română devine brusc farte săracă!) al mareşalului Ion Antonescu: Veritabil scandal şi tragică devoalare a unui destin istoric condamnat la imposibilitatea alegerii măreţiei, la inevitabilul sacrificiu; destin de eroare şi de cădere, toate în acelaşi timp istoric nemilos.

Mareşalul Ion Antonescu a fost reabilitat recent. Uimire şi încremenire! Iată un fapt teribil care isterizează astăzi mai multe categorii de vecini şi de supravieţuitori ai ororilor celui de-al doilea război mondial (nu, însă, şi pe tinerii născuţi după „revoluţie", al căror pragmatism şi al căror dezinteres faţă de trecut aruncă în aer istoria recentă, şi aşa măsluită de actanţii politici implicaţi în manipularea istorică şi în spălarea mondializată a creierului).
La 5 decembrie 2006, cu această sentinţă de reabilitare, decizia Curţii de Apel Bucureşti se referă doar la achitarea unor crime care au fost comise ca urmare a Protocolului secret numărul 3 la Pactul Ribbentrop-Molotov, dintre Germania şi URSS. Până la ora actuală, litigiul teritorial dintre URSS şi România, apărut ca rezultat al activizării militare a tratatului Ribbentrop-Molotov în anii 1939 şi 1940 nu a fost soluţionat, problema de fond trecând, după destrămarea imperiului comunist sovietic, în competenţa Ucrainei şi a republicii Moldova, state create artificial după puciul din august 1991 de la Moscova.
În 1946, când au fost judecaţi mai mulţi membri ai Guvernului Antonescu, inclusiv generalul, acest protocolul secret invocat nu fusese cunoscut de Tribunalul Poporului şi nu fusese dezvăluit la acea dată opiniei publice, motivează CAB. Decizia Curţii de Apel Bucureşti nu a înlăturat însă şi efectele celorlalte sentinţe judecătoreşti prin care Antonescu a fost condamnat la moarte şi executat în 1946. Aici se regăseşte, întreagă, vinovăţia sa în chestiunea Holocaustului românesc. Acest lucru trebuie bine înţeles, repetat şi răs-repetat, pentru a nu se înţelege cumva că în România actuală Justiţia română – deşi coruptă, cum este ea - ar merge până acolo încât să aprobe Holocaustul românesc sau să îi achite pe vinovaţi. Dacă există, totuşi, unele manifestări

antisemite pe teritoriul României, ca peste tot în Europa actuală - aflată în curs de islamizare sau de relaxare graţie tranchilizantei ideologii a stângii antiamericane -, nu există argumente de a demonstra că statul român ar duce o politică antisemită. Din fericire, pentru cei de bună credinţă!

Achitându-l pe Ion Antonescu, însă, CAB i-a dat dreptate mareşalului pentru acţiunile militare declanşate în iunie 1941 şi l-a reabilitat pentru „*pretinsele crime de război*" care i s-au imputat în 1945 – 46, în aşa zisa agresiune împotriva URSS. Astfel, războiul anti – URSS, de eliberare a Basarabiei şi Bucovinei, este declarat legitim, necesar înlăturării iminenţei pericolului militar sovietic ce viza întreg statul român. Argumentul acestei soluţii puse de CAB stă în precedentul internaţional oferit de hotărârea dată într-o altă agresiune legitimă cunoscută în cadrul aceluiaşi război, respectiv Decizia Tribunalului de la Tokyo, în care s-a stabilit că olandezii au declarat în mod justificat război Japoniei (chiar dacă aceasta nu atacase Olanda), întrucât Japonia anunţase la Conferinţa Imperială din noiembrie 1941 că va anexa teritoriile olandeze din Pacific. „*Războiul preventiv purtat de România a avut drept cauză legală justificativă starea de necesitate continuă şi iminentă de la frontiera de răsărit. Pentru acest motiv, el nu a încălcat articolul 3 din Convenţia de definire a agresiunii din 1933, întrucât nu s-a bazat pe justificări de natura subiectivă, ci pe una legală, respectiv reglementarea legală a scuzei de înlăturare a stării de necesitate*" se spune în Decizia CAB.

Academicianul Dinu C. Giurăscu expune în alţi termeni *judecata* istoriei, dreapta judecată, şi descrie în alt mod, etic, finalitatea ei: „*Mareşalul poartă răspunderea deportării evreilor basarabeni şi bucovineni în Transnistria, din care cel puţin 108.710 au pierit. Poartă răspunderea războiului*" şi o poartă, după cum afirmă şi prof. Harry Kuller, în sensul că, prin deciziile lui, Mareşalul „*a atras bolşevismul în România ca un magnet*".

…Neagreate nici în trecut, neînţelese nici la ora actuală de către civili, războaiele de prevenire pot contoriza la rândul lor importante sume de victime colaterale, ca preţ al unor idealuri politice şi militare ce vor „scăpa" întotdeauna logicii omului de rând, victimă a tuturor intereselor oculte sau naţionale ori multinaţionale şi ale abuzurilor propagandistice-politice de la vârf.

Republica Moldova s-a arătat indignată de hotărârea instanţei care statuează "*drept legitimă ocuparea de către România a teritoriului Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti şi a Bucovinei de Nord*". Ministrul de externe moldovean declara: „*Toată lumea ştie că, anume în această perioadă a misiunii „eliberatoare" a lui Antonescu, în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, au fost exterminaţi peste 300.000 de evrei şi reprezentanţi ai altor naţionalităţi*".

Guvernul de la Moscova, prin vocea lui Mikhail Kamynin, purtătorul de cuvânt al Ministerului de Externe, spune şi el că decizia Curţii române – o insultă pentru memoria victimelor celui de-al Doilea Război Mondial – ar fi şi "*o încercare de a revizui rezultatele războiului*".
Gradul de cmplexitate juridică internaţională sporeşte. "*Exonerarea complicităţii naziste, ale cărei crime împotriva civililor în regiunile ocupate de Uniunea Sovietică sunt de neuitat, contrazic esenţa şi logica situaţiei postbelice şi a documentelor finale ale proceselor Nüremberg*", a declarat Kamynin. El speră că Instanţa Supremă din România va revizui sentinţa pe care o califică drept „scandaloasă".
Ion Antonescu (1882-1946), care a condus România din 1940 până în 1944 şi a colaborat cu Hitler, a fost responsabil de moartea a 250.000 de evrei şi a altor 25.000 de rromi.
Evreii îi poartă, pe bună dreptate, cea mai grea amintire lui Ion Antonescu. Ultimul număr al revistei *Realitatea Evreiască* ilustrează cu argumente acest fapt, conţinând şi expresia legitimă a suferinţei şi a nemulţumirii evreilor.

După ce am expus în acest episod cele două evenimente bazate pe o uluitoare simultaneitate a revelării lor publice, observ: trăim vremuri de-a dreptul negustoreşti, când s-a creat o adevărată bursă a adevărurilor despre istoria Europei secolului al XX - lea, în care şi România s-a dezvoltat, a crescut, dar s-a şi nenorocit, în acelaşi timp. Următoarea întrebare, ca la orice Bursă, este: Cine şi când va da mai mult adevăr istoric? Şi, mai ales, de ce şi pentru cine?

12.04.2007

O Ioana D'Arc a românilor – expresia comportamentului de omenie al românilor din Roman în timpul tragicelor evenimente de război: Viorica Agarici

Pe unul din pereţii gării din Roman, sub un bust din marmură înfăţişând o femeie sobră într-o atitudine foarte demnă, există o placă pe care scrie: *Viorica Agarici. 1886-1979***.** Iar dedesubt**:** *„Pe timpul războiului, la 3 iulie 1941, fiind Preşedinta Filialei de Cruce-Roşie Roman, şi-a expus viaţa oprind „trenul morţii" cu evrei deportaţi spre lagărele de concentrare, astfel, salvând mii de vieţi"***.** Semnat: *Societatea culturală „Roman Muşat".*
Există multe descrieri ale evenimentelor. Selectez, pentru dramatism, dintre documentele cercetate cu privire la zilele de coşmar ale masacrului din iulie 1941, mărturia medicului cernăuţean *dr. Epifanie Cozărescu*, ce activa la vremea aceea în Iaşi „ca „intern" la Spitalul Caritatea, sub conducerea reputatului neurochirurg şi chirurg-general Prof. dr. Alexandru Moruzi

[...]. Participant direct la evenimentele de front din încleştarea militară promovată în acea vreme ca *„război de reîntregire*”, mărturia sa adaugă tragediei noi interpretări din epocă, deoarece *încă din 22 iunie 1941, se decretase "Mobilizare generală"* sub comanda *„Vă ordon, treceţi Prutul”.* Răniţii soseau în şuvoaie la Iaşi şi erau dirijaţi fie către Spitalul Caritatea (pentru militari români), fie către Feldlazarett (pentru militarii germani). Exista o presiune îngrozitoare a războiului absurd, cu comenduire bicefală, a actelor de sabotaj inerente orientate către populaţia civilă, ca şi o presiune a comenduirii germane a Iaşiului. Se declanşau anchete urmate de execuţii. Un lot de 100 arestaţi, comunişti notorii, au scăpat cu viaţă pentru că fuseseră trimişi la închisoarea militară de la Copou. *Dar Sturnbandfurerul H. Ohlenburg, de la Comandamentul german al oraşului, nefiind mulţumit de rezultate, a hotărât să o ia de la capăt, cu metode şi mijloace proprii. Aşa încât, cu ajutorul unor patrule compuse din agenti SS, până în seara următoare, 6.VI.1941, au fost umplute iarăşi beciurile şi curtea înalt îngrădită a Chesturii, cu persoane ce li se păruseră ... suspecte. În cursul nopţii, altă "anchetă", însă cu mitraliera, de care n-a scăpat nimeni. În dimineaţa următoare cine a trecut pe acolo (str. V. Alecsandri), a putut vedea şuvoiul de sânge închegat, scurs, ca din abator, pe sub poarta Poliţiei, peste bordura trotuarului, în rigolă, iar de aici la vale... În zilele şi nopţile ce au urmat, făcându-le „Kurzeren Prozess" (răfuială mai scurtată), nu-i mai aduseră la Poliţie, ci îi împuşcaseră pe trotuar, în faţa caselor de unde i-au scos.* Dimineaţa treceau căruţele Primăriei, îi încărcau ca pe butuci, ducându-i la şanţurile-gropi comune din cimitirul Israelit...
„Vrând să mai debaraseze oraşul şi de alţii - pentru ei - indezirabili, îi îmbarcară în două trenuri de vite, puternic oblonite ca să nu intre nici aerul la cei înghesuiţi înăuntru; trenuri cu destinaţie diferită: primul, care ne interesează îndeosebi, spre Lagărul de concentrare de la Călăraşi - Ialomiţa, al doilea - la Podu Iloaei. Dar, ca să nu ajungă prea repede, îi purtară înainte şi înapoi, pe caniculă, încât peste jumătate din ei se sufocară. Trenul întâi, care şi-a meritat cu prisosinţă trista poreclă de „trenul morţii", după ce şi-a lepădat 650 de morţi la Târgu Frumos, 350 la Mirceşti, ajunse, în dimineaţa de 3 iulie `41, la Roman. Aici le-a ieşit imediat în întâmpinare echipa de infirmiere ale Crucii Roşii, cu serviciul în gară, intenţionând să le acorde, ca şi trenurilor cu răniţi, ceai şi pachetele cu hrană rece. Dar paznicii germani ai trenului le interziseră apropierea de vagoane. Atunci fu chemată în ajutor preşedinta Filialei locale de Cruce Rosie, doamna Viorica Agarici. Ea nu a ezitat şi imediat s-a postat în faţa locomotivei, declarând că nu va pleca de acolo până nu se vor da la o parte obloanele, în spatele cărora deţinuţii strigau cerând aer şi apă. Cu sprijinul oficialităţilor române, printre care şi al Reginei

Mamă Elena, aflată în vizită la Spitalele militare Z.I. din localitate, a prefectului judeţului Roman, a generalului Ştefan Ionescu, s-a ajuns prin telefon la generalul Ion Antonescu. Iar acesta solicitând sprijinul Generalului Eugen von Schorner, comandantul Armatei a 11-a germană, ce coopera în Basarabia cu trupele noastre, a venit ordinul de eliberare a trenului şi de oprire a acţiunilor antievreieşti de la Iaşi. Atunci s-au mai găsit 350 de morţi, care au fost îngropaţi la Săbăoani. Trenul a fost igienizat, deţinuţii vii - asistaţi, după care a putut să-şi continue cursa la destinaţie, mai debarcând numai 12 morţi la Mărăşeşti.
În calitate de martor ocular al acestei drame ieşene, am intenţionat să dovedim că „Holocaustul de la Iaşi", atribuit în totalitate nouă, românilor, s-a datorat integral fracţiunii naziste a trupelor germane. Este un adevăr crud, care spus şi cu acelaşi prilej, poate va fi mai bine înţeles şi receptat ca atare”, spune dr. Epifanie Cozărescu.
Viorica Agarici este un erou român. Pentru prima oară în anul 2005 Comunitatea Evreilor din Roman alături de evrei din Piatra Neamţ şi Bacău a comemorat victimele din trenului morţii şi a cinstit numele Vioricăi Agarici, care este amintită şi la Yad Vashem ca *Drept între Popoare* şi e considerată de dr. Aurel Vainer, Preşedintele Federaţiei Comunităţilor Evreilor din România, ca „*o Ioana D ‘Arc a românilor – expresia comportamentului de omenie al românilor din Roman în timpul tragicelor evenimente de război”.*

Comportamentul Vioricăi Agarici, de solidaritate şi de asumare a unei atitudini inflexibile în faţa abuzului puterii discreţionare, vine să întărească spusele lui Nicolae Titulescu: „*Omul nu poate fi străin de semenul său prin simplul fapt că îl desparte o graniţă*”.
Între semeni, graniţele sugerate de etnii şi de culturi, ce sunt întărite adesea de prejudecăţi, nici nu există de fapt. Singurul lucru care există este solidaritatea necondiţionată a tuturor pentru conservarea demnităţii şi a libertăţii umane şi cetăţeneşti.

19.04.2007

„*Am 60.000 evrei, cei mai mulţi în producţie. Deportarea lor înseamnă desfiinţarea producţiei*!”
Ce povestesc evreii despre avocatul Traian Popovici

Folosind detalii din cărţile lui Marius Mircu apărute la Editura Glob, apoi Papyrus, în 1997, Nanu Rosenberg publică interesante relatări despre avocatul Traian Popovici, iar miezul poveştii merită relatat cititorilor acestui serial, cu harul însuşi al autorului:

„Când mareşalul Ion Antonescu i-a cerut lui Traian Popovici să devină primar al Cernăuţiului în timpul celui de-al doilea război mondial, el iniţial a refuzat să se pună în serviciul fascismului. Sfătuit de prieteni, dar şi pentru prestigiul bucovinenilor, a acceptat în cele din urmă numirea. Dar, după aceea, a refuzat să aplice politica de reprimare şi decimare a evreilor. La câteva zile după numire, s-a opus ordinului primit de la guvernatorul colonel Al. Rioşianu de a crea un ghetou cu evrei cernăuţeni. *"I-am expus punctul meu de vedere şi i-am arătat enormitatea acestei măsuri medievale, raportată la gradul de cultură al evreimii, i-am documentat că din punct de vedere tehnic nu pot admite aspectul degradant al închiderii unei părţi din oraş în baricade de sârmă ghimpată*", a povestit el ulterior. Guvernatorul i-a dat dreptate dar a declarat că e presat de mareşalul Antonescu. În cadrul aceleiaşi întâlniri, avocatul i-a spus colonelului că se opune purtării de către evrei a semnului galben: *„Măsura ar da drojdiei inculte ce invadase oraşul prilej la insultă primejdioasă; dezmăţul moral şi anarhia vor cuceri strada*”, a avertizat el.

Numirea noului guvernator Corneliu Calotescu a înrăutăţit şi mai mult situaţia evreilor. Prigoana s-a amplificat: restricţii cumplite, jafuri, umiliri, brutalităţi, execuţii. Într-un singur loc puteau evreii veni să se plângă - la primărie. Singurul receptiv, Domnul Primar. Curând, adversarii politici ai primarului l-au numit "*jidovitul*".

Când noul guvernator, favorabil lui Antonescu, l-a convocat şi l-a anunţat că s-a decis deportarea tuturor evreilor din Cernăuţi, a urmat o scenă dură. Traian Popovici i-a atras atenţia guvernatorului *asupra răspunderii cu care se încarcă în faţa istoriei, a vorbit despre umanitate, despre omenie, despre blândeţea tradiţională a românului, despre barbarie, cruzime, crimă şi ruşine. Domnule guvernator, i-a spus, Revoluţia franceză, care a dat omenirii dreptate şi libertate, a costat 11.800 de victime. Dumneata trimiţi la moarte, în pragul iernii, peste 50.000 suflete!*

Lt. colonelul Petrescu de la Statul Major, de faţă la discuţie, i-a replicat:

- Domnule primar, cine va scrie istoria, jidanii? Eu vin să-ţi plivesc gradina de neghină şi dumneata te opui? Traian Popovici i-a răspuns:
- *Domnule colonel, grădina mi-o plivesc singur, iar in ce priveşte istoria, nu o vor scrie numai jidanii, că nu e lumea numai a lor, o vor scrie istoricii tuturor popoarelor, vom scrie chiar noi şi mai degrabă decât crezi. Mă tem că vei citi încă domnia ta istoria la care vrei sa contribui*!

A doua zi, primarul a fost din nou chemat la guvernator. Alături de generalul Vasile Ionescu Negru, comandantul militar al oraşului, amândoi denunţând *persecutarea evreilor, Popovici a declarat "În numele meu personal, cu calitatea de primar, protestez împotriva actului deportării".*

După aceea a arătat că, dacă totuşi deportările vor avea loc, atunci să fie exceptate anumite categorii de evrei cu merite deosebite: oamenii de cultură, "cei care au binemeritat recunoştinţa de la neam: pensionarii, ofiţerii, invalizii", meşterii în toate ramurile de industrie, medicii, arhitecţii, inginerii, magistraţii, avocaţii. Guvernatorul i-a cerut sa facă o listă cu maximum 200 persoane care să fie exceptate.
Prin relaţiile pe care le avea, Popovici a obţinut o audienţă urgentă la Antonescu. I-a spus: „*Am 60.000 evrei, cei mai mulţi în producţie. Deportarea lor înseamnă desfiinţarea producţiei*!"
Mareşalul a recunoscut că nu s-a gândit la acest aspect şi i-a cerut să expună situaţia în Consiliul de miniştri, pe care l-a convocat după o oră. Rezultatul intervenţiei*: primarul a întocmit o lista cu 20.000 persoane ce au fost exceptate de la deportare. În acţiunea sa de salvare, Traian Popovici a fost sprijinit şi de Regina Mamă Elena, de Mitropolitul Bucovinei Tit Simedrea* - *la care a apelat dr. Alexandru Şafran, rabinul şef al evreilor din România de atunci*.**"**
În 1989, Institutul Yad Vashem de la Ierusalim de comemorare a victimelor Holocaustului i-a decernat avocatului Traian Popovici titlul de Drept între Popoare, acordat neevreilor care în timpul celui de-al doilea război mondial au salvat evrei riscându-şi propriile lor vieţi.
Cartea de memorii a lui Traian Popovici intitulată "*Spovedanii*" a fost publicată abia în 2002 în ediţie bilingvă română-engleză la Editura Fundaţiei dr. Wilhelm Filderman, fiind prefaţată de acad. Răzvan Theodorescu, din iniţiativa fundaţiei şi cu sprijinul material al Ministerului Culturii şi Cultelor.

...În arhiva Muzeului Holocaustului din Washington se află circa un milion de file foto-copiate din arhivele româneşti, documente oficiale ale actele criminale, masare comise împotriva evreilor. Fără alt temei decât acela rasial. Aceste fapte sunt de necontestat, dar şi de neadmis ca posibile din nou în viitor...

Aduc modelul avocatului Traian Popovici în faţa clasei noastre politice, nealfabetizată nici la ora actuală în ceea ce priveşte înţelepciunea, respectul şi moralitatea faţă de electoratul şi ţara pe care ar trebui să le slujească fie şi cu preţul propriei vieţi. Prea des această clasă politică asistă indiferentă la ghetoizarea şi la degradarea comunităţilor de cetăţeni români în ţară sau în lume, în timp ce se foloseşte fără scrupule de votul cetăţenilor pentru a prospera ilegal, aducând contribuţii adesea decisive la dezastrul moral al naţiei.

26.04.2007

Despre continua experienţă etnică românească a nefericirii şi înrudirea prin durere cu tema iudeului etern călător. România lui Moses Gaster ar fi putut fi un mare centru literar (I)

Am crezut întotdeauna că, la români, două sunt calităţile însoţite de naturaleţe: spiritul lor creştin (*anima naturaliter christiana*) şi expresivitatea sufletească muzicală. La începuturile evoluţiei dacice, „*se putea traversa întreaga ţară, de la Carpaţi la Marea Neagră, fără a ieşi deloc din pădure*”, spunea Mircea Eliade în *Jurnalul portughez şi alte scrieri*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006, vol II, p. 230-231; există o vastă bibliotecă de culegeri de folclor şi de literatură ce adună mărturii despre influenţa pădurii în viaţa poporului român, aşa încât, remarcă savantul, „*în folclor, peste tot găsim referiri la pădure, iar românii sunt singurul popor din această parte a Europei care foloseşte frunza verde ca instrument muzical*”…Dar nu numai muzicii şi sufletului românesc le-au fost de folos frunzişurile şi taina lor. Pădurile şi munţii au jucat un rol important ca „*adăpostiri seculare*” în faţa invadatorilor. O notă distinctă: „*structura rurală a societăţii româneşti îndura mai uşor decât altele distrugerile şi calamităţile. Datorită acestei structuri rurale, voievozii români au putut avea la dispoziţia lor o armată relativ numeroasă. Nu trebuie uitat nici geniul militar al voievozilor, care realizau adevărate minuni numai cu câteva zeci de mii de oameni*”, iar acest geniu politic al principilor români a contribuit „*în mare măsură la menţinerea independenţei”.*

În studiul său intitulat „*Românii, latinii Orientului*” şi destinat lectorului portughez, Mircea Eliade a insistat între altele şi pe prezentarea modului în care spiritul creştin şi geniul militar al românilor au putut opune rezistenţă în faţa islamului, cât şi asupra rolului Principatelor Române de a fi „*organisme militare şi politice ale unui popor de frontieră*”, căci „*decadenţa acestor principate a început odată cu cucerirea Deltei Dunării, Deltei Nistrului şi a ţărmului românesc al Mării Negre de către trupele otomane. Puţin timp după această cucerire, turcii au ajuns la porţile Vienei*!”, reaminteşte savantul, încă de la începutul anilor 40…Să observăm că, ulterior, istoria a confirmat toate teoriile mirceaeliadiene povestite portughezilor privind valoarea geopolitică europeană a acestei regiuni româneşti: nu uităm, aşadar, faptul că după 1945 Uniunea Sovietică şi-a consolidat tocmai în acest teritoriu dictatura satelit cea mai puternică, deoarece sperase mereu că România va putea fi sovietizată în mod eficient iar teritoriile sale vor fi anexate colosului bolşevic, sau măcar luate în prizonierat economic total. (Numai astfel se poate explica şi de ce dictatura din România a „căzut” cel mai greu în 1989, când

liderul român din epocă al loviturii de palat cerea de fapt instrucţiuni telefonice Moscovei, pas cu pas, privind principalele sale „mutări" şi se bucura de asistenţa militară sovietică pentru a-şi consolida poziţia, pentru a da un caracter „popular" scenariilor sale şi pentru a-şi legitima „iniţiativele democratice". Numai aşa se poate explica şi de ce chiar la ora actuală, după integrarea României în UE şi NATO, se semnează protocoale speciale între acestea şi Moscova privind nevoile speciale ale Moscovei în România, acorduri care oferă Rusiei dreptul de a controla o parte a pieţelor româneşti... A nu se uita nici actuala politică de deromânizare dusă perseverent de Moscova în Basarabia sau de Kiev în Bucovina de Nord!).

Dar să nu ne îndepărtăm de miezul discursului de faţă. Iar acesta este centrat pe viaţa anxioasă, plină de primejdii şi încercări pe care a dus-o de-a lungul istoriei şi o duce şi azi populaţia românească (să răsfoim numai presa ultimelor zile, de exemplu!), graţie aşezării sale în această zonă geopolitică europeană al cărei control este râvnit periodic de marile puteri. La sufletul oamenilor locului, fie ei români ce urcă din întâlnirea de geto-daci cu latinitatea, fie armeni, evrei, germani, poloni, ucraineni, unguri, rromi, lipoveni, sau migratori şi năvălitori de toate seminţiile, de la slavă şi până la turcă sau asiatică, mă gândesc acum; la fel a gândit, de fapt, şi Mircea Eliade atunci când menţiona că istoria zbuciumată fără sfârşit din această zonă a lumii a *„imprimat caracteristici specifice şi profunde în spiritul poporului român",* căruia experienţa hărţuirii, experienţa trădărilor de tot felul, a războaielor de apărare, a bejeniei şi persecuţiilor, apoi experienţa gloriei trecătoare şi a relelor guvernări, a atrocităţilor oligarhiilor conducătoare sau a periodicelor mişcări extremiste şi ultranaţionalistre generate de sărăcire ori de politicianismul liderilor săi corupţi, i-au modelat un anumit profil psihologic dominat de „bunătate, toleranţă şi ospitalitate", acestea venind din achiziţiile sale de înţelepciune indusă de uriaşa suferinţă istorică şi de necontenita prigonire. „*Cine a suferit demult din cauza intoleranţei şi cruzimii altora se apără şi se purifică prin cultivarea virtuţilor contrare...[Există o mare diferenţă între un popor care a suferit mult fără să se descurajeze niciodată, şi altul, care a cunoscut nefericirea numai cu intermitenţe*]", argumenta mai departe Mircea Eliade în scurtul tratat asupra românilor din *Jurnalul portughez*...

Ei bine, poate că această continuă experienţă etnică românească a nefericirii şi înrudirea prin durere cu tema iudeului etern călător au oferit condiţia premonitoare ce a apropiat de cercetarea sufletului poporului român – dar mai ales de arta sa tradiţională, care este o măsură a sufletului, de meandrele limbii româneşti şi de capodoperele folclorului român – , cu dragoste de fiu şi cu înţelepciune de savant, pe un evreu: Dr. Moses Gaster.

1.05.2007

„Cât despre bibliotecă, păstraţi-o nedivizată atâta timp cât va fi cu putinţă”. România lui Moses Gaster ar fi putut fi un mare centru literar (II)

Deşi a fost obligat să trăiască multă vreme în străinătate, Dr. Moses Gaster a rămas ancorat în obiectul cercetării sale româneşti. Studiul pasionat şi descifrarea manuscriselor româneşti, continuate şi în Anglia, i-au distrus vederea către sfârşitul vieţii, dar acest lucru nu l-a împiedicat să redacteze, deşi cu caligrafia specifică debutului de cecitate, o emoţionantă scrisoare dedicată familiei şi unei generice posterităţi româneşti: „*Cât despre bibliotecă* (Biblioteca Gaster a fost cea mai renumită în acea perioadă, n.m.), *păstraţi-o nedivizată atâta timp cât va fi cu putinţă. Cu cât o veţi păstra mai mult timp, cu atât va fi mai valoroasă. Dacă se poate, vindeţi-o Guvernului Român. Aceasta va face din România cel mai mare centru literar”.*

Însă guvernele româneşti nu au fost cu mult mai clarvăzătoare şi interesate nici în 1939, anul morţii lui Gaster, cum nici în anul 2007, de alocarea de resurse pentru dezvoltarea unui sistem educaţional performant, a unei culturi de vârf, a unei civilizaţii româneşti prospere. La fel cum au ratat cândva recuperarea onorabilă a lui Brâncuşi (şi a atâtor opere valoroase create în exil de cărturari şi artişti români obligaţi mereu de istoria fratricidelor româneşti să emigreze), autorităţile române din epocă au ratat şi achiziţionarea excepţionalei biblioteci Gaster, care a rămas în Anglia şi a fost vândută pe bucăţi, pierzându-şi atât valoarea, cât şi unitatea, nemaivorbind de nevoia de continuitate visată de Moses Gaster. Capitolul românesc al acestei biblioteci a fost achiziţionat în întregime, totuşi, de către institutul londonez filologic „*School of Slavonic and East European Studies*”, anume pentru dotarea secţiei de limba şi literatura română (Cf. Dennis Deletant, „Solanus”, London, 1975, nr.10, p. 14-23 V şi Id. „*Almanahul Tribuna*”, 1976, p.207).

Studiile iudaice şi româneşti, în limbile ebraică, română şi germană, efectuate la cele mai bune şcoli din România, din Polonia, din Germania l-au format pe Gaster ca savant, atras de filologie, atras de lingvistică, atras de cultura română veche şi de folclorul românesc. Colecţia sa de manuscrise vechi româneşti se află astăzi la Academia Română, şi ea a fost alcătuită de Moses Gaster prin colaborarea cu anticarii Pinath din Calea Victoriei şi Zwiebel din Splaiul Dâmboviţei.

Reputaţiei de filolog, literat şi folclorist, Gaster i-a adăugat reputaţia de mare orator, conferenţiind cu mare succes la Atheneul Român şi numărându-se printre cei 54 de membri ai acestei instituţii, care s-a ridicat

la rang de adevărată academie (cf. art. „*Câteva cuvinte despre conferinţele Ateneului*” din *România*, II (1985), nr.35/ 14 febr.p.2), graţie conferinţelor gasteriene intitulate *Apocrifele în literatura română* (1884) şi *Originea alfabetului şi ortografia română* (1885).

În perioada exilului londonez, Moses Gaster a acordat atenţie, pe lângă orientalism, studiilor româneşti, după cum mărturisea el însuşi în memorabila *Scrisoare a lui M. Gaster către Bacalu*, din 29 noiembrie 1936, ca răspuns la mesajul de felicitare trimis de ultimul către savant „*în numele Tineretului Uniunii Evreilor Români*”. Tonalitatea scrisorii este etic înaltă şi ştiinţific onestă, cultivând un patriotism de autentic intelectual şi un spirit de savant: „*Am lucrat şi am muncit fără preget şi am fost călăuzit numai de un singur gând: cum aş putea să slujesc mai bine neamului. Am căutat să fiu mândru şi umil, am răsfoit nu numai letopiseţele Ţării Româneşti, dar, cu jind şi dragoste şi chiar, câteodată, cu lacrimi în ochi, am răsfoit letopiseţele poporului nostru, cu pagini întregi scrise cu sânge şi alte pagini încă umede de lacrimile martirilor noştri. Au luptat şi ei, cum am luptat şi eu, nu cu spada şi vărsare de sânge, ci cu duhul şi inima, cu dorul de adevăr şi cu dragoste omenească. Am înţeles măreţia poporului nostru, dar, în acelaşi timp, mi-a fost dat să intru în sufletul poporului român, blând şi poetic. Am căutat şi găsit firul care leagă omenirea. Popoarele între dânsele nu sunt decât ramurile unuia şi aceluiaşi copac şi, astfel, mi-a fost dat să-mi găsesc patria în trecutul neamului meu şi, totdeodată, în mijlocul poporului în care m-am născut”.*

În arhiva Gaster din Londra se găseşte şi textul unui discurs al lui D.N.Ciotori, consilier special al Legaţiei României de la Londra, delegat al Academiei Române la aniversarea vârstei de 80 de ani a lui Gaster, în care se pomeneşte că „*Dr. Moses Gaster a fost un ambasador în această ţară, deoarece el a făcut cunoscute în Anglia viaţa şi literatura românescă, folclorul şi legendele, timp de mai bine de o jumătate de secol*”.

Şi, într-adevăr, cum altfel ar fi putut sta lucrurile?, devreme ce Moses Gaster a publicat în Anglia şi nu în altă parte *Chrestomatia Română* (1891), care e opera sa de căpetenie ce cuprinde „*extracte din 100 de manuscripte şi aproape tot atâtea cărţi tipărite*” (L.Şăineanu, *Istoria Filologiei Române, Bucureşti, Editura Librăriei Socec&Comp, 1892, p.388)*, precum şi – „*pentru prima oară într-o crestomaţie la noi – texte dialectice şi folclorice inedite, prevăzute cu aparat ştiinţific în limbile română şi franceză, ceea ce o făcea accesibilă şi cercetătorilor străini, ca un preţios document de lucru*”.

Deşi această operă de o excepţională valoare a fost întâmpinată cu laude de principalele figuri ale timpului în domeniu (ca Romulus Ionaşcu, Şt. V. Nanul, Al. Philippide, Th. Gartner, Wilhelm Meyer-Lübke, Richard Otto, Emile Picot, Jan Urban-Jarnik, Gustav Weigand), în „Analele Academiei

Române”, Dezbateri, Seria II, Tom X, 1892-1893, p 339, s-a consemnat precizarea raportorului N. Ionescu ce susţine că Academia Română a respins de la premiere Crestomaţia lui Gaster, „*nesocotind dificultatea întocmirii unei asemenea lucrări, precum şi importanţa sa practică nemijlocită*” (cf. prof.dr.Virgiliu Florea, Univ. Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca).
Dr. Moses Gaster a murit la 5 martie 1939, în timp ce se ducea să ţină o conferinţă despre folclorul românesc la Universitatea din Reading.
Era bătrân, bolnav, epuizat, şi mereu cu gândul la patria sa, România.

…Îmi pot imagina acest dor de România, care îl însoţea precum o umbră credincioasă şi pe Moses Gaster prin patria engleză de refugiu, pentru că am întâlnit acest dor de România la mulţi evrei, de ieri şi de azi. Este o stare de tăcere încărcată de nostalgie. O bucurie de a vorbi despre paradis. Nimeni nu a vorbit mai frumos despre paradis decât evreii din exil.

11.05.2007

Timpul, ca distanţă dintre chemarea lui Dumnezeu şi răspunsul omului. Metafora alienării. Cu ţara la psihiatru sau la teatrul absurd?

România pare că a înnebunit.
Să nu mă mir.
Dar parcă ar fi singurul episod de nebunie temporară ce afectează ţara...
Spitalele cu pacienţi agitaţi sunt nimic faţă de ceea ce li se întâmplă astăzi ultimilor români ce încă nu au apucat să emigreze care încotro. Graţie psihozelor cverulente cu care politicienii, politrucii şi politologii de carton dau azi în clocot pe toate canalele discursului public, fiecare simplu cetăţean este hărţuit zi şi noapte de artileriile declarative cât mai catchy ale beneficiarilor de timpi de antenă şi de psihoterapie on line. Există o promisiune: că toate se vor schimba pe 19 mai, după referendum. Dar, mai mult, există şi o certitudine îngrijorătoare: că, de fapt, lucrurile nu se vor schimba în bine, ci se vor complica. Se va agrava boala aleşilor naţiei, adică boala celor ce s-au obişnuit să trăiască nejustificat de bine pe seama unui popor pe care îl tot aruncă la buncăr. În momentul de faţă, o aprigă gâlceavă a neînţelepţilor cu lumea spulberă ultimele şanse ale României de aspiraţie europeană şi de integrare într-un circuit economic onorabil şi convenabil. Ocazia recuperării galopante a unei modernizări a ţării, prin arderea de etape şi graţie unui veritabil plan Marshall al UE şi Statelor Unite se îndepărtează de noi, în atmosfera isterică produsă de nişte lideri neruşinaţi, cu ştaif şi tupeu de veritabili terorişti publici. Unii dintre aceştia se dau drept, chipurile, elită politică, în realitate nefiind decât o „elită” analfabetă la capitolul morală politică, o elită abuzivă, lipsită de bun simţ şi de respect pentru interesele reale ale poporului care i-a dat votul.

România se iugoslavizează, se polarizează prin huiduieli, iar politicienii ei îi ascut frustrările şi punctele slabe, intoleranţa şi încrâncenarea lor au atins cote de catastrofă şi scandal.
Peste câteva decenii, însă, nimic din tumultul acesta idiotizant nu se va mai auzi. Gladiatori de azi şi de ieri ai obscenităţii politice vor fi amuţit de mult. Dezastrele naţionale, care sunt mai ales identitare şi etice, şi care ne aşteaptă graţie acestor *mitíci* sângeroşi, vor nivela totul, ca o bombă atomică.
Căci evenimentele care contează la scara istoriei se supun altor legi. Altor interogaţii. Şi altui timp. În fond, înţelepţii ştiu că *timpul este, de fapt, distanţa dintre chemarea lui Dumnezeu şi răspunsul omului*.
Ceea ce rămâne după ce isteria politică se stinge şi după ce epocile se încheie sunt nişte lucruri foarte tăcute, a căror valoare, însă, e inestimabilă: cărţile, operele de artă, muzica de calitate, clădirile cu gust artistic, ideile care mută munţii din loc şi pe care se întemeiază civilizaţii şi culturi. Atât. Istoria şi memoria nu conservă gălăgia politică decât ca pe un zgomot repede uitat. Civilizaţa se bazează pe armistiţii.

Contează, de exemplu, pentru viitor, trei mari scriitori pe care i-a dat lumii Bucovina: Paul Celan, Norman Manea şi Matei Vişniec. Ultimul dintre aceştia, şi anume Matei Vişniec, care este unul dintre cei mai renumiţi dramaturgi europeni în viaţă şi unul dintre cei mai jucaţi şi importanţi dramaturgi ai lumii la ora actuală, s-a aflat recent la Suceava, venind să petreacă sărbătorile pascale cu părinţii, acasă, la Rădăuţi. Deşi vizita sa, însoţită de o lansare de carte la universitatea suceveană, a fost anunţată şi în presă ca un adevărat eveniment, nu multă lume a participat. Nici măcar, în număr semnificativ, universitari şi scriitori, studenţi şi cititori – adică un segment care lucrează îndeobşte cu cartea şi care are acces la lucrurile de valoare autentică – nu s-au prea înghesuit să-l asculte pe Vişniec. Obişnuiţi cu cultura de ecran, cu entertainmentul domestic de alcov, cu distracţiile de tribună ale tătucilor politici de tot soiul ce se livrează exhibiţionist delirurilor de grandoare politicardă, oamenii nu se mai obosesc să descopere personalităţi reale. Nici să le omagieze. Poate că, prinşi şi în vâltoarea reconstrucţiei României, nici nu mai au timpul fizic pentru a-şi structura pasiuni nobile. Cultura de consum, în schimb, face furori; ea a găsit, la căderea dictaturii, un public românesc nepregătit în privinţa criteriilor de selecţie a valorilor, şi l-a confiscat, luându-l ostatic. Nu mai pomenesc de faptul că la evenimentele de cultură majoră, autentică, şi care se plasează în domeniul urban, european, de elită reală, arareori poate fi văzut câte unul din aleşii neamului, ceea ce reconfirmă, dacă mai era nevoie, cât de rupţi de realitate şi de popor sunt domniile lor.
Piesele de teatru ale lui Matei Vişniec, ca şi opera sa poetică, sunt construite pe metafora alienării individului din lumea de azi, pe

simbolistica omului degenerat, ieşit din lagărele naziste şi din Gulag în chip de animal purtător de încărcătură mutagenă; de absurd, de boli tragice, de maladii filosofice fără vindecare, de traume morale adânci şi toxice; de lipsa de soluţii pentru un sine maladiv, degenerat.

Spune Matei Vişniec, la un moment dat, micului său auditoriu din Amfiteatrul Leonida al Universităţii din Suceava: „*am copilărit şi m-am format în Rădăuţi, un orăşel în care erau pe atunci, la mijlocul anilor 50, 5000 de nemţi, 5000 de evrei şi 4000 de români. Erau, acesta, ca şi Suceava şi altele, în anii de mijloc ai secolului trecut, adevărate mici centre urbane (ştetl), cu o cultură veritabilă de oraş, cu valori autentice urbane, între care predominau frecventarea educaţiei universitare temeinice, a culturii alternative muzicale şi dramatice, istorice şi de beaux arts (pentru un blazon de onoare), frecventarea bunelor maniere şi a sentimentului de empatie faţă de personalităţile reale ale urbei, adeziunea la valorile citadine şi la limbajul colocvial al generozităţii, al respectului, al politeţii şi al prieteniei interetnice. Acestea au fost reperele obişnuite pe care eram construiţi noi, cei educaţi aici*”.

Reconfirm, dacă mai era nevoie, ca bucovineancă autentică, născută în Suceava, faptul că aceasta era, cu adevărat, atmosfera din Bucovina anilor când înfloritorul (economic şi cultural) oraş de tip ştetl, ca Rădăuţi sau Suceava, fiind supus presiunilor bolşevice şi, puţin mai târziu, ceauşiste, înregistra o benefică relaxare. Dar erau şi semne rele. Ştetl-ul deranja. S-a pus problema raderii lui de pe faţa pământului. Ulterior, cu zel, lucrul a fost împlinit. Cartierul evreiesc sucevean a fost ras. Cine s-ar fi putut împotrivi tăvălugului? Atunci când politica ceauşistă a intrat în epoca vânzărilor de cetăţeni aparţinând altor etnii, această etapă a întreţinut şi stimulat, ca printr-un principiu al dominoului, şi emigraţia în masă a germanilor, a evreilor, a altor minorităţi, dar şi a bucovinenilor autentici, de viţă veche. Cuza? Puţini au putut suporta persecuţiile ideologice, scăderea gradului de civilizaţie şi de civilitate, precum şi pierderea caracterului urban al oraşului (caracter legat îndeobşte de populaţia formată din evrei şi din germani) şi substituirea acestuia (rod al unei evoluţii multiseculare) cu valuri imense de populaţie dizlocată din satele cele mai îndepărtate ale ţării şi atrasă „la oraş” de strategiile ceauşiste ale industrializării forţate. Care s-a dovedit a fi în egală măsură falimentară, atât din punct de vedere economic, cât şi sociologic.

Prim – secretarii comunişti care au venit ulterior din cele patru vânturi în Bucovina, cu echipele lor de românizare programatică, au girat planuri tembele de industrializare lipsită de suport ştiinţific, emise de *elitele* comuniste; au implementat planuri cincinale aberante prin care au ruralizat, în fapt, oraşele; au repopulat ştetl-urile (vandalizate şi oprite din

evoluţie, după plecarea evreilor) cu clanuri ale dictaturii proletariatului agrarian şi ale dictaturii proletcultiste.
Peste tot în România acelor ani s-a aplicat acelaşi model de alienare etnică şi culturală, reiterând aceeaşi experienţă: un românism standard, omnipotent şi omniprezent. Un veritabil program de spălare a creierului şi o mare manipulare la scară naţională. Procedeul de reeducare în spirit comunist a utilizat uniformizarea, nivelarea, obligarea la sinucidere culturală şi implozie sau la distrugerea culturilor incomode, a *străinului* demonizat; metodologia de manipulare a inclus presa mincinoasă, învăţământul doctrinar, minciuna şi falsificarea adevărurilor istorice; strategia de dominare a fost propaganda excesivă; ceea ce a rezultat de aici a răsturnat scala valorilor, a introdus aberaţia în chip de factor cultural legiuitor, a statuat lumea nebună a românizării forţate.
Pare absurd? E aievea.
Realitatea trăită de noi în acei ani întrece cu mult absurdul, pentru că nu e imaginară.
Profesorul Juan J. Linz de la Universitatea din Yale şi profesorul Alfred Stepan, fost rector al Universităţii Central-Europene, în lucrarea (citată de Vladimir Tismăneanu) *Problems of Democratic Transition and Consolidation (Probleme ale tranziţiei democratice şi ale consolidării*), definesc regimul comunist din România ca regim *sultanist.* El era deja *dinastic*, după Vladimir Tismăneanu. Postsultanismul în care ne găsim e absurd, la rândul lui, şi e de durată.
Dar oare se va termina vreodată starea aceasta de nebunie ce este indusă prin politic, atunci când politicul este totalitar, şi nu democratic?
Nu. Nebunia totalitarismului e ireversibilă şi irepresibilă, pentru că anulează definitiv libertatea umană şi drepturile omului.
E sigur, deci. *România a înnebunit*. Pentru că a suferit, în mai puţin de un secol, prea multe operaţii barbare de chirurgie identitară, făcute fără anestezie şi executate cu cruzime.
Vindecare înseamnă adevăr şi memorie. A tuturor şi a fiecăruia.

20.05.2007

« Dacă ar fi să o iau de la capăt, aş reîncepe tot cu cultura ». Distanţa dintre diversitate culturală şi coerenţă. Europa unită şi modelul israelian

Cum Europa este o paradigmă ce ţine mai mult de diversitate decât de coerenţă, mi se pare corect să pun întrebarea: cine este *europeanul* din zilele noastre? Ei bine, la o astfel de întrebare nu se mai poate răspunde la fel de simplu precum altădată, când *francezul* ştia de ce este diferit de *german* sau de *italian*...

Cetăţenia europeană a fost creată de tratatul de la Maastricht. Dar este ea perfectă ? Sau, mai bine zis, cât de funcţională este ? Evident, mai sunt încă multe de făcut pentru a putea vorbi în Europa de o adevărată societate civilă, sau pentru a aduce cetăţeanul într-o poziţie vizibilă în cadrul procesului de luare a deciziilor; identitatea comună proiectată, şi care va fi *identitatea europeană,* este doar un proiect foarte actual ce se derulează la modul unui *prezent continuu accelerat* prin programe de educaţie ce statuează softul unui pattern bazat pe dialogul cu toate culturile, desfăşurat simultan pe verticală şi pe orizontală şi care este deschis către diversitatea europeană. Încă puternice, bazându-se pe mândrie şi pe concurenţă, *identităţile naţionale* se manifestă ca adevărate matrici de mentalitate considerate azi ca fiind arhetipale. În ţările ce au aderat la Uniunea Europeană, cetăţenii încep să fie vehiculele unor mentalităţi şi comportamente modificate. Astfel, a deveni european este nu numai o strategie politică şi juridică, ci şi un proces de achiziţie şi de învăţare a unor mentalităţi şi valori care reduc entropia sistemică. Bunii europeni sunt asimilaţi cu cetăţenii care au dobândit un sistem nou de referinţă şi de raportare la distincţia dintre valorile comune şi valorile ce diferenţiază; bunii europeni sunt cetăţenii ce şi-au făcut bine temele şi au promovat o şcoală nouă de epistemă; ei îşi asumă cu pragmatism un potenţial politic şi economic, un rol în evoluţia globalizării şi o supleţe de adaptare la provocările istoriei contemporane; bunii europeni se pretind un *think tank* cu rol important în gestionarea evoluţiei planetei în cadrul paradigmei provocatoare impusă de geopolitica noului mileniu.
Mi se pare că este esenţial să admitem încă de la bun început premiza că fiecare cetăţean european se situează şi în faţa unui proiect propriu şi voluntar asumat, cu scopul ţintit de a coordona strategii identitare diverse. Astăzi, recuzita de european este un bun achiziţionabil numai în două moduri, corespunzătoare tipului de putere ce le implementează (conform şi teoriilor lui A. Wolfers, inventatorul conceptului de « *soft power* »), şi având două ipostaze: pe de o parte, vorbim de puterea care are capacitatea de a influenţa comportamentul altor naţiuni şi de a le impune prin negocieri propriul model, iar pe de altă parte, vorbim de cealaltă putere, cea care recurge la forţă şi agresiune pentru a ajunge la acelaşi rezultat. Pacea şi violenţa vor însoţi mereu, cu jocul şi cu echilibrul lor temporar, procesele ce dau consistenţă, efemeritate şi strălucire, dar şi finalitate, civilizaţiei europene, nu altfel rânduită decât oricare altă civilizaţie umană.

Dacă ar fi să o iau de la capăt, aş reîncepe tot cu cultura, afirmase undeva Jean Monnet. Părintele Europei în care trăim astăzi ar fi uimit să i se reproşeze faptul că *cetăţenii Europei încă nu se şi simt cetăţeni*

europeni, adică nu se identifică deocamdată cu o sumă de ipostaze suficient de stabile şi constante aşa încât să definească identitatea culturală europeană, resimţită ca fiind atât de teoretică.
Mi se pare util să medităm asupra liantului care va pune în chip armonios şi tolerant, alături, în Europa, în *cetăţenia europeană,* persoane ce vin din naţiuni atât de diverse, din culturi atât de diferite, din identităţi adesea atât de incongruente. Datorită timpului scurt în care i se cer performanţe socio-politice maxime, acest liant pare că va fi (sau nu) unul ce ţine aproape numai de domeniul inventicii şi al inteligenţei artificiale, unificând în mod fericit o memorie culturală iudeo–creştină şi greco–latină comună, de background, cu numeroase alte memorii ce înmagazinează specificităţi naţionale şi particularităţi regionale sau personale. Aşadar, o recreare a unei civilizaţii arhetipale (*noul arhetip*), construită din localisme creatoare şi având ca target o anume unitate relativă, văzută nu ca logo totalitar ci ca principiu integrator al tuturor conectivităţilor posibile.
Fiind vorba de un proces de inventică socio-culturală similar celui de (re-) naştere a unei memorii culturale comune, nu găsesc, paradoxal !, un alt model mai bun de raportare şi comparare a naşterii identităţii europene decât acela al naşterii identităţii israeliene în Statul Israel, în secolul trecut. Europa se vrea o casă a europenilor, la fel cum Israelul s-a dorit şi se doreşte o casă a tuturor evreilor. În chestiune, stă redefinirea identităţii.
Nimeni nu poate nega faptul că vorbim de crize identitare, în ambele situaţii, crize care se manifestă cu diferite intensităţi şi în moduri neaşteptate. Contopirea populaţiilor foarte diferite pentru a crea un *Homo europaeus* sau un *Homo ebraicus* nu este un proces simplu. Ciocnirile dintre populaţii, dintre care unele au dimensiune postmodernă sau post-tehnologică iar altele au dimensiune medievală sunt, şi ele, surse conflictogene. Crizele valorilor, gradele diferite de toleranţă, nivelurile specifice de procesare a civilităţii, evoluţiile diferite ale concepţiilor religioase, pierderea sistemelor de orientare culturală tradiţionale la confluenţa cu cele novatoare, toate aceste aspecte definesc plaje de nelinişti pe care civilizaţia europeană actuală sau cea israeliană se aştern nu tocmai comod. Şi în niciun caz uniform.
Europa, ca şi Israelul, suferă de un sindrom al extinderii incontrolabile a exclusivismelor, în paralel cu *restrângerea domeniului valorilor comune*.
Recompunerea poporului evreu, echivalent simbolic cu procesul naşterii naţiunii israeliene şi al renaşterii limbii ebraice, a avut ca punct de plecare situaţia unică în istorie de pulverizare a poporului evreu ce continuă să fie dispersat pe tot mapamondul. « *Orice nuanţă ar căpăta, eu consider că această chestiune evreiască nu este nici religioasă, nici socială, ci mai curând naţională. Pentru a o rezolva, trebuie să o situăm, înainte de*

toate, în termeni politici, la scară mondială. Ea va putea, atunci, să fie reglementată în cadrul unui for al tuturor popoarelor civilizate. Noi suntem un popor, un popor-Unu ! Peste tot, am încercat, în mod sincer, să ne contopim cu comunităţile naţionale în care ne aflăm şi să nu păstrăm altceva decât credinţa strămoşilor noştri. Nu ne este permis acest lucru. Nu înseamnă nimic faptul că suntem buni patrioţi şi, în unele ţări, chiar patrioţi înflăcăraţi...În ţările în care trăim de secole, suntem consideraţi nişte străini...», spune Theodor Herzl, în *Statul evreiesc*, Ed. Melangolo, Genova, 1992. « *Da, noi avem forţa de a crea un stat, un adevărat stat model. Dispunem de toate mijloacele materiale şi umane necesare pentru o asemenea misiune* ». Sublim discurs al lui Herzl, vizionarul care a aprins scânteia unui proiect unificator.

Europa pleacă tot de la o scânteie şi de la un proiect politic vizionar.
Ea aduce şi pune alături naţiuni şi culturi înrudite, entităţi compatibile, însă compatibile numai după logici postmoderne, deja; această compatibilitate nu vine neapărat din filonul comun al unor tradiţii străvechi de patru mii de ani, replicate, cât prin suma unor valori ştiinţifice, tehnice şi educaţionale similare, ca rod al unor evoluţii cu finalităţi comparabile; se adaugă la toate acestea principiile universale ale culturii consumeriste ce însoţeşte piaţa nediferenţiată şi sistemele economice, similare, – foarte puternice şi nivelizatoare, deci unificatoare, deşi guvernate de principii extrem de histrionice şi de violente. La acest nivel al analizei, se impune următoarea concluzie: pe vremea când statul naţiune s-a raportat numai la existenţa unui teritoriu locuit de o comunitate solitară, o omogenitate a populaţiei sale nu era necesară. Pe măsură ce Uniunea Europeană s-a extins, întărită şi de liantul solidarităţii inter-regionale, ea a început să devină, printr-un mecanism subtil şi paradoxal, un factor de omogenizare a populaţiilor sale.

În virtutea modelului teoretic adoptat de mine în demonstraţia mai sus, Europa ar putea rescrie itemii unui nou Israel al lumii contemporane. Ceea ce îi va ţine laolaltă într-o identitate europeană coerentă pe cetăţenii europeni actuali, aflaţi în plină debusolare şi căutare identitară, va fi mai degrabă forţa şi intensitatea acţiunilor concurenţiale, receptate ca fiind « ostile » lor şi mai mult sau mai puţin evidente, venite din partea statelor vecine Uniunii. Devenim europeni mai degrabă ştiind că avem aceleaşi lucruri de apărat, decât ştiind că nu mai avem nimic de pierdut.
Două condiţii, însă, mi se par esenţiale, pentru ca Europa Unită să poată repeta la nivel identitar succesul relativ al Israelului faţă de cetăţenii săi: în Uniunea Europeană să nu existe două tipuri « calitative » de cetăţeni (cei inferiori şi cei superiori), iar identitatea europeană să se bazeze, după

modelul celei evreieşti-israeliene, pe o fascinaţie comună faţă de un reper cultural-uman de excepţie şi excelenţă, cel al eropeanului în lume.
Aşadar, e de dorit ca şi europenii să spună cu o anume pasiune, precum Herzl: « Da, noi avem forţa de a crea o Europă, o adevărată Europă model ».
În *Histoire du juif errant*, Jean d'Ormesson arăta cum, « *de-a lungul întregii lor istorii şi în toate sensurile noţiunii, a fi evreu înseamnă o pasiune. O mândrie ce se plăteşte scump. O onoare şi o servitute. O suferinţă. Un delir. Evreii continuă a fi crucificaţi şi astăzi de către o lume pe care ei o înţeleg, o domină şi o transformă mai bine decât oricine altcineva* ». *A fi israelian* se bazează pe aceleaşi dominante. Dar şi *a fi european* trebuie să se bazeze pe aceste valori, pentru a duce la un succes. Altminteri, stările de eşec identitar pot nărui proiectul iniţial.

La începuturi, grecii şi romanii nu cunoşteau noţiunea de frontieră. Abia lucrările cartografice ale secolului al XVI-lea au făcut posibilă apariţia noţiunii moderne de limită, de frontieră, de hotar. Europa actuală modifică politic acest concept în esenţa sa, iar mecanismul secretării identităţii europene va schimba frontierele identitare culturale individuale, prin deplasarea înseşi identităţilor naţionale din fiecare cetăţean. E un fenomen accelerat şi ireversibil, după teoriile lui Paul Virilio, precum acel orizont de aşteptare ce precede fie un cataclism, fie un paradis.
Europeanul poate apărea pe scena istoriei şi ca martor la o victorie, şi ca martor la un eşec. Ca şi identitatea israeliană a cetăţeanului într-un Israel cu viitor istoric, identitatea europeanului în Europa Unită va fi supusă mereu unor încercări violente, contestări şi presiuni, pentru a se fortifica. Sau pentru a dispărea.

23.05.2007

„*Un oraş mort e un oraş fără evrei*”. *Când o lume rămâne paralizată.* „*Ce orbi sunt oamenii din ţară!*”

De prin aprilie 1941, în plin proces de românizare forţată a României, datează importante informaţii furnizate de oameni de stat români privind suferinţele populaţiei româneşti consecutive aplicării legilor rasiale şi a politicii antisemite. Nu, nu este un paradox, şi voi revizita câteva argumente despre felul cum funcţionau de fapt lucrurile în societatea noastră.
Oraşul românesc (vechiul ştetl) era oraş mai ales datorită amprentei evreieşti, întotdeauna furnizoare de urbanitate în lumea noastră tradiţională, un agregat în esenţă rural. Emil Cioran, deşi cândva admirator fervent al extremei drepte, observa cu bună credinţă, la 1956, în *La tentation d'exister,* « *Un oraş mort e un oraş fără evrei…căci nu*

există fiinţe mai puţin anonime [ca evreii]. În lipsa lor, oraşele ar fi insuportabile: ei întreţin o stare febrilă fără de care orice metropolă pare provincială” (p.72-p.73).

Ion Luca Caragiale, în epoca lui berlineză, amintise încă din 1912, într-o conversaţie purtată cu Adolphe Stern, scepticul, despre creşterea intoleranţei antisemite din România: „*Ce orbi sunt oamenii din ţară! Aş voi ca să se ridice într-un balon uriaş toţi evreii din ţară, pentru numai câteva ceasuri numai, şi atunci s-ar vedea ce înseamnă acest element etnic pentru noi*”(Stern, Adolf. *Din viaţa unui evreu-român. Însemnări din viaţa mea*. Ed. Hasefer. Bucureşti, 2001).

Cu mult mai devreme, încă, la 1881, după *Conferinţa sionistă* de la Focşani, Moses Gaster propusese guvernului ţării un plan interesant: să se golească total de evrei unul din târgurile din Nordul Moldovei, ce deţineau populaţii evreieşti importante. „*Oraşul s-ar fi transformat imediat în sat. Întreaga sa dezvoltare economică ar fi intrat în impas şi ar fi fost o demonstraţie „ad oculos” a importanţei elementului evreiesc în România*” (Gaster, Moses. *Memorii. Corespondenţă*. Ed. Hasefer, 1998).

Gaster şi Caragiale erau adepţii ideii că evreimea reprezenta elementul catalizator şi accelerator al dezvoltării urbane, economice, comerciale şi ştiinţifice a societăţii, ei fiind încă mult mai realişti şi cumpătaţi dar fermi în afirmaţiile lor, spre deosebire de un alt adept al teoriei, economistul german Werner Sombart, ce plusase poate prea mult pe absolutizarea rolului jucat de evrei în capitalismul european.

Un cunoscut scriitori austriac, Hugo Bettauer scrie, la 1923, romanul satiric *Oraşul fără evrei* (*Die Stadt Ohne Juden*), în care imaginează colapsul economic al Austriei după o ipotetică alungare a evreilor ce produce dezastrul total al societăţii, aşa încât imaginarul partid Germania Mare (Grossdeutschland) e nevoit să implore evreii să se întoarcă. Ecranizând mai târziu acest roman, regizorul Karl Breslauer construieşte „*sinistre imagini cu deportarea evreilor în trenuri de vite, dovedind încă din 1924 o formidabilă intuiţie*”(cf. Andrei Oişteanu). După modelul scriitorului austriac, şi prozatorul german Arthur Landsberger scrie la 1925 un roman de succes intitulat *Berlinul fără evrei* (*Berlin ohne Juden).* Cei doi au sfârşit-o prost. Bettauer a fost asasinat în 1925 de un nazist. Landsberger s-a sinucis în 1933 la venirea lui Hitler la putere.

Privind în urmă la diversele întâmplări, iată că intuiţiile oamenilor de cultură s-au cam adeverit. Ca şi cele ale economiştilor sau politicienilor moderaţi.

Nu mai departe de 1941, *Uniunea băncilor româneşti* publica alarmată un raport privind scăderea vitezei de aplicare a românizării forţate, deoarece excesul de zel din aplicarea legilor antievreieşti (legea pentru românizarea

întreprinderilor, de exemplu) adusese România în pragul unui colaps economico-financiar.
Interesant este de menţionat un aspect: atât antisemiţii radicali din epocă (precum şi cei de azi), cât şi conducătorii comunităţilor evreieşti observau aceeaşi evidenţă. „*Lipsesc elemente etnice româneşti care să poată înlocui în câteva luni personalul de specialitate evreiesc, prin urmare zguduirea provocată de legile ultrarapide de românizare ameninţă prăbuşirea economiei naţionale*” (Ancel, Jean. *Contribuţii la istoria României. Problema evreiască (1933-1944)*. Editura Hasefer, 2001).
Aşadar o amprentă a culturii unei etnii determină în mod firesc rolul ei în societate. Raţionalişti şi utilitarişti, evreii au generat negustoria şi capitalismul prin tocmai aceste caracteristici ale psihologiei lor colective explicate chiar de Talmud. La acest capitol mă alătur viziunii lui Sombard , fără a accepta însă şi excesele acestuia.
Mai aproape de noi, în 1960, Felix Aderca nota faptul că „ *evreii au fost siliţi a se înghesui în comerţ din cauza legilor restrictive ale semifeudalităţii şi semiburgheziei antisemite – adică nici oştire, nici învăţământ, nici funcţiile de stat sau avocatură*”.
Oricum, vânzarea evreilor de către dictator a fost urmată şi în anii 70 de un colaps imens, în care românii obişnuiţi au fost primii supuşi suferinţelor şi degradării prin sărăcire, înfometare şi lipsă de căldură, asistenţă medicală şi de libertate. România intrase în paralizie generală.
Chestiuni multă vreme neştiute sau public interzise altădată, cum sunt şi aceste abordări psiho-etnologice şi culturale, fac puţină lumină asupra rădăcinilor şi consecinţelor antisemitismului. Acest concept trebuie scos din clişeele utilizate de ideologiile extremiste şi adus în planul civic al dialogului şi reconcilierii.

Umbre există numai acolo unde există şi soare, spunea Martin Heidegger, iar umbrele antisemitismului, atunci când lasă impresiunea pe o civilizaţie cum e aceea a românilor, pot reflecta nu strălucirea unui soare binevoitor, ci flacăra unui soare pârjolitor. Nu orice lumină este compatibilă cu viaţa omului. „*Oare prin ce iaduri trebuie să mai treacă omul până să înţeleagă că nu el se face pe sine?*”

28.05.2007

„*O stea răsare din Iacov, Un toiag de cârmuire se ridică din Israel*”(*Numeri*: 24, 17). *Cetăţeni ai planetei*

În perioadele de persecuţii împotriva evreilor, aceştia erau mai întâi discreditaţi şi stigmatizaţi în bloc, ca etnie şi confesiune, prin toate ţările

pe unde au colindat, în toate culturile unde s-au aşezat. *Soluţia finală* aplicată împotriva evreilor a fost răul absolut, dimensiunea absolută a demonismului politic. Se poate spune că răul în istorie vine şi de aici: de la nodul unde progresul se aliază cu barbaria.

Există speranţă, după orice derapaj.

Speranţă, adică justiţie, adevăr, dreptate, moderaţie şi spiritualitate (chiar dacă aceasta a fost puternic concurată de accelerarea crizei raţionalităţii după al doilea război mondial, când postmodernitatea l-a *ucis* pe Dumnezeu), mai ales atunci când ele se asociază cu viziunea transdisciplinară (Basarab Nicolescu): astfel ne redefinim după orice catastrofă. Fe şi după Shoah. Sau după Gulag.

Şi iată cum roata istoriei se învârte, aşa încât asistăm astăzi şi la mari migraţii de populaţii româneşti pe toate continentele lumii. Motivul românilor de a emigra: singura soluţie de supravieţuire demnă este exilul economic şi politic din ultimii o sută de ani, urmare a incapacităţii guvernanţilor de la Bucureşti de a găsi soluţii prietenoase cu cetăţenii şi chiar compatibile cu viaţa, mai ales cu traiul decent.

Plecând de acasă, unii au probleme de adaptare. Nu toţi sunt fericiţi şi integraţi, nici *aici,* nici *acolo*. Numeroşi cetăţeni români au comis în Occident şi aiurea fapte condamnabile, ori au deranjat sensibilităţi locale prin manifestarea culturii lor, ceea ce a făcut ca, ulterior, o altă parte a populaţiilor româneşti exilate să fie tratată în bloc, deşi inocentă şi stimabilă, cu atitudini, clişee şi mentalităţi rasiste: stigmatul de „*români împuţiţi*” sau „*ţigani împuţiţi*” e unul care a atras o pierdere de capital de imagine. Şovinismul şi politicile antiromâneşti sunt astăzi o realitate ce nu le face viaţa simplă emigranţilor români. Iar acest aspect al stigmatului etnic îl simt azi pe pielea lor inclusiv românii care călătoresc înafara ţării pentru scurt timp. Nu mai sunt bineveniţi aproape nicăieri. A venit vremea ca şi românii să înţeleagă, acum, când capacul naţionalismului s-a ridicat de pe oala cu supă totalitară, ce înseamnă trauma discriminării, trauma neacceptării Celuilalt, trauma persecuţiei colective pe criterii etnice şi/ sau confesionale. Aşadar, un rău politic ca acesta nu piere, ci naşte urmaşi conceptuali şi, întotdeauna, o imensă nebunie colectivă

Altădată evreii erau caracterizaţi în bloc ca fiind *împuţiţi, spurcaţi, piază rea, omul roşu, omul-oaie* sau *omul-ţap* şi aşa mai departe, physiognomic fiind supuşi mereu unui proces de caricaturizare şi demonizare (vezi *Andrei Oişteanu, Imaginea evreului în cultura română, Ed. Humanitas, 2003, cap. Portretul fizic, pag.40-130*), iar acest proces era însoţit şi de atribuirea, tot prin strategiile clişeizării, a unor însuşiri morale şi psihologice teribile: *evreul laş, evreul trădător, evreul mercenar, evreul şmecher, evreul cămătar hapsân* etc…Aceste mărci ale negativităţii le sunt atribuite la ora actuală şi românilor, în noua mitologie politică

planetară de după 89, şi tot prin filiera discriminării etnice. Ambele situaţii stau sub semnul aceloraşi hermeneutici: dacă iconografia occidentală a fost întotdeauna mai severă, iconografia bizantină (cf. lui Marcel Dubois), fiind mai mult biblică decât sociologică, „*a reprezentat evreul în mod mai obiectiv, mai corect şi mai respectuos…necoborând, precum cea occidentală, până la nivelul care exprimă ostracizarea şi ura unei societăţi cu o viziune complet negativă asupra evreului*”.
Poate că cea mai tragică dintre stigmatizările antisemite a început în Evul Mediu, când legile impuneau tuturor evreilor portul pe piept al unui semn în formă de cerc, apoi de stea, galbene. De ce galbene? Pentru că galbenul semnifică pentru creştini trădarea, însuşi Iuda fiind reprezentat în veşminte galbene, ca şi evreii. La sfârşitul Evului Mediu, culoarea galbenă începe să fie atribuită şi alienării: bufonii şi nebunii erau îmbrăcaţi în galben, această culoare fiind de asemenea asociată lui Lucifer, pucioasei şi trădătorilor. Acestea se întâmplau în Franţa, Spania şi Italia, pe când în Germania, decretul din 1267 al Conciliului de la Viena obliga evreii la portul pălăriei speciale cu tijă (*judenhut*). La finele secolului al XVI-lea aceste însemne dispăreau, mai puţin în Veneţia, unde le găsim şi în secolul al XVIII-lea. „*Mărcile infamiei*” au reapărut în secolul al XX-lea. În Polonia, din 1939, ca o brasardă simplă. Apoi, după ocupaţia nazistă, pe brasardă, ce era lată de 10 cm şi trebuia purtată pe mâneca dreaptă (prin decretul semnat la Cracovia, pe 23 noiembrie 1939, de către Frank, Guvernator General al teritoriilor poloneze ocupate) a devenit obligatorie aplicarea unei stele: Steaua lui David, galbenă, în şase colţuri. Acest simbol mesianic este menţionat încă de profeţia lui Balaam: „*O stea răsare din Iacov, Un toiag de cârmuire se ridică din Israel*”(*Numeri*: 24, 17). Steaua lui David reprezintă între altele cele 6 zile de lucru, cu Shabbatul în centru, dar pe de altă parte şi cele 6 mii de ani, ca şi Milleniumul. Ea este formată din două triunghiuri, unul dirijat în jos, altul în sus, cu semnificaţia reconcilierii dintre Trinitatea Divină (Tatăl – Fiul – Duhul Sfânt) şi Trinitatea Umană (spirit – suflet – corp). Steaua lui David a fost asociată la un moment dat cu vrăjitoria. Sub Hitler, această fabulă ocultă a făcut ca toţi evreii obligaţi la purtarea stelei să fie marginalizaţi şi izgoniţi, în final euthanasiaţi, fiind asociaţi vrăjitoriei negre. Consilierul lui Hitler, Goebbels, fusese un maestru al propagandei satanice, maleficizante. Dar steaua lui David pentru poporul evreu nu este nici semn ocult, nici semn de salut. Ea este pur şi simplu un semn de fidelitate a lui Dumnezeu faţă de poporul lui Israel, care îl aşteaptă pe Mesia, ce va aduce salutul şi pacea Israelului şi întregii lumi.
Aceasta este decriptarea unui simbol care a trimis la moarte milioane de evrei, fixându-i şi azi în clişee sociologic traumatizante …Steaua lui David a fost şi arma calomniei folosită împotriva evreilor: „*calomniaţi,*

calomniaţi, tot va rămâne ceva”, spusese cândva un gânditor… machiavelic.

Aflându-mă recent în Occident, printre atâtea alte mii de români şi de alte naţii actualmente migratoare şi globaliza(n)te, mi-am imaginat pentru o clipă ce ar însemna ca diferite raţiuni politice sau confesionale să conducă vreodată la o lege care să mă oblige şi pe mine să port un stigmat de marginalizare şi de scoatere în afara condiţiei de cetăţean cu drepturi depline al lumii. Deja, când aud în media şi în dezbateri ale organizaţiilor de prin alte ţări avertizări generice asupra românilor („*românii sunt bandiţi, mincinoşi, împuţiţi, periculoşi*”), resimt la rândul meu revolta împotriva traumei celui nedreptăţit: se spune des în străinătate că *românii sunt hoţi, leneşi, murdari, escroci, traficanţi de carne vie şi de droguri, hackeri, mitomani, cerşetori, neguvernabili, înclinaţi spre promiscuitate, alcoolici, autodistructivi, parteneri pe care nu te poţi baza pentru că nu-şi respectă cuvântul…*
Ne va trebui multă vreme pentru a schimba aceste clişee (succesul e improbabil, însă, fie şi dacă privim - cu intenţii comparatiste, utilizând teoria etichetării -, la problema evreiască, ce continuă să furnizeze de mii de ani temeiuri de antisemitism, în ciuda tuturor demonstraţiilor contrare); aceste clişee ne fac să roşim fără vină, să suferim enorm şi să nu ne putem apăra, căci nu e treaba tuturora să plătească pentru greşeala unora. Şi totuşi, în societate, conform amintitului principiului sociologic al etichetării, coroborat cu diverse excese antidemocrate, încă se operează prin stigmatele de grup, precum discriminarea sau rasismul, condamnând în bloc şi alegând genocidul, în diversele sale variante, de la genocid *soft* (înfometare, neasigurarea unui minim de condiţii de viaţă civilizată sau privarea de asistenţă medicală) până la genocidul *hard (*asasinate în masă, închisoare extinsă, tortură, atrocităţi şi persecuţii), atunci când devine convenabilă eliminarea unei culturi considerată un pion devenit incomod.

Civilizaţia şi barbaria continuă să se amestece, şi în mileniul al III-lea. Încă din 1950, Hannah Arendt observa cum „*la nivelul intuiţiei istorice şi al gândirii politice predomină un fel de acord tacit – nedefinit şi general – potrivit căruia structura esenţială a tuturor civilizaţiilor a ajuns la stadiul destrămării ei. Deşi pare mai bine menţinută în unele părţi ale lumii decât în altele, ea nu mai poate asigura nicăieri orientarea pentru posibilităţile timpului nostru, nu mai poate constitui un răspuns la ororile acestui secol*” (în Hannah Arendt, *Prefaţă la prima ediţie* a volumului *Originile totalitarismului*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2006).

Concluzia este că stigmatizarea altora este întotdeauna şi stigmatizarea noastră. Cel ce ridică o baricadă devine el însuşi următoarea baricadă. Mai puternică decât prima. În fond, încă de la 1600, Francis Bacon observase cum u*n om care se poartă politicos şi binevoitor cu străinii arată că este un cetăţean al planetei.* Iar Hannah Arendt, conchidea: „*Speranţa disperată şi teama deznădăjduită par mai aproape de centrul evenimentelor contemporane decât judecata cumpănită, decât gândirea şi intuiţia echilibrată*".
Da. Privind în jur, constatăm că lucrurile nu stau altfel.

Mai degrabă decât să deschid inima plină de ură a cuiva, să deschid o carte, pentru a citi din inima plină de iubire a unui om imaginar.

elegiile pentru V.
visul era un leac împotriva haosului. ***error system*** **300**

ceea ce îi reuşea cel mai bine gândirii totalitare era declanşarea
mecanismelor delirului.
dalit şi turcoaica.
avangardismul de exterminare.
alex şi vivandierele.
suprarealismul solipsist.
zaira şi tetraktys.
anamneza mitului ca reacţie de imunizare la istorie.
emaus şi chiron vindecătorul.
despotismul cu faţă umană.
margine de oraş.
margine de burg.
margine de ştetl.
margine de târguşor.
margine de constelaţie în contragere.
ospiciul aţipind.
cadavre coagulând din speranţe şi iluzii de libertate spulberată.
depersonalizare şi retard în servitute.
hipnogeneza adulaţiei.
cultul personalităţii.
visul ca reacţie de fugă.
ceea ce visez îmi curge pe faţă cu un şuvoi de sânge din ce în ce mai dens.
pastă hematică.
noroi vizual.

exista un operator care alegea tehnica mixării imaginilor.
cruzimea ca descântec de desensibilizare.
ameninţarea ca procedeu de paralizare.
sugestia morţii iminente ca suprimare a conexiunii cu dumnezeu.
visul era un importator de droguri. prin care marionetele îşi pierdeau identitatea.
voinţă distilată.
acţiune inconsistentă.
anxietate limpidă ca apa de băut.
spaţiul se contractă.
orga porumbel descarcă tensiunea acumulată de vertebrele unei catedrale.
zidul se strângea în jurul meu. un spaţiu războinic. visul se înşuruba în reducerea la absurd spionată de visul dictatorial.
paranoia ca alveolă a unor raţionamente inapte să rescrie realul pentru dimensiunea onirică.
ospiciul totalitar.
descântoteca tuturor desensibilizărilor

13.06.2007

Premiul Nobel va reveni cândva unuia din bucovinenii ce au cucerit lumea: Norman Manea sau Matei Vişniec

S-a lansat de ceva vreme în media românească o campanie sub genericul „*Un Nobel pentru România*", în cadrul căreia au fost propuse cinci nume de autori români sau de origine română care ar putea candida pentru Premiul Nobel pentru literatură: *Mircea Cărtărescu, Norman Manea, Mircea Horia Simionescu, Andrei Codrescu, Mircea Ivănescu*. Deşi nume de mare rezonanţă internă, Mircea Horia Simionescu şi Mircea Ivănescu sunt însă prea puţin cunoscuţi în afara ţării. Mircea Cărtărescu beneficiază de traducere şi multă susţinere în receptarea europeană din ultimii ani, fiind şi puternic propulsat de forurile româneştit. Andrei Codrescu trăieşte în Statele Unite şi şi-a creat o receptare solidă şi bună şi acolo, ca şi în România. Bucovineanul Norman Manea, deşi trăieşte acum la New York, scrie numai în limba română („*patria mea este limba română*"), este la origine inginer român – evreu originar din Suceava-Burdujeni, devenind deja un nume celebru; e cel mai tradus autor român şi are o cotă foarte înaltă de apreciere la publicul şi la critica din toată lumea. Există, însă, un mare nume omis de campania respectivă: *Matei Vişniec* (despre a cărui operă am scris nu o dată), bucovineanul din Rădăuţi şi stabilit la Paris, celebru în toată lumea de astăzi, care a dus şi el literatura română practic

pe toată planeta; spectacolele sale de teatru se joacă în ultimii 10 ani pe toate scenele lumii. Aş spune că Matei Vişniec este cel mai important nume omis de campania respectivă, având şi certe şanse de a se impune la academia suedeză; Matei Vişniec şi Norman Manea sunt la ora actuală şi cei mai celebri şi gustaţi scriitori români, atât în ţară, cât şi în străinătate. De adăugat şi faptul că această omisiune îmi apare şi ca o întru totul românească tărăşenie lipsită de fair play, ce are multă legătură cu invidiile, loviturile sub centură şi meschinăriile impardonabile din lumea literară românească.

Întâmplarea cu pricina mă face să mă gândesc, bunăoară, la atâţia sacrificaţi pe altarele răului politic românesc. Obligaţi să aleagă exilul sau moartea. Între ei, *bietul* nostru compatriot Vintilă Horia, stabilit în Franţa între 1960-1964, şi căruia în noiembrie 1960, pentru romanul "*Dieu est né en exil*" îi fusese atribuit premiul Goncourt. Cum, însă, verticalul scriitor tocmai respinsese oferta ambasadei României de a figura ca reprezentat al scriitorimii comuniste în Franţa (ceea ce ar fi presupus un grad de colaboraţionism cu regimul dictatorial, dar pe care l-a refuzat), atunci a urmat răzbunarea statului comunist român: astfel, guvernul român comunist, prin secţia de propagandă, presă şi dezinformare, cu sprijinul comuniştilor francezi, a început o campanie de denigrare a scriitorului Vintilă Horia, atribuindu – i – printr-un dosar falsificat –, un trecut de legionar. În epocă, nu exista crimă mai mare. Presiunile publice făcute asupra sa au devenit apoi imense, iar finalmente Vintilă Horia a refuzat premiul Goncourt, pentru a-şi salva integritatea morală. Dar, negreşit, din această cauză (în care se vede felul cum statul – partid totalitar îşi distrugea propriii cetăţeni dacă aceştia nu erau obedienţi), cultura română a pierdut încă o mare şansă, aceea de a se afirma, la timp şi printr-o valoare certă, aflată atunci în plină forţă creatoare.

Anul trecut, în timpul vizitei sale în Romania, Kjell Espmark, fostul preşedinte al Comisiei Nobel pentru Literatură, declara că, *„dacă românii şi-ar fi dorit cu adevărat un scriitor cu Nobel, ar fi încercat să trimită nominalizări la Stockholm. Desigur, vorbim despre prima jumătate a secolului trecut",* singura perioadă despre care Espmark avea voie sa facă dezvăluiri, conform regulamentului Academiei Suedeze.

Cum criteriile de acordare a Premiului Nobel ar fi, cf. Carmen Muşat, *valoare estetică, grad de universalitate care să nu elimine nuanţele specifice şi personale, traduceri şi cronici în spaţiile culturale în care au apărut traducerile,* la care eu aş adăuga şi *impactul operei asupra conştiinţei estetice, politice şi civice a unei societăţi pe o anumită treaptă a evoluţiei sale,* nu găsim la ora actuală aproape nicăieri decât la Matei Vişniec şi Norman Manea, dintre români, o simbioză mai fericită a tuturor acestor cerinţe şi a încă multe altele, între care generozitatea emanată de spiritul textelor, charisma personajelor ce se revendică de la lumi în care

îşi problematizează deruta existenţială şi filosofică, noul umanism ce stoarce din teatrul absurd şi din proza de ficţiune autobiografică (genuri foarte gustate, după totalitarismele secolului al XX-lea) ultima picătură de resuscitare a unei conştiinţe planetare aflate în căutarea omului strivit de dictaturi.
E un mesaj genial în opera acestor autori: un cod de alarmare etică ce se adaugă esteticului şi care se adresează potenţialului psiho – genetic uman pentru a – l mobiliza deopotrivă împotriva spiritului totalitar dar şi pentru recuperarea iubirii.

Vor aduce Premiul Nobel în Bucovina şi în România, cândva. Fie Matei Vişniec, fie Norman Manea Şi va fi primul Nobel decernat pentru literatură unui scriitor de origine română. (Recentul premiu luat de Herta Müller este acordat de fapt unei scriitoare germane de origine germană născută în România, updates, n.m.2009).
Desigur, meritul unui atare premiu e întotdeauna numai al autorului. Însă mândria victoriei se va răsfrânge şi asupra compatrioţilor, ca cetăţeni ai „*ţării de oameni şi cărţi*” ca să citâm expresia folosită de Paul Celan, tragicul român care a descris cel mai bine Bucovina sa natală profundă, transmiţându-ne-o şi nouă…
Am iniţiat şi în nume personal o campanie pentru a susţine aceste nume prin media şi prin lecturi publice. Iar această campanie este cel mai minunat gest de solidaritate şi de încredere pe care îl putem face pentru afirmarea mondială a valorilor româneşti certe, prin crearea unui lobby cultural activ şi prin implicarea concretă în propulsarea unor mari români. Nu în ultimul rând, ea îşi propune să-i aducă în atenţie pe aceşti autori şi la ei acasă, unde au dreptul moral să fie cunoscuţi şi preţuiţi cum se cuvine.
Norman Manea şi Matei Vişniec se numără printre puţinii scriitori români ce întrunesc la ora actuală condiţiile cerute de academia suedeză de decernare a Premiului Nobel: *valoare estetică, grad de universalitate care să nu elimine nuanţele specifice şi personale, traduceri şi cronici în spaţiile culturale în care au apărut traducerile, impactul operei asupra conştiinţei estetice, politice şi civice a unei societăţi pe o anumită treaptă a evoluţiei sale*.

Valoarea şi notorietatea bucovinenilor Norman Manea şi Matei Vişniec sunt sensibil egale. Cu un plus de celebritate internaţională pentru Matei Vişniec, graţie charismei consolidate de forţa showului teatral şi a scenei. Dar cu un plus de lobby internaţional şi în lumea exegrnţilor, pe de altă parte, pentru Norman Manea, graţie seriozităţii şi competenţei cu care îi este tradusă şi promovată opera...

Fiindcă veni vorba, iată o lecţie utilă: în timp ce evreii, ca şi grecii sau indienii, bunăoară, se susţin peste tot în lume, reciproc şi extrem de prompt, pentru a-şi impune valorile, pentru a-şi afirma identitatea şi pentru a-şi promova cultura, românii excelează în perfidia cu care se submineează peste tot, unul pe celălalt. Invidia românească e distructivă, nu emană catalizatori ce stimulează în bine concurenţa. Poate că din această cauză nici nu prea ajung românii acolo unde, uneori, ar şi merita. Cauza nu e neapărat în specificul etnic selfdistructiv şi autoruminator, cât în sistematica nereuşită a românilor de a clădi o civilizaţie superioară; nereuşind să depăşească un anumit stadiu de precaritate a educaţiei şi a moralei, nu pot nici trece pragul tiparelor mentale şi al comunicării publice elegante.

15.06.2007

„Am fost fericit. Ca un zeu”...Învăţăturile lui Matei Vişniec către devoratorii de literatură bună şi de amintiri cu suspans

Aşadar, există o speranţă. Ea se numeşte, cu certitudine acum, sau Matei Vişniec sau Norman Manea.
Unul dintre ei va aduce Premiul Nobel pentru România. De ce nu? Cred în viitorul pe care îl atragem prin propunerile noastre realiste, întemeiate. Premiul Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2006 la Secţiunea Dramaturgie a fost recent acordat lui Matei Vişniec. Acesta şi-a lansat pe 31 martie la universitatea suceveană şi cel mai recent volum, „*Omul-pubelă. Femeia ca un câmp de luptă*”, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2006.

Vorbe de neuitat: „*Am fost fericit. Ca un zeu”...*
Şi mai departe Matei Vişniec dixit (transcriu mai jos, în patru capitole stabilite şi subtitrate formal de mine, textul antologic al conferinţei lui Matei Vişniec, ca pe un document important al istoriei literare româneşti):

1. Matei Vişniec; „de ce l-am ascultat pe Roman Istrate” – Începuturi poetice la Cenaclul de Luni

„Mulţumesc că aţi venit la această oră neobişnuită, într-o sâmbătă, ca să ne vedem şi să ne auzim (a doua zi, *duminica Paştelui din 2007,iar Matei Vişniec urma să plece acasă, la Rădăuţi, la părinţii săi, n.m*.).
Eu am observat ceva în anii când am făcut boemă literară la Bucureşti: erau atât de mulţi scriitori pe care i-am cunoscut la restaurant, la cârciumă, la restaurantul Uniunii Scriitorilor care erau aşa de modeşti în

ceea ce priveşte opera, dar atât de strălucitori când vorbeau despre opera lor, aşa încât am luat decizia să nu vorbesc niciodată eu însumi despre ceea ce scriu eu. Să scriu, da, dar să nu analizez eu însumi după aceea textele mele. Aşa că vreau să vă spun mai degrabă poveşti, anecdote, amintiri, sau să evoc oameni care au avut un sens, un rol în viaţa mea.
Bunăoară, adineauri, pe cine văd aici în sală?, pe colegul meu de generaţie, poetul Roman Istrate. El nici nu ştie, poate, ce rol a avut la un moment dat în viaţa mea, sau poate că ştie, dar el a funcţionat adineauri ca madlena lui Proust, adică, brusc, mi-a apărut în minte *Cenaclul de Luni*, pentru că Romică Istrate a fost primul care m-a dus la Cenaclul lui Nicolae Manolescu. Obraznic cum e, boem şi răzvrătit, ce făcea el în anul 1976? Repeta anul întâi de facultateeee… Eu tocmai venisem la Bucureşti, în anul întâi, iar el avea un an de avans. Ne ştiam de la Suceava, eu scriam poezie, publicasem şi în Luceafărul, şi în alte reviste, el de asemenea publicase, şi fiind el cu un an mai deştept decât mine în materie de locuri, întâmplări, oameni, îmi spune, la un moment dat: Nu vrei să vii să citeşti la Cenaclul lui Manolescu? Eu eram atunci de o timiditate sinistră de care am scăpat treptat. A trebuit să ajung la Paris ca să am curajul de a vorbi în faţa oamenilor…Cum, îmi ziceam, la Manolescu? Pentru mine Manolescu era un zeu. Era starostele criticii româneşti. Nici nu ştiam că Manolescu are un cenaclu. Iar eu, încă de la 11 ani, când am publicat prima poezie la revista „*Lumina*" a liceului am dorit să trimit poemele mele în lume, să le public…Deci, mă duc…Mă duce Romică într-o seară la Cenaclul lui Manolescu, la Universitate, unde se ţinea şedinţa de cenaclu la vremea aceea, chemându-se pe atunci Cenaclul Facultăţii de Filologie, căci numele de *Cenaclul de Luni* a venit mai târziu. Ajung la Cenaclu, într-o sală cam ca asta. Nu cunoşteam pe absolut nimeni. Nici pe Manolescu. Prima surpriză pe care am avut-o, mai departe, a fost aceea că Manolescu era un om foarte tânăr. A fost un şoc să constat că Manolescu, ce era deja un om cu o mare autoritate în viaţa literară a vremii, era şi atât de tânăr. Cam 40 de ani. Şi… încep să citesc la Manolescu. Citesc vreo cincisprezece poeme. Am să citesc şi acum un poem pe care l-am citit atunci…(*citeşte primul poem din antologie*, „*Despre materie*"…n.m.) mda, aveam şi eu doza mea de răutate, doza mea de nebunie, căutările mele, scriind poeme de mulţi mulţi ani…eram frământat de întrebări metafizice, poate prea brutale, prea directe…Un poem de student la filozofie, să zicem, acesta, „*Despre materie*"…şi am mai citit încă altele, şi după aia au început discuţiile…Ca nişte câini s-au repezit pe mine. Cine? Toată generaţia cenaclului lui Manolescu. Erau acolo: Florin Iaru: m-a ras! Traian T Coşovei: şi el m-a ras. Pfuuu, impossssibil, zicea! Uh, ce e asta? Cu toţii m-au ras…Nu se poate, nu are fineţe, nu are nimic, prea o ia de-a dreptul…Erau unii…, aveau şi un ştaif

din acela bucureştenesc, vreo şapte „grei” m-au desfiinţat. Între timp, eu îmi spuneam în gând: Ce caut eu aici? De ce m-am luat după amicul Istrate şi am venit să citesc? De ce l-am ascultat pe Romică? Ce nebun, nu mai vin în veci la Cenaclu! Nu mai citesc, la nimeni, în veci! Dacă scriu, scriu şi ştiu eu unde să trimit pentru publicare! Nu mai vreau să calc aici! Nu mai vreau să-i aud! Toţi mi se păreau nişte bucureşteni agresivi şi orgolioşi, răi şi cabotini. Cred că, după ce au vorbit vreo şapte, opt, şi cu toţii fiind oameni care contează astăzi în literatura română, eram prăbuşit, scufundat. Nu mai aşteptam nicio salvare decât să se termine, să fug, să dispar în natură, în Bucureşti. Şi deodată începe, calm, să vorbească Manolescu, care avea oricum ultimul cuvânt. Şi Manolescu spune: staţi puţin, omul are talent, are construcţie interesantă, are întrebări bine puse în pagină, şi mă laudă…, şi mă laudă…, şi mă laudă…, şi vorbeşte bine şi citeşte şi el câteva poeme ale mele, şi dă exemple …în timp ce eu încep să…respir din nou oxigen…Îmi reveneam la viaţă…După aia am înţeles că de fapt acesta era jocul. Erau *câinii tineri* care îşi făceau dinţii, dar ultimul cuvânt îl avea Manolescu. Ei, acum toţi aceşti oameni sunt prieteni ai mei, sunt oameni cu care m-am format, şi de atunci am continuat să citesc acolo până s-a mutat cenaclul, ca şi după aceea, căci ceea ce se întâmpla la Cenaclul lui Manolescu era ceva foarte important, indiferent că mai existau şi dispute, pentru că acolo a fost o adevărată academie a formării noastre mentale, pentru că dincolo de ideea de rezistenţă culturală era şi o explorare estetică, o luptă pentru deformarea limbajului, pentru explorarea limbajului, pentru dinamitarea limbajului, era ceva decisiv.
Ei bine, văzându-l pe Romică Istrate aici în sală, mi-au venit aceste amintiri, legate de începutul meu...

2. Matei Vişniec, puiul de somn din braţele lui Nichita Stănescu şi alte povestiri

Bineînţeles, după aceea, alţi ani, am citit alte lucruri…(*citeşte încă un poem, citit şi în epocă la Cenaclul Manolescu după alţi şapte-opt ani de la debut...n.m.*)…Era vremea în care noi cu toţii cădeam în rezistenţa culturală…Anii 80 de început...Iată un poem la care toată lumea a râs la *Cenaclul de Luni* şi mereu eram rugat să-l recitesc. Sistemul comunist nu s-a prăbuşit din cauza literaturii, care nu reuşise să-l dinamiteze, dar faptul că la ora aceea eram noi, cei lucizi, că făceam o literatură de rezistenţă, de alternativă la gândirea oficială, a însemnat ceva extraordinar. Şi această poezie codată pe care o scriam noi cred că era importantă pentru menţinerea nivelului de oxigen într-un creier de om strivit sub dictatură. Acesta este poemul „*Corabia*”…*Aceea nu era o*

corabie, asta nu e o corabie, asta e o…, asta e o…., asta e o…, domnule , până la urmă s-a scufundat, deşi toţi credeam pe vremea aceea că n-o să se scufunde niciodată. În 87, septembrie, când am plecat eu la Paris cu viză de turist, nu se vedea nici urmă de scufundare definitivă. Mi se părea că totul va continua, la fel, la nesfârşit…
Vreau să mai evoc un moment: noi am făcut boemă literară, am cunoscut toată lumea bună, cei mai buni poeţi ai ţării erau la Bucureşti, la cârciumă la Uniunea Scriitorilor. Iar noi ne găseam foarte des în casă la Nichita Stănescu. Acesta este un alt om care m-a marcat în perioada aceea, după Nicolae Manolescu, deci în perioada cât am făcut boemă literară la Bucureşti. Era atât de puternic Nichita, încât unii începuseră să se poarte ca Nichita. El ne spunea : „*Bătrâne, ce mai faci, Batrâne*?” Uneori era ca un clovn. Dar la Nichita în casă se întâmplau lucruri extraordinare. Era un fel de prelungire a Cenaclului de Luni. Şi la el veneau şi alţi oameni. La Nichita stăteam ore şi ore, nopţi şi nopţi, era o altă Academie a Spiritului. *Dacă Manolescu era o formă de autoritate a minţii, Nichita era o formă de generozitate sufletească infinită*. Îmi amintesc că eram, cu toţii, uneori, 10-15 oameni, stăteam câte o noapte acolo, şi câte o zi…dormeam pe jos, se adunau sticlele de votcă la nesfârşit. Îmi amintesc că erau nopţi de poezie, de discuţii, de delir, în care fiecare se culca pe unde putea…Parcă văd şi acum dimineaţa când, după un somn greu, dormind pe jos undeva, m-am trezit cu o apăsare aici pe piept, şi mă uit: era Nichita Stănescu şi dormea cu capul pe piept la mine. Am fost atât de cutremurat, încât am stat nemişcat încă vreo oră, pentru că marele poet, cel mai mare poet pentru mine, dormea cu capul pe pieptul meu… Şi poate că şi acum simt această apăsare, acest frison, când ştiu că Nichita a dormit poate o oră, poate mai mult, cu capul pe pieptul meu. Incredibil!…
Câteodată, erau şi momente de răzvrătire…Eram câte 17 oameni în jurul lui Nichita. Şi ţin minte că îmi apăruse deja prima carte, şi apoi şi a doua. Şi îi zic, deodată, pe nerăsuflate, lui Nichita: recunoaşte, că din toţi cei pe care îi vezi aici, numai pe mine nu ştii cum mă cheamă!, având eu în continuare complexul provincialului. La care Nichita zice simplu: Nu, bre, ştiu. Te cheamă Matei Vişniec. Buuuun. Dar eu, mai departe, către el: recunoaşte că n-ai citit nici un poem de-al meu. Recunoaşte că n-ai deschis cartea mea. Şi ţin minte că mai era Adam Puslovic, şi mai erau nişte „grei” în seara aceea acolo, dar Nichita zice către mine, senin: nu, bre, te ştiu. Am citit. Şi îmi place. Şi ia Nichita cartea, deschide, şi îmi citeşte o poezie. Ne citeşte tuturor o poezie. „ *A fost găsit un mort*….etc.” După această lectură a lui Nichita, s-a lăsat o tăcere…toată lumea a fost de acord că e un poem extraordinar, poate şi pentru că îl citise Nichita, în orice caz, iar eu nici astăzi nu ştiu dacă Nichita deschisese întâmplător cartea, sau chiar îi plăcuse acest poem. Dar cât de frumos a fost gestul lui!

N-a fost rău nici gestul lui Ion Filipciuc, care fiind el profesor de română prin 1972 sau 1973, activând la cenaclul de poezie de la Casa pionierilor la Rădăuţi unde eu veneam şi citeam poezie, mi-a pus într-o zi în mână revista *Secolul XX* în care apăruse *Aşteptându-l pe Godot* de Beckett. Ca elev citisem teatru de Delavrancea, de Eminescu, Cehov, în fine, clasici… Dar acum resimţeam un şoc adevărat: o descoperire a faptului că spaţiul cuvântului este mult mai larg decât ceea ce oferă manualele şcolare, decât lista de lecturi pe care ni le dădeau profesorii, deci acela a fost un alt moment în care s-a întâmplat ceva în viaţa mea. Eram încă elev de liceu, aşadar, şi descopeream teatrul şi deschiderea sa, felul abordărilor care întrec limitele poeziei. Era calea către o altă lume. De atunci am început să citesc mult mai mult, totul, cu excepţia realismului socialist şi chiar a realismului în general… Şi am citit în toate felurile: în cheie onirică, expresionistă, impresionistă, suprarealistă, tot, tot, tot ce era important pentru mine, numai să nu ajung la realismul socialist. Ion Filipciuc este un vechi „*camarad de arme*” pentru mine. De altfel el este şi primul om care mi-a împrumutat o maşină de scris. Puţină lume înţelege astăzi cât de important era ca un elev, la vremea aceea, să aibă acces la o maşină de scris, să-şi bată singur poemele şi să le vadă tipărite. Dacă nu mă înşel, eram în clasa a şaptea, mi-am cumpărat o maşină de scris mecanică, la care am scris cu o plăcere nebună, nebună… Sigur că între timp lucrurile s-au schimbat. Cu toţii am asistat la o revoluţie informatică, astăzi s-a trecut peste maşina de scris electrică şi am ajuns la computer şi la internet, dar nu voi uita niciodată senzaţia avută ca elev, când am scris pentru prima oară un poem la maşina de scris. Iar după aceea toată viaţa mea am scris la maşină!

3. Matei Vişniec trecând bariera limbii şi culturii române; „brusc, am fost atât de fericit”...

Prima mea piesă întreagă am scris – o în facultate. Eram prin anul III la filozofie, când s-a făcut un fel de festival în facultate, şi toată lumea citea câte un poem, şi se exprima într-un fel sau altul, iar la un moment dat – mda, nu-mi mai amintesc cine erau colegii – am zis, hai să facem o scenetă, o piesă. Şi am scris în două zile o piesă despre secolul XX, judecat pentru mizeriile sale. Şi era un scenariu de genul acesta: tribunalul, judecătorul; secolul XX era chemat la bară, şi începea să fie judecat pentru toate porcăriile pe care le-a făcut: războaie, masacre, colonialism…un şir întreg de orori. Şi am început noi să repetăm. Dar la un moment dat am fost chemat la decan. Sau, oricum, era un profesor responsabil cu ideologia. Un om inteligent, de altfel. Alexandru Valentin. M-a chemat să-mi spună ceva, după ce citise textul, şi îmi spune: da,

secolul XX e judecat aspru. Dar cum de nu vezi dumneata decât partea neagră? Eu am rămas şocat. Zice: cum de nu vezi şi lucrurile bune? Şi într-adevăr, nu vedeam nici un lucru bun în secolul XX. Cum de nu vezi mişcarea muncitorească? Cum de nu vezi Revoluţia Socialistă din Octombrie? Cum de nu vezi construcţia comunismului, tot în secolul XX? Pe astea nu le vezi? Partea bună, deci…Ei bine, sigur că nu le văzusem. Ba chiar deloc. Era absolut întuneric în creierul meu. Nu văzusem nimic bun în acest secol. Aşa că piesa a fost interzisă. După aceea am continuat să citesc texte la Cenaclul de Luni. În general, ele aveau această viaţă: o lectură, o dată, la *Cenaclul de Luni,* din când în când în câteva reviste literare unde mai publicam câte un fragment, iar deseori mi-am spus: de ce Dumnezeu poezia trece, poate fi publicată, şi piesele mele nu pot fi jucate? Pentru că eu mergeam la teatre, la secretariate literare, dădeam piese, în samizdat oarecum, le fotocopiam…Dar de ce eram refuzat pentru scenă, de ce? Poate că, îmi spun eu, Puterea se temea mult mai mult de un spectacol de teatru, decât de o poezie, de o carte incendiară, nonconformistă, pe care omul o citeşte, însă, în singurătatea sa. Pentru că o carte incendiară de condamnare a prostiei Puterii pe care o citeşte omul în singurătatea sa nu are aceeaşi forţă pe care o piesă incendiară jucată pe scenă de actori vii o poate avea, creând o emoţie puternică ce poate să ducă la manifestaţii, explodând după încetarea spectacolului. Poate că teatrul, prin forţa sa, prin faptul că e viu şi poate declanşa o scânteie puternică, era mult mai periculos…Ieşind în stradă, oamenii puteau să înceapă o manifestaţie, act mai periculos, poate, decât emoţia produsă de literatura incendiară citită în singurătatea noastră. Acesta a fost un gând care m-a marcat atunci….Îmi amintesc de o lectură, ca şi de o complicitate extraordinară de la vremea aceea. În 1984, sau 1985, când Cenaclul fusese interzis, se extinsese o altă întâlnire cenaclistă, cu Mircea Iorgulescu în rolul lui Nicolae Manolescu. Acolo am citit odată o piesă a mea „*Spectatorul condamnat la moarte*”. Şi mi-am zis, ce-ar fi să distribui rolurile? Să o citim împreună, toate generaţiile amestecate? Florin Iaru şi-a luat rolul avocatului acuzării. Ioana Crăciunescu citea rolul *Femeia beată de la bufet*. Mihai Şora era acolo şi citea rolul grefierului. Poetul Ion Drăgănoiu citea rolul ofiţerului…Era şi Radu Călin Cristea şi erau şi alţii…Era un amestec de generaţii, aflate într-o complicitate extraordinară, şi citeam, noi şi ei, o piesă de teatru, în faţa a 200 de oameni care o trăiam împreună, gând în gând.

…Ei, în momentul în care am plecat în Franţa…aici aş vrea să vă evoc o altă senzaţie. Am plecat de la Gara de Nord cu trenul. Am ajuns la Paris, la Gara de Est. Am pus piciorul pe peron, şi… nu m-am simţit deloc singur. Brusc, am fost atât de fericit, nici urmă de angoasă, de teamă, căci

era o atmosferă pe care parcă o ştiam. Primul lucru pe care l-am făcut a fost să mă duc să beau o cafea la Montparnasse, la Cafeneaua *La Rotonde,* unde ştiam că se adunau Sartre şi Simonne de Beauvoir şi alţii…În toată perioada care a precedat plecarea mea în Franţa, citisem de fapt atât de multe lucruri despre Franţa, citisem atâta literatură franceză în româneşte, inclusiv lucruri în franceză, încât eram impregnat de această cultură şi de această ţară. Eram, ca să zic aşa, în patria mea mentală, într-o proiecţie pe care o îmbogăţisem cu lecturile mele de ani şi ani de zile, şi când am ajuns acolo totul îmi era cunoscut: Montmartre, Montparnasse, Cartier Latin, nicio problemă de adaptare, nicăieri. Ca să nu mai zic că, la ora când am ajuns eu în Franţa, existau încă enorm de multe posibilităţi pentru ajutorarea refugiaţilor. Îmi luasem cu mine cele trei cărţi de poezie pe care le publicasem, cineva îmi dăduse o adresă ca să mă duc la Institut Catholique care îi ajuta pe refugiaţi. M-am trezit, cu cele două valize şi cele trei cărţi de poezie, în faţa unui domn, am pus cărţile pe masa lui şi i-am spus: *Je suis écrivain roumain, je suis en train de demander l'asile politique*…nu am unde să stau, la care el aproape că s-a panicat. Nu ştia ce să-mi dea, ce cameră mai bună să-mi ofere şi unde să mă plaseze. Pentru că eram un om care îi arătasem că am publicat trei cărţi de poezie. Ştiu că am stat opt luni într-un cămin, câte opt în cameră, însă nu era o problemă, căci în căminele studenţeşti din Grozăveşti stătusem tot în aglomeraţie, şapte-opt în cameră…Eram lângă Esplanada Invalizilor. Ieşeam dimineaţa la opt jumătate din cămin, Parisul era acolo, mă duceam la Fobourg, citeam toată ziua, mă mai şi plimbam, *am fost fericit. Ca un zeu.*
Am început să scriu. După aceea m-am mai dus şi în Anglia, am încercat să scriu şi în engleză, dar era prea târziu să mai învăţ bine engleza. Cred că raportul dintre engleză şi franceză este următorul: despre limba engleza, oamenii au senzaţia că o învaţă repede….2000 de cuvinte, şi după aceea crezi că ştii engleza. Dar dacă vrei să scrii literatură în limba engleză îţi dai seama că este o limbă mult mai dificilă, pentru că în momentul când vrei să scrii teatru în limba engleză îţi dai seama că fiecare categorie socială vorbeşte într-un anumit slang, într-un anumit argou. Când nu cunoşti acel argou al fiecărei categorii sociale pe care o captezi în piesa sau în literatura ta, începi să scrii prost în engleză. Or, limba franceză era mult mai aproape de mine, ceea ce nu înseamnă că nu am lucrat totuşi vreo trei ani cu conjugări, cu declinări, cu dicţionarul, traducându-mi piesele, şi la un moment dat, finalmente, *s-a întâmplat miracolul*… Căci eu, totuşi, venisem în Franţa cu 2000 de pagini de teatru scrise, nu eram un autor necopt, ca să zic aşa, eram un autor format.
Tot aşa, printr-o anecdotă, vă spun că în căminul acela eu nu îndrăznisem să vin cu toate piesele din România după mine. Ar fi fost suspect. Deci, i-am transmis lui taică-meu următorul mesaj: să-mi trimită câte zece pagini

fotocopiate din piesele mele, în fiecare din scrisorile noastre. Prin urmare, în scrisoare să-mi scrie „*Draga Matei, noi suntem bine sănătoşi*” iar după aceea să urmeze paginile fotocopiate din piesele mele…Până la sfârşit. Zece pagini. Iar la final, „*te îmbrăţişăm cu drag. Pa*”. Şi aşa mi-au sosit vreo cincizeci de plicuri timp de un an jumătate, cu tot ce era teatru scris…Să fi fost proşti ăia de la Cenzură? Să fi fost „*complici*”? Pentru că erau atât de mulţi „*complici*”, totuşi, la toate nivelurile…Important e faptul că mi-au lăsat, totuşi, textele să vină în Franţa…Şi le-am tradus încetul cu încetul…În 91 am luat un premiu, la un festival de lecturi…A fost începutul...

4. Cu Matei Vişniec despre finanţarea şi susţinerea culturii în Franţa

...după aceea, mi-am dat seama în ce măsură Franţa, pentru un om de teatru, este un loc paradiziac. Sistemul francez de finanţare a activităţii teatrale este absolut uluitor, în sensul că există bani pentru companiile private, există bani pentru cei care vor să scrie, există sisteme de achiziţii de piese, există bani pentru companii care vor să producă spectacole. Cred că în Franţa am „ras” tot ce se putea ca bursă şi ca sistem de ajutorare pentru dramaturgi. Imediat ce am avut prima piesă jucată am avut şi o bursă de încurajare pentru a scrie alte piese. După aceea am avut burse pentru rezidenţe în diverse fundaţii unde am scris, am avut ajutoare pentru montarea pieselor mele, am avut la un moment dat o bursa de an sabatic…*Ca model de finanţare a culturii, cred că nu avem unul mai bun decât Franţa în Europa şi cred că responsabilii culturali români ar trebui să facă un pelerinaj sau un stagiu, să înţeleagă cum se găsesc banii în Franţa pentru cultură.* Sigur că există câte un etaj teatral pentru fiecare tip de public, dar ele nu se întâlnesc, bunăoară publicul care se duce la teatrele de bulevard cu cel care se duce la teatrele experimentale. Dar nu e nicio problemă. Este loc pentru toată lumea. Sunt 500 sau 600 de spectacole de teatru pe zi la Paris, oamenii nu se întâlnesc, dar asta nu înseamnă că sălile sunt goale. Şi mai e un lucru foarte important în Franţa: există acele mii de săli *de buzunar*. *Teatrele de buzunar*. *Parisul are în jur de 200 de teatre de buzunar, cu între 40 şi 100 de locuri, unde de fapt sunt marile laboratoare pentru descoperirea autorilor noi, şi unde companii tinere sau mai puţin tinere îşi asumă riscuri estetice. Asta însemnă: montezi un autor nou, într-o sală de 60 de locuri. Chiar dacă pierzi bani, nu e o catastrofă. Nu e ca în teatrele subvenţionate, în care dacă ai ratat un spectacol sunt poate mii de euro care se duc pe apa sâmbetei.* Eu am fost foarte mult jucat în asemenea teatre de buzunar, teatre mici care există în toate marile oraşe franceze, în toate micile oraşe franceze, în toate micile localităţi şi foarte des la Festivalul de la Avignon,

care este efectiv un mare tur de teatru, care creşte mereu …Când, în 1990, am participat şi eu pentru prima oară la Avignon, erau 300 de spectacole pe festival. Anul trecut (2006 n.m.), erau 700 de spectacole pe festival. Ritmul creşte. E un târg de teatru. E o bursă de spectacole, unde vin autorii, vin companiile, vin directorii de teatru şi producătorii sau amatorii potenţiali, care cumpără spectacolele prezentate de diverse trupe, companii. *Festivalul de la Avignon, împreună cu cel de la Edinburgh, cred că sunt primele două ca importanţă în Europa, şi cred că pe locul trei vine acum Festivalul de la Sibiu, care este cu adevărat foarte important. Anul trecut erau 50 de ţări reprezentate aici cu spectacole. Anul acesta Sibiul este şi Capitală Culturală Europeană, adică Sibiul este o adevărată locomotivă culturală şi teatrală pentru România.*

Aş vrea să vă mai spun că *limba franceză m-a ajutat enorm să-mi vând piesele*. Eu am fost creator, eu am fost negustor. Piesele mele, scrise în franceză, trimise sau descoperite de alţii, au fost traduse în numeroase limbi. Asta nu înseamnă că sunt jucate tot timpul peste tot. Dar chiar şi în ţări „bizare", ca să zic aşa, am avut două spectacole, un exemplu, în Iran . Şi, cum rezistenţă culturală există peste tot, chiar două piese mi-au fost publicate de un editor *„Femeia ca un câmp de luptă" şi „Frumoasa călătorie a urşilor Panda…"* şi jucate în Iran. Am acasă cărticica, iar poza mea e, şi ea, acolo.. .Din limba franceză mi s-au tradus piese în turcă, în finlandeză, în islandeză…Ceea ce este uluitor, este că mi s-au tradus din franceză piese şi în limbile ţărilor care sunt vecine cu România. Din franceză am fost tradus în ucraineană, în bulgară, în maghiară…

Părerea mea este că suntem în faţa unei faze de hipnoze colective în faţa Occidentului şi mai ales în faţa Americii, şi am uitat acum să ne uităm unii la alţii, toţi sunt în hipnoză faţă de lumea anglo-saxonă, aşa cum altădată eram obligaţi să fraternizăm, dar astăzi puţină lume mai învaţă limba bulgară, maghiară, ucrainiană, sârba…Toată lumea vrea să înveţe englezeşte…*Nu ne mai uităm unii la alţii…la vecini….şi sunt lucruri extraordinare acolo pe care cei care pot le descoperă într-o limbă de circulaţie internaţională…*"

elegiile pentru V.

despre forma ludică a haosului. dans irepresibil la luarea în posesie a estului

și dacă relația noastră cu lumea este una imaginară?
dumnezeu îi strânge pe oameni la un loc. mănunchi.
apropiindu-se, ei scad.
inima orbește.
psihodramă clasică de recuperare a forței de a ucide.

ce este o prăvălie de concepte? un zid, un jurnal apocrif.
estul totalitar rezumat pentru generațiile cu buricul gol și creierul spălat.
ceasornicar de mentisme, vărul din avignon s-a născut ca un copil
amenințat să moară de
foame. urla mereu din cauză că trebuia să deschidă ochii. umple-ți-ar
pământul gura!,
îi spuse într-o zi femeia care l-a dezvirginat.
abia atunci, brusc potolit, pierre a ridicat pleoapele pentru prima oară.
dar asta este forma ludică a haosului!, a exclamat el uimit în fața estului.
întotdeauna avusese tendința să ciupească de fese femeile care îl
complexau. semn de
apărare.
castratorul compulsiv.
doar o formă personală de a-și exterioriza frica.
l-am învățat să fie copac evreiesc de deșert: cu rădăcinile în sus și cu
mâinile scormonind cerul de
sub țărână. palpit de gheare
dragă pierre: ai ales estul, ai ales frica. niciodată nu știi de unde răsare
soarele.
scrisoare de adio către pierre şi neamul amnezic

02.08.2007

„Dacă ar fi administraţia şi politica românească la înălţimea mişcării artistice, am fi una dintre ţările cele mai fericite”. Demonul sadismului şi al prostiei încăpăţânate

Norman Manea povesteşte undeva că a fost obsedat într-o anumită perioadă a vieţii sale de cuvintele lui Eugen Ionescu, publicate în 1946 în România (şi reluate de atâtea ori, ulterior, în Franţa, cum sub specia de semnificativă detaliere prezentă în volumul *Présent passé – Passé présent*, apărut în 1968 la Paris). „*În România legionară, burgheză, naţionalistă, am văzut chipul Demonului sadismului şi prostiei încăpăţânate*”, spusese şi Eugen Ionescu. Mai târziu, Norman Manea este captat de dureroasa constatare a lui George Enescu: „*Dacă ar fi administraţia şi politica românească la înălţimea mişcării artistice, am fi una dintre ţările cele mai fericite”.* Construind un arc mental peste timp, celebrul scriitor (originar din Burdujeni-Suceava, acum locuind în Statele Unite ale Americii şi continuând să fie unul din candidaţii români cei mai serioşi la Premiul Nobel pentru literatură) observă că şi regimul totalitar

comunist a fost de o esenţă similară, aparţinând *demonului sadismului şi al prostiei încăpăţânate*, descriptibilă în maniera următoare: îngrădirea şi anularea libertăţilor, spălarea creierului, voluntariatul arogant, veleitarismul, prostia vicleană, îndărătnică, fanatică şi analfabetă, manipularea, Demonul sadismului dezlănţuit.

Pe vremea când artistul încă locuia în ţară, Uniunea Scriitorilor din România a luat hotărârea să decerneze lui Norman Manea *Premiul pentru Literatură* pentru romanul *Pe contur***,** care a apărut după lupte acerbe duse de autor cu Cenzura. Dar, peste nici două luni, Comitetul Culturii şi Educaţiei Socialiste a anulat premiul acordat. Să încercăm să vedem de ce.

Rememorăm saga acestei nedrepte hotărâri de „*partid şi de stat*" care a ruinat munca şi speranţa îndreptăţită a unui om. Romanul *Întoarcerea huliganului* conţine descrierea fidelă a faptelor, pe care merită să o reproducem, nu din raţiuni de pedantă remembrare, cât de fixare pentru posteritate a unui mecanism uzual de delaţiune şi de subminare care funcţiona neîncetat în societatea acelor timpuri (continuă, încă, să funcţioneze şi astăzi, ca un reflex totalitar automat şi bine conservat) – astfel erau distruse cariere, familii, destine şi orice urmă de libertate:

cu două luni înainte de momentul reper al poveştii cu pricina, Norman Manea fusese în vizită la Suceava, la părinţi, pentru a-şi lua adio de la ei, de la amintirile copilăriei, de la meleagurile natale. Urma să plece definitiv din ţară. Grăbindu-se, nostalgic şi abătut pe străzile oraşului întunecat şi rece, pentru a căuta un magazin alimentar şi pentru a alege la ce coadă să se aşeze, „*am fost oprit de un vecin, poet şi ziarist local. Mergea la o întâlnire literară anunţată („ Zilele culturii la Suceava", 1986,* când erau aşteptaţi şi şapte scriitori de la Bucureşti, n.n.*). Poetul ziarist a insistat, într-un mod jenant şi obositor, să-l însoţesc. Insinua un fel de reproş, cum că m-aş ţine departe nu doar de actualitatea literară (şi politică), ci şi de oraşul natal (de colegii din provincie). Părea jignit. Am cedat. Din păcate, am cedat. Când m-am trezit în Biroul Directorului Casei de Cultură locale, unde aşteptau deja activiştii de partid şi ziariştii oraşului, m-am simţit încă şi mai stânjenit. Nebărbierit, obosit…(...), eram, într-adevăr,* <u>*intrusul*</u>***.**" O amintire, între altele, nu-l părăseşte, de atunci, pe *intrusul Norman Manea***.** Continua să-l studieze pe foarte talentatul poet şi ziarist, care era la fel de provocator şi cu autorităţile comuniste, precum fusese şi pe stradă cu prozatorul, şi nu putea să nu remarce duplicitatea jocului acestui poet, tipic majorităţii scriitorilor din epocă. „*Foarte talentatul poet, care continua să penduleze cu insolenţă, inteligenţă şi umor între agresarea autorităţii şi obţinerea avantajelor pe care aceasta le poate oferi, îl însoţea, ca şi în alte ocazii, cu o amuzată afecţiune, pe mult mai vârstnicul amic, alintat cu camaraderescul*

„Profesore” (unul dintre profesorii universitari folosiţi adesea de Putere în misiuni oficiale în străinătate, Romul Munteanu, n.m.).
După o „dezbatere” în nota oficială a vremii, purtată în faţa unei săli pline cu 50 de copii, *Profesorul* a atins două teme, care sunt reluate şi astăzi cu obstinaţie în mediile literare din ţară: greutăţile ce stau în calea editurilor şi de ce nu avem şi noi un Nobel. *Profesorul* nu a uitat să sublinieze *„grija şi sprijinul permanent pentru cultură pe care le arată Preşedintele Ţării, Secretarul General al Partidului Comunist Român, evocând şi cele câteva întâlniri în care a avut onoarea de a-l asculta şi de a se convinge de concepţia sa generoasă, activă în problemele culturii”.*
Ultimul detaliu amintit de *Profesor* a fost, chipurile, acela că *Ediţia Eminescu* nu a apărut încă în România (era anul 1986!) ”*din cauza… Şefului Rabin al României”. Profesorul* debita acele enormităţi pe scenă, nu altundeva. Norman Manea îşi aminteşte cât de trist a fost: *„La ieşirea din sală, i-am exprimat poetului indignarea faţă de comportarea amicului său, Profesorul. A vorbi astfel în faţa unei săli de copii? A manipula cu atât cinism minciunile…(...), în România anului 1986.”* Amicul poet şi ziarist i-a replicat cu cinism: *„Acum e la modă chestia antisemită şi antioccidentală”*. Mai departe, Norman Manea remarcă: „*La temele eminesciene antiruseşti cu care, de fapt, deranjase Eminescu pe culturnicii din URSS, şi care se adăugau multor alte cauze „cu mult mai complicate”, dincolo de antisemitismul său tradiţionalist, Profesorul nu se referise, desigur, pentru a explica astfel în mod corect acelor copii de ce se întârziase atât de mult în editarea poetului naţional al românilor*.
(Să nu ne mai mirăm, aşadar, de existenţa înfloritoare a antisemitismului din România, care a fost timp de decenii materie de propagandă în şcoli şi un element forte al culturii oficiale, n.m.).
Dar tot poetul ziarist a fost, ulterior, şi *cel care ar fi putut ciripi mai departe despre discuţie, căci singurul ce ştia, şi astfel problema a devenit foarte gravă la Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, care a demarat o anchetă pentru a se stabili cum de a pătruns Norman Manea în sală, cine i-a permis să ia cuvântul, „de ce nu au respectat instrucţiunile că la manifestările publice nu pot participa decât persoanele aprobate de Consiliu etc.*”.
Scandalul montat de aici a fost uriaş. Din această cauză i s-a şi retras ulterior lui Norman Manea Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Pe contur*.
Astfel se încheia un lung şir de presiuni şi persecuţii care au determinat emigrarea autorului bucovinean.
(Făcând un salt peste timp: în luna septembrie a anului 2009, în *Sala de Arte* a Bibliotecii Bucovinei „*I.G. Sbiera*”, am lansat ediţia I a *Lecturilor publice* din opera scriitorului Norman Manea. În cadrul cenaclului, au fost

citite fragmente din cartea *Întoarcerea huliganului*, în prezenţa unui auditoriu format din scriitori, studenţi, profesori, cititori, între care prof. Octavian Nestor, şeful Catedrei de Limba şi Literatura Română de la Colegiul „Ştefan cel Mare” din Suceava, arhitect Ionuţ Andriu, prof.univ.dr. Radu Pentiuc, scriitorul şi pictorul Constantin Severin. Acesta din urmă a fost, în epocă, în 1986, şi martor direct la evenimentul povestit de Norman Manea în cartea sa; Severin a făcut în faţa publicului reunit pentru lectura publică declaraţia că a identificat personajele despre care povesteşte Norman Manea în carte şi care au compromis (delaţiunea era la modă) în anii ceauşişti şi o parte din destinul literar al autorului; Constantin Severin a spus că poetul ziarist era Ion Beldeanu iar directorul Casei de Cultură era poetul Ion Cozmei. Intrigile i-au însoţit în evoluţia lor de-a lungul unor cariere îndelungate, petrecute mereu în anturajul Puterii, al privilegiilor, al misiunilor clientelare).

„Fraza lui Eugen Ionescu îşi păstra întreaga valabilitate pentru România care nu mai era legionară şi burgheză, ca acum aproape cincizeci de ani, ci socialistă”, mărturisea mai târziu scriitorul. Îndepărtat prin strategii abjecte din ţara sa, Norman Manea s-a apropiat însă de Premiul Nobel pentru Literatură.

Demonul sadismului şi al prostiei încăpăţânate încă se plimbă liber printre români. Locuind adesea în mintea şi în inimile lor. Şi îmbolnăvindu-le.

„În calea geniului nu ştiţi să ieşiţi...”, le spusese cândva compatrioţilor săi un mare critic şi istoric român. *Nu spui cine, monşerule. Ba, spui, căci e George Călinescu, certând cândva o mare doamnă, la Academia Română.*

05.08.2007

„Împotriva ordinelor, Theodor Criveanu a înmânat în secret permise şi pentru evreii care nu erau esenţiali pentru forţa de muncă a Cernăuţiului”. Theodor Criveanu, un Schindler din Cernăuţi

La începutul lunii august, o ştire a făcut înconjurul lumii şi astfel despre românul Theodor Criveanu au scris toate jurnalele importante, de la *Time* şi *Herald Tribune* şi până la *Guysen, Jewish Press, Paix et Droits* sau unele ziare româneşti. Pe 8 august, încă un român din Cernăuţi, Theodor Criveanu, a fost decorat de statul Israel la *Muzeul Holocaustului,*Yad Vashem, cu titlul de *Drept între Popoare*. Supranumit *Un Shindler din Cernăuţi*, Theodor Criveanu, a fost avocat în Brasov şi ofiţer în rezervă în timpul celui de-al doilea război mondial. Distincţia, acordată unor non-evrei în semn de recunoaştere a eforturilor de a salva de la moarte membri ai comunităţii evreieşti, i-a fost înmânată lui Willie Criveanu, fiul

românului, în prezenţa reprezentanţilor Ambasadei României în Israel şi ai unor supravieţuitori ale căror familii au fost ajutate de fostul avocat.
Criveanu a fost recrutat ca ofiţer în rezervă în armata româna, fiind însărcinat în 1941 cu concentrarea evreilor din Cernăuţi într-un ghetou, plan secret al mareşalului Antonescu, prin care urma să îi deporteze în Transnistria pe cei aproximativ 50.000 de evrei cernăuţeni. Misiunea iniţială a lui Theodor Criveanu fusese aceea că trebuia să întocmească, printre altele, o listă a oamenilor necesari pentru economia oraşului.
„*După ce au ajuns acolo, în luna octombrie, la câteva zile au început să fie deportaţi spre Transnistria. Primarul oraşului, Traian Popovici* (distins şi el cu titlul „*Drept între popoare*“ şi despre care am mai amintit), *a reuşit să permită unui grup de 19.000 de evrei să rămână în Cernăuţi, aducând mareşalului Anotescu argumentele necesare faptului că aceştia erau cu toţii specialişti şi erau vitali pentru stabilitatea economică a oraşului Cernăuţi. Ceilalti 31.000 au fost deportaţi*“, declara Ioseph Govrin, ambasador al Israelului în România înainte de 1989, membru al *Comisiei Muzeului Yad Vashem şi al Departamentului „Drepţi între popoare“*. Theodor Criveanu şi Traian Popovici, se ştie deja, au colaborat pentru salvarea unui număr cât mai mare de evrei, completează Govrin.
Conform mărturiilor strânse la Yad Vashem, Criveanu şi-a riscat viaţa, oferind evreilor mult mai multe permise de muncă decât era necesar „*Împotriva ordinelor, Theodor Criveanu a înmânat în secret permise şi pentru evreii care nu erau esenţiali pentru forţa de muncă a Cernăuţiului. Printre aceştia s-au numărat şi Berta şi Oasis Hefter, împreună cu fiicele lor Hilda şi Malvina*“, a declarat Estee Yaari, ofiţerul de presă al Muzeului Holocaustului din Israel. În mărturia ei pentru Yad Vashem, Hilda a explicat că *Theodor Criveanu a oferit aceste permise unui număr mare de evrei, salvându-i astfel de la deportarea în Transnistria*. Muzeul din Israel nu a reuşit să estimeze numărul de evrei pe care fostul avocat român i-a scăpat de lagărele de muncă, dar fiul său, Willie a mărturisit că ar putea fi vorba de *câteva sute*.
A existat chiar şi un moment încărcat de romantism : în perioada înmânării permiselor, s-a format o legătură de dragoste între Theodor Criveanu şi Malvina Hefter, care l-a ajutat pe roman să salveze mai mulţi oameni nevinovaţi. Cei doi s-au căsătorit ulterior, iar în 1945 se năştea Ze’ev (Willie), dragul lor fiu care, cinci ani mai târziu, a luat calea Israelului, alături de mama sa. Theodor Criveanu a rămas în ţară. „*El nu a venit pentru că era separat de mamă şi nu era evreu. Ar fi fost oricum greu pentru el în Israelul acelor vremuri. În 1951, când am ajuns acolo, Israelul nu era un loc prietenos pentru non-evrei*“, declara Willie Criveanu, precizând că tatăl său, originar din Dorohoi, era un român cu rădăcini foarte puternice. „*Nu ar fi părăsit România. Vorbea germana,*

franceza, era avocat şi judecător, ar fi putut pleca în Austria la acea vreme, dar nu cred că a mai părăsit vreodată România".

Episoadele legate de astfel de oameni de excepţie care s-au ridicat la înălţimea unor împrejurări istorice de excepţie sunt adevăratele realităţi demne de a fi consemnate nu numai de istorie, ci şi de memoria artistică. Cine va avea interesul să citească Jurnalul lui Mihail Sebastian, va putea afla, dintr-un « *document esenţial, situaţia pro-Holocaust în România şi în Europa de Est* » a acelor timpuri - după cum avea să remarce ulterior, cu mai multe prilejuri, şi Norman Manea – , dar mai ales va putea înţelege dimensiunea reală, imensă în toată generozitatea sa, a acestui curaj nebun şi a acestei omenii angelice, prin care români ca Theodor Criveanu au intrat într-o galerie a elitelor conştiinţei Binelui universal. Un cerc s-a închis, privind spre *keter*: *cine salvează o viaţă, salvează omenirea*. Principiu valabil şi în Talmud, şi în Noul Testament.

16.08.2007

Peste capetele noastre alunecă pe cerurile sticloase de iarnă o catedrală de lumină. August Prostul şi „obsedantul deceniu": rădăcini şi ramuri ale artei

Lecturile adolescentului Norman Manea în anii ´50 nu puteau să se îndepărteze cu mult de şablonul obligatoriu, aflăm din volumul „*Anii de ucenicie ai lui August Prostul*", Editura Polirom, 2005: *Rudin, Părinţi şi copii, Oblomov, Familia Thibault, Manifestul Partidului Comunist, Război şi pace, Ana Karenina, Umiliţi şi obidiţi, Roşu şi negru, Ciocoii vechi şi noi, Anti-Dühring, Pe Donul liniştit, Inimă vrăjită, Taras Bulba, Salonul no.6,David Copperfield, Momente şi schiţe, Ce-i de făcut?, Moş Goriot, Problemele leninismului, Amintiri din copilărie*... dar şi mai slabele *Cavalerul stelei de aur, Al nouălea val, Pâine albă*... Un fir de regret pentru irosirea la care fuseserăm condamnaţi: „*Obsedantul deceniu...nu mai mult decât altele, anterioare, următoare, tinereţea sau maturitatea fiecăruia*". În fond, ceea ce s-a petrecut între 1948 şi 1960, în România, a fost rezultatul unei obsesii naţionale ce fusese nu numai politică ci şi socio-economică, pentru că se dezvolta după un război devastator şi se întemeia pe omeneasca dorinţă de revenire la normalitate. Însă nu numai dorinţele omeneşti normale şi nu principiile kantiene despre natura sacră a vieţii umane au guvernat problema revenirii la viaţă a unei ţări derutate, cum nici căile democratice, cât succesul bolşevizării şi excesele acesteia „*Din limba română şi din literatura română lipseau Arghezi, Rebreanu, Blaga, Hortensia Papadat Bengescu, Iorga,*

Lovinescu, Călinescu, Zarifopol, Barbu, Blecher, Mateiu Caragiale, Pillat, Fundoianu, atâţia alţii... Volume vânate prin poduri şi beciuri, pe la vecini şi dascăli...strangulare nemiloasă a accesului la cartea importantă, românească sau străină”... Dar până şi în astfel de momente exista o taină între oameni şi cărţi, un peisaj mental ce se desena şi apoi se reconfigura în altă schiţă, dând vieţii posibilitatea să se scurgă mai departe, pe un traseu indicibil.

"*Să considerăm arta ca un argument pentru acest adevăr că omul are nevoie de puţin gol, de puţin haos, de puţină moarte şi că spaima de moarte a omului practic răspunde aceleiaşi necesităţi ca arta”, spunea undeva* Radu Petrescu.

Eram copil şi începeam să simt care e diferenţa dintre micul spleen de tip *gol răscolit de haos* şi marele gol totalitar în care haosul presează pe trahee încercând să substituie ritmul şi normalitatea respiraţiei libere. Dar supravieţuirea? Ea există, în final, căci înţelepciunea e călătoria, iar viaţa e destinaţia.

Citind. Mă acopăr cu o mantie de lumină. *Yentl, the Yeshiva Boy*, tocmai se terminase. *Barbra, o frumuseţe de băiat*. Conversaţiile oamenilor, şuşoteli: cine înţelegea pe cine. Şi cui să încredinţezi taina unei cărţi. Cu cine să împarţi adevărul minţii de femeie care trăieşte prin cărţi şi astfel ajunge mai repede la răspunsul cu care merge mai departe. Către ce? Către cine?

*

Citind. Alături e grădina – reflecţia: *de câte ori ţi s-a întâmplat să fii propria iluzie* – sunt *un om ca un luminiş*. Viaţa mă speria, dar venea deschiderea lui Da: *Dasein.*

În fond, citeam şi retrăiam ce au scris alţii, tot ce au spus ei. Tot ce le-a trecut altora prin minte şi au scris devenea lege tipărită, citită şi răs-citită, silabisită şi memorată, pentru că o carte transmite mai departe un cod. Orice carte transmite un cod. Dacă este greşit, codul sparge monotonia unei mentalităţi, însă niciodată nu se iroseşte.

Cărţile, în doze mici, pentru a pune surdină emoţiei de a fi viu.

*

Cronicile Hadass...Eu citesc, iar prietena mea nu citeşte. Ea are boala lui Hawkins. Aveam vreo cincisprezece ani. Era de şabat. Talmudul conţine *patruzeci minus unu* de tipuri de activităţi interzise de şabat. Prima dintre ele se referă la transport: „*deplasare fără participare la deplasare*”. Ea nu putuse veni. Dar cu gândul era alături de mine. Am tăiat o felie de pâine coaptă de mama în cuptorul vechi. Cititul mă liniştea. Mestecatul şi aroma de pâine. Auzul interior, simfonic. Cuvintele, paşi de litere care devin note şi creează armonie. Sensuri care definesc ipostaze şi personaje. Civilizaţia ca un curs de artă dramatică: ce învaţă studenţii la teatru? Cum să nu se rătăcească după ce au „*vizitat*” un personaj.

*

Ce învaţă copilul din această carte? *Cum ar fi dacă ar fi*. Visând prin asimilarea haotică a imaginarului: citind, a te iluziona că *eşti ca şi cum*, înseamnă a fi fost, deja. E şcoală? Da. O experienţă de neuitat. Ce este *harabaki*, bunăoară, birja strălucitoare descrisă de Panait Istrati în *Neranţula şi alte povestiri*, cu lemnul ros de vopsele groase care îmbiau la cald. Copilul care citeşte îşi atenuează inhibiţiile culturale, şi merge, adică, mai departe pe un drum unde se simte în siguranţă. Sau pe o cale în care lipsa de certitudini însăşi devine motivarea de a se concentra asupra sistemului de referinţă.

*

O femeie care are mulţi copii are şi multe cărţi de citit. Pentru fiecare copil să deschizi o carte, ca şi cum i-ai arăta lumea, pas cu pas. O carte pe care, mai târziu, el îşi va întemeia lumea lui. O lume deschisă de o femeie născută pentru a însoţi zi de zi copilul, oferindu-i lumea gusturilor şi a mirosurilor, a culorilor, a diferitelor niveluri de certitudine, protecţie şi cărţi. Mama ideală.

În loc de libertatea dinafară, libertatea interioară, deocamdată. Ca să faci faţă dictatorului, îţi trebuie gratii şi ziduri. Fie şi simbolice. Nu este adevărat că libertatea este râvnită numai din interiorul temniţei, ci şi reciproca e valabilă: miezul captiv este dorit numai de cel ce nu poate struni libertatea în exces. Adevăratul dictator este miezul omului liber.

Portret de artist în epoca totalitară: *vehiculul paralel cu lumea* (p.161) Citesc şi văd: frica de kinetoze, de răul de mişcare. Teama de răul mişcărilor din suflet. Şi sufletul adie, la fel cum şi trupul poate fi trist. Folosind pe alocuri toate aceste temeri pentru a introduce emoţie. Scala emoţiilor este invizibilă. Dar reducând dozele de anxietate, pentru a înăbuşi emoţia cuvintelor, descoperire: textul e singura libertate.

*

"*Dacă ar trebui să-şi imagineze, într-un viitor nu prea îndepărtat, "scriitorul" şi corespondentul său "cititorul", l-ar imagina pe primul nu ca pe un tribun telegenic, producător de aforisme, best-seller şi gogoriţe reportericeşti filosofarde, cum încearcă să-l acrediteze operativele şi cu sens regizate puneri în scenă, ci ca pe un incomod, izolat, bolnăvicios. În strâmta încăpere de bloc, luminată până noaptea târziu, vede, cu privirea sa copilăroasă şi mioapă, mai adânc şi mai departe decât grăbiţii contemporani, lucrativi şi pliabili, spre care emite imagini-mesaje-avertismente tulburi, de cele mai multe ori rătăcite, ajunse târziu sau niciodată la ţintă. Dar "consumatorul", improbabil adresant?...Aplecat peste carte, ultimul "receptor": un ins nu mult diferit de "emiţător". Solitar fumuriu, friguros, puţin ţicnit, puţin ratat, puţin genial, plin de ticuri, spaime şi înălţări, văduv nevindecat, fată bătrână, medic*

împiedicat să-şi împlinească vocaţia, bătrân avocat veninos, singur pe lume, licean care a supravieţuit catastrofa prin care a trecut şcoala, muncitor autodidact, într-o ureche, bibliotecar doct şi inutilizabil". După acest paragraf, reiau mental scena. O viziune ca o radiografie. O retrăire scanată, obsesivă. Atenuând inhibiţiile, mă aplec acum eu, cititorul, peste o carte scrisă de mine, scriitorul. Eu sunt scriitorul şi tot eu sunt cititorul. În aceeaşi fiinţă, doi oameni se revoltă. Primul vrea mai multă provocare, al doilea cerşeşte şi mai multă expresie. Ce simt, la ieşirea din nebunia monomană a scrisului pentru sine: adâncirea în timp, eliberarea de martori, pierderea contactului cu indiferenţa celorlalţi. În fine, omul este centrul său şi nu este centrul imaginarului său. Dictatura, pe asta s-a bazat. Inadecvarea imaginarului politic personal la imaginarul politic colectiv. Şi a greşit, căci astfel omul a devenit *eternul amânat*.

*

Marele joc îl frământă şi îl plăsmuieşte pe om, şi niciodată invers – contrar aparenţelor – , de aici şi *amânarea, ca o condiţie specifică a psihologiei umane* ...Adaug: şi una din necesităţile profunde, satisfăcute de artă...Precum Augustin, văd cum *limbajul metaforic este un apanaj al lumii vechi şi văd cum el este cu atât mai bogat cu cât ne scufundăm în trecutul creaţiilor artistice scrise ori transmise prin viu grai*.

După amiaza cu un desen de Devis Grebu. Fixând cele două jumătăţi de real din jurul şalului de rugăciune.

Dar Norman Manea mi-a deschis ochii asupra realităţii din biograficul nostru colectiv. Vedeam episoade de întuneric şi de lumină, ca succesiuni de epoci care se anulează reciproc şi care se confruntă ele însele cu primejdia aneantizării, fiecare în sine. Aceiaşi oameni, ce păruseră stimabili, deveneau dintr-o dată alţii, străinii care nu conţin memorii onorabile, dimpotrivă. A fi sau a nu fi, dar şi *a fi fost* sau *a nu fi fost*…Revelaţia, ca un exil şi ca o iluminare, la fel cum străfulgerarea de altădată transmisă de Bogza, când *peste capetele noastre alunecă pe cerurile sticloase de iarnă o catedrală de lumină*...

*

Dificultatea de a parcurge cărţile ce vin din epoci dominate de etici diferite. A trăi simultan în lumi antagonice şi a supravieţui prin rezolvarea conflictului ce se naşte prin acest nod ce te ţine captivă... A te fi născut sub dictatură, a fi trăit într-o alveolă, anonimă, şi a învăţa să te ridici deasupra amneziei, în clipa în care libertatea ţi-a fost restituită. O viaţă ca o smulgere a unui fir de iarbă din rădăcină.

E un joc, totuşi, dar e un joc pe viaţă şi pe moarte. Nu tragic, cât fericit şi seren, prin simplitatea lui colosală. La fel cum fusese uimirea lui Marin Preda: *n-am avut sentimentul că am timp (deşi am avut berechet) să mă*

uit pe cer şi să observ mersul constelaţiilor. Ce-am făcut cu acel timp, când l-am avut, de n-am descoperit până acum unde se află cutare stea? Nimic n-am făcut. Am fost obsedat. Atât. Deodată mă gândesc, dimpotrivă, la un alt joc cu timpul, anume la jocul cu timpul aşa cum îi fusese dat lui Max Blecher să-l rumineze. Căci la acesta din urmă, fiecare clipă devenise o nouă, ce înainta în sine ca un tăiş, lăsând în urmă siajul unui suprarealism al durerii, şi nu o contemplaţie narcisică.

*

...Altădată Norman Manea fusese prins de ghearele epocii damnate: omul s-a retras, astfel, s-a diluat, a supravieţuit prin chiar această diluare, prin purificare, trecând din veninul puternic al celorlalţi înspre soluţia limpidă a remediului. Reflectând la ceea ce suntem de fapt, aşa cum o face şi altădată, în discuţiile sale cu Saul Bellow: *Ce suntem de fapt, intelectuali sau artişti? Asta ne-ar sili să ne întrebăm cine este, până la urmă, mai naiv: intelectualul sau artistul. Nu am ajuns la nicio concluzie. Nici măcar nu sunt sigur că e un păcat să fii naiv. Întrebarea ne duce către ceva mult mai serios.*

Dar americanii exclud ipoteza taxinomică ce, eventual, îl identifică pe intelectual cu artistul. La ei, intelectualii sunt în exclusivitate universitarii. Și artistul?

Artistul este un om neîncrezător, mai ales faţă de intelectual. El *nu ştie*, el va ajuta pe alţii *să afle*.

Heinrich Böll spusese că *"Fiecare artist aparţine prin definiţie opoziţiei extraparlamentare"*…Fără doar şi poate că *artistul incomodează democraţia pragmatică şi sistemele totalitare, ambele încearcă după metodele şi mijloacele sale să-l omită, să-l aservească*. Intelectualul se poate adecva mai repede sistemului, fiindu-i mai util decât artistul, care e subversiv şi vizionar. Iar cel ce e vizionar îşi depăşeşte epoca. Trăind prin contrarietate, prin negarea prezentului.

*

Ucenicia unui artist în totalitarism: tot operă literară pare să fi fost şi *a scrie*, dar şi *a trăi*?…Căci esteticul singur nu ar fi putut să fie fluidul impur al dezertării din spiritul de dreptate şi adevăr. Omul care nu se situează etic deasupra operei sale are de rezolvat circumstanţele în care se va institui ca instanţă estetică. Mai devreme sau mai târziu, canonul devine un cordon ombilical care nu mai satură fiinţa nouă.

*

Ce caută artistul, în fond? Nu cumva, în ipostazele sale de delir, artisul caută să-l întreacă pe Dumnezeu, sau măcar să-l concureze? *Lessing, cel mai cinstit dintre mulţi oameni teoretici, a îndrăznit să dea pe faţă că urmărea mai degrabă căutarea adevărului decât adevărul însuşi.* Dar adevărul integral este mai degrabă materia de lucru a intelectualului, pe

când artistul se simte chemat către expresia adevărului abia intuit. Prefigurarea.
"Cel ce află prin experienţă plăcerea ce ţi-o dă cunoaşterea socratică simte cum această cunoaştere se străduieşte să prindă, în cercuri tot mai vaste, lumea aparenţelor. Nu va mai exista de acum încolo vreun imbold care să-l lege de viaţă mai puternic decât apriga dorinţă de a duce mai departe această cucerire. Optimismul ascuns în esenţa logicii dă greş. Omul superior ajunge la puncte de limită ale periferiei. Dă cu ochii de un întuneric absolut. Spre spaima lui, vede cum logica, în aceste puncte de limită, se încolăceşte în jurul ei şi îşi muşcă coada...Când se încolăceşte în jurul ei şi îşi muşcă coada – atunci se iveşte forma nouă a cunoaşterii. Cunoaşterea tragică. Cunoaşterea tragică, auzi! Cunoaşterea tragică o putem suporta numai luând arta drept scut şi leac...Dorinţa de a cunoaşte doar în formele ei inferioare se manifestă ca un duşman al al artei. Îndeosebi al celei dionisiac – tragic". Atunci când adevărul este prea explicit, el este cunoaştere ştiinţifică, dar inocenţa intuiţiei îi prieşte mai mult artistului decât certitudinea.
Adevărul vag, înaintea revelaţiei.
A trăi prin antiteză, totuşi. Şi a supravieţui prin perpetuarea acesteia: *conflictul iremediabil dintre precaritatea fiinţei şi supremaţia încercării la care se supune*...Einstein cerea să-l înţelegem pe Dumnezeu cu alte măsuri, pentru că *nu e răuvoitor, ci doar subtil*...Norman Manea invită la conciliere: judecată moderată şi intuiţie dozată. *Judecată ce o merită nu doar divinitatea, ci şi omul...* O carte a lui Manea este dominată de o rostire blajină, oricare din ele, chiar şi atunci când se dedică unor revelaţii tragice. Precum la Levi, bunăoară, există o voinţă a autorului de a nu repeta în scris deformaţia rupturală indusă asupra vieţii sale de experienţa Holocaustului şi a Gulagului, ci de a caligrafia emoţiile. El alcătuieşte hieroglife pentru durere, înnobilând-o; la Manea, durerea nu e exhibată şi explicită, nici crochiu, ci dedusă prin suma de consecinţe, ca un loc geometric unde omul încearcă triada: a fi purificat, apoi a fi redus la absurd, şi finalmente a fi eliberat.

*

Teorema obsesivă a secolului XX: crima. *Crimăgândirea* e un corolar.

*

În literatură, ca să nu aduci o temă în derizoriu: ai nevoie de artă, de frază. A nu reduce tema crimei la un simplu fapt divers.

Metodă infailibilă pentru a şti care e fraza bună şi care nu: îmi imaginez că mă aflu în mijlocul Saharei, fără nicio carte cu mine etc. În buzunar, descopăr un pătrăţel de hârtie, pe care e scrisă o frază. Dacă, citind-o, înţeleg că pustiul a căpătat un sens şi că nu mai vreau să plec de acolo, fraza

e bună. Adevărul artistului revelat în pustiu: doar adevărul, când nu stă în extrapolarea firului de nisip, ci în perpetuarea prin fractură a deşertului.

*

"*Să mergem să cumpărăm piersici*. E vânătoarea din *Război şi pace,* nu mă uit altfel la tine decât la Nataşa Rostova. Piaţa cu pepenii ei – e un bal şi aşteptându-te să plăteşti strugurii, nu tremur altfel decât Ladima". Lectură cu fereastra deschisă către grădină: doar florile şi cuvintele, de ce şi novele şi stelele?

Seducţia se slujeşte, totdeauna, şi de "discurs", iar "discursul amoros" poate face (vezi Roland Barthes), obiectul unui curs universitar de literatură. "Conversaţiile înscenării", "discursul iubirii"...literatură şi iubire...A scrie despre iubire şi despre natură: a părăsi ideile – devenite povară. A trăda? De fapt, scriitorii care *văd idei* nu pot scrie despre iubire şi despre natură. Poate că de aceea nici la Manea nu prea găsim iubirea şi natura. Stilul său e dominat de forţa de evocare politică, de naraţiunea pe minimum trei planuri şi de un estetism reţinut, bine strunit. E, în toate acestea, prozatorul ca un salvator prin forţa specială a cuvintelor; e proză printr-un efect de arhitecturi lingvistice sobre care sugerează prezenţa fiinţei în istorie fără a o subjuga; e o veritabilă măiestrie de scriitor reducţionist la mijloace care exclud excesele şi care practică o artă a preciziei lipsită de opulenţă. Totul pare spus, la modul genial, de un *RainMan din Est*: a fost odată ca niciodată o lume de idei ce au lăsat în urmă multă cenuşă şi multe lobotomii.

24.08.2007

...”Nu-ţi vine să te întorci în locul de unde ai fost gonit”...„Ghinionul a fost norocul tău, Norman”

Da. „*Ghinionul a fost norocul tău, Norman*”, i-a spus prietenul Leon lui Norman Manea. „*Dictatorul ţi-a fost norocul*”. Dictatorii, la o adică. Şi cum altfel, decât prin persecuţie, se poate omul răzvrăti şi se poate el răstigni de adevărul persoanei sale, de adevărul ideilor sale, de adevărul culturii sale, de adevărul destinului său?

Ar fi o problemă, aici, însă. Care îşi merită paranteza. E problema actelor mnezice ratate, sesizată şi de Alain Finkielkraut, în „*Memoria zadarnică*” (Ed. Hasefer, 2004). E periculos ca ghinionul sau norocul să gestioneze memoria şi adevăraul. Memoria nu poate fi lăsată să bage istoria în comă. „*Împotriva uitării trecutului se poate totdeauna face apel, trezind memoria. Însă împotriva unei memorii care, în loc de a ne plăti datoria faţă de cei morţi, pune trecutul la dispoziţia celor vii, îi face să se simtă mai în largul lor, împăcându-i cu propria conştiinţă, le reconfirmă certitudinile ideologice şi întreţine amalgamul de cinism şi sentimentalism, atât de caracteristic*

epocii noastre, împotriva unei asemenea memorii nu mai există nici un fel de recurs".

Atunci când memoria adusă la zi nu reface adevărul istoric şi nu slujeşte sentimentului de justiţie, triumful ei asupra uitării se trasformă într-o facultate mnezică zadarnică. Un act ratat.

Revenind la lectura din Manea: prima problemă cu care se confruntă cititorul român al *Întoarcerii huliganului* ţine de mentalităţi şi istoria lor, în contextul istoric al dictaturii. Este aceeaşi cauză a dificultăţilor cu care s-a confruntat şi Andrei Oişteanu în elaborarea studiului comparativ de imagologie etnică intitulat *Imaginea evreului în cultura română* şi asupra căreia depune mărturie (Ed. Humanitas, Ediţia a II-a, p.35, 3. *Evreul tabu*): „*este vorba de rănile de nevindecat pe care cenzura comunistă le-a provocat în corpusul literaturii ştiinţelor sociale. În marea majoritate a cărţilor, publicaţiilor şi studiilor de folclor şi etnologie apărute după război în România nu se vorbeşte aproape deloc despre evreu, pentru că acest nomen ethnicum şi tot ce era legat de el a devenit în bună măsură tabu. După un exces de popularitate (negativă, este drept), în perioada dintre războaie, când evreul devenise protagonistul fără voie al prea multor cărţi, studii şi articole antisemite, o dată cu instaurarea regimului comunist în România, evreul a fost obiectul unui alt exces: nu s-a mai scris aproape nimic despre el, de ca şi cum nu ar fi existat (conform principiului regimurilor totalitare: „Despre cine/ ce nu se vorbeşte, nu există". Un exces de tăcere a luat locul unui exces de zgomot*".

Unele prejudecăţi sunt mai cunoscute de publicul larg. Astfel, există un clişeu al evreului etern călător şi etern prigonit. Pentru evrei, e un ţărm pierdut în ceaţă, care se îndepărtează necontenit. Un strigăt care nu se aude, pentru că e condamnat să rămână nerevelat, mut. Miezul de adevăr stă, încă, în rasismul ce se autoîntreţine şi care este reiterat periodic sub formă de antisemitism. Acest adevăr este ambalat în zbucium şi tortură, în temperaturi insuportabile care forjează caracterul ce va trebui să reziste la agresiunea potenţială, apoi la agresiunea reală şi la tensiunea antisemită cvasiconstantă a sistemelor politice şi sociale instabile. Evreul încă este din păcate identificat cu *străinul*. De aici şi până la toleranţă şi armonie, e un drum anevoios şi imposibil de atins înafara sistemelor democratice şi multiculturale. În consecinţă, evreii devin lecţia de civilizaţie a unei comunităţi, după spusele unui arhiepiscop de Canterbury.

Citesc „*Întoarcerea Huliganului*" prin lectură multiplă şi încerc să refac câteva trasee.

Aflu despre clipele şi gândurile unui om care a urcat, de ani buni, şi în biblioteca mea pe raftul întâi, un om care este unul din cei mai mari scriitori români (foarte cunoscut, foarte tradus şi gustat), un candidat cu

şanse reale la Premiul Nobel pentru literatură: un om zdrobit de *huligani*, în *România huliganică*, în *ani huliganici* (evident, aici trebuie adoptat codul cultural din epocă); condamnat la o copilărie de deportat în Transnistria; format de o cultură a libertăţii, împotriva curentului-buldozer-naţionalist; sufocat de omerta şi vendeta instituită de agitatori şi propagandişti antisemiţi în jurul său, în jurul eseurilor şi articolelor sale şi în jurul cărţilor sale (dar oare nu cunosc şi eu prea bine această presiune a culturii oficiale, prin care rataţii şi politrucii din Cultură şi din asociaţiile profesionale scriitoriceşti sau din presa literară aservită îi zdrobesc pe opozanţii ce nu se subordonează „liniei de partid", y compris *străini* ca mine, instituind asupra lor protocoalele asasinatului moral, social şi profesional?)
Textul lui Norman Manea despre Mircea Eliade (a se vedea eseul *Felix Culpa*, în volumul *Despre clovni-Dictatorul şi artistul,* Editura Polirom, Iaşi, 2005, ed.a II-a.) apăruse mai întâi în *New Republic,* iar în 1992 a apărut şi traducerea sa în limba română. (Revista *România Literară* a folosit cu acea ocazie mânia proletară împotriva autorului, după cum îşi aminteşte el însuşi în cartea sa. *România Literară* voia capul autorului şi alta nu. Şi capul meu, ca şi alte capete au căzut, între timp, de ghilotina *României Literare,* dar cui îi mai pasă de manierele proletculte şi dogmatice ale revistei cu evoluţie etică foarte capricioasă, din cauza caracterului ei bizar, de organ al unei cenzuri cu teză şi surdină, pentru că politica revistei oscilează între recuperarea *comuniştilor de omenie liberară* şi exigenţele *oligarhilor furnizori de petrodolari*?)
Apoi, au urmat persecuţii extinse asupra familiei lui Norman Manea, rămasă în ţară după ce scriitorul, sătul de hărţuire, a emigrat. Cutia poştală a soacrei sale, din scara B, nr.84, blocul magazinului Unic de vizavi de Scala, de pe Bulevardul Magheru din Bucureşti, a fost incendiată în câteva rânduri numai în anul 1992, iar biata bătrână a fost ameninţată. Toate acestea aveau loc în anii 90, aşadar. Nu în anii 30. Anii 90, din nou, huliganici. „*Eseul tău a picat foarte prost*", scria mama Cellei Manea, Evelyene, „*aici, (în România), Eliade, Cioran, Noica, Nicu Steinhardt, Iorga, Nae Ionescu, chiar şi Antonescu, chiar şi Zelea Codreanu, sunt preferaţii presei, eroii anticomunismului*". Răul cultural readucea la suprafaţă răul politic. Perfect? Nici vorbă.
Dar de ce gândirea românească interbelică anticomunistă, aplecată bine de tot către extrema dreaptă, a avut nevoie de cultul antisemit şi de elogiul exterminării evreilor în masă? ...Un model fusese preluat din Răsărit. Căci, pentru cei ce au uitat, să reamintim faptul că, alături de americani, ruşii i-au eliberat pe evreii supravieţuitori din lagărele naziste, în 1944, dar prima lor acţiune a fost, după aceea, de a trimite pe front bărbaţii evrei salvaţi: adică tot ei, direct pe front, în linia întâi, contra nemţilor. Probabil

ca să-şi plătească birul pe salvare. Tampon între două sectoare ale neantului obligatoriu. Au plecat vreodată ruşii din vreun loc devastat fără să-şi ia partea? Ciubucul? „Schelete. Abia scăpaţi din lagăr”, mărturiseşte şi Norman Manea; soldaţii evrei supravieţuitori ai lagărelor erau aleşi de comandaţii sovietici ca o carne de tun ideală, puşi să se răfuiască acum în direct cu foştii călăi germani, chipurile. Însă această întâmplare nu era decât noua formă, prelungită perfid, a genocidului. Decât să hrăneşti scheletele umblătoare lăsate în urmă de nemţi, şi să le îngraşi pe banii Uniunii Sovietice, nu mai bine le mai trimiţi o dată la moarte, una care să pară eroică, într-un război absurd, doar doar se va scurge şi ultima picătură de sânge şi de suflet de *jidan* din aceşti soldaţi?...Aceasta era morala maşinăriei diabolice.

...O amintire. În carte, Manea introduce unele pagini impregnate de biografism. „*Şase dimineaţa, la telefon era (...)...Suceava, oraşul care îmi găzduise copilăria şi adolescenţa. O voce blândă şi politicoasă: directorul Băncii Comerciale din Suceava! Aflase că reapar, curând, în România şi ţinea să aflu, cu întârziere, că Fundaţia Bucovina îmi decernase, iarna trecută, Premiul pentru Literatură. Cetăţenii oraşului meu natal ar fi extrem de onoraţi dacă...Suceava! Bucovina! Renaşterea! Acolo renăscusem, n-am uitat, după întoarcerea din lagăr. Fără festivităţi, fără televiziune, fără publicitate? Mi se putea permite această concesie? Da, directorul mă asigură că festivităţile avuseseră deja loc, anul trecut, fără laureatul american*”. *Şi chiar fără înştiinţarea lui. Românească treabă*!...

Frământările continuă şi în perioada de pregătire a călătoriei către ţară. Pentru a o revedea, cu durere? Sau pentru a primi şi „modestul” premiu, decernat cu „ceva timp înainte” în ţară, dar fără a-l fi anunţat pe Norman Manea, încă foarte viu scriitor şi profesor în USA?

Motive de a reveni în ţară?...Puţine ...”*Nu-ţi vine să te întorci în locul de unde ai fost gonit*”. Sau: „*La cinci ani, în toamna lui 1941, te-ai trezit într-un vagon de vite, înghesuit între vecini, rude, prieteni. Trenul vă purta spre Est. La Est de Eden*”. Sau: „*În 1945, la finele războiului, la 9 ani, nu ştiai ce să faci cu proaspătul titlu de supravieţuitor. Abia la 50 de ani, în 1986, ai înţeles, în sfârşit, ce înseamnă. Plecai, din nou. Spre Vest, de data asta. Definitiv, spre Vest*”. Ah, capcană imposibilă: să nu poţi pleca, să nu poţi nici rămâne. „*Evadare imposibilă. Găsiseşi, între timp, un domiciliu: Limba*”. Domiciliu freatic. Limba română, *acasă*. *Nu mă simt acasă decât în limba română.* De altfel, Norman Manea e singurul scriitor român din exil care, deşi a emigrat de aproape douăzeci şi cinci de ani, continuă să scrie numai în limba română. Probabil, judecând după exigenţa şi profunzimea personalităţii autorului, limba română îi

furnizează cele mai bogate nuanţe, trăirile cele mai depline şi expresivitatea care îi satisface rigoarea şi acribia.
„*Supravieţuitor. Străin. Extrateritorial. Antipartinic.(...) Locuiai în limbă, în limba română, nu? Da, recunoşteam retrospectiva: La 5 ani, mai întâi, din cauza unui Dictator. La 50 de ani, din cauza altui Dictator şi a ideologiei opuse. Asta ar fi farsa, nu-i aşa*?”
Farsă a fost? Nu, aceasta a fost chiar viaţa. Viaţa lui Norman Manea. Precum viaţa multora din cei de pe aici, de la gurile, hulpave de cadavre, ale Dunării...
Norman Manea îl citează adesea pe Cioran, în care găseşte fibre de rădăcina vieţii, deşi îi despart pentru totdeauna ideile de dreapta ale filosofului: „*A fi exclus este singura noastră demnitate*”, repetase Cioran. O repetă şi Manea.
O întăresc, la rândul meu.
A fi exclus şi liber.
A fi, prin excludere, tu însuţi, unic.
„*Instruirea dezrădăcinatului pentru dezrădăcinarea ultimă*” este acest exil în care plecase, în 86, Norman Manea, aflat în crucea vieţii şi în dimineaţa senectuţii. „*Întoarcerea huliganului*”, în lectură multiplă, nu este decât actul sfâşierii de sine al unui om care reînnoieşte mereu povaţa lui Kafka: „*În lupta dintre tine şi lume, treci de partea lumii*”.

28.08.2007

„Astăzi, 9 octombrie 1941, pleacă cu trenul populaţia evreiască din comuna Iţcani şi Burdujeni, precum şi cei din din oraşul Suceava”. Suceava, Transnistria şi Babilonul. Angoasele istoriei

Norman Manea relatează fără emoţie fals epatantă despre debutul Holocaustului transnistrean (cităm din paginile 211-213 din volumul *Întoarcerea huliganului, ed. Polirom, 2006):*
„*Astăzi, 9 octombrie 1941, pleacă cu trenul populaţia evreiască din comuna Iţcani şi Burdujeni, precum şi cei din din oraşul Suceava. Strada Ciprian Porumbescu până la strada Petru Rareş, colţ cu Biserica Sfântul Dumitru şi casa evreiască. Strada Regina Maria până la prăvălia de coloniale Reif. Strada Cetăţii. Prima stradă după hotelul „La Americanul” până la Gimnaziul Industrial de fete. Strada Bosancilor până la terminarea ei*”. Operaţia urma să înceapă la rampa militară a gării Burdujeni în 9 octombrie 1941.
„*Tragicul destin a apropiat, peste milenii, robia babilonică şi iadul de foame, boală şi moarte al Transnistriei”, scria creştinul Traian Popovici,*

primarul Cernăuţiului, capitala Bucovinei (despre care am amintit în alt episod, n.m.). *„Deposedarea la punctele de adunare pe Nistru de tot ce mai aveau deportaţii, distrugerea documentelor, pornirea în bacuri desculţi şi nemâncaţi, sunt pagini de tragedie dantescă şi sălbăticie apocaliptică*", continuă primarul Popovici care încercase, până în ultima clipă, să împiedice exodul. „*La un singur transport, din 60 de copii sugari a supravieţuit unul singur. Obosiţii, poticniţii erau abandonaţi în stare muribundă pe marginea drumurilor, pradă vulturilor şi câinilor. Cei ajunşi la destinaţie în condiţii mizerabile de igienă şi trai, fără locuinţe, fără lemne, fără alimente şi îmbrăcăminte, sunt expuşi necruţător intemperiilor vremii şi vexaţiunilor organelor de pază şi administrative*".
Deportaţii din Rădăuţi transmiseseră şi ei în 1941 de la Ataki, un mesaj disperat: „*Pe ziua de 14 octombrie am fost evacuaţi, aduşi aici pentru a fi trecuţi peste Nistru şi trimişi undeva în Ucraina. Fără adăpost, sub cerul liber, în ploaie, în noroi şi frig. Aici, la Ataki, au murit deja sute de persoane. Mulţi au înnebunit, s-au sinucis. Dacă nu vom fi salvaţi imediat, nu va supravieţui nici unul dintre aceşti nenorociţi. Deocamdată, circa 25.000 de suflete. Parte pe drumuri spre Ucraina. Parte la Moghilev. Parte aici, la Ataki*".
La 6 septembrie 1941 Mareşalul României, Ion Antonescu, Comandant al Armatei şi Conducătorul Statului Român, scria: „*Nu este lupta cu slavii, ci cu evreii. Este o luptă pe viaţă şi pe moarte. Ori învingem noi, şi lumea se purifică, ori înving ei şi devenim sclavi".*
Pe 4 octombrie, mareşalul decisese deportarea, pe 9 octombrie, record de eficienţă, trenurile porniseră... Crudă eficienţă a unui sistem diabolic.
Acestea au fost realităţile epocii în oraşul unde trăim astăzi, adesea într-o ignoranţă ignobilă. Generaţia mea sau generaţiile precedente ori ulterioare, de până la aşa zisa revoluţie din 89, nu au ştiut nimic despre aceste evenimente. Istoria predată în şcoli nu a menţionat niciodată nimic despre adevărata experienţă a nazismului românesc, cu toate faţetele sale, a holocaustului din Transnistria, ce avusese puncte de plecare în Cernăuţi, Suceava, Rădăuţi şi alte centre bucovinene. Nici despre adevărata faţă a bolşevismului nu ni se povestise nimic. Nici despre epurările dictate de politicile moscovite sau interne ale partidului-stat. Dintr-o dată, ne trezeam că unii oameni din jurul nostru dispar sau sunt trimişi departe (cât de departe o fi lumea aceea?), ori sunt „rotiţi", sau de-a binelea expulzaţi. Unii făceau parte din sistem. Alţii nu. Unii erau opozanţi. Alţii rezistenţi. Însă pe toţi îi îngloba aceeaşi maşinărie socio-politică obscură şi schizoidă în care nimeni nu era de fapt liber şi toţi împărtăşeau aceeaşi placentă a suspiciunii, a fricii şi a delaţiunii. Într-o totală abulie istorică, reduşi la creierul imponderabil al roboţilor ideologici, după cum relatează şi Norman Manea în romanul său, oamenii pluteau într-o existenţă dirijată,

având cu toţii interdicţia de a privi în urmă, la bunici, la strămoşi, la legăturile de familie sau de etnie ori confesionale.

...La mare distanţă de momentul Transnistria sau de deceniile totalitare, oraşul Suceava, oraşul lui Norman Manea, cunoaşte acum încă o viaţă. O altă viaţă. Una din nesfârşitele vieţi date de Dumnezeu lumii…Străzile ce duceau altădată sute de suflete către lagăr şi exterminare sunt acum bătute de alte iluzii. Nu toate, democratice. Paşii tinerilor se aliniază către alte ţinte. Multe, democratice. Unele, însă, nu. O vegetaţie luxuriantă creşte în parcuri, în scuarurile parfumate sau pe mormintele celor ce au murit fără să ştie de ce au fost expulzaţi din istoria anilor 40 sau din istoria anilor 50, sau 60 şi aşa mai departe. Pădurile aduc un aer curat, oxigen şi tinereţe, idealuri noi, fascinaţia uitării greşelilor din trecut. Căci, neîndoielnic, fiecare deceniu al secolului trecut a adus excluşii lui, tot aşa cum astăzi, excluşii sunt vânaţi mai ales printre cei ce mai au memorie antitotalitară, cei care mai ştiu câte ceva despre trecutul recent ori îl scormonesc. Deşi ne aflăm, chipurile, în lumea liberă, societatea este din nou străbătută de un curent anti-revizionist, de sorginte perestroikistă de faţadă: este acum în derulare operaţiunea de reciclare a mitului comunist cu ambalaj european, prin decuplarea stadiului său activistic gerontic de la abdomenul flămând al lupilor tineri sau cosmetizaţi, care probabil din ignoranţă sau din pripă repetă aceleaşi mutări stalinistoide pentru care au sărit de fapt la beregata *tătucilor* lor.
Deunăzi, un tânăr, exasperat de răfuielile declanşate în societatea românească, îi spunea răstit celui mai competent politolog în traumele Estului: „...domnule Tismăneanu, eu sunt comunist. Aşa cum îl inţeleg eu şi nu cum ni l-a livrat practica. Asta pentru că-i lipsea pragmatismul. Sunt tânăr (nu sunt nomenclaturist, am 29 de ani, e bine aşa?), am stat la cozi, am urmărit programul de două-trei ore al televiziunii naţionale ceauşiste, am cumpărat alimente pe cartelă, deci, sunt trecut puţin prin consecinţele "comunismului". Însă ştiu să discern. Ce treabă au oamenii cu ideologia? Ca şi cum creştinismul ar avea ceva comun cu preoţii. Ca şi cum creştinismul ar avea ceva comun cu lumea asta. Nu cred în capitalism, am citit despre negri (suprema batjocură a fost crearea statului Liberia), despre indieni (ăştia nu au dreptul la identitate, la proprietate?), nu cred în eredităţi triumfaliste, nu cred în progres economic fără cel uman, nu cred în verbul "a aparţine", nu cred în democraţie (gluma socială a grecilor), nu cred în oameni, cred în umanitate, cred în verbul "a da", cred în meritocratie, cred în idei, cred că omul se poate schimba. Mai vreţi? Ce atâta o daţi înainte numai cu Iliescu, ce atâta comunism, când noi, românii, trăim în două Românii, una a provinciei şi una a marilor oraşe? Nu mai aveţi subiecte, vreţi să vă tot justificaţi, până când? Sunt sătul de

angoasele istoriei, sunt sătul de oameni providenţiali, sunt sătul de mentori...să clădim România, nu Româniile ei...” Dar, adaugă tânărul, inocent, vreau desigur *o Românie comunistă*... În timp ce gauchişmul de azi socialist, îi slujeşte din plin himerele juvenile şi urcă din nou, irepresibil, din prea-plinul unei lumi ce cultivă destructivismul ca pe o cale de a renunţa la capitalism, încurajând aventurile revoluţionare…
Singurul răspuns competent e simplu: *atenţie*, o spune, seren, Vladimir Tismăneanu -, *realitatea continuă să fie ocultată şi ignorată...*
Istoria a devenit din nou incandescentă, brusc accelerată de un război nevăzut. Acasă e pace şi buimăceală, Europa *ne iubeşte şi lasă*, cel mai bun soldat american e un român, iar Iranul se pregăteşte de holocaustul nuclear, în timp ce întrebările noi despre viitor, tot mai numeroase, ne lasă fără răspunsuri în privinţa trecutului...Acest paradox este o accelerare către retrăirea marilor traume ale istorici recente la intensităţi comparabile cu cele acum condamnate explicit, ba poate că şi mai înalte….

3.09.2007

Povestea unui *erou bolşevic sau cum să torni niţel la Toar´şu' Prim' pe credincioşii de la biserică şi de la Templu* - o amintire culeasă de la o biată bibliotecară de pe timpuri

Povestea următoare e despre un idiot şi despre isprăvile lui. Ea nu se putea scrie decât în această cheie ironică. Altminteri, ar fi eşuat încercarea de a aduce la lumină un adevăr ce vine din zona umană a deplorabilului. Povestea zice aşa: cică un venerabil culturnic localist din anii 80 ceauşişti, preşedinte autoproclamat pe viaţă asupra culturii roşii în Ţara Fagilor, poet şi ziarist de nădejde din alte vremi, era cam certat cu legile firii. Al cui preşedinte pe viaţă era individul?…Al tuturor societăţilor aducătoare de bani şi de onoruri artistice de la bugetul mic, *după remuneraţie, să trăiţi*, de dinainte şi de după patuz´s´opt, pardon, opzeci´ş´nouă. După *loviluţie*, pe roşul bard de curte îl dureau metafizic şi marxist toate chestiile lumii acesteia. Şi opoziţia, şi partidele de guvernământ, la modul traseist; în trecut plonjase direct în mitologia partidului *de tristă amintire*; omul avea nu numai boli, ci şi simple fobii: una dintre ele - *nu-l înghiţea pe Dumnezeu*. Acu', n'ar fi fost primul şi nici ultimul din tabăra vajnicilor adepţi ai revrăjirii secerii şi ciocanului şi ai cultului Tovarăşului Cârmaci Ceauşescu, rivalul lui Dumnezeu. Însă pe eroul bolşevic îl durea mai ales capra vecinului, adică faptul că alţii au nevoie de nişte sfinţi, de Tatăl Nostru, de mersul la Liturghie şi de rugăciunea de la biserică şi de la templu, duminica şi respectiv sâmbăta. Văzând că în anii 80 oamenii intrau în zilele sfinte în locaşurile de cult, activistul cu pricina s-a gândit

să le dea de lucru bibliotecarilor. Zi şi noapte, mintea lui ţesea întruna programe de dezvoltare multilaterală a Omului Nou, iar chestia aplicării lor îl durea foarte tare. Era genul de activist pe care în general îl doare mintea. În consecinţă, omul nostru s-a dus să toarne niţel în acei ani 80 la Primul Secretar (*ah, delaţiunea la şefi, obicei bun* de care nu s-a lepădat niciodată, nici după anul apocaliptic 2000, nu de alta, dar ca să nu-l lepede nici pe el alţii din partidul comunist cu faţă umană): „*Săru'mâna, toarăşe Prim Secretar,* se plecă el cu fruntea până la şireturile ierarhului ateu, pupându-i papucii*: am o idee genială de partid. În oraşul şi în ţinutul nostru, ca şi în toată România, sau în ţările Moscovei, apariţia Omului Nou e întârziată. Eu, Pohetul activist, am găsit cauza: toate bibliotecile sunt închise duminica. Bibliotecarii sunt, de aceea, nişte răi români, dar şi nişte răi cetăţeni, To´arăşe Prim. Ei sunt nişte leneşi care duc de râpă cultura şi înflorirea Patriei noastre cea din lumina Documentelor Congresului. În lipsa bibliotecilor, care sunt închise duminica, cetăţenii patriei noastre dragi se duc la biserică şi la templu, To´arăşe Prim. Mai şmecheri decât oricine pe lumea asta, luând şi de pe viu şi de pe mort, popii ţin biserica deschisă duminica, atrăgând pe oamenii cinstiţi cu dogma credinţei şi a minciunii religioase. Tz, tz, tz…Ei duc de râpă truda Partidului. Pentru ca aceste samavolnicii să nu se mai repete, propun să decretaţi stare de mobilizare generală a bibliotecarilor. Să fie obligaţi să vină la serviciu şi sâmbăta şi duminica, dumnealor burghezii de bibliotecari, să lase lenea şi relele obiceiuri capitaliste, şi să-şi îndeplinească sarcina de a aspira cetăţenii din biserici, băgându-i de sărbători între rafturi şi între coperţile cărţilor, la citit!, la conspectat!, la învăţat mierea cuvintelor Tovarăşului Ceauşescu, pentru construirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate încă din acest cincinal, dar cu un an înainte de termen! Să transformăm biblioteca într-un aspirator de suflete, Toar´şe! Şi să raportăm şi la Bucureşti, la Toar´şu' şi la Toar´şa, că nasc şi la noi genii (şi arată cu degetul spre pieptul lui năvalnic, în care bătea o inimă de erou bolşevic, stalinist, comunist etc.), şi asta fără Dumnezeu şi ereziile lu' dânsu' Dumnezeu ălai*".

Toar´şu' Prim, cult fiind, şi bine sfătuit de slugaciul bard turnător, îşi frecă voios bărbia şi se gândi ce bine îi şade lui aşa, receptiv la nou şi la progres, încurajând iniţiativa de partid şi de stat, diversificând cultura şi spirijinind-o. A doua zi, făcu şedinţă cu mai marii bibliotecilor – nişte *mai mici* speriaţi care îl priveau cu ochii ieşiţi din orbite şi cu nitroglicerina sub limbă. „*Gata cu huzureala*!", urlă la ei Primu'! „*Să se termine cu sabotajul acesta al minţii de revoluţionar! Popii le fură conştiinţele bravilor cetăţeni multilateral educaţi, iar voi închideţi bibliotecile duminica, ca să aibă lumea inc de mers la Biserică? Hmmm. Decretăm:*

de mâine, pe teritoriul judeţului nostru, toate bibliotecile vor fi deschise şi sâmbăta şi duminica, cu program obişnuit. Să nu mai văd nici un localnic că se duce la biserică sau la Templu *în loc să vină la bibliotecă! Să puneţi la dispoziţie cititorilor documentele de Partid, lucrările Congresului, cuvântările Tovarăşului, ca să se umple ei de înţelepciunea iubitului nostru Cârmaci care ne conduce către Iepoca de Aur. Jos Dumnezeu! Trăiască scumpul şi iubitul nostru conducător, tovarăşul Nicolae Ceauşescu*!"
Ce emulaţie a urmat. Spectacol dizgraţios, ca de obicei. Eroul bolşevic se întrecuse pe sine.

Au urmat ani în care bibliotecile au început, la ordin, să-l saboteze pe Dumnezeu, să funcţioneze şi duminica; se făceau liste de frecvenţă cu *cetăţenii model* care erau daţi drept exemplu celorlalţi, iar asupra acestora din urmă se făceau presiuni pentru a urma bunele exemple de partid.
Bibliotecile publice erau alimentate fără întrerupere cu *carte nouă*. Nu şi de calitate bună, însă, deoarece textele publicate erau mereu supuse Cenzurii partidului-stat.
(Astăzi, când oferta de carte bună este atât de diversificată, achiziţiile nu mai sunt pe măsură, ca atunci când se editau tiraje de milioane de cărţi slabe, pentru a sluji, cu rare excepţii, gloria unor artişti rataţi dar merituoşi numai la capitolul de obedienţă şi cădere la pace cu Partidul-Stat).

Totuşi, bardul nostru, cel mai împlinit turnător şi torţionar la vedere al culturii locale (pentru că au existat şi unii mai bine dosiţi), nu a reuşit să dea o lovitură mortală Bisericii. Bibliotecarilor, însă, da. Sfinţii au rămas în icoane. Dumnezeu, modest, şi-a văzut de drum. Poetul zelos venea şi el în fiecare zi de sâmbătă, de Shabat, sau de Sfânta Duminică, într-o raită pe la bibliotecă, să vadă cine trage chiulul şi să-l toarne a doua zi, dis – de – dimineaţă, la Toar´şu' Prim'. De voie - de nevoie, bibliotecarele îşi aduceau ceva de tricotat şi stăteau cuminţi la program, sâmbăta şi duminica. Cetăţenii conştiincioşi ai oraşului aduceau cărţile la schimb pe la ora 9 dimineaţa, ca să fie văzuţi de eroul bolşevic, cu normă part-time la *cooperativa ochiul şi timpanul*, apoi dădeau un ocol prin piaţă şi, pe furiş, se strecurau în Biserică, la Sfânta Liturghie. Pitit în umbra zidurilor, cu notesul pregătit pentru turnătorie, pohetul îi pândea la ieşire. Ochiul său vigilent iradia conştiinţa şi forţa învăţăturii de partid, sfredelindu-i cu mânie proletară pe rătăciţii care se încredeau în religie…"*lasă că vă aranjez eu, mieilor*", se jura poetul în gând şi umplea notesul cu nume de cetăţeni pe care îi turna a doua zi…Iar Primul Secretar dădea apoi ordine ca oamenii să fie luaţi la întrebări, anchetaţi, eliminaţi din competiţiile profesionale şi valorice (în aceeaşi manieră, deşi pentru alte lucruri,

fusese turnat şi Norman Manea la Comitetul Educaţiei Socialste, în 1986, după ultima sa vizită în oraşul natal)…
Poetul localist îşi plimbă şi azi geniul de turnător pe la uşile deschise vraişte ale istoriei, ale puterilor vremelnice. Avea şi mai are, desigur, colaboratori. Şi dosare. Care vor fi deschise, cândva.
Povestea mi-a fost spusă în anul două mii cinci de către o biată bibliotecară de ispravă, acum pensionară prin voia Domnului, şi care nu ia Piracetam, ca bardul cu pricina...Tot ea ştia despre pogromurile din anii 60-70 ale cărţilor evreilor şi germanilor, aflate cândva în număr mare în biblioteca publică, şi scrise în majoritate în limba germană: în Bucovina, epocile românizărilor forţate au urmărit cu obstinaţie eliminarea amintirilor lăsate în urmă de civilizaţiile iudaică şi germană. *Ceea ce nu mai există, înseamnă că nici nu a fost*, spunea strategia totalitară. Nici astăzi nu spune altceva. O mare parte din scriitorimea română se războieşte cu ceilalţi confraţi prin strategiile omertei.

Încă se poartă lipsa de asumare şi lipsa de delimitare faţă de excesele trecutului. Cei vinovaţi se consideră în mod automat absolviţi de orice vină, aşteptând stingerea amintirilor şi înfruptându-se din toate prescrierile posibile, beneficiind de mersul înainte al societăţii în absenţa oricărei minime autolustrări… Încă un fel de a avea *memorie zadarnică*, după Alain Finkielkraut… Sau de a ocoli *etica neuitării*, după Monica Lovinescu…

18.09.2007

Poate-poate, va veni şi o generaţie care să se fi săturat de ticăloşie. De la Zidul Berlinului la Zidul din interiorul oamenilor. Stereotipuri româneşti oligarhice: abuz, scandal, corupţie, demagogie

De aproape un secol numărăm în România eşecuri după eşecuri în tentativele de instaurare a democraţiei. Şi ne facem mereu iluzii: *poate că de data asta va fi altfel*...O luăm mereu de la capăt, ca ţară subdezvoltată, nutrind speranţa că se va naşte, *măcar de data asta*, o clasă politică determinată pentru democraţie şi aptă să reziste manipulărilor marelui imperiu de migratori de la răsărit sau strategilor manipulatori ai globalizării. Fiecare încercare de europenizare, de democratizare şi de modernizare a societăţii româneşti, rău plasată în coasta Rusiei, fiecare speranţă de fortificare a unui stat de drept în care cetăţenii să fie egali în faţa legii s-a izbit de rezistenţe politice interne şi externe, de şocuri şi traume politice şi economice, de instaurări de dictaturi de tot felul care au proclamat domnia jafului şi a bunului plac în numele unor aşa-zise principii ideologice care le anulau pe cele de drept. Un spirit destructivist

care reiterează socialismul naţionalist de diverse grade pare de neoprit în această parte a lumii. Modelul european, care a pătruns la noi adesea ca un zefir ce anunţă libertatea, a fost repede sufocat de furtunile siberiene sau de catastrofele penitenciare în numele ultra-naţionalismului celui mai acerb. Repertoriul de cuvinte care descriu cel mai sugestiv acest tip de lume românească este sărac: *abuz, scandal, corupţie, demagogie. Stereotipuri româneşti oligarhice...*
Discuţiile ce animă viaţa noastră publică sunt guvernate, din păcate nedezminţit, de interminabile scandaluri ce sunt mai ales politice, acum, ca şi în urmă cu o sută de ani. Iar viaţa politică actuală a României este traversată de grave şi perpetue crize profunde care blochează comunicarea şi care scot zilnic la iveală tentaculele caracatiţei corupţiei şi imensele manipulări la care este supusă populaţia. Intensa mediatizare face, totuşi, democraţia să respire. Pentru politicieni şi familiile lor, capetele de acuzare sunt mai ales implicarea nelegală în mega-afaceri şi traficarea influenţei şi privilegiilor, furtul cosmetizat şi înşelăciunile în serie, deturnarea de fonduri guvernamentale sau europene. Clasa noastră de politicieni are conştiinţa încărcată: de la marile poturi de afaceri interne sau cu acţionariat străin majoritar, confiscate pentru copii şi mătuşi, de la construirea unor codexuri de legi stupide şi dezlânate negate fără încetare de Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg, de la punerea în operă a unei Justiţii banditeşti care apără interesele puterii, s-a ajuns până la anihilarea şanselor de supravieţuire a populaţiei – din ce în ce mai sărace şi deconectate de la exigenţele statului de drept.

Despre mişelie şi ticăloşie e mult de povestit. Şi nu merită să ostenim vreodată a o face. *Poate-poate, va veni şi o generaţie care să se fi săturat de ticăloşie...*Cu vorbele acestea se consolează omul de rând.

Dar povestea se repetă mereu, ca şi cum roata istoriei se blochează sistematic la un punct fix, mereu acelaşi, generator de mers în gol.
Ticăloşia sistemică înseamnă adesea denaturarea unor chestiuni pur economice, precum deturnările de fonduri, care aveau loc ieri, ca şi azi, în zonele clientelare. Iar aceste fonduri, în loc să ajungă în circuitul pentru care au fost aprobate legal, ajung în direcţii obscure. Metodele sunt neschimbate în ultimul secol.

În anii gri de după Holocaust, bunăoară, cand populaţia românească evreiască revenise doar în procent mic acasă, statul român era ruinat de război, de seceta din 1946, de cheltuielile imense de întreţinere a armatelor sovietice. Organizaţiile *The American Jewish Joint Distribution Committee* şi *Jewish Agency* au trimis subvenţii care au constituit un

suport esenţial pentru evreimea română sărăcită şi deposedată de bunuri. Jointul a încredinţat lui W. Fildermann ajutoare sub formă de franci elveţieni, o sumă enormă, însă aceasta nu putea fi schimbată în lei pe piaţa liberă, căci era vorba de 18,75 milioane de franci elveţieni. De voie de nevoie, deşi evreii au fost pur şi simplu jefuiţi a doua oară, această sumă a fost tranzacţionată finalmente cu guvernul român, care şi-a oprit un comision substanţial, iar miniştrii comunişti din epocă au procedat identic, cerând zeciuială de la victimele agonizânde ale celor mai cumplite orori (vezi Hildrun Grass, *Viaţa evreiască din România după catastrofă. Ajutoare pentru supravieţuire şi despăgubiri*, în „*Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae*”, VI, Bucureşti, Edit. Hasefer, 2001, p.294-299)...*Ticăloşia sistemică* guvernează, prin urmare, nestingherit, în sferele economică şi respectiv politică. Cele două jumătăţi întregesc pârghiile puterii. Succesiunea de regimuri totalitare a produs rafinări de mentalităţi ticăloase şi schilodirea conştiinţe0i, consacrând abolirea respectului pentru statul de drept.

Un alt exemplu, de astă dată din zona politicului: tragica soartă a mamei celebrei disidente şi scriitoare Monica Lovinescu şi soţia nu mai puţin ilustrului critic şi scriitor român Eugen Lovinescu. După moartea soţului şi emigrarea fiicei la Paris, Ecaterina Bălăcioiu este arestată fără motiv, deşi avea 70 de ani şi era foarte bolnavă. Adevăratul motiv al arestării nici nu fusese unul cu adevărat politic, ci unul mult mai ticălos; el a ieşit în evidenţă mai spre zilele noastre, când firele diverselor mărturii puse cap la cap au scos la lumină interese de o meschinărie înfiorătoare (în timp ce dosarele despre Ecaterina Bălăcioiu au fost distruse, pentru a acoperi monstruosul asasinat, iar femeia a trecut prin coşmarul de a fi fost dusă de vie la morgă, apoi eutanasiată, iar ulterior, în 1960, cadavrul ei a fost îngropat într-o groapă comună a închisorii): procurorul Ioan Nistor a urât atât de mult această familie, încât el a fost şi incendiatorul bibliotecii lui Eugen Lovinescu şi apoi cel care a dispus arestarea şi anchetarea soţiei lui, Ecaterinei Bălăcioiu, confiscându-i bunurile, devenind ocupantul, pentru patru decenii!, al apartamentului ce aparţinuse familiei şi în care se ţinuseră, în epocă, şedinţele celebrului Cenaclu Sburătorul. Acesta fusese, până la urmă, scopul procurorului: să pună mâna pe casa familiei Lovinescu. Aşa cum aflăm din cartea *„Această dragoste care ne leagă”,* Ed. Humanitas, 2005, scrisă de Doina Jela, nu *idealurile staliniste* sau fapte penale demonstrabile alimentaseră zelul magistratului, ci pofta de a pune mâna pe o casă care nu era nici măcar foarte mare, dar era plasată în centrul Bucureştiului, şi în care dorea să se instaleze, convins că merită şi convins că legile proprietăţii nu mai există. Sunt milioane de astfel de cazuri de *ticăloşie sistemică* petrecute în Gulag, în decursul unui secol întunecat...Sunt amintiri care se sting şi vieţi despre a căror dispariţie nu mai

vorbeşte nimeni. Pentru că prima valoare care e atacată, într-un sistem ticăloşit, este etica. Ea este confiscată de spirite malefice şi discreţionare. Acţiunea civică se stinge. Este înnăbuşită. Responsabilitatea Puterii faţă de Cetăţean, dar şi a Cetăţeanului faţă de societate diminuează până la dispariţie.

În România actuală există numai precedente de eşec al democraţiei; nu există încă precedente care să inspire un optimism consecvent în instalarea democraţiei. Din această cauză, când un nou puseu de fărădelegi antidemocrate palpită azi prin scandalurile publice care aruncă în ring lipsa de onestitate şi mizerabilismul multor politicieni români, nu este bine că Uniunea Europeană şi-a diminuat vigilenta observare şi mecanismele de sancţionare a corupţiei şi a abuzurilor grave ale Justiţiei şi ale clasei politice româneşti. Dacă a fost integrată în Uniunea Europeană în 2007, mai ales din eterne raţiuni geostrategice, România nu este însă şi o ţară pe deplin democrată; dimpotrivă, de când UE are alte treburi, România este în primejdie să recadă în coşmarul antidemocratic din secolul al XX-lea, iar Uniunea Europeană nu ar trebui să abandoneze ceea ce a început în chestiunea asistării atente a modernizării statului de drept român. Pe de altă parte, sperasem că America va susţine mai mult eforturile de democratizare din România şi nu se va limita numai la proiecte preponderent de securitate zonală.
Necazul e că România a revenit în lumea liberă exact în perioada când consolidarea oligarhilor ruşi se încheiase iar democraţiile occidentală şi americană sunt scuturate ele însele de crize economice şi de asaltul fascismului musulman ce s-a decis să declare lumii libere război total precum şi invitaţia nu foarte cordială de islamizare...
Şi totuşi, încă sper că pacea trebuie să reprezinte singura soluţie corectă şi realist negociată de diplomaţi, de politicieni, de intelighenţia şi de societatea civilă, ca alternativă la holocaustul nuclear cu care suntem ameninţaţi cu toţii, cetăţeni ai unei planete atât de încercate. Temă valabilă şi în 1964, când se iniţia proiectul Zidului Berlinului, dar şi în etapa actuală, când Zidul s-a mutat în interiorul oamenilor, prin logistica civilizaţiilor virtuale şi fractale post-capitaliste.

21.09.2007

Atunci când societatea devine o scenă în care politica şi entertainment-ul sunt echivalente. Consideraţiuni despre o cultură a dialogului şi a dezbaterii

În urmă cu mai bine de trei ani de zile, când am creat aceste programe dedicate detabuizării temelor discriminării din România, ne propusesem

să redescoperim trecutul cu ochi lucid şi să încercăm a privi calmi istoria. Urmez din instinct lucrurile bune şi drepte. Istoria are însă alte legi. Ea nu se va schimba, orice am face; ea rămâne în zona implacabilului şi se bizuie pe variabile care nouă ne scapă. Istoria e istorie, cu bunele şi cu relele ei. Deraierile politice vor continua, ori de câte ori oamenii se vor dedica halucinaţiilor ideologice. Am găsit că este bine să discutăm despre Holocaustul transnistrean, care ne-a fost ascuns atât de multă vreme, mai ales nouă, generaţiilor de după 1950. Am evocat neîncetat mari scriitori români – evrei şi artişti de origine evreiască, în zone unde s-a dorit ştergerea lor din memorie: am făcut toate acestea pentru a pune în lumină rolul şi aportul pe care această comunitate l-a adus în mod incontestabil la dezvoltarea civilizaţiei româneşti. Să recunoaştem, însă, că prejudecăţile alimentate de curentele antisemite şi de tendinţele ultra-naţionaliste nu sunt uşor de învins, nici prin dialog, nici prin autenticitatea mărturiilor. Există generaţii mutilate de clişee. Pentru unele aspecte din trecut ce au fost generate doar de câţiva evrei, iar nu de toţi, în masă, este anatemizată adesea şi în mod nejustificat întreaga civilizaţie iudaică. Aceeaşi situaţie o regăsim şi în cazul românilor, atunci când teoria etichetării ajunge să fie aplicată sumar, în locul raţiunii şi al dreptei judecăţi. Stigmatizările acţionează împotriva adevărului. Cu toate aceasta, căutarea adevărului nu trebuie să înceteze.

Teşu Solomovici, într-un recent articol din *Ziua* din 29 septembrie, relatează pentru opinia publică rolul Comitetului Democratic Evreiesc în manipularea comunistă din perioada de după 1945, când această organizaţie a lovit în primul rând în interesele evreilor, ca şi în interesele româneşti. Astfel de comunicatori din media, care tratează marile teme ale istoriei cu scopul developării adevărului şi al transmiterii lui – fie şi enunţiativ – către fiecare generaţie, sunt salvatori ai unui imaginar colectiv mereu pus la încercare şi care are nevoie de această periodică primenire prin adevăr.
Altădată, în alte surse jurnalistice şi istorice, opinia publică a privit uluită către un personaj istoric care a fost mult *îndrăgit* şi chiar *divinizat* de mulţi români (cu genul *acela* perdant de fascinaţie utopică creată de propagandă) pentru tenacitatea cu care s-a opus sovietizării, dar care a adoptat o strategie deloc umană atunci când a aprobat cu elan holocaustul românesc: mareşalul Ion Antonescu. El a încălcat însă legile moderne, principiile indestructibile ale umanităţii moderne şi a generat un genocid de tristă amintire. Faptul că în ultimii ani problema a fost detabuizată pentru publicul larg se datorează tot unor comunicatori îndrăzneţi.

Curajul de a construi comunicare şi programe culturale de dizolvare a tensiunilor dintre culturi în perioadele de agravare a intoleranţei vine din

vocaţie. E nevoie de un anumit nivel al conştiinţei umanitare pentru a asuma, ca om de cultură, atitudini şi proiecte care au ca scop reducerea tensiunilor politice şi sociale în cadrul unor programe de informare corectă, prin dialoguri deschise: când lucrurile se discută onest şi părţile se pun de acord asupra stilului polemic, care trebuie să fie o manieră de a dezbate iar nu un stil de război neconvenţional, concluzia care apare este aceea că între oameni există punţi de legătură, ce se refac neîncetat, dacă un înger comunicator de bunăvoinţă se află prin preajmă. Deasupra tuturor, însă, trebuie să stea Adevărul şi Dreptatea.

O primă constatare după aceste episoade de dialog public şi eseuri: o cultură a dialogului şi a dezbaterii e incipientă în România. Oamenii încă simt nevoia să agite pumnul pentru a-şi susţine ideile ori simt nevoia să condimenteze discursul cu o expresivitate verbală extremă şi cu comportamente de nişă ce anihilează politeţea, alteori excluzându-şi chiar adversarii de idei, pentru a crede că, astfel, impunând numai dictatura unei monomanii, se fac înţeleşi. Dacă încrâncenarea încă este de sorginte totalitară, după decenii de cenzură comunistă, este evident că apucăturile inchizitoriale vin adesea dinspre clasa politică actuală, care ocupă spaţiul mediatic zi şi noapte cu gravele ei probleme de sănătate morală (adesea, şi mintală): politicienii noştri nu încetează să fie prea cverulenţi, îşi mută prea des locul de muncă în studiourile de televiziune sau la microfonul radio, din dorinţa de a manipula, în loc de a se aşeza la masa dialogului, cu toleranţă şi dreaptă cumpănire. Iar stilul acesta eronat de guvernare se transmite mai departe, pe verticală, de sus în jos şi, prin subliminalitate mediatică, ajunge să contamineze pe orizontală opinia publică, acţionând cu forţa unui model. Societatea, însă, nu poate deveni o scenă în care politica şi entertainment-ul sunt echivalente.

Comunicarea publică va fi întotdeauna un scut împotriva pulsiunilor dictatoriale. Aşadar, discuţiile libere şi oneste pe tema relaţiei dintre cultura română şi alte culturi de pe teritoriul românesc, mai ales cea iudaică (cea mai sensibilă şi vulnerabilă la discriminare), vor fi mereu necesare, dar vor avea nevoie întotdeauna de argumente temeinice şi de o abordare adecvată. Orice bibliotecă publică europeană are acum surse ce pot fi consultate. Biblioteca Bucovinei şi biblioteca personală oferă numeroase studii şi cercetări, semnate de autori români sau străini; alături, la îndemână, stau bibliografii complete, la temă, ori programe publice de dezbateri.
Mi se pare că trebuie depăşită, prin educaţie şi informare, epoca incomunicabilităţii instalate de dictaturile secolului trecut; în acelaşi timp, toleranţa faţă de adevărul celui de lângă noi este condiţia dezvoltării unui dialog cu acesta. Cât despre expresivitatea comunicării în spaţiul

public, doar un singur exemplu emblematic: cuvinte ca *jidan* sau *ţigan împuţit* trebuie să iasă în primul rând din vocabularul politicienilor, al universitarilor şi al preşedintelui de ţară, pentru a înregistra un evident progres de civilizaţie.

Nici cheia poetică a discursului antitotalitar nu trebuie neglijată. În cartea mea „*Elegiile Estului sălbatic*” editată în 2005, consemnam adevărul interogaţiilor esenţiale, într-o astfel de cheie poetică prin care deconvenţionalizarea limbajului poetic aduce poezia la nivelul ei binemeritat. Poezia, este, dintre toate limbajele, cel mai teribil mod de comunicare:

elegiile pentru V.
cuvinte care mângâie fără să aline

ai fost în comă timp de cincizeci de ani?
fără să-ţi asumi absenţa şi laşitatea?- îl întreb.
fără să-mi aduci plecăciunea sfioasă şi sinceră a occidentului şi a americii?
fără să-mi oferi regretul moscovei şi al clanurilor siberiene?
nu-şi asumă nimeni orgiile ideologice totalitare care au transformat estul într-o tavernă tiermondistă?
dar oare de câte ori aş mai putea muri? oare lupta mai este un tribut plătit onoarei?
oare adevărul meu mai este relevant, câtă vreme adevărul celui mai tare îmi este impus prin forţă?
oare ideologia internaţionalistă care a paralizat instinctele vitale ale poporului meu estic nu a fost doar un experiment de crime împotriva umanităţii pentru care, acum, însă, autorilor - nişte aventurieri străini de estul îndoliat - nu li se intentează nici un proces public mondial, care să demaşte proporţiile erorii, condamnând-o pe vecie, fie chiar şi numai moral?
oare sutele de milioane de morţi ai estului nu mai sunt interesanţi pentru istorie, din moment ce estului i se refuză dreptul de a avea o istorie?
secolul XX a cunoscut două pandemii ideologice mari şi late: holocaustul şi estul sovietizat. plus genocidul armenesc de la început, ca aperitiv, fulgerător.
cu surdină.
în fapt, unul şi acelaşi genocid ce s-a propagat de-a lungul istoriei cu o viteză ameţitoare.
lumea literară e bântuită numai de genitalizarea metafizicii? de expresionismul naturalist. de nudismul exhibiţionist de consum. de erotismul de vitrină.

dialoguri directe. dure. unde poezia nu încape. mi-au spus-o şi prietenii mei americani, tu să nu, mi-au spus-o şi prietenii mei ruşi, tu să nu, mi-au spus-o şi prietenii mei chinezi, tu să nu, mi-au spus-o şi prietenii mei musulmani, tu să nu, mi-au spus-o răspicat şi prietenii mei europeni: tu să nu vorbeşti, nu ne interesează procesul global al dictaturilor. mai ales cel mondial al comunismului, aşa cum a fost şi cum mai este. a se uita. a se ierta. a se lăsa.

unde sunt scuzele ce le datorează artizanii militari şi politici ai războiului rece, popoarelor nefericitului est al europei. acestea au fost cedate în condiţii ruşinoase şi asasine dictatorului stalin în anul de graţie una mie nouă sute patruzeci şi cinci. acelaşi lucru este scris în manualele de istorie. dar caracterul penal internaţional al faptei, ca şi aspectul ei profund imoral, nu sunt reclamate de nimeni. nu există instanţă mondială actuală preocupată de refacerea conceptului de demnitate a Estului prin căinţa şi înţelepciunea celor ce l-au mutilat.

o nouă geografie pâlpâitoare începe să se rescrie, peste un relief psihic din nou pervertit şi manipulat, dar mult îndulcit, în care criminali, mărturii şi victime deopotrivă nu vor mai fi în viaţă, cum nici documentele demne de crezare, aşa încât povestea de adormit copii să poată fi spusă ca o litanie ce mângâie fără să aline

Cărţile pot mângâia. Nu pot alina. Jurnalele pot descrie clipele ca pe nişte lumi ireale. Dar niciodată clipele acestea nu vor mai fi înnodate în succesiunea lor firească, împreună, pe firul fericit al unei vieţi umane netulburate de logica brutală a totalitarismului.

*

În faţa abuzurilor istoriei, cărţile diasporei şi jurnalele reprezintă o parte a exilului: fie el extern sau interior. Sediul nearestat al conştiinţelor. De aici vine şi ura puterilor discreţionare faţă de scriitorii verticali. Scotocind în cărţile acestora şi în minţile acestora, tiranii au senzaţia că îşi pot extinde imperiile, autoritatea şi controlul. Ei nu înving întotdeauna, dar pot lua prizonieri.

25.09.2007

România - un nou lagăr? Terapii pentru "orbirea morală a comunismului şi post-comunismului". Femei frumoase şi prunci sinucigaşi

Se vede treaba că nu este simplu să cultivi sentimentul de respect între oameni, indiferent de minoritatea căreia îi aparţin, într-o societate în care legile şi constituţia sunt la mâna unor inşi cu mentalitate de dictatori, libertatea e confundată cu libertinajul şi anarhia, iar educaţia e înlocuită de subculturi îndoielnice.

Toate acestea vin din trecut. Acest trecut revine în mod obsedant în România şi în alte ţări foste comuniste. E un stigmat ce a urcat din regimul politic stalinist în stereotipurile comportamentale şi poate că şi în codul genetic. Iar acest trecut politic, ce nu încetează să ameninţe prin potenţialul său de prezent continuu totalitar, este definit de Vladimir Tismăneanu ca un prezent continuu irepresibil, de tip leninist, cu toate metehnele ştiute:
„*Fundamentul acestei viziuni, dar şi al practicilor teroriste pe care le-a inspirat, este utilitarismul exacerbat în plan etic: apoteoza devotamentului necondiţionat, a acelui spirit de partid (partiinost') care avea să facă atâtea ravagii, a credinţei oarbe. Este ceea ce sociologul Steven Lukes a numit "orbirea morală a comunismului".* Revizitând un citat din Lenin*: „Afirmăm că moralitatea noastră este în întregime subordonată intereselor luptei de clasă a proletariatului". Care interese, desigur, vor fi identificate (dictate) de „Statul Major" al revoluţiei, deci de Lenin şi camarazii săi. Concluzia lui Kołakowski este că „omnipotenţa minciunii nu s-a datorat ticăloşiei personale a lui Stalin, ci a fost singura formă de legitimare a unui regim întemeiat pe principii leniniste*". Aceasta este efigia totalitară aplicată stângii timpurii de un leninism, exportat ulterior şi în România, şi de care nici până la ora actuală stânga contemporană politic activă în România nu s-a dezis. Două sunt consecinţele care decurg de aici: întâi, stânga a rămas necredibilă şi incompatibilă cu democraţia pentru că nu s-a vindecat de totalitarism, în timp ce, mai apoi, mentalitatea totalitară a prosperat prin forme insidioase. Generaţiile care mai au memorie antitotalitară încă protestează faţă de această realitate. Rămâne teama ca visul democraţiei să nu se irosească şi de data aceasta. Deşi între 1989 şi 2009 s-au scurs deja 20 de ani de irosire, fapt care ar fi trebuit să stopeze acest canal.

Un reflex totalitar foarte prezent: radicalismul. Ceva este totalmente greşit într-o astfel de lume a scindării, bazată numai pe istorii falsificate, pe calomnie în loc de argumente, pe *scenarite* defăimătoare în loc de realitate, pe speculaţii în loc de adevăr ştiinţific, pe dominarea prin forţă sau prin presiune a adversarului de idei, de confesiune religioasă, de etnie, de sex ori de rasă. O lume schizo, în care tendinţa de continuitate este anulată de deformaţiile rupturale induse de logica dublă şi radicală.
Un corolar: în materie de discriminare, una din temele acute la români este şi misoginismul, descendent dintr-o ipocrită *revanşă* faţă de un presupus, culturaliceşte, matriarhat anterior (evident, istoria nu confirmă niciun matriarhat în civilizaţia cunoscută, doar teologii şi arheologii cromozomiei pot depune mărturie asupra primordialităţii Evei, cu 90 000 de ani înaintea lui Adam). Există şi un simptom ascuns, pe care numai un

sociolog rafinat, un psihanalist subtil, îl poate identifica: într-o ţară cu tinere femei superbe, frumoase şi inteligente, cu femei sănătoase şi fertile, cu femei de mare potenţial, au început să se sinucidă pe capete copiii.
Mă veţi întreba ce legătură este între misoginismul actual şi copiii sinucigaşi. Voi încerca să aduc argumente, deşi discuţia induce, aici, doar începutul pe care îl merită.
Exploatarea actuală a imaginii femeilor şi a femeilor în România nu se mai desfăşoară ca în evul mediu (deşi zone din Asia, Africa sau Islam, încă se pot lăuda cu aşa ceva), căci metodele de manipulare sau de camuflare s-au rafinat în lumea liberă. Femeilor tinere li se refuză în general de la bun început accesul pe cale demnă şi meritocrată la educaţie sau la un loc de muncă. Şantajate sexual în şcoli şi facultăţi chiar de către unii profesori bărbaţi; apoi şantajate sexual, în faza de interviu de angajare, la eventualele locuri de muncă de către înşişi patronii care sunt în majoritate exploatatori sexuali camuflaţi; ulterior şantajate în timpul derulării relaţiilor de muncă; şantajate şi exploatate sexual de patronii posturilor de televiziune şi de patronii ziarelor româneşti care şi-au perfecţionat politicile de acumulare de capital şi de creştere de rating prin folosirea nudităţii feminine şi, de multe ori, chiar a vulnerabilităţii copiilor, în scop de marketing brut sau de ameliorare a PR-ului. Copiii care clachează o fac din cauză că statutul mamelor aflate în spatele lor suportă presiunea unei educaţii şi modelări sociale negative.
Însuşi scandalul ce urmează acestui act de traficare a eşecului social al femeii şi al copilului devine frecvent „idee de afacere": materia primă a traficului îl reprezintă corpul femeii, frumuseţea feminină, atractivitatea feminină, imaginea nudităţii, transformate în marfă. În societatea românească, pornografia a sărit din revistele şi produsele multimedia cu circulaţie restricţionată, în plină viaţă socială cotidiană, în plină viaţă economică sau culturală ori politică, iar promovarea ei are loc atât de agresiv cu concursul mijloacelor de comunicare în masă încât este evident că media au dat lovitura decisivă bunului simţ tradiţional românesc (adesea, cvasipudibond), prin această agresiune neîncetată şi prin manipularea publicului în spiritul pervertirii către exhibiţionism şi erotomanie practicate cu ţintă: în scopul subzistenţei, al obţinerii de profituri materiale şi morale, sau al extinderii afacerilor ori a influenţelor politice.
Astfel tratate, într-o lume în care sunt dispreţuite, minimalizate şi exploatate, prin încălcarea legilor şi a constituţiei României, de către înşişi legiuitorii aflaţi în cârdăşie cu mafiile economice pe care le slujesc, mii de românce iau calea exilului economic, adesea tot pentru a fi umilite, însă la preţuri mai mari, în străinătate, fie prin exploatare sexuală, fie prin utilizare la munci inferioare, de povară şi de mare umilinţă. Acolo, la exploatarea sexuală se adaugă adesea şi discriminarea etnică. Raportat la

numărul de femei ce emigrează, puţine dintre ele reuşesc să se descurce în mod decent şi civilizat, prin forţe proprii şi prin recunoaşterea calificării lor. Societatea misogină într-o ţară ca România (dar nu numai) exercită presiuni diverse asupra femeilor, al căror statut este dictat de politicile agresive şi opresive masculocrate. În spatele femeilor de succes ori promovate asiduu se află de cele mai multe ori bărbatul cu bani sau cu relaţii politice.
Datorită acestor condiţii, femeia mamă, tandră şi iubitoare, delicată şi responsabilă de fericirea şi educarea copiilor ei devine o specie profund agresată şi chiar pe cale de dispariţie în România. Vinovată de această stare disperată de fapte este în primul rând această cultură a abjecţiei care a cucerit societatea românească: de la şpaga pe care trebuie să o dea tânăra mamă medicului ginecolog pentru a aduce pe lume un bebeluş, trecând prin alocaţia umilitoare cu care statul român îşi batjocoreşte copiii şi pe mamele lor, neîncurajând familiile, trecând apoi prin exploatarea copiilor de către educatori sau profesori abuzivi care au transformat actul educaţiei în troc, şi ajungând la respingerea de către angajatori a femeilor căsătorite sau/ şi mame, totul se opune condiţiilor decente de viaţă ale femeii, ale copilului, ale familiei. Natalitatea nu mai creşte într-o societate ce îşi distruge cu bună ştiinţă femeile şi copiii.
Senzorii cei mai fini ai acestei agravări a misoginismului de la noi sunt copiii: cei ce se sinucid la 8, la 9 sau la 10 ani reprezintă oglinda respingerii sociale a mamelor lor, iar vârful acestui fenomen a fost atins între anii 1995-2005, pe măsura constituirii *exodului căpşunarilor*.

29.09.2007

„În ultima vreme ne-am lăsat pradă politicii şi toate obsesiile noastre sunt de ordin politic”. Cititor, deparazitează-ţi creierul !

Din păcate, lumea noastră, dominată de spectacolul mediatic şi de spectacolul politic, are la bază materialul casant al negării. Nu e o dubitaţie intelectuală sau filosofică. E doar exercitarea unei fascinaţii colective de a spune *nu* şi de a exercita o presiune individuală asupra afirmării celuilalt. Modelul a fost preluat din viaţa culturală, care e întemeiată, la români, pe psihologia negaţiei vehemente şi brutale. Un caz clasic: lumea scriitoricească românescă e plină de astfel de personaje – standard sub raportul capacităţii lor nelimitate de a fi histrionici, negativişti şi oportunişti, iar arivismul şi lipsa de scrupule în construirea carierelor sunt emblematice. Mai mult, se poate vorbi chiar de aproape un secol în care scriitorii au isterizat în majoritate viaţa publică românească prin ataşamentul fanatic şi ipocrit la ideologie, prin încrederea în intoleranţă şi prin priza la o literatură destinată adesea numai spălării

creierului prin apologie dogmatică; ei au creat practic şi un şablon comportamental. În fond, scriitorii oficiali ai epocilor totalitare erau oamenii publici cei mai cunoscuţi, veneraţi şi imitaţi, în ordine, după dictatorii zilei şi camarilla lor; erau, aşadar, modèle. Scriitorii au fost (şi au rămas) însă, şi cei mai fanatici actanţi din planul public. Istoria recentă e plină de exemple. Ei au fost folosiţi adesea la propagarea în masă a spiritului totalitar şi la educarea în spiritul intransigenţei pe calea construirii *Omului Nou*. Cum tot ei au fost şi primii propagandişti post-revoluţionari ce ţineau loc de eminenţe cenuşii politice ale diverselor partide; tot scriitorii sunt şi primii directori de conştiinţe în presa de opinie românească a deceniului trecut. Din păcate, scriitorii au cultivat în public şi au perpetuat în anii 90, printr-un mimetism neadecvat, un sistem de gândire, de idei şi de mentalităţi ce fusese adecvat, de fapt, anilor 60, şi care, deşi total depăşit de realităţile actuale, a fost preluat şi dus mai departe cu concursul apostaziei funcţiunii de model atribuită acestor persoane sanctificate politic fără îndreptăţire. Puţini au fost scriitorii care şi-au asumat în mod real şi onest contestarea modelului comunist şi delimitarea de excesele intelectualilor de stânga, comunişti dogmatici. Şi mai puţini au fost scriitorii care au pledat în anii 90 pentru o adevărată refacere morală a societăţii, pentru un autentic spirit critic. Eşecul transformării nu scade, însă, valoarea câtorva palide exemple de conştiinţe artistice înalte, capabile să-şi asume până la capăt reforma şi, deci, şi est-eticul.

Nici astăzi, la 17 ani de la operaţiunea de diversiune ce conţine şi misterul istoric numit *revoluţia română,* nu e clară vehemenţa egofilă cu care mulţi români resping tot ceea ce este diferit de modul lor de a simţi şi de a gândi, tot ceea nu cunosc sau nu au aprofundat, tot ceea ce nu înţeleg. Comunicarea interumană este anevoioasă, bazele de dialog sunt alcătuite din prejudecăţi sau fapte care au antagonizat diverse interese în trecut dar continuă să rămână în aria blocajelor majore. În unele cărţi precum *Jurnalul, 1935-1944,* aparţinând scriitorului *Mihail Sebastian,* se pot evidenţia repere despre societăţi similare, aparţinând unei epoci în care oamenii ajunseseră să fie soldaţii minţilor bolnave şi bine antrenate pentru intoleranţă. Fascinaţia pentru fascism, pentru extremismul naţionalist şi pentru fundamentalismul religios atinge din nou, treptat şi în zilele noastre, în Europa, cotele din vremurile *Jurnalului* tânărului scriitor de altădată. Clocotul populismului şi al politicianismului actual, care împinge românii la o ură fanatică, între ei dar şi, pardoxal, la o ură de sine (aceasta fiind o componentă totuşi cvasi-iudaică a dezvoltării personalităţii, de care este posibil ca psihologia socială românească să nu fie totalmente conştientă), este de aceeaşi sorginte cu cel din timpurile de maxim tumult antisemit şi de politicianism nazist, descrise de Mihail Sebastian: *„Aş vrea să elimin din discuţia noastră orice aluzie politică.*

Dar e posibil? Strada urcă până la noi, vrând-nevrând, şi în cea mai anodină reflecţie simt spărtura mereu mai mare dintre noi”. Într-un articol apărut la data de 25 martie 1935 în ziarul *Rampa*, Mihail Sebastian scria: *„În ultima vreme ne-am lăsat pradă politicii şi toate obsesiile noastre sunt de ordin politic. Formule grosolane, simple până la absurd, convinse până la teroare, stăruie în vocabularul nostru şi, de acolo, trec pe nesimţite în gândirea noastră, în obişnuinţele noastre. Urmăriţi, bunăoară, gravele ravagii pe care le fac în mentalitatea actuală cuvântul „dreapta” şi cuvântul „stânga”. Sensul lor s-a dilatat bolnăvicios şi s-a întins din politică în cultură, în artă, în literatură. În afara acestui unghi care măsoară totul, nimic nu poate rămâne liber, în altă sferă logică, în alt câmp vizual, pe alt plan de gândire. [...] Numesc acest fel de judecată o judecată huliganică. Adică o judecată care face să intervină criteriile politice pe un plan nepolitic. Este o confuzie de puncte de vedere, ce devastează lumea ideilor şi o aruncă pradă tuturor pasiunilor joase, primare, nediferenţiate. Un huligan este un obsedat. Sălbăticia lui este, înainte de orice, mintală. Inteligenţa lui, sensibilitatea lui a fost deformată până la o anumită schemă, dincolo de care nu mai înţelege nimic. [...] Cu graba cu care consumăm fenomenele şi le supunem obsesiei noastre politice, vom izbuti să înscriem toate elementele naturii, focul, apa şi pământul, în câte un partid. Omenirea merge cu paşi repezi spre o înţelegere poliţistă a lumii. Pe fiecare zi ce trece, complexitatea universului sărăceşte, misterele cad, existenţa se simplifică şi tot ce a neliniştit veacuri de-a rândul inima şi mintea umană încape umilit între dinţii acestui cleşte cu gura căscată: dreapta-stânga”.* Oare textul acesta, scris în anul 1935, nu reprezintă de fapt descrierea realităţii din anul 2007?

Şi atunci, ce se întâmplă? Avem halucinaţii? Războiul revine, demenţa totalitară revine, progresul nu este posibil?

„Cititor, deparazitează-ţi creierul!“, spunea pe la 1924, Ilarie Voronca, în cadrul cenaclului lovinescian *Sburătorul*. Ideea aceasta ar trebui reluată acum în viaţa noastră publică. Printr-un slogan adaptat erei multimedia în care trăim şi în care oamenii nu se mai informează numai prin lecturi şi prin cărţi. Un slogan care să îndemne la folosirea creierului ar trebui plantat la vedere. Ceva de genul: *„Înainte de a folosi automobilul, televizorul prin cablu, mixerul sau computerul, folosiţi-vă creierul!”* Astă vară, în timpul caniculei, când se murea pe capete în Europa din cauza hipertermiei, Radioul naţional difuza din oră în oră un slogan ce făcea parte din campania naţională de educare contra caniculei şi care suna cam aşa: „*În timpul zilei, închideţi ferestrele pentru ca aerul cald să nu intre în apartament. Aerisiţi camerele numai noaptea, când temperatura de afară scade. Dacă vi se face rău, chemaţi un vecin. Iar dacă e grav de tot, sunaţi la*

Salvare". Nu ni se spune, însă, şi ce trebuie să facem dacă presiunea politică din societate creşte atât de mult încât ne pune viaţa în pericol.
Trăim în vremuri când nu canicula ci politicianismul a devenit pericolul public numărul unu care ne afectează sănătatea, echilibrul şi moralul naţional, dar şi viaţa culturală, speranţa şi calitatea vieţii.
Imaginând un experiment: pentru o perioadă, vocea politicienilor şi cea a presei să fie suspendate printr-o campanie de meditaţie colectivă, fără activitate politică, fără televiziune, radio, presă scrisă. Suprimarea politicului agresiv şi a controlului informaţiei publice prin media ar oferi unele revelaţii. Am avea o mare surpriză, redescoperind cum creierul încă este la locul lui, dar că cea mai mare parte a lui ne-a fost deja tocată sau spălată şi reprogramată, deşi nu în interesul personal, de diverşi inşi ce ne parazitează ca societate şi ca indivizi; acestor paraziţi le plătim şi cotizaţii sau abonament lunar.
După încetarea acestei campanii de recucerire a normalităţii, ar trebui făcută o relectură din Mihail Sebastian. Cu mintea deschisă: *cu mintea românului cea de pe urmă.*

19.10.2007

Centenar Mihail Sebastian: Simfonia neterminată
(*despre modernitatea şi europenitatea lui Mihail Sebastian*)

În ultima vreme, în această parte a lumii de peste care s-a ridicat vălul regimurilor totalitare de stânga sau de dreapta, metafora cea mai folosită pentru recuperarea trecutului şi a memoriei a devenit mitul Atlantidei. Continente de valori, universuri culturale, tezaure omeneşti morale neaşteptate sunt scoase la lumină acum, după apusul întunecatului secol al XX-lea. Într-un fel, capacul s-a ridicat de pe oala cu presiune, iar forţa aburului propulsează la suprafaţă adevăruri şi biografii, opere şi destine excepţionale, oprimate sau reprimate până recent. Unul dintre cazurile de mare revelaţie culturală este acela al lui Mihail Sebastian. Modalitatea acestei revelări a fost Jurnalul. (Aşadar, *Jurnalul* ca tehnică a Invierii pentru o operă literară de valoare). Constatăm şi faptul că, numai în ultima vreme, un Traian Chelariu a fost recuperat cu succes de către universitarul Mircea A. Diaconu, reuşindu-se în sfârşit şi amplasarea bustului său într-un spaţiu public onorabil în 2007 în faţa Bibliotecii Bucovinei „I.G.Sbiera", în timp ce doi scriitori din exil, bucovineni de origine, Matei Vişniec şi Norman Manea, au explodat pur şi simplu la bursa marilor valori ale literaturii mondiale, fiind – o repet – cei mai serioşi candidaţi români pentru Premiul Nobel. Un diarist înţelege că

povestea vieţilor este un colier de clipe, ca şi o cunună de spini, o bancă de oglindiri ale clipelor, apoi un text, o carte, care mărturisesc, toate, o istorie prin istorii. Povestea cărţilor este şi ea o altă carte, un alt text. Jocurile de reconstituire a acelui puzzle al istoriei clipei, jocul care poate reda cât de cât adevărurile epocii dar şi pe cele individuale încep numai după moartea autorilor şi numai după transformarea în cenuşă şi mărturie-mărturisire a însuşi timpului.
Să facem aici observaţia că jurnalul - care este specia ce interesează ca taxinomie literară şi ca metodă de psihanaliză - aparţine întotdeauna celor atinşi de o mare tragedie, celor sculptaţi de vii de dalta nemiloasă a încercărilor, a suferinţei, a inadecvării, a neadaptării.

Atâta cât a trăit, Mihail Sebastian a avut prieteni şi mentori aleşi dintre elitele vremii (Mircea Eliade, Nae Ionescu), care îl părăsesc, însă, sub comandamentele ideologiei ce cuprindea România orbită de farurile bezmetice ale istoriei, în încercarea ei scurtă dar marcantă de a fugi de bolşevism jucând politiceşte pe cartea nazismului şi antisemitismului. Prins şi strivit de acest determinism planetar epocal precum o insectă în vârful de ac al Marelui Jucător, Mihail Sebastian ispăşeşte în cultura europeană un destin apocaliptic, când viaţa sa, munca sa şi talentul său sunt minimalizate în ţară de specialiştii vremii, pentru a fi recunoscute însă abia după aproape un secol şi în primul rând în Europa. Orice Atlantidă veritabilă iese la suprafaţă, cândva. Dar ce straniu circuit al generalizării metabolismului de asimilare a valorilor naţionale abia după succesul lor în Occident!
Jurnalul din 1935-1944 al lui Mihail Sebastian conţine, la pagina 358, observaţia făcută de autor într-o joi, 17 iulie 1941: *„Am citi ieri corecturi (date de Rosetti), pagina dedicată mie în Istoria literaturii a lui Călinescu. E probabil cel mai sever lucru ce s-a scris împotriva mea. Nici un talent artistic, nici o aptitudine de scriitor. Cu prima observaţie începe, cu ultima termină. Am fost agasat, dar nu mai mult. E plictisitor să se afle o asemenea pagină într-o istorie literară, care prin caracterul ei monumental este un fapt irevocabil. O asemenea carte de 1 000 de pagini in quarto se scrie o dată la 30-40 de ani. Trebuie deci să aşteptăm 4 decenii pentru ca să obţinem o rectificare. Dar, după prima iritare, lucrul a încetat să-mi mai pară important. Cel mult sâcâitor. Nu pot lua în serios plictiselile sau chiar dramele literare. Il s'agit de vivre. Moartea e posibilă în fiecare zi, în fiecare ceas. Ceea ce s-a petrecut la Iaşi (şi încă nu mă pot decide să scriu aici tot ce am aflat între timp), se poate repeta aici. Şi atunci? Cariera mea de scriitor nu m-a obsedat niciodată: acum nici nu mă interesează. Voi mai fi scriitor după război ? Voi mai*

putea? Mă voi lecui vreodată de atâta dezgust acumulat în aceşti ani groaznici, bestiali ani?”

În *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Ed. Minerva, Bucureşti, 1982, George Călinescu notează la pagina 963-964: „*Foarte înrudit cu Mircea Eliade este Mihail Sebastian (Iosef Hechter, n. Brăila, 18 octombrie 1907 – m. 29 mai 1945), elev şi el al lui Nae Ionescu*”. Se remarcă de la bun început miza doctrinară naţionalistă cu care Călinescu expediază cazul Sebastian: *„”Destin”, „experienţă tragică”, sunt noţiuni care vin des sub pana sa, aplicate însă numai la problema iudaismului*”. (Nu pot evada din calea tentaţiei de a replica peste timp magistrului criticii noastre româneşti, lui George Călinescu, însoţindu-mă de aceeaşi specie de observaţie critică cinică utilizată de domnia sa în *Istoria literaturii…* , că nu îmi imaginez un om real, un Mihail Sebastian care, sub presiunea măsurilor şi legilor antisemite care veneau irepresibil în epocă şi care îi vânau pe evrei ca pe şobolani, ar fi început imperturbabil să susţină disertaţii despre teme futile, asta în timp ce etnia sa era internată în bloc în lagăre. Niciodată nu aş reuşi să epuizez un imaginar al absurdului, dacă aş gândi astfel, adică mai ales cu teză, şi mai ales cu lipsă de obiectivitate în chestiunea discriminării, şi încă pe plaja de valorizare a reacţiilor minoritarului în raport cu o majoritate ce pierde busola umană). „*Autorul este un adept al lui Descartes*, spune mai departe Călinescu*, ţinând la lucrurile „clare şi distincte*”, *şi aplicând acest cartezianism mai ales în câmpul senzaţiilor. De unde un sensualism rece, lucid, cultivat cu exactităţi de geometru. Neputându-şi îngădui decât o singură experienţă, aceea a rasei sale (remarc şi aici caustica ricanatoare a criticului, din nou reducţionist şi nedrept, pentru că notaţia lui e doar premisă a unei ideologii şi a unei atitudini cvasi-rasiste, fără miză estetică, n.m.), scriitorul se refugiază în analiză şi însemnările sale erotice sunt mai mult stendhaliene decât gidiene. Talentul artistic pare a lipsi, totuşi ca prozator, scriitorul posedă o ritmică vie şi o frază fin echivocă, de o maliţie imperceptibilă.[…] Ultimul roman, Accidentul, abstract, fără situare geografică (autorul n-are nici acum însuşiri de scriitor) pare a infirma vocaţia de romancier.[…]Paginile de Jurnale rămase sunt mai mult o imitaţie de jurnal gidian, afectate, snobe, pline de inconştienţă deşi nu dizgraţioasă infatuare în jurul acţiunii literaturii proprii: „Sunt la un punct primejdios, în ce priveşte piesa mea, începe să-mi placă actul trei””.*(Citat final fără context, compromiţând sensul afirmaţiilor lui Mihail Sebastian).

Sunt invocate aici de către Călinescu multe clişee privind evreitatea – asumată, de altfel, a autorului -, şi nu clişee ce pot fi conotate pozitiv, ci

numai din cele negative (pe care le vom regăsi oricând mult mai bine sistematizate la Andrei Oişteanu, în *Îmaginea evreului în cultura română*.), clişee pe care George Călinescu ţine să- şi întemeieze judecata textelor. De fapt, Călinescu vede în orice demers al autorului numai „*o prezentare a tezei evreieşti*”, căzând el însuşi în capcana sensului unic al unui raţionament exclusivist. Găsesc că acest veritabil edict de desfiinţare a lui Mihail Sebastian de către George Călinescu în monumentala *Istorie a Literaturii Române* îşi are originea în tipul de sensibilitate al criticului, încă nefamiliarizat el însuşi pe deplin cu spiritul modern al personalităţii şi stilului lui Sebastian, ce era, prin structură şi prin arhitectura sufletească şi mentală, un veritabil citadin, un urban cosmopolit, un copil privilegiat şi fără frustrări culturale al metropolei, cât şi un veritabil european prin formaţie şi biografie. Nu este, acesta, singurul caz de respingere de către elitele culturale româneşti a modernităţii – ca o palidă tentativă care, iată, s-a putut insinua din când în când, deşi fără succes, şi în cultura română, cultură căreia, însă, agregarea şi cristalizarea masivă a epocii moderne i-au lipsit.

Pe 28 martie 1941 Mihail Sebastian îşi descrie spaima în faţa oficializării antisemitismului, devenit tot mai mult unul "de stat", consfinţit de lege: "*Altă dată - chiar sub legionari - antisemitismul era bestial, dar în afară de lege. Era oarecum scuza lui. Şi oricând - măcar de formă - puteai să apelezi la autoritatea de stat. Un minim de dreptate era păstrat în măsurile oficiale. Acum şi sentimentul ăsta - oricât de precar - al unei justiţii oficiale e pierdut*".

La 20 septembrie 1944, Mihail Sebastian avea revelaţia visului devenit crez al vieţii sale ce a fost orânduită după principiile libertăţii şi ale unui liberalism individualist, tipice la un creator original şi tipice pentru o conştiinţă originală: „*Nouă ne trebuie libertatea lui Montaigne: o libertate de intelectual care îşi apără singurătatea*”. De pe această poziţie, fără îndoială, Mihail Sebastian şi-a putut asuma şi singurătatea sa, una vizionară: „*Sunt probabil foarte bătrân. N-am regăsit la munte exuberanţa mea de altădată. Mai mult melancolic – aproape trist. Simt nu ştiu ce fel de oboseală veche şi duc cu mine, peste tot, incurabila mea singurătate…Ultima zi a anului. (31 decembrie 1944). Mi-e ruşine să fiu trist. Este totuşi anul care ne-a redat libertatea. Peste toate amărăciunile, peste toate suferinţele, peste toate deziluziile rămâne totuşi acest singur fapt fundamental. Mă gândesc la Poldy, mă doare depărtarea de el, aştept să-l revăd – şi tot restul se topeşte în regrete şi speranţe*”. Ultimele cuvinte ale *Jurnalului* lui Sebastian mărturisesc ca şi la început gândul autorului pentru fratele său, Poldy, aşadar ataşamentul faţă de familie. *Jurnalul*, care e unul din cele mai bine cotate Jurnale ale literaturii universale, e o confesiune şi o frământare perpetuă despre deznădejdea

individuală ce se supune totuşi unei speranţe colective şi unui program de însănătoşire spirituală a speciei, situate la distanţă de bisturiul criticii. Aici se şi întâlneşte Mihail Sebastian cu Norman Manea, care făcea o confesiune similară: „*între adevărul tău şi adevărul lumii, ia partea lumii*”. Există, la cei doi, o energie impresionantă a vieţii care nu mai e pur şi simplu un dat, ci rezultatul unei lupte împotriva persecuţiei, a disoluţiei. Supravieţuirea lor fizică şi morală e rodul ascendent al magiei ce unifică factorul rigorii, Boaz, şi cel al milei sau blândeţii, Yakim. Utilizez aici acest cuplu fondator de principii active din mistica iudaică pentru a accede la esenţa primordială a background-ului evreiesc aşa cum funcţionează el prin educaţia evreului, indiferent de cetăţenia lui, şi aşa cum trebuie să fie el înţeles în mod corect. Acest background nu e unul autodistructiv şi schizoid, cum în mod incorect accentuează neavizaţii, ci unul de extrapolare şi unificare, aşa cum învăţăturile talmudice transmit elevilor lor. Extrapolarea omenescului se face prin stâlpul rigorii, Boaz, şi stâlpul iertării, Yakim. Boaz simbolizează arhitectura urgentă a legilor morale, a stăruinţei şi a nevoii de a înţelege şi de a ierta (a ierta chiar şi în trădare până şi pe prietenul cel mai bun care te abandonează morţii prin trădarea lui), dar Boaz reprezintă şi fermitatea raţionamentelor politice şi intelectualiste din literatura lui Sebastian. Stâlpul îndurării, însă, Yakim, ar putea fi întruchipat de aerul de idealitate, de desprindere (să nu uităm că până şi speranţele politice Sebastian şi le proiecta într-un spaţiu îndepărtat şi vag, cel englez, deşi bătălia determinantă pentru istoria românească se dădea între ideologii antagoniste orientate tributar faţă de Berlin sau faţă de Moscova), de nobleţe, de uimire, de puritate netrucată şi neajutorată pentru că sinceră ale universului literar creat de Sebastian sau de Manea, ca şi de poeticitatea celui de al doilea text – el se relevă la cei doi numai la eventuala relectură – care se dizolvă în raţionalismul ca matrice a plasmei literare. Acesta este miezul talmudic plin de căldură umană dar şi de rigoare.

Jurnalul la Sebastian e scris din plăcere, din vocaţie şi chiar din datorie asumată, ca la Monica Lovinescu. (Premiza est-eticii, invocată de Monica Lovinescu mai târziu în construcţia morală a operei scriitorului sub dictatura bolşevică, este aşadar anticipată de Mihail Sebastian prin construcţia morală a operei scriitorului sub dictatura fascistă). *Jurnalul* conţine evocarea destinatarului explicit, uşurinţa şi fluenţa comunicării, ieşind astfel din şablonul scriiturii de sertar. Nimic din corvoada scriitorului de jurnal atribuită lui Maiorescu sau lui Rebreanu. Mai mult, unele similitudini de epocă ne fac să tresărim: anii 1940, aşa cum îi descrie Sebastian, seamănă nefiresc de bine cu anii 1990-2000, atât în România, cât şi în Europa sau America. Acest argument cântăreşte mult în aprecierea caracterului universal al operei diaristice a lui Sebastian.

Mihail Sebastian constata, în 1943: „*Tranziţia pronunţă divorţul absolut între cuvânt şi faptă, între declaraţii şi realitate.[...] Mai târziu, mult mai târziu, se va scrie poate un studiu special despre un fenomen straniu, specific acestor timpuri; cuvintele îşi pierd sensul, devin fără densitate, fără conţinut. Cine le rosteşte nu le crede; cine le aude nu le înţelege. Dacă ai lua vorbă cu vorbă şi ai analiza gramatical, sintactic, semantic atâtea şi atâtea declaraţii pe care le găseşti aproape zilnic în ziare şi le-ai confrunta cu faptele la care se referă – ai vedea că într-adevăr divorţul între cuvânt şi realitate este absolut.[…] Am renunţat să mai urmăresc mersul războiului. Nici n-am cum. Lectura ziarelor este parcă un exerciţiu de descifrare a unui text, pentru care îţi lipseşte cifrul. Şi totuşi este aşa de interesant! Pentru prima oară mi se întâmplă să gândesc că adevărul este un lucru în mod absolut necamuflabil. De sub toate contrafacerile, de sub toate minciunile, de sub toate aberaţiile, oricât de adânc l-ar ascunde, oricât de groaznic l-ar mutila – încă răzbate, încă sclipeşte, încă respiră.[…] E o îmbulzeală teribilă (de ordin moral) pretutindeni. Toată lumea se grăbeşte să ocupe poziţii, să valorifice titluri, să stabilească drepturi. Nu pot. Nu mă interesează. Nu vreau. Cel mai bun lucru e aşteptarea. Acum nu se poate vorbi. Cel mult urla. E drept că ani de zile am aşteptat clipa în care să pot în sfârşit scoate un ţipăt de răzbunare – după atâta scârbă, după atâta dezgust. Într-o zi voi scrie o carte. E încă cel mai bun lucru pe care-l am de făcut. Nu sunt un om de întruniri, de comitete, de şedinţe. Mă convoacă toată lumea, ba la liceu, ba la colegiu , ba la scriitori. Ce să fac acolo? Ce am de spus voi spune la timp. În nici un caz astăzi, când nu se mai aude nimic de atâtea ţipete*”.

Jurnalul lui Mihail Sebastian a fost comparat şi cu cel al lui Jeni Acterian („*Jeni Acterian şi Mihail Sebastian sunt, în domeniul literaturii de frontieră, asemenea capului şi pajurei unei medalii de valoare unică… N-am spus monedă, ci medalie, cele două jurnale sunt, fiecare în felul său, un unicat excepţional, atât prin mărturisirea despre sine, cât şi prin cea despre o epocă*", spune editorul, Doina Uricariu), registrul său e mai afectiv dar de aceeaşi intensitate a notaţiei intelectuale a realităţii ca la *Jurnalele* Monicăi Lovinescu, iar marja sa de ingenuitate, de candoare e de acelaşi rang cu Jurnalul Annei Frank. Cu Jurnalul Annei Frank, cu atmosfera flamandă a iudaismului înfloritor din Nord, cu Sinagoga Portugheză din Amsterdam şi cu Muzeul de Istorie Iudaică din Amsterdan m-am întâlnit pe îndelete în cursul unei călătorii în Olanda facută cu unul din discipolii, elevii şi admiratorii lui Mihail Sebastian, coleg de lagăr de muncă forţată al ilustrului scriitor, în timpul persecuţiilor antisemite. În Olanda, în Germania, în Franţa, în multe ţări europene actuale, Holocaustul este studiat în şcoală, iar alte episoade ale istoriei omenirii,

cum ar fi Gulagul recent din Est sau războaiele de exterminare din Africa ori din Asia sau Orientul Mijlociu sunt şi ele studiate temeinic în şcoli. Cum, altfel, s-ar putea face educaţie antidiscriminare, cum altfel ar putea „apărea” din ce neant? cetăţenii cu aptitudini pentru toleranţă şi pentru spiritul democraţiei reale, dacă exemplele eşecurilor de dinaintea noastră sunt uitate imediat şi repetate iar şi iar de către omenire?
La Mihail Sebastian există în egală măsură ca la Anna Frank deşi mult mai amplu şi divers (în fond, el e deja adult, în timp ce Anna era doar un copil!) descrierea felului în care atmosfera discriminatoare, antisemită, se insinuează în societate, se întemeiază, se organizează politic şi social, se dezvoltă, duce la ură şi intoleranţă, la justificarea crimei, la arderea de tot, la shoah. În 1945, la interval de două luni, deportată la Auschwitz, Anna Frank moare în chinuri de un tifos izbucnit din cauza mizeriei, apoi şi Mihail Sebastian moare într-un tragic accident rutier.
Jurnalul lui Sebastian are o poveste, ca şi Jurnalul Annei Frank. După sfârşitul războiului, tatăl Annei, Otto Frank, singurul supravieţuitor din familie, s-a întors la Amsterdam unde primeşte de la prietenele Ellie şi Miep jurnalul ţinut de Anna pe vremea cât stătuse ascunsă. Cele două găsiseră filele jurnalului aruncate pe jos după percheziţia naziştilor din ziua arestării Annei. Jurnalul a circulat întâi printre prietenii de familie, apoi în 1947 a fost publicat prima oară la Amsterdam. Succesul a fost atât de mare încât au urmat numeroase alte ediţii difuzate în toata Europa şi SUA. In prezent este studiat în toate şcolile olandeze, americane, germane şi israeliene. Dorinţa Annei: "*Vreau să continui să trăiesc chiar şi după moartea mea*" s-a împlinit. Jurnalul a început să fie studiat în mai toate ţările care construiesc democraţii reale.
Şi Jurnalul lui Mihail Sebastian - de fapt adevărurile sale şi oglinzile vieţii lui – a cunoscut o lungă poveste pentru a ajunge la lumină. El a fost pierdut de scriitor în tren. Refăcut de autor, el e descoperit apoi de urmaşii stabiliţi in Franţa, care îl publică. Edward Kanterian (profesor de psihologie la Trinity College & Jesus College din Oxford, Marea Britanie) traduce şi editează acest jurnal şi în Germania în anul 2005, când, la Universitatea Ludwig-Maximilian din München se acordă post-mortem *Premiul literar Geschwister-Scholl*, un premiu important care se decernează anual unor cărţi ce contribuie decisiv la creşterea responsabilităţii civice prin curaj intelectual, estetic şi moral. Volumul este considerat „*un document de maximă valoare istorică şi culturală, vorbind despre antisemitismul societăţii românesti în anii războiului şi despre rinocerizarea (iar rinocerizarea înseamnă aderare la fascism, tot aşa de bine cum astăzi îi putem adăuga aderarea la bolşevism, n.m.) unor intelectuali români eminenţi, deveniţi ulterior, prin emigrare şi prin purificarea în baia de modernitate occidentală, elite ale culturii universale*”.

Oricât de multe discuţii au fost şi vor mai fi în legătură cu substanţa jurnalului şi a temelor operei lui Mihail Sebastien, oricât de mult se va fi ciocnit spiritul iudaic cu cel al românismului în anumite etape ale istoriei de pe teritoriile româneşti, cert este că intelectualii, politicienii, istoricii şi oamenii de cultură contemporani trebuie să înţeleagă aceste realităţi, să-şi asume istoria naţională cu tot cu parantezele ei incomode, să conceptualizeze un alt discurs pentru viitor, un timp-epocă democratic, situate departe de experienţele tragice din trecut, departe de intoleranţă şi de extremismul politic. „*Fiecare generaţie este împovărată de păcatele părinţilor tot aşa cum este binecuvântată de faptele strămoşilor*”, spunea Hannah Arendt.

Jurnalul lui Mihail Sebastian cuprinde nouă caiete: I. 12 februarie 1935- 4 aprilie 1937, II.18 octombrie 1937 – 24 aprilie 1940, III. 3 mai 1940 – 17 iunie 1940, IV. 1 ianuarie 1941 – 22 iunie 1941, V. 24 iunie 1941 – 21 decembrie 1941, VI. 22 decembrie 1941 – 16 aprilie 1942, VII. 1 mai 1942 – 29 decembrie 1942, VIII. 1 ianuarie 1943 – 31 decembrie 1943, IX 8 aprilie 1944 – 31 decembrie 1944. Temele principale care îl frământă pe scriitor rămân fără răspuns: tentaţia naţionalistă versus europenizarea şi modernizarea ţări; intelectualii şi politica versus intelectualii şi turnul de fildeş; dilemele intelectualului evreu versus dilemele generale ale umanităţii; condiţia evreului versus condiţia omului în general. Spre deosebire de Leon Volovici, care consideră că «*jurnalul lui Sebastian e în bună măsură un jurnal de scriitor, dar nu şi unul literar*», eu văd o concentraţie mare de literatură, construită lovinescian, în maniera descrisă şi de Monica Lovinescu (*est-eticul*) sau de Gheorghe Grigurcu, atunci când susţin că adevărata operă literară a scriitorului sub dictatură este încorporată în rezistenţa sa etică, verticală. În construirea eului său şi în menţinerea demnităţii. Însuşi Sebastian este alcătuit, ca fiinţă şi ca dăruit creator, din acest aluat, căci afirmă că „*nu există valoare în creaţia omului care nu e integru*”. Jurnalul lui Sebastian din 1935 – 1944 poate fi citit prin mai multe tipuri de lecturi şi pe mai multe paliere, de la cel intim (*iubiri, mama, doi fraţi, lumea visului, a lecturilor şi a muzicii atotstăpânitoare*), trecând prin cel de creaţie (*cărţile, articolele la Cuvântul sau la Azi, eseurile şi meditaţia frământată*) sau prin nivelul etic al reflecţiei la marile teme evreieşti şi/ sau în contextul românismului, ajungând la jurnalul intelectual şi politic, riguros, reflectorizant puternic al realităţii încordate a epocii, în care Sebastian descrie cu elocvenţă cele două perioade de rinocerizare a societăţii româneşti, o dată cea nazistă şi a doua oară cea bolşevică, ambele afectând din păcate numeroşi intelectuali români şi intelectuali evrei prin „*imbecilitatea îndoctrinată care e mai greu de suportat decât imbecilitatea pură şi simplă”*. Între multiplele chei în care putem citi acest bogat Jurnal se numără şi cheia muzicală, de

arhivare a gusturilor elevate ale scriitorului în materie de muzică. Încă de la „primele acorduri" ale Jurnalului descoperim că scriitorul însuşi nu concepea altfel viaţa sa decât prin filtrul şi protecţia oferită de marea cultură, de marea muzică a lumii: „*1935: [Marţi], 12 februarie 1935, 10 seara: Radioul e deschis la Praga. Am ascultat un concert G-dur de J.S.Bach, pentru trompetă, oboi, cembal şi orchestră. Urmează, după pauză, un concert în sol minor pentru pian şi orchestră de acelaşi. Sunt în plin Bach. Aseară, în timp ce îi scriam o lungă scrisoare lui Poldy (Pierre Hechter, medic, fratele mai mare al lui Sebastian, n.m.), ascultam, de la Lyon – pentru prima oară prins extrem de clar – al patrulea concert brandenburghez. Pe urmă, un concert pentru pian şi orchestră de Mozart*". Pe onestul Sebastian, marea muzică îl însoţeşte peste tot şi îl apără de durerea vieţii: „*11 decembrie 1936, vineri: Vin de la Filarmonică. Am ascultat Concertul în sol major pentru pian şi orchestră şi Variaţiunile simfonice de Franck, cu Arthur Rubinstein. Simfonia IV de Schumann (am ascultat-o astă-seară cu o plăcere pe care niciodată nu mi-a dat-o) şi Till Eulenspiegel de Richard Strauss.[...] Aseară, la Ateneu, Oratoriul de Crăciun de Bach. Luni seara, Casals. Variaţiunile pe o temă de Händel de Beethoven, concertul de Boccherini, o suită de Bach şi trei corale. În afară de asta, mereu Enescu: a treia sonată de Brahms, o sonată de Schumann, una de Mozart, una de Bach. În afară de muzică nu mi se întâmplă nimic…Nu sunt disperat: sunt amorţit şi încerc să fiu insensibil*".
Concert în re minor de Tartini, *Sonata în do minor* de Beethoven, *Simfonia spaniolă* de Lalo, *Nocturna* şi *Tarantela* de Szymanowski. *Concert pentru basson şi orchestră* de Mozart. *Recitalul Fenerman*: sonată Locatelli, sonată Beethoven, *Après au rêve* de Fauré, *Tango* de Albeniz, sonată de Frescobaldi. *Simfonia nr. VII* de Bruckner, dirijată de Perlea. „*Aseară concertul Casals-Enescu la Filarmonică, notează autorul vineri, 10 decembrie, 1937. Concertul pentru violoncel şi orchestră de Schumann, Concertul pentru violoncel, vioară şi orchestră de Brahms. Foarte sinceră, foarte pură emoţie. Mi-e în general atât de greu să fiu cu totul prezent în timpul unui concert! Mă străbat o sumă de gânduri, o sumă de imagini. Antoine Bibescu mă întreba, duminică dimineaţa, dacă am înclinare pentru muzică. I-am spus că nu…dar încerc să ascult o bucată de muzică aşa cum citesc o carte…*" (p.133, în ediţia Humanitas, 2002).
Esenţa artei, crede autorul, este sinceritatea solitudinii actului creator: „*Casals îmi dă lacrimi. Nu am curajul să-l aplaud. Mi-e ruşine să-l „aprob". Ce teribilă lecţie de artă, şi poate şi de viaţă! Nici un „chichi", nimic strălucit, nimic cu vervă; totul simplu, grav, necomunicativ, ca într-o mare singurătate". Printre ultimele audiţii consemnate de Jurnal:*

„Aseară, cu Bibeştii, la Nunta lui Figaro, mizerabil cântată. Am ascultat totuşi cu nesfârşită plăcere” (noiembrie 1943).

Războiul sfârteca şi înghiţea Europa, precum o fiară feroce şi dementă. Anul 1944 este unul când Sebastian finalizează alte traduceri din geniul literar englez, când primeşte veşti proaste, deşi visează neîncetat să înceapă şi o carte dedicată lui Balzac de care e fascinat, când i se joacă *Steaua fără nume,* sau când locul muzicii îl iau desele bombardamente ce îi distrug, unul după altul, diversele locuinţe. Pe măsură ce războiul şi violenţa intraseră în viaţa sa, muzica şi bucuriile ei se retrăseseră. Poartă în aceste luni convorbiri cu Vişoianu, întors de la Moscova. Notează apoi: „*Vişoianu crede în libertate – dar acolo nu e libertate. O mare spaimă a oamenilor de a vorbi, de a avea opinii, de a spune limpede da sau nu. Necesitatea României (susţine Vişoianu) de a merge cu Sovietele este indiscutabilă, dar luarea de contact e dificilă…Mare ignoranţă şi mare mizerie. Înclin să-i dau dreptate lui Vişoianu – şi pe urmă mă opresc. El este un occidental. Un om pentru care confortul, buna-stare, buna-cuviinţă, politeţea, sunt deprinderi vechi, necesităţi de viaţă. Dar în Rusia e un regim pentru muncitori şi ţărani, pentru oameni care abia acum învaţă să citească, să se spele, să mănânce. Milioane, zeci de milioane de oameni care urcă greu din mizerie spre oarecare civilizaţie elementară. E o lume fără rafinament. Tot ce am iubit, discreţia, eleganţa morală, ironia, respectul ideilor, sentimentul estetic al vieţii sunt imposibile într-o asemenea lume, care rezolvă alte probleme mai imediate: foamea, frigul. Poate că ne şi amăgim când credem că setea noastră de libertate este una şi aceeaşi cu a marilor mulţimi. Nouă ne trebuie libertatea lui Montaigne: o libertate de intelectual care îşi apără singurătatea. Ţăranii, muncitorii – oamenii din „gloată” – au cerinţe mai simple, mai tari*” (p.566).

Viaţa lui Mihail Sebastian a fost o pasionată şi sfâşietoare simfonie cu final neterminat. Sau încheiat înainte de vreme. În anul 1934, la apariţia eseului ce l-a aruncat şi în războiul său cu lumea, mult mai intens decât războiul mondial şi decât lagărele de exterminare, Mihail Sebastian, premonitor, scria:

„*Încredinţez aceste foi unui om tânăr, care le va primi cu bună-credinţă şi le va citi aşa cum ar sta de vorbă cu el însuşi. Nu-l cunosc pe acest om tânăr şi nu ştiu cine este. Dar sunt convins că este*”.

Iată că acum, peste un secol, aflăm că *omul cel tânăr*, ilustrul necunoscut cu care „dialoga” şi pentru care scria Mihail Sebastian, suntem noi, cititorii lui de astăzi. E încă o dovadă că marii scriitori îşi depăşesc întotdeauna epoca.

elegiile pentru V.
nisipul şterge urmele ei

nu e vorba despre evreica rătăcitoare
i-am spus *neshama*
după ce m-a lăsat să cobor pe fereastra de la mansardă
pe o sfoară de stuf

drumul e lung şi nu ajung două pâini
una frântă şi una întreagă
între feliile negre de grâu se înşiră pietre de qumran
muşcătura
foşnetul rochiei mele pe scară
o palmă de piele deasupra ciorapului mov

nu e vorba că aş fi rătăcitorul drum dintre două femei dominatoare
care precipită una din cealaltă precum picăturile de lumină ivite din
podeaua scenei pe care jucasem Ibsen anul trecut

nu

aici aerul are greutate
un chenar de fereastră o gură ce se închide în dispnee
deschizându-se pentru a muşca.
evreica turbionară, mai degrabă, femeie flou gaussian
cristalin care modifică relieful mintal al unui bărbat.
ajunge să-şi sculpteze linia coapsei cu un ochi
în timp ce pleoapa celuilalt acoperă pe hartă
lupi de nisip
(*uşa se deschide şi intră băiatul cu tava.*
tuşe de argint vechi pe încheieturi,
suprafaţa de mătase a irisului.
tăişul)
iar când femeia deschide şi ochiul celălalt
ajunge cu piciorul pe pământ
talpa ei rece se freacă de pietre
rotunjindu-le

1.11.2007

„La o distanţă de câţiva centimetri de tinereţea mea a pulsat (fără ca eu să am habar) o activitate culturală neevreiască intensă: o « explozie culturală»". Încălzirea globală a Pământului şi răcirea inimilor omeneşti

O civilizaţie care suportă multiculturalitatea, care şi-o asumă şi care o alimentează neîncetat, dincolo de derapajele ideologice care survin din paranoia istoriei, este o civilizaţie ce îmbătrâneşte frumos. Dar pentru ca acest proces să fie posibil, comunicarea dintre culturi este necesară şi este de nesubstituit. Împreună cu ea are loc şi comunicarea fluidă dintre oamenii ce aparţin culturilor diverse, alăturate geografic, evoluând în paralel şi atingându-se arareori.

Idov Cohen, un regretat scriitor, jurnalist, gânditor şi om politic israelian de origine română (născut la Mihăileni, jud. Botoşani, România), în articolul «*Două culturi, două lumi*», nota: «*A fost pentru mine o adevarată surpriză să aflu, acum şi aici (în Israel, unde a fost multă vreme membru al Knessetului, n.m.) - la peste 60 de ani de când am părăsit Mihăilenii - că la o distanţă de câţiva centimetri de tinereţea mea a pulsat (fără ca eu să am habar) o activitate culturală neevreiască intensă: o « explozie culturală» »*. Astfel pune în evidenţă Idov Cohen admiraţia sa faţă de cultura românească, pe care nu a descoperit-o însă în clipele când trăia în România, ci de abia mult mai târziu, după emigrarea sa în Israel. O revelaţie tardivă, o realitate cu efect întârziat. În mod similar, printr-o cecitate cauzată de delirurile segregaţioniste politice, notează Cohen, nici locuitorii români ai Mihăilenilor nu au avut ocazia să descopere minunata cultură de limbă idiş a evreilor cu care convieţuiau pe atunci în acelaşi teritoriu. Politicul şi ideologiile i-au separat până la excluziune pe oamenii culturilor vecine, iar aceştia – deşi vecini – au ratat pentru totdeauna marea lor întâlnire, bazată pe cunoaştere şi pe comunicare, iară nu pe falsa competiţie sau pe logica maniheistă a suprimării celuilalt, a adversităţilor reciproce.

Această mărturie se referă la un timp istoric recent, de acum aproape o sută de ani, când închiderile culturale aveau menirea de a alimenta focul viu al reprezentanţilor vremelnici ai puterii. Dacă scriitorul evreu sesizase existenţa a două lumi paralele, a două culturi paralele, cea română şi cea idiş, în ştetl-ul copilăriei sale, noi putem spune că în România de astăzi şi, extrapolând, în Europa de astăzi, în ciuda tendinţei către deschidere, observabilă în evoluţia comunităţilor şi a culturilor, există totuşi zeci de lumi paralele închise. Acestea nu se deschid, pentru că se suspectează; nu se lasă văzute sau cunoscute, pentru că sunt construite pe fobii; nu acceptă comunicarea şi

schimbul, pentru că sunt proiectate ca sisteme închise; nu suportă transferul de valori şi percepţii, pentru că sunt injectate cu hormonii autosuficienţei; iar indivizii ce aparţin acestor culturi se formează în spiritul intoleranţei, al xenofobiei, al sentimentului autist de frică faţă de ceilalţi.
Mă întreb ce evenimente pot surveni simultan în istoria mentalităţilor, pe o anumită treaptă de evoluţie a istoriei, aşa încât fenomenul deschiderii fiecărei culturi către celelalte, al indicării cheilor de intrare către universurile vecine, să nu mai fie receptat ca o dovadă de vulnerabilitate ori ca o tendinţă asimilaţionistă. Fără îndoială, a regândi lumea în termeni de salvare a culturilor prin comunicare nu e nici noutate, cum nici o şansă de a ne sustrage idealismelor periculoase. Însă ne pune pe gânduri accelerarea istoriei către finaluri catastrofale pentru comunitatea umană: acest fenomen a fost observabil la nivelul cel mai critic în secolul al XX –lea şi a avut la bază supremaţia exclusivistă a modelului unei culturi dominante nu prin subordonarea ori conjugarea celorlalte, ci de-a dreptul prin suprimarea lor,
Meditaţiile lui Idov Cohen, mi-au reamintit că nu problema încălzirii globale stă în calea fericirii planetare. Ci problema răcirii sentimentului de iubire dintre oameni.
La 4 noiembrie se vor împlini 102 ani de la naşterea lui Cohen.

Cohen readuce în atenţie trauma incomunicabilităţii şi vindecarea de traumă prin literatură: dar şi asumarea politicului. Cu o privire atentă ce străpunge realitatea ca pe un câmp microscopic bine centrat, iată falia : pe de o parte generaţia excesului formalist estetic, pe de alta, generaţia asumării est-etice. La români, ca şi la evrei sau, bunăoară, la saxoni. Pentru că şi la ei, dar în mod similar, deşi mai departe de noi, comparatiştii literari văzuseră, alături de un Orwell, diferenţa tragică dintre generaţia lui Joyce-Elliot, de pildă, şi cea a lui Auden-Spender. Pe măsură ce tragedia planetei adusese la zi incandescenţa totalitarismelor şi a războiului, intelectualitatea deceniului al patrulea, apoi al cincilea, nu a mai avut practic voie să nu-şi asume responsabilităţi politice. Alternativa era eşecul total al civilizaţiei. Dar coliziunea e puternică, între crezul estetic al excesului formalist pe de o parte şi implicarea politică, pe de altă parte.
Momentul 1940 în literatură se aseamănă cu momentul 1990, de după căderea Zidului Berlinului: revelaţia nazismului şi revelaţia comunismului sunt trăite intens, halucinant, hiperbolic. Două cosmosuri demonice sunt accelerate brusc înspre conştiinţa umană, ameninţând-o cu o istoricizare în cavalcadă, ceea ce face ca distanţa dintre pace şi haos să crească exponenţial. Dar omul se opune distrugerii sale. Aşa se explică faptul că atenţia intelectualilor şi a scriitorilor de rasă se focalizează pe

hipermnezie, pe jurnal şi autobiografii. E, în toate, tendinţa de recuperare şi unificare a lumilor, a universurilor ce se concurează apocaliptic.

02.11.2007

„A surprinde individul, nu în totalitatea sa, ci în orizontul generalităţii, înseamnă a-l violenta”. Rădăcinile filozofice ale urii

Peste câteva săptămâni, se vor împlini 12 ani de când Emmanuel Lévinas şi-a legat sufletul în „*mănunchiul celor vii*”. Filosof francez de origine lituaniană şi evreiască, „succesor”, în Lituania, al lui Gaon de Vilna - ultimul mare talmudist de geniu -, iar în Franţa aducând aportul traducerii lui Husserl în limba franceză şi al comentării critice a lui Heidegger, Lévinas a ajuns la concluzia că întrebarea primordială a filosofiei este aceasta**: „**cum se poate ieşi din Totalitate**,** cum se poate scăpa de dictatura lui *Acelaşi,* cum se poate face o breşă în egoismul subiectului care, inclusiv ca Dasein, este mereu în vederea lui însuşi?”, conducând la un prototip nou de subiectivitate, îndepărtându-se de percepţia cartezianului *cogito ergo sum,* luând distanţă şi faţă de eul perceptiv husserlian. Lévinas a construit un sistem filosofic care demonstrează că ontologia nu este decât forma supremă a violenţei (violenţă noetică sau politică), pentru că ontologia este expresia ultimă a cunoaşterii ce reduce pluralitatea şi diversitatea la unitate şi identitate. „*A surprinde individul, nu în totalitatea sa, ci în orizontul generalităţii, înseamnă a-l violenta, susţine autorul. Acest fapt conţine în germene posibilitatea dominării, a violenţei, a crimei [...] şi duce la ceea ce se numeşte imperialismul ontologic***”.** Volumul „*Autrement qu'être ou au-delà de l'essence* », tradus recent şi în limba română şi publicat la Editura Humanitas (2006), constituie pentru mulţi cercetători opera filosofică cea mai complexă şi inovatoare după „*Fiinţă şi timp*”, deoarece această carte se opune întregii istorii a filosofiei, dar şi ontologiei, ca şi lui Martin Heidegger, considerat ultima sa eminenţă cenuşie. Discursul lui Lévinas, total nou şi original, sare din limitele ontologiei, iese din dominaţia verbului „a fi” şi configurează sensul alterităţii, consacrându-l pe autor ca descoperitor fenomenologic al orizontului *celuilalt*: „*Deschiderea spaţiului ca deschidere a sinelui lipsit de lume, fără loc, u-topie, fapt de a nu fi închis, inspiraţie până la capăt, până la expiraţie – aceasta este proximitatea Celuilalt, care nu este posibilă decât ca substituţie a sa”.* (Înţelepţii lui Israel spun – ca o parabolă – că Moise şi-a dat sufletul în sărutul lui Dumnezeu. A muri din porunca lui Dumnezeu se spune în ebraică (Deuteronomul 34, 5) ”*pe gura lui Dumnezeu*”. Expiraţia absolută – în sărutul lui Dumnezeu înseamnă moarte poruncită – în pasivitate şi supunere

– în inspiraţia prin Altul pentru altul”. Umanismul gândirii filosofice a lui Lévinas relevă astfel că sarcina primă a gândirii nu este heideggeriana scoatere a fiinţei din uitare, ci „*scoaterea celuilalt din uitare*”.
Iată de ce Emmanuel Lévinas rămâne filosoful care defineşte *antisemitismul ca uitare a celuilalt, indiferent de iudaitatea sa,* autorul ajungând, după ce a trecut prin experienţa lagărului de exterminare, să mediteze la umanitatea ca puzzle, în care indivizii pot genera injoncţiuni fatale: „*Memoriei celor mai apropiate dintre cele şase milioane de fiinţe asasinate de naţional-socialişti, alături de milioanele şi milioanele de oameni de toate confesiunile şi de toate naţionalităţile, victime ale aceleiaşi uri faţă de celălalt om, ale aceluiaşi antisemitism*”. Pierderea sentimentului de responsabilitate pentru Celălalt, aşadar, se află la rădăcina tuturor deraierilor genocidale, iar nu clauzele excluziunii semite. Emmanuel Lévinas se întâlneşte aici cu Paul Celan, prin formularea acestuia: „Ich bin du, wenn ich ich bin”.
De ce, oare, i-a fost hărăzit unui evreu genial să gloseze pe tema rădăcinilor filosofice ale urii? Pentru că istoria nu a permis niciunei alte seminţii pământeşti decât cea evreiască să ajungă la un grad mai înalt al autoflagelării şi al urii de sine, ca metodă de purificare în drum spre iubirea de Celălalt. Emmanuel Lévinas a ars în idee pentru victimele tuturor formelor de ură şi de exterminare.

18.11. 2007

Norman Manea, între Sofocle şi Hegel, modelând sufletul european (o lecţie de istorie şi de atitudine, împotriva legalităţii paradoxale a răului)

Cazul Mailat a afectat puternic pentru o vreme imaginea României recent integrate în Uniunea Europeană. Unele cercuri poltice extremiste din peninsulă nu au fost străine de aceste acţiuni. Observând ce se întâmplă, de la distanţă, şi cu respectul cuvenit pentru adevăr, Norman Manea a publicat un eseu de neuitat, sub titlul „*La mia terra tra progresso e malcostume*”, în cotidianul „La Repubblica”, în ediţia de duminică („*La Domenica di Repubblica*”), pe 11 noiembrie 2007. Textul a apărut ulterior şi în cotidianul spaniol „El Pais”, şi în cel francez „Le Monde”.
Având experienţa propriei duble persecuţii antisemite, mai întâi de sorginte fascistă şi mai apoi comunistă, sesizând felul cum rasismul fusese de data aceasta *pus la lucru* în bloc împotriva cetăţenilor români din Italia, printr-o manipulare politico-mediatică şi o clişeizare negativă similară cu cea antisemită, Norman Manea a scris şi publicat eseul *Crimă şi pedeapsă*, ca expresie a unei conştiinţe treze şi implicate de partea adevărului. Textul, exemplar din punct de vedere publicistic, are o valoare

morală şi umană ce îl ridică pe autor, o dată în plus, la cotele excelenţei. Este o adevărată lecţie de istorie şi de atitudine, împotriva legalităţii paradoxale a răului:

„Oribila crimă petrecuta în vecinătatea unei tabere de refugiaţi din zona Tor di Quinto din Roma a provocat un puternic şoc în Italia şi în România. Cazul a dobândit repede semnificaţie socială şi politică în dezbaterea publică privind statutul refugiaţilor şi rezidenţilor străini.

S-au inregistrat şi violente reacţii resentimentare din partea unei părţi a populaţiei, dar şi scandaloase luări de poziţie din partea unor oficiali italieni şi români, grăbiţi să ofere soluţii expeditive, cu regretabile accente xenofobe şi totalitare de tristă amintire. Regăsim, nu fără ironie, un revers grotesc al „mândriei naţionale", când îşi însuşeşte prestigioase performanţe culturale sau sportive individuale pentru a le prezenta drept patrimoniu colectiv...

Pedepse colective pentru o crimă individuală, cu atribuţie clară?! A spori tragedia unei crime înfăptuite de un individ contra altuia prin noi tragedii individuale şi colective, produse de măsuri contra unei minorităţi niciodată omogene, nu ar fi decât un act iresponsabil, cu grave consecinţe morale şi sociale nu doar pentru cei nedreptăţiţi, ci şi pentru cei care înfăptuiesc nedreptatea, pentru armonia socială şi sănătatea morală a naţiunii căreia aparţin.

Dovada fastei neomogenităţi a oricărei comunităţi vine, de data asta, din însuşi teribilul episod al crimei şi al arestării vinovatului: persoana care a alertat poliţia italiană era chiar una dintre compatrioatele criminalului şi din aceeaşi tabără de refugiaţi!!!

O istorie nu tocmai admirabilă

Măsuri punitive colective ar însemna şi o inacceptabilă amnezie, atât a Italiei, cât şi a României, nu doar faţă de ceea ce s-a întâmplat în lume sub fascism şi nazism şi sub comunism şi se întâmplă şi azi în dictaturi de toate tipurile, inclusiv în cele religioase, ci faţă de însăşi istoria celor două popoare, italian şi român.

Italienii au migrat şi ei, frecvent, nu doar dinspre Sud spre Nord, ci şi în afara teritoriului Italiei, în căutarea unei vieţi mai bune, sunt iniţiaţi în condiţia de refugiat, exilat, străin; nu au trecut prea multe decenii de când muncitorii italieni din Germania suportau o condescendentă şi

umilitoare situaţie de cetăţeni de rang inferior, identificaţi drept necinstiţi, leneşi, şmecheri, nedemni de încredere.

România are, la rândul ei, o istorie nu tocmai admirabilă în relaţia cu minoritatea „romă" a cetăţenilor ei, ale căror cusururi le blamează fără să fi făcut destul în decursul veacurilor şi fără a face nici azi destul pentru remedierea lor. Prezenţa acestei minorităţi este semnalată pe teritoriul românesc din secolul XIV, dar abia în 1856 începe, de fapt, eliberarea oficială din robia care fusese statutul ei social timp de cinci secole!

Persistenţa vechilor năravuri

România de azi luptă din greu cu reminiscenţele unor decenii de teroare şi minciună, demagogie şi pauperitate care au marcat existenţa câtorva generaţii. Consecinţele nu pot fi instantaneu eradicate. Postcomunismul a debutat nu doar printr-o mare eliberare de energie productivă, ci şi printr-un transfer cinic de funcţii, privilegii şi bunuri în cadrul altor straturi ale aceleiaşi „nomenclaturi", printr-un nou darwinism al supravieţuirii şi parvenirii care şi-au inventat propriul joc bizantin de măşti.

Chiar dacă este vizibil astăzi un progres economic şi o graduală regăsire a unei conştiinţe colective în procesul democratizării, viaţa politică adesea burlescă a actualei noi membre în comunitatea europeană se resimte de persistenţa vechilor năravuri de duplicitate şi inconsistenţă, de scepticismul şi fatalismul inerţiilor, de corupţia care acţionează adesea ca adevăratul motor social al momentului. Există în România de azi destule straturi dezavantajate şi neglijate ale populaţiei, împinse la marginea sordidă a societăţii.

Din numeroasa populaţie romă, 41% sunt zilieri, adică muncitori necalificaţi, angajaţi cu ziua, 33,5% nu au nicio calificare, 38,7% sunt analfabeţi nefuncţionali - conform datelor furnizate de cotidianul „Evenimentul zilei". Această veche şi mereu nouă problemă a României este însă astăzi şi a întregii Europe Centrale şi de Est şi, recent, şi a celei occidentale. Nomazii provenind din India, peregrinând prin Orientul Mijlociu şi Imperiul Bizantin, sunt astăzi, în proporţie de 80%, europeni.

Sărăcia şi prăbuşirile catastrofice

Nicolae Romulus Mailat, tânărul de 25 ani, fusese la 14 ani internat în România într-o şcoală de muncă şi reeducare şi fusese condamnat şi graţiat pentru furt calificat, doar cu un an înainte de a veni în Italia. Este sărăcia sursa delincvenţei sale juvenile şi a crimei făptuite acum în Italia?

În marele roman al lui Dostoievski, studentul Raskolnikov este împins la crimă nu doar de nihilismul său rebel, ci şi de sărăcie. Atât de prost îmbrăcat, ne spune Dostoievski, încât ar fi trebuit să-i fie ruşine să iasă pe stradă în zdrenţele sale, cutreiera, în pregătirea crimei, cartierul sărăcăcios Sennaia, cu localuri dubioase şi o populaţie pestriţă. Identitatea sa socială este cu totul alta decât a lui Mailat, „entitatea" sa spirituală este drastic diferită, dar dubla sa crimă nu este deloc mai puţin abominabilă.

Nu putem găsi similarităţi ale „eului" între criminalul realităţii 2007 şi cel din romanul anului 1866. Nici nu avem motive să sperăm că pentru Mailat crima ar putea fi începutul mântuirii prin suferinţă şi renaştere spirituală, ca în cazul lui Raskolnikov.

Am putea totuşi să ne oprim pentru o clipă la cuvintele unuia dintre interlocutorii eroului dostoievskian care, referindu-se la „Sodoma respingătoare" în care rătăceşte, crede că sărăcia nu este un viciu, dar mizeria este. În sărăcie mai păstrăm încă, spune el, „nobleţea sentimentelor înnăscute".

În mizerie însă, prăbuşirile sunt inerente şi catastrofice... Mailat a fugit de mizeria din România şi de trecutul său românesc, fără a bănui că va întâlni în Italia taberei de refugiaţi o mizerie la fel de opresivă şi că în oglinda prezentului îşi va adjudeca o imagine încă mai feroce, de criminal sângeros şi bestial.

Cei care cunosc tabăra din Tor di Quinto şi zona plină de tenebre a împrejurimilor în care a fost acostată şi ucisă Giovanna Reggiani au cuvinte grele pentru neglijenţa şi indiferenţa administraţiei oraşului Roma. Nu este, în niciun caz, o scuză sau o circumstanţă atenuantă pentru o astfel de crimă şi pentru niciun fel de crimă, dar este o premisă care nu poate fi ignorată când se încearcă remedierea în viitor a situaţiei.

Europa, o reală comunitate

Dacă nu putem aştepta, deocamdată, o miraculoasă reîncarnare angelică a criminalului Mailat, putem şi trebuie să solicitam însă o radicală reevaluare socială a situaţiei acestor marginali. Ne gândim la statul român şi italian, la comunitatea romilor şi a românilor din Italia şi Romania şi, inevitabil... comunitatea europeană. Oricât ar părea de ciudat, făptaşul este membru al tuturor acestor comunităţi. Se aud de la o vreme voci prea repede exasperate de lărgirea comunităţii

europene şi tensiunile pe care, inevitabil, le naşte. Migrarea accentuată în modernitatea noastră centrifugă şi globală este un fapt cotidian, dar nu este doar un fenomen negativ.

Implicaţiile sale multiple propun o rodnică stimulare reciprocă, convieţuirea în diversitate şi dialog, fără de care contemporaneitatea noastră nu poate dăinui.

Circulaţia liberă nu înseamnă doar sporirea criminalităţii şi a conflictelor sociale în Vest, cum cred unii, ci şi o treptată convieţuire mutual benefică, aşa cum a însemnat, după război, încadrarea ţărilor învinse în efortul european comun, de democratizare şi prosperitate.
În vizita pe care am făcut-o în această primăvară la Madrid şi Barcelona, am fost bucuros să aud de la gazdele mele ştiri entuziaste despre sucesele mult lărgitei comunităţi române din Spania. Unii dintre refugiaţii români candidau deja în alegeri locale, apreciaţi pentru hărnicia şi onestitatea lor.

Se va întâmpla aşa, vreau să sper, şi în alte părţi, şi nu doar pentru români, ci pentru toţi cei gata să-şi asume provocările prezentului. Va fi şi o izbândă comunitară, nu doar individuală.

Europa poate şi merită să se dovedească o reală comunitate, demnă de civilizaţia ei veche şi nouă. Diversă, democrată, spirituală, liberă, prosperă. Exemplară".

Demersul pentru România făcut de Norman Manea în acest articol a adus multă lumină în acea parte a consumatorilor de ştiri şi analize de pe toate meridianele, care au înţeles astfel mai bine specificul şi pericolele recursului la rasism acolo unde nu e cazul şi cu un scop politic antiromânesc evident. Pe de altă parte, poziţia luată de Norman Manea a permis evitarea unor nedorite escaladări de situaţii politice internaţionale delicate.

Aprilie 2008

Norman Manea: „Am rămas un scriitor român"

-Norman Manea în dialog cu Angela Furtună-

„*Dacă există o salvare sau măcar o terapie a salvării, atunci, în cazul meu, a fost literatura, cu tot ce conţine, inclusiv suferinţă, devoţiune, bucurie, surprize*"

În aceste zile se află în România Norman Manea, scriitor bucovinean, născut în anul 1936. Norman Manea este, în acest moment, cel mai tradus şi celebru scriitor român în străinătate, cărţile sale, publicate în 20 de limbi, însumând peste 50 de volume. A debutat cu o operă de ficţiune în anul 1966, publicată în revista „*Povestea vorbii*”, publicând ulterior numeroase scrieri, romane de critică socială, povestiri şi eseuri între care “*Anii de ucenicie ai lui August Prostul*” (1979: Engl: *The Years of Apprenticeship of Augustus the Fool*), “*Octombrie, ora opt*” (1981; Engl: *October, Eight O'Clock*, 1992) şi “*Plicul negru*” (1986; Engl: *The Black Envelope*, 1995). În anul 2005, Norman Manea a fost Holtzbrinck Fellow la Academia Americană din Berlin.

- *Angela Furtună: Stimate domnule Norman Manea, ce este pentru dumneavoastră România, acum, după douăzeci de ani de exil şi după atâtea împliniri adăugate unei cariere literare spectaculoase?*
- Norman Manea: Este un esenţial reper biografic şi literar. Am plecat din România la 50 de ani, deja format şi deformat în cultura română. În ciuda tuturor schimbărilor şi influenţelor, am rămas scriitor român, indiferent dacă asta îmi convine sau nu, indiferent dacă ar conveni altora sau nu.

- *A.F.: Aţi declarat mereu în timpul exilului american că patria dumneavoastră a rămas doar limba şi literatura română. Faptul acesta a condus la creşterea prestigiului internaţional al acestei patrii, al limbii române. Pilda acestei poveşti de viaţă este o mare generozitate salvatoare. Este aceasta salvarea celui etern persecutat?*
- N.M.: Cel "etern persecutat", dacă este să acceptăm această formulă dureroasă şi descurajantă, nu este mereu unul şi acelaşi, de vreme ce ne referim nu doar la un concept, ci la oameni, diferiţi unul de altul chiar când, prin destin, aparţin unei anume comunităţi. Deci salvarea nu este doar o dilemă colectivă, ci şi una individuală, ceea ce înseamnă că are şi o componentă uneori minoră, alteori mai puţin minoră, de opţiune individuală. Dacă există o salvare sau măcar o terapie a salvarii, atunci, în cazul meu, a fost literatura, cu tot ce conţine, inclusiv suferinţă, devoţiune, bucurie, surprize. Pentru alţii, poate fi religia, călătoriile, copiii, sportul, contul în bancă, aventura şi tot aşa.

„*Am devenit "călător" la 5 ani, spre lagărul Transnistria, nu printr-o opţiune personală, ci printr-o "vină" de care habar nu aveam*”

- *A.F.: Cum s-a manifestat în existenţa domniei voastre forţa destinală a evreului etern călător şi rătăcitor?*

- N.M.: Evreul nu şi-a dorit, nici în vechime, nici ulterior, să devină călător, rătăcitor, nu era o pasiune a navigaţiei, să zicem, sau a cuceririi de colonii sau a căutării aurului. Cum ştiţi, am devenit "călător" la 5 ani, spre lagărul Transnistria, nu printr-o opţiune personală, ci printr-o "vină" de care habar nu aveam. La 50 ani am redevenit "rătăcitor" prin deşertul exilului tot prin voinţa altora. Sunt 20 ani de atunci şi am avut ocazia să descopăr şi în această experienţă traumatică şi extremă şanse nebănuite, o pedagogie a reevaluărilor şi a regenerării, deschiderea fastă de orizonturi, doar visate în trecut.

- *A.F.: Sunteţi un vizionar moderat, deşi construiţi viitor pe materialul fascinant al memoriei de calitate. Care sunt, în opinia dumneavoastră, marile teme ale literaturii viitorului?*
- N.M.: Profeţii au murit acum 2000 ani şi nici ei nu au prevăzut exact viitorul. Mai mult ca pricind, viitorul tulburatei noastre planete şi al zbuciumatei noastre specii umane stă azi sub un mare semn de întrebare, sub ameninţarea unui cataclism global, provocat nu de explozia naturii isterizate de agresiunea omului, ci prin chiar impulsurile autodestructive ale omului însuşi, fanatismul morbid, nevoia de a ucide "infidelii" de tot soiul. Literatura viitorului depinde de viitorul omenirii, deci se află şi ea în aceeaşi extremă incertitudine.

„*M-aş bucura ca actuala vizita în ţară să-mi sporească, la senectute, amintirile luminoase*"

- *A.F.: De la programul ce urmărea să vă distrugă... la o carieră literară excepţională. America vă salută, Europa vă salută, România vă primeşte acum cu lauri, sunteţi scriitorul predestinat unui Premiu Nobel pentru Literatură: o viaţă, o epopee. Care este amintirea cea mai importantă, a acestui traseu ieşit din comun?*
- N.M.: După o viaţă deja lungă, ar fi greu să aleg doar o singură imagine. M-aş bucura ca actuala vizită în ţară să-mi sporească, la senectute, amintirile luminoase.

- *A.F.: Sunteţi mentorul unor generaţii care au nevoie acută de ideal. Ce pilde lăsaţi tinerilor scriitori, tinerilor artişti?*
- N.M.: M-aş feri de rolul de sfetnic al artiştilor de orice vârsta ar fi. Sunt convins că îşi vor găsi singuri calea, cum s-a întâmplat totdeauna. Mă mulţumesc cu rolul didactic de a transmite studenţilor de la Bard College, New York, câte ceva din experienţa umană şi literară a încercatei mele generaţii.

„Bucovina, azi, este locul în care se află mormântul mamei mele, deci un reper esenţial”

- A.F.: Care sunt proiectele de viitor la care lucraţi, căci sunteţi un om dominat de o mare putere de muncă şi de un entuziasm colosal (şi, în fond, urarea evreiască ad mea veesrim, până la 120 de ani, include şi proiecte de muncă împlinite pe termen lung)?
- N.M.: Editura Polirom va publica, începând cu această primăvară, în "seria de autor", mai mult de 20 volume ale mele, vechi şi noi. Este un proiect amplu şi dificil, un efort mutual de anvergură al autorului şi editurii.

- A.F.: Bucovina. Ce vă spune astăzi acest cuvânt?
- N.M.: Sunt nerăbdător şi bucuros să revăd locurile de demult şi de azi. Bucovina îmi evocă anii de şcoală, bucuria învăţăturii şi a colegialităţii, familia şi prietenii ei, iubirea juvenilă cu elanul şi sincopele sale, peisajul mereu fermecător în care mi-am trăit adolescenţa şi pe care îl revedeam, măcar o dată pe an, în timpul domiciliului meu bucureştean. Azi, este locul în care se află mormântul mamei mele, deci un reper esenţial.

(Aprilie 2008, Suceava – Oradea – New York)

23.10. 2008

Libertatea de a avea dreptul la noi înşine. Click-manie, necesitate şi competiţie. Globalism, talent şi paşaport universal pentru putere. Politicieni, cosmocraţi şi viziunea paradisului

Ierihon şi solitudine

Nu, civilizaţia cărţii nu a murit. Suntem în plină epocă dominată de frunzărire. Cu fiecare pagină nouă citită, aflăm ceva care ne schimbă radical viaţa. Numărul de titluri noi de cărţi dedicate afacerilor şi investiţiilor apărute numai pe Amazon.com în vara anului 2002 era de peste 150.000 de cărţi diferite. Deşi la noi unii deplâng soarta pieţei de carte, ea este totuşi foarte puternică. Pe măsură ce pieţele devin şi mai eficiente, barierele de acces de care trebuie să treacă nou-veniţii şi care, pe vremuri, aveau dimensiunile Marelui Zid Chinezesc, încep să împărtăşească soarta zidurilor din Jericho (Ierihon, cel mai vechi oraş din lume, 12 000 de ani) şi Berlin. Aceste ziduri au căzut şi astfel s-a întâmplat o minune. Lumile altădată despărţite de ziduri, au început din nou să comunice. Lumea bogată a aflat astfel că, bunăoară în Africa,

174 de copiii din 1000 nu apucă vârsta de cinci ani. Iar extinderea Uniunii Europene cu 27 de ţări centrale şi estice accentuează prăpastia dintre bogaţi şi săraci. Cei bogaţi vor fi de zece ori mai bogaţi, iar cei săraci vor fi de cincizeci de ori mai săraci. Noul normal este, aşadar, anormalul. Dar ce este, până la urmă, normalitatea?

Poate că aceea este normalitatea, când se ajunge la o stare în care fiinţei umane să îi fie relativ uşor să-şi câştige traiul.

O fi greu, o fi uşor?, în lumea actuală de cetăţeni însinguraţi, aflaţi pe cale de dispariţie ca cetăţeni, dar fiind în fapt noi triburi de femei şi de bărbaţi…

Tuniune şi civilizaţie karaoke

Comunicarea este astăzi foarte vastă: un exemplu, numai un simplu site ca www.live365.com permite ascultarea a 45 000 de posturi de radio diferite. În supermarketul american obişnuit există la vânzare peste 50 000 de produse distincte. O familie europeană normală are nevoie de 200 de produse pentru a acoperi 85 % din nevoie zilnice. Numai în USA sunt peste 3500 de reviste specializate cu tiraje între 60 000 şi 1 000 000.

Toate datele converg către adevărul că, în lumea globalizată a internaţionalizării afacerilor, adică lumea noastră, lumea postindustrializată, oferta depăşeşte cererea. Inclusiv oferta de informaţii, de cărţi, de relaţii de comunicare… Nu trebuie, însă, să disperăm. Părintele re-ingineriei, Mike Hammer, spune că ce e bun pentru o companie nu e obligatoriu minunat pentru întreaga branşă. Supravieţuirea individului e similară supravieţuirii firmelor individuale: e bazată pe productivitate, iar concurenţa dintre indivizi şi respectiv dintre firmele individuale se bazează pe forţarea limitelor, adică pe presiunea prin apariţia supracapacităţii. Trăim, de acceea, în aceste vremuri, într-o civilizaţie de tip karaoke, dominată de zilele de aur ale comoditizării (scăderea vizibilă a profitabilităţii): e o lume a supraabundenţei cu un surplus de „elemente” similare.

Succesul individului poate fi unul bazat pe imitaţie, şi de aici pe integrarea în sistemul karaoke, sau unul bazat pe originialitate (e un pionier în domeniul său şi pune bazele unei discipline noi sau iniţiază un sistem nou şi un mecanism nou de abordare a pieţei şi a succesului). Această Tuniune (Younion) este o societate care acceptă ca principiu fondator şi funcţional viziunea, pretinzând originalitate, spre deosebire de lumile uniforme, reiterante. De care ne-am plictisit.

Click-manie, necesitate şi competiţie

Fiecare civilizaţie, pusă în contextul istoric, are o cheie. Astăzi, internetul mobil sau fix, reprezintă pentru generaţia shoppingului ceea ce au reprezentat anticoncepţionaele pentru generaţia hippie Flower Power din anii 60. Internetul permite să cumpărăm rapid, şi să „avem" produsul cumpărat, încă înainte ca acesta să ne fie livrat efectiv. Satisfacţia maximă este aceea de a fi dat click-ul decisiv, care a certificat calitatea noastră de cumpărător.

Obsesia pentru pieţe + Surplus de marfă + Comoditizare continuă + Informaţii ieftine = Competiţie perfectă. Competiţia perfectă e, aşadar, competiţia între indivizii care au conştiinţa faptului că sunt pe piaţă, care se bucură să ofere, care nu sunt scandalizaţi de faptul că adesea pot oferi fără să ceară nimic în schimb, care deversează informaţii fără încetare (deschidere către comunicare) şi care primesc cu aceeaşi deschidere fluxul de informaţii ce vine înspre ei. E o încleştare între capacitatea buretelui uman de piaţă de a absorbi stimuli pe de o parte şi capacitatea buretelui uman de piaţă de a converti stimulii în coduri de civilizaţie.

Cel mai bun management îl reprezintă petrecerea timpului alături de clienţi. Fani sau admiratori. Este miezul paradigmei care transformă individul din client în grup de adepţi şi apoi în cultură; această uniformizare reprezintă de fapt baza civilizaţiei karaoke. Pentru că psihologia acestei civilizaţii se bazează pe fidelizarea clienţilor, a fanilor, a adepţilor, adică pe crearea de comportamente bazate pe dependenţe, pe relaţii de cult. Atunci când clanurile devin culte există un moment de acumulare de succes şi de putere.

Globalism, talent şi paşaport universal pentru putere. The Times Are A-Changing (remember Bob Dylan)

Toate bune, numai că, dincolo de bilanţul de echilibru, intensificarea acestui proces poate duce la o situaţie inacceptabilă: atunci când un cult începe să-şi dezvolte propria filozofie morală, împotriva restului lumii. Aşa s-a întâmplat cu partidele comuniste din Est, sau cu Uniunea Creştin Democratică şi nu avem motive să credem că va fi vreodată altfel în lumea liberă.

Stan Davies şi Christoper Meyer au arătat de ce conducătorii lumii globalizate, gestionând resursele vitale şi deţinând paşaport universal asupra acesti lumi, decid altfel: „Când pământul reprezenta resursa

productivă, naţiunile se băteau pentru el. Exact la fel se întâmplă acum, numai că de data aceasta obiectul conflictului este talentul" (S. Davies şi C, Meyer, future Wealth, Harvard Business School Press, Boston, Mass, 2001).

Tinerii trebuie să ştie ceea ce ştiu aceşi lideri: există oameni cu talent, ei sunt remarcaţi. Aceştia sunt oamenii care contează. Succesul organizaţiilor şi regiunilor globalismului depinde de atragerea oamenilor care contează.

Politicieni, cosmocraţi şi viziunea paradisului

Politicienii se trezesc astăzi cu o agendă nouă. Este adevărat că oamenii cu bani conduc lumea. Dacă aceştia mai sunt şi competenţi, ei conduc cu adevărat bine lumea. Însă ce fel de lume conduc ei? O lume în care Puterea se concentrează, dar nu este centralizată. Aşadar, în astfel de condiţii, este mai greu să detronezi Puterea, şi nici măcar influenţarea ei nu mai e simplă. Puterea actuală este reprezentată de cei care deţin proprietatea dar şi de pătura săracă. Pare un caz ciudat, dar nu e.

Bătălia actuală se dă între muncitorii tradiţionalişti şi capitalişti pe de o parte, şi muncitorii talentaţi (şi nesătui totodată) pe de alta. E o competiţie a talentelor, a vizionarilor, a autorilor de succese de piaţă. Ceea ce confirmă că adevăratele revoluţii au fost întotdeauna conduse de clase de mijloc şi de intelectuali. Muniţia actualei revoluţii mondiale este talentul. În lucrarea lor Karaoke Capitalism, Jonas Ridderstråle şi Kjell Nordström, arată: „Indivizii talentaţi sunt nişte monopoluri mobile cu paşapoarte globale. Ei controlează cheia competitivităţii, una dintre cele mai rare resurse. Managerii şi politicienii vor trebui să înveţe cum să se comporte cu oamenii care sunt liberi să ştie, să meargă, să facă şi să trăiască". Dar oare sunt politicienii din ziua de azi pregătiţi pentru a descifra acest cod? Condiţia este ca ei înşişi să posede talentul de a gestiona cosmocraţia. O experienţă similară cu mersul pe jos pe un pământ de sticlă transparentă prin care zâmbesc în fiecare clipă la noi liderii lumilor anterioare.

29.10. 2008

„Să nu cazi pradă trecutului şi nici viitorului. Important este să fii cu totul prezent". Un caz de alienare a intelectualilor în epoca post-comunistă

Voi vorbi în altă parte, tot răspicat, despre aventura negaţioniştilor comunismului. Deocamdată, o menţiune despre o carte ratată. Cartea

Iluzia anticomunismului. Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu nu a apărut întâmplător la Chişinău, în ţara lui Voronin, după ce toate editurile româneşti o refuzaseră. Vladimir Tismăneanu remarcase, în epocă: „*Voronin nu este o plăsmuire a imaginaţiei, o fantasmagorie, ci un politician de perfectă extracţie bolşevică. Imediat după ce Preşedintele Traian Băsescu a vorbit în Parlamentul României, pe 18 decembrie 2006, condamnând regimul comunist din România drept ilegitim şi criminal, CC al PC al Moldovei, partid de guvernamânt, a dat publicităţii o declaraţie de reprobare/denunţare a Raportului Final pe baza căruia s-a ajuns la acest act istoric. În Moldova a fost evitată cu sistematica îndârjire decomunizarea. Procedeele lui Voronin sunt indubitabil înrudite cu provocările organizate de gruparea Iliescu-Roman în 1990*". Iată de ce o astfel de carte a fost posibilă în Moldova, nu şi în România. Deşi cartea e scrisă de câţiva autori români rătăciţi în istoria recentă...
O carte catastrofă: *Iluzia anticomunismului, Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu* - Volum coordonat de Vasile Ernu, Costi Rogozanu, Ciprian Siulea, Ovidiu Ţichindeleanu. Ed. Cartier, Chişinău, 2008. O ideologie în criză, sub zodia neostalinismului ce asaltează din nou Estul, pentru a încetini procesul de democratizare după integrarea în UE şi NATO şi pentru a reduce armonia Uniunii Europene. Nu întâmplător, printre autorii far ai volumului sunt unii ideologi ai Institutului „Ovidiu Şincai" et Co, inclusiv secretarul centrului de studii, cu toţii preocupaţi aici de relansarea gândirii de cosmetizare a totalitarismului comunist. Dar cartea „*exprimă aproape paradigmatic alienarea (comică, tragică şi de fapt tragicomică) unor intelectuali în lumea post-comunistă. O lucrare inegală, dominată de ambiţii ce întrec capacităţile interpretative reale ale unora dintre contributori, un volum în care vanităţile ultragiate converg cu partizanate politice abia mascate*", observă Vladimir Tismăneanu.
Mă opresc la un singur nume, deocamdată. Încolonat în galeria de gânditori ce publică în acest volum colectiv, deţinând o poziţie emblematică, Adrian-Paul Iliescu. Urmând logica nopţii *în care toate vacile sunt gri*, API ţine să aplice, în cadrul secţiunii sale din volumul *Iluzia anticomunismului* un fel de sentinţă cosmică din perspectiva căreia, chipurile, misionarii anticomunismului sunt incapabili să judece comunismul. Demonstraţia sa e plină de duşmănie profesionalizată, sau, dacă vreţi, resentiment profesionalizat, deşi iniţial, atunci când admite principiul necesităţii şi importanţei condamnării regimului comunist, API susţine, languros: "da, (comunismul) a pus în mişcare o mare ură şi cruzime instituţionalizată care a produs o suferinţă infinită şi indescriptibilă: nu va mai putea nimeni reconstitui toată umilinţa, durerea şi disperarea victimelor represiunii "proletare". Niciun fel de ideal nobil nu poate justifica costurile umane incalculabile produse de regimul

comunist; indiferent ce intenţii pozitive au putut exista în unele cazuri, bilanţul final este atât de dezastruos încât nu poate fi vorba de nicio reabilitare ».

Aceasta este premiza, cu efect fals-persuasiv. Demonstraţia adăugată ulterior acestei premize, însă, denotă un integrism iliescian ce mi-a amintit pentru o clipă de Lenin, părintele real al acestui tip de retorică ce legitimează un anume tip de concepţie despre lume : « *nu trebuie să uităm niciodată, spunea Lenin, trăsăturile caracteristice ale întregului oportunism contemporan, indiferent de domeniul în care se manifestă el. Aceste trăsături sunt : lipsa de precizie, ambiguitatea, insensibilitatea. Prin însăşi natura sa, oportunismul se eschivează întotdeauna să pună problema în termeni precişi, categorici ; el caută o linie de mijloc, oscilează între puncte de vedere care se exclud reciproc, căutând « să fie de acord» şi cu unul şi cu celălalt, reducându-şi divergenţele la îndreptări de amănunt, la îndoieli, la deziderate pioase, inocente etc. etc.*» Ei bine, API predică întocmai aidoma unuia care şi-a însuşit bine strategiile leninismului, iar acum le aplică nu pentru a le repudia, ci tocmai în direcţia contrară, a revigorării logistice doctrinare, utilizând ca metodologie confuzia între morală şi ideologie. Autorul toarnă, astfel, cu pipeta mici stropi de oportunism peste o plajă de valori în care abia ne demonstrase, chipurile, că nu crede.

Pentru că, dacă admite grozăviile comunismului şi subînţelege până şi o necesară ordine morală în deconstruirea acestui totalitarism, API începe să se târguiască la preţ : cine trebuie să condamne comunismul? Adică, de fapt, pretinde domnia sa, cine deţine monopolul asupra acestui capital? Căci Iliescu presimte, pragmatic, că deschiderea acestui tip de procese şi procesualităţi va alimenta pentru următoarele decenii un adevărat zăcământ mondial. Cu profit politic, economic şi moral. (Că e vorba de un tezaur, o dovedeşte chiar consecinţa directă a abordării Gulagului şi a Holocaustului la acelaşi nivel de capitalogeneză simbolică). Să mai adăugăm aici o observaţie, pe care s-au bazat la timpul lor, mulţi analişti de elită. Jaspers adresase cândva un îndemn de neuitat bunului cercetător : *să nu cazi pradă trecutului şi nici viitorului. Important este să fii cu totul prezent*. Acest tip de logică se bazează pe adecvarea cercetătorului, în orice clipă, obiectului cercetării sale, prin observaţie, adică prin înregistrarea adevărului în timp real. Contrar acestei premize, Adrian-Paul Iliescu alege logica evazivă a refuzului realităţii şi respinge la modul absolut şi definitiv, în consecinţă, prioritatea anticomuniştilor în judecarea comunismului, în prezent, nu în trecut şi nu în viitor. Învestindu-i nu cu datum-uri morale, ci cu toxina pe care el o botează ostilitatea purităţii ideologice (inducţia mecanismului sugestiei revanşarde şi discriminative este evidentă!), API îi transformă pe anticomunişti într-un vehicul al

periculozităţii extremiste iar de aici mai departe induce anatemizarea lor şi refuzul legitimării lor publice. Acest parcurs nu ar trebui să ne mire, aflând că Adrian-Paul Iliescu a fost un expert în ateism ştiinţific (deci, nu se revednică de la statutul de marxist critic cum nici de neo-marxist), ceea ce îl plasează în ambarcaţiunea propagandistică ceauşistă şi îl recomandă pentru rolul de ideolog fruntaş al unui straniu obscurantism stalinist pe care îl vedem astăzi renăscând în laboratoarele propagandistice ale formaţiunilor politice pe care le frecventează autorul.

« *Misionarii anticomunismului – anticomuniştii de profesie – nu pot fi buni judecători în primul rând pentru că sunt stăpâniţi de fobia faţă de comunism* », spune Iliescu, rece, de parcă ar vorbi de o banală agorafobie ori de surata ei geamănă, claustrofobia. Ca şi cum Gulagul nu ar fi lăsat în urmă cel puţin o sută de milioane de victime, la care putem adauga liniştiţi încă tot pe atâtea victime morale ce nu pot depăşi traumele torturii psihice şi ale copioaselor încălcări ale drepturilor omului…

Atunci când este pusă întrebarea «A fost comunismul şi altceva decât un lung şir de crime», susţine Iliescu la p. 152, Raportul lasă să se înţeleagă că nu, iar această concluzie absurdă indică ravagiile doctrinarismului anticomunist, adică împiedică recunoaşterea faptelor». API omite să precizeze (din contra, el agravează confuzia) că anticomunismul nu este o doctrină fanatică, ci un proiect care aşează valorile democraţiei şi ale liberalismului la temelia statului de drept autentic – un stat în care libertăţile şi drepturile omului şi ale cetăţeanului sunt adevăratele valori garantate de Constituţie şi de Legi, care se şi aplică şi nu sunt numai declarative.

«Ca orice misionarism, spune la p. 153, API, anticomunismul de profesie nu suportă pluralitatea unghiurilor de vedere; el caută, obsesiv, o perspectivă unică, aceea care etalează maximal Răul comunist». După acest enunţ iresponsabil, nu ne mai poate mira nimic. API nu acceptă, aşadar, responsabilitatea pentru faptul că leninismul a fost un experiment de inginerie socială, nici faptul că ideologia comunistă a avut funcţia esenţială în cadrul Gulagului, urmare a aplicării căreia s-au comis crime împotriva umanităţii. API nu acceptă nicio vinovăţie derivată, la comunişti, din cultul marxist al luptei de clasă (acest cult este operaţional şi la ora actuală, dacă nu cumva chiar confundat din nou cu binefacerile unui gauchism pernicios de lumea a treia, şi el cultivat cu grijă de extremiştii de stânga ce conduc partidele politice aferente din România înspre populismul cel mai ruşinos). De ce ruşinos? Pentru că România, recent admisă în U.E. şi N.A.T.O., trebuie să-şi dezvolte şi să-şi cultive stiluri politice moderne, nu recuperarea şi reciclarea stilurilor bolşevice ale anilor 50 din Estul-Europei.

Atacul decisiv la Raportul Final, API îl concentrează pe atacul la adresa aşa-zisului misionarism anticomunist călăuzit chipurile de « catehismul său, trădat mai întâi de directiva ideologică trasată de Monica Lovinescu ». Adrian Paul Iliescu îi atribuie Monicăi Lovinescu, şi nu din raţiuni elegante, cât de intoxicare, următoarea intenţionalitate : « nimic rău despre România pre comunistă, nimic bun despre România postcomunistă. La care, în anii 90, s-a mai adăugat şi cuvântul de ordine : nimic bun despre România postcomunistă ». Cu această strategie de maculare gratuită (nu există nicăieri în opera Monicăi Lovinescu atacuri la adresa României, ci, sistematic, doar critica totalitarismului şi cea mai bună cunoaştere a comunismului românesc), capitolul semnat de API devine de neegalat în delaţiune şi rea-credinţă : propagandă pro-comunistă pură, atac veninos la adresa Raportului şi înregimentare în coloana a V-a a noilor forme de totalitarism şi demenţă antidemocrată care i se pregătesc României.
Altă perlă de propagandist leninist ot API vine la p.156: «Misionarii anticomunismului sunt incapabili să judece totalitarismul de stânga şi pentru că ei se simt chemaţi să pledeze, nu să dea explicaţii, să convingă, şi nu să restabilească întregul adevăr». Desigur, după ce confundă (în mod voit?) anticomuniştii cu nişte grupări teroriste, API decretează că numai misionarii pro-comunişti sunt capabili să judece totalitarismul de stânga, pentru că aceştia, profitând de pe urmele acestui regim dovedit criminal, ştiu tot ce trebuie spus şi ce nu, nu trebuie să pledeze acolo unde puterea e încă a lor prin restauraţia comunistă de după 1990 a lui Ion Iliescu şi nu trebuie să aducă în faţa opiniei publice Adevărul. Mai ales nu se dezic de comunism, şi nici nu se grăbesc să mediteze serios la această necesitate de a se rupe de trecut, de a se delimita de totalitarism, dacă vor să construiască în România o stângă decentă, democrată, credibilă.
Seria concluziilor continuă în acelaşi registru, în care API aproape că începe să plângă de mila argumentului « revoluţionar », responabil politic şi moral, care ar trebui să nu admită ca omleta comunistă, făcută din milioane de ouă, să rămână invizibilă şi neîmplinită ». Cu astfel de piruete cinematografico-ideologice, Adrian-Paul Iliescu observă, la p. 164, că «violenţa şi exterminarea adversarului sunt practici normale şi eficiente în anumite contexte». Probabil că torturarea victimelor de la Piteşti ale reeducării, eutanasierea în închisoare prin privare de medicamente a mamei Monicăi Lovinescu (după care casa i-a fost luată chiar de către procurorul care o întemniţase) şi însăşi atacarea la Paris a Monicăi Lovinescu de către teroriştii lui Ceauşescu nu sunt, la API, decât practici normale şi eficiente. Masacrarea luptătorilor anticomunişti din Carpaţi, ca şi genocidul prin înfometare şi frig al poporului român de către demenţa dictatorului Ceauşescu, ori genocidul femeilor române obligate să nască mulţi copii şi supuse eugeniei ideologice, sunt alte practici ce i se par

normale, lui API. La final, cred că autorul acestui capitol al *Iluziei anticomunismului*, are o singură mare nelămurire: definirea şi drepturile adversarului. La Adrian-Paul Iliescu există o serioasă fascinaţie a lichidării lui. Dar parcă la Stalin, la Lenin, nu fusese la fel?

Acesta era cuvântul de la care am plecat, atunci când am muşcat din madlena de faţă: adversarul, văzut cu ochii unui lichidator, iară nu ca un interlocutor…Adversarul când nu este văzut ca om. Din păcate, acesta este modul de a percepe adversarul de idei în România anlui 2009. A revenit în spaţiul public curentul dogmatic din anii 50. *Cine nu e cu noi, e împotriva noastră…*

30.10. 2008

Amintiri din Gulagul soft

Cu foarfecele după pletoşi, în anii 70-80

În anii 70 sau 80, elevii, adolescenţii şi tinerii, amatori de muzică blues, folk, rock, jazz sau pop erau vânaţi peste tot. În şcoli, părul elevilor era măsurat cu şublerul. Profesorii trebuiau să facă nişte controale dure, iar băieţii prinşi cu părul legat la spate sau dat cu sirop de zahăr pentru a li se lipi de cap erau duşi cu forţa la frizer. Erau umiliţi. Ameninţaţi. Fetele purtau obligatoriu părul scurt sau împletit în cozi, plus pamblică obligatorie. Uniforma bleumarin, ciorapi de bumbac mercelizat care lăsau genunchi dizgraţioşi, pantofi băieţeşti fără toc. Pentru orice abatere erai sancţionat dur. Puteai rămâne repetent şi erai adus în vizorul organizaţiei de partid sau UTC pentru sfidarea normelor socialiste şi pentru atitudine duşmănoasă faţă de regim. Copiii nu ştiau altceva şi majoritatea ne subordonam de frică. Dar ascultam Soul Sacrifice cu Santana, lansat la Woodstock, 1969. Tinerii mai nonconformişti o păţeau urât de tot. Pentru că purtau plete. Pentru că umblau cu chitara după ei. Pentru că purtau blue geans. Pentru că vorbeau în engleză „codificat", prin parole „periculoase", derivate din textele cântăreţilor lor preferaţi, majoritatea din lumea liberă. Evident, Bob Dylan. Sau Jimi Hendrix. Şi atâţia alţii. De ce mai erau urmăriţi? Pentru că mergeau la Ambasada Americană sau la Ambasada Franceză sau la cea Engleză pentru a vedea concerte simfonice sau rock, jazz, filme de artă, piese de teatru, conferinţe cu diverse personalităţi culturale. Muzica ce le plăcea lor era considerată la Bucureşti ca fiind un instrument al „diavolului capitalist" care va distruge copiii „patriei noastre dragi". Iar în patria noastră dragă, de unde şi Dumnezeu fusese interzis, nu erau admise în schimb decât cântecul patriotic, fanfara,

Cântarea României, hora, doina, bătuta cu ţâpurituri, geamparalele, bătuta la tălpi şi săritura de pe fix. Dictatorul dorea să obţină prin dresaj şi persecuţie un om nou, cu începere din pruncie fragedă, şi de aceea îi punea pe miliţieni să alerge după pletoşi pe stradă, prin şcoli, prin facultăţi. Celor prinşi cu părul lung şi gusturi culturale diferite de propaganda comunistă li se dădeau sancţiuni şi uneori li se făcea dosar penal. Erau tunşi cu forţa. Moţu Pittiş a fost unul din vânaţii preferaţi ai organelor de ordine. El a rămas fidel până la moarte stilului miserupist, nonconformismului vestimentar şi atitudinal. A iubit libertatea, pe a sa şi pe a celorlalţi, a luptat pentru libertate, fiind şi unul din cei mai buni cunoscători ai muzicii experimentale din România, şi care, mai mult, încă din vremea dictaturii, a luptat să existe şi îşi ţinea cu regularitate emisiunile de muzică modernă de la radio. Fără el, am fi fost mai cretini, îndopaţi şi îndoctrinaţi numai cu marşuri muncitoreşti şi cântece de balalaică sovietică stalinizată. Au existat în România un Dan Andrei Aldea cu Sphinx sau un Phoenix, care au făcut avangardă muzicală de tip occidental, însă cu mari sacrificii, folosind cu geniu în repertoriul lor câteva teme populare româneşti pe care le-au adaptat muzicii rock sau progressive rock. Naţionalismul ceauşist ucidea orice tentativă de modernizare a culturii româneşti, inclusiv pe acelea de modernizare prin culturile urbane pro-occidentale şi experimental-alternative ale tinerilor. În viziunea acestui dictator dement, România trebuia să fie pe veci un ghettou-gulag, un lagăr al dictaturii exclusive a proletariatului, construit prin asasinarea elitelor reale ale satului şi ale intelighenţiei.

Wish You Were Here. Fără Gulag

Ce se asculta pe vremea aceea? Mult folk, de exemplu: a fost celebru festivalul de la Woodstock, din august 1969, care a fost o mostră de eveniment al erei Hippie, eră a counterculture ce a dominat lumea prin impact exploziv în anii 60-70, cu mesajul politic antirăzboi explicit (Vietnam) dar şi antirăzboiul rece, deşi mesajul era şi antibolşevic. El s-a datorat celebrilor Michael Young, Michael Lang, John Roberts, Joel Rosenman, Artie Kornfeld. Abbie Hoffman. Richie Havens. Swami Satchidananda. Sweetwater. The Incredible String Band. Bert Sommer. Tim Hardin. Ravi Shankar. Melanie. Arlo Guthrie. Joan Baez, Angela Davis. Quill. Keef Harthley Band. Country Joe McDonald. John Sebastian. Santana. Canned Heat. Mountain cu Jake Bruce. Janis Joplin. Grateful Dead. Creedence…(Green River). Sly and The Familly Stone. The Who. Jefferson Airplane. Joe Cocker. Country Joe and The Fish. Ten Years After. The Band. Blood, Sweat and Tears. Johnny Winter. Crosby, Stills, Nash and Young, Neil Young. Paul Butterfield Blues Band. Sha-

Na-Na. Jimi Hendrix. The Jeff Back Group. Iron Butterfly. John Lennon. Procol Harum. The Doors. Led Zeppelin. Jethro Tull. The Moody Blues. Paul revere and The Raiders. Frank Zappa and The Mothers of Inventions. Free. Spirit. Mind Garage. Arthur Lee and Love. Rolling Stones erau şi ei vedete. Joni Mitchell. Crosby, Stills, Nash & Young. Dar şi again and again : Beatles, Creedence ClearWater Revival, Pynk Floyd, Genesis, Yes, Deep Purple, Emerson Lake & Palmer, Supertramp, Led Zeppelin, Miles Davis, Chek Coreea, Joe Cocker, Gentle Giant, Jethro Tull, Mahavishnu Orchestra cu John McLaughin, Van der Graaf Generator şi Peter Hammill, Queen, Al Di Meola, and so one... La violenţa politică extremă a războiului, a războiului rece, a lumii capitaliste prin partea sa criticabilă, ca şi a lumii comuniste ce se scufunda în genocid fizic şi cultural, tinerii au răspuns printr-o artă mai violentă şi expresivă, la rândul ei, prin soluţii culturale de şoc - cum a fost sexul exacerbat exhibiţionist („make love not war"), care mai târziu a dus la decese numeroase prin supradoză şi la creşterea exponenţială a SIDA. Dar arta de protest, cultura protestului prin artă erau manifestul tinerilor pentru viaţă prin iubire, muzică şi poezie, iar nu prin război, politicianism, sau alungarea lui Dumnezeu din spiritualitatea oamenilor, indiferent de religie sau etnie. Acest stil muzical-vizual-literar de afirmare plenară a protestului paşnic de tip Gandhi a plecat din cultura negro blues americană (sclavii din Sud au fost un tezaur extraordinar de muzică, ei nu se revoltau, ci cântau dumnezeieşte) şi din cultura hippie şi avea menirea să-i trezească pe liderii lumii din orbirea şi dezinteresul lor real faţă de soarta omenirii (în epoca aceea, a fost un şoc enorm Holocaustul, dar a fost un şoc şi bomba atomică, au şocat de asemenea războaiele de prevenire, deşi ulterior au şocat enorm şi revelaţiile, îndelung camuflate, despre abuzurile şi genocidurile comise de Moscova în Estul Europei, în lumea Gulagului, care rămâne cea mai dureroasă tragedie nerezolvată a omului recent)…E de văzut, pentru a învăţa câte ceva despre rădăcinile durerii emo ce vin din rădăcinile culturii protestului prin artă, filmul Woodstock în regia lui Martin Wadleigh, directori fiind celebrii Martin Scorsese şi Thelma Schoonmaker.

Românii - cel mai nefericit popor?

Imixtiunea recent mediatizată în România a agenţilor de urmărire în viaţa adepţilor Culturii Emo a plecat, chipurile, de la povestea unei adolescente care s-a sinucis. Nu e relevant, însă, acest caz, pentru a condamna ca fiind potenţial pericol social şi a discredita un întreg fenomen cultural. Trăim într-o lume unde sinuciderea a proliferat, iar o sinucidere raportată incert la câteva sute de mii de adepţi declaraţi ai Culturii Emo nu este relevantă,

ci este aproape o glumă. Sinistră. În lume există anual 10 milioane de sinucigaşi cu acte în regulă (dintre cei luaţi în evidenţă), dar probabil numărul real e dublu şi e în afara statisticilor), iar 20 de milioane ratează cu regrete tentativa finală. Internetul s-a dovedit şi el, cu certitudine, un instrument de alterare a comunicării, după care rata suicidului poate creşte, prin sugestibilitate şi empatie. Japonia înregistrează una dintre cele mai mari rate de sinucideri din lume, iar guvernul nipon are ca obiectiv diminuarea numărului de astfel de cazuri de la 24,2 sinucideri la 100.000 de locuitori în 2006, la 19,4 în 2016. O rată ridicată a sinuciderilor este înregistrată şi în Coreea de Sud, unde aproape 25 de persoane dintr-o sută de mii îşi iau viaţa, anual. La polul opus este Finlanda. După ce s-a aflat multă vreme în topul ţărilor cu un nivel ridicat al sinuciderilor, Finlanda a reuşit să schimbe imaginea, iar numărul sinuciderilor a scăzut cu 40%. Graţie numeroaselor campanii de informare privind depresia, aceasta a început să fie mai repede identificată şi tratată…România a ajuns şi ea în Occident şi cunoaşte o creştere a fenomenului suicidar, însă statisticile româneşti sunt bulversate şi incerte din cauza lipsei de interes a Ministerului Sănătăţii, iar ca noutate pentru România sunt numeroasele sinucideri în rândul minorilor care nu mai suportă lipsa părinţilor alungaţi din ţară de discriminarea economică de tranziţie şi care au plecat la muncă în ţările dezvoltate economic ce absorb emigraţia săracă din Est. Studiile arată ca peste 90 la sută din sinuciderile la adolescenţi sunt cauzate de instalarea unei probleme de sănătate mintală. Chiar şi orientarea sexuală sau religioasă pot contribui la decizia de sinucidere. Abuzurile sexuale pot fi şi ele un factor de risc pentru adolescenţi, alături de starea lor de victime sexuale ale adulţilor, adesea agresorii putând fi unii profesori, preoţi sau chiar rudele apropiate.
Aşadar, nu Cultura Emo duce la sinucidere. Cultura Emo este una a iubirii, a frăţiei şi a armoniei. O cultură care are ca scop sufletul şi expresivitatea sa prin artă, într-o lume care atacă esenţa omului şi îl alungă pe Dumnezeu din om. Calea către gestul suicidal este una complexă, cunoscută cu mult înainte de erupţia modei emo. Statistic şi sociologic, termenul „emo“ e deseori asociat stereotipic cu blugi strâmţi, negri, breton lung, păr negru, tricouri negre strâmte, inscripţionate cu numele unor trupe de rock, curele cu ţinte, catarame, tenişi din pânză sau alţi pantofi sport, vechi, ponosiţi, ochelari cu ramă neagră. E, în general, o atitudine vestimentară şi gestuală care se pliază perfect peste adolescentul revoltat şi bulversat de descoperirea adevăratei feţe a civilizaţiei mileniului nostru. Pentru că adevărata faţă a mileniului nostru, indiferent de ţara la care ne raportăm, este ipocrizia, duplicitatea politică, muşamalizarea mizeriei umane, lipsa de responsabilitate faţă de om şi de viitorul omenirii şi al planetei. Recent, trendul emo a fost asociat cu un

stereotip ce descrie atitudinea de a poza în a fi emoţional, sensibil, timid, introvertit, anxios, cu stări de depresie, de spleen social. Emo înseamnă şi a fi debusolat, a răspunde cu un cântec, (adesea un murmur sau poate un urlet) şi cu un zâmbet, fie el şi tâmp adică blând, cruzimii marilor bolnavi, lideri şi politicieni sadici şi schizoizi, care conduc societăţile actuale în prăpastie şi criză. Emo este normalitatea însăşi a adolescentului zilelor noastre. Curentul nu trebuie condamnat în România de parcă ne-am afla într-o ţară de extremişti, cu toate că nu pot fi neglijate anumite radicalisme specifice locului. Să nu uităm că românii în ansamblu, nu românii emo, au fost clasificaţi anul acesta ca fiind cel mai nefericit popor din Europa. De ce se sinucid românii şi de ce îşi asasinează adesea chiar membrii familiei: din foame şi mizerie, din lipsă de locuri de muncă sau din lipsa unei salarizări decente, din cauză că nu mai pot tolera injustiţia şi furtul naţional comis de către elitele comuniste *emanate* şi urmat de transformarea ţării în colonie, din cauză că nu mai suportă sărăcia inimaginabilă construită cu grijă şi cinism de guvernele post-decembriste, de instituţia parlamentară şi de Justiţie, care au legiferat împreună pilonii unei oligarhii comuniste prin care s-a dat lovitura fatală poporului român slăbit de gulag şi ceauşism. Ion Iiescu, după ce a confiscat împreună cu generalul kaghebist Nicolae Militaru revoluţia din decembrie 1989, a ţinut umbrela de protecţie asupra confraţilor săi nomenclaturişti, având misiunea de a proteja transferul puterii economice, prin privatizări frauduloase, către pătura politică ce avusese până atunci numai puterea politică absolută şi care a obţinut, astfel, şi monopolul asupra puterii economice. Românii se sinucid pentru că din diverse raţiuni neoneste o categorie importantă de cetăţeni nu mai poate trăi decent în ţară, refugiindu-se disperată în tranziţia post-comunistă care încotro, generând cea mai mare emigraţie politico-economică românească din toate timpurile. Familiile se destramă, copiii rămân de izbelişte, respectul interuman şi coeziunea socială sunt aproape nule, aprecierea valorilor şi respectul pentru muncă sunt nule, cetăţenii sunt năuciţi de jaful post-comunist şi de loviturile cvasi-asasine primite din partea partidelor, devenite vehicule care au distrus sistematic economia naţională iară nu centre de gestionare a puterii şi coerenţei statale precum şi a unei minime bunăstări cetăţeneşti, cu garantarea respectării drepturilor omului. Tinerii emo, ca orice tineri, sunt senzorii care detectează gravele disfuncţii ale acestei lumi. Iată că senzorii emo cuantifică la ora actuală printr-o cultură de nişă eşecul general atât mondial şi, implicit, cel românesc. O lume în care tinerii se revoltă şi nu mai pot comunica decât prin artă decadentă - care le este Dumnezeu, terapie, mamă şi patrie - este o ruină.

Emo kids sunt fiinţe sensibile, introvertite şi politicoase. Nu anarhişti. Nu terorişti. Adică ceea ce societatea actuală urăşte de moarte. Emo kids nu dinamitează din interior societatea, ci doar o critică într-o manieră masochistă. Copiii emo sunt normali, ei vor să construiască o lume suportabilă. Cine nu iubeşte critica? Spiritele totalitare. Spiritele antimoderne detestă critica. Media şi cultura noastră de front agreează în prezent numai modelele vulgare, mojice şi violente, atât în politic cât şi în viaţa culturală sau de fiţe. Pe acestea le propun tinerilor. Dar iată că aceştia refuză urâţenia, răul şi prostia. Emo, care par nişte misionari ai introspecţiei presărate cu acorduri de muzică experimentală, nu fac priză la aceşti monştri ai bulimiei prostului gust public. Definitorie pentru emo este o anumită muzică, ce vine pe un filon puternic. Acest gen de muzica a creat o subcultură şi de atunci a crescut continuu, de la începutul anilor '90. „*Majoritatea copiilor, spun despre ei înşişi emo-teoreticienii, arată ca tocilarii: poartă ochelarii negri,* taioare lungi şi haine ieftine. Căci nu haina, ci sufletul blând face omul”.
Este foarte uşor să stereotipezi un puşti emo, deşi e imposibil de definit muzica emo. Cel mai bun mod de a descrie muzica emo este prin arpegiile uşoare ale chitărilor cu vocalize uşoare la care se dă drumul într-o orchestră de chitări distorsionate şi aduse după aceea din nou la partea uşoară, diafană, spune un emo kid. Îl cred. Versurile emo sunt în general foarte poetice şi au o arie largă de cuprindere, de la iubirea pierdută, la credinţe religioase sau alte subiecte emoţionale, totuşi, emo acoperă în zilele noastre o mare varietate de formaţii, de la melodii uşoare aparţinând celor de la "American Football", la melodii hard ale celor din "At the drive in". „*Cum poate un gen aşa de larg sa fie legat de ceva? De aceea e imposibil să arăţi cu degetul înspre emo.*
Problema e că ceea ce o persoană defineşte ca fiind muzica emo nu este acelaşi lucru cu cel definit de următoarea persoană care face next try”, relatează un alt cunoscător.
Jason Gnewikow de la "The Promise Ring" zice: "Aş putea valida punctul ca suntem o formaţie emo, dar aş putea trece şi pe partea cealaltă şi să îl invalidez. Totul depinde de cine întreabă şi de percepţia publicului lor despre asta". (DeRogatis 3). Este, aşadar, un grad de incertitudine şi o mare nebuloasă teoretică, pentru că de fapt vorbim de o stare emo, care este una pacifistă prin artă, militantă pentru drepturile omului, pentru libertate şi libertatea de expresie.
Un fenomen de faţadă, spun specialiştii, provine de la formaţia "Sunny Day Real Estate", lansată în Seattle în 1992, căci SDRE au combinat rădăcinile hardcore cu vocalize melodice şi cu un sentiment "răsărit".

Lansarea în 1994 a albumului "Diary" avea sa schimbe pentru totodeauna scena emo. *„A apărut de niciunde şi a schimbat vieţile oamenilor*" (Kurland 2) zice Jeremy Gomez, basist pentru formaţia "Mineral". "Cei mai mulţi oameni, când se gândesc la emo, azi, se gândesc la formaţiile The Get UP Kids, Mineral, şi altele care provin din SDRE". Punkul primar a trecut… Oamenii emo au învăţat cum să cânte la instrumente, au descoperit solourile de chitară melodică şi versuri care au un mesaj politic evident". Iar formaţii ca "Husker Du" au iventat noile ramuri din „hardcore/punk”.
Teoria e lungă…Multă muzică, multe idei, multe simboluri distinctive care separă diverse culturi, sau care le apropie de un veritabil trend al societăţii civile, al culturii protestului ca nevoie fundamentală a lumilor actuale de a regla homeostazia socială internă şi excesele politicului…Se ajunge chiar la nişe de maximă specializare: *„În ultimii doi ani, Husker Du a confundat punkul războinic şi liniile în principal de rock cu rapida evoluţ ie a gunoiului, recombinat cu structuri de pop şi versuri cu alură de angoasă maximă*"… Guz Picciotta, Fugazi, ROS, Washington DC, căsătoria dintre hardcore şi indie rock a avut un socru mic, pe grunge, Rites of Spring, Sonic Youth (alimentând şi rockul progressive)… Recunoaşterea lor deplină nu avea să vină decât cu albumul Nirvana - Nevermind care a avut un mare efect in comunitatea rock. După aceea, a fost decisiv pentru "The Pixies” cu a sa glisare de la şoaptă la urlet, exploziile alternative…Şi sunt încă atâtea alte formaţii şi experimente… Probabil, un tratat veritabil despre un fenomen mondial. Poate că şi o nouă strategie de recuperare a normalităţii psihice endemice şi a purităţii sufletului oprimat şi traumatizat de ororile ideologiilor care au devastat lumea liberă în ultima sută de ani.
Odată cu trecerea din anii 80 în anii 90, spun istoricii, tineretul american căuta o nouă direcţie în muzică. Obosiţi, copiii căutau acum calitate şi o sursă de bani. Generation X au vrut o muzică ce le poate oglindi mai bine sentimentele rănite. Au vrut să joace cu sufletul pe masă. Au oferit sinceritate. Jos măştile. Aşa a apărut muzica anilor 90, cu un nervos metal/punk şi rap, care reflectau sentimentele tinerilor, frustrările, disperările, speranţele. Prăbuşirea comunismului şi zdruncinarea capitalismului, accelerarea globalizării, toate acestea au reprezentat o complexitate de evenimente pentru care nimeni nu era pregătit, aşa că au generat mari torsiuni sufleteşti şi crize existenţiale majore. Din nevoia de emoţie, sentiment streight, muzica adevărată a devenit scena urletului humanoid persecutat defulat şi în final cea emo: un refuz urmat de o înţelegere a durerii prin constrângerea politică. Pentru că nefericirea globală este totuşi o problemă politică, pe care încearcă, iată, să o rezolve şi copiii emo, nu numai liderii mondiali. Astfel, albumul Soundgarden al

trupei SUP POP, de exemplu, a cucerit lumea, cu centrul în Seattle. A urmat o altă cucerire stilistică: vocea puternic falsetto a lui Jeremy Egnik, cu vastele sale schimbări dinamice şi versuri de mare calitate poetică, a tipizat sunetul revoluţionar al lui "Sunny Day Real Estate". Trupe ca "Mineral", "Texas is the Reason" şi "Christie Front Drive" au consolidat genul emo-core. Să privim, în oglindă, alte mari revoluţii create în trecut de oameni la care tinerii din muzica emo de azi au ucenicit: Peter Hammill sau Fredy Mercury. Ori Elton John şi Sting…Şi să admitem că, de fapt, nimic nu e nou sub soare, iar emo kids s-au născut din părinţi şi din bunici rock-pop-soul-jazz-progressive-punk culture prin care astăzi lumea se mândreşte cu o cultură a protestului şi la a căror moarte se declară dolii naţionale şi mondiale.
Muzica avansează. Muzia de astăzi este instrumentul psihanalitic care pune întrebările fundamentale, esenţiale pentru filosofia tinerilor mileniului al II-lea şi ai mileniului al III-lea. Muzica prezentului induce capacitatea copilului şi adolescentului de a evolua către stadiul de adulţi. Post-modernitatea a găsit în muzică adevăratul liant dintre oamenii separaţi de politic şi din care Dumnezeu a fost alungat. Acest adevăr nu va putea fi distrus de forţele poliţieneşti. Acesta este un parcurs iniţiatic obligatoriu pentru cultura noastră occidentală. Pentru că la noi, astăzi, nimeni nu mai poate evolua înafara acestor mecanisme culturale enzimatice pentru suflet, cum sunt muzica, artele vizuale, media. Emo Culture este de fapt o modă ce corespunde unei taxinomii culturale fireşti, dar care în realitate este o statuetă de nisip ce se modelează în permanenţă în palma artistului care observă fenomenul. Jazzul este, din acest punct de vedere, un emo originar. Străbunic Emo. Arhetipul mintal emo. Precum orice altă formă de cultură care trăieşte din variaţiuni, himere şi ficţiuni. Sunetul emo este sunetul variaţiunii muzicale experimentale inteligente care răspunde mereu la o nouă provocare din partea civilizaţiei consumatoare. Iar civilizaţia consumeristă de astăzi este una robotizată, posedând însă capacităţi irepresibile de explozie, de fisiune şi fuziune, care pot repede trece de la valul marin delicat la tsunami-ul devastator. Însuşi sufletul omenesc a devenit un instrument de implozie-explozie şi canal hipnotic media incontrolabil. Starea de inteligenţă afectivă înalt structurată se poate oricând reduce din nou la primitivismul pulsiunilor distructive.
Sufletul omenesc din era globalizării e o entitate tehno-magică infinită. O bombă afectivă cu amorsare prin deficitul de spiritualitate, construită de politicienii şi strategii militari pentru a manipula oamenii masă. Emo Kids tocmai despre acest lucru vorbesc celor care au urechi să-i audă. În fond, este vorba despre o subcultură care conservă şi resuscitează starea primordială a omului, care a fost depresia. Oamenii emo ne reamintesc

faptul că strămoşii noştri nu râdeau niciodată. Doar pândeau, încruntaţi, ocazii favorabile propriei supravieţuiri.
Abia în epoca de faţă, consumeristă, cultul afrodisiac al râsului şi al fericirii este stimulat la maximum de producătorii şi vânzătorii de mărfuri prin tehnicile de subliminalitate publicitară, dar nu din dorinţa de a face oamenii cu adevărat fericiţi, cât bine euforizaţi. De ce? Pentru că oamenii euforici cumpără.

13.01. 2009

Risipa de copii

- *Asupra câtorva strategii ale războiului mediatic*

Războiul civilizaţiilor şi copiii democraţiilor liberale

Se vorbeşte astăzi, din nou, agresiv, şi cu argumente din ce în ce mai sofisticate, despre războiul civilizaţiilor, prelungindu-se astfel şi în acest deceniu polemica dintre Samuel Huntington şi Francis Fukuyama. Aşadar, democraţiile liberale au probleme, şi încă din cele mai spectaculoase, spun partizanii totalitarismelor de tot felul.

Care este background-ul problemei insolubile? Islamul versus lumea iudeo-creştină, aceasta este ecuaţia conflictului major ce se tot adânceşte, pe diverse canale (politice, media, culturale şi economice) după 11 septembrie 2001. Erodând, prin amplitudine şi acceleraţie, capacitatea de înţelegere a lumii actuale privind propriile „compromisuri sănătoase”, acest conflict între culturi îşi generează exponenţial propriul apogeu. Iar noi ne aflăm, de câţiva ani, în chiar epicentrul lui. Pe acest background, înfruntarea palestiniano-israeliană din Gaza apare, acum, ca fiind o „ocazie”, construită, întreţinută şi gospodărită de fundamentaliştii războiului terorist, iar nu miezul conflictului.

Nu voi insista asupra faptelor, căci datele furnizate de istoricii şi analiştii credibili sunt cunoscute şi sunt bine exploatate public, de ambele părţi. Voi medita, în textul de faţă, asupra delictelor şi slăbiciunilor media, care au devenit, poate că involuntar, arme în acest conflict, şi care, mai mult decât simple arme, sunt, dincolo de anumite limite, veritabile arme de distrugere în masă, atunci când manipulează şi modelează cortexul şi afectele, analizele şi deciziile consumatorilor, accelerând şi precipitând, conform modelului emis de Paul Virilio, întreaga planetă către *ideea de catastrofă finală*.

Aşadar, sunt două linii de forţă pe care le punem în balanţă aici: graţie politicienilor şi ideologilor de logică apocaliptogenă, mai întâi de toate, conflictul de fond ia aparenţa unei pandemii ideologice; iar mai apoi, datorită media, conflictul se manifestă ca o continuă presiune delirantă şi obsesională exercitată asupra publicului. Media devin astfel o interfaţă hipersensibilă între real şi realitate, induc confuzie fanatică şi propagandă, acolo unde ar trebui să joace rolul limită de furnizor de facticitate. Bariera informaţională este deci depăşită prin hiperbolizare, iar din acest exces se trece în domeniul mesajului catastrofist şi inductor de mutaţii la nivelul raţiunii, prin subliminale pulsaţii afective sau decizionale.

Care este scopul acestei presiuni puse pe opinia publică de tandemul politic (religios-politic) + media? Scopul, se vede şi în aceste zile, este dublu: primo, extinderea şi generalizarea percepţiei existenţei unei stări terminatoare de divizare totală şi definitiv ireconciliabilă, ce necesită amorsarea militară imediată şi obligatorie (reiterarea obstinată a mesajelor Iran via Hamas et Co. versus Israel); iar pe de altă parte, media supraevaluată şi hiperfuncţională extinde în mod obsesional curentul de implicare a opiniei publice până în cel mai îndepărtat punct al globului. Dar e o formă de over-reaction periculoasă, o boală autoimună ce ameninţă întreaga civilizaţie occidentală, ce ajunge, astfel, să se identifice cu propriii inamici. Principiul care stă la baza acestei logici este inundarea nivelului activ al conştiinţei şi al subconşientului indivizilor cu urgenţa şi iminenţa stării conflictuale perpetue, conform unui principiu enunţat încă din 1793 de R.R. Palmer: „*Războiul regilor s-a terminat. A început războiul oamenilor*". Iar ca un corolar al acestui principiu elementar (de pe urma căruia multe generaţii au trăit liniştite) valabil şi pentru conflictele ce se dezvoltă în mileniul al III-lea, este nevoie de persuasiunea şi hipnoza urgentă a massei, în scopul luării de ostatici mediumizaţi şi de adepţi fanatici, cu minime investiţii şi prin simplă privire a ecranului TV, devenit fetiş, comandant de oşti, căpetenie militară sau voce a deciziei. Este, aici, o formă de teleseducţie strategică foarte catchy, omniprezentă, ce permite manipulatorilor să deseneze pe cortexul informaţional şi emoţional al consumatorilor de media - şi să le rescrie infinitezimal şi cvasi-instantaneu în codul de valori proprii - o hartă mentală politică de repartizare planetară a agregatelor combatante şi/ sau aspirante la decizia finală a partajării forţei. Mai precis, individul este tratat la timpul prezent continuu şi anistoric ca parte a unei masse ce nu poate fi decât înrolată, de o parte sau de cealaltă, anihilându-i-se voinţa de a alege non-beligeranţa.

Dacă şi în aceste zile de ianuarie 2009, media au devenit arme decisive în acest conflict din Gaza, generat mai întâi ideologic şi apoi militar prin strategii extremiste, atunci este important să arătăm şi faptul că aceste arme au fost şi continuă să fie mai bine exploatate de lumea extremistă musulmană (de palestinienii Hamas şi Hezballah, de Al-Qaida, de Iran), decât de Israel sau de Statele Unite. Statisticile (atât sondajele de simpatie ce bombardează canalele televiziunilor, cât şi analizele post-festum) arată, de ani buni încoace, o creştere a simpatiei faţă de „bietele victime", simultan cu o creştere a antipatiei faţă de „invadator", când, de fapt, în această punere în scenă, este vorba despre o machiavelică răsturnare a valorilor: adevăratul călău, luptătorul de gherilă hipotalamic-autolitică, se protejează prin exhibarea barbară şi câştigă simpatie prin discriminare pozitivă, iar victimele sale sunt condamnate la oprobriu. Terenul invaziei Hamas prin media a fost pregătit din timp, pe măsură ce arhitecţii acestui tip de luare în posesie prin sugestie negativă la televizor îşi urneau planurile de ofensivă împotriva iudeo-creştinătăţii.
Este momentul să ne întrebăm cum de este posibil acest lucru: ca incitatorii la genocid să câştige mediatic un război, să modifice decizia raţională a massei planetare manipulate, să inducă o perfidă stare de culpabilizare a Americii, acum a Israelului, derivată din culpabilizarea arhetipală antisemită şi, prin extensie, să culpabilizeze întreaga civilizaţie iudeo-creştină.

Maniere diferite de a duce un război

Ei bine, dacă de grandoarea musulmană nu s-a îndoit nimeni până acum (plus minus episoadele de califat ce au tulburat altădată lumea creştină) era bine să nu se îndoiască nimeni nici de viclenia (arta persuasiunii) aferentă a ideologilor ei – religioşi - fundamentalişti: forţele teroriste nu au avut nicio reticenţă în a include în arsenalul greu de război copiii, femeile şi bătrânii (aceştia sunt inocenţii civili, consideraţi totuşi la ei acasă cetăţeni fără drepturi pentru că săraci, ei fiind însă consideraţi tabu numai pentru imaginarul lumii iudeo-creştine). Această tactică dovedeşte că ideologii fundamentalişti musulmani ai războiului terorist prin media au studiat intens tipul de sensibilitate al inamicului şi au mizat pe impactul emoţional media obţinut asupra lumii iudeo-creştine prin supraexpunerea şi prin stimularea anxietăţii ei civilizaţionale după vizibilitatea maximă a sângelui jertfelnic. Pe toate canalele media au curs hemoragiile pe care le-au dorit forţele teroriste Hamas, dar nu şi hemoragiile de imagini şi informaţii ce descriu pertinent şi în mod

diacronic acumulările picătură cu picătură ale stării de subminare de către Hamas a acordurilor internaţionale, a securităţii israeliene şi Orientului Mijlociu. Cât despre îndemnurile la ridicarea lumii islamice la Jihad sau cât despre ameninţările cu raderea de pe suprafaţa pământului a rasei evreieşti, proferate frecvent în media de către Iran, sponsorul Hamas, ce sa mai vorbim! Pe scurt, ideologii Hamas au mizat pe nota mică la purtare pe care o vor încasa pe teren în Gaza forţele de apărare antiteroriste ce vor avea greaua misiune de a extrage din camerele de joacă ale copiilor lăzile cu arme şi bombe. Sângele astfel televizat devine prin el însuşi o armă rituală, a cărei vedere trebuie să incite Occidentul la solidaritate cu teroriştii, indiferent de metodele lor, iar Islamul la violenţă şi răzbunare. În tot acest timp, nota bene, stadiul istoric, cutumele şi tipul de sensibilitate fundamentalistă musulmană nu asociază vărsările de sânge şi carnagiile cu şocuri emoţionale, dacă acelea au loc în numele războiului sfânt, ci cu stări de exaltare şi extaz religios. Să ne amintim, altminteri, cu câtă uşurinţă îşi exhibă rănile, puroiul, sărăcia şi handicapurile, civilizaţiile înrudite cu populaţiile de tip carne de tun suicidale produse azi de Islamul fascist. Iar, prin comparaţie, să ne amintim cu câtă pudoare ne privim noi, occidentalii, evrei sau creştini, starea de decrepitudine fizică sau boală ori agonia, considerând că a le arăta lumii întregi ar fi o impietate.
Este vorba, aşadar, de o diferenţă radicală de atitudine aici, izvorâtă din culturile noastre diferite, dar pe care islamicii terorişti au ştiut să o exploateze la maximum, substituind-o tactic inferiorităţii lor militare. A fost, se pare, mai convenabil, pentru organizaţiile teroriste, să întreţină mult timp o Gaza subdezvoltată (refuzând de-a lungul timpului orice investiţie americană sau israeliană ce ar fi ridicat nivelul de dezvoltare şi standingul local), o Gaza cu miză explozivă care să poată fi oricând transformată în lagăr, şi o populaţie redusă la condiţia săracă a maşinăriei umane teleghidate de propagandă, ce adoptă sinuciderea ca manieră de a face rost de bani pentru restul familiei. (Apropo, printre copiii carne de tun nu există şi copii de şeici).
Această civilizaţie a presiunii teroriste nu este impresionată de vărsarea sângelui copiilor proprii din familiile sărace, considerându-şi ea însăşi aceşti copii ca fiind predestinaţi eroismului fanatic şi educându-şi aceşti copii pentru e deveni, ei, nişte arme esenţiale ce vor contribui în mod decisiv la instalarea noului Califat.

Rating şi iubire: copiii cui?

Prin urmare, două slăbiciuni ale civilizaţiilor noastre continuă să contribuie la victoria acestei diabolice tactici a acumulării de simpatie şi a

câştigului la cacealma, folosită de terorişti şi la 11 septembrie 2001, şi în Gaza 2009: pe de o parte, este lăcomia media după ştiri senzaţionale, în vederea creşterii de rating, cultivând ca pe o onoare difuzarea obstinată a imaginilor sângeroase, deci cultivând acuzarea şi condamnarea emoţională apriorică, venită înaintea verdictului dat de tribunale după anchete şi după reconstituirea adevărului istoric; pe de altă parte, este tipul special de iubire al părinţilor şi combatanţilor terorişti faţă de copiii lor, sau familiile lor, pe care, în loc să-i adăpostească de moarte, îi includ în arsenalul emoţional al războiului numit Jihad.
Faţă de această tactică, diabolică şi inumană din punct de vedere al credinţelor şi cutumelor noastre iudeo-creştine, lumea occidentală trebuie să înceapă să deschidă ochii: înainte de a se lăsa manipulată prin media şi fără a se lăsa atrasă de urletele cu care fascismul islamic isterizat vrea să ne reducă la condiţia de adepţi angoasaţi, lumea occidentală trebuie să mediteze mai mult la suferinţa imensă pe care o încearcă soldaţii noştri aflaţi pe câmpul de luptă şi confruntaţi în fiecare clipă a eroismului lor cu tragica decizie de a alege astfel încât bomba-copil la care inamicul şi-a condamnat, prin liber arbitru, propria familie, să nu lovească familia, copiii sau ţările noastre. Pentru că, am uitat să vă spun: astăzi sunt ameninţate când Statele Unite, când Israel sau Spania, ori Anglia. Însă mâine vom fi cu toţii în aceeaşi oală.
Risipa de copii va deveni din ce în ce mai mare.

17.01. 2009

Gaza sau mizele diferite ale ideii de negociere

Una din cărţile cele mai lucide despre evrei (“*subiect vast şi intimidant*“) a fost scrisă de istoricul romano-catolic Paul Johnson. El îşi asumă îndatorarea multor erudiţi, citaţi de vasta bibliografie a cărţii, şi ia asupra sa toate posibilele erori de “*interpretare personală*“. Publicată în 1987 de Weidenfeld & Nicolson, *The History of the Jews* poate fi citită şi în limba română, sub titlul *O istorie a evreilor*, Ed. Hasefer, Bucureşti, 2005, cu sprijinul Departamentului pentru Relaţii Interetnice. Cartea este aşezată sub semnul unei surprinzătoare şi elegante declaraţii din care transpare excelenţa: “*Dedic această carte memoriei lui Hugh Fraser, un adevărat gentleman creştin şi prieten de o viaţă al evreilor*“. Arhiepiscopul de Canterbury spusese la rândul său altădată: “*Evreii sunt lecţia de civilizaţie a unui popor*“.

Am descoperit cu uluire cele patru motive, declarate, pentru care Johnson a finalizat această operă vastă : 1. Simpla curiozitate (“*evreii sunt oamenii*

care au dat naştere credinţei mele“) ; 2. Tulburarea “*pe care mi-o provoacă întinderea istoriei evreilor***“** (de unde vin forţa uriaşă şi energia ce au oferit evreilor “*specificitate şi omogenitate*“?) ; 3. Interesul generat de faptul că **“***istoria evreilor nu acoperă doar perioade lungi de timp, ci şi suprafeţe întinse*” (a scrie istoria evreilor este ca şi cum ai scrie istoria lumii, însă o istorie a lumii văzută din “*perspectiva unei victime erudite şi inteligente*“, sau, aşa cum spunea Dietrich Bonhoeffer, “*din perspectiva celor care sunt excluşi, suspectaţi, prost trataţi, lipsiţi de putere, oprimaţi şi dispreţuiţi, pe scurt, din perspectiva celor care suferă*“) ; 4. *Cartea,* spune autorul**,** *mi-a dat şansa să reconsider cu obiectivitate, în lumina unui studiu care acoperă aproape 4000 de ani, cea mai dificilă dintre toate întrebările umanităţii : pentru ce suntem noi pe pământ*? Johnson argumentează că evreii sunt susţinătorii cei mai puternici ai ideii că *istoria are un scop şi umanitatea un destin.*

O lectură fascinantă şi ştiinţific documentată ne poartă, de-a lungul capitolelor structurante ale acestui vast tratat, de la Israeliţi la Iudaism, Catedocraţie, Ghetou, Emancipare, Holocaust şi, în final, la Sion. Cum această referinţă la Johnson se doreşte a fi utilă înţelegerii, explicărilor corecte şi discuţiilor generate de evenimentele din Gaza actuale, voi supune atenţiei cititorului un pasaj din capitolul final intitulat Sion (p.414). Această teză, *a atitudinilor diferite cu care părţile antagonice se raportează la conceptul de tratat*, pe care o veţi regăsi mai jos, în citat, îmi întăreşte convingerile exprimate şi în câteva studii şi articole semnate de mine, prin care insist pe ideea de a nu neglija esenţa huntingtoniană, de ciocnire dintre civilizaţii, ca parte catalitică în doctrina teroristă Hamas și ca un nucleu tare al sursei conflictogene pe care o analizăm.

Astfel, Paul Johnson observă că “*timp de două milenii, evreii fuseseră o minoritate oprimată care nu dispusese niciodată de opţiunea forţei. Nevoia îi deprinsese de aceea să negocieze, adesea pentru simpla supravieţuire, şi să facă asta aproape mereu de pe poziţii de mare inferioritate. Cu trecerea secolelor, ei şi-au dezvoltat nu numai tehnicile de negociere, ci şi filosofia de negociere. Negociau împotriva unor mize imposibile, şi învăţaseră că trebuie să accepte statutul negociat, oricât de umil şi mizerabil ar fi fost acesta, ştiind că soarta lor se va putea ameliora ulterior prin noi negocieri şi prin eforturi proprii. Importanţa căderii la înţelegere, ca principiu opus forţei, le intrase în sânge. Acesta a fost motivul pentru care le-a fost atât de dificil, chiar şi când dovezile deveniseră copleşitoare, să perceapă dimensiunea răului pe care îl*

reprezenta Hitler, le venea greu să înţeleagă un om care nu voia să cadă la nicio pace cu ei, ci le voia doar viaţa".

Evreii în Israel sunt, astăzi, într-o situaţie oarecum asemănătoare cu cea generată de Hitler. Iranul şi Hamas nu respectă acordurile şi importanţa negocierilor, ci vor să impună numai doctrine bazate pe soluţia finală, repetate de mai multe ori în public în ultimii ani, însoţite de gesturi armate provocatoare şi ameninţări continue, de atacuri şi de trafic intens de armament.

Paul Johnson descrie cu multă acribie şi competenţă academică stilul şi viziunea exprimate de partea arabă în cadrul acestui conflict străvechi şi acutizat de sionism. Ciocnirea dintre civilizaţii, dintre evrei (şi indirect iudeo-creştini) şi arabi în Gaza de astăzi, de aici începe. Autorul observă că, spre deosebire de evrei, "*arabii, dimpotrivă, erau o rasă de cuceritori, ale căror scrieri inspirau şi reflectau deopotrivă o poziţie maximală faţă de alte popoare, "dhimmi", cei demni de dispreţ. Însuşi conceptul de negociere pentru o pace finală era pentru ei trădarea oricărui principiu. O pace provizorie, un armistiţiu, puteau fi necesare şi acceptabile pentru că păstrau deschisă opţiunea folosirii ulterioare a forţei. Pe de altă parte, un tratat echivala pentru ei cu un fel de capitulare. Aşa se explică faptul că arabii nu au vrut ca refugiaţii să fie recolonizaţi, pentru că asta i-ar fi văduvit de un atu moral. Radio Cairo spunea astfel : Refugiaţii sunt armamentul arabilor şi naţionalismului arab. Aşa se explică faptul că ei au refuzat, fără niciun fel de discuţie, planul ONU din 1950, de reaşezare a refugiaţilor. În următorul sfert de secol, ei au refuzat chiar să accepte oferte repetate de a primi recompensări din partea israelienilor. Rezultatul a fost dezastruos pentru refugiaţi şi urmaşii acestora, şi a reprezentat şi o sursă de instabilitate pentru statele arabe.*" Însuşi echilibrul structural al unor state din zonă (Iordania, Liban) a fost distrus cu bună ştiinţă de stilul şi de doctrinele politico-militare arabe, care, inflexibile în ceea ce priveşte principiul negocierii, au generat o subminare continuă a frontierelor statului Israel cât şi a surselor sale întemeietoare. Mulţi sionişti încă desfăşoară polemici, la rândul lor, pe tema : "dacă statul Israel era o a treia uniune de triburi, cărui stat îi era ea succesoare ?" (p.415).

Dacă în anii 50-60, această imposibilitate de a dialoga dintre arabi şi sionişti abia se contura, fiind bazată pe o incipientă diferenţă organică principială faţă de conceptul modern de negociere, ea s-a adâncit în zilele noastre, prin radicalizarea extremistă a grupărilor islamice teroriste concentrate pe mizele anti-americane, anti-israeliene şi anti-occidentale.

La ora actuală, mai mult decât oricând, problema civilizaţiilor şi a conflictului arabo-israelian nu mai poate fi redusă la condiţia de specificitate localistă a Orientului Mijlociu, deoarece supravieţuirea evreilor este strict legată de supraviețuirea civilizației iudeo-creştine. Pe de altă parte, rasa de cuceritori arabi a emis suficiente semnale privind intențiile sale precise de a sparge bariera civilizaţională prin contestarea violentă a principiilor lumii noastre. Aceste argumente, furnizate de tratatul lui Paul Johnson, sunt şi rodul cercetărilor unor echipe şi personalităţi istorice de prim rang : colectivul de cercetători ce a elaborat Encyclopedia Judaica, Istoria poporului evreu îngrijită de H.H.Ben Sasson, S.W.Baron, S.D.Goitein, G.G.Sholem, Cecil Roth, Alexander Mark, Alexander Altman, Hyam Maccoby, Jonathan J. Israel, Michael Marrus, Ronald Sanders, Raul Hilberg, Lucy Davidowicz, Robert Wistrich, Martin Gilbert, Samuel Belkin, Arthur Cohen, Meyer Waxman, Chaim Raphael (p.11).

Merită de amintit şi articolul publicat de filosoful american Michael Walzer (citat de Alain Finkielkraut, în eseul *În numele celuilalt*, Ed. Hasefer, p.21) în revista *Dissent* şi care exprimă clar un punct de vedere valabil dar mai puţin cunoscut şi mai puţin admis în Europa, cantonată într-o viziune pro-arabă. Între israelieni şi palestinieni se poartă nu unul, ci patru războaie, de fapt: războiul de uzură palestinian pentru suprimarea Statului evreiesc (şi de care dau socoteală atât atentatele sinucigaşe, cât şi revendicarea dreptului la revenire în teritorii); războiul palestinian pentru crearea, alături de Statul Israel, a unui propriu stat independent; războiul israelian pentru securitatea şi apărarea Israelului; şi, în sfârşit, războiul israelian pentru întărirea implantărilor şi anexarea unei părţi cât mai mari cu putinţă din teritoriile cucerite în 1967.

20.01. 2009

(*ora 19.15, ora Bucureştiului, la discursul de instalare la Casa Albă al celui de al 44-lea Preşedinte al Statelor Unite ale Americii, Domnul Barack Hussein Obama*)

O întâlnire: Neagu Djuvara şi Barack Hussein Obama

Neagu Djuvara este un occidental desăvârşit. Şi un pro-american onest, prin destin şi opţiune asumată. Deşi s-a cam lăsat atras în ultima vreme în capcane politice care îl absorb către liberal-socialiştii ce mimează conservatorismul liberal... Istoricul Neagu Djuvara, însă, cu intenţie de a... "*ne ghici în stele*" şi nu de a ne speria, îşi încheie una din cele mai

recente cărţi de istorie - lansată la Târgul International Gaudeamus (*Războiul de şaptezeci şi şapte de ani şi premizele hegemoniei americane, 1914-1991*, Ed. Humanitas, Bucuresti, 2008) - cu o frază-verdict care pe mulţi va surprinde: "*Vremea "împărăţiei" Statelor Unite va fi neapărat de scurtă durată, pentru a lăsa locul unei lungi perioade de dezordine generală şi tulburări haotice*" (p.126).
Aceasta concluzie încheie ca un capitoliu un întreg edificiu demonstrativ care pare foarte logic din punct de vedere ştiinţific (susţinut fiind şi de alte scrieri în vogă sau rapoarte guvernamentale din diferite direcţii), însă logica şi raţiunea nu se suprapun în mod obligatoriu, fapt pe care numai civilizaţii viitoare, obscure şi inaccesibile nouă, îl vor confirma sau nu.
De la p.120 începând, cu concizie didactică şi foarte argumentat-pedant, Neagu Djuvara arată care sunt elementele-indicii pentru gestionarea teoriei conform căreia hegemonia americana nu va fi de lungă durată:
1. *Profilul etnic al Statelor Unite se schimbă acum cu prea mare iuţeală, ceea ce ar putea avea, cu vremea , consecinţe importante*. De câţiva zeci de ani, afluxul populaţiilor sărace sud americane şi de prin alte părţi sufocă proiecţiunile statistice guvernamentale, aşa încât cifrele date publicităţii în septembrie 2008 arată că populaţia albă va reprezenta nu majoritatea (ca acum, deşi în descreştere), ci doar 46 la sută, în 2042. (Consecinţă a imigraţiei masive şi necontrolate, ca şi a natalităţii ridicate a noilor veniţi).
2. *Studiul civilizaţiilor ne arată că întotdeauna profundele mutaţii petrecute în viaţa spirituală (artă, gândire, credinţe) care se întâmplă la trecerea de la o civilizaţie la alta apar după începutul scăderii puterii politice, uneori chiar cu veacuri mai târziu*. Or, spune mai departe Djuvara, în cadrul civilizaţiei noastre, observăm un fenomen cu totul excepţional, total diferit de orogeneza şi prăbuşirea civilizaţiilor anterioare defuncte, fenomen brusc ivit la începutul secolului XX: *neaşteptate schimbări în ştiinţă, filosofie, în toate artele, alături de o scădere enormă la nivelul practicării religiei creştine*. Toate aceste surpări au început subit în primii ani ai secolului XX, deci cu mult înainte de o relativă închegare politică, adică de apariţia unei eventuale unice puteri hegemonice, "imperiale" (p.125). Iar aici Djuvara citează fenomenul de paradoxală răsturnare totală a paradigmelor înregistrat în scurtul răgaz 1905-1913, când toate domeniile cunoaşterii şi ale creaţiei sunt zguduite de revoluţii (citez, în cele ce urmează, exemplele şi numele pomenite de autor): Brâncuşi întrerupe brutal estetica impusă până la el de Michelangelo, Donatello şi Rodin sau Maillol; Bella Bartok, Igor Stravinski şi cei trei iniţiatori austrieci ai dodecafonismului serial (Schönberg, Berg, Webern) au rupt continuitatea de la Monteverdi şi

Pierluigi da Palestrina până la Debussy; Apollinaire, Kafka, Tzara, Urmuz, Joyce, Beckett, Ionesco impun fantezia debordantă şi triumful absurdului (p.126); Einstein şi Freud introduc şi ei o ruptură faţă cu ştiinţele anterioare... Iar revoltele succesive şi de sorginţi diferite ale tinerilor de pretutindeni readuc în acea perioadă izul de ev mediu la care făcuse referire şi Berdiaev în 1920.

Pentru a face saltul către concluzie, este interesant de remarcat faptul că Djuvara ne explică într-o paranteză consistentă un pasaj din teza sa de filosofie speculativă a istoriei, pe care marele sociolog Raymond Aron l-a considerat ca fiind cel mai original din teoria sa (cf. nota 1 de la p.9, capitolul "*Fenomenul de retragere progresivă a "centralilor" şi de ascensiune progresivă a "perifericilor", atunci când societatea complexă atinge faza ei descendentă*", pp.397-437 şi anexele IV-VIII).
Să nu pierdem din vedere, aşadar, faptul că teza lui Djuvara se întemeiază pe următoarele principii ferme: I. *In faza ascendentă a unui stat multinaţional, puterea e concentrată în mâinile unei infime minorităţi, atât etnice, cât şi sociale*. Şi, II, *în faza descendentă, puterea e din ce în ce mai mult în mâinile "perifericilor" acelei societăţi.* (p.121) (se citează şi cazul Franţei după cea de a treia Republică, pentru a se ajunge la explicaţia că nu "perifericii" alungă "centralii" de la putere, ci aceştia nu mai au destulă vlagă şi lasă puterea nou-veniţilor, interesaţi nu să distrugă vechea putere, ci să lupte cu forţe proaspete pentru ca fosta împărăţie să nu piară cu totul).
"*Accederea perifericilor*, spune Djuvara la p.125, *nu e o cauză de decadenţă, ci doar un simptom al începututui de decadenţă şi trebuie să o privim ca pe un barometru al schimbării*". Autorul iese din când în când din câmpul teoretic ştiinţific şi se încumetă să opereze cu concluzii privind realitatea politică actuală: "*hegemonia americană dă semne de durată posibil mai scurtă decât alte hegemonii (p.125) şi nu cred să fie pusă în primejdie de actualele răbufniri belicoase şi şantaje ale Rusiei, întemeiate pe deţinerea unor imense surse de energie. Ele nu vor schimba cu nimic echilibrul puterilor pe planetă. Brutala incursiune militară în Georgia, în vara 2008, va avea efect de bumerang, accelerând investiţiile occidentale în acea ţară şi pregătind intrarea ei in NATO. Probabil, în lanţ, şi a Ucrainei*".

Sistemul de referinţă al analizei efectuate de Neagu Djuvara este plasat în interiorul civilizaţiei occidentale, născute la mijlocul veacului al V-lea e.n., şi căreia îi aplică următorul principiu de interpretare: "*în toate civilizaţiile cercetate, faza de unitate finală e precedată de câteva secole*

de lupte între regate ce râvnesc la supremaţie, iar învingătorul este, în cele din urmă, întotdeauna cel mai excentric din punct de vedere geografic şi cel intrat cel mai târziu în competiţie" (p.15).

Aşadar, să reţinem din această demonstraţie faptul că cel mai excentric actor geopolitic sunt Statele Unite, în lumina teoriei lui Djuvara pentru scena globală occidentală descrisă. Această America îşi păstrează încă rolul de lider, iar în acelaşi timp preşedintele Barack Hussein Obama reprezintă un triumf al celeilalte excentricităţi, cea socială americană, din ce în ce mai puţin vulnerabilă faţă de elitele recente.

Discursul lui Obama de la instalarea sa de astăzi, 20 ianuarie 2009, s-a întâlnit, prin câteva din punctele sale esenţiale, cu premizele istoricului român, în ceea ce priveşte descrierea realităţilor istorice şi politice complexe, ambii dându-şi mâna pe frontiera concluziilor îngrijorătoare (Djuvara) care conduc către atitudini mobilizatoare de chemare la luptă (Obama). M-a frapat aceasta uluitoare coincidenţă dintre cele două tipuri de mesaje (de discurs stiintific-istoric şi, respectiv, de discurs politic), iar acest lucru m-a îndemnat să risc aceasta primă analiză.

28.01. 2009

Orfanii de adevăr

- Memorii şi maree peste continentul Holocaustului şi Gulagului

O vecinătate culturală ce nu duce în Paradis

A te fi născut în Europa ultimelor secole şi în special în Europa secolului trecut nu este neapărat un avantaj. Pentru unii esteţi fundamentalişti e o iluzie frumoasă, aceea de a fi european: însă pentru cei mulţi, stăpâniţi mai mult de demonul puterii decât de gustul pentru artă, poate fi un coşmar. Miile de lagăre, fie ale Holocaustului, fie ale Gulagului, stau mărturie. Plus memoriile noastre anti-totalitare recente, ce reprezintă un nou înveliş al Pământului, un câmp psihic ce aduce mărturii despre tortură şi abolirea drepturilor omului. Din momentul în care am devenit conştienţi de natura hemoragică a idiosincraziilor politice europene, ideea de a fi vecini de continent cu Michelangelo sau Shakespeare, cu Voltaire sau Picasso nu mai este balsamul absolut care unge sufletul hedonist. Căci această vecinătate culturală nu duce în Paradis, ci înseamnă a fi vecini şi cu Hitler sau Stalin. Iar din momentul în care am cunoscut genocidurile

iniţiate în Europa de imaginarul asiatic bolşevic (ce a constituit model de pornire şi pentru nazism, ca şi pentru ideologiile comuniste orientale aplicate în Est), ne simţim orfani. Să fii singur, să fii în exil perpetuu, să nu găseşti o fereastră pe unde să poţi privi liniştit către soare şi adevăr: ce destin european!

Măturătorii camerelor de gazare

Secolul trecut ne-a lăsat fără armonii interioare. Secolul genocidurilor continentale, generate de viziunile politice de forţă şi de industrializare a represiunii, ne-a dezumanizat. Ne-a vidat de pulsul iubirii de aproape. Orfani. Căzuţi. Vinovaţi. *„Domnul mi Se arată de departe: „Te iubesc cu o iubire vecinică; de aceea îţi păstrez bunătatea mea”!”* Ieremia s-a îndoit şi a greşit? Iubirea de aproape a dispărut pentru omul european intrat în mortificare spirituală? Viaţa în această Europă a genocidurilor ne-a învăţat că există mai multe tipuri de orfani. Dintre toţi, cei mai năpăstuiţi nu sunt totuşi orfanii de părinţi, ci orfanii de adevăr. Nu există în istoria de până la noi manipulare mai mare decât aceea privind adevărurile istorice violente ale secolului al XX-lea referitoare la Holocaust şi la Gulag. Poate că orori de acest gen s-au mai petrecut în unele faze ale istoriei, dar scandaloasă este astăzi evidenţa că ele nu sunt compatibile numai cu barbaria şi incompatibile cu gradul înalt de civilizaţie, aşa cum se iluzionaseră idealiştii. Or, atunci când barbaria nu este suprimată de argumentele raţiunii, ci, dimpotrivă, e continuu reinventată sub cele mai tehnologic evoluate reţete, condiţia umană pare o inutilă şi absurdă istorie a haosului ce spulberă inteligenţa intraspecifică şi amplifică psihopatologia. Unde a fost Dumnezeu, de-a lungul Holocaustului?, s-au întrebat atât de mulţi. Dar unde a fost omul? Umanitatea civilizată a devenit un vast abator şi un imens orfelinat. *„Dumnezeul păcii va zdrobi în curând pe Satana supt picioarele voastre”,* urcă un ecou din Romani(16: 20). Şi picioarele acestea, rătăcitoare, au măturat camerele de gazare, în timp ce alte picioare rătăcitoare au fugit din calea adevărului.

Dreptul orfanilor la copilăria istoriei

La aceste lucruri şi la milioanele de suflete care nu mai sunt printre noi pentru că au fost secerate de doctrine politice intolerante ne-am gândit pe 27 ianuarie 2009, cu ocazia Zilei Internaţionale a Comemorării Victimelor Holocaustului, când s-au împlinit 64 de ani de la eliberarea lagărului de la Auschwitz-Birkenau. În tot acest timp, la sesiunea specială dedicată evenimentului de Organizaţia Naţiunilor Unite, doamna Ruth

Glasberg Gold a depus mărturie despre Holocaustul ei. Născută în 1930 în Cernăuţi, deportată în noiembrie 1941 în Transnistria împreună cu părinţii, îşi pierde repede familia şi devine unul din orfanii nimănui şi unul din puţinii supravieţuitori: „*Am fost repatriată în România cu două săptămâni înainte de eliberarea lagărului, odată cu toţi orfanii. Înainte de eliberarea de către armata sovietică, Antonescu, pentru prima dată, a acceptat să repatrieze două mii de orfani. Era o cerinţă mai veche a comunităţilor evreieşti şi a Crucii Roşii, dar s-au opus şi el, şi Adolf Eichmann (ofiţer nazist care coordona deportarea evreilor). Până la urmă, când a văzut că pierde războiul, a găsit de cuviinţă să facă ceva pentru a nu fi judecat drept criminal de război şi de aceea ne-a permis repatrierea*”. Aşadar, orfanii au dreptul la o copilărie, fie ea şi copilăria absurdă a istoriei.

Supravieţuirea: un spaţiu-timp al întâlnirii mărturiilor cu mărturisitorii

Mărturia doamnei Ruth Gold este prima mărturie despre Holocaustul transnistrean, numit şi Holocaustul românesc, făcută în direct la ONU, de când s-a adoptat în 2005 rezoluţia privind Ziua Internaţională a Holocaustului. Cum a fost această politică de exterminare în Transnistria, faţă de ceea ce deja se ştie mult mai detaliat privind Germania nazistă? Doamna Gold are amintirile ei: „*Ştii care era sistemul lui Antonescu? Nu era ca al nemţilor, nu aveau camere de gazare sau crematorii. Eu cred că românii nici nu erau pregătiţi pentru acel genocid, aşa că au făcut lucruri pur şi simplu barbare. În afară de a-i împuşca pe oameni, după ce îşi săpau singuri gropile, în afară de a-i înghesui în trenuri, unde mureau de sufocare, i-au deportat pe evrei către Transnistria iarna, în frig, fără mâncare, fără apă…Oamenii mureau, încetul cu încetul, pe drum, îngheţaţi. Ne-au dus două săptămâni pe drumuri întortocheate pentru a muri cât mai mulţi pe drum. Au mai izbucnit epidemii, de tifos, de dizenterie… Erau 116 lagăre şi ghetouri în Transnistria. Lumea a murit de foame, de sete, în epidemii. În Berşad, unde era infernul meu, au murit 20.000 de oameni. În total, 280.000 de evrei, români şi ucraineni, au pierit în Transnistria. Şi 11.000 de roma. Neapărat trebuie să vorbim şi despre roma, pentru că nu sunt reprezentaţi nicăieri, în nici o organizaţie internaţională”,* mărturiseşte ea pentru presă.
În epoca etichetelor şi şablonizărilor mediatice, această mărturie a unui supravieţuitor din Cernăuţi va rămâne mărturia header a genocidului transnistrean, din punctul de vedere al impactului public al evenimentelor din epocă actualizate pentru momentul 2009. Ea adaugă o nouă greutate mărturiei depuse şi de scriitorul Norman Manea în volumul *Întoarcerea huliganului*. Născut la Suceava, în cartierul Burdujeni, Norman Manea

vorbeşte tot despre deportările către Transnistria; acesta este internat la vârsta de cinci ani în lagărele transnistrene alături de familie, supravieţuieşte, apoi revine acasă cu mari traume şi îşi reia viaţa, dar va cunoaşte un al doilea val de persecuţii antisemite în timpul regimului ultranaţionalist al dictatorului Nicolae Ceauşescu. La pag. 84 din cartea sa de memorii citată anterior există mărturia care descrie alterarea progresivă a vieţii evreilor, în intervalul border al rebeliunilor legionare: „*Şocul din 1941 fusese pregătit de anii huliganici anteriori, aflam acum, (în 1941, n.m.), şi de zvonuri pe care doar cei care nu voiau să le audă le-ar fi putut ignora. Se auzise că, la sfârşitul lui iunie 1940, un grup de soldaţi ar fi năvălit în casa unui evreu de la periferia Sucevei, torturându-l, legându-l apoi de coada unui cal, care l-ar fi târât kilometri până la un sat unde l-au ciuruit cu gloanţe. Se vorbea de cruzimea unui comandant care silise evrei să facă parte din plutoanele de execuţie a coreligionarilor. Deasupra gropii cu cadavre ar fi ordonat să fie aruncat un cal mort, asasinate oribile, evrei torturaţi, limba scoasă, degete tăiate... În iulie 1940, în satul Şerbăuţi, lângă Suceava, şeful poliţiei ar fi împuşcat trei evrei, ale căror trupuri le aruncase apoi în râu; în satul Comăneşti, fraţii Zisman fuseseră aruncaţi dintr-un tren şi împuşcaţi, iar rabinul Schahtel cu cei doi fii, torturaţi şi ucişi. Parveneau mereu noi zvonuri despre crime în Rădăuţi şi Dorohoi*". Perioada de câteva luni cât a durat escaladarea politică a măsurilor de suprimare a evreilor a condus aproape apocaliptic la declanşarea fazei finale, de exterminare. Astfel, la pag. 85 din *Întoarcerea Huliganului* (Ed. Polirom, 2003), Norman Manea notează: „Ordonanţa din dimineaţa zilei de 9 octombrie 1941 cerea ca „*evreii oraşului să depună imediat la Banca Naţională aurul, valutele, acţiunile, diamantele, briliantele, pietrele preţioase şi să se prezinte în aceeaşi zi cu bagajul lor de mână la Burdujeni*". Lagărul de concentrare din Suceava, unde se aflau deja închişi 120 de evrei, fusese imediat desfiinţat, în perspectiva noilor măsuri. (…) Aşa începuse, în zilele festive de Sukot, povestea tata, Marşul, cunoscut din atâtea filme postbelice… Convoiul. (…) Da, din gara Burdujeni aveau să pornească trenurile cu destinaţie previzibilă. Styxul se numea Nistru, destinul fusese şi el rebotezat, în sonoritatea vremii: Ataki, Moghilev, Şargorod, Murafa, Berşad, Bug".

Această mărturie completează perfect, prin expresivitate, sublinierile istoricului Andrei Oişteanu care, în Revista 22, Nr. 761, scrie că „*pe 9 octombrie 1941 au început deportările forţate, în vagoane de marfă încuiate, ale evreilor din Bucovina de Sud*", teritoriu aflat şi atunci şi acum sub administraţie românească". Descrierea continuă: "î*n primele trei zile (9 - 11 octombrie) au fost deportaţi în Transnistria peste 5.000 de evrei, inclusiv bătrâni, bolnavi, femei şi copii. «Din Suceava au fost*

evacuaţi 3.638 evrei , iar din comunele din judeţ şi anume: Solca , Burdujeni şi Iţcani, au fost evacuaţi în total 1.395 evrei», se specifică într-un raport al Prefecturii din Suceava. Au urmat circa 9.000 de suflete din Dorohoi, Rădăuţi, Darabani, Mihăileni etc.".

Raportul final elaborat de Comisia Internaţională pentru Studierea Holocaustului în România al cărei preşedinte este Elie Wiesel, laureat al Premiului Nobel pentru Pace (Ed. Polirom, 2005), consemnează la pag. 178 concluzia sa: „*Numărul total al evreilor români şi ucraineni care au pierit în teritoriile aflate sub administraţie românească este între 280 000 şi 380 000*". O altă cifră a victimelor Holocaustului românesc este menţionată, prin posibila sa limită superioară, în Comunicatul emis către Mediafax de către Ambasada Statelor Unite ale Americii la Bucureşti în anul 2004, cu ocazia primei comemorări solemne din România, când America s-a alăturat în mod special României, ce este *o democraţie încă atât de fragilă*, pentru comemorarea victimelor, apreciind că „peste 400.000 de evrei de pe teritoriul ţării de la momentul respectiv au fost ucişi în timpul Holocaustului". Comunicatul arată: *"Comemorarea marchează împlinirea a 63 de ani de la declanşarea deportării forţate a evreilor români în Transnistria. Acest act, autorizat de regimul Ion Antonescu, a fost momentul de începere a uneia dintre cele mai îngrozitoare faze ale Holocaustului din România, iar atrocităţile din România s-au extins de la comunitatea evreiască, iniţial amplă şi eterogenă, cuprinzând ulterior, ca şi în alte zone din Europa, romii şi alte minorităţi."*

În Bucovina, amintirea unei culturi iudaice înfloritoare şi memoria cruzimii

În timp ce, la New York, declaraţiile doamnei Ruth Glasberg Gold făcute pe 27 ianuarie 2009, cu ocazia comemorării victimelor Holocaustului, aduceau în atenţia opiniei publice internaţionale momentul genocidal transnistrean cu punct de plecare din Bucovina de Nord şi de Sud şi Basarabia, noi ne reuneam într-o altă Suceava decât cea care l-a alungat pe Norman Manea înspre Transnistria; ne aflam în Biblioteca Bucovinei, reuniţi în sala de arte (căci unde, altundeva, decât în Sinagogă şi Bibliotecă se poate omagia mai bine spiritul iudaic întemeietor, ca popor al cărţii?), români, ucraineni şi evrei, tineri şi seniori, în jurul menorei aduse de prof. Sorin Golda, preşedintele Comunităţii Evreilor din Suceava. Pentru prima oară oamenii au putut auzi o rugăciune în ivrit, citită de profesorul Golda în memoria celor şase milioane de victime ale Holocaustului. Pe durata întregii zile, începând cu ora 10 şi până la ora 20, câteva grupuri de tineri, studenţi şi elevi, profesori şi intelectuali

suceveni, au venit să adauge un omagiu victimelor epurărilor rasiale din timpul Holocaustului, au vizionat câteva producţii documentare inedite pentru România despre Auschwitz, au audiat concerte pentru vioară şi pian interpretate de maeştri evrei ai genului, şi chiar o demonstraţie de muzică klezmer. Holurile impunătorului locaş cultural au găzduit expoziţii de carte, de pictură şi de artă digitală, slujind amintirea unei culturi iudaice înfloritoare care, deşi a contribuit la creşterea unei Europe civilizate şi prospere, a fost totuşi supusă presiunii exterminatoare între anii 1933-1945.

În fond, memoria reprezintă bogăţia cea mai de preţ a unei culturi. Elie Wiesel a declarat cândva că "*amintirea conferă o dimensiune etică tuturor obligaţiilor şi aspiraţiilor*" oamenilor. Aceştia, aidoma comunităţilor, nu pot supravieţui demn în absenţa funcţiilor mnezice, care instituie ambientul şi temele unei culturi, îi conferă demnitate şi vizibilitate, autenticitate şi originalitate. Vizitatorii au putut consulta o expoziţie de carte cu tematică istorică, documentară şi literară privind Holocaustul, o altă expoziţie ce are ca tematică povestea şi casa Annei Frank din Amsterdam, incluzând albume, fotografii, DVD-uri şi cărţi în diferite limbi de circulaţie; o altă expoziţie de pictură şi poezie Rebecca Horn este intitulată "Concert for Buchenwald" iar o expoziţie de artă digitală semnată de mine şi intitulată Shoah poate fi revizitată, fapt posibil şi în galeria internetică londoneză Saatchi Gallery unde expoziţia are caracter de galerie permanentă. Pe de altă parte, spaţii generoase adăpostesc o expoziţie de cărţi şi albume aparţinând cercetătorilor, scriitorilor şi artiştilor evrei sau a autorilor care s-au ocupat de iudaism: Norman Manea, Aharon Appelfeld, Paul Celan, Andrei Oişteanu, Benedict Solomon, Benjamin Fondane, Valentin Saxone, Clara Haskil, Lya Benjamin, Vladimir Tismăneanu, Alexandru Şafran, Hannah Arendt, Alfred Hârlăoanu, Elie Wiesel, Iulian Băicuş, Jan T. Gross, Victor Neumann, Moses Rosen, Paul Johnson, Liviu Rotman, Radu Ioanid, A. Cohen, Mihail Sebastian, Annick de Souzenelle, Haim Cohn, Jean Ancel, Saul Bellow, Eliphas Levi, Papus, Angela Furtună, Regine Azria, Moshe Idel, Aristide Straja, Lucian Schwarz, Teşu Solomovici, Lucian Regenborgen, Vlad Solomon, Gershon Sholem, David Deutsch, Deborah G. Felder, Escher, Constantin Vişinescu, Andrei Voinea, Iulia Deleanu, Chagal şi mulţi alţii.

Holocaustul nazist nu şi-a atins scopul şi nu a reuşit să şteargă de pe suprafaţa pământului în mod definitiv populaţia şi cultura iudaică, deşi acesta a fost ţelul iniţial, exprimat prin doctrina soluţiei finale. Expoziţiile ce vor putea fi vizitate, căci unele cu caracter permanent, aduc câteva mărturii despre o cultură care a renăscut prin democraţie şi toleranţă şi

care este marcată de vitalitate şi de universalitate, aşezându-se din nou cu onoare la temelia umanităţii, alături de celelalte surori întemeietoare.

Shoah, rădăcina amară a Europei civilizate

Holocaustul a fost subiect tabu în România de după al doilea război mondial, deoarece în istoria oficială a URSS şi predată obligatoriu şi în ţările estice bolşevizate evreii nu erau amintiţi ca principalele victime ale lui Hitler, ci numai comuniştii (ce erau, în fapt, foarte reduşi numeric la acea dată). Astfel a rămas ascuns pentru multă vreme opiniei publice caracterul de purificare etnică, primordial antisemită, al *soluţiei finale* naziste, ce va fi îmbrăţişat peste câţiva ani şi de neo-bolşevici. În fapt, marea manipulare istorică a secolului al XX-lea - cel străbătut de la un capăt la celălalt de principiul genocidului ca soluţie de redesenare a aşa-zisei Europei civilizate printr-un condei asiatic bolşevic terorist -, reprezintă o maree de clişee şi facticităţi denaturate. Tocmai de aceea adevărul este necesar pentru recuperarea homeostaziei unei civilizaţii greco-latine şi iudeo-creştine ameninţate de noi barbari ce o vor zdruncina în secolele următoare, iar memoria este singurul instrument al adevărului resuscitat

Imaginarul politic european va avea întotdeauna nevoie de un 27 ianuarie demn şi de asumarea irepetabilităţii Holocaustului. Iar identitatea europeană, ce încă îşi caută contururile, trebuie să asimileze rădăcinile amare ale Shoah ca pe un catalizator al spiritului democrat şi ca pe un imunostimulent al conştiinţelor faţă de spiritul totalitar. Altminteri, am putea redeveni doar nişte orfani ai adevărului. Despre toate acestea ne vorbesc cu stoicism şi Ruth Glasberg Gold şi Norman Manea şi Andrei Oişteanu şi Elie Wiesel. Şi atâţia alţii…Fie ca vorbele lor să nu fie doar predicile înţelepţilor în deşert!

8.02. 2009

Cartea eveniment a anului 2008**:** *Etica neuitării, de Monica Lovinescu***,** Ed. Humanitas, Colecţia *Zeitgeist* (Coordonator, Vladimir Tismăneanu)

Monica Lovinescu a ştiut că un Nürnberg al comunismului est-european nu va avea loc niciodată. Şi a intuit perfect şi de ce. Nu pentru că nevoia de morală a societăţilor post-totalitare, devenite intens cripto-comuniste în aceşti douăzeci de ani de la prăbuşirea comunismului, ar fi dispărut. Ci mai degrabă din cauze tehnice: imensităţii unui colos bolşevic de partid şi de stat extins la scara unei treimi din Europa, (fiind acesta, în plus, susţinut puternic şi de două imensităţi demografice fidele cauzelor

comuniste (lumea chineză şi lumea musulmană), în timp ce tot acest puzzle se mulează pe o Europa în care stânga se încăpăţânează să intoneze noi marşuri triumfaliste (bine sponsorizate de Kremlin)) nu i se poate opune, totuşi, decât un sistem vremelnic de rezistențe, dotate cu o relativă eficienţă instituţională, doctrinară, politică şi culturală. Ca dovadă, nu Justiţia şi clasa politică au urnit mecanismul de recuperare a adevărului istoric, ci o clasă de intelectuali ce se consacră cvasi-idealist ştiinţei şi conştiinţei morale (discipline conjugate în acel principiu al est-eticului pe care Monica Lovinescu l-a slujit, pe vremuri, cu nu mai puţin idealism decât o fac cei de astăzi, însă o fac din ce în ce mai stins). Această clasă de intelectuali, ce sunt din nou nişte sacrificaţi şi pentru această epocă, de parcă regimurile totalitare nu ar fi fost încă denunţate, este compusă din oameni de formaţie clasică, politologi, istorici, filosofi ai istoriei, jurnalişti, scriitori, analişti, sociologi, psihologi. În România post-totalitară, acest curent recuperator s-a închegat cu dificultate. Violenţa de la începutul anilor 90 a ocupat un câmp extins al imaginarului colectiv. Consolidarea oligarhiei la sfârşitul anilor 90 a demodulat opoziţia faţă de furtul de revoluţie şi faţă de diluarea spiritului anticomunist, fiind urmată de dezvoltarea unui populism compensator, după anul 2004. Mixerul frământărilor politice a obturat apoi câmpul conştiinţei publice cu confruntarea dintre restauraţiile comuniste, tendinţele dirijiste, neputinţele democraţiei şi eşecurile liberalizării. Cu atâtea priorităţi expediate asupra opiniei publice de către un sistem care îşi refuză mereu o coerenţă şi o maturizare, preferând lipsa de responsabilitate şi copilăria eternă, „*strădaniile insidioase de obliterare a conştiinţei istorice*" (Vladimir Tismăneanu) s-au dovedit adesea eficiente şi fructuoase. Timpul trece, presiunea istoriei a devenit imensă, probele sunt şterse, haloul amneziei învăluie un cortex antropo-globalist din ce în ce mai confuz, manipulările sunt sofisticate şi invincibile, generaţiile cu memorie antitotalitară se sting, pe măsură ce curentele negaţionsite ale anticomunismului (sponsorizate de o Europa abulică şi o Rusie şi o doctrină neostalinistă din ce în ce mai tentante pentru *ultimii oameni ai Estului* (cf. Claude Karnooch)) urcă zgomotos şi fac adepţi din ce în ce mai puberi; în această eră definită de un entertainment generalizat şi de un consumerism agresiv; epoca, în sine, e lipsită de spiritualitatea şi conştiinţa tragică prin care omul modern s-a irosit ca entitate filosofică în camerele de tortură ale totalitarismelor mileniului trecut.

Volumul *Etica neuitării* de Monica Lovinescu, lansat în noiembrie 2008 la Târgul Internaţional Gaudeamus de la Bucureşti, reprezintă un eveniment editorial major, petrecut chiar în preajma zilei de celebrare a naşterii scriitoarei dar, pentru prima dată, fără Monica Lovinescu (era la

câteva luni după dispariţia sa din viaţă, în aprilie 2008, la Paris). Cartea apare în *Colecţia Zeitgeist*, îngrijită de eminentul profesor Vladimir Tismăneanu, ce se revendică de la curentul dezvoltat de celebra disidentă, jurnalistă, scriitoare, critic, eseist, gânditor şi luptător pentru drepturile omului. Pe de o parte, Monica Lovinescu a rămas până în ultima secundă a vieţii sale cel mai moral gânditor politic român, urmând filonul dezvoltat de Hannah Arendt, Jeanne Hersch şi Nadejda Mandelstam şi repudiind totalitarismul din punct de vedere politic, spiritual şi etic. Apropiat de discursul lui Besançon, al lui Revel şi al lui Souvarine, discursul Monicăi Lovinescu face din conceptul de *etică a neuitării* premiza centrală a eliberării şi a libertăţii umane, punând un accent grav, după cum subliniază şi Vladimir Tismăneanu, pe o observaţie făcută recent de filosoful Leon Wieseltier: "*dacă anumite forme ale răului nu sunt detestate înseamnă că n-au fost pe deplin înţelese*", observaţie dezvoltată şi de editorul Monicăi Lovinescu în România, directorul Editurii Humanitas, scriitorul şi filosoful Gabriel Liiceanu, în amplul său eseu intitulat "*Despre ură*". Pe de altă parte, ingredientul mnezic este la Monica Lovinescu unicul materialul de construcţie al adevăratei istorii: recentul *Raport Final* elaborat de *Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste* a avut la bază criterii, ierarhii, taxinomii şi metodologii inspirate din gândirea Monicăi Lovinescu şi a ilustrului său partener, Virgil Ierunca. Vladimir Tismăneanu spune (p.11) că, fără exagerare, "*Raportul, ai cărui coautori au fost, a fost ultima operă a Monicăi Lovinescu şi a lui Virgil Ierunca*". Primejdia care ne paşte astăzi, în calitate de societate debusolată şi instabilă ce se globalizează maladiv, este aceea de a asista pasivi, ca într-un fel de eutanasie irepresibilă, pe jumătate impusă – pe jumătate autohipnotică, la încetăţenirea opiniei neobolşevice care proclamă tot mai des faptul că discursului anticomunist i-ar lipsi, în 2009 – la două decenii de la căderea comunismului din România –, actualitatea şi adecvarea. O, ce fericire pe serviciile de propagandă ruse!, care se află – alături de rinocerii vechiului partid comunist românesc, cei imposibil de urnit din recuzita de Tătuci ai democraţiei noastre originale -, la originea acestui puternic curent extremist antiromânesc neostalinist: el este activ atât (din nou) în Moldova sau Bucovina de Nord şi aiurea printre români risipiţi (vezi neîncetatele acţiuni de deromânizare şi de contestare a limbii române din regiunea românească basarabeană, vezi şi recentele atacuri de acum fizice de la începutul lunii februarie 2009, comise de grupările paramilitare ruse contra cetăţenilor români pe străzile din Chişinău), cât şi în România (unde tineri intelectuali stimabili, inocenţi şi neprihăniţi sunt înhăţaţi de

falşi profeţi de Kremlin - ce emit aşa-zise pretenţii ştiinţifice - şi sunt îndemnaţi să-şi construiască rapid cariere dubioase, folosind un discurs negaţionist, de grupare fascistă, utilizând spălarea creierului public şi a memoriei antitotalitare a poporului român). Merită să subliniem astăzi - când toate aceste agresiuni împotriva adevărului istoric românesc se întâmplă aievea şi conduc către o nouă alunecare a României înspre pericolul totalitar -, că temelia sănătăţii morale a societăţii româneşti, atâta câtă mai e întreagă şi lucidă, stă în împlinirea visului Monicăi Lovinescu: "*necesitatea vitală a unui travail de deuil care să despartă apele şi să permită acea ruptură de mocirla plină de sânge a trecutului*" (p.12).

De ce este cartea *Etica neuitării* de Monica Lovinescu evenimentul editorial al anului 2008? Istoria noastră recentă ne demonstrează, pe urmele constatării făcute de Monica Lovinescu (p.260) în articolul dedicat lui Nicolae Steinhardt, un fapt cel puţin surprinzător: "*Gustul demnităţii se poate pierde ca şi acela al libertăţii. Dar poate că Nicolae Steinhardt are dreptate şi că nu e vorba de un gust, ci de o adevărată taină* (a libertăţii, n.m.)". La români, această amputare s-a produs de câteva ori în istorie, şi întotdeauna ea a fost urmată de catastrofale consecinţe, una dintre ele fiind constituirea unei veritabile trăsături naţionale de "*suflet de rob*". Neexcluzând universalitatea acestei paradigme psihologice şi etnologice ce se instalează endemic pe toate meleagurile unde a dominat spiritul despotic, Monica Lovinescu remarcă, însă, că "*pe tărâmurile unde libertatea a fost total pierdută, ca la noi, ni se pare că ecoul unor astfel de cuvinte nu poate fi decât sporit*"(p.263), el fiind urmat indubitabil prea des de stadiul opţional ce îmbie mereu la alegerea compromisului în loc de conştiinţă şi de responsabilitate, a carierei în loc de asumarea adevărului, a privilegiilor în loc de îmbrăţişarea unui spirit de dreptate şi de demnitate.

Culegerea de articole de bază dedicate de Monica Lovinescu memoriei victimelor şi luptei împotriva Răului acoperă un domeniu de evenimente şi de paradigme europene şi româneşti, dispuse în strînsă interdependenţă în jurul unor centri de putere planetară. Acesta este desemnat de intervalul anilor 60 – 90, pe o plajă de revoluţii şi/ sau false teme revoluţionare, de derapaje către falsificări ale istoriei şi de patinoare politice periculoase, susţinute pe oglinda unui comunism arhaic à la Bourdieu. Din toate acestea, ceea ce Monica Lovinescu a extras cu neobosită acribie prin suitele sale discursive dublate de demonstraţii de reală erudiţie istorică şi politică (toate vizibile în carte ca un regal unic de filosofie politică), e eternul miez amar, otrăvit, ameninţător al stalinizării europene, cu privire

specială asupra stalinizării României. La finalul acestor analize propuse de selecția de față, cititorul va putea înţelege că procesul de restalinizare a continentului nostru şi a României nu a contenit niciodată, exceptând *dispneea* din 1989. Ca și Revel, Monica Lovinescu acordă o atenţie specială pericolului ce vine dinspre intelectualitatea coruptă de *elitismul populist*; acest concept este asumat de eternul laborator de clonare a ideologiilor cu ingineria socială, unde operează în parteneriat Kremlinul și Europa intoxicată de un gauchism bizar şi inepuizabil: "*Cum, spre deosebire de modelele revoluţionare, fenomenul se desfăşoară departe de orice proletariat sau public vast, fiind rezervat unui grup răspândit în universităţi şi mass-media*", spune Monica Lovinescu, rezultă că el secretă un tip de discurs de acelaşi nivel cu discursul stalinist (un adevărat *stalinism pentru eternitate*, din fericita sintagmă creată de Vladimir Tismăneanu), şi chiar de o finalitate similară cu discursul stalinist, anume seducţia comunizării, subminarea tentativelor de democratizare, zădărnicirea oricărui efort de a construi un stat de drept puternic în această parte a lumii, în vecinătatea Rusiei ce rămâne fidelă numai spiritului totalitar şi opacităţii faţă de democraţie.

Expunându-se multor acuze, pentru că a continuat atitudinea militantă a lui Besançon (cel care criticase în epocă debilitatea acţiunilor de *condamnatio memoriae* în raport cu comunismul, ca şi politica dublului standard la explorarea totalitarismelor de dreapta şi de stânga), Monica Lovinescu şi-a asumat, alături de Virgil Ierunca sau de Czeslaw Milosz, un drum al eliminării Răului, nu lipsit de suferinţă, dar al cărui sens corect este recunoscut abia în zilele noastre, la cincizeci de ani după trasarea lui pe harta mentală a spiritului european, pe care Monica Lovinescu a fundamentat şi slujit numeroase concepte şi teorii magistrale.

Etica neuitării aduce - în prim-planul unei lumi româneşti bulversate şi aflată în criză de modele - un model de gândire, un model de atitudine, un model de om şi un model necesar de român. Argumentele, spune Vladimir Tismăneanu, sunt imbatabile: "*Ca şi Souvarine, Monica Lovinescu a refuzat să dispere, a clamat în pustiul indiferenţei abulice, al atacurilor obscene şi al îngenuncherilor morale, şi-a ridicat vocea în favoarea milioanelor de deţinuţi şi a respins ideea unei literaturi care uită libertatea umană*".

Suntem la ceasul la care României i se pregăteşte din nou ceva: un experiment cu iz cvasitotalitar şi care, în eventualitatea eşecului integrăriă şi al succesului neostaliniştilor - va transforma conştiinţele românilor în

ediţii de samizdat şi în entităţi clandestine. În atari condiţii ostile, unele voci îşi strigă din nou teama, la fel cum o făceau anonimii din 1968 (p.127) ce reuşeau să arunce în oceanul lumii libere strigăte de ajutor: "*Detestăm pe criminalii care conduc această ţară. Şi pe noi ne dispreţuim. O mână de martiri are destul curaj pentru a protesta în mod deschis. Şi noi ne îmbătăm pentru a uita pe aceşti eroi (...) Iată ce ascundem sub o faţadă de bucurie: durerea, dezgustul, sentimentul vinovăţiei şi ura*".

Patriotismul civic-liberal reprezentat de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, şi regăsit în multe din textele cărţii de faţă "*este diferit de şovinismul resentimentar care azvârle iubirea tradiţiei în cel mai dezolant derizoriu prin chiar abolirea spiritului critic*" (p.6), iar acesta este back-ground-ul ce a creat o puternică opoziţie între esenţa luptei duse de Monica Lovinescu pentru România liberă și împotriva forţelor bolşevizante, pe de o parte, şi, de partea cealaltă, ororile barocului fascisto-comunist susținut de "*partizanii unui autarhism, în fapt neo-tribalism de sorginte colectivist-etnicistă care a făcut atâta rău culturii româneşti în perioada interbelică*", după cum scrie Vladimir Tismăneanu. Istoria se repetă. De aceea, *Etica neuitării* este o veritabilă hermeneutică (înzestrată cu mesaj didactic implicit) a stadiilor parcurse de spiritul românesc în timpul luării sale în posesie de către Diavolul Roşu. Recomand această carte tuturor acelora ce nu mai vor să trăiască, prin inutilă repetiţie, acel coşmar. Şi îmi permit să afirm că de libertatea fiecărui român coşmarul stalinist s-a apropiat, din nou, în mod periculos.

elegiile pentru V.
îmi pasă de tine, keter

îmi pasă de tine, keter - cenuşă neagră ce intră prin perfuzie în venă
respir prin cateter puls fluid claviatură cum carnea mea din lemn de trandafir

vorbesc singură cu cuvintele fluturi - aripa lor pleoapă peste un ochi ce vede maţele femeilor-ego

fii gol întrupat în plinul viu, auzi cum keter te iradiază cu muzică infinită şi el

mă învăluie fumul celor ce au trecut pe aici ca obiecte tăioase înfipte în

noi
încă stinşi de garou îngerii lor
scriu mitul vieţii ce străpunge tunelul ori axul lipsei de libertate când
alege terţul exclus

îmi pasă de tine, keter, dar fibrele acestea încă au freamăt
ceva care curge prin vene retezând golul din inimă adieri de muson
şi mă întreb
ce sefirot intră în trupul de semne când dezvrăjesc
mintea mea de amintirea cărnii din lemn de trandafir

ei au crestat numele lor pe inima mea
vârf ascuţit în yetzirah adânc plânsul roşu

moartea face ca totul să se centreze pe tine dintr-o dată
buric
vine străinul ce străpunge ceaţa şi nu te mai recunoaşte
el trece mai departe tu nevăzut urcuş

vocea mea ceva între aura urziceanu şi anca parghel
femei înfrigurate pescuiesc în lagună şi cântă cu ciocul de argint
strălucind dinţii unui pian ce ţopăie pe lac
singur descânt când
acutele înfundă acul perfuziei mâna se umflă ca o meduză
cântecul meu se scurge din venă roşu

doctorul mă priveşte de aproape ca pe un termometru ce nu urcă destul de
repede
unde zbori ?
unde să urci când toate cotele sunt deja captive în abis?
plictiseala de a fi înalt vie, keter, ascunsă într-o egretă prea blândă pentru
mlaştinile ce inundă trupul

doctorul meu se teme de moartea mea pentru că moartea mea cu cioc este
slăbiciunea lui
atunci când se aşează în faţa oglinzii şi sparge cu ciocul lui coaja subţire
dintre mine şi tine, keter

prăbuşindu-ne simţim cum tot ce e viu ne umple de schije ca o explozie

şi uşa se deschide încet de fapt o poartă de ceaţă prin care aburul pătrunde
în mine
sunt semne proaspete în arhetipuri muguri cu cioc în rădăcină de yesod
sunt miezuri ce umplu cavităţile uscate cu secreţii misterioase ploi
fertile vrejuri ce se înfăşoară în jurul cercului şi smulg din alveole
fragmente de pergament

în coroană solar se înscrie o muzică veche peste urletul şi zbuciumul tău
limbajele orgiastice cu care viul ţi se înnoadă în jurul gâtului
ca un ştreang de lumină în care te zbaţi pentru a fi iubit şi eliberat

te-ai întrebat vreodată ce scrie pe inima ta şi cine traduce semnele pentru
cei ce intră în tine
cu ciocul lor?
sparg şi ling arterele ce duc la inima ta multă cenuşă, keter, şi multe
umbre
şi dacă intră
ei te substituie cu semnele lor şi cu ferestrele lor de lumină albastră
proiectată către spaţii străine
cine înscrie pe tine coduri şi cine închide ferestrele ?
cine ară şi cine culege grâul ce creşte din acest metabolism de semne
pulsatile ticăind ca nişte bombe?
cine te extrage din tine spre a te injecta în fluidul picurând în acul de
perfuzie ?

îmi pasă de tine, keter, pentru că harta lumii e această contemplaţie pasivă
cu care nu te opun nimănui atunci când mă rupi de mine
fluid mă substitui celei ce am fost egretă spre a deveni abur

doctorul meu vine şi netezeşte cu regret cearceaful în jurul sternului meu
aplică gelul pe piele şi mă pipăie cu electrozii
ca şi cum ar ridica o cortină de pe trupul ce se împotriveşte - măsoară
armonia din mine şi zice andante
iată ea este o prezenţă fizică invizibilă
ea este femeia ea femeia femeia ea joacă rolul de femeie cu cioc femeie
cu cap de egretă şi nod de maţ
femeia toacă de cioc ce sfărâmă un imaginar necondiţionat
femeia peniţă scrie hieroglife piercing în uter pe fiecare alveolă cu un
scris întrupat şi se naşte pentru tine, keter,
virgină pentru tine, keter, manuscris nedescifrat în tahicardia realului

fragedă şi albă pentru tine, keter, egretă din abur carne ascunsă în lemn de trandafir ea se aşterne
peste scena goală a durerii de a înveli cu himenul şi sângele pur codurile tale, keter al nimănui

înfiripare din buruieni, muşuroaie, garduri şi bucăţi de lemn ud mirosind a aripi de egretă
adormind deodată în zbor
cioburi, crengi de vâsc şi mitocondrii ce adaugă strălucire capului de egretă când se sprijină delicat de perna
mea de spital femeie cu trupul lung prins în gheare stins în electrozii ce sug dizarmonia inimii şi o scuipă

am ales acest dans pentru că scena e goală la marginea mării devreme primăvara în asfinţit
trupul meu se desface în fibre din lemn de trandafir şi pene de egretă
liniile moi diluează impulsurile valurilor şi le dizolvă în volute de zbor
iar ceea ce se vede prin irişi este ritmul cu care keter se propagă prin mine şi mă absoarbe dincolo

12.02. 2009

Prin Europa, drogându-ne în timp ce ne stingem. Avangarda politică ar putea să dea greş

Mă droghez de ceva vreme. Mă droghez cu speranţe. Mă droghez cu speranţe care, în mintea mea, tind să ia locul realităţii. Şi nu ştiu dacă fac bine. Orice iluzie este o trădare. Pentru că, totuşi, adevărul e miezul. Continuu să mă droghez. Adică încerc să ofer iluziei mai multe şanse decât realităţii. Europa iluziei nu este şi Europa politică reală.
Acum câţiva ani, bunăoară, însoţită de un bun prieten, am vrut să revăd câteva din părţile mai ascunse ale Parisului. Una dintre ele a fost Rue des Rosiers, unde am ajuns din păcate într-o sâmbătă, de şabat. La Sacha Finkelzstajn, închis. Fără plăcinţele cu miere, deci. Brutăria evreiească şi cea yddish, cea din Rue des Écouffes erau şi ele închise. Şi galeria de artă, de unde cu doi ani înainte cumpărasem o menora cu garnitură de chihlimbar şi un portret al lui Herzl (jurnalistul european care a rămas în istorie ca fiind cel mai mare vizionar sionist), avea storurile pe jumătate trase. Librăria. Passons, zidul prinsese puţină igrasie. Editura. Apoi ochiul îmi cade pe Florence Finkelystajn, cu gastronomia yddish a Europei Centrale şi de Est, închis pentru renovare. Data viitoare voi veni direct aici, 24, Rue des Ecouffes 4° arrt *(à l'angle du 19, Rue des Rosiers).* L'As du Fallafel. Câteva oferte. Le reţin în agendă. Blitzul se defectează

aici, dar îl repar repede. Vitrinele cu piese de anticariat, ca nişte cutii cu surprize de pe vremea bunicii din ştetl. Goldenberg şi Pletzl, cu delicatesele ascunse după lacăt, de data aceasta. Kosher Pizza, un desen cu Steaua lui David riguros pusă în efigie pe perete. Mi-Va-Mi, deasupra căruia zidul se scorojise puţin iar balcoanele miniaturale din fier forjat schiţează un păiajen. Casele cu un etaj şi cu o cameră mare în spatele magazinului aflat în faţă, anume construite pentru ca proprietarii să le poată părăsi uşor, în caz de razii. Mai sus, case cu două-trei etaje, parcă aplecându-se deasupra străduţelor pavate, ca nişte femei slăbănoage ce vor să te ia în braţe. Am regăsit un Jo Goldenberg îmbietor. Paharul de Carmel aburind sub buzele mele. Un gust albastru. Frigul din cartier mă urmărise până la masa acoperită cu o ţesătură albastră. Restaurantul ce fusese închis după atentat era acum rezervat pentru o petrecere privată. Întotdeauna m-a atras cartierul Saint-Paul *Le Marais*, poate şi pentru faptul că e mai contaminat de amintirea civilizaţiei care a dat sens Europei. Şi paşilor mei. Prietenul meu, atent, ştiindu-mi pătimaşa pasiune de a fotografia şi de a tezauriza la infinit secunde de imagini efemere, mi-a spus să mă potolesc cu fotografiatul. Cumva, *a dangerous passion in this area*. Uşor ameţită de al doilea pahar, de frigul şi lumina bună pentru peisaj, am plecat din nou pe străzi. Fotografii cu planurile stradelelor ce se intersectează imprevizibil pe Rue des Rosiers; acest tip de traiectorie îmi sugerează salturile derutante pe care trebuie să le facă adesea în istorie animalele hăituite, pentru a supravieţui. Mai ales în câmp deschis. Străzile evreieşti nu sunt numai artere de circulaţie, ci şi coridoare de supravieţuire. Labirintul lor secret trasează întotdeauna o a doua şansă, o posibilitate de evadare. Pentru că ele brăzdează o lume a predestinării la infern. *Librarie du Temple*. Albastrul străjuieşte o uşă solidă, făcută din piese de sticlă ce par mozaicate. Aş fi cumpărat o carte de rugăciuni pentru copii. Uşa rămâne închisă. Ah, sâmbăta. Dar deodată apare lângă noi un grup de tineri străini, cu accent magrebian sau vorbind un slang necunoscut; înţeleg numai câte un cuvânt din zece. Băieţii se "lipesc" de noi. Alai şi imprecaţii. Încep apostrofările. Nu le place expresia feţei mele, încântată acum să prindă încă un cadru cu faţada buticului unde se etalează matza shmura lângă un Nautilus. E o clădire ce avea vreo două sute de ani. Parfum de lemn vechi şi voluptate rotunjită. Intersecţii surprinzătoare de accente puse pe arhitecturi de viziuni în eclectic francez şi art nouveau. Cei trei tineri s-au hotărât: ne urmăresc peste tot. Apoi flashuri la *My o My's*, la *L'Eclaireur*. Gusturile mele avangardiste nu se dezmint. Singurul avangardism pe care nu îl gust este cel politic. Socialismul, supremul deconstructivist, de exemplu. Unul dintre tineri, enervat nu se ştie de ce (la vremea aia aveam look accidental de sabră), mă ameninţă şi dă să ia o piatră de jos. Îmi spune că pot să mă car. Imediat. Să mă car pentru că put. Jidancă. Sigur că pot să mă car. Şi chiar

o iau la sănătoasa, urmată de prietenul care nu conteneşte să mă mustre: *ţi-am spus eu, ţi-am spus eu.*
Şi a avut dreptate. Deşi eu refuz să admit, continuând să mă droghez cu iluzii. Să fac fotografii şi să mă las purtată de paşi care nu se opresc niciodată. O luăm pe o străduţă îngustă.
Peste două săptămâni eram la Bonn. *Alte Rathaus*, cu linia sa Rococo, reper pentru numeroasele întâlniri pe care le-am avut acolo cu partenerii de la revista de *Meditaţii Est-Etice*. În fiecare zi luam masa la un restaurant de la fereastra căruia admiram galbenul învelit în gri plumb al clădirii primăriei. Adesea, mă întâlneam cu colegii în Biserica Remigius, unde Beethoven a fost botezat şi la a cărei orgă a cântat de copil. Orga porumbel, cu sclipiri metalice. Am bâjbâit mult până am găsit Beethoven-Haus. Bombardamentele au lăsat urme, au şters memorii. La fel cum, înainte, pogromurile au şters urmele unei civilizaţii şi au trasat limitele altor civilizaţii. Pe străzi, nu întâlnim decât musulmani. E ora prânzului. Suntem în Germania? Ai zice că nu, judecând după trecătorii, grăbiţi, care îşi plimbă turbane elegante de mătase şi voaluri; ameţesc privind şi admirând siluetele negre care mătură aerul din jurul meu cu mângâieri misterioase de hijab şi jilbab. O hipnoză cu bărbaţi şi femei din care nu se văd decât dinţii tineri şi albi. În jurul lor, alţi porumbei, copiii. De mână cu femeile, agăţaţi de aripa istoriei. Cine este Beethoven pentru ei, la urma urmelor?, mă întreb. Trecătorii nu au auzit de el. Şi nici nu ştiu să mă îndrume către muzeu. Mă simt simultan şi acasă şi alungată dintr-o iluzie a unei patrii culturale comune. Am un frison. Avangarda politică ar putea să dea greş. Remember dinţii aceia albi tineri înşiraţi pe carnasiera feroce, cu tăişul la vedere. Îmi amintesc de străduţa din cartierul Rue des Rosiers, îngustă cât dimensiunea unui om ce merge printre ziduri cu braţele întinse ca nişte aripi. Pe acolo, de fapt, ne-am găsit salvarea, atunci când am fost atacaţi, pentru că, după ce acei voyous ne-au hărţuit printre ziduri, brusc, strada s-a vărsat în bulevard. Iar noi am plonjat din nou în lumea certitudinilor, în cearceaful curat de acasă. Din fericire, acolo încă nu căzuse seara, şi nu ne-au înghiţit nici un nou zid şi nici o nouă maree de valuri. Nu ne-au înghiţit încă. Pentru că noi ne drogăm. Cu iluzii. De fapt, ne stingem. Şi nu ştim cum să facem din asta un titlu de onoare.

21.02. 2009

Simone Weil - Centenar – Greutatea şi harul unei vieţi

(3 februarie, 1909, Paris, Franţa – 24 august, 1943, Ashford, Marea Britanie)

La 3 februarie 2009 s-au împlinit 100 de ani de la naşterea, la Paris, a scriitoarei franceze Simone Weil, care a fost o conştiinţă intensă a

interbelicului european, o apreciată şi controversată gânditoare franceză din zona existenţialismului creştin, pasionată de filozofie şi de mistica creştină, animată de un activism pasional şi de un mit personal egofob. "*Ori de câte ori mă gândesc la crucificarea lui Hristos, săvârşesc păcatul invidiei*", scria în caietele sale de mai târziu autoarea, dar tot ea afirmă (în eseul Iubirea lui Dumnezeu şi nenorocirea) că „*această distanţă infinită între Dumnezeu şi Dumnezeu, sfâşiere supremă, durere de care nimeni altul nu s-a apropiat, minune a iubirii, este răstignirea. Nimic nu poate fi mai departe de Dumnezeu decât ceea ce s-a făcut blestem*". În *Cahiers* 1957-1972, Emil Cioran scria că „*există la Simone Weil o latură de Antigona, care a ferit-o de scepticism şi a apropiat-o de sfinţenie*" (apud Simone Weil, Oeuvres, Paris, Gallimard, 1999, édition établie sous la direction de Florence de Lussy, p.1265), aşezând într-un trup delicat o fiinţă pasionată de nenorocire (mai mult decât de împlinire), dar și o intensitate interogativă de filosof autentic (Albert Camus însuşi a afirmat că, după Simone Weil, nu se mai poate concepe o Europă nouă care să nu ţină seama de exigenţele formulate în operele ei), o exigenţă investigatoare şi o dorinţă de transcendenţă cum rar se întâlnesc. Nicolae Steinhardt, pe urmele Simonei Weil, meditează în Jurnalul fericirii (Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1991, p.223), în însemnările din iulie 1966, la civilizaţia şi cultura occidentală, care „*au un caracter de generalitate, se adoptă uşor şi se adaptă oriunde*", iar această uşurătate el o aşează în balans cu „*greul-greutate*" (în sens de adânc, serios), găsind aceleaşi tipuri de raportare, precum şi Simone Weil, între har şi greutate (din Le pesanteur et la grâce, Plon, 1947 şi 1988), atunci când „*graţia este contrastul gravitaţiei (=ca atracţia pământului, încetineala, îngreuierea, grosimea, grosimea, grosomânia)*".

Simone Weil se mândrea cu europenitatea sa desăvârşită, scriindu-i în octombrie 1941 comisarului pentru problemele evreieşti o scrisoare în care lua peste picior modul în care autorităţile de la Vichy defineau termenul de evreu: „*M-am hrănit încă din prima copilărie din tradiţia greacă, creştină, franceză*". De altfel, celebra scriitoare a aparţinut unei familii de evrei liberali ce se îndepărtaseră de tradiţia lor religioasă, adoptând în mod benevol europenitatea ca natură culturală şi arhetip civilizaţional şi astfel intrând sub incidenţa unui tip de asumare frecvent întâlnit în epocă.

Pentru a-i schiţa un portret, există multiple mărturii ale unor nu mai puţini celebri prieteni şi contemporani, iar suma acestora conduce către o fiinţă genială, paradoxală, pe terenul contrastelor căreia nişte adevăruri uluitoare au produs paradigmă filosofică, o fiinţă în care intensitatea a generat iluminare şi care era înzestrată cu o rară combustie mentală şi

spirituală. Unul dintre primii ei editori, Albert Camus, spunea că "*uimitoarea ei inteligenţă era incapabilă de un singur lucru, anume de frivolitate*". Emil Cioran mărturisea că Simone Weil era "*complet lipsită de umor, ceea ce i-a permis progrese speciale în viaţa spirituală, căci mistica și umorul nu merg împreună*". Materia de Antigonă de aici vine, din acestă "*vehemenţă de tragedie greacă, îmbinată cu o limpezime platoniciană*". Viaţa şi caracterul scriitoarei au jucat un rol fundamental în generarea gândirii şi operei sale, pe care autoarea o pune adesea pe seama unei inspiraţii venite din alte sfere, după ce traseul vieţii sale îi purtase pașii de la iluzionismul bolşevic şi până la mistica creştină finală. Astfel, în 1940, când ajunge în refugiu la Marsilia, Simone Weil este atrasă de părintele dominican J.-M.Perrin, ce se dedicase toată viaţa mântuirii oamenilor, şi care o convinge de necesitatea botezului în Biserica Catolică. Calea pe care o urmează în această perioadă de convertire Simone Weil este una severă. Scriitoarea se supune atât propriilor canoane venite dintr-o exigenţă ieşită din comun, cât şi canoanelor ecleziale. Toată viaţa considerase că "*eul trebuie anihilat pentru ca fiinţa umană să devină transparentă faţă de adevărul divin*", iar această indiferenţă faţă de fiinţa nespirituală a şi condus-o pe Simone Weil la o rapidă capitulare biologică. Dar urmând numai acest traseu spiritual, în fond, experienţa de viaţă a Simonei Weil, ce duce până la pragul înalt al convertirii religioase este, păstrând proporţiile, însuşi traseul marii istorii culturale a Europei: tensiunea între revelaţia mediată instituţional şi ierarhic, pe de o parte, şi exigenţa unei relaţii directe, personale şi redemptoare a insului cu Creatorul (cf. Zoe Petre), pe de altă parte, a dominat istoria Occidentului european din vremea Sfântului Francisc de Assisi până la Contra-Reformă. Fascinaţia şi nevoia de iluminare creştină resimţită cu patos de Simone Weil, survenită pe un fond general de criză a omului fără Dumnezeu (într-un secol al concluziilor ingrijorătoare privind totalitarismele), păruse ca fiind una bizară majorităţii intelectualilor epocii. Dar cât de fireşti justificări contextuale i se pot aplica! Să ne gândim numai la explicaţia raţională istorică a stingerii omului european creştin: pe măsură ce cultura urbană s-a răspândit în Europa, pe măsură ce tiparul şi traducerile Bibliei în limbile vulgare au proliferat, a scăzut drastic nevoia credincioșilor de a primi Revelația Cărţii prin intermediul ierarhiei ecleziastice. Or, pe fondul insipidelor experiențe înregistrate în cursul acestei crize a secularizării, pentru Simone Weil au fost decisive întâlnirile cu oameni charismatici precum părintele Perrin sau, mai târziu, gânditorul catolic Gustave Thibon, cu care se pare că scriitoarea a comunicat cel mai bine şi

cel mai inspirat. De altfel, Thibon este primul care face cunoscută filosofia mistică a Simonei Weil după moartea acesteia, publicându-i la Plon, în 1947, volumul *Le pesanteur et la grâce*, în care sunt adunate o parte din notele din *Caietele de la Marsilia*. Tot Thibon, în 1952, publică împreună cu părintele Perrin un volum de evocări intitulat *Simone telle que nous l'avons connue*. Acest volum conţine un portret de referinţă făcut gânditoarei: "*Era pasionată până şi în dispreţul faţă de pasiuni...Detaşată până în rărunchi de gusturile şi de nevoile ei personale, nu era detaşată de detaşarea ei... În marea carte a universului aşezată în faţa privirilor sale, eul ei era un cuvânt pe care izbutise să îl şteargă*". Astfel devenise Simone Weil un personaj ofensiv şi autoexigent până la distrugere, căutând supunere faţă de autoritatea lui Dumnezeu şi în egală masură absolutul ca adevăr ultim. Cum personalitatea Simonei Weil nu era dominată de dogmatism, aceasta nu a pierdut niciun prilej, totuşi, de a-şi purta în public propriile războaie cu Biserica Catolică, la care aderarea explicită nu se putea produce ca o capitulare fără anumite fricţiuni intelectuale. Întâi, Simone Weil acuza Biserica Catolică de faptul că "*nu îşi onorează numele şi vocaţia de universalitate, dat fiind refuzul de a recunoaşte autenticitatea spirituală a oricăror persoane, tradiţii sau fenomene dinafara ei*". În al doilea rând, gânditoarea socotea că "*insistându-se asupra Bisericii ca "trup" al lui Christos, se uită că suntem destinaţi să fim interlocutori intimi, prieteni ai lui Christos, într-un dialog secret şi personal cu el*". În al treilea rând, considera că "*există în Biserică tendinţa unui totalitarism exercitat asupra inteligenţei*". Toate aceste capete de acuzare erau trăite intens, cu revoltă, şi finalmente au determinat-o pe Simone Weil să nu primească botezul, justificând acest gest în felul următor, în *Autobiografie spirituală* (Ed. Humanitas, Bucureşti, 2004): "*Creştinismul fiind catolic de drept, iar nu de fapt, consider legitim din parte-mi să fiu membră a Bisericii de drept, iar nu de fapt, nu numai pentru o vreme, ci pentru toată viaţa dacă e cazul*". Nu numai cu Biserica, ci şi cu unii apologeţi ai creştinismului s-a războit Simone Weil (în delicata chestiune a lui a pune deoparte), însă e de remarcat faptul că ea însăşi comite aceleaşi păcate atunci când judecă religia ebraică (de care familia sa şi ea însăşi se îndepărtaseră). În acest sens, judecata sa asupra lui Israel (şi asupra Islamului, uneori) este *pesanteur*, după termenul ei propriu, adică este *grea şi nedreaptă*, şi nu este atinsă de harul şi puritatea înălţătoare pe care le aplicase creştinismului de care fusese absorbită întru mântuire. Aşa se explică de ce Simone Weil – care aprecia o religie numai pentru capacitatea sa de a pune în legătură pe om cu divinitatea - ajunge să afirme, în mod nedrept, că "*Nimic pur nu poate exista fără participare la divinitatea întrupată.*

Lipsa unei atare participări trebuia făcută evidentă: e motivul pentru care totul este întinat de păcat în Israel". Beneficiul simbolic colectiv pentru a judeca o tradiţie (cf. Anca Manolescu) se dovedeşte, încă o dată, perdant, chiar şi la un mare gânditor dotat pentru transcendent.

Această teribilă frământare spirituală creştină şi energofagie ecleziastică i se întâmplau unei fiinţe înalt înzestrate, şi care, născută fiind într-o familie de evrei liberali, se îndreptase către Christos sub presiunea unei istorii personale zbuciumate, în căutarea adevărului absolut, şi a unei tragice istorii europene contextuale. Face studii de filosofie la liceul Henry IV (discipol al profesorului Alain), apoi este absolventă cu brio a Școlii Normale Superioare şi a colegiului de filosofie de la Sorbona (unde se distinsese prin inteligenţă şi gândire originală, alături de Simone de Beauvoir). În prima parte a anilor 1930, ca voluntară adolescentă şi tânără dominată de o conştiinţă specială dedicată luptei sindicale, înzestrată cu imperioasa necesitate de a se convinge de ascendenţa fascismului, petrece un timp în Germania, apoi revine în Franţa în stare de hiperluciditate, scrie articole şi mărturii pe această temă, se implică în acţiuni de stânga pentru cauzele muncitorilor, cu care se identifică total, şi al căror statut îl adoptă pentru un timp, după ce renunţă benevol şi idealist la propriul statut personal de profesoară (la care va reveni, însă, după ce starea precară a sănătăţii nu îi va permite să rămână prea mult timp angajată ca muncitoare la Alstom şi Renault). De la pacifistă radicală, trece la sindicalistă revoluţionară şi apoi pledează pentru ceea ce se numea "*reformismul revoluţionar*": *les faibles sont trop opprimés pour avoir même la volonté de se révolter, et pourtant il faut que ce soit eux-mêmes qui prennent en main leur révolution*. Simone Weil era convinsă în acea perioadă că reformiştii avansaşi trebuie să creeze condiţii mai puţin opresive pentru muncitori, aşa încât revoluţiile să nu mai aibă caracter violent. Devine comunistă anti-stalinistă, scrie într-un timp la revistele *L'École émancipée* şi *La Révolution prolétarienne*, participă în 1942 la Cercul Comunist Democratic al lui Boris Souvarine, participă la Războiul civil din Spania împotriva lui Franco, nu şi-a făcut niciodată iluzii privind viitorul ei de evreică în Europa ameninţată de nazism. În acest moment de apogeu survine exilul de la Marsilia descris mai devreme ca moment de apogeu al iluminării creştine, când scrie mereu, cu febrilitate, îmbrăţişează experienţa creştinării, dar pe care o ridică la rangul de temă fundamentală a scrierilor şi meditaţiilor sale filosofice dedicate proiectului de dureroasă reconciliere dintre modernitate şi tradiţia creştină, prizată prin haloul umanismului grec, ce avea menirea să păstreze dozarea corectă a interpretărilor. În 1942, Simone Weil îşi duce

părinţii în siguranţă în Statele Unite, pentru a-i feri de Holocaustul ce avea să urmeze, însă îşi refuză sieşi statutul vegetal non-beligerant, simţind nevoia să revină în Europa pentru a lupta cu Răul momentului. Traversează oceanul şi vine în Anglia, pentru a participa ca redactor la lupta dusă de organismele Franţei Libere, dar şi aici deranjează prin intransigenţa sa pasională, fiind obligată să demisioneze în iulie 1943 din organizaţia generalului De Gaulle. Cum şi firul vieţii i se apropie de capăt, astfel a ajuns Simone Weil în postura omului nemângâiat şi nemântuit ce îl găseşte şi îl prime şte pe Christos, însă menţine o tensiune conflictuală cu Biserica Catolică. Totuşi, în ziua morţii, fiind deja în stare de inconştienţă, este botezată, şi astfel cercul creştinării se închide în pace. De altfel, în acest refuz instituţional se găseşte mesajul respingerii forţei, a constrângerii, a cătuşelor de orice fel, în care stă miezul gândirii Simonei Weil. Viaţa sa a fost un pod aruncat între principiile iniţiale ale non-violenţei de tip Gandhi şi, finalmente, reformismul lui Lanza del Vasto. Simone Weil a fost profund ataşată cauzelor Franţei, însă a fost la fel de profund decepţionată de această patrie în momentul în care a fost eliminată din cercurile de fideli ai lui De Gaulle şi i se interzisese accesul la rezistenţa franceză ; în aceste condiţii, ea a fost capturată de poliţia germană, apoi deportată din raţiuni de discriminare rasială, fiind identificată ca evreică şi lăsată să sufere de inaniţie şi rele tratamene care o vor îmbolnăvi de tuberculoză. Tristă şi singură, se va stinge la Ashford, în 1943, la numai 34 de ani.
Operele sale cele mai importante au apărut postum. Astfel: 1934 - *Réflexions sur les causes de la liberté et de l'oppression sociale*, coll. «*Idées*», Paris, Gallimard, 1955. - 1947 - *La Pesanteur et la Grâce, préface de Gustave Thibon*, Paris, Plon. - 1949 - *L'Enracinement. «Prélude à une déclaration des devoirs envers l'être humain* », Paris, Gallimard, coll. « Idées »; rééd. Gallimard, 1968. - 1949 - *Attente de Dieu*, introduction de Joseph-Marie Perrin, O. P., Paris, La Colombe, Éd. du Vieux Colombier ; rééd. Paris, Fayard, 1966. - 1950 - *La Connaissance surnaturelle*, Paris, Gallimard, coll. « Espoir ». - 1951 - *Intuitions pré-chrétiennes*, Paris, La Colombe, Éd. du Vieux-Colombier. - 1951 - Cahiers. I, Paris, Plon, coll. « L'Épi » ; nouvelle éd. revue et augmentée, 1970. - 1951 - *Lettre à un religieux*, Paris, Gallimard, coll. « Espoir » ; nouvelle éd. Paris, Seuil, coll. « Livre de Vie », 1974. - 1951 - *La Condition ouvrière, avant-propos d'Albertine Thévenon*, Paris, Gallimard, coll. « Espoir » ; rééd. Gallimard, coll. « Idées », 1972[3]. - 1953 - *La Source grecque*, Paris, Gallimard. 1953 - Cahiers. II, Paris, Plon, coll. « L'Épi » ; nouvelle éd. revue et augmentée, 1972. - 1955 - *Oppression et liberté*, Paris, Gallimard, coll. « Espoir ». 1955 - Venise

sauvée, Gallimard. - 1956 - Cahiers. III, Paris, Plon, coll. « L'Épi » ; nouvelle éd. revue et augmentée, 1974. - 1957 - *Écrits de Londres et dernières lettres*, Paris, Gallimard, coll. « Espoir ». - 1959 - *Leçons de philosophie* (Roanne 1933-1934), transcrites et présentées par Anne Reynaud-Guérithault, Paris, Plon ; puis Paris, UGE, coll. « 10/18 », 1970. - 1960 - *Écrits historiques et politiques*, Paris, Gallimard, coll. « Espoir ». - 1962 - *Pensées sans ordre concernant l'amour de Dieu*, Paris, Gallimard. - 1966 - *Sur la science*, Paris, Gallimard. - 1988 - Œuvres complètes, Paris, Gallimard. Tome 1 : *Premiers écrits philosophiques*, Tome 2 : *Écrits historiques et politiques*. - 1988-... – (*Oeuvres complètes*, Gallimard, 17 volumes prévus. - 1999 - Œuvres, Gallimard, collection « Quarto ». - 2006 - *Note sur la suppression générale des partis politiques*, Paris, Climats.
În România, la Editura Humanitas (Anca Manolescu a tradus), s-au editat următoarele titluri : *Greutatea şi harul* (*La pesanteur et la grâce*), Humanitas 2003, - *Autobiografie spirituală (Autobiographie spirituelle*), Humanitas 2004, - *Forme implicite de iubire a lui Dumnezeu* (Humanitas, 2005). Simone Weil rămâne o gânditoare şi un filosof fără de care nu se mai poate concepe interbelicul european. Dominantele vieţii sale au fost studiul şi analiza ideilor *("...nu citesc, mănânc*..."), efervescenţa unei devoţiuni excepţionale pentru cauzele tuturor celor oprimaţi, alungarea conformismului înrobitor, căutarea adevărului absolut între servitutea social-politică faţă de aproape şi întâmpinarea lui Christos. Un portret în efigie al Simonei Weil creionează Raymond Aron (citat de Anca Manolescu), atunci când îşi aminteşte faţa ei zbuciumată la vestea că o grevă din îndepărtatul Shangai fusese înăbuşită în sânge: "*Simone trebuie să fi aspirat la sfinţenie; a lua asupra sa toate suferinţele lumii nu are sens decât pentru un credincios ori, mai precis, pentru un creştin*". Această dedicaţie intelectuală şi existenţială faţă de principiile ultime, atracţia faţă de nenorocire, puritate şi sacrificiu, prin compasiune, observă şi Anca Manolescu, au făcut din Simone Weil o ilustră persoană înclinată către domeniul spiritual. Cu menţiunea că urgenţa spiritului de practicant, graţie căruia Simone Weil şi-a dat practic viaţa pentru ideile sale, adaugă un plus de autenticitate şi de charismă, opunându-se spiritului rece al simplilor teoreticieni sau al intelectualilor lipsiţi de empatie şi de relevanţă publică. Acest filosof mistic numit Simone Weil a creat nu numai un sistem, dar a învins prin reflecţiile sale haosul existenţial din destinul unui evreu supus hăituirii în întunecatul secol al XX-lea, generând un discurs ce demonstrează că *realitatea fiinţei umane este un ciob din absolut*. Poate că acesta este şi sensul profund al cuvintelor: *C'est un grand danger d'aimer Dieu comme un joueur aime le jeu.*

22.02. 2009

Fără memorie, ne smintim

- *Vladimir Tismăneanu în dialog cu Angela Furtună -*

"Nu m-am angajat niciodată în vreun proiect ce mi se pare lipsit de şanse"

- Angela Furtună - Stimate domnule Vladimir Tismăneanu. Anul acesta se împlinesc 20 de ani de la prăbuşirea bolşevismului în Estul Europei şi de la căderea dictaturii lui Nicolae Ceauşescu. Ce curs credeţi că au luat istoria noastră şi adevărul istoric în aceste ultime două decenii?

Vladimir Tismăneanu - Oricâte frustrări vor fi existat în aceşti ani (şi ele au fost reale, legate de tentativele de restauraţie cripto-bolşevică precum şi de privatizarea unei nomenklaturi cinice şi corupte), tirania ideocratică de sorginte leninistă s-a prăbuşit definitiv în decembrie 1989. Noul curs pe care îl amintiţi a fost unul sinuos, cu multe iritante, exasperante reculuri, dar a mers, spre a relua titlul unui volum de dialoguri pe care le-am purtat cu Mircea Mihăieş, "Încet, spre Europa". Sunt ultimul care să închid ochii la fenomenele toxice de tipul peremismului, la excesele şovine ale „Vetrei Româneşti", la „Patrulaterul Roşu" ori la atacul împotriva lui Traian Băsescu din aprilie 2007. Important este însă că s-au consolidat un număr de instituţii democratice, că statul de drept nu este doar o ficţiune (deşi este departe de a fi ceea ce Hegel numea „o realitate adevărată"). Cât priveşte adevărul, acesta rămâne în continuare dacă nu orfan, cum spunea Monica Lovinescu, oricum menţinut într-o condiţie ameninţată şi precară. Dar după anii de amnezie din perioadele Iliescu, după tergiversările din vremea lui Emil Constantinescu, cred că ne aflăm acum într-o altă zodie. Preşedintele Băsescu, premierul Boc, Institutul de Studii Populare (direct legat de PD-L) vor continua opera de demistificare a trecutului, de asumare, responsabilizare şi memorializare. Va apărea în curând o nouă ediţie, revizuită şi lărgită, a „Manualului de istorie a comunismului" pentru cursul opţional din licee (autorii sunt cercetători din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului, membri ai Comisiei Consultative Prezidenţiale şi profesori de liceu). Mă menţin aşadar pe poziţia unui optimism realist.

A.F. - Marta Bibescu spunea cândva că *„în Franţa, fiecare acordă mare*

importanţă acţiunilor sale şi acţiunilor celorlalţi. În România, nimic nu are importanţă. Vin în România şase luni pe an ca să mă conving că totul e zadarnic". Deşi sunteţi legat de universităţile americane şi europene, aveţi acum proiecte intelectuale de anvergură în România. Zadarnic? Credeţi că se menţine haloul zădărniciei aici, unde toată lumea, inclusiv intelighenţia, continuă să se rateze, trăind în deprimism istorico-politic perpetuu?

- V.T. - *Nu m-am angajat niciodată în vreun proiect ce mi se pare lipsit de şanse, donquijotesc, futil. Am crezut şi cred în puterea ideilor (este acesta, „The Power of Ideas" titlul unei cărţi de Isaiah Berlin ce va apărea în traducere românească la Humanitas, în colecţia „Zeitgeist"). Există evident multă indiferenţă, un scepticism băşcălios care lasă impresia că nimic nu contează. Placiditatea unora se îmbrăţişează cu lipsa de decenţă a altora. În spaţiul public ne întâlnim adeseori, cum nota Andrei Pleşu, cu forme mai mult sau mai puţin făţişe de obscenitate. Când Adrian Păunescu comentează viaţa politică pe un canal de televiziune extrem de influent, când Aurelian Bondrea conduce cea mai puternică universitate privată („Spiru Haret"), este greu să nu aluneci într-o melancolică deznădejde. Şi totuşi, există numeroşi tineri frământaţi, aş zice chiar obsedaţi de chestiunea memoriei. Unii lucrează la Insitutul de Investigare a Crimelor Comunismului, alţii al Insititul „Iorga,", în alte insitute şi centre de cercetare din Bucureşti, Iaşi, Cluj, Sighet etc. Cu ei îmi place să lucrez, în ei îmi investesc speranţele.*

A.F. - Estul Europei continuă să fie bântuit de fantomele comunismului, deşi aşteptările dumneavoastră mergeau, în anii 1991- 1992, către irepetabilitatea acestui trecut, fie el comunist sau fascist. Au reuşit experienţele politio-economice din ultimii ani, ca şi dezbaterile pe tema marxismului, utopiei, mitului şi revoluţiei să risipească pericolul recăderii în totalitarism în această parte a lumii?

- V.T. - *Cred că Estul european este poate cea mai vaccinată regiune a lumii în ceea ce priveşte efectele catastrofice ale comunismului. De fapt aş spune că în această regiune, devastată de nazism şi bolşevism, am învăţat unde poate duce hybrisul ideologic. Convingerea mea este că se dezvoltă în ţările din Europa de Est şi Centrală ceea ce regretata gânditoare americană Judith Shklar a numit „the liberalism of fear", deci un liberalism înrădăcinat în amintirea cumplitelor consecinţe ale proiectelor mesianic-revoluţionare de inginerie socială şi de „purificare etnică". Nu neg existenţa adversarilor societăţii deschise. Ei sunt mulţi,*

înverşunaţi, resentimentari şi agresivi. Dar nici noi, prietenii acestei societăţi, nu suntem neputincio şi, avem de partea noastră ceea ce se cheamă l'esprit du temps. Nu întâmplător colecţia de idei contemporane pe care am iniţiat-o la Humanitas se numeşte „Zeitgeist".

A.F. - În Occident, imaginarul universal al tiraniei din România conjugă numele lui Ceauşescu şi Dracula, în timp ce pentru români aceste nume urcă pline de succes şi de charismă în galeria istoriei naţionale. Care credeţi că este preţul plătit de mase în istorie acestui ezoterism de partid, de stat şi de curte?

- V. T. - Ceauşescu a fost numele unei patologii politice de sorginte deopotrivă degenerat-bizantină şi leninist-stalinistă. Am încercat să demonstrez acest lucru în cartea mea „Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc". Am spus-o de multe ori, reluând de fapt idei discutate cu Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca: în România, decomunizarea şi defascizarea sunt interdependente. Comunismul românesc în ultima sa fază a fost de fapt un fascism roşu. Miturile politice ale comunismului românesc (strălucit discutate de Lucian Boia şi colegii/ discipolii săi) sunt direct legate de exaltarea unui arhaism tribalist dar şi de venerarea progresului istoric împlinit prin exacerbarea „luptei de clasă". „Naţiunea socialistă omogenă" era conceptul care se dorea o formă de unificare constrângătoare a întregului spaţiu uman din România comunizată. O istorie adevărată a comunismului nu poate ignora fenomenele de consens şi participare, ba chiar de complicitate. Nu confund însă instrumentele partidului şi ale Securităţii cu aparatul politic şi poliţienesc (activiştii plătiţi, ofiţerii poliţiei secrete). A sosit în egală măsură momentul formarii unui grup de reflecţie privind statutul intelectualilor în regimul comunist. Mă gândesc chiar la un sector pe subiect într-unul din institutele specializate pe studiul istoriei contemporane.

"Cunoaşterea istorică are valoare exorcizantă şi terapeutică"

A.F. - Sunteţi, după Monica Lovinescu, cel mai bun cunoscător al comunismului românesc. Ca profet al *Stalinismului pentru eternitate,* aţi denunţat de atâtea ori ravagiile pe care le face printre oamenii aflaţi în tranziţie mitul *vocii unice*. Cu toate acestea, trezirea naţională - şi în cantitate suficientă pentru a genera democraţie reală în România - pare să nu se fi produs nici până la ora actuală. Aşadar posibilităţile, limitele şi

primejdiile cunoaşterii istorice nu sunt o garanţie pentru achiziţia unui comportament istoric îmbunătăţit. Ce s-a întâmplat cu noi?

- V.T. - Cunoaşterea istorică are valoare exorcizantă şi terapeutică. O societate în care domneşte tăcerea ruşinată (ori neruşinată!) nu poate fi una sinceră, onestă, transparentă. Neo-leniniştii de tip Iliescu, Roman, Marţian Dan, Brucan etc. au ştiut perfect acest lucru şi au mizat pe perpetuarea amneziei. Paul Goma a scris eseuri pătrunzătoare pe subiect strânse în volumul „Amnezia la români". Au scris pe acest subiect Dorin Tudoran, Dan Petrescu, Doina Cornea, Liviu Cangeopol. Evident, eseurile Monicai Lovinescu şi ale lui Virgil Ierunca au valoare peren-formatoare. Scopul Raportului Final al Comisiei Prezidenţiale pe care am condus-o a fost tocmai să explodeze paradigma auto-satisfacţiei ignorante şi distorsionante propusă de scribii vechiului regim convertiţi în istoricii en titre ai „epocii Iliescu" (de pilda Ioan Scurtu). Pledez împotriva vocii unice şi mă bucur ori de câte ori descopăr poziţii raţional-critice chiar în raport cu propriile mele interpretari. Nu ştiu calomnie mai otrăvită la adresa Raportului Final decât că am fi dorit să producem un nou „Manual unic" de tip Roller. După cum nu voi înţelege în ruptul capului cum un rafinat politolog poate să vadă, scriind în recentul volum „Iluzia anticomunismului", în acţiunea Comisiei Prezidenţiale expresia unei „strategii leniniste". Nu mai vorbesc de alt contributor la acel volum (eseistul Ciprian Siulea) care, într-un articol apărut în 2007, vorbea despre Raport în termeni pejorativi numindu-l „balada comunismului românesc" (citez din memorie, dar cam acesta era titlul). Mie mi se pare că, în goana dupa faimă, animaţi de idiosincrazii și puseuri nesăbuite, unii dintre aceşti critici aruncă în derizoriu lucruri de o gravitate extraordinară. Comunismul a fost un regim anormal, acest lucru trebuie accentuat necontenit, fără reticenţe, temeri ori jene. Datoria noastră este să ne opunem eforturilor de „normalizare a comunismului".

A.F. - Cumva coşmaresc se produce astăzi resurgenţa partidelor, aripilor şi curentelor naţionaliste şi xenofobe, provenite direct din mentalitatea de castă şi din obsesia cetăţii asediate moştenite de pe timpul „comunismului analfabet" al lui Ceauşescu. Mai are societatea românească de astăzi, punctual, pragmatic şi pe termen scurt, resursele de a nu-şi rezolva subdezvoltarea prin discurs de partid monolitic şi de a nu-şi plasa incapacitatea de coagulare a societăţii civilie pe umerii retoricii populiste de tribună?

- V.T. - Populismul este o colecţie, o panoplie de tehnici manipulative. Nu are coloratură ideologică precisă, este proteic şi evanescent. Când se contopeşte cu o mişcare de masă, când dispar canalele procedural-instituţionale de responsabilizare (accountability), când este adoptat de un lider cu ambiţii şi chiar vocaţie „charismatice", pentru care destinul său s-ar identifica în chip magic cu cel al „neamului", ori al „ţărănimii", ori al „proletariatului", lucrurile devin extrem de primejdioase. Aşa se petrec lucrurile acum în Venezuela, Bolivia şi Ecuador. Populismul etnocentric şi anti-liberal se transfigurează în dictatură de tip „hiperdemocratic", deci plebiscitar. Mie mi se pare că discursul anti-Băsescu al unor lideri din PSD (Adrian Năstase, Ion Iliescu, Adrian Severin), ignoră tocmai faptul că Traian Băsescu este exact opusul „ispitei neo-cezariste". Întreaga sa acţiune politică, sabotată constant de apostolii unei pseudo-stângi feriseice, urmăreşte asanarea climatului moral prin respectarea statului de drept şi eliminarea reţelelor (încrengăturilor) create de diversele aranjamente populist-feseniste.

A.F. - Judecând după vitalitatea de reformare şi de resuscitare din ultimii ani a structurilor bolşevice din Rusia (de ce nu sovietice, din nou?) şi din fostele ţări comuniste, cât şi după relansarea gauchismului european de background, am spune că prăbuşirea regimurilor comuniste din Europa de Est a fost o glumă sinistră. În scurt timp, aşa-zisul vacuum ideologic s-a umplut la loc cu demoni roşii. Dovadă şi tinerele mişcări de contestare a anticomunismului ce prind viaţă peste tot. Care este viitorul acestei neo-stalinizări a Rusiei, a Europei de Est şi implicit a României, la care asistăm?

- V.T. - Vorbeam recent cu profesorul Daniel Mahoney, autorul unei excelente antologii din opera lui Soljeniţin, al unei cărţi despre „Soljeniţin şi ieşirea din ideologie" şi al unor cărţi de mare valoare despre Raymond Aron. Îmi spunea, în urma unor discuţii cu fiii şi cu soţia marelui scriitor rus, că lucrurile nu sunt câtuşi de puţin monocrome în Rusia. Cred că are dreptate. Mulţi dintre cei care l-au acuzat pe Soljeniţin de abdicare în fata neo-autoritarismului lui Putin uită cât de corupt a fost ceea ce putem numi „sistemul Elţin". Ceea ce nu înseamnă că nu există această tentaţie de a ignora obligaţiile unui veritabil Rechtstaat. Rusia are o prea fragilă tradiţie liberal-conservatoare (au scris despre aceest teribil deficit Alain Besançon şi Richard Pipes). Limba de lemn a ipocriziei şi mistificării semantice nu a dispărut, ba chiar dimpotrivă. În plus, seismul economic din ultimele

luni a oferit o platformă de ascendenţă mediatică unor persoane pentru care capitalismul este aprioric un sistem lipsit de suflet. Vechiul antiliberalism al intelighenţiei, un grup social adeseori motivat de resentiment şi narcisism, renaşte în noi forme sincretice. Extrema dreaptă şi cea stângă se unesc sub flamura anti-globalismului acuzat de toate păcatele imaginabile. Antisemiţii de stânga şi de dreapta ajung să vorbească identic, vestejind ceea ce ei consideră „conspiraţia sionistă" susţinută de „marele Satan", adica de Statele Unite şi aliaţii lor. Este nevoie acum mai mult decât oricând de luciditate, competenţă şi bun-simţ, deci de ceea ce în engleză se numeşte common- sense. Spre a-l cita din nou pe Isaiah Berlin, unul dintre filosofii politici la care ţin în mod deosebit, trebuie cultivat „the sense of reality". Pe scurt, nu cred că această strădanie de neo-bolşevizare are sorţi de izbândă, înainte de toate pentru că nu poate oferi un proiect ideologic coerent. Religia politică a bolşevismului s-a stins ca forţă galvanizantă. Iar anti-anticomunismul de operetă cu care ne confruntăm uneori este de fapt strigătul jalnic al unei stafii agonic- desuete, un jargon al descumpănirii morale şi al dezertării de la valorile umanismlui european. Este, dacă vreţi, un neo-nihilism vag adolescentin, o aspiraţie către o „meta-politică" lipsită de vlagă ori de coerenţă, fie ea şi una iluzorie. Cum au demonstrat-o Jean-François Lyotard, Agnes Heller şi Ferenc Feher, epoca paradigmelor redemptive a trecut.

"Trucul bolşevic ori cel nazist nu va prinde din nou"

A.F. - Profeţia dvs. de acum peste 12 ani (*Reinventarea politicului*) se împlineşte. „*Tranziţia este plină de capcane şi succesiunea comunismului nu este democraţia jeffersoniană, ci o continuă luptă între forţele autoritariste, etnocratice şi etatiste, pe de o parte, şi adepţii unei societăţi deschise bazate pe principii liberale, pe de alta*". Această luptă este atât de aprigă, încât a dus la irosirea şanselor României politice de a-şi apăra statul de drept şi democraţia. Cât timp credeţi că mai pot dura aceste energii de fărâmiţare şi irosire şi unde vor duce toate acestea?

- V.T. - *Vă înţeleg pesimismul, dar m-aş delimita cu deplină preţuire de viziunile prea sumbre. Dezamăgitor în multe privinţe, tabloul societăţilor post-comuniste este mai puţin întunecat decât îl prevestea un Ralf Dahrendorf în altminteri excelenta sa carte din 1990 „Reflecţii despre revoluţia din Europa". Sigur, văzând lucrurile de departe, venind în ţară (şi în regiune) pentru vizite relativ scurte, risc să devin poate prea încrezător în şansele valorilor liberale, deci să-mi proiectez de o manieră*

wishful thinking propriile aşteptări. Şi totuşi, nu pot să nu constat, mai ales în statele care fac acum parte din UE şi NATO, coagularea unor formaţii politice cu opţiuni ideologice mai puţin haotice decât în trecut, un grad mai înalt de calificare a politicienilor, funcţionarea pieţei libere, acţiunile societăţii civile pentru drepturile omului şi salvarea memoriei. În pofida unor previzuni deloc roze, inclusiv cea pe care o menţionaţi din cartea mea „Reinventarea politicului", fundamentalismul etnocratic nu a câstigat partida în nici una din aceste ţări. Ceea ce nu înseamnă că demonii trecutului au dispărut. Cel mai îngrijorător mi se pare fenomenul nostalgic-comunist, obliterarea memoriei, refuzul de a şti, de a cunoaşte, de a asuma. În Germania post-nazistă, acest travail de deuil et de memoire a durat decenii. O carte recentă în care se examinează relaţia dintre intelectualii germani şi trecutul nazist afirmă că această operă continuă, cu sincope, recidive revizioniste, recriminări etc. (A. Dirk Moses, „German Intellectuals and the Nazi Past", Cambridge University Press, 2007). Ştiu ce-au scris Ana Selejan, Marta Petreu, Eugen Negrici, Sorin Lavric, Sanda Cordos, Ileana Vrancea, Ruxandra Cesereanu, Leon Volovici despre relaţia dintre intelectualii români şi totalitarism. Subiectul, cum spuneam, mi se pare în continuare urgent atât din punct de vedere moral cât şi estetic. Antologia „Etica neuitarii" pe care am publicat-o la Humanitas din opera politico-filosofică a Monicai Lovinescu (şi despre care Dvs aţi scris atât de frumos) ar putea fi reazimul teoretic al unor întreprinderi viitoare.

A.F. - La două decenii după căderea comunismului, în plină criză globalistă ce a debutat în 2008, toate tipurile de societăţi de hiperconsum care se generază astăzi aduc noi argumente despre consecinţele menţinerii popoarelor în ceea ce Kant numise „*somnul dogmatic*". Omerta acelora care au ascuns adevărata esenţă a capitalismului (care nu e „hegelian", ci algebric şi hiperbolic) a accelerat atingerea rapidă a punctului de fierbere privind generalizarea crizei; o radicalizare a totalitarismelor secolului XX coagulează în jurul nostru, iar Gérard Granel anunţase încă din 1995 că „*Anii treizeci sunt în faţa noastră*". Suntem deja pierduţi?

- V.T. - Istoria nu se repetă, nici măcar în grandioasele scheme de tip Toynbee ori Spengler. Ceea ce s-a întâmplat în anii 30 ținea de fenomenul „războiului civil european" (au scris pe acest subiect nu doar Ernst Nolte, ci şi George Lichtheim şi John Lukacs). Era ideologiilor tari, a radicalismelor utopice, a fantasmelor mântuitoare capabile să excite milioane de indivizi fanatizaţi, a expansiunilor militariste inspirate de proiecte milenarist-exterministe, mi se pare revolută. Au apărut însă alte

doctrine exclusiviste, ori s-au radicalizat unele mai vechi, socotite marginale ori dispărute. Un istoric al fascismului precum Stanley Payne vede în ideologia „corectitudinii politice” o nouă asemenea religie seculară. La rândul său, criticul cultural Paul Berman, unul dintre cei mai activi intelectuali publici americani, a scris o carte despre islamismul revoluţionar ca mişcare înrudită direct cu totalitarismele de tip comunist şi fascist („Teroare şi liberalism”, apărută în colecţia „Constelaţii” pe care o coordonez la editura Curtea Veche). Îmi amintesc motto-ul unei cărţi de Joachim Fest („Stăpânii celui de-al Treilea Reich”) pe care am citit-o prin anii '70. Era un citat din Hitler: „Trucul celui care a vrăjit şobolanii din Hameln nu va prinde a doua oară”. Trucul bolşevic ori cel nazist nu va prinde din nou.

A.F. - Deşi a suferit enorm şi a fost distrusă de comunism, România nu a învăţat nimic din experienţa Gulagului. *Ultimii ei oameni...,* ca să folosesc conceptul lui Claude Karnoouh, demonstrează cât de mare dreptate are Remo Guidieri să spună că „*miopia în istorie se dezvăluie când este confruntată cu prezentul*”. Înfloresc continuu la noi teoriile negaţioniste ale bolşevismului; legitimitatea victimelor comunismului este combătută; supravieţuitorii genocidului fizic şi moral se sting în uitare şi marginalizare (să nu uităm înmormântarea suspect de expediată a Monicăi Lovinescu, ruşinoasa atitudine faţă de Paul Goma, ca şi reacţia anafilactică faţă de condamnarea comunismului în România); se petrece, cu bună ştiinţă de către manipulatori, o accelerare a fenomenului de dispariţie a memoriilor antitotalitare, în timp ce (cf. Romulus Rusan) „*un ciudat contingent roz de cercetători vorbeşte de acapararea memoriei de către supravieţuitori şi de nedreptatea „vieţii cotidiene”, în care poporul, intelectualii şi uneori chiar victimele sunt vinovate că şi-ar fi „asumat comunismul”…*” Încotro se îndreaptă, de fapt, rulând pe un astfel de drum, România?

- *V.T. - Confundarea victimelor cu călăii, estomparea ori chiar negarea adevăratelor reponsabilităţi, minimalizarea rolului ideologiei în ascensiunea şi funcţionarea sistemelor totalitare sunt strategii deliberate ale unui negaţionism care adeseori nu îndrăzneşte să-şi mărturisească identitatea. Când un Dan Ungureanu (contributor la volumul „Iluzia anticomunismului”) ajunge să bagatelizeze sinistra utopie demografică a ceauşismului, cu ale sale consecinţe ucigaşe, când alţi neo-stângişti se distrează stilistic ignorând cu superbie ori zeflemisind vocile victimelor, lucrurile devin într-adevăr nu doar penibile, ci şi alarmante. La care se aduagă negaţioniştii naţional-securişti, foştii profesori de la „Ştefan*

Gheorghiu", foştii demnitari gen Ştefan Andrei ori Ion Stănescu, aparatcikii, protocroniştii şi alţi servitori ai minciunii. Văduviţi de memorie, rămânem simple umbre, fiinţe năuce, buimace, inapte de a ţine minte şi deci de a avea minte. Fără memorie, direct spus, ne smintim. Fie-mi permis să citez în încheierea acestei discuţii cuvintele Nadejdei Mandelştam din"Speranţa abandonată" (trad. rom. Nicolae Iliescu, Polirom, 2005, p. 152), una din cărţile cele mai îndrăgite de Monica Lovinescu: „Ce noroc că memoria nu ne restitue trecutul pentru a-l modifica, ci doar pentru a-l interpreta, a-l deplânge şi a-l înţelege. Noi suntem răspunzători pentru tot: pentru fiecare faptă şi fiecare cuvânt, iar memoria ne propune să chibzuim şi să ne întrebăm de ce am trait, ce am făcut cu viaţa noastră, dacă am avut vreo menire şi dacă ne-am îndeplinit-o, dacă viaţa noastră are un sens coerent sau ea nu este decât o acumulare de întâmplări şi absurdităţi".

24.03. 2009

Lumea pe dos, lumea în jos

…Cu această sintagmă definea Monica Lovinescu (în articolul „*Până şi Orwell…*" publicat în cartea „*Diagonale*", Ed. Humanitas, Bucureşti, 2002) schimbarea axei polilor în lumea de tectonici morale pe care autoarea doar o intuia în anii 80, în timp ce noi o străbatem astăzi buimăciţi şi în mare viteză. Schimbarea de paradigmă globală a produs multe surprize de-a lungul anilor. Unele, năucitoare.

Monica Lovinescu observa, de pildă, felul cum intelectuali frenetici ai dreptei au făcut în anii optzeci – nouăzeci pirueta cu fandare în faţa stângii. Cauza confuziei mentale şi intelectuale a fost iminenţa imploziei şi căderea Zidului Berlinului, iar de consecinţele acestei confuzii ne dăm seama abia astăzi. Monica Lovinescu oferea, în epocă, numai câteva exemple sugestive: unul, cazul politologului Emmanuel Todd, mai apoi, cazul Juliei Kristeva. În cazul lui Todd, după ce acela a scris *La chute finale. Un eseu despre descompunerea sovietosferei (unul dintre rarisimele studii de prospectivă anunţând drept iminentă implozia comunismului*, în 1976), după ce a participat la campania prezidenţială a lui Chirac, a anunţat că va vota cu Partidul comunist francez…Scrie, în 2001, şi *The Breakdown of The American Order*. Nu mai luptă pentru visul său timpuriu, ci se repoziţionează pe apele noilor proletari. Monica Lovinescu aminteşte şi păţaniile Juliei Kristeva „*ale cărei negre amintiri din Bulgaria comunistă se treziseră în ceasul al unsprezecelea, transformând-o într-o foarte tardivă dizident*ă", dar cu toate acestea,

Kristeva a asistat cu interes la al XXIX-lea Congres al Partidului comunist francez. Şi a revenit parţial la iubirile dintâi.
Lumea pe dos, lumea în jos…
În ziua de astăzi, mutaţia axei polilor politici şi însăşi polarizarea la care face referire Monica Lovinescu – încă valabilă în anii nouăzeci sau anii două mii - a diseminat în multe universuri paralele (însăşi această civilizaţie, care a dat vizibilitate cuantei şi individului, admite existenţa şi coerenţa universurilor paralele), aşa încât ideea de stânga şi ideea de dreapta comportă discuţii cvasi-absurde (nu şi excluse, însă, din perspectiva transdisciplinarităţii domnului Basarab Nicolescu). Lasă că aceste mutaţii de discurs pot duce la comanda *delete* a unui întreg capitol tragic al totalitarismului european, aşa cum avertizase şi Vladimir Tismăneanu în *Stalinism pentru eternitate*…
Există o cauză care menţine această situaţie confuză şi ea s-a văzut şi la reuniunea din 18 martie de la Bruxelles, când problema condamnării comunismului a fost din nou băgată în ceaţă. Tranşant, George Schöpflin susţinea, două zile mai târziu, pe 20 martie, că este important ca partidele de stânga să-şi schimbe poziţiile interesate cu privire la trecutul totalitar în atitudini sincere şi terapeutice pentru întreaga lume: „*până când teribilul maşinăriei comuniste nu va fi recunoscut de către occidentali, o anumită divizare a Europei se va menţine. Şi mai e ceva, un al doilea argument: până când stânga postcomunistă nu-şi va rezolva problemele cu propriul trecut, devenind autentic democratică, ea va continua să-şi apere acest trecut*”. Faptul că Schöpflin atribuie public însăşi divizarea Europei acestei indemne bâlbâieli este util în avansarea pe terenul accidentat al *onestităţii politice* – necesară măcar în actele de recuperare a adevărului istoric al ţărilor bolşevizate şi în recuperarea demnităţii pentru milioanele de victime ale stalinizării.
Asistăm nu numai la o tentativă de subminare a adevărului, ci şi la o tentativă de subminare a Uniunii Europene, aşadar, spune indirect Schöpflin. Bruxelles-ul muşamalizează realitatea cam de mult timp, aşteptând desigur ca partidele comuniste, care înainte de căderea Zidului Berlinului deţineau în Est numai puterea politică absolută, să cucerească şi puterea economică în acelaşi Est. Mult mai devreme, în anii 70, ca şi la începutul anilor 90, Monica Lovinescu punea cu obstinaţie punctul pe i, anticipând acţiunile oarecum tulburi ale oricărei autorităţi vremelnice, fie ea Bruxelles, căreia îi va reveni cândva misiunea de a gestiona problema vinovăţiei şi laşităţii în totalitarism: „*Apusul îşi poate îngădui până şi capricii ale relei-credinţe, învinovăţind doar fascismul, deoarece dispune de instituţii bine împlântate, de care noi, cu fragila noastră tranziţie ducem cu totul lipsă. A ne preface că ieşim azi dintr-o jumătate de secol*

de fascism (singurul culpabil de crime) nu de comunism, ce n-ar fi comis decât „biete erori”, ar însemna a ne clădi viitorul pe o nouă iluzie”.
De faptul că această iluzie este şi fatală şi mincinoasă s-a convins nu numai Uniunea Europeană, ci şi fiecare ţară ex-comunistă în parte. Unul după celălalt, guvernele post- şi pro - sovietice au transformat procesele de privatizare din ţările fostului lagăr socialist în etape ale subminării economiilor naţionale şi ale transformării lor în noile colonii ale satului global: corupţia şi manipularea lăsată de comunism în Est a generat acest climat de sinucidere sistemică prin intermediul unor nuclee bolşevice care au deţinut şi mai deţin vremelnic puterea şi care au beneficiat de comisioane grase pentru a dinamita statul de drept, în însăşi rădăcina lui, prin germenii disoluţiei economice timpurii.
În loc să se ocupe de comunism cu zelul meritat, Uniunea Europeană ne delectează cu umorul ei negru. În loc să finalizeze în dreptul internaţional şi în politica europeană activitatea teoretică a eminenţilor politologi (ca Hannah Arendt, François Furet) ce au demonstrat îngemănarea celor două totalitarisme, comunist şi fascist, precum şi felul cum a provocat şi cultivat comunismul paranoia fascistă, Bruxelles-ul se ocupă de globalizarea noii limbi de lemn. Deocamdată, la Bruxelles s-au interzis termenii eleganţei, ca *doamnă şi domnişoară, miss şi mistress, mademoiselle şi madame*, aplicându-se limbajului şi comunicării câteva presiuni politic corecte uniformizatoare de a căror toxicitate ei – occidentalii – încă nu s-au lovit, dar de care noi – cei din Est – ne-am săturat. Preocupaţi de fapt să reintroducă un echivalent de plastic al cuvântului „*tovarăş*”, parlamentarii europeni au uitat de priorităţi ca nocivitatea şi crimele comunismului, continuate şi astăzi nestingherit de instituţii şi de oameni ce nu se vor autolustra niciodată de bună voie.
Mai rămâne ca Bruxelles-ul să rezolve problema condamnării comunismului pe o cale la fel de ubuizantă cu cea de eliminare a doamnelor din peisajul lingvistic european: mă aştept oricând la interzicerea cuvântului *comunism* pe teritoriul Uniunii Europene. Cine a spus că spălarea creierului nu este o chestiune importantă în Uniunea Europeană?

7.05.2009

O conferinţă despre necesitatea memoriei

Monica Lovinescu: *Etica neuitării*, Ed. Humanitas, Colecţia Zeitgeist, îngrijită de Vladimir Tismăneanu, 2008
(Am prezentat cartea la *Expoziţia Naţională de carte Humanitas* de la Biblioteca Bucovinei, Suceava, 7 mai, ora 16)

Cartea de faţă este un eveniment literar autentic al anului 2008. Un eveniment care ne aminteşte despre necesitatea memoriei, despre asumarea responsabilităţii, despre importanţa adevărului şi a recunoaşterii valorilor: în istorie, în cultură şi literatură, în politică, în filosofia politică. Dar şi de faptul că unul dintre meritele Monicăi Lovinescu şi ale lui Virgil Ierunca vizează apostolatul legat de fenomenul Humanitas. La începutul anilor 90, după Dan C. Mihăilescu (vezi *Idei cu zimţi*, *Viaţă literară III*, ian. 2007-iulie 2008, Ed. Humanitas, 2008, p. 240) a fost imens rolul deţinut de Monici „*în sprijinirea masivă a proiectului Humanitas, prin care Gabriel Liiceanu a schimbat fundamental starea culturii politice româneşti. Niciodată nu le vom fi îndeajuns recunoscători pentru aceasta”.*
Colecţia Zeitgeist vrea să fie un veritabil far pentru *Spiritul Timpului*. Aşadar, un mainstream, o eră şi un trend, prin toate laturile esenţiale ce le pot defini: intelectuală, culturală, etică şi de climat politic. Un *genius seculi* ce urcă de la Herder, şi prin alţi Romantici germani, până la *Filosofia istoriei* a lui Hegel. *Zeitgeist* se referă şi la acel ethos caracteristic unui grup, definit de un mod particular de a vedea lumea, raportat la o anumită perioadă de evoluţie socio-culturală şi contribuind în mod decisiv la cristalizarea conştiinţei şi a identităţii sociale.
Colecţia Zeitgeist are de la bun început un angajament cu cititorii: e menită să deschidă punţi intelectuale, să exploreze fără inhibiţii natura şi efectele radicalismelor politice moderne şi să demonstreze validitatea perspectivelor pluraliste în înţelegerea lumii de azi.
Cărţile din *Colecţia Zeitgeist* vorbesc despre mituri, utopii, revoluţii, despre destinul omului într-un univers în care ideologii cu pretenţii salvatoare continuă să inspire pasiuni colective cu consecinţe nu o dată catastrofice. Propunând o panoramă a ideilor-forţă din lumea contemporană, „*Zeitgeist*” este o colecţie care invită la luciditate şi responsabilitate. Cărţile din această colecţie se adresează tuturor celor interesaţi de necontenita tensiune dintre societatea deschisă şi adversarii ei.
Colecţia include lucrări filosofice, politologice, literare şi se adresează elevilor, studenţilor, ziariştilor, tuturor celor interesaţi de viaţa spiritului în lumea de astăzi. Până la ora actuală, au apărut în această colecţie: Albert Camus si Arthur Koestler, *Reflecţii asupra pedepsei cu moartea*, – Monica Lovinescu, Georges Sorel, *Reflecţii asupra violenţei*, – Czeslaw Milosz, *Gândirea captivă*, scris după decizia sa de a rupe cu dictatura comunistă din Polonia şi de a rămâne în Vest.
„*O spun cu deplină responsabilitate şi convingere*, afirma Vladimir Tismăneanu, – *în cultura română, Monica Lovinescu a fost cea mai rafinată cunoscătoare, exegetă, analistă a fenomenului comunist. A pledat ca nimeni altcineva pentru demontarea şi demistificarea pretenţiilor ideologice ale totalitarismului comunist. A surprins legăturile*

de adâncime, infra-raţionale, dintre comunismul românesc (şi nu numai) şi variile încarnări ale fascismului. Când regimul comunist a îmbrăţişat temele, fantasmele şi obsesiile extremei drepte interbelice, făcându-le ale sale, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca au scris pagini magistrale despre geneza a ceea ce, mai târziu, am diagnosticat drept barocul fascisto-comunist. La un ceas când asistăm la strădanii insidioase de obliterare a conştiinţei istorice, găsim în opera Monicăi Lovinescu argumente imbatabile pentru a nu uita".

Ei bine, cartea este o minune de rafinament intelectual şi filosofic. O demonstraţie de forţă a unei minţi analitice rare la români.

89 articole, începând cu cel din 18 iulie 1961, intitulat *Revizioniştii francezi*, sau cel din 20 august 1963 şi intitulat *Raymond Aron şi sensul istoriei*, până la articole din anii 2000, cum e cel intitulat *Privirea clinică,* p. 470, sau *Un document fără precedent: Ultima carte* (text integral al declaraţiilor de anchetă ale lui Anton Golopenţia aflate în Arhivele S.R.I.. Introducere şi anexă de prof. dr. Sanda Golopenţia, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2001).

Temele acestei culegeri de articole şi de studii esenţiale definesc o mare gânditoare şi un strălucit filosof politic, preocupat cu înverşunare de rădăcinile Răului totalitar şi de combaterea fructelor sale amare. Citite prima oară la microfonul Radio Europa Liberă, sub dictatură, aceste articole nu sunt numai simple produse intelectuale scrise în spiritul Societăţii Deschise, antibolşevice şi anticeauşiste, ci şi veritabile acte de libertate de gândire ale autoarei şi veritabile perfuzii de demnitate pentru ascultători.

Cine erau ascultătorii Radio Europa Liberă, în anii 60, 70, 80, 90 sau 2000? Nimeni alţii decât cetăţenii români rămaşi de partea sovietizată a Cortinei de Fier, supuşi neîncetat unei atroce presiuni propagandistice şi de contaminare cu ideologia totalitară.

Există, la mijlocul cărţii, ca pentru a marca un miez dar şi un centru al întregii actvitităţi a autoarei, un eseu polemic decisiv „*Noua Dreaptă de la Bucureşti"*(din 2 noiembrie 1984). Aici, Monica Lovinescu observă, chiar la p.255, că regimul Ceauşescu evoluase, odată cu creşterea cultului personalităţii, înspre „*o parodie de naţionalism atât de penibilă, încât a reuşit performanţa de a deznaţionaliza complet o tânără generaţie, ce nu mai visează la altceva decât să-şi părăsească ţara şi să plece unde o vedea cu ochii. Parlamentul european constata, în septembrie (1984, n.m.), că „în nici o altă ţară a Europei de Răsărit problema emigrării n-a ajuns la o astfel de acuitate". Evident, situaţia economică dezastruoasă explică în parte o astfel de dorinţă masivă de a pleca. Dar, cum se constata şi la Strasbourg, nu numai criza economică, ci şi criza „politică şi morală". În fond, criza însăşi a sentimentului patriotic*".

Ei bine, în jurul acestui eseu şi al acestor idei voi prezenta *Etica neuitării*
Lectura cărţii de faţă se poate face în mai multe chei. Există o cheie istoric-cronologică, dar şi un fir biografic. Un fir jurnalistic, precum şi o cheie politică. O cheie literar-memorialistică, precum şi o cheie filosofică. Interesant, ca model pentru analiza cărţii semnate de Monica Lovinescu, mi se pare demersul moral specific autoarei şi rămas ca un concept distinct al est-eticii; profesorul Vladimir Tismăneanu – cel mai important discipol care urmează linia Monicăi Lovinescu sub abordarea politologică şi de filosofie politică, precum şi îngrijitorul acestei cărţi şi al Coleţiei Zeitgeist -, a explicat (p.5, *Hermeneutica libertăţii*) miza acestui discurs: „*Atacurile împotriva Monicăi Lovinescu venite din zona xenofob-stalinoidă (Eugen Barbu şi echipa sa de demagogi fascisto-comunişti, cei pe care ea îi numea, cu infinit dispreţ, „trepăduşii de Curte Nouă") dădeau măsura unei lupte care a continuat şi după decembrie 1989: aceea dintre susţinătorii modernităţii politice şi estetice, pe de o parte, şi partizanii unui autarhism, în fapt, un neo-tribalism de sorginte colectivist-etnicistă care a făcut atâta rău culturii româneşti în perioada interbelică*" (adaug, cu notă personală, pentru a exemplifica: despre prelungirea acestei lupte astăzi şi despre consecinţele ei catastrofale pentru cultura română, să dăm doar un singur exemplu, venit chiar din vecinătatea noastră – *Festivalul Eusebiu Camilar* oficiază anual cultul personalităţii unui scriitor ce a fost un pilon al realismului socialist sever şi al protocronismului incipient radical, nelăsând literaturii române, cu unele excepţii, o operă estetică valoroasă, cum nici una est-etică, ci dimpotrivă, mari pilde de capitulare morală impardonabile. Rămâne uluitor, de aceea, pelerinajul conştiincios la o statuie a spiritului colectivist-etnicist, făcut anual, ca şi în zilele din urmă, cu fast şi cu seducţie publică, de intelectuali valoroşi, mulţi definindu-se ca liberali, dar şi de generaţii noi ce preiau astfel din nou şi din mers simbolistica secerii şi ciocanului, iar nu paşaportul pentru democraţie şi libertate". În tot acest timp, în peisajul public local, oamenii de cultură autentic de centru-dreapta continuă să fie persecutaţi).
Revenind la spusele anterioare, pentru a bara calea oricărei interpretări excesive a afirmaţiilor sale din *Introducere* la volum, Vladimir Tismăneanu face repede precizarea următoare: „*nu este vorba aici de contestarea tradiţiei ori de exaltarea dezrădăcinării, ci de o susţinere a sincronizării continue a culturii române cu marile direcţii ale spiritului democratic modern*". Distinsul profesor de la Universitatea americană din Maryland conchide: „*nu cred că greşesc încadrându-i pe Monica Lovinescu şi pe Virgil Ierunca în perimetrul a ceea ce putem numi patriotismul liberal. Mai precis spus, al unui sentiment naţional sobru care nu se jenează de valorile umaniste în care crede şi care nu*

pactizează cu pompierismul şovin ori cu doctrinarismul descărnat al unei stângi tot mai sectare. Mândria naţională nu este un păcat câtă vreme nu este utilizată manipulativ precum în acţiunile intolerante şi oportuniste ale jandarmilor culturali. A-ţi iubi naţiunea este o chestiune de demnitate. Eroarea constă în a face din dimensiunea naţională un fel de test absolut şi mai ales de a o subordona unor porunci politice imediate. Patriotismul civic-liberal este structurat diferit de şovinismul resentimentar care azvârle iubirea tradiţiei în cel mai dezolant derizoriu prin chiar abolirea spiritului critic".

Cartea *Etica neuitării* este recomandată oricărui cititor interesat să înveţe câte ceva despre cum trebuie dusă lupta cu Răul totalitar, dar acest cititor e preferabil să fie mai ales cel aflat la început de drum, studentul în ştiinţe politice, filozofie ori litere, deoarece eseurile conţinute de volum vorbesc despre „*spiritul echilibrului valoric şi examinează principalele contribuţii ale Monicăi Lovinescu la constituirea unei etici întemeiate pe memorie". Aşadar, conţinutul se adresează omului liber, şi liber de presiunea Puterii totalitare, adică acelei conştiinţe care devine aptă să viseze, să construiască şi să lupte pentru valorile Societăţii Deschise şi ale Binelui politic.*

Trăim în vremuri la care asistăm – nu de puţine ori fiind manipulaţi de discursul subliminal mediatic – la eforturi globalizate de spălare a creierului, dar şi, pe plan intern, „la strădanii insidioase de obliterare a conştiinţei istorice". Monica Lovinescu, înarmată de fiecare dată cu acribie şi analiză fină, oferă motive temeinice de a nu uita.

Pregătind discursul de receptare a acestei cărţi, şi Vladimir Tismăneanu atrage atenţia asupra unei dihotomii paradoxale, asupra căreia a insistat pe vremuri însăşi autoarea şi graţie căreia amândoi şi-a făcut ulterior numeroşi duşmani: „*observând, în consens cu Alain Besançon, absenţa ori mai degrabă debilitatea unei acţiuni de damnatio memoriae în raport cu comunismul, similară celei constant întreprinse în raport cu nazismul, Monica Lovinescu nota cu melancolică amărăciune faptul scandalos că pentru cei mai mulţi comunismul apare ca „un fel de accident meteorologic*", o aberaţie pasageră de care nimeni nu poate fi ţinut la răspundere. (Detalii găsim în *Asimetria indulgenţei*, p. 445, n.m.).

Pledând, împreună cu Virgil Ierunca, împotriva dublelor standarde în explorarea totalitarimsului de stânga şi de dreapta, Monica Lovinescu a atins nervul sensibil al unor oameni care până atunci se jurau că o admiră. La fel a fost admonestat şi rău interpretat Czeslaw Milosz de către unii în Polonia, când a spus acelaşi lucru: „*ambele sisteme totalitare au fost monstruoase, ambele au fost exterministe, ambele merită o condamnare fără drept de ape*l".

Iată, în cele ce urmează, cu ajutorul selecţiei lui Vladimir Tismăneanu – operată în suita de eseuri şi articole publicate în acest ultim an după

plecarea Monicăi Lovinescu –, şi câteva repere obligatorii, câteva dimensiuni ale spiritului marii scriitoare, ce îşi pun amprenta asupra articolelor cuprinse în volum:

Spiritul de înger păzitor, gardian al conştiinţei şi al idealurilor libertăţii, valabile în timpurile dictaturii dar şi după în timpuri, „*ce păreau să îndemne la stoică resemnare*”. Să ne amintim că, la echipa Radio Europa Liberă, „*Monica Lovinescu este însoţită de Virgil Ierunca, Noel Bernard, Vlad Georgescu, Emil Hurezeanu, Nestor Ratesh, Gelu Ionescu, Nicolae Stroescu, N.C.Munteanu, Şerban Orescu, Vladimir Tismăneanu*”. Dar şi de un Cornel Chiriac, care a alimentat tinerii de atunci, prin emisiunea Metronom, Music By Request, cu toată muzica bună a Occidentului din acele timpuri.
În articolul *Raymond Aron şi sensul istoriei*, p. 31, Monica Lovinescu apreciază capacitatea lui Aron de a critica reaua credinţă a intelectualilor care se supun mistificării totalitare. Urmându-l în multe direcţii pe Aron, Monica Lovinescu s-a ridicat la rândul ei ca o voce care cheamă spre datoriile clarviziunii. Ea vede cum marxismul, aflat între utopie şi mitologie degradantă, îşi trage poate puterea tocmai din suprema sa iraţionalitate (p. 34).

Verticalitatea şi gustul pentru adevăr, bine, dreptate şi frumos: „*când nu puţini alegeau calea compromisurilor ignobile, emisiunile ei au vorbit despre şansele gândirii autonome într-un univers întemeiat pe neadevăr*”. Un articol interesant la această temă este la p. 410, *Arhivele şi adevărul* sau la p. 414, *Arhivele mărturisesc*. Apoi, *Sindromul amânării*, p. 425 (despre rolul arhivelor, care au dobândit, de prin anii 70-80, în multe domenii – şi îndeosebi cel literar – o importanţă centrală. Aş spune chiar iniţiatică (…)” Monica Lovinescu critică, la acest capitol, sindromul amânării de care suferă românii: *”Noi nu acceptăm, nici nu refuzăm. Amânăm orice gest chirurgical. Am ieşit din marele spital al totalitarismului, neoperaţi, încă nevindecaţi, purtători mai departe de germeni, contaminatori şi cotaminaţi laolaltă, într-un nefiresc amalgam. Accesul la dosare pe plan individual, consultarea arhivelor de către cercetători ar risca să ne ridice febra, iar nouă ne place să ne credem convalescenţi şi, pentru a perpetua iluzia, pur şi simplu nu ne luăm temperatura. Nu încă. Amânăm*”.
Vedem şi astăzi, la douăzeci de ani de la căderea dictaturii, unde au dus aceste amânări, cât de scump plătim pentru lipsa de adevăr şi pentru privarea de tratament corect a traumelor: România a irosit potenţialul de însănătoşire, comportându-se ca un organism bolnav, incapabil să-şi cunoască realitatea, şansele şi trecutul, dar şi viitorul.

Gustul pentru apărarea limbii şi culturii române: „*graţie Monicăi Lovinescu şi lui Virgil Ierunca, limba românească şi-a păstrat tâlcurile sale fireşti, ameninţate de vacarmul propagandistic susţinut de trâmbiţaşii dictaturii*”. Lectura eseurilor şi articolelor permite intense experienţe de regalare cu o limbă românească inteligentă şi vie, suplă şi abilă. Vezi articolul *O urgenţă: Deparazitarea limbajului*, p. 294. *Estetul anonim*, p. 301. Dar şi *Despărţirea de caragialism*, p. 306.
Salvarea memoriei a constituit o prioritate în activitatea Monicăi Lovinescu şi în analizele conţinute de articolele sale. Ea a ştiut că „*obiectivul principal al totalitarismului este distrugerea amintirii, parazitarea şi infectarea interiorităţii cu virusul duplicităţii şi al laşităţii*”.

În studiul *Noua Dreaptă de la Bucureşti*, din 2 noiembrie 1984, Monica Lovinescu *înfierează atacurile la adresa memoriei* comise de Artur Silvestri, care nu contenea să acuze de fascism „*Grupul de la Paris*”, folosind strategii ale maculării şi ale dezinformării. Pentru a pune teoriile sale în epocă şi în contextul corect, Monica Lovinescu face apel la două mari gânditoare ce au precedat-o şi au inspirat-o, dar şi la acel spiritus rectus. Astfel:
„*Încă din 1956, nu o vom aminti niciodată îndeajuns, Jeanne Hersch – într-un studiu capital, Idéologies et réalité, plasa partidul comunist la dreapta eşichierului politic, imediat după fascişti. „Voi numi de stânga ideologia ce insistă cel mai mult asupra libertăţii, – scrie ea -, iar de dreapta, pe aceea ce insistă cel mai mult asupra autorităţii înarmate a forţei; în acest sens, comunismul intervine imediat după fascism”. Cât despre comunismul din URSS, Jeanne Hersch insista asupra caracterului său naţionalist, reacţionar şi conservator. De fapt, constatând că adevărata aventură umană începe odată cu domesticirea fricii – acea frică dominând regnul animal -, Jeanne Hersch făcea o altă distincţie – şi mai importantă – între totalitarism (readucând prin teroare frica pe primul plan al existenţei) şi democraţie (punând între om şi frică ecranul protector al drepturilor şi legilor ce le garantează).*
Cât despre Hannah Arendt, din 1951, cu Originile totalitarismului (partea a treia acestui studiu a fost reluată în Sistemul totalitar), ea găsea că deosebirile dintre stânga şi dreapta devin desuete în faţa fenomenului original al secolului al XIX-lea: totalitarismul, a cărui expresie perfectă este lagărul de concentrare. Analiza totalitarismului – aşa cum a făcut-o Hannah Arendt – rămâne şi azi, după ce atâtea studii au apărut pe aceaşi temă, de neclintit, îi vom repeta deci concluziile, deoarece nici o altă analiză n-a izbutit s-o infirme până în clipa de faţă”.
Monica Lovinescu reţine şi duce mai departe concluziile acestor premergătoare şi ilustre scriitoare şi cercetătoare: „*Totalitarismul –*

dezvăluindu-se doar în două regimuri ale secolului al XX-lea, nazismul şi comunismul, -, se deosebeşte de orice altă formă de dictatură sau de tiranie înregistrată de-a lungul istoriei prin faptul că, în cadrul lui, omul este de prisos. Scopul constant al unui astfel de regim totalitar, scop realizabil în cadrul concentraţionar (lagărul devenind modelul societăţii), este de a pune populaţia în afara legii. (...) Marginalizarea oamenilor în societate. Incertitudinea fundamentală întreţinută asupra condiţiei umane însăşi. Tiraniile ucideau: totalitarismul urmăreşte o crimă inedită până la el: uciderea în om a persoanei morale. Pentru prima dată în istorie martiriul devine imposibil. Antigona nu mai poate fi Antigona, după cum sugera şi Thierry Maulnier, în La face de méduse du communisme" (apărut în anii 50, şi citat de Monica Lovinescu la p. 252). La p.253 autoarea precizează că „*figura exemplară a acestei societăţi a morţii (fizice şi spirituale) este lagărul, deoarece numai în cadrul lui poate fi lichidată orice spontaneitate, sub orice formă s-ar ivi ea, cea mai inofensivă, cea mai apolitică. Şi Hannah Arendt scrie: „Câinele lui Pavlov, eşantionul uman redus la reacţiile sale cele mai elementare, iată cetăţeanul model al unui stat totalitar. Un astfel de cetăţean e greu de produs în afara lagărului"*".
Continuând imbatabilul raţionament, extrapolând cu argumente, Monica Lovinescu ajunge la concluzia că, paradoxal „*numai în aparenţă, regimul ceauşist a început să copieze şi mai fidel atitudinea Kremlinului pe măsură ce a vrut să-şi afişeze în faţa lumii întregi independenţa faţă de el. Guvernul român a fost printre cele dintâi ce a adoptat, de pildă, noua tactică a Kremlinului în lupta cu dizidenţii: azilurile psihiatrice. Iar în afară de metodele de represiune, anumite trăsături comuniste s-au îngroşat considerabil în anii finali ai ceauşismului: parodiile de naţionalism, cu periodice izbucniri şovine, sau accentele de antisemitism recurent*".

Viaţa intelectuală şi rostul intelighenţiei în relaţiile cu Puterea au preocupat-o constant pe Monica Lovinescu. „*A scris pagini de o rară luciditate despre situaţia vieţii intelectuale atât din Vest, cât şi din lumea comunizată. Eroii săi, intelectualii cu care s-a identificat, s-au numit Koestler, Arendt, Vasili Grossman, Soljeniţîn, Jeanne Hersch, Milosz, Camus, Orwell, Souvarine, Ionesco. S-a identificat întru agonică suferinţă, ea care îşi pierduse mama în temniţele comuniste din România, cu Nadejda Mandelstam, al cărei soţ, marele poet Osip Mandelstam, pierise în Gulag. A scris răscolitor despre poemul Requiem al Annei Ahmatova şi despre Jurnalul fericirii al lui N. Steinhardt, a salutat fiecare gest de curaj al intelectualilor români (Paul Goma, Dorin Tudoran, Dan petrescu, Ileana Mălăncioiu, Ana Blandiana) şi s-a solidarizat cu cei care*

apărau valorile spiritului (N. Manolescu, Al. George, Gh. Grigurcu, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu)”, adaugă Vladimir Tismăneanu.

Monica Lovinescu a crezut în misiunea intelectualilor de a deveni factori activi şi de a vorbi despre viitorul ţării. Despre intelectuali şi rolul lor, vorbesc alte articole din carte: „*Pădurea de cruci: Ahmatova şi Brodski*”, p. 56. „*15 ani de la moartea lui Orwell*”, p. 45. *Marea teroare,* de Robert Conquest, p. 113. *Interdicţia Revizorului,* spectacolul lui Lucian Pintilie, p. 133. *Hannah Arendt şi sistemul totalitar,* p. 140 (unde Monica Lovinescu atrage atenţia asupra celor două trăsături considerate de Hannah Arendt drept consubstanţiale unui regim totalitar: „*uitarea forţată şi crearea unui climat de irealitate. Acestea se regăseau în România dictatorială, unde frica nu mai avea nevoie neapărat de lagăre şi închisori pentru a funcţiona*”, scria Monica Lovinescu la 15 martie 1973). Alte articole din acest registru: *Memoriile Nadejdei Mandelstam,* p. 158. *Comitetul Intelectualilor pentru Europa Libertăţilor,* p. 178. *Boris Souvarine despre Panait Istrati,* p. 211. *Impactul lui Soljeniţîn la Paris*, p. 163. „*Taina libertăţii*” lui Nicolae Steinhardt, p. 259 („*Gustul demnităţii se poate pierde, ca şi acela al libertăţii*” „*Trebuie să ştii să plăteşti: dacă vrei să fii liber, se impune să nu-ţi fie frică de moarte*”, şi alte taine ale unei căi spirituale ce duc la dreapta judecată necesară pentru a alege între conştiinţă şi carieră). *Scriitorii şi Canalul,* p. 244 (unde autoarea dezvoltă o analiză minuţioasă, mergând pe urmele lucrării Lumea contemporană şi literatura sovietică, în care Michel Heller vedea adevăratul act de naştere al realismului socialist, înainte chiar ca această denumire să existe, în scrierile lui Gorki asupra lagărelor de concentrare sovietice). Sau, de pildă, *Silabisirea democraţiei,* p.289.

Articolele Monicăi Lovinescu au anunţat timp de decenii intenţia de a pune în evidenţă şi de a umple un regretabil vacuum de poziţii teoretice credibile inspirate de marea tradiţie liberal-conservatoare. Cu mult înainte de apariţii, precum cea mai recentă de la Humanitas, cotată drept o „carte excepţională” de Vladimir Tismăneanu, semnată de Valeriu Stoica şi Dragoş Paul Aligică, şi intitulată „*Reconstrucţia dreptei*”, Monica Lovinescu atrăgea atenţia asupra faptului că *în România ne lipsesc cărţile de substanţă necesare culturii politice într-o ţară democratică, ne lipseau până recent până şi cărţile privind doctrinele politice ale unei drepte care respinge deopotrivă fascismul şi comunismul. Liberalismul autoarei a susţinut îmbrăţişarea principiilor liberalismului clasic şi ale ordinii sociale a capitalismului*. Eseuri interesante pe acestă temă: *Silabisirea democraţiei*, p. 289. *Noua dreaptă de la Bucureşti*, p.250. „*Paradoxul român*”, p.313. *De vină este „interbelicul*”, p. 474.

„*Problema Răului s-a aflat în centrul reflecţiei Monicăi Lovinescu. Pentru a pricepe cum poate fi apărat Binele, este necesară continua rememorare a infernului. Doar astfel se poate construi acea viziune pe care gânditoarea americană Judith Shklar o definea drept liberalismul fricii. Hermeneutica libertăţii înseamnă respingerea complezenţei placide, a acelui spirit flegmatic pentru care nu există linie despărţitoare între călăi şi victime, între adevăr şi minciună*".

Multe generaţii de tineri care au ascultat Emisiunile Monicăi Lovinescu la Radio Europa Liberă între anii 65 – 90 au învăţat *lecţia demnităţii*, încă în Gulag fiind şi lipsiţi de posibilităţi de exteriorizare a libertăţii. Poate că mare parte din explozia finală a *Revoluţiei române* (cea sinceră, cea necontaminată de jocurile de culise politice) s-a datorat *acelei reprezentări despre Rău şi despre refuzul Răului* pe care şi-au construit-o ascultătorii de radio pe unde scurte Europa Liberă şi ai emisiunilor Monicăi Lovinescu.
Articole elocvente: *Pentru un muzeu al erei comuniste*, p.325. *Asimetria indulgenţei*, p. 445. *Negaţioniştii de stânga*, p. 449. *Gramofonul ideologic*, p. p.466 (despre derivele totalitare la care poate conduce şi aşa-zisa corectitudine politică).

Lectura cărţii *Etica neuitării* este o aventură captivantă a minţii şi a inteligenţei morale. Este o construcţie interioară a sentimentului de libertate sau, pentru cei ce au fost captivi până acum în ideologii şi lanţuri spirituale, o proiecţie salvatoare de eliberare, fie ea şi în al doisprezecelea ceas.
Mă gândesc, după ce am parcurs această lume a libertăţii interioare, că abia acesta este adevăratul drum către *Societatea Deschisă*, cel care vine din interior, şi nu dinspre tribune.
Marele câştig ar putea fi acum, pentru mine, cititorul şi cetăţeanul, revizitarea întrebării platoniciene: cine trebuie să conducă?, întrebare foarte importantă în teoria politică, în teoria legitimităţii şi mai ales în teoria democraţiei. Pornind la drum acum înarmată cu toate avertismentele Monicăi Lovinescu, reflectez asupra actualităţii acestor teorii în statul de drept. Cândva, şi Karl Popper afirmase că „*un guvern are dreptul să comande atunci când este legitim, adică atunci când a fost ales, conform regulilor constituţiei, de majoritatea populaţiei sau de reprezentanţii acesteia. Dar nu trebuie să uităm că Hitler a ajuns la putere în mod legitim şi că legea referitoare la puterile depline, care l-a propulsat ca dictator, a fost decisă de o majoritate parlamentară. Prin urmare, principiul legitimităţii nu e suficient. El este un răspuns la întrebarea platoniciană: cine trebuie să conducă? Prin urmare întrebarea însăşi trebuie schimbată*".

Aşadar, mai important este să aflăm la timp nu cine trebuie să conducă sau cine nu trebuie, cât *cine sunt duşmanii Societăţii Deschise*. Şi să nu uităm niciodată că democraţia nu este un Rai, ci este o strategie de combatere a unei dictaturi, a unei *tyrannis*. Despre natura conflictelor ce definesc lupta dintre moralitatea şi imoralitatea unei democraţii versus imoralitatea abolută a totalitarismului, numai politicienii şi intelectualii pot da seamă. Reţin, la final, ca şi Vladimir Tismăneanu recent într-un excelent articol intitulat *Gramatica demnităţii*: *Pasiunea Monicăi Lovinescu, o amintire personală a reputatului profesor şi discipol al autoarei*: el devoalează publicului că Monica Lovinescu l-a sfătuit, odată(iar Vladimir Tismăneanu nu a mai uitat, de atunci): „*…continuă să dai studenţilor dumitale în bibliografia obligatorie, şi nu în ultimul rând, Demonii lui Dostoievski: una dintre chei, şi nu cea de pe urmă, stă sigur acolo*”. Despre ce cheie este vorba?
Evident despre cheia supravieţuirii noastre într-o lume în care încă prea puţini dintre noi îşi însuşesc *Etica neuitării*.

18.05. 2009

Mogens Camre, un Hitler nou scoate capul din Nord - Un parlamentar european certat cu legile Europei. Un rasist care reaprinde scânteia discriminărilor

Parlamentarul danez Mogens Camre a afirmat public că bulgarii şi românii sunt *pur şi simplu* mai puţin inteligenţi decât nordicii şi că drepturile lor în Parlamentul European ar trebui limitate. Ca şi Hitler sau Stalin, Camre porneşte de la premiza că norocul, diktatul şi capriciul politic pot ţine loc de daturi biologice, mizând tot pe o anatemă globalistă şi de grup. Nonşalanţa cu care individul a propus limitarea drepturilor românilor sau bulgarilor îmi reaminteşte de mai vechea noastră rană: nimeni nu a fost făcut încă vinovat pe plan internaţional pentru tragediile popoarelor estice europene, oferite pe tavă lui Stalin în condiţii umilitoare în 1945 şi la adăpostul unei depline confuzii între antifascism şi comunism de care sovieticii au profitat timp de decenii bune. Bruxelles se face că plouă, curtând mereu Moscova în numele robinetului de gaz şi absolvind-o din nou cu laşitate de orice vinovăţie. Banii Moscovei au fost întotdeauna buni, atunci când au venit către Occident sub formă de fonduri pentru propriile partide comuniste căpuşă. Iar astăzi petrolul rusesc este foarte gustos pentru cetăţenii şi politicienii occidentali care îşi reglează bunăstarea după mărinimia lui Putin, ce foloseşte nestingherit arma energetică în chip de instrument de negociere brutală. Marea Britanie, Germania, chiar şi unele cercuri din America, nemaivorbind de

Kremlin, ar avea de ce să roşească. Mai apoi şi Franţa sau aliaţii, între care - aproape mereu la loc de frunte - intelighentsia lor gauchistă, care au asistat cu mâinile incrucişate şi cu o cecitate prelungită la abuzurile ruseşti împotriva României şi a restului ţărilor Estului de către politica bolşevizată iradiată de structurile sovietice între anii 1945 - 1989 şi după...

Bruxelles se codeşte de câţiva ani buni să condamne comunismul şi dictatura Moscovei exercitată timp de cincizeci de ani asupra Estului Europei. Vinovaţii reali, politici şi militari, pentru dezastrul lăsat în urmă de bolşevism în ţări precum România scapă mereu nepedepsiţi, ies mereu în afara istoriei (prin spălarea creierului şi prin manipulări), nu spun măcar un *pardon*, din complezenţă, pentru că au lăsat în urma lor sute de milioane de victime, un primitivism politic impardonabil şi un stadiu vag funcţional de dezvoltare economică de nivelul secolului al XIX-lea...în timp ce reprezentanţii noilor lor politici urcă tonul şi cresc nivelul de rasism prin aroganţa cu care tratează populaţiile la al căror masacru au asistat până mai ieri cu cinism.
Aceste atitudini, ca cea a lui Mogens Camre, sunt condamnabile, şi în faţa lor este necesară reacţia cea mai fermă: danezii sau alţii nu sunt mai inteligenţi decât esticii, ci doar mai favorizaţi de politicile proprii şi de politicile marilor puteri. Trebuie să li se pună sub nas, însă, adevărata istorie a lumii, la fel cum legea trebuie să împiedice în mod ferm rasismul, negaţionismul Holocaustului şi negaţionismul Gulagului. Nesimţirea parlamentarilor cu porniri isteric-rasiale ca acest Mogens Camre aduce atingeri democraţiei europene şi dreptului la imagine al ţărilor noastre, ca şi al cetăţenilor noştri, iar prin laxitatea noastră se poate ajunge la noi politici discriminatoare.

În mod direct, i-aş spune acestui domn: nu sunteţi mai inteligent decât nimeni, Mister Camre, şi nici românii nu sunt, toţi, mai puţin inteligenţi decât dv., după criteriile rasiale pe care le folosiţi cu lejeritate condamnabilă, ci dimpotrivă, dv. readuceţi în faţa lumii, pentru o clipă, personajul cel mai dement din punct de vedere politic care a fost Hitler, precum şi discursul european cel mai prost posibil, şi furnizaţi atitudinea care, conform legii, vă exclude dintr-o Europă democrată.

elegiile pentru V.
adevăruri istorice care nu pot fi tratate cu armele poesiei. transplant de retorică. *error system* 303

genocid. cameră de gazare. cuptor.
cameră de tortură. cameră de anchetă. sală de şedinţe de demascare.
deportare. lagăre de muncă forţată. domicilii obligatorii. lagăre ideologice

de reeducare. gulag. purificare rasială. purificare etnică. purificare sexistă. purificare ideologică. închisori. gropi comune. denunţuri. dispariţii. asasinate. persecuţii. exterminări. eugenie.
procesul comunismului nu poate începe decât de la manifestarea planetară a interesului politic faţă de acest subiect.
care pentru mine este unul pur poetic. în faţa căruia eşuez de foarte muţi ani.

va veni o zi, mult prea îndepărtată, cu mari actori, cu distribuţie multinaţională, când artişti ex-sovietici, englezi, germani, americani, români, italieni, francezi şi de alte naţii se vor învârti în jurul unei idei, înarmaţi cu piruete, poante, genuflexiuni, fandări, reverenţe şi vor repeta rolul schematic despre scuzele ce le datorează artizanii militari şi politici ai războiului rece, popoarelor nefericitului est al europei. mi s-a povestit că acestea au fost cedate în condiţii ruşinoase şi asasine dictatorului stalin în anul de graţie una mie nouă sute patruzeci şi cinci. acelaşi lucru este scris în manualele de istorie. dar caracterul penal internaţional al faptei, ca şi aspectul ei profund imoral, nu sunt reclamate de nimeni. nu există instanţă mondială actuală preocupată de refacerea conceptului de demnitate a estului prin căinţa şi înţelepciunea celor ce l-au mutilat.
o nouă geografie pâlpâitoare începe să se rescrie, peste un relief psihic din nou pervertit şi manipulat, dar mult îndulcit, în care criminali, mărturii şi victime deopotrivă nu vor mai fi în viaţă, cum nici documentele demne de crezare, aşa încât povestea de adormit copii să poată fi spusă ca o litanie ce mângâie fără să aline.
de ce vomam eu în perioada rece a climei temperat- continentale? mă întrebi.
dar de ce nu mă întrebi de ce libertatea este ataşată numai centrului plăcerii din hipotalamusul omului nou de gulag, ca şi al urmaşului său direct, globalistul multicultural de periferie.
un transplant de identitae, vă rog, şi un implant de silicon mamar plus fesier şi labial. plata pe loc.
identitatea mea culturală este dumnezeul meu.
- acuzată angela aristeia: cine este dumnezeu?

o inimă epică şi o minte lirică. apendice intergalactic în amnios de melancolie.
pe cine poate să aline istoria falsificată?
avem o românie freatică, o românie de suprafaţă şi o românie de altitudine ce fac parte din europa trainică şi dintr-o lume misterioasă.
realul pe care îl văd şi îl pipăi nu este realul despre care se face dezavangardă.

ceea ce se scrie despre accesele de febră ale îngerilor este ca o taină a
bisericilor minore. am o inimă epică şi am o minte lirică.
nu sunt pacientul potrivit pentru ideologi.
traumele mele parcurg formele de relief ale descreşterii umanităţii.
eu nu plâng, aparatul meu de fotografiat digital îmi atârnă de gât sau de
pleoape ziua şi noaptea, ca un apendice intergalactic.
cosmosul este un hiatus din care dumnezeu ţâşneşte irepresibil.
fie-i ţărâna uşoară mirelui pietrelor, fie-i lacrima amnios de melancolie.
nu pot muri decât de un număr infinit de ori. nu sunt pacientul
potrivit pentru ideologi

28 iunie 2009

Amintiri despre câteva filiere franceze. Kaddish pentru Beer Sheva la 31 august 2004. Francofonie şi Strada Armenească

Merită consemnat. Franţa nu e singura ţară care importă corupţie din democraţiile fragile, cum e cea românească. Dar e un importator cu care am avut de a face. Să nu ne facem, aşadar, iluzii că ţările mai vechi în Uniunea Europeană nu sunt vulnerabile faţă de sistemul nostru ticăloşit. Generozitatea cadourilor, a comisioanelor şi a favorurilor prin care Estul şi-a făcut prieteni în Vest, în maniera formal criticată dar *de facto* universal acceptată, nu l-a lăsat rece pe cel din urmă. Înainte de anii 2000, au existat anii ceauşismului sau cei bolşevici, când Moscova şi Bucureştiul îşi cumpărau simpatia şi tăcerea occidentalilor finanţând generos partidele lor comuniste şi chiar şi pe cele socialiste. Favorurile orientale deschid şi astăzi unele uşi ale instituţiilor occidentale ce mimează onorabilitatea, cât şi calea către burse sau joburi. Un cerc european se închide în manieră balcanică, de ce nu?, culturile fac şi schimburi de valori şi de non-valori. Astfel am „pierdut" şi eu o bursă la Villa Marguerite Yourcenar, unde au fost preferaţi în 2008-2009, şi fără să îndeplinească *minima moralia* a criteriilor de eligibilitate asumate de regulamentele oficiale, câţiva reprezentanţi cu spate politic din zona de camarilă cultural-politică PNL-PSD aflate la putere în 2007-2008; în schimb dosarul meu, care îndeplinea toate condiţiile cerute de regulamentul oficial de participare, a fost respins, şi încă fără motiv. O cauză suplimentară a respingerii mele este poate şi aceea de sensibilitate culturală şi etnică, având în vedere faptul că unele din piesele dosarului meu erau superbe kaddishuri scrise în română şi în franceză (kaddishuri, adică poeme în cheie iudaică ce reprezintă iniţierea în durere şi rugăciunea morţilor la evrei), în timp ce directorul Villa Marguerite

Yourcenar şi membru al comitetului de organizare, Domnul Achmy Halley, musulman, este autorul volumaşului *Les Messagères d'Allah*.
Un astfel de kaddish (kadiş), şi el piesă din dosarul pentru Villa, izvorâse din îngijorarea pentru soarta victimelor atacului terorist de lângă universitatea din Beer Sheva, de unde o bună prietenă profesoară universitară Sabina Felix mi-a transmis relatarea tragediei. Îl reproduc numai din respect pentru adevăr:

Kaddish pentru Beer Sheva la 31 august 2004

(Beer Sheva, mon amour)

nu m-ai ales pe mine nici de data asta, moarte,
doar mi-ai sărit în braţe şi m-ai muşcat de obraz.
ochii tăi sunt două stele stinse
prin care mă strigă copiii şi femeile şi bărbaţii captivi
în peştera ta de diamant

e noapte la Beer Sheva şi străzile oraşului urcă la cer.
doi îndrăgostiţi se aşează pe trotuarul plin de sînge
şi îşi jură dragoste veşnică.
ei se sărută vorbindu-şi despre moarte.
alţi doi îndrăgostiţi îşi fac hainele de nuntă din
resturi de veşminte găsite pe caldarîm după explozie.
în rochie şi costum alb se vor uni cu pacea.
iar alţi doi îndrăgostiţi adună fragmentele umane
împrăştiate în jurul autobuzului
şi le cultivă în gradina cu flori.
mâine vor răsări din pămînt îngeri roşii.
e noaptea morţii la Beer Sheva
şi îndrăgostiţii se pregătesc de viaţă

nu m-ai ales pe mine nici de data asta, moarte,
doar m-ai strâns în braţe şi m-ai sărutat pe obraz.
gura ta nesătulă a mai înghiţit
şaisprezece inimi nevinovate.
erau şaisprezece fraţi ce mergeau să culeagă
fructe din pomul vieţii. erau fraţii mei.

e noapte la Beer Sheva şi cineva aruncă năvodul
peste casele îngropate în deşert.
sub pietre de foc se cuibăreşte frica
iar din teamă se nasc bărbaţi şi femei liberi.

îndrăgostiţii se plimbă nepăsători
pe acoperişuri. ei se ţin de mână
şi duc mai departe o flacără.
ziua se prefigurează ca un peşte mare
din care toţi se vor înfrupta
ca dintr-un trup al morţii care hrăneşte

nu m-ai ales pe mine nici de data asta, moarte.
mi te-ai încolăcit în jurul gâtului ca un steag
al ţării fără odihnă. mi-ai adus un grăunte
de verset şi ai adormit la sânul meu.
eşti doar un prunc ce nu se mai satură

ascultă cum răsună acest kaddish
şi dormi, frumoaso, dormi.
dormi şi nu te mai trezi.
lasă-mi copiii în pace să înveţe mai întâi
iubirea de litere.
lasă-mi copiii în pace să înoate în cer.
lasă-mi copiii în pace să cultive copaci
în deşert.
lasă-mi copiii în pace să ridice castèle.
lasă-mi copiii în pace să devină prinţi.
lasă-mi copiii în pace să zboare peste ocean.
lasă-mi copiii în pace să se caţere pe stânci.
lasă-mi copiii în pace să bea ambrozie.
lasă-mi copiii în pace să umple casa cu alţi copii.

lasă-mi copiii în pace să facă legi.
lasă-mi copiii în pace să cânte neshama.
lasă-mi copiii în pace să tragă cu arcul.
lasă-mi copiii în pace să se roage.
lasă-mi copiii în pace să paşească peste prag.
lasă-mi copiii în pace să-l descopere pe
Dumnezeu în miezul de nucă

e noapte la Beer Sheva.
e noaptea când îndrăgostiţii se plimbă fără odihnă
pe străzile ce urcă la cer,
ţinând în fiecare mână câte o inimă
din care ţâşneşte lumina
ca o ploaie roşie matinală

Aşadar, nu puteam întruni conjuncturi mai nefericite decât aceea de a fi fost sabotată în obţinerea bursei franceze de compatrioţi cu relaţii şi cu lipsă de scrupule, chiar dacă nici măcar nu aveau merite cunoscute în domeniul francofoniei, la care se adaugă obişnuita stare emetică pe care lectura kaddishurilor mele o poate trezi unor specialişti din Franţa musulmană.
Am consemnat acest fapt pentru memoria culturală şi tâlcul său. Inclusiv pentru memoria mea, pentru că deja am început să nu mai ţin socoteala abuzurilor şi atacurilor înregistrate în lumea noastră românească, unde nu sunt respectate valoarea şi etica. Reacţia mea de protest a fost aceea de a trimite o *Scrisoare deschisă* nu numai unui director francez care nici măcar nu s-a străduit să mimeze manierele franceze ale politeţii din mediile autentic universitare şi culturale, ci şi presei, administraţiei şi opiniei publice franceze şi autohtone. Dintotdeauna, decenţa şi rectitudinea, onoarea şi spiritul meritocrat mă însoţesc peste tot, inclusiv la marile curţi europene. Educaţia şi respectul pentru lege şi valoarea autentică mă împiedică să îngenunchez în faţa abuzurilor şi a corupţiei.
Iată, în cele ce urmează, textul remis redacţiilor şi editurilor:

Filiera culturală franceză

Scrisoare deschisă către domnul Achmy Halley, directorul Villa Marguerite Yourcenar

Stimate Domnule Achmy Halley,

Vă asigur de cele mai sincere gânduri.

La începutul anului în curs, mi-am depus candidatura pentru o rezidenţă literară în anul 2010 la Villa départamentale Marguerite Yourcenar, atrasă fiind de declaraţiile de bună practică profesională şi morală pe care aceasta le promite, cu titlu pur teoretic, pe site-ul său oficial (http://www.cg59.fr/FrontOffice/UserFiles/File/Villa_Yourcenar/index.html), din care spicuiesc menţiunea: *La Villa Marguerite Yourcenar s'engage à soumettre les candidatures présentées dans les délais à l'appréciation d'un jury d'experts européens issu du monde des lettres.* Am înţeles ulterior, totuşi, că aceasta este o simplă aserţiune care *dă bine*, promiţând democraţie şi meritocraţie până şi acolo unde aceste principii nu există. Studiind, mai departe şi mai bine, schema de prezentare a Conseil Général - Département du Nord, coroborat cu datele reale şi de modus operandi, am înţeles, că, de fapt, soluţiile şi selecţiile de candidaţi pentru rezidenţele literare la Villa Yourcenar, le fac cu prioritate oamenii de legătură din Consiliul Judeţean Suceava şi Departamentul de Nord,

iară nu juriile promise de experţi europeni din lumea literară bună. Dosarele pretinse de regulamentul oficial sunt astfel lovite de nulitate. *Jocurile* le fac relaţiile şi interesele. Funcţionarii de legătură dintre consiliile departamentale nu reprezintă, după câte ştim, decât pioni din politică şi din administraţia publică, nicidecum elite literare şi nici repere culturale. În această situaţie, am putut înţelege şi de ce domnia voastră aţi putut prefera paradoxul următor : aţi admis anul trecut (ce juriu a decis, şi în acest caz ? căci nu a existat un comunicat public) candidatura pe 2009 a unei persoane din Suceava care aparţinea, la vremea aceea, sferei de influenţă agresivă legată de fief-ul interdepartamental româno-francez puternic politizat PSD+PNL şi practicând un exerciţiu de politizare prin asalt a culturii, de partea română (prin similitudine, evident, orice altă coloratură politică de imixtiune exercitată în detrimentul valorii reale şi al competitivităţii ar fi fost odioasă). Invitaţia pentru 2009 a fost, astfel, nu produsul selecţiei operate după criterii valorice literare şi intelectuale, ci după influenţe predominant politice. În tot acest timp, dosarul meu literar – care este nu numai al unui scriitor şi intelectual european, ci şi al unei personalităţi francofone europene cunoscute – a fost, recent, respins. Ca background, activitatea mea profesională, desfăşurată pe durată de ani de zile, radiind şi în cadrul unor programe europene din domeniul francofoniei (între care coordonarea unor ediţii naţionale şi din Bucovina, 2007, 2009, ale festivalului *Le Printemps des Poètes*) nu a contat pentru *juriul* (?) dvs., în timp ce aţi putut prefera pentru anul 2009 persoane care nu au avut niciodată tangenţe cu francofonia, dar au membrii de familie (rude, adică, din cele ce nu se jenează să se implice în situaţii de nepotism şi trafic de influenţă) incluşi în francofonie şi în sistemele de relaţii politice pesedisto-liberale ce monopolizează de multă vreme, agresiv şi discriminator, în mod pseudo-legitim, lipsit de loialitate concurenţială, lipsit de fair play profesional şi moral, câmpul de parteneriate dintre Consiliul Judeţean Suceava şi Departamentul de Nord.
La o simplă căutare pe internet, sau în atâtea volume şi periodice, există numeroase expresii culturale, literare, jurnalistice, media şi intermedia ale activităţii mele desfăşurate în domeniul francofoniei, al scrisului şi al promovării literaturii de expresie franceză.

Vă confirm faptul că am primit scrisoarea dvs., prin care <u>nu</u> îmi faceţi cunoscută nici componenţa juriului european ce a respins dosarul meu (nici motivele), juriu despre care susţineţi că s-ar fi reunit pe data de 17 aprilie la Paris, pentru a desemna laureaţii rezidenţei literare pentru anul 2010. Era o expresie necesară, de minim respect, tipică mediilor intelectuale europene. În condiţii de rang universitar, când astfel de jurii europene ar trebui să fie alcătuite din eminenţi specialişti şi din persoane

de notorietate (e vorba de brandul Marguerite Yourcenar şi de Franţa , totuşi!), numele lor trebuie făcut public în mod obligatoriu, iar componenţa juriului este anunţată şi candidaţilor. *Noblesse oblige, quand même* ! Or, dumneavoastră nu aţi anunţat public, conform aşteptării, din cine a fost alcătuit acest juriu. Astfel se ridică încă un semn de întrebare privind demnitatea evenimentului jurizării. Adaug şi faptul că se pune problema ca juriile dvs. de specialişti, dacă există cu adevărat (câtă vreme nu le numiţi, cum să fie cunoscute de public ?), să aibă atât capacitatea critică şi literară, cât şi experienţa şi buna credinţă de a opera asupra unor opere literare complexe, precum şi să se situeze înafara mecanismelor de influenţare gestionate de grupurile de presiune sau de manipulare din ţara dvs. sau din ţările natale ale autorilor.

Există în scrisoarea dvs. o frază care nu corespunde niciunui standard academic, literar, cultural şi deontologic: *malgré les qualités littéraires de votre dossier, j'ai le regret de vous informer que votre candidature n'a pas été retenue*. În mod normal, fiind vorba de o selecţie operată de un juriu, şi, având în vedere faptul că ne situăm în Europa, sunteţi moralmente obligaţi de cutumele civilizaţiei noastre europene să aplicaţi criterii de valoare şi norme de jurizare, iar atunci când respingeţi candidaturi, juriile trebuie să fie în stare să comunice candidaţilor şi cauzele respingerii. Lucrul acesta ar fi cu atât mai necesar cu cât, la acest nivel, candidaţii la aceste rezidenţe literare nu sunt nişte debutanţi sau necunoscuţi, ci sunt nişte scriitori de recunoaştere naţională şi internaţională, faţă de care trebuie să manifestaţi un minimum respect. De data aceasta, în cazul meu, acest respect a fost neglijat. Tocmai de aceea mă mir că mai adăugaţi şi penibila frază, care nu vă onorează : *Je vous précise que vous pouvez présenter un nouveau dossier de candidature après la publication d'un nouvel ouvrage*. Ei bine, după ce am făcut cunoştinţă cu mecanismele de selecţie de la Villa Yourcenar, (eu candidând aici, după cum îmi este obiceiul, în mod absolut onest - şi, tocmai de aceea, fără şanse?, pentru că neavând susţinerea sistemului « original » de pile, relaţii şi fiefuri politice interdepartamentale româno-franceze), consider că m-am edificat : o eventuală candidatură a mea nu vă va mai fi accesibilă. Pierderea este mai ales a dumneavoastră. Vă mărturisesc că am câteva principii după care mă călăuzesc nedezminţit în viaţă, între care acela că nu agreez discriminarea şi nici corupţia (fie ea socială, politică sau culturală). Mă întristează să constat că Franţa importă în ultima vreme corupţia sistemelor democratice slabe. Vă mărturisesc, de aceea, sincera mea compasiune. În cazul de faţă, Franţa ne apare şi ca un sistem risipitor, care îşi permite luxul de a pierde oameni de lobby cultural statornici şi fideli, cum îndrăznesc a mă considera.

Mărturisesc că nu am ştiut până azi cine sunteţi. Am aflat acum că sunteţi originar dintr-o familie din Kabylie, sunteţi specialist cu teză în Marguerite Yourcenar, sunteţi autorul unor cărţi pentru copii, între care *Les Messagères d'Allah*. Experienţa mea francofonă are altă geneză : România, se ştie, fără a fi fost vreodată colonie franceză, a îmbrăţişat francofonia de bună voie, prin seducţie culturală şi politică, fructificate în interese legate de progres şi modernizare a ţării de către intelighenţia şi nobilimea românească. Marele diplomat român Nicolae Titulescu, fondatorul Ligii Naţiunilor, afirma, în secolul trecut: *« Când este vorba de România şi de Franţa, e greu să separi sentimentele de raţiune»*. Dar limba franceză, prin supleţea şi graţia sa, începuse să pătrundă la curţile europene încă din secolul al XI-lea, ajungând să se impună (devenind şi mai clară, şi mai statică, având o bună homeostazie întru acordul sincroniei cu diacronia) în timpurile renascentiste, după cum descrie Walter von Wartburg, în 1934 : *« C'est comme une marée montante dont la nappe couvre tout le littoral en même temps et d'un mouvement uniforme »*. Limba franceză începe să pătrundă mai puternic în Muntenia şi sudul Moldovei odată cu primii domnitori fanarioţi. Pe la începutul anilor 1700, din câte se ştie oficial, dragomanii greci voiau să achiziţioneze cât mai multe limbi străine, în timp ce turcii, (stăpâni la vremea accea peste această parte a lumii), fiind opriţi de Coran, nu aveau acces. În anumite părţi ale României (Transilvania şi Bucovina), asupra cărora s-a exercitat influenţa civilizatoare şi europenizatoare a Imperiului Austro-Ungar, limba franceză era vorbită mai ales în mediile culte româneşti, evreieşti, germane şi armeneşti. Influenţa franceză a avut un rol decisiv la desăvârşirea caracterului modern al limbii române literare. Conştiinţa originii romane comune a celor două popoare (francez şi român), precum şi înrudirea lor lingvistică, au pecetluit acest stadiu, ca parte dintr-un întreg imens. În fond, se dobândeau deja conştiinţa şi respectul comun, tipic european, pentru adevărata natură a Europei, care este una foarte complexă : iudeo-creştină şi greco-latină. Prestigiul cultural al Franţei de la începutul secolului al XIX-lea a sporit interesul intelighenţiei româneşti faţă de limba şi cultura franceză. În Bucovina, în Suceava – ce a fost de-a lungul timpului când centru de multiculturalitate, când centru de excese naţionaliste şi de antisemitism sau de xenofobie difuză - , unii dintre cei mai buni profesori de limba franceză de la începutul şi mijlocul secolului trecut continuau să fie germanii şi evreii, întotdeauna interesaţi de studiu, de performanţă şi de progres, de muzică, de meşteşuguri, de arte, de pictură şi de umanioare. Ei transmiteau elevilor lor nu numai cunoştinţe de limba franceză, ci şi dragoste şi pasiune pentru cunoaşterea limbii şi civilizaţiei franceze. Copil fiind, la vârsta de numai patru ani, când citeam deja cursiv româneşte, începusem

şi studiul limbii franceze cu o astfel de profesoară eminentă, ce locuia pe strada Armenească. De două ori pe săptămână, parcurgeam pe jos patru kilometri ca să străbat bulevardele mici şi cochete ale micului ştetl, pe care răsunau adesea ritmurile de vals, apoi să urc pe strada Dragoş Vodă (*un prince roumain*), pe celelalte străzi străjuite de plopi, castani şi molizi, apoi să las în stânga Villa Maria şi să mă îndrept către turnul armenesc, cu pitoreasca lui aflorare. Pe dreapta, o casă cu cerdac larg, boieresc, cu ferestrele garnisite cu flori neapărat roşii. Profesoara de franceză mă întâmpina de fiecare dată cu o îmbrăţişare caldă, de *yddishe mamme*, sărutându-mă cu foc, de parcă nu ne-am fi văzut de multă vreme. Primele albume şi ilustrate de la Reims (la catedrala încoronării regilor Franţei) sau Paris (multe albume de artă), Chartres, primele etichete de… şampanie de la Reims, sau primele timbre poştale franceze, la doamna Iacubovici le-am văzut mai întâi, în 1961. Plus nelipsitele bomboane fondante multicolore sosite direct de la cofetăriile pariziene şi ambalate în cutii strălucitoare…Învăţam aceleaşi poezii pe care le învăţa, în Franţa, orice copil de vârsta mea, apoi, rând pe rând, autorii francezi au urcat în mintea mea, pe măsură ce achiziţionam experienţa culturală necesară. Începusem şi şcoala, gimnaziul, liceul, studiile de pian cu doamna Nussbrauch… Enfin, toate acestea parcă au fost ieri. Au trecut, între timp, aproape cincizeci de ani…Astfel proiectată pe canavaua amintirilor, limba şi cultura franceză au constituit, după cele natale, româneşti, al doilea peisaj mental pe care s-a construit scenariul vieţii mele intelectuale şi culturale.

Stimate domnule Achmy Halley,
Site-ul dvs. de la Villa, care descrie publicitar caracterul onest şi discernământul cultural al selecţiei pentru Villa Yourcenar şi de pe care mi-am descărcat şi eu formularele de participare, ca orice alt cetăţean obişnuit al Uniunii Europene, susţine, tot în mod teoretic, următoarele: *La Villa Départementale Marguerite Yourcenar a pour mission d'accueillir des écrivains pour qu'ils puissent écrire dans un lieu retiré et paisible, mais aussi pour faire découvrir leur œuvre à un public essentiellement français qui ne la connaît pas encore assez.*
Peuvent adresser un dossier de candidature les auteurs européens- romanciers, poètes, dramaturges, essayistes,..., créateurs de littérature fictionnelle ou non-fictionnelle - qui ont déjà publié un ou plusieurs ouvrages (les éditions à compte d'auteur ne sont pas prises en compte) et qui souhaitent venir à la Villa Marguerite Yourcenar pour achever un manuscrit. Les ouvrages de recherche universitaire (thèse, etc...) ne rentrent pas dans ce cadre.
Declarativ, discursul pare bun. Ei bine, după experienţa pe care am avut-o cu dvs. în practică, mi-am dat seama că adevărata miză a acestui sistem pe care

îl gestionaţi pentru accesarea unei rezidenţe la Villa ar fi trebuit să fie guvernat numai de eleganţa competiţională literarocentrică, intelectuală şi scriitoricească şi de respectul pentru valoare. În România nu există aşa ceva, decât în mod excepţional. Regret că am aflat că nici în Franţa nu există, în mod riguros şi emblematic. Însă nutresc speranţa că, partenere fiind în Uniunea Europeană, ţările noastre vor reuşi în viitor - în ipoteza că nu vor fi luate din nou în stăpânire de sisteme totalitare - să facă mai mult pentru dezvoltarea unui autentic climat care să depăşească stadiile declarative şi să afirme în fapte şansele meritocraţiei, în dauna grupurilor de interese şi de presiune. Dacă Franţa va continua să importe prea mult trafic de influenţă şi prea multă corupţie din alte ţări, ar putea să se îmbolnăvească grav. Iar bolile ţărilor nedemocratice sunt costisitoare şi se tratează foarte greu.

Vă asigur, încă o dată, de sinceritatea opiniilor şi de îngrijorarea reală faţă de abdicările morale care se petrec în Europa noastră,

Angela Furtună

Scriitoare, publicistă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

P.S. Vă adresez această scrisoare în limba română, cu convingerea că nu veţi avea dificultăţi în a vă îmbogăţi potenţialul cultural prin vizitarea limbii şi culturii mele materne, marea mea dragoste, limba şi cultura română, care fac parte la ora actuală din patrimoniul celebrat cu respect în Uniunea Europeană şi în NATO.
Adaug, ca un omagiu adus valorilor Europei, cea mai recentă traducere literară pe care am făcut-o de plăcere ieri, 19 iunie, de ziua mea, din limba franceză în limba română.

Jérusalem

(...) Sur cette terre aride où, dans le sel des larmes,
Ne descendit jamais une goutte de pluie,
Le reste de l'exil vient comme la rosée.

Après tant d'abandons, de misère et de ruines,
Ce pays est vivant par la grâce d'un peuple,
Où régnèrent mille ans déserts et pestilence,

Manières de cailloux, marécages mortels,
Et cirques décharnés dont le calcaire est nu
Comme les os blanchis sur le crâne édenté.

Quel monde célébrer, langue de notre perte ?
Quel triomphe vêtir de la pourpre des ruines ?
Haut dans le froid, le linge des nuages
Claque sur la maison dans l'orage d'hiver.
Vent de Jérusalem, tu cours dans la montagne
Comme le grondement du jour qui doit venir. (...)
(Claude Vigée *Le Soleil sous la mer*
Flammarion, Paris, 1972)

Ierusalim

(...) Pe acest pământ uscat, unde, în sarea lacrimilor
Nu a coborât nicicând vreo picătură de ploaie,
Ultimul exil a poposit precum roua.

După atâtea renunţări, mizerie şi ruine,
Această ţară trăieşte prin voinţa unui popor,
Peste care mii de ani au domnit deşerturi şi duhori,

chipuri de pietre, mlaştini seci
şi depresiuni aride, al căror calcar e gol
la fel cum goale sunt oasele albe de pe un craniu edentat.

Ce lume să celebrăm, limbă a pieirii noastre?
Ce triumf să înveşmântăm în toga de purpură a ruinelor?
Din înălţimea de frig, mantaua norilor
Se izbeşte de casă în furtuna iernii.
Vânt de la Ierusalim, alergi peste munte
Cum tunetul zilei ce va veni (...)

(traducere de Angela Furtună)

Domnul Achmy Halley nu mi-a răspuns niciodată. Lecţia despre respect şi valori europene a rămas deschisă.

14.08.2009

„Nu este vorba de puseuri iraţionale, de izbuniri haotice, de ceea s-ar putea numi o cacofonie anarhică, ci de acţiuni atent gândite, cu motivaţii ideologice precise, menite să submineze orientatarea democratică, pro-occidentală a României”. Discursul urii şi eşecul anunţat

Pe blogul său *Memorie, libertate, moderatie*, Vladimir Tismăneanu publică articolul meu intitulat "*Ideologii obscure şi bazate pe ură*, apărut recent în presa românească şi pe blogul meu de idei şi analize din wordpress. Articolul e însoţit de *Nota lui Vladimir Tismăneanu*: „*Poeta şi jurnalista Angela Furtună propune pe blogul ei o necesară şi convingatoare analiză a fronturilor urii şi calomniei din spaţiul public românesc. Nu este vorba de puseuri iraţionale, de izbuniri haotice, de ceea s-ar putea numi o cacofonie anarhică, arată autoarea, ci de acţiuni atent gândite, cu motivaţii ideologice precise, menite să submineze orientatarea democratică, pro-occidentală a României. Unii dintre cei mai vocali activişti ai barocului fascisto-comunist sunt de altfel admiratori făţişi ai lui Ahmadinejad…"*

(Trebuie să recunoaştem şi să analizăm temeinic valul de resentiment şi de ură care a potopit România anului 2009. Dacă volumul *Discursul urii* al lui André Glucksmann – Ed. Humanitas, 2007 - avea nevoie de o punere în practică pe paradigma autohtonă, observabilă şi analizabilă, iată că societatea românească a furnizat în anul campaniei prezidenţiale un model din păcate *idea*l de generalizare a urii şi a agresivităţii. Voi reveni, cu un studiu temeinic).

„E vară, e criză şi e..da!… campanie, scriam în articolul din august 2009.
O campanie cu *focoase nucleare*. E o campanie urâtă, zbuciumată, traumatizantă, ilogică…Politicianismul clocoteşte oribil, mai ales în zonele sale fundamentaliste (care se extind, din păcate!), iar lipsa de argumente şi de proiecte autentice e înlocuită de atacuri furibunde la persoană, comploturi şi execuţii publice.
Cei care au înfăptuit câte ceva până la ora actuală în folosul liberal-democraţiei devin ţinte pentru paraziţi.
Unui electorat năucit de dezechilibre, de sărăcie şi de efectele dezastruoase ale politiciansmului gauchist şi crizei, îi va fi fatal acest spectacol degradant oferit non-stop de killerii media-politici ce fac istoria zilei, sunt cei care confundă libertatea de expresie cu hăituirea şi care sculptează pe cortexul spectatorilor reacţii emoţionale prin forţa mesajelor subliminale şi a injuriilor de pe sticlă sau din hârtia de ziar…
Campania electorală a unor candidaţi minori pentru alegerile prezidenţiale din noiembrie se bazează anul acesta pe un terorism pseudo-intelectual fără precedent, desfăşurat pe trei fronturi (pentru că e, deja, război!):
1. frontul politic dur, ultranaţionalist, antiamerican anti -Traian Băsescu
2. frontul stalinist, xenofob, antisemit, antiamerican anti - Vladimir Tismăneanu

3. frontul comunistoid, deci fascist, împotriva Raportului Final al Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii din România. Reamintesc că această comisie, prezidată de Prof. Dr. Vladimir Tismăneanu, a fost formată din elite internaţionale:
Membri: Sorin Alexandrescu, Mihnea Berindei, Constantin Ticu Dumitrescu, Radu Filipescu, Virgil Ierunca, Sorin Ilieşiu, Gail Kligman, Monica Lovinescu, Nicolae Manolescu, Marius Oprea, H.-R. Patapievici, Dragoş Petrescu, Andrei Pippidi, Romulus Rusan, Levente Salat,
Stelian Tănase, Cristian Vasile, Alexandru Zub.
Experţi: Hannelore Baier, Ioana Boca, Stefano Bottoni, Ruxandra Cesereanu, Radu Chiriţă, Adrian Cioflâncă, Dorin Dobrincu, Robert Fürtos, Armand Goşu, Constantin Iordachi, Maria Mureşan, Germina Nagâţ, Eugen Negrici, Novák Csaba Zoltán, Olti Agoston, Cristina Petrescu, Anca Şincan, Virgiliu Ţârău, Cristian Vasile, Smaranda Vultur.
La redactarea Raportului au mai colaborat: Gheorghe Boldur-Lăţescu, Igor Caşu, Adriana Fleancu (corectură), Mihaela Ghimici (traducere), Lázok Klára, Shlomo Leibovici-Laiş, László Márton, Nagy Mihály Zoltán, Cristina Spătărelu (secretariat tehnic), Ioan Stanomir, Cătălin Augustin Stoica, Marian Zăloagă.

Urcând pe un flanc de interese antiromâneşti şi antidemocrate, elitele promoscovite alimentează astăzi, ca şi odinioară, atacurile la principalele realizări concrete obţinute de poporul român împotriva regimurilor neocomuniste care au târât România în dezastrul actual, începând imediat după 1989.
Cele trei redute de atac propagandistic funcţionează non-stop prin intermediul scenelor media aflate în proprietatea trusturilor şi prin radicalizarea spaţiilor de presă, până ieri democrate (vezi şi recentul caz de la Cotidianul, – când jurnaliştii moderaţi, democraţi, cu practică îndelungată în discursul liberal, au fost eliminaţi, iar în locul lor a fost adusă o echipă condusă de unul din cei mai abjecţi gazetari neoceauşişti, ce practică un discurs de procuror bolşevic).
Ce au în comun aceste fronturi?
Obsesia antiamericană şi antidemocrată conţinută în ideologii obscure şi bazate pe ură, nu în proiecte utile comunităţii şi cetăţenilor. Resentimente ilogice, intoleranţă şi iraţional, prejudecăţi arhaice şi o crasă ieşire din timp: aceasta campanie este construită în laboratoare ce nu mai văd realităţile româneşti (de aici vine şi periculozitatea lor), în arsenalele ideologiilor ce repun în operă instrumentele de tristă faimă ale Gulagului.
Avem de a face, aşadar, cu un numitor comun al fronturilor de luptă media-politice, care este orientat să creeze în România un antiamericanism şi un antibăsescianism furibund şi pătimaş, fenomen care ar putea genera, ulterior

(prin subtilă manipulare a electoratului abrutizat de trusturile media neobolşevice), un transfer de voturi dinspre Traian Băsescu – candidatul numărul 1 pentru reuşita la Cotroceni -, către ceilalţi aspiranţi la candidatură. În cadrul acestor campanii, eminentul profesor român Vladimir Tismăneanu este supus unui tir de o abjecţie rară, fabricată în laboratoare propagandistice de tristă amintire. Personalitatea şi opera profesorului au deranjat tectonica îndelung sedimentată de discursul resentimentar din România: *în timp ce alţii fac dizertaţii populiste fără cap şi fără coadă, profesorul enunţă; în timp ce logica urii, practicată de alţii, subordonează şi invită la gesturi aproape antisociale, logica profesorului invită la juxtapunere de idei şi la polemici utile, iară nu la fratricid.* În timp ce profesorul s-a dedicat recuperării Adevărului şi recuceririi unei demnităţi pentru România şi pentru cetăţenii români în confruntarea cu arhitecţii Gulagului recent şi viitor, alţii – din cei care acum îl vânează -, se ocupă cu eliminarea trecutului din memoria colectivă sau de arhivă. Vladimir Tismăneanu este astăzi demonizat, de către aceiaşi ideologi care ţintesc către Traian Băsescu şi către Raportul Final, iar toate aceste realităţi vin să submineze sacrificiile uriaşe făcute de România pentru integrarea în U.E. şi N.A.T.O.
Este cât se poate de evident faptul că interesele cercurilor ce se află în spatele acestor campanii murdare anti-Traian Băsescu, anti- Raportul final şi anti-ladimir Tismăneanu sunt orientate, aşadar, împotriva adevăratelor interese ale poporului român şi ale ţării noastre. Pe blogul său, de un real şi autentic succes, Vladimir Tismăneanu explică, o dată în plus, de ce nu este de acord ca ura şi recăderea în primitivismul comunistoid să invadeze din nou spaţiul românesc.
Adaug, la finalul acestei zile: campaniile anti-Băsescu şi anti-Tismăneanu vin de pe flancurile stepelor pe care Kremlinul şi-a întemeiat mecanismele sclavagismului roşu în care a fost târât şi poporul român în ultimele decenii. Faptele vorbesc, însă, cât se poate de clar : niciun român nu emigrează în Rusia sau în alte ţări ce cochetează cu totalitarismul, toţi românii doresc modernizarea României, iar cei care emigrează, aleg ţările civlizate : America, Australia, Canada, Occident. Câtă irosire, aşadar, din partea cercurilor politice care cred că-i vor putea încolona din nou pe români, fie şi prin forţa trusturilor de presă antiromâneşti, şi vor dirija acest popor din nou înspre beciurile fascismului asiatic…”

16.08. 2009

Autorul versus omul. Creaţie şi realitate: hrana democraţiilor autentice

Mă întreb adesea care este motorul ce pune în mişcare starea aceasta de perpetuă căutare (în fapt, adâncă neodihnă) a inovaţiei, a găsirii unor

expresivităţi autentice, a plăsmuirii de idei şi expresii. Creaţia este atât de consomptivă, încât te invită la alegeri brutale: a scrie versus a trăi (cel mai adesea, acestea sunt, pur şi simplu, raporturile, încât fiinţa ajunge să concureze autorul, care are nevoie de acelaşi timp real pe care îl arde şi omul).
Înainte de 1989, îmi puneam problema de a anihila cu orice mijloace însuşi autorul, eu, cel care şi-a interzis să publice în presa şi periodicele vremii, pentru a nu fi obligat să-şi trădeze ideile şi convingerile. Spaima de a-l etala pe autor era cu atât mai mare, cu cât autorul era foarte determinat să inventeze o altă lume şi foarte orientat împotriva culturii oficiale. Aşadar, sub totalitarism, fiinţa mea se irosea, prin tentativele cotidiene de a-l submina pe creatorul (el însuşi etic autolitic, deci est-etic, dar liber) ce nu contenea, totuşi, să plăsmuiască şi să scrie pe ascuns, doar pentru sine însuşi, de dragul literaturii şi al libertăţii de expresie.

Acest mecanism – care nu a guvernat numai viaţa mea, ci atâtea alte destine irosite – a lăsat în urmă multă cenuşă: fiinţa şi autorul, deopotrivă autoexilându-se în lumea închisă a refuzului realităţii totalitare, piereau încet, prin implozie în propria lume sublimă, alternativă, dar interioară. Monica Lovinescu spunea că, adesea, opera unui scriitor condamnat să trăiască într-un regim totalitar constă din însăşi construirea propriei verticalităţi, din proiectarea unei arhitecturi sufleteşti şi mentale severe, sobre, austere, pentru conservarea demnităţii şi a conştiinţei libere, nealterate de presiunea oficială şi necăzând la pace cu cenzura oficială comunistă.

Generaţia mea a dat cei *mai recenţi oameni* care au suferit de pe urma botniţei ideologice şi a chiuretajului mental. Poate că tocmai de aceea, astăzi, cu ultimele puteri, cei care sunt conştienţi de gravitatea pericolului totalitar (a fi conştient – a fi responsabil, cf. Ana Blandiana) predică logicile şi filosofiile realităţii apte să garanteze dreptul fiecărui om de a avea propriul proiect de libertate precum şi propriile strategii de împlinire.

Câtă nevoie de proiecte proprii, ultraliberale, are democraţia firavă românească!

24.08.2009

Norman Manea – Commandeur de l'Ordre des Arts et des Lettres

Norman Manea a primit recent titlul cultural francez *Commandeur de l'Ordre des Arts et des Lettres*, acordat de Ministerul Culturii francez. Vestea a făcut înconjurul lumii la finalul lunii iulie, după ce cunoscutul scriitor și-a celebrat ziua de naștere, pe 19 iulie. Distincţia i-a fost

acordată pentru "*marele talent*" şi pentru întreaga operă literară, "*fără concesiune, vigilentă, umanistă",* după cum se arată într-un comunicat emis de Bard College, universitatea la care predă scriitorul, în calitate de "*writer in residence*". Același comunicat arată că *Ordinul de Arte și Litere* a fost înființat în anul 1957 de Ministerul Francez al Culturii pentru a recompensa personalități ce s-au remarcat prin creativitate artistică și literară sau prin contribuția adusă la creșterea influenței artelor și literelor în Franța și în lume. Ordinul are trei ranguri: Cavaler, Ofițer și, cel mai înalt rang, cel de Comandant.

Norman Manea este membru al Bard College din 1989, autor a 22 de volume de ficțiune și eseu, tradus în 20 de limbi. Este cel mai tradus scriitor român. Printre numeroase alte distincții internaționale se numără bursa *Guggenheim and MacArthur,* Premiul francez *Medicis Etranger,* Premiul internațional italian pentru literatură *Nonino,* Premiul *Gheorghe Crăciun* pentru întreaga activitate, oferit de Ziarul Observator Cultural şi premiul anual pentru literatură din partea *Fundaţiei franceze de iudaism* – 2009, Premiul Naţional al Evreilor Americani în 1993 pentru romanul parabolic *Despre clovni,* Premiul *Lux mundi* oferit în 2006 de Radio Romania Cultural pentru *"talentul artistic şi consecvenţa morală cu care a înfăţişat lumii imaginea complexă a societăţii româneşti şi pentru felul în care a reuşit să transfigureze drama biografică".* De asemenea, Norman Manea a primit *Ordinul Meritul Cultural* de la Preşedintele României – în 2007, iar în 2008, a primit titlul de Doctor Honoris Causa al Universităţilor din Bucureşti şi, respectiv, Babeş-Bolyai din Cluj.

În România, unde *Huliganul* revine cu cele mai înalte distincții culturale mondiale, absurdul stalinismului nu a dispărut. De aceea, în România încă este posibil ca nişte *Cavaleri t*orționari ai scriitorilor români - recompensați pentru fanatism doctrinar cu *Meritul Cultural sau cu Steaua României* de către un preşedinte ubuesc, ca Ion Iliescu (l-am văzut, recent, pe unul din delatorii lui Norman Manea, traversând liniștit pe versanții alunecoși ai literaturii române, aplaudat de nelipsiţii *tovarăşi* de plan cincinal) -, să aibă acces la onoruri şi să poată urca pe același podium alături de un autentic *Cavaler al Meritului Cultural*, ce poartă cu eleganţă veșmintele liberalismului cultural şi al asumării unei valori autentice.

În Occident, unde spiritul meritocrat nu este afectat de clientelismul de tip oriental, balcanic și românesc, înaltele distincții vorbesc atât despre valoarea literară, dar și despre o conștiință estetică și una morală, ce au loc simultan şi care nu se exclud, şi fără de care un scriitor nu este niciodată pus în lumină într-o manieră complexă. Valorile europene și americane pretind creatorului un background de luciditate și de responsabilitate față de lumea în care trăim. Acest ax etic revelat al

lumii confințește demnitatea și respectul față de ființa umană, față de libertatea umană, față de drepturile omului și ale cetățeanului. Or, arta şi literatura sunt formele supreme de libertate pe care le recunoaşte societatea central europeană şi occidentală sau nordatlantică..
Norman Manea s-a născut în Suceava, în cartierul Burdujeni, la 19 iulie 1936. În timpul războiului, copilul a trecut încă de la patru cinci ani prin experienţa lagărelor de concentrare din Transnistria, de unde a revenit, zdruncinat sufletește, în 1945. A lucrat ca inginer, dedicându-se în întregime scrisului în 1974. Până la plecarea sa din ţară, a publicat în România zece volume (cinci romane, trei volume de proză scurtă, două cărţi de eseuri). Dacă în cariera românească l-au urmărit persecuțiile rasiale și oscilațiile antisemitismului românesc, în Occident (doi ani de Germania, urmați de stabilirea, cu familia, la New York), talentul și valoarea sa au primit o recunoaștere universală. Norman Manea a scris despre Holocaust și Gulag, despre ființa umană strivită de aceste maladii politice soldate cu genociduri. A scris despre cele două chipuri ale morții, pe care le-a privit cu ochii săi, și a scris despre ele cu egală revoltă – orientată împotriva spiritului totalitar care a distrus Europa secolului trecut, după ce a transformat-o într-un laborator al ingineriilor sociale și politice, într-un abator ideologic și într-un bestiariu de *oameni noi, dezumanizați*. Experiența literară a lui Kafka, Musil sau Levi este dusă de Manea și mai departe, în meditația supraviețuitorului asupra condiției de învingător paradoxal, prin însuși statutul său de învins. Victoria este una morală, un triumf al Binelui și al Adevărului asupra tuturor lașităților și demisiilor. Greutatea acestui simbol crește atunci când în joc sunt emblema intelectualului și miza supremă a intelectualului autentic de a rezista în fața tentaţiei colaboraţionismului. Autorul pledează pentru repudierea duplicităţii, pentru perpetua revoltă în faţa despoţilor (deşi e o “*revoltă blajină*” ce mizează pe conservarea blândeţii genuine a fiinţei), cultivând refuzul de a trăi prin disocierea conjuncturală între onestitate şi minciună. Acest mesaj difuzează ferm şi constant în opera lui Norman Manea și este armonios integrat în paginile sale antologice, de proză sau de eseu, care au atras atenția criticii literare internaționale de la cel mai înalt nivel academic.
Deşi stabilit peste ocean, Norman Manea locuiește, modest și afectuos, în țara sa, limba română. Singur declară că, deși este cetățean al lumii (pentru că evreu), cetățean american (pentru că s-a stabilit în Statele Unite), cetățean român (pentru că s-a născut în România, iar acolo, în frumosul cimitir evreiesc din Suceava, îi este înmormântată mama și tinerețea), patria sa este limba română, căci autorul continuă să scrie și să simtă românește. Acestei patrii lingvistice și spirituale inubliabile, Norman Manea i-a dedicat, prin

talentul și forța sa morală, un monument care va rămâne etern. Opera sa va fi mereu o pagină din capodopera universală fără sfârşit a umanităţii, dar şi o ipotetică linie de sutură dintre marginile dureroase ale unor răni umane teribile lăsate în urmă de Holocaust și de Gulag. Candidatura lui Norman Manea pentru Premiul Nobel pentru Literatură este, tocmai de aceea, cel mai firesc pas care urmează.

28.08. 2009

Cultura dialogului şi mintea cea de pe urmă

În România, încă nu s-a dezvoltat o cultură a dialogului. Care presupune politeţe, respect faţă de interlocutor şi faţă de cuvânt, interes şi deschidere pentru lumea partenerului, curiozitate faţă de alteritate şi diversitate. De parcă ar fi produsul unei civilizaţii sălbatice, oamenii nu ştiu *să citească, oglindind, prin dialog*, şi nici să vorbească paşnic unul cu celălalt, decât dacă sunt lăsaţi în pace, singuri, fiecare strigând în nacela lui cât de neînţeles este, dar rămânând neauzit.
Atunci când se intersectează pe lama unei idei, oamenii nu se ascultă unul pe celălalt, ci dezvoltă pusee de monolog integrist, urmate de execuţia sumară a "adversarului", prin tonalităţi înalte, blocaje şi evoluţii de rang onomatopeic.

Reflexele totalitare operează nestingherit, la douăzeci de ani de la teoretica ieşire din dictatură. Comunicarea interumană rămâne blocată, ca urmare a unui alt blocaj, care nici el nu a fost, încă, dezamorsat: blocajul mintal în paradigmele segregaţioniste ale excluziunilor. Lumea aceea de surzi şi de orbi nu a apus. Într-o cultură a excluşilor, oamenii se privesc unii pe alţii ca pe duşmani şi nu ca nişte coechipieri. Blocajul mintal îi transformă în inamici declaraţi şi pe viaţă. Cultul subversivităţii, tocmai de aceea, îi împiedică să ajungă unii la ceilalţi prin intermediul cuvântului, al argumentelor, al dialogului. E un război al fiecăruia împotriva fiecăruia şi a tuturor; e o dispută care a condus la fratricidul public actual.
Politicienii şi media nu sunt străini de această prelungire a minţii de tip fundamentalist la un popor care chiar nu mai avea nimic de pierdut decât mintea cea de pe urmă.

7.09. 2009

Despre Saul Steinberg - (1914-1999) – un celebru grafician new-yorkez de origine română

La 15 iunie s-au împlinit 95 de ani de la naşterea sa – iar la 12 mai s-au împlinit 10 ani de când ne-a părăsit *Saul Steinberg*, cunoscut desenator şi

grafician român stabilit la New York, unde a colaborat cu celebra revistă *The New Yorker*.

Redactorii de la această revistă nu au avut niciodată odihnă, fiind nevoiti să trieze zece din cele aproape zece mii de poeme expediate lunar de poeţii marelui oraş al Libertăţii…

Saul Steinberg s-a născut în România. Steinberg a văzut lumina zilei la Râmnicu Sărat, dar a crescut în Bucureşti. Bunicul său fusese croitor pentru armata română la Buzău iar tatăl sau deţinea o fabrică de cartonaj. A studiat filozofia la Universitatea Bucureşti, după care s-a înscris la Politehnica din Milano, unde a studiat arhitectura, absolvind în 1940. În timpul şederii la Milano a contribuit în mod activ în cadrul publicaţiei satirice Bertoldo.
Odată cu introducerea legilor anti-semite din Italia de către guvernul fascist, Steinberg a părăsit ţara, stabilindu-se în Republica Dominicană. În 1942, revista *The New Yorker* i-a sponsorizat intrarea în Statele Unite, astfel începând o legătură fructuoasă dintre Steinberg şi publicaţie. Pentru restul vieţii sale, Steinberg va contribui cu aproape 90 desene de copertă şi peste 1200 de alte desene pentru această publicaţie. El îşi numea desenele şi ilustraţiile *"masqueraded as cartoons"*.
Esenţa artei sale este surprinsă laudativ de critica de specialitate americană, astfel:
Saul Steinberg's body of work is a thrilling argument for the utility and effectiveness of cartoon art. His work is a skillful, encyclopedic barrage of technique: deft simplification of line, making thematic points by wording with several perspectives within one drawing, even using progressive imagery to fashion narratives from a single picture, as in his geographical cartoons. On top of his mastery of comics' formal properties, a lot of Steinberg's work is terribly funny, and he exhibited a playfulness best seen in his utilization of methods more commonly found in other arts: automatic writing, paste-ups, and the appropriation of other artists' imagery.
(http://www.upenn.edu/ARG/archive/steinberg/steinberg.html)
Stilul său, combinând cubismul şi pointillismul, îmbină şi o cunoaştere enciclopedică a artei europene cu stilul american popular de ilustraţii, formând astfel un nou *stil ilustrativ urban*.
Americanii îi recunosc românului Steinberg charisma dominatoare din secolul al XX-lea al artei americane a ilustraţiei.
Spaightwood Galleries, Inc.
(http://www.spaightwoodgalleries.com/Pages/Steinberg.html) îl elogiază pe artist ca pe unul dintre cei mai importanţi graficieni care s-au preocupat de studierea artei comunicării.

Cea mai cunoscută şi celebră operă a lui Steinberg a fost *coperta ediţiei din 29 martie 1976 a revistei The New Yorker, Lumea Văzută de pe 9'th Avenue* (în engleză, *View of the World from 9th Avenue*), *o schiţă a lumii ce face referinţă la geografia mentală a lumii văzută de locuitorii din Manhattan.*
Cunoscut mai ales datorită operelor sale cu caracter comercial, Steinberg şi-a expus opera în numeroase muzee şi galerii de artă. În 1946, împreună cu artişti ca Arshile Gorky, Isamu Noguchi şi Robert Motherwell, a participat la expoziţia "Fourteen Americans" (în engleză, *Paisprezece americani*) de la Museum of Modern Art din New York. O retrospectivă a operei sale a fost expusă la muzeul *Whitney Museum of American Art* din New York în 1978 şi o altă retrospectivă, de această dată postumă, a fost expusă la *Institutul de artă modernă* din Valencia, în 2002. La moartea sa în 1999, în conformitate cu testamentul său, a fost înfiinţată *Fundaţia Saul Steinberg.* Aceasta, pe lângă rolul de păstrare a operei artistului, este o organizaţie non-profit cu scopul de *"a facilita studiul şi apercierea contribuţiei lui Saul Steinberg la arta secolului XX" şi de "a servi ca resursă pentru comunitatea curatorială şi educativă internaţională precum şi pentru marele public".*

Într-un interviu publicat în 2005 de *Revista 22,* Norman Manea îl evocă pe Saul Steinberg, decodificând pentru publicul larg semnificaţia celebrei coperte a revistei *The New Yorker* din 29 martie 1976 care a fost ilustrată de Steinberg cu un desen rămas celebru pentru tulburătorul mesaj, deopotrivă estetic şi politic:

Faimoasa hartă a lumii desenată de compatriotul şi prietenul meu Saul Steinberg şi apărută ca un fel de Mona Lisa contemporană pe coperta faimoasei reviste The New Yorker imagina "satul global" văzut din Manhattan: distanţa dintre fluviul Hudson până la Pacific devine aceeaşi ca între Avenue 9 si 10, pe Upper West Side, America se prezintă prin câteva nume, ca nişte reziduale reclame, Washington DC, Texas, Los Angeles, Utah, Las Vegas, Kansas, Nebraska, Chigago şi, undeva, în spatele Pacificului, China, Rusia, Japonia se pierd în periferia prezentului. Alte hărţi ale lui Saul adaugă amănunte biografice pregnante: East Hampton, unde avea o casă de vacanţă, Milano, oraşul tinereţii, Zurich, locul exploziei Dada, Buzăul românesc, oraşul său natal.
Cartografierea destinului meu ar include, probabil, Bucovina naşterii, lagărele copilăriei de peste Nistru, lagărul comunist Periprava, care schimbase identitatea tatălui meu, Bucureştiul studenţiei şi vieţii mele adulte, Berlinul, start al exilului şi, până la urmă, New Yorkul, unde exilul şi-a găsit încetăţenirea. Un "Babel", am putea spune, în sensul în

care dicţionarul limbii engleze defineşte acest mixaj confuz de amintiri şi locuri cu vocile şi vârstele lor.
Evocarea lui Saul Steinberg este o cale pentru ca amintirea celebrului artist să revină acasă, în ţara natală, România, pe care a fost obligat să o părăsească în vremuri neprietenoase, dar în care este astăzi admirat de oamenii altor timpuri, pline de speranţă.

La Cluj, ne semnalează într-o corespondenţă domnul Norman Manea, "*sub direcţia distinsei scriitoare Marta Petreu, a apărut un număr întreg al revistei Apostrof dedicat lui Saul Steinberg, care conţine reproducerea integrală a textului "Made in Romania" apărut în The New York Review of Books sub semnătura lui Norman Manea, precum şi alte documente extrem de interesante, printre care fragmente din Jurnalul sorei sale, Lica, scrisori catre Eugen Ionesco etc*".

8.09. 2009

Omul peşterii nu cunoştea starea de fericire. Şamanism politic actual şi durerea de a fi om

Suntem abia la început. Mereu suntem la început.

Trebuie să inventăm stiluri noi pentru a fi oameni dar şi pentru a purta dialogul politic ca pe o formă de negociere, şi nu ca pe o povară a ireconcilierii.

Iar povestea aceasta nu va fi niciodată prea grea, deşi mulţi sunt convinşi de contrariu.
În fond, să ne amintim de un anumit aspect din evoluţia omului: comunicarea dintre indivizi şi meandrele acesteia au cunoscut mutaţii, evoluând de la forme energofage către stiluri cu consum de energie redus.

La început, omul era definit de animalitatea sa; la început, au fost…tristeţea, panica, instinctul de fugă. Starea de bază a omului primitiv a fost tristeţea, îngrijorarea. Omul peşterii nu cunoştea starea de fericire, sau măcar de zâmbet contemplativ, fiind familiarizat numai cu îngrijorarea supravieţuirii, şi doar arareori cu starea de uşurare legată de satisfacerea instinctelor (alimentar, sexual, de defecaţie, urinar). Rhinencefalul, un segment al creierului uman devenit astăzi rudimentar, era foarte dezvoltat la oamenii primitivi, care comunicau astfel între ei printr-un consum de energie foarte mare, şi numai prin tehnici pe care

astăzi le numim telepatie, telekinezie, diverse grade de hipnoză etc. Odată cu apariţia limbajului articulat, comunicarea interumană intraspecifică a început să se facă mai uşor, contribuind la dezvoltarea ariilor corticale frontale responsabile de funcţii cognitive şi lingvistice, impunându-se în dauna mai vechiului rhinencefal, devenit astăzi doar un apendice. La unii oameni actuali, în mod excepţional, acest apendice este mai dezvoltat şi activ, şi aşa se face că mai auzim astăzi de "specialişti" în telepatie sau fenomene paranormale. Ceea ce fusese normalitate în relaţiile de comunicare dintre oamenii primitivi este astăzi doar prilej de uluire…"*Starea de fericire*" a omului contemporan este efectul stimulării ariilor sale corticale prin mecanismele subliminale ale generatorilor de mecansime de piaţă, de advertising şi PR, marketing şi media-advertising: "*omul fericit*" în sensul de euforic (cel cu pragul de sensibilitate extrem de scăzut, deci vulnerabil la acţiunile de corupţie *catchy*) este omul dorit de producători şi de vânzători, pentru că este omul care cumpără: *fericirea* contemporană este o stare preponderent indusă intraspecific de şamanii care gestionează piaţa consumului. La baza acestui proces stă un concept pervers de comunicare a dezacordului dintre dezirabil şi posibil, care îl setează pe omul de rând ca actor principal al ispitei permanente de a armoniza două stări contrare.

Am ales acest episod din evoluţia omului, mergând de la faza de exponent al civilizaţiei pre-logoocentrice, la actor hipermetrop al civilizaţiei post-logocentrice (trecând prin etapa umană de verbigerare asiduă, asupra căreia nu voi mai insista), pentru a demonstra că niciodată comunicarea interumană nu va fi ataşată unor paradigme ultime, iar blocajul, atunci când apare, e numai o anomalie trecătoare.
Privind în jur, la lipsa de dialog real dintre partidele politice de pe scena românească a prezentului, blocajul pare definitv. Dar ce eroare ar fi să gândim aşa! Urmând raţionamentul de mai sus şi extrapolând, nici etapa actuală, cum nici secvenţa aleasă de noi aici, a comunicării politice, nu este total blocată.

Ceea ce survine în mod benefic în stările de criză acută a comunicării ţine de nevoia societăţii de a evita războiul. De a rupe tăcerea. De a sparge timpanele celor ce *nu mai vor* să audă. Intervine un mecanism de autoreglare internă, ce generează un alt psihism, de tip şamanic.

Vă amintiţi de şamanismul socratic (pentru a prelua termenul din *Antropologia structurală* a lui C.Levi-Strauss)? Şamanii erau cei ce ajutau femeile care se aflau în chinurile facerii să nască mai uşor, prin stări de fascinaţie pentru mângâierea cuvintelor, prin acte de vrăjire

logocentrică, prin simpla magie a cuvântului. Şamanii generau un discurs care inducea demodulări corticale, iar femeile erau astfel sedate, izbăvite de anxietăţi maxime şi scutite de chinuri, uşurându-li-se travaliul.

Ei bine, naşterea de copii, care este experienţa cea mai dureroasă din viaţa unei femei, poate fi asemuită naşterii dialogului adevărat dintre oameni, producerii de sensuri şi de adevăruri într-o lume proiectată filosofic spre a fi o maieutică, dar şi o terapeutică.

Şamanismul care face posibilă naşterea fără dureri aparente a unei vieţi noi nu este o experienţă diferită de şamanismul care face posibil dialogul şi înţelegerea dintre oameni politic diferiţi. Or, omul politic "*prelucrat*" prin tehnici şamanice de comunicare este un produs uman capabil să genereze mecanisme de acceptare a adevărului adversarului său ca pe nişte dureri suportabile, cu care se poate obişnui şi la care se poate adapta.

De aceste procedee şamanice ducem lipsă în epoca actuală, iar acesta este un mare paradox. De ce? Pentru că epoca actuală, deşi este una a comunicării şi a exploziei tehnicilor comunicaţionale, nu a făcut decât să amplifice pe de o parte solitudinea şi alienarea omului între semenii săi, iar pe de altă parte singurătatea omului politic într-o maree de concepte de fond şi de doctrine foarte vagi.

Lumea românească de azi ar putea fi diferită, dacă dialogul politic ar contribui la atenuarea durerii de a fi om, dar şi la reducerea pretenţiilor unora sau a altora dintre adversarii politici de a deţine un monopol asupra adevărului. E nevoie de specialişti în şamanism politic. Iar această nevoie pare destul de urgentă.

21.09. 2009

Un adversar al libertăţii, greu de învins: inocenţa. Starea de înveşmântare în blocajele comunicării şi efectele ei

Vorbim mult despre adversarii libertăţii, în acest secol. E o temă la modă. Adversarul libertăţii umane nu este, însă, unul militar sau economic ori politic: adversarul libertăţii umane este un concept transdisciplinar, ce pare improbabil (pentru că subtil), imposibil (căci persuasiv, deşi nealocat de gândirea figurativă), irepresibil (căci atrăgător). Toate acestea îl fac să fie greu de depistat şi de anihilat. Cu atât mai mult de către români, care cultivă cochetăria cu ignoranţa ca pe un sport naţional. *Adversarul necunoscut,* veşnic neliniştit, căci ludic, are şi un *modus operandi*: el se

poziţionează în liniile de forţă ale ideilor care distorsionează sau blochează percepţia libertăţii. Pe cei pe care îi contaminează (şi nu sunt puţini) nu îi ucide, însă îi privează de dorinţa de a fi liberi şi de a mai şi lupta pentru libertatea lor ca singura proprietate autentică. Ce să facem, însă, cu aceşti oameni inocenţi care cred că libertatea – pe care ei şi-o imaginează pueril, idilic, contemplativ, ca pe un nor –, le va fi oferită în dar de diverşi tătuci şi magnaţi? Ce ne facem cu aceşti visători care cred că pentru libertate nu trebuie să lupţi, şi nici să sacrifici nimic?

Aşadar, am identificat un *adversar necunoscut*. Problema poate descumpăni. Oamenii nu sunt obişnuiţi să lupte cu invizibilul. Totuşi, cu acest adversar (se) luptă românii în această perioadă. *Luptă şi dăi, Luptă şi dăi,* dar nu ca la *patruz'sopt*…Războaiele de azi se duc pe tranşee subliminale, iar victoriile asupra minţii umane se obţin în câteva secunde. Fără escadrile, fără praf de puşcă şi fără aruncătoare de flăcări. Prizonieratul este, astăzi, nu o pereche de cătuşe de fier, ci o stare de captivitate în minciuni şi manipulări; prizonierii sunt nişte cumpărători de deşeuri istorice; exilul este o plajă de valori ce neagă adevărul cel mai indezirabil, însuşi adevărul fiind parte a unei recuzite negociate între regizori camuflaţi.

Adversarul nevăzut pare o construcţie diabolică. Dar… departe de mine mania scenariilor.
Cine este, totuşi, acest adversar? Unde se află? Cum arată? Ce vrea de la noi? Deocamdată, acest necunoscut – invizibil pentru majoritatea românilor -, a reuşit să le învingă acestora dorinţa de libertate, deturnându-i din nou înspre fascinaţiile totalitare. Aceasta e singura problemă care mă îngrijorează, atunci când văd feţe de lideri, schimonosite de ură, oglindindu-se de la tribunele publice reale, virtuale sau media, în ochii limpezi ai consumatorilor inocenţi de isterie cu efect retard.

Mai degrabă decât a-i face portretul robot acestui misterios *adversar necunoscut* la care mă refer aici, e preferabil să-l fac să precipite în mintea cititorului precum o revelaţie ce convinge mai mult prin negarea sa: căci, trebuie spus, în fine, cel mai mare duşman al românilor în acest moment este comunicarea defectuoasă ce înveşmântează chiar inocenţa lor. Nu "*haosul*", nu "*clasa politică*" (ea nu e un fenomen al naturii, ci e un produs al actelor voliţionale umane şi cetăţeneşti), nu "*moştenirea de la foştii*" (moştenirea materială, instituţională şi de idei nu înseamnă nimic, în fond, atunci când mecanismele mentale nu o autentifică şi nu o legitimează), nu aceste şabloane adesea invocate sunt duşmanii românilor. Nu.

Doar inocenţa, înveşmântată în blocajele comunicării.
Inocenţa, care ia chip când de candidă ignoranţă sau de înapoiere, când de prostie, când de naivitate, rămâne nada în care cad victime românii. Din această cauză, ei nu ştiu să lupte cu clişeele. Devenind, astfel, carnea de tun a strategilor de imagine. Nu ştiu să preia un mesaj public şi să extragă miezul. Nu ştiu să ţină oglinda sub unghiul corect aşa încât reflectarea adevărului să nu creeze iluzii, false teme sau inutile anxietăţi şi fobii. Nu ştiu să folosească energic telecomanda ca pe mijloc de autoapărare, cartea ca pe un mentor, educaţia ca pe un colac de salvare; nu ştiu să privească la micul ecran cu suspiciune, dar în ochii semenilor cu francheţe.

Românii au mulţi duşmani mărunţi, dar au totuşi şi un singur mare duşman: inocenţa ca negativitate înveşmântată într-o comunicare defectuoasă cu ei înşişi şi cu lumea.
În general, se ştie, studiul comunicării impune trei abordări esenţiale:
1. Problemele tehnice: simbolurile comunicării sunt transmise cu acurateţe sau nu?
2. Problemele semantice: simbolurile, cele care semnifică sensurile dorite, sunt descrise cu acurateţe sau nu?
3. Problemele eficacităţii: înţelesul transmis afectează comportamentul dorit, da sau nu?
La toate aceste capitole de comunicare, românii reacţionează prost, diletant, în dauna intereselor proprii. De aceea şi sunt o masă vulnerabilă faţă de strategiile politicului celui mai lipsit de scrupule.

Continuu să cred că mulţimile inocente sunt populaţii aproape impersonale. Însăşi energia *aceea* necesară pentru a agrega un popor plecând de la populaţii alcătuite din inocenţi este anulată de lipsa markerului conştienţei şi al conştiinţei. Aceste mulţimi sunt expuse, vulnerabile. Vulnerabile, pentru că nu-şi înţeleg la timp menirea şi interesul, nu-şi coagulează energiile în timp util şi în mod sinergic, nu se raportează la un sistem de referinţă corect, nu-şi acordă dreptul de a culege cu înţelepciune roadele istoriei, din care se vor hrăni măcar câteva generaţii de succesori. Vulnerabile, pentru că inocenţa le afectează în mod letal viziunea. Vulnerabile, pentru că nu construiesc nimic, mai întâi mental, apoi atitudinal, şi mai apoi modificând realitatea.

Românii nu au găsit nici până la ora actuală soluţia de a-şi scădea toleranţa la inocenţă. De aceea sunt mereu condamnaţi la pasivitate şi ratare.

15.10. 2009

Ambasadorul Rusiei la Chişinău se plânge că istoria românilor conţine rusofobie şi clişee antiruseşti. Adevăr istoric, deromânizare, limbă moldovenească şi moldavian rock-and-roll

Rusia revine în forţă, cu noi pretexte orientate tot împotriva victimelor sale de altădată. Judecând după felul cum decurg lucrurile în fostele ţări satelit ale Moscovei, acestea cu greu vor ajunge să-şi unească interesele pentru a cere în bloc recunoaşterea statutului lor de victime ale bolşevizării. Iar bolşevizarea, în aceste condiţii, continuă, se reia prin procedee mai fine şi mai subtile, dar cu atât mai profunde şi definitive.

Un exemplu din strategia de reprimare a adevărului istoric se petrece, din nou, la Chişinău.

Pe 14 octombrie, la Chişinău, ambasadorul rus din Republica Moldova, Valeri Kuzmin, a dat tonul unei noi diversiuni ruseşti. El a declarat, cu ocazia festivităţii de inaugurare a Zilelor literaturii şi spiritualităţii ruse, împotriva predării "Istoriei românilor" în şcolile din Republica Moldova , relatează Jurnal de Chişinău în ediţia online.

"Toţi mă întreabă de ce sunt nemulţumit de *predarea Istoriei românilor în şcolile din Moldova*. Îmi place istoria românilor, însă nu-mi place cursul de istorie a românilor care s-a predat mult timp în această ţară şi care de fapt este bazat pe *rusofobie şi stereotipuri antiruse*", a declarat Kuzmin.

Este incredibil cum scenariile bolşevice reîncep să urce din trecut şi să iasă din nou la lumină: clişeele rusofobe la care face referire domnul ambasador nu sunt decât adevărul istoric privind istoria Basarabiei, vechi teritoriu românesc ce a avut un destin tragic, fiind de mai multe ori ruptă de trupul românesc, ultima oară anexată de URSS în 1944, dată după care deportările şi exterminările în masă comise asupra populaţiei au eliminat fizic peste 120 000 de români moldoveni. Au fost ani însoţiţi de o campanie de distrugere a culturii şi memoriei băştinaşilor români prin deportări masive, interzicerea alfabetului latin, desfiinţarea bisericilor, teroare şi asasinate· După 1991, presiunile de deromânizare şi de ştergere a istoriei au continuat, şi s-a ajuns ca astăzi, constituţia Republicii Moldova, în articolul său 13, să numească limba de stat limba moldovenească, în timp ce Academia de Ştiinţe afirmă *identitatea lingvistică între limba moldovenească şi limba română*, dar foloseşte totuşi conform legilor, prima denumire.

Ceea ce domnul ambasador numeşte Stereotipuri antiruse nu sunt decât expresia adevărului istoric ce mai e rostit, din când în când, dar cu surdină din ce în ce mai mare, de către o populaţie românească ce a fost copleşită de procedeele rafinate de tortură, de distrugere, de asimilare şi de persecuţii.

Deşi a fost prezent la acest eveniment ca invitat de onoare, prim-vicepreşedintele Parlamentului moldovean, Serafim Urechean, nu i-a dat nici o replică ambasadorului rus, Valeri Kuzmin, preferând să-şi citească mesajul de salut pregătit din timp.
"Îmi voi permite să mă folosesc de câteva notiţe ca nu cumva să politizez acest eveniment cultural care are un anumit scop", a spus, în debutul discursului său, Serafim Urechean.
Premierul moldovean, Vlad Filat, declarase recent că Istoria Românilor va reveni în şcolile moldovene , unde va înlocui Istoria Integrată, introdusă în programa şcolară în urmă cu trei ani. El nu a precizat însă când va avea loc această schimbare. Judecând după intervenţia ambasadorului rus, însă, nu se ştie dacă această schimbare va mai avea loc şi dacă nu va fi, de acum înainte, îndelung şi sistematic sabotată. Sunt semne clare, deja, că Rusia s-a refăcut şi a devenit extrem de agresivă în relaţiile cu vecinii, mai ales în relaţiile cu ţările integrate în UE şi NATO sau cele care ar dori să facă acelaşi pas către integrare în viitor.
Aş fi aşteptat de la Rusia dovezi de schimbare, dacă vrea să fie credibilă, nu reintroducerea politicilor de forţă şi intimidare. O denunţare de către Moscova a practicilor din Gulag şi o delimitare a Rusiei de acel trecut, însoţite de un gest prin care măcar să-şi ceară scuze milioanelor de victime ale bolşevizării (sute de milioane de mutilaţi fizic şi psihic) – asta da, ar fi schimbarea ideală pe care omenirea o aşteaptă de la Rusia.
Dacă în America o schimbare şi o asumare a trecutului au fost posibile, nu vedem de ce în Rusia nu este posibilă această schimbare. Înseamnă, cumva, că ea nici nu a avut loc?

...Acest lucru ne-a amintit că sunt nişte ani de la Interviul cu Eugeniu Coşeriu şi vorbele lui despre apărarea limbii române: de ruşi.
Dar toate acestea nu mă împiedică să revăd cu plăcere Boléro, în coregrafia lui Maurice Béjart, cu Maia Pliseţkaia, după un concert – o raritate – de Scriabin.

20.10.2009

Printre primii care au vorbit în România despre genialitatea lui Eminescu au fost câţiva evrei oameni de litere, spune Eugeniu Coşeriu. Despre onestitate şi cultură

O discuţie cu un intelectual radical. Mă roagă să scriu ceva pentru periodicul său de succes. Ceva cu impact cultural bombă. Eventual să atac mitul Eminescu, mi se sugerează. Eu îi trimit interviul cu Eugeniu Coşeriu, în care savantul (un excepţional reper în filosofia lingvisticii

mondiale şi în filosofia culturii) pomeneşte despre începuturile recunoaşterii genialităţii lui Eminescu, în care s-au implicat în scris în presa vremii şi câţiva evrei. Între ei, Fondane.
Materialul e refuzat!
E prea lung.
Nu cumva e *prea* onest?

Un adevăr: printre primii care au vorbit în România despre genialitatea lui Eminescu au fost câţiva evrei oameni de litere...O dovadă este furnizată de savantul Eugeniu Coşeriu, în cadrul dialogului avut cu mine la Colocviul Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului de la Suceava, 2001. Iată, în cele ce urmează, transcrierea excepţionalului dialog:

- *Eugeniu Coşeriu în dialog cu Angela Furtună* -
(20 octombrie 2001, Suceava)

„Lipsa de critică, pe de o parte, dar şi atitudinea hipercritică faţă de valorile româneşti, pe de altă parte, au adus mereu mari prejudicii culturii şi limbii române, iar în prezent pot fi considerate cei mai mari inamici pe termen lung şi cu consecinţe incalculabile pentru cultura românească”

„*Când li se cere, acum, să nu mai facă Istoria românilor, ci Istoria Moldovei, profesorii de istorie, în unanimitate, protestează, şi până şi ruşii care sunt profesori de istorie înţeleg că nu pot falsifica pur şi simplu istoria şi nu pot desprinde o istorie a Moldovei de istoria românilor*”

Angela Furtună: - Veniţi, cu interes şi cu bucurie, pentru a cincea oară, la lucrările Colocviului Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului de la Suceava, al cărui „mentor spiritual”(conform prof.univ.dr. Ion Horia Bîrleanu, decanul Facultăţii de Litere de la Suceava) aţi devenit deja, după ce aţi dat curs, cu mulţi ani în urmă, invitaţiei prof. univ.Mihail Iordache, iniţiatorul acestui renumit eveniment cultural ce a atras atenţia şi participarea universitarilor şi specialiştilor din toată lumea. Universitarii şi oamenii de cultură suceveni, dar nu numai, au, astfel, şansa ca, deşi plasaţi oarecum excentric (în condiţiile în care conceptul nou de „localism creator” pare să anuleze eternele dispute centru vs. periferie), să aibă în Domnia Voastră un mentor de avengură, în care, bunăoară acad. Iorgu Iordan (şi nu numai, deşi atît de tîrziu!) vedea pe „cel mai erudit contemporan”. Ce v-a determinat să vă asumaţi această cale regală faţă de tinerii lingvişti şi cercetători din această parte a lumii?

Eugeniu Coşeriu: - Mai întîi, vă fac o confesiune....Să ştiţi că nu e vorba numai de Suceava; „mentor spiritual" al universitarilor din Suceava: da, dar nu numai...Eu am avut norocul şi bucuria, în acelaşi timp, de a fi considerat, mai mult sau mai puţin, mentor în foarte multe centre de cultură, nu doar la Suceava, tot aşa şi la Chişinău, şi la Bălţi (oraşul în care am urmat eu liceul), şi în alte oraşe din România, înaintea Sucevei (cronologic vorbind), la Constanţa, la Craiova, la Cluj, apoi, mai tîrziu, la Timişoara, la Sibiu, adică aproape peste tot unde există universităţi. Şi intenţia mea este să ajut, în măsura posibilităţilor mele, în toate eforturile şi bunele intenţii spre o lingvistică, sau, mai complex spus: spre o ştiinţă într-adevăr fondată şi bine informată...Iar faptul că se întîmplă, iată, la Iaşi sau la Suceava, sau (recent) la Galaţi, nu are, în realitate, nici o importanţă specială, nu este o referinţă numai pentru Suceava. Pe de altă parte , poate că am, într-adevăr, unele preferinţe pentru unele locuri din România. Suceava a fost, totuşi, Cetatea de Scaun, aşa că ea va avea întotdeauna în ochii mei o mare importanţă, mă va determina să mă concentrez pe discipolii de aici, pentru a trimite către viitor o şcoală ce aminteşte de o glorie din vremuri realmente înfloritoare şi din punct de vedere ştiinţific. Pe de altă parte, Bălţi este oraşul copilăriei, unde am urmat şcoala. Liceul „Ion Creangă" de la Bălţi este o perioadă fericită pentru mine, este instituţia de învăţământ unde am fost elev şi de unde am amintirea unui liceu cu adevărat excepţional, unul din cele mai bune din toată ţara. (Să nu uităm cum am plecat eu de aici, căci este o întreagă poveste de copil aruncat de istorie în aventura vieţii şi a morţii... Plecarea mea de acasă a fost dureroasă. Dar a fost norocul meu că am plecat la timp. De aceea spuneam mereu că îi sunt recunoscător tatei care în a treia sau a patra zi după ultimatumul istoric de tristă amintire, întorcându-se din sat, mi-a spus: "Tu nu poţi rămâne aici, trebuie neapărat să pleci în lume, deşi aceasta ne doare pe toţi". Şi, într-adevăr, tata m-a însoţit până la Prut, am trecut podul desculţ la Ştefăneşti şi aici, din ultimii bani pe care îi mai avea, bietul tata mi-a cumparat o pereche de sandale… Asa am plecat eu spre Truşeşti, judetul Botoşani, unde aveam un prieten, fără să ştiu nimic despre viitorul ce mă aştepta). Chişinău este capitala Basarabiei şi a fost de două ori capitala românismului, deci se înţelege că pentru fiecare din aceste oraşe am câte un motiv de preţuire şi de sensibilitate ce urcă din biografia mea.

A.F. - În Basarabia natală, românofobia ruşilor a fost sancţionată prompt de Domnia Voastra, atunci cînd aţi afirmat tranşant că „ a promova sub orice formă o limbă moldovenească deosebită de limba română, este, din orice punct de vedere strict lingvistic, ori o greşeală naivă, ori o fraudă ştiinţifică; din punct de vedere istoric şi practic e o absurditate şi o utopie;

iar din punct de vedere politic e o anulare a identităţii etnice şi culturale a unui popor şi, prin urmare, un act de genocid etnico-cultural”. Atitudinea aceasta, afişată de Domnia Voastră – „cel mai mare lingvist român în viaţă” (cf. prof.univ.dr. Emil Constantin, rectorul Universităţii „Dunărea de Jos”) -, vine să sprijine decisiv eforturile românilor de ambele părţi ale Prutului de a-şi apăra limba şi cultura. Ce cale consideraţi că este apropriată pentru a se merge mai departe în acest sens şi care trebuie să fie argumentele şi strategiile lingviştilor în această chestiune? Lingviştii pot să înfluenţeze politicul?

E.C. - Dacă ne-am afla în condiţii normale, şi istorice normale, dacă ar fi numai un grup de nesăbuiţi care ar lupta acolo (în Basarabia, n.n.) cu tot felul de trucuri şi de tertipuri împotriva limbii române, răspunsul meu ar fi acela că trebuie să ne dedicăm pur şi simplu ştiinţei, să vorbim ştiinţific despre limba română, că nu e nevoie să apărăm noi limba română, nici să criticăm sau să luăm în discuţie alte păreri contrare şi absurde. Sau, după cum spun eu elevilor mei, nu căuta să demonstrezi că doi şi cu doi fac patru celui care spune că doi şi cu doi fac trei sau fac cinci. Cel care spune o absurditate ar avea în realitate obligaţia să demonstreze de ce afirmă ceea ce afirmă, desi absurd. Pentru că nu putem, mereu, fără întrerupere, să repetăm toate adevărurile evidente şi să luptăm pentru ele, să le demonstrăm celor care afirmă neadevăruri evidente.
Dar, din nefericire, nu ne aflăm în condiţii normale. De aceea, şi lingviştii, şi toti ceilalţi oameni de cultură, sunt angajaţi într-o luptă care e politică şi noi nu putem duce altfel lupta decît prin argumente ştiinţifice. Concluzia? Trebuie să repetăm, deci, mereu evidenţele, să arătăm mereu adevărul, să arătăm că toate citatele sînt falsificate, că atunci când ei spun, de exemplu, că şi Iorga ar fi spus că Basarabia este a altora ş.a., acolo nu e decât un fragment scos dintr-un context. Iorga spune, de fapt, cu totul altceva. Trebuie să luptăm mereu în acest stil. Se observă, însă, că astfel ne pierdem, în parte, forţe importante şi esenţiale, prin acest fapt de hărţuire, care nu întâmplător este dirijat împotriva noastră. De aceea, mă gândeam că soluţia cea mai buna şi strategia cea mai corectă şi utilă ar fi ca oamenii de ştiinţă să se concentreze asupra unei categorii: anume, aceea a profesorilor de limba română şi de literatura română şi a învăţătorilor, recomanându-le cu prioritate lor să facă apărarea; ei, adică, să fie,mai întâi, convinşi, şi să înţeleagă care este adevărul şi să apere apoi limba, să apere cultura, să afirme această cultură, pe care întâi trebuie să şi-o asume ca fiind cultura lor naţională...În acest mod s-ar putea permite oamenilor de ştiinţă să ducă ştiinţa mai departe, fiindcă altminteri, dacă oamenii de ştiinţă nu mai fac decât apărarea limbii române, rămânem, dintr-un punct de vedere, pe loc. Dar noi nu trebuie să rămânem pe loc,

pentru că ştiinţa avansează, creează mereu idei noi, moduri noi de a pune problemele. Iar noi trebuie să adăugăm, în aceste condiţii, când suntem forţaţi să ne risipim şi cu apărarea limbii române, multă muncă. Spunea însuşi Goethe, undeva, despre poezie, că aceasta reprezintă unu la sută inspiraţie şi nouazeci şi nouă la sută transpiraţie. Asta aş vrea să adaug şi eu, extrapolând, despre cariera universitară în lingvistică şi în general în ştiinţă, căreia i se dedică astazi un universitar cu pretenţii, anume că ea este o carieră ce se întemeiază pe răbdare şi pe muncă. Pe multă răbdare şi pe multă muncă.
Deci, soluţia, strategia propusă de mine este educaţia culturală. Cred ca ea s-a făcut deja, mai mult sau mai puţin indirect, în Basarabia, în această privinţă, şi prin învăţători şi prin profesori de limba română. La ora actuală profesorii de limba română nu mai acceptă (chiar dacă li se spune că limba oficială este, prin Constituţie, limba moldovenească) decât termenul de „limba română". Când li se cere, acum, să nu mai facă Istoria românilor, ci Istoria Moldovei, profesorii de istorie, în unanimitate, protestează, şi până şi ruşii care sunt profesori de istorie înţeleg că nu pot falsifica pur şi simplu istoria şi nu pot desprinde o istorie a Moldovei de istoria românilor.
Speranţa mea este că această generaţie, care este generaţia bolnavă din Basarabia şi generaţia incultă din Basarabia, se va stinge biologic. Îi va lua locul o nouă generaţie, una care nu va mai putea fi înşelată. Să ştiţi că mulţi dintre cei de acum au fost atât de înşelaţi, încât ei sunt de-a dreptul de bună credinţă atunci când sunt convinşi că unele falsuri istorice sunt adevărate. Conştiinţa lor, prin ignoranţă şi manipulare, s-a îmbolnăvit.

„Toată discuţia mai recentă din jurul lui Eminescu a fost într-adevăr o discuţie ruşinoasă şi infamă. S-a creat un fel de anti-mit, pretinzându-se că în timpul comunismului ar fi fost pus în circulaţie mitul Eminescu. În loc să se lupte împotriva celor care ar fi creat acel mit şi să se spună de ce ei nu aveau dreptate, s-a luptat, în realitate, împotriva lui Eminescu."

A.F.: - La o recentă masă rotundă, pe tema multiculturalităţii, care a avut loc tot la Universitatea din Suceava, un punct de vedere (pe care nu l-aţi respins) se referea la faptul că, actualmente, dilema noastră culturală nu se mai pune în termenii Cultură şi/ sau Limbă majoră vs. Cultură şi/ sau Limbă minoră, ci în forma omologării. În condiţiile în care Europa culturala i-a asimilat cu promptitudine pe unii români (Tristan Tzara, Panait Istrati, Eugène Ionesco, Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Brâncuşi, Victor Brauner, George Enescu, Eugeniu Coşeriu), de ce credeţi că există atâtea bariere în calea asimilării/ omologării egale atât a culturii, cât şi a limbii române ?

E.C.: - Nimeni nu poate cunoaşte toate limbile importante. Avem senzaţia că este vorba de ignorarea limbii şi culturii române, de necunoaşterea lor. În realitate, suedezii ar putea spune acelaşi lucru. Cine ştie suedeza, între toate celelalate limbi? Cine cunoaşte poezia suedeză actuală? Sau cine cunoaşte poezia croată actuală? Prin urmare, mulţi s-ar putea plânge că sunt ignoraţi. Deci fiecare ţară ar trebui să încerce să-şi afirme valorile, mai întâi să decidă care anume îi sunt într-adevăr valorile, şi cele de tradiţie, şi cele actuale, care se pot ridica la un nivel internaţional. Pentru aceasta trebuie, mai întâi, să fie înţelese aceste valori şi în ţările respective. Trecând în România, am văzut cu toţii ce s-a întâmplat cu Eminescu. Toată discuţia mai recentă din jurul lui Eminescu a fost într-adevăr o discuţie ruşinoasă şi infamă. S-a creat un fel de anti-mit, pretinzându-se că în timpul comunismului ar fi fost pus în circulaţie mitul Eminescu. În loc să se lupte împotriva celor care ar fi creat acel mit şi să se spună de ce ei nu aveau dreptate, s-a luptat,în realitate, împotriva lui Eminescu. S-a ajuns să se publice, în reviste care păreau serioase, lucruri într-adevăr înjositoare, să se critice modul în care poetul se îmbrăca, şi figura lui personală, felul cum arăta, că era mic de statură...Altcineva, în altă parte, critică poeziile lui spunând numai că nu îi plac, dar recunoscând în acelaşi timp că nu le-a citit !!! Şi astfel de lucruri se publică şi se acceptă în ţara lui Eminescu...Este de necrezut!!!

A.F. – Pentru că există acum, în cultura română, în literatura română, poate din snobism, sau poate dintr-o necesitate compensatoare a absenţei unui veritabil proces politic al comunismului în ţarile est –europene, un curent al revizuirilor care pune o falsă problemă, creează o falsă problemă, devenită veritabilă crispare contemporană: revizuire de dragul revizuirii...Este, inevitabil?, un proces de sanitate, pe cât de indreptăţit politic, pe atât de nedrept din punct de vedere al valorilor autentice...

E.C.: - Da. De exemplu, s-a încercat această revizuire – Cazul Eminescu – dar nu în sens într-adevăr critic, şi s-a afirmat că Mitul Eminescu s-ar fi născut acum, de curând, iar cei ce susţineau asta nici nu erau măcar sumar informaţi, nu citiseră ce scria, de exemplu, prin 1922 deja Ilarie Voronca, ce scria Fundoianu, care nu erau suspecţi de a fi naţionalişti, fiindcă erau amândoi evrei. Să vedeţi ce scriu ei despre Eminescu şi cum îl înţeleg ei tocmai ca geniu poetic şi de ce spun ei că Eminescu este un geniu poetic. Și acum vin alţii şi pretind că nu, că s-a creat un nou Eminescu mult mai târziu! Este vorba, fără îndoială, despre multă ignoranţă. Nimeni dintre cei care au aderat la această teorie nu a citit ce scrisese Voronca sau Fundoianu despre Eminescu...

„De aceea, spun întotdeauna, să nu urmăm, de exemplu, anumite mode numai pentru că sunt mode şi sunt actuale: să ne întrebăm dacă ele corespund într-adevăr eticii culturale, iar dacă nu suntem convinşi nu trebuie să le acceptăm”

A.F.: - Cu ocaza celui de al doilea Colocviu Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului de la Suceava, regretatul profesor şi prieten al Domniei Voastre, Mihail Iodache (memoriei căruia aţi dedicat conferinţa susţinută în ziua de 19 octombrie 2001) afirma că, „legat de perspectivele pe care Colocviul le oferă cercetătorilor noştri, la Suceava s-a constituit un nou centru al semioticii româneşti”. Astăzi, la atâţia ani distanţă (erau, la vremea aceea , şapte ani deja, n.n.) şi cunoscând evoluţia calităţii şi prestigiului ştiinţific al manifestării, consideraţi că profesorul Iordache a avut „gura aurită”?

E.C. : - Da, cred că da. Eu vreau să explic de ce am crezut că e necesar să dedic şi acea conferinţă din 19 octombrie, precum şi alte aspecte ale activităţii mele de la Suceava, memoriei domnului Iordache. Profesorul Iordache îmi era necunoscut înainte de a fi eu invitat la Colocviul de la Suceava. El mi-a devenit prieten după aceea, fiindcă mi-am dat seama de entuziasmul care îl mişca pe acest om, ca şi de sacrificiile pe care le făcea, chiar în sens fizic, pentru a ridica Suceava ca centru care să aibă un anumit profil, care să aducă ceva bun şi nou în cultura românească. Ceva nou, interesant, actual şi care se putea pune la acelaşi nivel al unor aspecte ale culturii occidentale. Am înţeles, ulterior, că aici se făcea cu multă seriozitate ceva nou şi realmente serios şi actual, fiind vorba atât de contribuţii la cultura locală, cât şi de contribuţii la cultura românească , dar şi de contribuţii la cultura universală. De aceea, am participat la toate colocviile următoare, în afară de unul, când eram prea departe, în America de Sud. Cu aceeaşi dorinţă am venit şi acum, deşi nu mă aflu în condiţii normale de sănătate.Sora mea îmi spunea să nu vin, să nu mă joc cu sănătatea, dar uite că totuşi am venit, pentru a revedea Suceava şi cercetătorii de aici, jucându-mă, totuşi, cu sănătatea.

A.F.: - Prof. univ.dr. Mircea Borcilă consideră că sunteţi „cel mai strălucit exponent al culturii române în planul universal al ştiinţelor omului”, atribuindu-vă şi rolul de „adevărat întemeietor al disciplinei centrale a umanioarelor, cel care a pus bazele conceptuale ale ştiinţelor culturii în general”. Din această perspectivă, domnule Eugeniu Coşeriu, aţi înfăptuit o „adevărată revoluţie copernicană în domeniul lingvisticii ca nucleu al ştiinţelor culturii”. În acest sens, există o cheie de evaluare şi valorizare

pe care recomandaţi să o urmeze cercetătorii şi elevii dumneavoastră, cei ce se vor aşterne la lucru pe calea noii semantici perspective istoric-culturale şi a poeticii culturale pe care aţi deschis-o?

E.C.: - În general, ştiinţa şi epistemologia nu oferă o „cheie” şi ar fi foarte periculos să ofere „chei”. Singurul fapt care se poate sublinia aici este acela că în cultură avem anumite tradiţii pe care trebuie să le dezvoltăm, că în toate activităţile culturale oamenii, toate fiinţele umane implicate, sunt active ca agenţi ai culturii, şi că, deci, toţi înţeleg şi cunosc ce este cultura, în toate formele ei, ce este arta, ce este limbajul, ce este ştiinţa, în toate formele ei, chiar dacă nu fac ei înşişi multă cultură, ştiinţă, artă s.a. În cultură lucrurile se petrec diferit faţă de ştiinţele naturii. Cu adevărat, în ştiinţele naturii trebuie să ştim ce s-a stabilit ca valabil până la noi, plecând tocmai de la acel adevăr. În ştiinţele culturii, avem tradiţii ce ne duc foarte departe. Trebuie să identificăm cum s-au dezvoltat aceste tradiţii, precum şi în ce direcţii vom continua a le dezvolta. Deşi s-au făcut greşeli, devieri, trebuie să înţelegem că fiecare a vrut să spună ceva cu privire la ceea ce ştia, pentru că omul, prin natura sa, ştie ce este cultura ca activitate a omului. Deci, dacă se poate semnala ceva care nu este o cheie, ci este un sens, un principiu, ar fi acest principiu al tradiţiei şi al noutăţii în tradiţie, ca dezvoltare a tradiţiei. Se înţelege că trebuie să cunoaştem tradiţia şi este foarte greu să cunoaştem toată tradiţia, să mergem mai departe de tradiţia limitată pe care o poate avea cultura unei ţări. Peste tot poţi găsi alte rădăcini, alte căi pe care le înţelegi tocmai pentru că eşti fiinţă umană. În acelaşi timp, aceasta implică, referitor la tot ce se face astăzi, principiul pe care eu îl numesc principiul antidogmatismului, adică să nu spui niciodată că cineva nu are dreptate pur şi simplu, ci să te întrebi mai întâi în ce sens poate are dreptate, fiindcă toţi oamenii de bună credinţă care îşi propun să atingă ceva cu privire la ştiinţele culturii pleacă în mod necesar de la o intuiţie care este sigură sigură - intuiţia pe care o poate avea omul cu privire la propriile sale activităţi - şi că, deci, e posibil să apară pe parcurs anumite devieri; în acest sens, e necesar să se vadă întotdeauna care a fost intuiţia ce a suferit apoi devieri, alterări etc. sau, cum spunea altcineva şi susţin şi eu, nici o greşeală – în ştiinţele culturii – nu e numai greşeală, ci fiecare greşeală – ca greşeală a unei persoane de bună credinţă – trebuie să conţină un sâmbure de adevăr pe care suntem datori a-l căuta.

A.F.: - Aţi afirmat, la sesiunea omagială din 9 mai pe care v-a dedicat-o Academia Română cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani, că evenimentul acela avea pentru dumneavoastră semnificaţia „acceptării unui sens al doctrinelor ştiinţifice care trebuie să se bazeze pe un principiu

deontologic al culturii, pe o morală a omului care face ştiinţă”, furnizând prin aceasta „ nu o restrângere a libertăţii, ci o asigurare, asumare a ei”. Despre acest veritabil model „neotradiţionalist”(cf. acad. Iorgu Iordan) pe care-l oferă lumii personalitatea dumneavoastră umană şi ştiinţifică, aş afirma că el trage un semnal de alarmă asupra nevoii actuale acute de deontologie, de morală, fără de care lumea, incluzând aici şi spaţiul valorilor, ar putea sucomba. De ce credeţi că această instituţie a modelelor clasice se clatină astăzi? Este oare nevoie de noi mari tragedii ale limbilor şi ale culturilor pentru a o revigora?

E.C. – Răspund mai întâi la ultima parte a întrebării, şi spun: Nu, nu cred că e nevoie nici de o prăbuşire şi nici de o criză a culturilor. Trebuie să înţelegem, însă, mai întâi, următoarele două lucruri esenţiale: că, în general, nu numai în cultură, există, începând cu Hegel, această identitate între a fi şi a trebui să fie. Prin urmare, atunci când vorbim de esenţa ştiinţei, de esenţa artei, de esenţa limbajului ş.a., vorbim de fapt întotdeauna de cum trebuie să fie, pentru că aceasta este adevărata fiinţă, cum trebuie să fie. Cum facem când definim omul: dacă definim omul ca fiinţă raţională şi ni se spune că da, dar sunt unii oameni iraţionali, noi spunem, da, într-adevăr, sunt oameni cărora le lipseşte ceva. Îngroşând puţin şi extrapolând, când analizăm acest lucru în plan fizic, dacă cineva e şchiop, nu putem spune că oamenii nu mai au două picioare, nu putem susţine că specia umană nu mai este bipedă...Să înţelegem, mai întâi, că există această deontologie, acest a trebui să fie în cultură. Al doilea principiu: această deontologie înseamnă că, din punct de vedere al agentului culturii, implică o etică a culturii, o etică a omului de cultură care trebuie să corespundă acestui a trebui să fie al culturii. Deci, trebuie să ne opunem ideii – prezentată ca idee liberală şi foarte democratică şi care, în realitate, este reacţionară – anume că aceste activităţi ar fi activităţi libere, în sensul că ar fi activităţi cu totul arbitrare, adică oricine să vorbească numai cum vrea, oricine să picteze cum vrea ori să facă ştiinţă cum vrea...Nu! Nu se poate! fiindcă activităţile libere nu sunt libere în sensul că ar fi capricioase. Activităţile libere sunt libere în sensul filosofic al cuvântului liber, anume sunt activităţi al căror obiect este infinit. Și, când eşti agent al unei activităţi libere, îţi asumi şi responsabilitatea de a realiza acest obiect în sensul în care trebuie să fie, în sensul deontologiei, şi nu fiindcă se impune prin altceva, ci fiindcă ţi-ai asumat angajamentul. Atunci, aceste activităţi au o etică obligatorie, nu în sensul că ar fi o etică impusă, o constrângere, ci în sensul pe care-l avea cuvântul obligatio în limba latină, însemnând legământ, adică angajament. Când începi orice activitate în acest sens, te angajezi. Dacă vorbeşti, te angajezi să vorbeşti cum trebuie, să vorbeşti ca lumea, dacă pictezi, te

angajezi nici să nu mâzgăleşti, nici să nu corespunzi numai gustului publicului care poate fi unul fără educaţie estetică. Toţi artiştii adevăraţi şi care simt această morală, această etică a artei, spun „aşa se pictează”, adică înţeleg că ei au responsabilitatea subiectului universal. Adică „pictez aşa pentru că aşa trebuie”, iară nu „pictez aşa pentru că altfel nu pot vinde”. Cel ce pictează numai în maniera ca să poată vinde nu mai este o fiinţă morală, nu mai respectă etica artei. Tot aşa şi în ştiinţă, trebuie să opereze etica ştiinţei. Înţeleg, deci, că, în realitate, toţi oamenii de cultură serioşi, atât cei care produc cultură, cât şi cei care trasnmit cultură, ştiu că există o deontologie a culturii şi că, din punct de vedere al fiecărui subiect, asta înseamnă că există o etică a omului de cultură. Acestea sunt principiile pe care încerc să le afirm oriunde m-aş afla... Am spus mereu, în diferite ocazii, diferitelor personalităţi cu care am avut onoarea să stau de vorbă: există o etică particulară a ştiinţei şi a omului de ştiinţă. Eu cred că dacă este ceva de imitat în ceea ce am făcut eu, poate nu sunt exact faptele pe care le-am stabilit şi, poate, uneori, nici ideile, în sensul în care le-am formulat eu, ci această atitudine etică în raport cu ştiinţa: să spui întotdeauna adevărul, numai adevărul chiar dacă acest adevăr este periculos şi plin de riscuri. Să respecţi întotdeauna părerile celorlalti, aşa cum v-am mai arătat,în măsura în care sunt păreri sincere şi fundamentate; să vezi, până şi în fiecare eroare, care este sâmburele de adevăr, să nu asupreşti pe nimeni cu adevărul tău, ci să stai de vorbă şi cu adevărul celuilalt ş.a.m.d. Deci, această atitudine etică este, cred, lucrul cel mai important. Fără îndoială, se ajunge mai târziu la anumite înălţimi, prin desăvârşire profesională şi morală, ceea ce presupune forţă profesională, ştiinţifică şi morală pe măsură; cu această atitudine, însă, poţi dobândi ulterior o pozitie mult mai solidă, numai şi numai în condiţiile în care nu ai căutat-o şi numai dacă n-ai încercat să o atingi prin neadevăr, sau prin escrocherii şi potlogării ştiinţifice, cum îmi place mie să desemnez speculaţiile şi plagiatul, care, şi ele, există, iar din câte se pare, există pe scară prea extinsă şi rafinată, din păcate.

Deci atitudinea etică este faptul fundamental. Eu cred că, în ceea ce mă priveşte, şi această atitudine etică era răsădită de acasă. A fost educată, este adevărat, în Italia, iar, apoi, şi în alte ţări unde care am trăit, unde am lucrat, unde am creeat si prin contactele pe care le-am avut. Dar am convingerea că se trage şi din tradiţia noastră din Moldova de nord, din anumite cutume şi obiceiuri, tradiţii şi deprinderi morale care există încă şi astăzi şi care s-au păstrat acolo. Dintotdeauna am susţinut că nu este un fapt întâmplător că tocmai în Moldova de nord s-au născut Eminescu şi Creangă, Sadoveanu şi Iorga, George Enescu şi Ciprian Porumbescu, sau pictorul Luchian, Hasdeu, Stere, şi atâţia alţii. Prin urmare există cu certitudine anumite tradiţii, există acolo o atmosferă aparte care le

menţine încă active. Probabil că asta urcă şi vine şi din anumite legături mai vechi cu restul culturii europene, care au avut loc în trecut, cu şcoala latină din Polonia, de exemplu. Au fost , în număr semnificativ, moldoveni la Universitatea din Cracovia, şi acest fapt mi-a atras mereu atenţia, chiar de la inceputurile ei. Unii dintre ei s-au pierdut, este foarte adevărat, şi nu s-au realizat, dar câte ceva din acel spirit a rămas ca tradiţie, ca o matrice transmisă cel puţin pe cale orală. Principiile acestea etice ale omului de cultură eu le afirm mereu…

A.F.: - Cu strălucire şi cu multă perseverenţă, instituind prin atitudinea Domniei Voastre un veritabil model...

E.C.: - De aceea, spun întotdeauna, să nu urmăm, de exemplu, anumite mode numai pentru că sunt mode şi sunt actuale: să ne întrebăm dacă ele corespund într-adevăr eticii culturale iar, dacă nu suntem convinşi, nu trebuie să le acceptăm. Nu trebuie să mâzgălim, când suntem pictori, şi nu trebuie să afirmăm lucruri arbitrare, dacă suntem oameni de ştiinţă ş.a.m.d.

„Politicienii ar trebui să cunoască bine cultura românească, să şi-o însuşească şi în mod critic, ca să ştie ce anume apără, cum apără şi de ce trebuie să apere. Să aibă un jurământ de fidelitate faţă de această cultură”

A.F.: - În cadrul procesului actual de lărgire a globalizării şi extindere a multiculturalităţii, la care a subscris din punct de vedere politic şi România, vor apărea (dar de ce să nu remarcăm că, deşi camuflate, ele deja există) inevitabilele conflicte între limbi şi între culturi. Teza coşeriană aplicată acestei chestiuni suprinde trei atitudini ce pot apărea între limbile majoritare şi limbile minoritare: naţionalismul lingvistic sănătos (pe care-l consideraţi „ politic justificabil, rezonabil şi pozitiv”), şovinismul lingvistic şi colonialismul lingvistic (apreciat de Domnia Voastră drept „cel mai agresiv, negativ şi inacceptabil”). În ce poziţie – eventual de conflicte lingvistice şi culturale – anticipaţi, chiar şi ipotetic, că s-ar putea trezi cîndva românii, cu limba şi cultura lor, în contextul unei viitoare Românii membră deplină a Uniunii Europene şi a NATO, şi ce argumente ştiinţifice trebuie să-i însoţească şi să-i lumineze pe viitorii noştri (mai buni, mai înţelepţi) politicieni?

E.C.: - După cum ştiţi, eu nu fac politică şi politica mea este doar politica deja implicită în ştiinţă şi în activitatea ştiinţifică şi pedagogică de transmitere a culturii şi a ştiinţei. Însă, dacă pot să-mi permit să dau un sfat politicienilor, este să fie ei mai întâi culţi, ca să poată apăra cultura

românească, în diferitele ei aspecte. Politicienii ar trebui să cunoască bine cultura românească, să şi-o însuşească şi în mod critic, ca să ştie ce anume apără, cum apără şi de ce trebuie să apere. Să aibă un jurământ de fidelitate faţă de această cultură. Aici sunt două atitudini la care eu mă opun, în general cu foarte puţin succes, pentru că nu pot participa la toate discuţiile şi la lupta actuală din România: două atitudini care îmi par, ambele, reprobabile. Una, este atitudinea aşa-zisă pozitivă excesivă care consideră valorile româneşti ca valori absolute şi le consideră la acelaşi nivel pe toate. În acest sens, s-a format o adevărată ideologie: se citează, spre exemplu, autori români din străinătate, şi se pun la acelaşi nivel valori net diferite, dar toţi sunt numiţi „genialul cutare..., genialul cutare..., genialul cutare...". E discutabil, evident, dacă sunt geniali cu toţii, sau dacă nu sunt geniali, iar în cazul în care ar fi geniali, oare sunt la acelaşi nivel?...De exemplu, Panait Istrati este un scriitor minor, deci nu vom exagera să spunem că „noi îl avem pe Panait Istrati, care este o valoare universală"ş.a. Cioran este un filosof de valoare relativă. Marele nostru geniu din străinătate a fost Eugen Ionescu, care este la cu totul alt nivel decât Cioran...Deci nu putem spune, iată, Eugen Ionescu, Emil Cioran şi Panait Istrati...ci, pentru fiecare din aceste trei nume, trebuie obligatoriu să distingem trei nivele diferite. Contează aici valorificarea valorilor naţionale, evident, dar cu simţ critic şi având în vedere scara valorilor. Când spuneam asta unui discipol al meu, el mi-a răspuns „da, dar vedeţi cum sunt românii, ei şi despre dumneavoastră exagerează acum, că sunteţi cel mai mare de pe glob, şi tot aşa..." Eu i-am răspuns că asta şi pe mine mă supără, într-adevăr. Dacă o spune cineva care ştie şi care, astfel, poate judeca, mă măguleşte. Dar dacă o spune toată lumea, şi cei care nu ştiu nimic, atunci e mai bine să se abţină să mă laude. Cine nu cunoaşte şi alţi lingvişti nu poate să spună despre mine că sunt „marele lingvist". Numai într-un singur caz accept toate aceste laude, şi anume în cazul nefericitei Basarabii, fiindcă acolo am devenit un simbol de luptă naţională. Acolo nu pot, în consecinţă, să îmi permit să spun „ nu mai exageraţi în privinţa mea, lăsaţi-mă în pace cu asta"... Pentru ei am devenit o armă, şi eu înţeleg că este datoria mea să servesc ca armă şi ca simbol acestui nefericit popor.

Cealaltă atitudine este, dimpotrivă, atitudinea hipercritică privitor la tot ce este românesc. Atrag atenţia, din nou, asupra acelei discuţii publice infame şi ruşinoase cu privire la Eminescu.

...Ce români au fost propuşi pentru premiul Nobel şi nu l-au luat? Pentru a reveni la critica primului tip de atitudine. Nichita Stănescu, da. Partizanii atitudinii pozitive excesive au spus: cum? Alţii, da, şi Nichita Stănescu, ba? Eu zic. Dar, într-adevăr, merita, oare, Nichita Stănescu? Cunoaşteţi care este nivelul altor poeţi din alte ţări pentru a susţine că s-a făcut o

injustiţie cu nepremierea românului Nichita Stănescu? Eu unul spun că nu i-aş fi dat premiul. Poate că i l-aş fi dat, deşi comportarea politică nu l-a onorat, lui Sadoveanu, de exemplu, pe care îl consider la alt nivel. Iar, dacă lucrul ar fi fost posibil, i l-aş fi dat, fără îndoială, lui Eminescu. Concluzia este că trebuie să fim lucizi în ceea ce priveşte valorile noastre şi să nu exagerăm. Eu recomand să fugim de atitudinile exagerate, hiperbolizante, mai ales ce vin în absenţa bunei cunoaşteri atât a valorilor noastre, cât şi a valorilor universale deja consacrate, la care raportăm mereu şi adăugăm judecăţile de valoare. Vorbind despre premiul Nobel şi literatura română...necesitatea recuperării simţului realităţii este urgentă...Să luăm, de pildă, romancierii Americii de Sud. Să vedem diferenţa, cât sunt de mari, şi cum întrec cu mult valoarea maculaturilor scrise şi publicate în limba română !
Cât despre atitudinea hipercritică, ea produce o umilire în faţa Occidentului, o umilire lipsită, şi ea, de critică. Adică tocmai valorile noastre, încă necunoscute şi, de aceea, şi neapreciate deocamdată la un nivel corespunzător, sunt respinse fără drept de apel şi se exagerează, în schimb, dintr-un tradiţional şi păgubos snobism, cu tot ce apare mai ales în Franţa, dar şi în America sau restul Europei, fără să se înţeleagă că şi acele valori nu sunt toate la acelaşi nivel şi că există şi valori româneşti realmente superioare lor. Bunăoară, referitor la cazul meu chiar, într-un fel de enciclopedie a lingvisticii apar o mulţime de termeni propuşi de nişte necunoscuţi străini care nu au nici o valoare şi care nu rămân şi care nu sunt apreciaţi în străinătate, dar nu apar nici măcar termenii fundamentali pe care i-am introdus eu şi care sunt recunscuţi peste tot şi deja utilizaţi peste tot în mod curent. De ce nu apar aceşti termeni? Tocmai pentru că i-am introdus eu, adică un român. Sau, uneori, idei ale mele, recunoscute în străinătate foarte bine, apar ca idei ale altora, care nu recunosc că în multe afirmaţii ale lor mă citează, de fapt, pe mine. În concluzie, lipsa de critică, pe de o parte, şi atitudinea hipercritică faţă de valorile româneşti, pe de altă parte, sunt respinse de mine. Ele au adus mereu mari prejudicii culturii şi limbii române, iar în prezent pot fi considerate cei mai mari inamici pe termen lung şi cu consecinţe incalculabile pentru cultura românească.
Se înţelege că acest lucru este contingent... adică şi din cauza informaţiei foarte fragmentare, dar şi datorită, mai mult sau mai puţin, hazardului, fiecare a aflat (în România) ce s-a putut afla de către el de peste graniţe, crezând, la un moment dat, că una sau alta ar fi marea doctrină răspândită în străinătate. În străinătate se poate întâmpla la fel. Bunăoară, Sorin Alexandrescu publică o antologie stilistică în care singura lingvistică textuală ce este total ignorată este tocmai lingvistica mea textuală, iar, în

mod absolut regretabil şi chiar scandalos, această antologie apare ca fiind ...actuală !
În străinătate se produce o revoluţie în lingvistica textuală, iar în România mulţi aşteaptă mai întâi să vadă ce se spune acolo, pentru a urma apoi această cale, prin imitaţie! „Dacă e apreciat în străinătate, atunci îl putem aprecia şi noi", se gândeşte în ţară. Dupa ce am închis această mică paranteză, trebuie să reafirm că discuţia aceasta vine, deci, din mai vechea discuţie din jurul cauzelor care menţin cultura română şi limba română în statutul de marginale. Culturii româneşti, atât cât o stăpânesc eu, îi lipseşte simţul critic şi, în acelaşi timp, cel autocritic. Adică, înteleg prin aceasta, simţul critic în alegerea modelelor şi în cunoaşterea culturii în general. Noi, în România, am considerat întotdeauna Franţa şi, în parte, pe bună dreptate, ca izvor al culturii universale în general şi ne-a lipsit o panoramă mai vastă cu privire la restul culturii europene. În particular, mai ales în ceea ce priveşte critica. Dar experienta mi-a atras atenţia asupra faptului că, în Europa, ţări critice cu adevărat sunt Italia şi Anglia, şi mult mai puţin Franţa. Asta e valabil şi în lingvistică, dar şi în alte domenii. Or, noi, aici, din motive istorice arhi-cunoscute, ne-am limitat în general la Franţa, numai la Franţa, fără să avem şi simţul valorilor şi al diferenţelor de nivel, acestea din urmă, de altfel, nefiind măcar recunoscute în Franta, nici în general şi nici în ceea ce ţine de cultura franceză ca atare.

Cât priveşte afirmaţia dumneavoastră cu Academia Română, în realitate au fost anumite lucruri subterane, care poate nu au fost remarcate în răspunsul meu. Nu sunt deloc mulţumit de repercusiunea concepţiei mele şi a activităţii mele în România, unde s-au urmat tot felul de orientări mai mult sau mai puţin trecătoare şi nu s-a înţeles, în realitate, care este sensul activităţii mele. Singurul care a pătruns foarte serios în toată concepţia şi activitatea mea a fost profesorul Borcilă de la Cluj, cel care a şi creat acest centru de lingvistică integrală ce acum deja produce ceva în sensul acestei lingvistici. Bucureştiul, în schimb, până acum a fost surd. La Academia Română, se spune, şi aţi citat şi dumneavoastră, da...există cutare sau cutare afirmaţie despre mine şi care ar fi importantă pentru că ar fi spus-o Iorgu Iordan. Dar trebuie să ne întrebăm: pe plan internaţional, Iorgu Iordan se află la acelaşi nivel cu Eugeniu Coşeriu? Şi se poate spune, în consecinţă, că îl apreciem pe Eugeniu Coşeriu fiindcă a spus-o Iorgu Iordan? Nu cumva ar trebui să spunem contrariul, adică poate că îl apreciem pe Iorgu Iordan, fiindcă a spus-o Eugeniu Coşeriu?

A.F.: - Totusi, se pare că Profetul se întoarce în ţara lui şi începe să fie Profet şi în ţara lui...Eu vă doresc să aveţi înainte timpul , sănătatea şi

energia, ca acum, clocotitoare, ca să mai puteţi creşte o generaţie, două, de lingvişti...

E.C. : - Dacă va da Dumnezeu şi Maica Precista...

„Dumneavoastră, ca români, ar trebui să aveţi problema Basarabiei, poate mai mult decât mine, să o înţelegeţi, iară nu să spuneţi mereu "Ia mai lasaţi-mă în pace cu Basarabia asta!", de parcă Basarabia ar fi o ţară îndepărtată şi necunoscută, străină de România..."

A.F.: - Vă asigur că, la rândul nostru, dar , desigur, nu atât cât Domnia Voastră, facem şi noi ce putem şi cât putem pentru Basarabia, necontenind a afirma interesele Basarabiei.

E.C. : - Vă voi relata, fără plăcere, o întâmplare care a devenit emblematică din punct de vedere al atitudinii: am fost foarte supărat la un eveniment din Bucureşti, o lansare de carte, când mă aflam între invitaţi, şi, imediat după ceremonii, s-a spus şi mi s-a spus şi mie : „aşa sunt basarabenii ăştia, mereu vin cu Basarabia, Basarabia", la care eu am replicat ca este normal aşa, se înţelege că basarabenii vin cu problema Basarabiei în România, şi „dumneavoastră, ca români, ar trebui să aveţi problema Basarabiei, poate mai mult decât mine, să o înţelegeţi, iară nu să spuneţi mereu "Ia mai lăsaţi-mă în pace cu Basarabia asta!", de parcă Basarabia ar fi o ţară îndepărtată şi necunoscută, străină de România"...

A.F.: - Da, este o atitudine foarte periculaosă, cu consecinţe istorice şi culturale, pe termen lung, de o mare gravitate... Un gest de spălare pe mâini, prin care ţara–mamă nu îşi apără în nici un fel copilul propus spre sacrificare...Eu am văzut discursul Domniei Voastre de la Academia Română şi nu pot uita legătura de suflet pe care aţi făcut-o, la acea ocazie, cu un eveniment politic important nu numai pentru Basarabia, ci şi pentru evoluţia conceptului de democraţie în zona aceasta a lumii...

E.C. : - Da, am spus, în acele împrejurări, în faţa onoratei asistenţe de la Academia Română: „ Sunt foarte fericit că această zi coincide cu ziua când a fost eliberat Ilie Ilaşcu"...

9.10.2009

„Întrebaţi-vă dacă om este cel care devine proiectil”. Ziua Holocaustului din România şi cei doi gemeni heterozigoţi

Memorial: Suntem în al 20-lea an de la căderea comunismului, când comemorăm, astăzi, 9 octombrie, 2009, 68 de ani de la începerea primelor deportări de evrei din Bucovina către Transnistria, care au avut loc sub regimul pronazist-profascist din România, în cadrul Holocaustului românesc sau transnistrean. Alain Besançon numeşte cele două forme de totalitarism, nazismul şi comunismul, aceşti doi *gemeni heterozigoţi*, ca fiind *nenorocirea secolului.* Au fost forme de masacrare a unor oameni de către alţi oameni. Ideea de la care au pornit a fost *mincinoasă şi promitea generozitate şi o societate perfectă, instaurată prin crime de stat. Nazismul a promis poporului german că prin purificare îl va conduce pe culmi , în timp ce comunismul promitea atingerea Epocii de Aur, care e o totală aberaţie.*

Întrebaţi-vă
dacă om este cel care devine
proiectil...

Cuvintele vin din Primo Levi, dar sunt ale lui Norman Manea (*Vorbind pietrei*, în *Plicuri şi portrete*, Ed. Polirom, 2004, p. 507).

Începând din 2002, organizez programe de comemorare a Holocaustului, şi în ianuarie, şi în octombrie. Parteneriate cu presa, cu organizaţii de cultură, cu şcoli şi cu ONG-uri. La început, a existat o oarecare ostilitate. Însă temeinicia activităţilor şi a discursului civilizat a născut aprobarea şi a atras tineri dornici să afle *de ce* şi *cum a fost posibil*...Eu nu am contenit să-mi pierd interesul şi răbdarea de a povesti ceea ce ştiu şi ceea ce aflu din cărţi sau de a aduce în faţa tinerilor oameni vii, ce au trăit totul pe viu şi pot povesti...Altminteri, precum Victor Neumann în a sa *Istorie a evreilor din România* (Ed. Amarcord, Timişoara, 1996), nu spun decât că „*istoria evreilor din România este pe cât de complexă, pe atât de fascinantă. Continuitatea tradiţiilor ortodoxe, răspândirea mişcării hasidice în Moldova şi Maramureş, îmbrăţişarea reformei de tip Mendelssohn într-o variantă proprie Europei Centrale, propusă şi susţinută de rabinul de Arad, Chorin Aron, sunt câteva din elementele ce motivează atenţia specială acordată temei în capitolele cărţii de faţă. Rezultatele intelectuale remarcabile ale unor evrei integraţi culturii româneşti, contactul unor civilizaţii dacice existente în Ţările Române*

verifică o dată în plus importanţa cercetării şi cunoaşterii subiectului” (p.259).
Argumentele aduse vin atât din epoca deplinei transparenţe, cât şi din perioada ceauşistă, când a vorbi despre aceste lucruri şi, mai ales, a aduce atari argumente, erau chestiuni strict interzise.

elegiile pentru V.
când amneziile treze

clipele şi gândurile care secţionează cochilia umanităţii
hrşt
ca pe un sex demonic
ce nu naşte copii
ci amnezii treze

oamenii se tem să iasă la lumină
şi nu ies
oamenii se ascund unul în altul
în demon
şi par şobolani
oamenii iubesc eventraţiile din care
se scurge un muget
oamenii îşi aleg pilula de anestezie din propriile laşităţi
şi capitulări
aplicându-şi pe faţă măşti groase
ei se întorc cu spatele şi ridică mâinile la zid
deasupra capului între palme e cerul
dedesubtul pântecului între picioare e oglindirea facerii
ei se lasă priviţi de alţi oameni care au plătit bilet
pentru turism antropologic şi fug să se dea cu capul de zidurile nevăzute
şi se mint că aceasta este pacea
când zgomotul sec al lipsei de iubire declanşează un airbag
placentă
cuantă
error system

şi pacea se aşterne peste toţi ca un ţol putred
în care firişoare de mov
peste firişoare de verde
din firişoare de roşu roz rogvaiv
viermişorii se strecoară

în sexul omenirii şi germinează virtual
homunculi cu imaginar heideggerian

libertatea este acolo în întuneric
puls palid
vietate încolţită de tălpile lor crăpate
putoare de smoală din care profeţii călăi îşi tatuează un vis pe cortex
în vis vine noaptea cu picioare lungi şi se aşează pe tine
stă crăcănată
cum pasărea gao pe un ou alb strălucitor
fosforescent
luminos
din care va ţâşni cândva
nedorit
şerpuind pe orbite
un alt om
care îl doare pe Dumnezeu

*

15.11.2009

După douăzeci de ani – decembrie 2009

Dialoguri cu Vladimir Tismăneanu, Norman Manea, Simona-Grazia Dima, Constantin Frosin

A fost o bucurie să purtăm o discuţie ca aceasta, la douăzeci de ani de la căderea comunismului, pentru revista Acolada (director general, Radu Ulmeanu; director, eminentul critic Gheorghe Grigurcu). Ideea acestui dialog a venit în cursul unui dialog purtat cu domnul Gheorghe Grigurcu, neobosit cărturar, critic riguros, poet şi deschizător de revizioniste căi estetice pentru cultura şi literatura română, pe urmele Monicăi Lovinescu (motiv pentru care, la *Zilele Monica Lovinescu* de la Suceava, Ediţia a II-a, din aprilie 2009, a şi fost laureatul *Premiului Naţional „Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca”).*

Nu putem omite privirea retrospectivă asupra unui fenomen atât de complex cum este instalarea paradigmei democratice în România (după fuga dictatorului) şi în fostele ţări comuniste, tot aşa cum nu putem omite, în cazul abordării istorice a însuşi conceptului de democraţie, revizitarea ideilor lui Alexis de Tocqueville, cele din opera *Despre democraţie în America (*Flammarion, Paris, 1981, Humanitas, Bucureşti, 2005), despre care François Furet conchidea: „*Alexis de Tocqueville are un dublu*

avantaj asupra lui Marx. El se situează la nivelul istoriei unei promisiuni făcute Europei de Revoluţia Franceză şi căreia America îi arată trăsăturile: şi el încearcă să înţeleagă nu cauzele, ci consecinţele. În felul acesta, el câştigă pariul: afirmarea că universul egalităţii şi comportamentul pe care el îl provoacă sunt fenomene durabile, ireversibile, determinante pentru viitor. În această măsură el analizează chiar lumea în care trăim noi". Valabil şi astăzi, cu măsurile necesare de updates.

1. Vladimir Tismăneanu

- Angela Furtună: - Având în vedere importanţa anului 1989 pentru România, ce lucruri notabile credeţi că s-au petrecut în cultura şi în literatura română în ultimii douăzeci de ani (1989 – 2009)?

- Vladimir Tismăneanu: - *Înainte de orice, trebuie spus că a dispărut frica. O frică difuză, intimidantă, paralizantă. O frică indusă prin instituţii specializate, de la Securitate şi cenzură la Secţia Presă a CC a PCR şi Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste. În acelaşi sens, a dispărut înregimentarea, conformismul plat, uniformizarea sub semnul ideologiei oficiale. Au renăscut valorile europene şi s-a afirmat spiritul critic, acea formă a conştiinţei despre care Mihail Sebastian spunea că este prin definiţie „în civil".*

- Angela Furtună: - Cum au evoluat în perioada menţionată statutul şi conştiinţa scriitorului român? Dar relaţia sa cu memoria şi cu adevărul, la ieşirea din dictatură?

- Vladimir Tismăneanu: - *Au apărut lucrări extraordinare despre supravieţuire, onoare, verticalitate, dar şi despre oportunism, îngenunchiere, complicate cu forţele Răului. Mă voi feri să dau nume, întrucat orice listă riscă să excludă contribuţii semnificative. Cred că trebuie accentuat rolul memorialisticii şi al jurnalelor legate de perioada totalitară în resurecţia sintezei preconizată de Monica Lovinescu dintre etic şi est-etetic. La acest capitol nu ezit să menţionez scrierile unor N. Steinhardt, Alice Voinescu, Petre Pandrea, N. Carandino, I.D. Sarbu, Virigil Ierunca şi, evident, Monica Lovinescu.*

- Angela Furtună: - Vizibilitatea internaţională a literaturii române şi a scriitorilor români a cunoscut mutaţii, în acest interval de timp. Cum descrieţi acest fenomen, comparativ cu perioadele anterioare din literatura română? Dar din perspectiva raportării la starea altor culturi?

- Vladimir Tismăneanu: - *Succesul unor intelectuali este înainte de orice un fapt existenţial individual. Recunoşterea internaţională a unor Mircea Cărtărescu, Norman Manea, Gabriela Melinescu, Paul Goma, Matei Călinescu, Bujor Nedelcovici, Dumitru Ţepeneag, Matei Vişniec, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Andrei Pleşu, Ana Blandiana, H. R. Patapievici, Constantin Noica, Gabriel Liiceanu, Hertha Müller, Andrei Codrescu, Gabriela Adameşteanu, N. Breban, Sorin Titel confirmă că scriitori români sau originari din România sunt percepuţi ca voci ale unei autenticităţi salvate, dincolo şi în pofida eforturilor disperate ale politrucilor culturii comuniste de a submina dialogul şi comunicarea valorică planetară. Fiecare dintre aceşti autori şi-a rostit (îşi rosteşte) propriul adevăr, ne-fardat, nemăsluit şi cât se poate de personal. Comunismul, această hipertrofiere a minciunii, a urmărit anihilarea subiectivităţii, autarhia spirituală, seceta sufletelor. Eşecul economic şi social al acestui sistem a fost doar una din cauzele năruirii sale. Naufragiul utopiei nu poate fi înţeles fără a ne gândi la rolul imaginarului emancipat de sufocantele, morbidele constrângeri ideologice.*

2. Norman Manea

- Angela Furtună: - Având în vedere importanţa anului 1989 pentru România, ce lucruri notabile credeţi că s-au petrecut în cultura şi în literatura română în ultimii douăzeci de ani (1989 - 2009)?

- Norman Manea: - În primul şi ultimul rând: libertatea! Toate celelalte efecte, bune sau dezamăgitoare, sunt consecinţele acestei schimbări radicale în structura politică şi socială, inevitabil şi culturală, a ţării. A dispărut cenzura politică, s-au înmulţit sursele de informaţie, s-au amplificat simţitor contactele cu străinătatea şi culturile străine. Au sporit ziarele, editurile, asocierile de tot felul. A apărut mai pregnant şi nu odată strivitor criteriul pieţii, al accesibiltăţii, al gustului popular, cu ramificaţiile comerciale şi economice de rigoare. O nouă generaţie - scriitori şi cititori, artişti şi consumatori de artă - şi-a făcut tot mai simţită prezenţa, cu alte preferinţe şi potenţialităţi.

- Angela Furtună: - Cum au evoluat în perioada menţionată statutul şi conştiinţa scriitorului român? Dar relaţia sa cu memoria şi cu adevărul, la ieşirea din dictatură?

- Norman Manea: - Scriitorul a încetat să fie onorat cu privilegii şi pedepse exagerate de către Putere. Proprietatea de stat asupra răului a fost treptat înlocuită, deşi nu în totalitate, cu proprietatea privată asupra binelui şi a răului. Scriitorul a revenit la un statut antebelic, lax, dar într-o societate cu alt ritm, alte tensiuni şi alte tumori. Ieşirea din dictatură a însemnat o enormă detentă dar şi o confruntare cu mai subtile şi viclene capcane, în jocul adesea burlesc, când nu şi mai mahalagesc, al scenei publice. Manipulările s-au diversificat şi ele, conform intereselor diversificate şi au atins, nu odată, performanţe groteşti deloc invidiabile. Au existat şi au perseverat, totuşi, şi solitarii slujind integritatea şi spiritul critic. Oricât de nemulţumiţi am fi de cacofonia, complicităţile şi corupţia prezentului, tocmai memoria şi adevărul ne obligă să nu uităm ce a fost înainte, din ce am scăpat, fie şi cu întârziere, fie şi parţial.

- Angela Furtună: - Vizibilitatea internaţională a literaturii române şi a scriitorilor români a cunoscut mutaţii, în acest interval de timp. Cum descrieţi acest fenomen, comparativ cu perioadele anterioare din literatura română? Dar din perspectiva raportării la starea altor culturi?

- Norman Manea: - Deschiderea care a urmat eliberării a marcat un contact amplificat cu exteriorul şi a stimulat, treptat, o atenţie crescută a lumii faţă de noi. Scriitorii remarcaţi de lumea literară străină sunt azi alţii decât "oficialii" pe care Puterea încerca să-i impună, oferindu-le paşapoartele, călătoriile şi contactele care ar fi trebuit să retuşeze "imaginea" noastră peste hotare. Sunt astăzi mai mulţi scriitori români, din toate generaţiile, cunoscuţi şi apreciaţi în lume şi nu prin "imaginea" fardată a Naţiunii, ci prin calitatea scriiturii, prin originalitatea talentului şi a viziunii creatoare. Nu avem, însă, acelaşi impact ca alte literaturi, cu mai solidă tradiţie a conexiilor culturale şi, poate, cu o mai incitantă abordare a misterului uman. Ceea ce este sigur, este că literatura rămâne un mai calitativ produs naţional decât cele din alte "domenii" şi, cu siguranţă, decât cele de retorică politică.

3. Simona-Grazia Dima

Angela Furtună: - Având în vedere importanţa anului 1989 pentru România, ce lucruri notabile credeţi că s-au petrecut în cultura şi în literatura română în ultimii douăzeci de ani (1989 – 2009)?
Cum au evoluat în perioada menţionată statutul şi conştiinţa scriitorului român? Dar relaţia sa cu memoria şi cu adevărul, la ieşirea din dictatură?
Vizibilitatea internaţională a literaturii române şi a scriitorilor români a cunoscut mutaţii, în acest interval de timp. Cum descrieţi acest fenomen,

comparativ cu perioadele anterioare din literatura română? Dar din perspectiva raportării la starea altor culturi?

Simona-Grazia Dima: - 1-2-3. Momentul 1989 a însemnat, neîndoielnic, o descătuşare. S-a câştigat, în fine, multdorita libertate de expresie. Mă bucur îndeosebi că se poate vorbi liber despre credinţă, despre divinitate, din punctul meu de vedere este bunul cel mai de preţ câştigat. De asemenea, s-a putut aduce în discuţie şi reconsidera acea parte a moştenirii literare rămasă tabu: memorialele celor întemniţaţi, poezia lor – e un fapt de dreptate. Harta literaturii noastre începe să arate acum mai complexă, mai adevărată.

Dar, odată cu părţile bune, s-au instaurat şi nişte stări de lucruri discutabile. De pildă, graniţele literaturii au devenit mult mai laxe, până la a se da câmp liber intrării în arena literară a amatorismului, girat prin prietenii bazate pe slăbiciuni omeneşti. N-ar fi nimic dacă principiul curăţirii naturale a balastului ar funcţiona de la sine, şi repede, şi dacă fenomenul ar caracteriza doar periferia vieţii literare – dar nu, el se înregistrează chiar şi la niveluri la care nu te aştepţi. A sporit, ca atare, cinismul, la un grad nemaiîntâlnit, iar el nu este inofensiv, ci, perpetuat, naşte ignoranţă. Ideea de utilitate, de folos, pe care opera literară, simbol al gratuităţii, şi autorul ei, artistul, sunt chemaţi acum s-o servească, nimiceşte putinţa operei de a impresiona prin sine (şi atât) şi-l transformă pe literat într-un tainic conspiraţionist. Acum obţin surprinzătoare beneficii în plan literar aceia care sponsorizează, care ajută, care oferă diferite lucruri materiale. Sigur, se va replica: „şi ei trebuie să trăiască, tot nu fac gaură în cer”. Da, ştiu textele astea, de-o veşnicie se tot aud în România. E o falsă îngăduinţă, care murdăreşte profund climatul literar şi ascunde oroarea faţă de valoare, amatorismul cras. După noi, potopul. Evident că şi cei mediocri trebuie să trăiască, dar pentru asta sunt de ajuns măsurile sindicale, dacă am ajuns până-ntr-acolo încât i-am primit în uniunea noastră. Să nu lăsăm literatura să interfereze cu axiologia. Băieţii buni şi fetele bune, care zăbovesc pe la terase vor avea, în aceste condiţii, câştig de cauză, vor deveni polulari, vor fi propuşi la premii şi tot soiul de beneficii substanţiale, în vreme ce alţii se spetesc scriind, creând o viziune, o operă. Nu că aş lovi prin aceste afirmaţii în ideea de cafenea literară, ea poate fi şi un creuzet de idei libere, fertile literar. Totuşi, doar în acea singurătate auctorială care o face sinceră, valoroasă. Altminteri, adăstarea la birt rămâne la simplul stadiu de politică, fie şi una literară. Dar, pentru cei ce, oricum, nu citesc, ce importanţă are cine e promovat, premiat, adulat? Iată triumful mentalităţii provinciale. Ne ascundem împreună cu dejecţiile noastre, într-un spaţiu mafiotic, unde nimeni nu ne poate controla, în micuţul nostru grajd călduţ, dospit de aburii

putrefacţiei, acolo unde nu există transparenţă, fiindcă nu vrem să arătăm nimic lumii, nu vrem să intrăm în comunicare intelectuală cu ea, nu credem că am avea nimic să-i arătăm, în afară de o lăcomie ancestrală, în sensul cel mai literal cu putinţă. O lăcomie ce nu se mai ogoieşte, dar care nu este niciodată una literară, o poftă gigantescă de literatură. Pe acest fond, sigur că există o promovare notabilă a literaturii peste hotare, dar ea se face pe două canale: oficial, prin instituţii ce, fatalmente, îşi servesc propria clientelă, şi neoficial, prin efortul de Sisif al unor creatori singuri, peşti ce se zbat pe uscat. Nu ştim încă ce va ieşi de aici, procesul nu e încheiat. E un progres, se vede cu ochiul liber, dar e unul modic. De ce ? Tot din cauză că nu întotdeauna se promovează literatura în mod profesionist, ci prin prisma unor gusturi (şi intenţii?) corupte sau, cel mult, a unor vederi parţiale (şi, totodată, partizane).

Mi se pare, iarăşi, urâtă modalitatea în care se comunică între generaţii. Literatura s-ar putea „transmite" lin, de la o generaţie la alta, schimbul ar trebui să fie imponderabil, fluid. În loc de asta, s-a creat artificial o „prăpastie intergeneraţionistă", care nu corespunde adevărului. Consecinţa (sau punctul de pornire?): autorii români se citesc prea puţin între ei. Unii ar putea motiva situaţia prin laşitatea unor literaţi înainte de 1989. Unii au fost, poate, laşi, dar alţii, pur şi simplu, au scris. Lumea s-a obişnuit să-i ceară mereu scriitorului ceva. Îi cere, dar nu-l citeşte. În Occident, scriitorul este mult mai profesionalizat. Nici nu se gândeşte să-şi istovească forţa creatoare în politică. Schimbările sociale pot fi pregătite prin literatură, dar într-un mod mai subtil, în vreme ce solicitarea imperioasă, adresată scriitorului, de a se implica în social, este, evident, expresia nepăsării funciare faţă de literatură. Ea ţine de o copilărie a culturii şi de, să mi se ierte, incultura şi primitivismul unui popor gata să-şi calce în picioare cele mai înalte valori şi care preţuieşte mult mai mult blidul cu fasole decât capodopera. Pentru a schimba societatea în sensul în care vulgul egoist aşteaptă de la scriitor (e vorba de schimbarea socio-politică), trebuie să existe un tip bine definit de acţiune, unul practic, rece, competent, realist, documentat, total diferit de zbierătul romantic, de baterea în piept la tribune. Să trecem de la faza romantică, sentimentaloidă, la una a lucidităţii şi să citim mai mult – şi în cunoştinţă de cauză, iată un sfat pe care nu mulţi îl urmează. Vulgul cere totul de la scriitor, îl atacă până şi în timpul său preţios, ce ar trebui dedicat scrisului, şi se grăbeşte să judece totul (crede că se pricepe la toate), dar nu este dispus să ofere nimic, căci sieşi nu-şi cere un minimum de respect şi competenţă: acela de a citi regulat, de a-şi spori rafinamentul sau de a-l crea, în condiţiile în care acesta nu există. S-ar putea spune că rafinamentul s-a topit şi la naţiile avansate. Da, în mare măsură. Parcă totuşi aiurea tradiţia există în doze mai substanţiale şi, chiar ocultată,

garantează (pentru) un mai mare profesionalism. Dar de ce să ne supărăm pe bietul vulg, când aceia care ar trebui să vegheze şi să creeze un curent de opinie autentic, cu atât mai mult fiindcă deţin pârghiile decizionale, se arată încă mai nepăsători?

Un cuvânt aspru se cere rostit faţă de criticii literari. În afara unora devotaţi, în orice circumstanţe, misiunii lor, majoritatea nu are un cuvânt decisiv de spus, tot din cauza apetitului funciar spre trădare: în mintea lor au prins rădăcină alte criterii (şi sunt de numeroase tipuri) decât acelea pur literare. Au cedat tentaţiilor, unele foarte subtile, cum ar fi favorizarea teritorială (să le iasă în cărţi oamenii ce la sunt aproape, fie fizic, fie zonal, sentimental etc.). Din acest apetit pentru apropiere, specific şi puilor de vulpe (sau de alte vietăţi) ce n-au alte mijloace mai bune spre a se apăra de frig în bârlog, mi se pare că provin cele mai rele apucături româneşti. Din lipsa viziunii, a văzului în depărtare, a asumării jertfei, a poziţiei spirituale, cea care te face să suporţi multe. Ce este literatul român? Un văicăreţ, unul care nu suportă nimic, nicio privaţiune, unul care se adună repede cu altul, spre a bârfi un terţ.

Nu putem vorbi astăzi, după cum nu s-a putut vorbi nici altădată, de un profil unitar al literatului (român ori de altă naţie). Autorii au în comun utilizarea limbii, dar nu şi motivaţia, viziunea, platforma intelectuală etc. Fiecare scrie dintr-un imbold anume, care poate fi total diferit de al altora. Cu toate acestea, din disparitate, dacă există talent, se constituie patrimoniul literar, averea noastră comună, pe care ar trebui să ne gândim s-o apărăm de multe primejdii (inclusiv de încă una, pe care încă nu am pomenit-o: pernicioasa aşa-zisă concurenţă a literaturii cu viaţa, o falsă problemă, a cărei punere la punct ne-ar răpi prea mult timp preţios). Din cele văzute, fulgurant, în alte ţări (ca şi din ceea ce am dedus), alte naţii (şi literaturi) sunt mult mai puţin pătimaşe în promovarea autorilor şi operelor, iar rezultatele sunt zdrobitoare faţă de ceea ce înţelegem noi să facem, bâjbâind. În primul rând, există o naturaleţe, o mai mare supleţe, nu această încrâncenare şi paranoia eternă de a-i socoti pe toţi pătaţi politic şi de a scurma în trecuturi la infinit. Ura, neînţelegerea, invidia, răutatea, distorsionarea intenţiilor, lipsa de profesionalism, pasivitatea au atins cote alarmante.

4. Constantin Frosin

Angela Furtună: - Având în vedere importanţa anului 1989 pentru România, ce lucruri notabile credeţi că s-au petrecut în cultura şi în literatura română în ultimii douăzeci de ani (1989 – 2009)?
Cum au evoluat în perioada menţionată statutul şi conştiinţa scriitorului român? Dar relaţia sa cu memoria şi cu adevărul, la ieşirea din dictatură?

Vizibilitatea internaţională a literaturii române şi a scriitorilor români a cunoscut mutaţii, în acest interval de timp. Cum descrieţi acest fenomen, comparativ cu perioadele anterioare din literatura română? Dar din perspectiva raportării la starea altor culturi?

Constantin Frosin: - Titlul anchetei trimite la frumoasa ficţiune dumasiană, cu acelaşi titlu : *Vingt ans après*… E lesne de înţeles că şi la noi au fost ficţiuni oarecum asemănătoare, doar că pastişe, postişe şi uneori, fâţişe… Iar uneori, ca-n momentul de faţă, ele au devenit fricţiuni… Drept care unii *o freacă* şi-acuma, unde le vine mai bine… Credeţi cumva că unii le freacă ridichea altora, ca să devină, chipurile, uriaşă ? Ei, aş !... Doar aşa, de ochii lumii, prin parlament, că dă bine la imagine… Dup-aia pupat toţi la bufet…
Eu aş propune pentru ficţiunea românească, titlul : *Neschimbarea la faţă a României,* sau poate chiar *Desfigurarea României* ! Pentru că schimbarea la faţă a fost doar una a faţadei, de faţadă, de aici confuzia cu faţa – doar unii aveau faţă de schimbarea asta… Să-şi schimbe trotineta cu Mercedez –ul sau trabantul cu BMW –ul. Ba unii chiar şi-au schimbat măgarul pe care-l călăreau când se duceau la păscut (cu turmele…, nu singuri), cu Maybach-ul… Asta da, schimbare la faţă a României… !
A doua zi după (*The day after*…), s-a modificat schimbarea… Trădare, trădare da' să ştim şi noi… Păi ce: când s-a dat liber la democraţie, hoţii (chiar şi cei care nu furaseră, în copilăria lor, decât un ou…) au zis că s-a dat liber la furat, politrucii au decis că s-a dat liber la politichie şi-au zis scurt şi la obiect (chiar dacă şi puţin abject…) : *Şo, pă ei, daraghie tavarişci* ! şi-au dat iama-n iaz peştii cei mari care-or inghiţit scurt şi la obiect (chiar dacă şi puţin abject…) pe cei mici… Că doar asta ne lipsea nouă atunci, ca şi acum – politichie de margăritar !
Privesc şi mă crucesc, da' tot nu văd unde s-ascunde importanţa anului 1989… Faină întrebare ! Importantă pentru cine ? Pentru eşalonul doi ? Pentru flămânzii de putere şi avere ai pecereului, care nu se mai satură de putere şi avere, în vreme ce boboru' nost' ţine post… da' fără rost… deşi nu-i prost… da' nici ăia, să renunţe la putere… Ce rost mai are schimbarea asta neschimbată (oare o reeditare nu rimează cu o restaurare ?! O ediţie nerevizuită, necorectată şi neadăugită…), când omul simplu, omul de pe stradă (ca mâine, îi vom spune omul din stradă…) afirmă ritos : Tot mai bine era înainte, ori : Era mai bine cu nea Nicu… ! Iar ăştia sunt cei mulţi, de pe urma cărora trăim şi noi, intelectualii şi oamenii de cultură, care am crezut că, după revoluţia asta, România avea să devină ţara unde curge miere şi lapte. E drept, pentru unii aşa este, cei care au răcnit din toţi rărunchii : La vremuri noi, tot noi !

Cioran vorbea de *Schimbarea la faţă a României*, eu cred că ar trebui să vorbim de un *sui generis* O mască râde, o mască plânge… Sau de un soi de carnaval dâmboviţean cu mască şi fără mască… Oricum, dragi to'arăşi, lupu-şi schimbă faţa (păru, dacă ţineţi neapărat la pilozităţile alea), da' năravu' ba ! Iar când boboru' ştie că tot voi sunteţi ăi de pocniţi din bici (tare-mi vine să le zic aşa, pre neaoşa noastră limbă românească : *Son of a bitch* !) pe lângă noi…, dar continuă să regrete vremurile de tristă amintire, când n-avea ce pune pe masă, tremura în case cu toate paltoanele (aşa cum le indica toaşu'), e jale, bre musiu, e jale, ascultaţi acilea la mine, tare mi-e teamă că…

Da' vouă nu vă e teamă, nu-i aşa ? Că teama e o temă de casă pentru bobor, nu pentru voi, aleşii, coborâţii cu hârzobul din cerul pe care, până mai ieri, îl mâniaţi contestându-i existenţa, ca nişte bravi atei ce eraţi (şi mai sunteţi, chiar dacă vă duceţi să pupaţi poala popii pe la diverse slujbe, pe care le transformaţi apoi în evenimente mondene, de fapt, imunde…). Voi sunteţi neînfricaţii, impavizii (fuga la dicţionare, tavarişci, băi sereistule, ce-o zis ăsta, hî ?!) îndrăzneţii pe care soarta i-a ajutat, într-adevăr (*Audaces fortuna iuvat*).

Ce s-a petrecut în cultura şi în literatura română în ultimii douăzeci de ani, în ciuda ăstora şi la umbra lor ? Păi avem acea dorită libertate de expresie : ca să nu ne dăm seama că-s tot ei, despre care nu puteam spune nimic rău, că venea secu şi ne bătea până ni se stingea becu', şi ca să credem şi mai abitir că s-a schimbat ceva (nu *cineva*, adică nu ei, cu apucăturile lor), ne-au dat voie la vorbit, la spus vrute şi nevrute (de ei…), la înjurat chiar. Înainte nu puteai fluiera în biserică, că Doftana scria în dreptul vizei tale de flotant – aveai dreptul să taci şi să faci ce spuneau ei. Acu' poţi să spui orice, că nu te mai aude nimeni, nu-i mai afectează nici adevărul, nici înjurăturile. Aşa că putem spune orice, că tot nu ne foloseşte la nimic.

A, nouă, creatorilor, ne este utilă (în ciuda micilor futilităţi) această libertate de exprimare, căci putem scrie şi declama în lung şi-n lat, *à tort et à travers*, cum ar spune fraţii noştri de peste Prut (francofoni, se-nţelege). Putem aborda orice formă de scriitură, orice formă de artă, orice formă de exprimare, ne citim între noi, ne aplaudăm între noi la vernisaje, scriem frumos unii despre alţii în revistele literare ori de cultură, pe care le citim tot noi, că boboru' nu mai are timp, riscând în felul ăsta, să devină tâmp, adică să se mute cu mici şi cu mare (aia Neagră) la Braşov, sub Tâmpa… Unde să asiste la un neîntrerupt festival de genul Cerberul de A(-b-)ur. Oricum, Festivalul de Comedie de la Galaţi a început la fix, deşi oarecum decalat faţă de comédia din guvern…

Desigur, putem ieşi peste hotare, să ne citim creaţiile, să ne expunem picturile, sculpturile şi toate alea, putem susţine conferinţe, câştiga

Globuri de aur, că-n ţara asta tot nu vom fi profeţi, că nu de asta avem noi nevoie acuma, că şi arta tot prin stomac trece, conform îndoctrinaţilor de partid şi de stat (degeaba = şomeri). Toate-s bune şi frumoase-n ţara asta, unde toată lumea-i fericită şi cu lacrimi (de bucurie, desigur…) pe obraz… Cam asta ar fi ce-am avut eu de spus la punctul unu de pe ordinea de zi… Oricum, la noi se aplică chestia aia cu *Le mieux est l'ennemi du bien*… Şi, ca să nu uit, să vă readuc zâmbetul pe buze : francezii, când se-amuză, scriu astfel cuvântul democraţie – 1. *des mots cratie* (kratos) ; 2. *des maux cratie* (tot kratos…). Unde *maux* este pluralul de la *le mal*… ori *le Mal(-in)*… Desigur, când mergem la alegeri, avem de ales…
Şi cum toate lucrurile bune sunt trei, inclusiv întrebările, să trecem la a doua… În aceeaşi notă a umorului sec şi a paradoxului, se vorbeşte de evoluţia statutului şi a conştiinţei scriitorului român. Tţţţţţţţ… Să le luăm pe rând. Care statut ? Acele texte care intră în componenţa aşa-ziselor Statute ? Păi da, alea au evoluat, limbajul s-a rafinat, în scris ne bucurăm (că de-aia avem capitala-n oraşul lui Bucur…) de toate drepturile, suntem scutiţi, aproape medical, de drepturi şi îndatoriri, putem scrie, precum proştii pe toate gardurile : Fuck you, Romania, şi nu ne bate nimeni, nici măcar la cap, deşi ţărişoara asta poate merita altceva, după atâta mioritism şi statut de laborator experimental. Dacă se face referire la statutul intelectualului, al omului de cultură, rog a se vedea grila de salarizare a profesorilor şi medicilor, unde se vor găsi găsi răspunsuri elucubrante şi halucinante. Cât despre artişti, scriitori etc., parcă nu-mi amintesc să figureze (adică nu joacă nici măcar rol de figuranţi…) în zisa grilă de salarizare. Care statut ? Cine are bani în cont, vilă în centru sau în zone rezidenţiale, câteva maşini de lux în curte ori garaj, acela este un om respectat. Restul, la baie, tataie, că miroşi a sărăntoc… ! Asta e grila de lectură a celor cu ochelari de cal şi minte de batal, care nu văd mai departe de lungul nasului (ca să nu-şi piardă simţul mirosului).
In atari condiţii, cum ar putea evolua – dacă de evoluţie e vorba – conştiinţa scriitorului român ? Grea întrebare… Trebuie să fii portar, să fii obişnuit să stai între bare (-le porţii), ca să n-o dai în bară (ori în bare…) cu răspunsul. Unii s-au adaptat rapid, s-au *copos*it, s-au pricopsit, au apărat diverse goluri ori locuri rămase libere pe ici pe colea, prin nodurile sistemului ori ale reţelei, şi şi-au făcut cât de cât plinul (cât pentru un drum în capitală şi retur…). Alţii lucrează ca laboranţi pe unde pot, experimentând diverse expediente, doar-doar le-o pune ăl de sus mâna-n cap… Chestia e că cei care au bani şi putere se spune că n-au nici cap, nici inimă, au doar o mână de luat şi una de numărat… Păi cum să vadă ei că ai cap, dacă ei nu… Sunt destui şi cei care se luptă cu bezna, în speranţa că vor apuca ziua în care vor vedea licărind luminiţa de la căpătâiul tunelului, că până şi tunelul ăsta e bolnav de-atâta speranţă.

Cât despre relaţia cu memoria şi adevărul, la ieşirea din dictatură (*Ce ?! Când ?! Unde ?! Cum ?!*), se simte lipsa unui responsabil cu relaţia cu Memoria şi Adevărul… Cu *Adevărul* e mai simplu, că-l putem cumpăra zilnic, deşi el, adevărul, cică nu are preţ… Păi da, mai ales ăla de seară… Cică-i moacă, că la lumina întunericului n-ai cum să dai de adevărul minciunii… Cât despre memorie, aici e mai greu : zice-se că diverse forţe mai puţin prietenoase, se ocupă cu ştergerea memoriei, a creierelor (*lavage du cerveau*), cu instalarea uitării. Ce-aţi zice de o nouă profesie : Instalator de uitare ? Cum începi să-ţi aduci aminte, chemi instalatorul, şi gata, s-a rezolvat ! O fi oare în nomenclatorul unora sau altora ?!
Tare mi-e teamă că s-ar putea scrie tomuri despre relaţia cu adevărul (cine spunea, domle : *Eu sunt calea, adevărul şi viaţa* ?! Patriciu, sau…?!) şi memoria. Unii spun că înainte nu a fost nimic, că social-comunismul în (a-)versiune românească, a făcut *tabula rasa* din cultură, artă şi spiritualitate, că aici am avut un vast teren viran şi mulţime de bălării… Ceea ce nu e nici pe departe adevărat ! Scriitorii, artiştii au făcut şi ei ce au putut, ca să treacă de cenzorii fostului regim (acu' cică, se cheamă CNAV…) şi să nu lase literatura şi arta să moară. Ceea ce mi se pare deosebit de important şi de onorant. Deşi eu nu am publicat un rând înainte de finele lui '89, din cauză de motiv şi viceversa… Eu unul, am început să-mi scriu poemele în franceză în noaptea de 22 spre 23 decembrie, beat de fericire (şi nu numai…). Iluzia e cea mai dulce beţie, iar *homo illudens* e singurul fericit… Ceilalţi se uită la el şi-l compătimesc : *Săracul* !... Bucuria unora e motiv de tristeţe pentru ceilalţi, alteori, tristeţea unora e motiv de bucurie pentru ceilalţi… Ăsta-i adevărul, stimabililor, vai, *de mémoire d'homme* ! Iar principiul coşului cu crabi funcţionează de minune acum, ca şi atunci… Poate memoria să mă contrazică ? O, nu…
Ultima întrebare e şi cea mai bună, pentru că nu mai urmează altele… Deşi unele plicuri trimise de mine în străinătate n-au ajuns niciodată la destinaţie, iar unele din cele trimise mie de acolo au avut aceeaşi soartă, în mare parte se poate spune că ne putem face cunoscute creaţiile pe toate căile. Fie prin poştă, fie participând la festivaluri de poezie, proză ori teatru, artiştii sunt invitaţi la expoziţii internaţionale, astfel că unii dintre noi sunt cunoscuţi şi apreciaţi, reuşind chiar să mai tempereze efectul presei de scandal care vede doar partea întunecată a României, uitând de olimpicii români, de copiii minune ai României, dar şi de oamenii ei de cultură, de artă şi de scriitorii ei. Din păcate, după ce presa consemnează, mai mult sau mai puţin firav, izbânda vreunui artist român, a doua zi apar *n* articole care o fac uitată, şi redevenim oaia neagră a Europei ori chiar a lumii… *Hélas, trois fois hélas* !

Imi amintesc cu neplăcere că, prin 1987 ori 1988, am scris şi eu în Franţa ; cerând cărţi şi reviste cu caracter pedagogic, pe care să le folosesc în scop didactic. A doua zi, în faţa liceului unde predam, cine ţipa la mine şi mă ameninţa că rămân pe drumuri dacă mai scriu în Occident, ba chiar risc să fac puşcărie ? Un toarăş ofiţer de la secu, care m-a muştruluit juma' de oră în faţa şcolii, a elevilor şi colegilor profesori, ca să mă învăţ minte ! Acum, nu se mai pune problema, e adevărat, deşi instalarea de camere de luat vederi şi de microfoane peste tot, ascultarea telefoanelor şi înregistrearea tuturor convorbirilor, îmi dă de gândit… Oare asta o fi globalizarea lu' Big brother ? Împânzirea globului cu microfoane şi camere de luat vederi ? Eu le-aş propune să înlocuiască camerele astea cu apartamente de 3, 4 camere de luat vederi, să nu scape nimic şi nimeni. Aşa, vom şti în orice moment câte muşte bâzâie prin lume, câte mere mai sunt în livezile din România etc. Desigur, tot întru combaterea terorismului…

Raportându-mă la mine, voi spune că am debutat în activitatea francofonă în noiembrie 1990, sub atenta şi prietenoasa îndrumare a marelui francofon care a fost Constantin Crişan, fie-i ţărâna uşoară ! Alături de el, am organizat o frumoasă manifestare în memoria lui Nicolae Iorga, am botezat strada Jean-Louis Calderon, am editat revista *Lumea de mâine*. De atunci şi până azi, am publicat 40 cărţi de autor (una singură în română, Teza de doctorat, la Editura Eminescu), am tradus cca 200 cărţi în franceză şi mi-am publicat poemele şi eseurile în cca 600 titluri de reviste franceze şi francophone. In 1995, am primit o Medalie a Parlamentului European, cu ocazia Bienalei Mitteleuropa, în 2000, am devenit Cavaler al Ordinului naţional Arte şi Litere din Franţa, în 2001, am devenit membru corespondent al Academiei Europene, în 2004, am devenit Ofiţer al Ordinului naţional francez al Laurilor Academici, în 2009, am devenit Ofiţer al Ordinului naţional francez al Artelor şi Literelor. Românica lui Iliescu mi-a conferit un ordin pe domenii de activitate : Cavaler al Meritului Cultural, căci ordinele naţionale româneşti sunt pentru politicieni şi alţi *fraţi*… români. Deşi mi s-au dedicat 3 cărţi până acum: 1. *Constantin Frosin, un Roumain mondialisé par la Francophonie*, editura Le Brontosaure, Paris, 2006; 2, *Constantin Frosin, Francophone roumain*, ed. Poiêtês, Luxembourg, 2007; 3. *Ce peu qui est tout*, ed. Le Brontosaure, Paris, 2009, asta nu contează nici cât negru sub unghie în ţărişoara noastră... scumpă... de-atâta inflaţie...

Importanţa oamenilor de cultură, a scriitorilor şi artiştilor este uriaşă în acest moment, căci numai ei mai pot salva onoarea pierdută, terfelită, de fapt, de politicienii români, numai prin operele lor ne mai putem impune în UE şi în lume, căci niciodată nu ne vom putea impune în faţa lor prin industrie (care, că e la pământ !), prin agricultură (care, că e sub

pământ !), prin economie (care, că ai noştri fac economie de Economie !) : Singurele domenii în care ne mai putem impune sunt cultura, literatura, arta şi spiritualitatea. Cu sau fără evoluţia statutului şi a conştiinţei scriitorilor români, cu şi fără o relaţie stabilă şi echitabilă (deontologic vorbind…) cu memoria şi adevărul (cea mai Veche Dilemă…), oamenii de artă şi de cultură români (mai) au multe de spus şi de arătat lumii, ceea ce ne-ar putea asigura un loc măcar călduţ în concertul statelor UE, departe de grajdurile lui Augias… *A bon entendeur, salut* !

15.12. 2009

Prietenii de murit mai târziu. Supravieţuitorii de pe Str. Revoluţiei Nr.89

Ce căutăm pe Str. Revoluţiei, nr.89, după douăzeci de ani? Dorim să ne rătăcim de tot prin labirintul istoric? Sau dorim să luăm urma unor adevăruri încă ascunse? Ne căutăm pe noi înşine, sau ne adunăm laolaltă, sub specia unui adevăr comun care să ne rezolve spaimele de istoria recentă?

Dan Lungu şi Lucian Dan Teodorovici ne-au pregătit câteva răspunsuri la aceste întrebări, într-o culegere editată de Polirom, colecţia *EGo grafii, 2009*, intitulată *Str. Revoluţiei Nr.89.*

În calitate de *arhitecţi* ai lucrării, cei doi nu s-au temut să adune laolaltă, în acelaşi *cartier cultural* delimitat de paginile cărţii, *stiluri* şi *epoci* diferite – pentru că tipuri de memorii diferite -, maniere diverse şi familii originale de soluţii care închid-deschid ambientul istoric şi sociologic. Cei douăzeci de autori sunt tot atâtea viziuni ce accesează un spaţiu-timp dat şi îl repovestesc cu viziune de tip racourçi. De aceea, cheia acestei cărţi nu e una istorică, dar e mai ales una literar-jurnalistică, transdisciplinară în maniera lui Basarab Nicolescu, realizând un melanj de biografism cu retroficţiunea memoriei anterograde. După un şoc socio-istoric apocaliptic, memoria individuală a fiecărui narator a păstrat cioburi de revelaţii, conştiinţa sa face efortul de a reconstrui în puzzle adevărul, în timp ce intuiţia sa îi spune că ceea ce *s-a văzut* era de fapt altceva decât ceea ce a fost sau decât ceea ce ar fi trebuit să fie…Compoziţia finală a fiecăreia din cele douăzeci de naraţiuni este o legendă personală despre *acele zile* ale lui decembrie 1989, spusă cu ton vag de revenire de sub anestezia realului, cel furnizat de televiziunea naţională în 1989 şi de regizorii războiului mediatic dus împotriva şi cu poporul român. Pentru că fiecare poveste este de fapt o ficţiune a propriei memorii, curarizată de istoria publică; această istorie a fost şi a rămas intens manipulată. Se poate spune că fiecare din cei douăzeci de naratori este sigur mai degrabă

de plăcerea de a inventa o memorie avangardistă, decât de conştienţa că se spirijină pe un adevăr istoric practic şi temeinic.

Arhitectura volumului dă la iveală un spectaculos *secession literar*, prin punerea laolaltă, într-un eclectism binevoitor, a numelor unor artişti ai scenei, ai scrisului sau ai culorii, filosofi, scriitori, jurnalişti, maeştri coregrafi, matematicieni, critici, universitari, oameni de showbiz… Georg Aescht, Radu Aldulescu, Liviu Antonesei, Ion Barbu, Matei Bejenaru, Jan Willem Bos, Gigi Caciuleanu, Magda Cirneci, Laure Hinckel, Toni Grecu, Norman Manea, Solomon Marcus, Ioan T. Morar, Maia Morgenstern, Dan Perjovschi, Ion Pop, Ion Sapdaru, Andrei Şerban, Cristina Ţopescu, Matei Vişniec îşi intersectează proiecţiile în veritabile crochiuri ale amintirilor despre un an 1989 deopotrivă miraculos şi real, mistic şi mitic, perfect descriptibil şi absolut indicibil. Căutarea unor răspunsuri despre acest an echivalează cu o căutare de adresă imprecisă. Ce a însemnat anul 1989 pentru fiecare din cei ce povestesc? De bună seamă, cu fiecare an care trece, răspunsul e altul. Povestea se rescrie mereu, în funcţie de capacităţile funcţiilor noastre mnezice de a găsi ecou şi reprezentare, spun autorii culegerii, Dan Lungu şi Lucian Dan Teodorovici: "*Reacţiile fiecăruia în parte, într-un moment de cu asemenea impact emoţional, indiferent de diversitatea lor, pot crea o hartă de alt tip a acelor zile, pot aduce în faţă o istorie nevăzută, neştiută, dar ceva mai palpabilă decât istoria mare*".

Această deconstruire, făcută alături de *prietenii de murit mai târziu*, a imaginarului colectiv al aşa zisei Revoluţii române din decembrie 1989 duce la o scanare cu efect neaşteptat. Metoda de lucru folosită la *construirea* cărţii de faţă a simulat o anchetă sociologică, pentru că cei douăzeci de intervievaţi au primit un set de întrebări unice: *unde erau, ce făceau în acele momente? Dar la ştirea că Ceauşescu a fugit? Care este acum atitudinea lor faţă de comportamentul de atunci? Ce lucruri pe care la acea vreme le considerau de la sine înţelese acum li se par naive? Entuziasmul general de atunci nu a fost umbrit de nicio temere, nicio îndoială, bucuria a fost unanimă şi fără rest?*

Dan Lungu îşi mărturiseşte propria slăbiciune în faţa hipermneziei care se dezvoltă pe domeniul propriului sistem de referinţă faţă de care evenimentele din 1989 nasc mereu reacţii personale contradictorii: *aici trebuie să spun că am fost o victimă perfectă a propagandei şi diversiunilor din timpul Revoluţiei. Am crezut tot ce s-a spus la televizor, indignându-mă şi entuziasmându-mă fără pic de simţ critic* (p.10)…

În anul 1989, numai câteva persoane erau pregătite să facă faţă în România unui război mediatic şi unor operaţiuni militare decisive, de schimbare a puterii ceauşiste cu o putere neocomunistă soft, perestroikistă, *cu faţă umană,* condusă de Ion Iliescu*;* aceste operaţiuni politice şi militare au fost gestionate prin hipnoză colectivă, cu ajutorul televiziunii publice, care a reuşit astfel să ia ca ostatici minţile milioanelor de români şi să le programeze pentru legitimarea involuntară şi de aceea inconştientă a noii *puteri*, care a aparţinut de la bun început fidelilor Moscovei. De altfel, imediat după ce s-a instalat în funcţia de *Director general ubuesc al televiziunii române însărcinat cu punerea în operă a scenariului revoluţionar*, Ion Iliescu l-a şi numit în fruntea Armatei pe generalul kaghebist Nicolae Militaru. Primele lor misiuni au fost acelea de deschidere a frontierelor României şi de eliminare a trupelor de elită conduse de generalul Trosca Gheorghe, cel care cunoştea identitatea şi misiunea antiromânească a lui Militaru şi care, de aceea, a şi fost asasinat de către acesta într-o ambuscadă ce simula un demers antiterorist al *noii armate revoluţionare*.

Istoriiile sunt scrise de învingători pentru învinşi. La fel se petrec lucrurile şi în societatea cunoaşterii?

Între evenimentele de la Timişoara şi evenimentele de la Bucureşti, adică între 16 decembrie şi 22 decembrie 1989, faptele petrecute conservă o ambiguitate din care istoricii abia încep să iasă în ultimii ani, pe măsură ce sunt deschise arhivele şi desecretizate dosarele. Interesant este dublul joc al adevărurilor, la scara celor două planuri ale timpului: în timp ce arhivele ce se deschid cu întârziere aduc la lumină revelaţia unor fapte şi implicaţii istorice, ştiinţifice, are loc şi procesul de slăbire a memoriei personale, prin stingerea biologică a participanţilor la marea manipulare din Str. Revoluţiei, Nr.89. Iată de ce aspirarea în volum a unor memorii şi legende personale, fie ele fragmentare şi chiar livreşti, are şi o valoare de istorie orală. Cartea însăşi e un semn care atrage atenţia asupra necessităţii cât mai multor eforturi editoriale similare: astfel de cărţi adună mărturii şi dovezi despre faptul că 1. a existat comunism în România, 2. a existat *o lovitură de teatru politic neocomunist* prin televizor şi o revoluţie anticomunistă în decembrie 1989 în România şi 3. există forţe care nu doresc ca adevărul anticomunist să se transmită mai departe, cu target de revendicare şi recunoaştere internaţională a dreptului României de a fi declarată, alături de alte ţări europene, o victimă certă a bolşevizării petrecută cu începere din 1945.

Utilitatea unei cărţi ca *Str. Revoluţiei Nr.89* nu este doar estetică şi universitară, ci este şi una imediată: prin punerea la lucru a memoriei antitotalitare, negaţioniştii comunismului din România şi ai evenimentelor complexe din 89 nu pot mancurtiza total o populaţie ce a fost supusă, în ultimii douăzeci de ani, la un supliment de suplicii generate de energofagia unei tranziţii cvasi-eşuate înspre o economie de piaţă prosperă. Vorbim, aşadar, de un popor îndelung supus presiunii existenţiale dusă până la extrem, aşa încât ravagiile amneziei sunt imense.

După ce se va delecta cu cele douăzeci de povestiri de autor, cititorul se va simţi îmboldit să-şi spună propria poveste pe care să o adauge ca piatră de pavaj la Strada Revoluţiei nr.89.

Morala acestei cărţi: cel ce povesteşte este cel ce va trăi veşnic. Soluţia est-etică a cărţii este una monicalovinesciană, în cheia *Eticii neuitării,* preţuită în cartea omonimă (apărută în 2008 la Humanitas) şi de Vladimir Tismăneanu. Ea derivă dintr-o metodologie aplicată în restauraţia mnezică a Shoah, de resuscitare şi conservare prin mărturie a adevărului despre totalitarsimul fascist, dar se potriveşte de minune şi efectelor perverse ale Gulagului, sub toate emanaţiile sale totalitariste comuniste, inclusiv cele româneşti din decembrie 1989.

19.12.2009

Despre 1989. Naufragiul Utopiei. Vladimir Tismăneanu vorbind despre ”puterea celor fără de putere” şi despre ruptura diacronică dintre lumea de dinainte de 1989 şi lumea de după

De mai mulţi ani de zile, cu argumente solide, specialiştii vorbesc despre criza stângii europene. Cartea intitulată *Despre 1989. Naufragiul Utopiei*, recent apărută la Ed. Humanitas, Bucureşti, 2009, adaugă doar câteva concluzii ştiinţifice finale, cu o privire specială asupra cazului României şi al *revoluţiei din decembrie 1989*, când criza s-a transformat în moarte clinică, iar pacientul a devenit dependent de aparatele de resuscitare ce îl menţin de atunci în viaţă paradoxală şi funcţionalitate anacronică. Vladimir Tismăneanu, în calitatea sa de politolog, analist, filosof politic şi sociolog, specialist în sisteme politice şi politici comparate, precum şi ca director al Centrului Universităţii Maryland pentru Studierea Societăţilor Post-Comuniste (înfiinţat în 1990), punctează elementele esenţiale care au dus la *prăbuşirea sistemelor comuniste şi la finalul unor regimuri care păreau sortite să existe (ori să vegeteze) sub zodia eternităţii* (p.7). Bogdan Cristian Iacob a coordonat strângerea laolaltă în acest volum a

unor studii esenţiale, a unor eseuri şi interviuri prin care Vladimir Tismăneanu a atras atenţia asupra proceselor şi mecanismelor revoluţiei, asupra rolului anului 1989 de a fi readus în dezbatere intelectuală şi politică tema societăţii civile, precum şi asupra rolului intelectualilor critici ca adversari ai ideologiei oficiale. „*Toate aceste teme se menţin actuale întrucât sunt indispensabile pentru succesul şanselor valorilor liberale în universul postcomunist. Iar aceste valori, atacate furibund de forţele nostalgic-comuniste şi/ sau tribalist-fundamentaliste, ţin să accentueze trei: adevărul, încrederea, toleranţa*”(p.8), conchide autorul.

Într-un dialog anterior, de acum şase ani, avut de autor cu Mircea Mihăieş şi publicat ulterior în volumul *Schelete în dulap*, Ed. Polirom, Colecţia Duplex, 2004, Vladimir Tismăneanu observase în detaliu evoluţia metodologiilor şi a studiilor comparate aplicate celor doi *gemeni totalitari heterozigoţi* (cf. Alain Besançon) care au fost ideologiile totalitare fascistă şi comunistă. Astfel, la p. 22, Mircea Mihăieş pune problema, prin invocarea unui text de Jacques Julliard ce prefaţase o carte a lui Florin Ţurcanu despre Mircea Eliade: „*El* (Jacques Julliard, n.m.) *spune că România nu va putea să-şi exorcizeze demonii trecutului până nu va privi în faţă cele două dictaturi care au jucat un rol nefast în secolul al XX-lea: cea fascistă şi cea comunistă”.* Răspunsul lui Vladimir Tismăneanu la această problemă invocă pentru început poziţia adoptată întâi de toate de Monica Lovinescu, dar nu numai, „*care spune că românii au avut patru sau cinci ani de dictatură fascistă şi patruzeci de ani de dictatură comunistă, şi deci cele două trebuie puse pe acelaşi plan*”. Acestei poziţii, Vladimir Tismăneanu îi aduce o corecţie şi o perspectivă nouă şi importantă, derivând din aceea că el însuşi, cu mult înaintea lui Jacques Julliard (cu zece ani înaintea acestuia), a „*menţionat mereu că în România decomunizarea nu va avea loc fără defascizare şi nici defascizarea fără decomunizare*”. Explicaţia este cât se poate de riguroasă şi de inatacabilă: „*În România, ultimii cincisprezece ani ai regimului comunist au încorporat profunde elemente fasciste. Am subliniat adesea că procesul de detotalitarizare mentală presupune asumarea trecutului, confruntarea cu elementele cele mai problematice ale acestuia: ce a fost colaboraţionismul, cât a ştiut şi cât nu a ştiut populaţia românească din tragedia concetăţenilor evrei. Nu era vorba despre fiinţe de pe altă planetă, erau concetăţeni pe care statul român avea obligaţia să-i protejeze. El nu i-a protejat, ci i-a deportat şi i-a supus unor discriminări teribile. Este momentul ca lucrurile acestea să fie mărturisite. Este responsabilitatea statului român” (p.22).*

Cartea despre *Naufragiul utopiei* vine la timp, după douăzeci de ani de la evenimentele din decembrie 1989, şi mai ales în contextul actual al societăţii româneşti, asaltată de ceea ce Vladimir Tismăneanu numea (în *Schelete în dulap*, Polirom, 2004, p. 45) *ideologiile soft* (care o substituie cu „succes" pe cea *hard, stalinist-ceauşistă*, precedentă) şi care „*sunt combinaţii baroce de reziduuri leniniste cu vestigii naţionalist-populiste, cu un liberalism mai mult sau mai puţin pur, de vestimentaţie. Le avem în toate direcţiile...*"

Despre putere şi gestionarea ei, Vladimir Tismăneanu observă, fapt reconfirmat de recentele bătălii mediatice şi reale din campania dusă în noiembrie pentru preşedinţie, lipsa de disponibilitate pentru negocieri şi pentru împărţirea puterii. Se reia, cumva, chiar şi în actualitatea imediată, clişeul leninist iliescian al anilor 90: „*Nu am făcut plăcinta ca s-o mănânce alţii*", par să spună urmaşii comunist-liberali ai lui Iliescu. Într-adevăr, după recentele alegeri prezidenţiale, discursul învinşilor, desemnând o falimentară alianţă comunist-liberală, a rămas tot inflexibil şi tot cantonat în refuzul de a împărţi puterea şi de a-şi asuma responsabilităţi urgente şi fundamentale pentru ieşirea României din criză şi pentru modernizarea statului de drept. Teoria lui Vladimir Tismăneanu a fost, astfel, o dată în plus, reconfirmată.„*Ce alternanţă, ce power-sharing, în condiţiile în care se spunea foarte clar: Nu suntem dispuşi să împărţim nimic"? Este principiul tradiţional, leninist, al lui care-pe-care*"….Toate-s vechi şi nouă toate, reiterează Vladimir Tismăneanu, în 2004, în 2007, apoi în 2009, cu volumul de faţă…Însă perspectiva autorului nu este deloc pesimistă, în ciuda semnalelor emise de sistemul politic românesc, de media, de intelighenţia şi de societatea civilă. Atunci când Vlad Stoicescu îi solicita autorului un verdict cu privire la gravele decalaje înregistrate între România şi Polonia cu privire la adevărul evenimentelor din 1989 şi la lustraţie (p.195), scoţând în evidenţă faptul că „*România îşi celebrează încă enigmele şi nebuloasele, în vreme ce Polonia, de exemplu, îşi construieşte viitorul ştiind care îi este trecutul*", Vladimir Tismăneanu expune un principiu de acum bine cunoscut şi a cărui logică a fost confirmată de tranziţiile din multe ţări foste comuniste: „*Fără a ne cunoaşte trecutul, bâjbâim, gafăm, ne lovim cu capul de zid, o luăm mereu şi mereu de la capăt, ca nişte copii legaţi la ochi care se joacă „de-a baba oarba".[...] Hannah Arendt a scris: „Memoria, iar nu aşteptarea, este cea care dă unitate şi plenitudine experienţei umane". Graţie marilor ei disidenţi, graţie intelectualilor critici, graţie învăţăturii lui Ioan Paul al II-lea, Polonia şi-a asumat ceea ce Monica Lovinescu a formulat magistral în imperativul unei etici a neuitării. O etică în care iertarea nu justifică nicicum şi niciodată uitarea. Pe de altă parte, cei din*

urmă ajung uneori cei dintâi. Cine şi-ar fi închipuit, acum zece ani, să spunem, că România va condamna oficial, înaintea Poloniei, la cel mai înalt nivel statal, dictatura comunistă, pe tot parcursul ei, ca fiind ilegitimă şi criminală?”(p.196). Aşadar, realismul politic şi pasiunea morală pot conduce la expresivităţi politice creatoare, ca soluţii locale de rezolvare a rezistenţei opuse de regimurile ce conţin ideologii leniniste mascate şi care se opun insidios modernizării, iar cazul României devine emblematic în acest sens, prin răsturnările spectaculoase de situaţii.

În acelaşi capitol, intitulat *Cum se exorcizează demonii c*omunismului, şi care conţine dialogul dintre Vlad Stoicescu şi Vladimir Tismăneanu, analistul de la Evenimentul Zilei pune în discuţie şi chestiunea disidenţilor, ca agenţi de catalizare în *procesul de reinventare a politicului în Europa de Est*. Vladimir Tismăneanu descrie etapa sa din anii 80, de cercetător de la Foreign Policy Research Institute din Philadelphia, când preda şi la University of Pennsyilvania, ţinând cursuri *despre sistemele politice comuniste, despre marxism, revoluţii, utopii.* „În 1988 publicasem la editura Routledge cartea *Mizeria utopiei,* în care susţineam teza eroziunii ideologice a sistemelor leniniste drept factor crucial într-o iminentă prăbuşire. Urmăream cu mare atenţie ce se întâmpla în URSS, reîncepusem să studiez limba rusă pentru a putea citi în original *Pravda* şi *Literaturnaia Gazeta.* Îmi amintesc perfect că în vara anului 1989 am fost la München, la Europa Liberă, unde am stat de vorbă cu Michael Shafir, Vladimir Socor, Dan Ionescu, Nicolae Stroescu – Stânişoară, Emil Hurezeanu, Şerban Orescu, Gelu Ionescu şi Max Bănuş despre ceea ce percepeam drept marea cezură, marele clivaj simbolizat de înfrângerea comuniştilor la alegerile din Polonia. De acolo am plecat la Paris, unde am participat la un colocviu despre *Revoltă şi societate* organizat la Sorbona, legat de bicentenarul Revoluţiei Franceze. Am vorbit exact despre reinventarea politicului în Europa de Est”.

În acele luni de rapide schimbări politice, militare şi economice, autorul sesizase că fisurile ivite în utopia comunistă sovietică se transformaseră în deformaţii rupturale, imposibil de remodelat, iar homeostazia sistemului sovietic cu tot cu ţările satelit suferea un proces ireversibil de implozie. Fiecare ţară comunistă, la rândul ei, bineînţeles că şi România, resimţea torsiunile finalului de ciclu, sortit pieirii, iar mai apoi reinventării politicului şi a istoriei. „*Eram între cei care credeau, cu disperare poate, dar erau convinşi că regimul Ceauşescu nu avea cum să reziste ca un atol singuratic, că fisurarea sistemului trebuia să-l afecteze mortal, să ducă la năruirea sa*”, mărturiseşte Vladimir Tismăneanu (p.192), convins fiind, totuşi, că vor exista şi multe „*tentative de regrupare a nomenklaturii*”. El

însuşi disident, autorul impune o necesară aură statutului disidenţilor români, atât de afectaţi de asprimea ceauşismului românesc, dar şi de tradiţia privind calitatea morală mediocră a intelighenţiei locale, mai predispusă la colaboraţionism decât cea din alte ţări martor: „*Disidenţii au luptat pentru libertate, adevăr şi moralitate. Au luptat împotriva duplicităţii, minciunii şi cinismului. Au susţinut ceea ce György Konrád a numit anti-politica. Nu au fost nişte visători incorigibili*" (p.193), mai ales atunci când au ştiut să îmbine la modul ideal realismul politic cu pasiunea morală. Vladimir Tismăneanu citează aici cazul Modelului Kuroń, evocând figura lui Jacek Kuroń, unul dintre fondatorii KOR (Comitetul de Apărare a Muncitorilor), după 1989 ministru al Muncii şi „personaj emblematic al gândirii democratice". El a publicat un volum de amintiri intitulat *Credinţă şi vină,* comentat apoi de Adam Michnik, în *Mărturisirile unui disident convertit*, astfel: „Despre ce este vorba în „*Credinţă şi vină"?* Despre cum să nu devii un *„demon"* al lui Dostoievski; cum să nu mergi pe drumul care transformă mişcarea opoziţiei democrate într-o sectă religioasă, care e în acelaşi timp un grup de bandiţi*"*. Această definiţie a disidenţilor este susţinută şi lăudată de Vladimir Tismăneanu (p.193), mai ales atunci când critică pe bună dreptate dispreţul arătat astăzi disidenţei anticomuniste de mulţi beneficiari ai revoluţiilor din 1989: „*Ethosul disidenţei, dispreţuit şi ponegrit astăzi de mulţi beneficiari direcţi ai revoluţiilor din 1989, este de fapt unul al opoziţiei faţă de orice forma de violenţă, o respingere a machiavelismului leninist şi o asumare a unei viziuni întemeiate pe ideea că „e mai bine să accepţi propria suferinţă din mâini străine decât să provoci tu însuţi suferinţă*". *Acest ethos al disidenţilor şi al societăţii civile poloneze*, arată mai departe autorul, *nu a permis explozii de resentiment şi de ură*, dar „*i-a forţat pe comunişti să cedeze puterea fără să recurgă la gloanţe*". Cazul românesc nu a putut să parcurgă acelaşi traseu revoluţionar paşnic, soldându-se cu numeroase victime.

Capitolul ce conţine textul *Naufragiul Utopiei şi revolta intelectualilor,* dedicat memoriei lui Matei Călinescu, explică de ce *comunismul a fost o mitocraţie, o logocraţie şi o hierocraţie,* de ce *a anulat sacrul prin sacralizarea politicului,* de ce *a negat religiozitatea tradiţională înlocuind-o printr-o nouă hierofanie,* de ce *„a reprezentat o formă de fundamentalism politic, de ideologie politică ce pretinde să construiască în această lume ceea ce aparţine unui alt tărâm, cel al transcendenţei";* de ce *a fost un mesianism, o escatologie seculară, o doctrină chiliastă* (p.19).

Două texte ce au fost transcrise după două conferinţe de succes, vorbesc despre *Anul 1956 sau de ce contează revizionismul marxist (*unde teza

propusă de autor despre revizionismul marxist este că *acesta s-a constituit ca reacţie de protest din partea intelectualităţii de stânga*) şi despre *Iluzia Utopiei şi promisiunile trădate. Semnificaţiile anului 1968* (în acest capitol, autorul demonstrează finalmente de ce *în anul 1968, pentru PCR, a te îndoi de socialismul lui Ceauşescu, Maurer, Mizil şi Iliescu echivala cu o gravă maladie mintală*).

Capitolul *Revoluţia română şi chipurile decrepitudinii*, publicat mai întâi în revista 22, tratează pe larg *experimentul comunismului dinastic* aplicat în România (concept introdus de Vladimir Tismăneanu încă din 1987), descriind cu detalii arborii genealogici şi structurile emanate, nomenklatura şi legile ei, securitatea (construită de partid în perioada bolşevizării drept „*sabie şi scut*" (p.205) şi servind la ordin interesele partidului comunist). „*Disidenţa din România*, arată autorul la p.87, (deci şi acţiunile din cadrul minorităţilor), *era fragilă, eroică, lipsită, aşadar, de şansa coagulării unor acţiuni colective gen Solidaritatea ori Charta 77",* iar din punctul de vedere al regimului, nu se făcea o distincţie decisivă între *disidenţă şi opoziţie.*

Textul despre Revoluţiile din 1989: cauze, semnificaţii, consecinţe conţine capitole din Conferinţa *Revoluţiile din 1989: Origini, desfăşurare, moştenire*, organizată de Amir Weiner (Stanford University) şi John Connelly (UC Berkeley), 14-15 martie 2008, publicată şi în volumul nr.18 al prestigioasei reviste Journal of Contemporary European History. Revoluţiile din 1989, arată Vladimir Tismăneanu, au reprezentat *un adevărat eveniment universal-istoric în sens hegelian: au impus o ruptură diacronică între lumea de dinainte şi cea de după 1989* (p.131); revoluţiile sunt *departe de a se fi încheiat şi simbolizează o direcţie caracteristică a timpurilor moderne: diversitate, diferenţă şi toleranţă,* definind *valorile pe care le considerăm emblematice pentru democraţia de astăzi* (p.181).

Textul capitolului intitulat *La trei ani de la Raport* reprezintă suportul interviului cu Armand Goşu, publicat în revista 22, 7 iulie 2009. „Generaţia mea, spune Armand Goşu, a învăţat istorie recentă de la Vladimir Tismăneanu, la început ascultând Europa Liberă, citindu-i articolele despre comunismul dinastic la Biblioteca Americană", citindu-i textele din presa cotidiană română şi străină, iar „după decembrie 1989, audiindu-i conferinţele ori studiindu-i cărţile. Poate că tocmai de aceea numirea lui Vladimir Tismăneanu în fruntea Comisiei Prezidenţiale a părut lucrul cel mai firesc cu putinţă". Raportul a pus la dispoziţia Preşedintelui României argumentele pentru condamnarea regimului

comunist din România, *aceasta fiind misiunea Comisiei Prezidenţiale*. „Raportul reprezintă indubitabil cea mai completă sinteză de istoria comunismului din România [...] Condamnarea comunismului nu e un exerciţiu electoral, ea are valoare de gest fondator. Roadele se vor vedea în timp". Vladimir Tismăneanu a făcut în cadrul acestui dialog dezvăluiri privind programul prin care *Dorin Dobrincu, împreună cu mai mulţi istorici de la Administraţia Prezidenţială, pregăteşte o expoziţie despre comunismul din România*, cu privire specială pe *mecanismele instituţionale şi simbolice ale propagandei comuniste şi pe ideea formării „omului nou"*. Acesta este primul pas făcut spre înfiinţarea unui muzeu al comunismului la Bucureşti. Un alt proiect vizează realizarea unei *Enciclopedii a comunismului românesc*.

Tonul analizelor reunite în această culegere antologică de texte fixează registrul lui Vladimir Tismăneanu în domeniul est-eticii riguroase şi al unei terapii politice şi filosofice corecte a maladiilor generate de iluziile speculaţiilor politice actuale. Despre cea mai dăunătoare dintre ele, vorbeşte, acum şi în limba română, la Ed. Curtea Veche, Bernard-Henry Lévy (traducere Ioana Ilie), în cartea *Colosul răsturnat: Stânga la răscruce* (carte lansată, ca şi Naufragiul Utopiei, la Târgul Internaţional Gaudeamus de la Bucureşti, noiembrie 2009) pe care Vladimir Tismăneanu o prezintă la finalul volumului său ca pe o abordare ce îl continuă:

„*Lévy examinează pe larg şi cu acurateţe registrul de iluzii autodistructive ale stângii occidentale contemporane. Între altele, îmbrăţişarea tematicii resentimentare a antiamericanismului, antieuropenismului, antiglobalismului, anicapitalismului, şi, mai nou, a antisemitismului (îndeosebi prin camuflajul antisionismului). Stânga de azi tinde să devină deschis iudeofobă. Ca şi naţionaliştii socialişti din Viena tânărului Hitler (vezi Brigitte Hamann, Hitler's Viena: A Dictator's Apprenticeship, Oxford University Press, 1999)*". Şi Tony Judt declarase recent că „*Socialismul în Europa nu mai poate să aibă un viitor*".

Important este că în societatea cunoaşterii intelighenţia şi societatea civilă sunt mai bine avertizate pentru identificarea şi contracararea onestă şi la timp a tuturor neonihilismelor ce pot induce derapaje în Europa de azi. Proiectul european şi atlantist merită să devină un spaţiu cultural dominat de forţa comunităţilor democratice, de respect pentru Celălalt şi de creşterea continuă a gradului de civilizaţie. De ce toate acestea? Pentru ca să fim siguri că revoluţiile din 1989 au lăsat în urmă lecţii de acum bine însuşite de cetăţenii planetei iar şansele de revenire a ororilor politice sunt minime.

20.12.2009

Vorbind pietrei...

- Pe marginea unui fragment de Norman Manea -

(...)*Dacă acesta este un om*

întreabă acum pribeagul
ascultând, alături,
umbra
venită, şi ea, în cetatea Cărţii Eterne,
să repete vechea întrebare.

Captivul efemer
al incertitudinilor
şi, lângă el,
emisarul Eternităţii
ascultă, împreună,
tăcerea pietrei care fusese om.

Criptică şi înşelătoare
şi absolută
era liniştea în cimitirul Ghivat Shaul.
Liniştea ultimă, certitudinea ultimă.

Ascultau împreună
tăcerea pietrei care fusese, cândva, om.
Orbiţi, deopotrivă,
de înscenările armoniei,
în ora de pace şi de sânge a amurgului
complice.

(*Vorbind pietrei*, Norman Manea, La Târgul de carte de la Ierusalim, iunie 2003 – Tamuz 5763, în *Plicuri şi portrete*, Ed. Polirom, 2004, p.512).

Meditaţia în cheie poetică a lui Norman Manea făcută în faţa *pietrei filosofale* a Ierusalimului (omul în eternă revenire) care intră în rezonanţă cu pomenirea Shoahului şi Gulagului, mă duce cu gândul la o meditaţie mai veche făcută de Ernest Renan, în *Histoires des origines du christianisme* (7 vol.), Calmann-Lévy, Paris, 1863 şi urm., vol VI., citată şi de Alain Besançon în *Eseuri despre lumea de azi*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2007. Astfel, spre deosebire de creştinism, *care şi-a integrat*

mare parte din tradiţia elenistică, poporul evreu a întors spatele disciplinei greceşti, sursă a întregii culturi clasice, spunea Renan. Mai târziu, din această aberaţie intelectuală, s-a putut ieşi prin influenţele filosofiei aşa-zis arabe, adică „*prin acţiunea unei raze de soare greceşti ciudat refractate”*, spunea tot Renan. Şi, mai departe, acesta observă că marii talmudişti considerau că „*a citi o carte străină reprezenta o crimă. Literatura greacă era văzută ca un joc, o podoabă, o distracţie demnă de dispreţul omului precupat de Lege*”, considerându-se că Tora ar include „*întreaga filosofie, întreaga ştiinţă, că s-ar putea lipsi de orice alt gen de studiu*”. Fetişismul de diverse grade al Torei, descris de Renan, dar şi de alţi cercetători, a asigurat, însă, conservarea şi supravieţuirea celui mai risipit în cele patru vânturi popor purtător de religie unică din lume: poporul evreu, care, astfel, „*nu mai avea altă naţionalitate decât aceea a Torei*”. Rigiditatea aparentă a slujirii cuvântului Torei avea funcţia Legii riguroase şi a asigurării fluxului spiritual ca flux sangvin ce alimentează şi menţine în viaţă organismele iudaice vii oriunde s-ar fi aflat ele dispuse în lume. Renan admiră şi funcţia exerciţiului talmudic de a menţine vie libertatea de gândire: „*Acest popor l-a fondat pe Dumnezeu şi niciun alt popor nu s-a ocupat atât de puţin ca el să dezbată pe tema lui Dumnezeu*”, căci vreme de secole *literatura s-a consacrat subiectelor ce ţineau de sacristie şi de abator*.

Deoarece prin aceste obiceiuri *evreul are dreptul de a socoti credinţa în Dumnezeu ca ţinând de o opinie liberă* (fapt de neconceput la creştini), Lévinas subliniază, mai târziu, efectul de fortificare spirituală şi aspectul catalitic de supravieţuire dat de alegerea de către evrei mai mult a practicii şi mai puţin a dogmelor: „*afirmarea riguroasă a independenţei umane, a prezenţei sale inteligente la o realitate inteligibilă, distrugerea numinosului şi a sacrului comportă riscul ateismului. El trebuie asumat*”.

Altfel spus, în cheie renaniană, „*din punctul de vedere al dăinuirii poporului evreu, talmudismul a fost un partid eroic*”.

Tentaţia idolatră va înflori în cele din urmă în conştiinţa evreilor nu prin cuvântul lui Dumnezeu ci prin Statul Israel, ca Pământ al Făgăduinţei mult visate şi ca temei politic de revenire în casa strămoşească.

If you will it, it is no dream.

Cuprins:

Elegiile pentru V.